

CHIMAMANDA NGOZI ADICHIE

PUSĖ GELTONOS SAULĖS

Metodika

CHIMAMANDA
NGOZI
ADICHIE

PUSĖ GELTONOS SAULĖS

Metodika
Vilnius, 2012

UDK 821.111(669)-31
Ad31

Versta iš: Chimamanda Ngozi Adichie. *Half of a Yellow Sun*. Great Britain: Fourth Estate, 2009

ISBN 978-609-444-071-7

Mano seneliai Nwoye Davidas Adichie ir
Aro-Nweke Felixas Odigwe, kurių
niekada nepažinojau, žuvo per karą.

Mano senelės Nwabuodu Regina Odigwe ir
Nwamgbafor Agnes Adichie, abi
nuostabios moterys, liko gyvos.

Šią knygą skiriu jų atminimui:
Ka fa nodu na ndokwa.
Taip pat ir Mellitui, kad ir kur jis būtų.

Šiandien vis dar jį matau –
Išdžiūvusį, vos įžiūrimą saulėje ir sausros mėnesių dulkėse –
Antkapį ant ugningos drąsos sutrupėjusių griuvėsių.

– Iš eilėraščio „Mango daigas“
Chinua Achebe „Christmas in Biafra and other poems“

PIRMA DALIS

SEPTINTOJO DEŠIMTMEČIO PRADŽIA

1

Šeimininkas buvo truputį kuoktelėjęs. Jis pernelyg daug metų praleido užjūryje skaitydamas knygas, savo kabinete šnekučiuodavosi su savimi, ne visada atsakydavo į pasveikinimus ir turėjo per daug plaukų. Ugvaus tetulė pasakojo tai patylomis, kai jiedu ėjo keliu.

– Bet jis mielas žmogus, – pridūrė ji. – Jei gerai dirbsi, gerai ir maitinsiesi. Net valgysi mėsą kasdien.

Ji stabtelėjo nusispjauti. Šliurptelėjo, ir seilės ištiško ant žolės.

Ugvus netikėjo, kad kas nors, net ir tas šeimininkas, su kuriuo jis ketina gyventi, *kasdien* valgo mėsą. Tačiau jis neprieštaravo tetulei, jo gerklę gniaužė lūkesčių dusulys, o galvoje sukosi mintys apie tai, koks bus naujasis jo gyvenimas išvykus iš kaimo. Automobilių aikštelėje išlipę iš sunkvežimio, jiedu patraukė pėsčiomis ir jau buvo nukulniavę gerą kelio galą, o popiečio saulė svilino jam sprandą. Bet tai jo netrikdė. Ugvus buvo pasiruošęs eiti valandų valandas spiginant dar kaitresnei saulei. Jam niekada neteko matyti ko nors panašaus į gatves, jie išvydo jas peržengę universiteto vartus, gatves, persisunkusias derva ir tokias glotnias, kad jam knietėjo prie jų priglausti skruostą. Jis nemokės papasakoti seseriai Anulikai apie čia matytus vienaaukščius bungalus, nudažytus dangaus spalva ir sustatytus vienas greta kito tarsi mandagūs, gražiai pasipuošę džentelmenai, apie juos skiriančias gyvatvores, apkarpytas taip lygiai, kad jų viršus panėšėjo į lapais užklotą stalą.

Tetulė ėjo greičiau, o jos šlepečių skleidžiamas garsas aidėjo gatvės tyloje. Ugvus mąstė, ar pro plonus apavo padus ji junta vis labiau kaistančią asfalto dervą. Jie praėjo pro ženklą „Odimo gatvė“, ir Ugvus ištarė „gatvė“, tą darydavo nuolat, kai tik pamatydavo trumpą anglišką žodį. Jiems įėjus į aptvertą teritoriją, jis užuodė saldų, svaiginantį kvapą, jį greičiausiai skleidė baltais žiedynais apkibę krūmai prie vartų. Apkarpyti krūmai panėšėjo į nedideles kalveles. Virš žvilgančio gazono plasnojo drugeliai.

– Pasakiau šeimininkui, kad tu greitai viską išmoksi, *osiso-osiso*, – tarė tetulė.

Ugvus dėmesingai linktelėjo, nors ji daugybę kartų buvo tai sakiusi, lygiai tiek, kiek sykių jam pasakojo jo sėkmės istoriją: prieš savaitę

šluodama matematikos departamento koridorių, ji išgirdusi šeimininką sakant, kad jam reikia berniuko namams valyti, ir ji tučtuojau pasisiūliusi padėti, užbėgdama už akių jo mašininkei ar kontoros pasiuntiniui, taip pat galėjusiems ką nors pasiūlyti.

– Aš greitai išmoksiu, tetule, – pažadėjo Ugvus. Jis spoksojo į automobilį garaže. Metalo juosta tarsi antkaklis juosė mėlyną jo kėbulą.

– Atsimink, kai tik jis tave pašauks, visada atsiliepk: *Taip, pone!*

– *Taip, pone!* – pakartojo Ugvus.

Jie stovėjo priešais stiklines duris. Ugvus susilaikė neištiesęs rankos, nors jam magėjo paliesti cementinę sieną ir pajusti, kuo ji skiriasi nuo molinių jo motinos trobelės sienų, kuriose dar galima įžiūrėti neryškių jas lipdžiusių pirštų įspaudų. Akimirką jį apėmė troškimas vėl atsidurti ten, molinėje motinos trobelėje, vėsioje šiaudinio stogo priedangoje, arba tetulės namelyje, kaime vieninteliame uždengtame gofruotosios skardos stogu.

Tetulė pabarbeno į stiklą. Ugvus įžiūrėjo baltas užuolaidas anapus durų. Balsas atsiliepė angliškai:

– Įeikite.

Prieš įeidami jie nusiavė šlepetes. Ugvus niekada nebuvo matęs tokio erdvaus kambario. Nors sofos buvo sustatytos pusračiu, tarp jų išdėstyti šoniniai staliukai, knygų prikimštos lentynos ir viduryje stūksojo stalas, papuoštas vaza su raudonomis ir baltomis plastikinėmis gėlėmis, kambaryje, rodės, vis tiek yra per daug vietos. Šeimininkas su sportiniais marškinėliais ir šortais sėdėjo fotelyje ne tiesiai, bet atsilošęs, knyga užsidengęs veidą, tarsi būtų užmiršęs, jog ką tik pakvietė žmones įeiti.

– Laba diena, pone! Štai tas vaikas, – pasakė Ugvaus tetulė.

Šeimininkas pakėlė akis. Jo odos spalva buvo labai tamsi, tarsi sena žievė, o krūtinę ir kojas dengė dar tamsesni žvilgantys plaukai. Jis nusiėmė akinius.

– Vaikas?

– Patarnautojas, pone.

– A, taip, tu atsivedei patarnautoją. *I kpotago ja.*

Šeimininko ibų kalba tarsi plunksna paglostė Ugvui ausis. Ja, paįvairinta tęsiamais angliškais garsais, kalbėjo žmogus, dažnai šnekantis angliškai.

– Jis stropiai dirbs, – pasakė tetulė. – Jis labai geras berniukas. Tik
 pasakykite jam, ką reikia atlikti. Ačiū, pone!

Šeimininkas atsakydamas kažką suniurnėjo ir šiek tiek suglumęs stebeilijo į Ugvų ir jo tetulę. Atrodė, kad jie trukdo jam prisiminti kai ką svarbaus. Ugvaus tetulė patapšnojo sūnėnui per petį, šnipštelėjo, kad jis turi pasistengti, ir pasuko durų link. Jai išėjus, šeimininkas vėl užsidėjo akinius ir įsikniaubė į knygą, atsilošęs fotelyje ir ištiesęs kojas. Net versdamas puslapius jis nepakėlė akių nuo knygos.

Ugvus stovėjo prie durų ir laukė. Saulės šviesa sruvo į vidų pro langus, švelnus vėjelis kartkartėmis kilojo užuolaidas. Kambaryje tvyrojo tyla, ją nutraukdavo tik šeimininko verčiamų puslapių šiugždėjimas. Ugvus valandėlę pastovėjo, paskui ėmė pamažu slinkti vis arčiau knygų lentynos, tarsi norėdamas joje pasislėpti. Staiga jis susmuko ant grindų, atsargiai tarp kelių spausdamas rafijos krepšį. Pakėlė akis į lubas, tokias aukštas, tokias akinamai baltas. Užsimerkė ir mėgino vaizduotėje atkurti šį erdvų kambarį su užsienietiškais baldais, bet nepajėgė. Tada atsimerkė, sujaudintas naujos netikėtos minties, ir apsižvalgė, kad įsitikintų, jog visa tai tikra. Tik pamanyk, jam teks sėdėti ant šitų sofų, blizginti šias slidžiai lygias grindis, skalbti šias plonytes, permatomas užuolaidas.

– *Kedu afa gi?* Kuo tu vardu? – paklausė šeimininkas, priversdamas jį krūptelėti.

Ugvus atsistojo.

– Kuo tu vardu? – vėl paklausė šeimininkas ir atsisėdo tiesiai. Užėmė visą krėslą, vešliais papurusiais plaukais, raumeningomis rankomis, plačiais pečiais. Ugvus įsivaizdavo senyvą vyrą, kur kas silpnesnį, o dabar staiga pabūgo, kad nepatenkins šito šeimininko, tokio jaunatviškai tvirto ir, rodės, galinčio apsieiti be niekieno pagalbos.

– Ugvus, pone.

– Ugvus. Ir tu atvykai iš Obukpos?

– Iš Opi, pone.

– Tau tikriausiai nuo dvylikos iki trisdešimties. – Šeimininkas prisimerkė. – Galbūt trylika.

Jis pasakė *trylika* angliškai.

– Taip, pone.

Šeimininkas vėl ėmėsi knygos. Ugvus stovėjo tarsi įkaltas. Šeimininkas greitai pervertė kelis lapus ir pakėlė akis.

– *Ngva*, nueik į virtuvę. Ten, šaldytuve, turbūt yra ko nors valgomo.

– Taip, pone.

Ugvus žengė į virtuvę atsargiai, lėtai vieną po kitos statydamas pėdas. Pamatęs baltą daiktą, beveik jo paties dydžio, suprato, kad tai šaldy-

tuvas. Tetulė pasakojo apie jį. Šalta klėtis, sakė ji, neleidžianti maistui sugesti. Jis atidarė šaldytuvą ir žioptelėjo – šaltas oras tvoskė tiesiai į veidą. Apelsinai, duona, alus, gaivieji gėrimai: lentynose buvo išdėliota daugybė supakuotų produktų ir skardinių, o pačiame viršuje akį traukė tviskantis keptas viščiukas, visas, tik stigo vienos šlaunies. Ugvus ranka palytėjo viščiuką. Šaldytuvas sunkiai kvėpavo jam į ausis. Jis vėl palietė viščiuką ir apsilaižė pirštą. Paskui nuplėšė likusią šlaunį ir ėmė ją graužti, kol rankose liko tik apčiulpti kaulai. Tada atsilaužė duonos gabalą – jeigu tokią dovaną gautų iš apsilankiusio giminaičio, drebėdamas iš jaudulio dalytųsi su broliais ir seserimis. Kramtė paskubomis, kad tik šeimininkas neateitų ir nepersigalvotų. Kai pavalgė, stovėjo prie kriauklės ir stengėsi prisiminti, ką tetulė pasakojo apie tai, ką daryti, kad vanduo imtų sruventi kaip šaltinyje. Tada į virtuvę įėjo šeimininkas. Jis buvo su raštuotais marškiniais ir kelnėmis. Kojų pirštai, kyšantys iš odinių šlepečių, atrodė moteriški, gal dėl to, kad buvo labai švarūs – jo pėdos visada avi batus.

– Kas yra? – paklausė šeimininkas.

– Pone? – Ugvus gestu parodė į kriauklę.

Šeimininkas priėjo ir atsuko metalinį čiaupą.

– Pasidairyk po namus ir pasidėk krepšį pirmame koridoriaus kambaryje. Aš einu pasivaikščioti, kad galva prablaivėtų, *i nugo*?

– Taip, pone.

Ugvus matė, kaip jis išeina pro užpakalines duris. Šeimininkas buvo neaukštas, jis ėjo greitai, energingai ir panėšėjo į Ezeagų, vyrą, Ugvaus kaime pasiekusį imtynių rekordą.

Ugvus užsuko čiaupą, vėl jį atsuko ir vėl užsuko. Atsuko ir užsuko, atsuko ir užsuko, kol ėmė juoktis matydamas, kaip stebuklingai teka vanduo, ir jausdamas pilve duoną ir viščiuką. Jis perėjo svetainę ir įžengė į koridorių. Čia riogsojo šūsnys knygų. Jos buvo sukrautos ant lentynų ir stalų trijuose miegamuosiuose, ant kriauklės ir spintelių vonioje. Knygų stirtos nuo grindų iki pat lubų stūksojo darbo kabinete ir sandėlyje, senų žurnalų buvo prigrūsta šalia kokakolos dėžių ir kartoninių alaus „Premier“ pakuočių. Kai kurios knygos gulėjo kniūbsčios, atverstos taip, lyg šeimininkas, dar nebaigęs jų skaityti, būtų paskubomis stvėręs kitą. Ugvus mėgino perskaityti knygų pavadinimus, bet dauguma jų pasirodė per ilgi, per sunkūs. *Neparametriniai metodai. Afrikos apžvalga. Didžioji būties grandinė. Normanų įtaka Anglijai.* Jis ėjo iš kambario į kambarį pirštų galais, manydamas, kad jo kojos purvinos. Taip darydamas jautė

didėjantį ryžtą patikti šeimininkui, likti šiuose vėsių grindų ir mėsos namuose. Jis kaip tik tyrinėjo tualetą, braukdamas ranka per juodą plastikinį unitazo dangtį, kai pasigirdo šeimininko balsas:

– Kur tu, gerasis žmogau?

Jis pasakė *gerasis žmogau* angliškai.

Ugvus puolė į svetainę.

– Taip, pone!

– Dar sykį pakartok, kuo tu vardu?

– Ugvus, pone.

– Taip, Ugvus. Pažiūrėk čia, *ny anja*, ar žinai, kas tai?

Šeimininkas dūrė pirštu, ir Ugvus išvydo metalinę dėžę su pavojingos išvaizdos rankenėlėmis ir mygtukais.

– Ne, pone, – pasakė Ugvus.

– Tai radiola. Ji nauja ir labai gera. Ne tokia kaip tie seni gramofonai, juos vis reikia užsukti. Elkis su ja labai atsargiai, labai atsargiai. Niekada neužliek jos vandeniu.

– Taip, pone.

– Einu žaisti teniso, o paskui trauksiu į personalo klubą. – Šeimininkas paėmė nuo stalo kelias knygas. – Galiu grįžti vėlai. Įsikurk ir pailsėk.

– Taip, pone.

Palydėjęs akimis šeimininką, išvažiuojantį iš aptvertos teritorijos, Ugvus priėjo prie radiolos. Stovėjo ir apžiūrinėjo ją atsargiai, neliesdamas rankomis. Paskui ėmė vaikščioti po namą, laiptais kilo aukštyn ir leidosi žemyn, čiupinėjo knygas, užuolaidas, baldus ir lėkštes. Kai sutemo, įsijungė šviesą ir gėrėjosi palubėje kybančios lemputės skleidžiama ryškia šviesa. Buvo keista, kad ji nemeta ilgų šešėlių ant sienos kaip palmių aliejaus žibintai jo namuose. Dabar jo motina turbūt ruošia vakarienę, piestoje smulkina *akpu*, tvirtai abiejose rankose laikydama grūstuvą. Čiokė, jaunesnioji žmona, prižiūri skystos sriubos puodą virš ugnies ant trijų akmenų. Vaikai, jau grįžę nuo upelio, erzina ir vaikosi vienas kitą duonmedžių paunksmėje. Anulika greičiausiai juos stebi. Dabar namuose ji yra vyriausia iš vaikų, ir visiems susėdus aplink ugnį valgyti, ji išskiria jaunesniuosius, besipešančius dėl sriuboje plūduriuojančių džiovintos žuvies gabalėlių. Anulika palaukia, kol visas *akpu* bus suvalgytas, ir tada padalija žuvį taip, kad kiekvienam vaikui tektų po gabalėlį, o sau kaip visada pasilieka didžiausią.

Ugvus atidarė šaldytuvą ir suvalgė dar duonos ir viščiuko, paskubomis kimšo maistą į burną, o širdis daužėsi tarsi bėgant. Paskui, prieš

eidamas į miegamąjį, nusiplėšė viščiuko sparnelį, dar kelis gabalus mėsos ir susikišo juos į šortų kišenes. Nusprendė, kad tetai atvykus paprašys jos perduoti lauktuvių Anulikai. Galbūt net pasakys jai, kad šiek tiek nuneštų Nesinačei. Tai privers Nesinačę galų gale atkreipti į jį dėmesį. Ugvus niekada tiksliai nesuprato, koks ryšys jį sieja su Nesinače, bet žinojo, kad jiedu priklauso tai pačiai *umunai*, todėl niekada negalės susituokti. Vis dėlto troško, kad motina nebevadintų Nesinačės jo seserimi, sakydama: „Prašau nunešti šio palmių aliejaus mamai Nesinačei, o jeigu jos nebus, palik jį seseriai.“

Kalbėdama su juo, Nesinačė visada atrodė išsiblaškiusi, o jos akys kažkur klaidžiodavo, lyg ji neteiktų jokios reikšmės jam. Kartais pavadindavo jį Čiedžina, pusbrolio, visai nepanašaus į jį, vardu. Kai jis paprieštaraudavo: „Čia juk aš“, ji sakydavo: „Atleisk man, broli Ugvau“, o oficialus jos balsas bylojo, kad ji visai nenori toliau kalbėtis. Tačiau jam patikdavo lankytis jos namuose su įvairiais pavedimais. Jis matydavo ją pasilenkusią, kurstančią ugnį ar pjaustančią ugu lapus motinos sriubos puodui, ar tiesiog sėdinčią kieme ir prižiūrinčią jaunesnius brolius ir seseris. Nesinačės apdaras atidengė viršutinę jos krūtų dalį. Nuo tada, kai jos ėmė rodytis, tos smailios krūtys, jis vis svarstydavo, ar jos švelnios ir minkštos, ar standžios tarsi neprinokę *ube* medžio vaisiai. Jis troško, kad Anulikos krūtinė būtų ne tokia plokščia, – niekaip nesuprato, kodėl Anulika taip atsilieka, juk jos su Nesinače beveik vienmetės, – tada jis galėtų pačiupinėti jos krūtis. Anulika, aišku, šertų jam per ranką, o gal net skeltų antausį, bet jis atliktų viską labai greitai – spustelėtų ir pabėgtų, – šitaip bent jau turėtų supratimą ir žinotų, ko tikėtis, kai galiausiai pačiupinės Nesinačės krūtis.

Tačiau jis nerimavo, kad galbūt niekada neteks jų palytėti, ypač dėl to, kad Nesinačės dėdė pakvietė ją vykti į Kaną mokytis amato. Ji ketino keliauti į šiaurę metų pabaigoje, kai mažiausias jos mamos vaikas, kurį ji nešiojo, pradės vaikščioti. Ugvus norėjo būti toks pats patenkintas ir dėkingas kaip kiti šeimos nariai. Šiaip ar taip, šiaurėje galima praturtėti – jis pažinojo ten išvykusių žmonių. Grįžę namo jie nugriovė savo lūšnas ir pasistatė namus su gofruotosios skardos stogais. Tačiau jis baiminosi, kad vienas tų storapilvių šiaurės prekeivių mes į ją akį, o paskui, Ugvus puikiai tai žinojo, kas nors atneš palmių vyno jos tėvui ir jis niekada nebegalės paliesti tų krūtų. Jos – Nesinačės krūtys – buvo vaizdinys, tausotas pabaigai daugelio naktų, kai jis lietė save, iš pradžių atsargiai, paskui energingai, kol išsiverždavo prislopinta dejonė.

Visuomet pradėdavo nuo jos veido, jos skruostų putlumo ir dramblio kaulo atspalvio, kuriuo tviskėjo jos dantys, įsivaizduodavo jį apglėbusias Nesinačės rankas ir prie jo prigludusį jos kūną. Galiausiai imdavo svajoti apie jos krūtis. Kartais jos atrodė kietos ir gundė įkąsti, retsykiais buvo tokios švelnios, kad pasidarydavo baisu sukelti jai skausmą, suspaudus jas savo vaizduotėje.

Šiąnakt vieną akimirką Ugvus buvo bepradedąs apie ją galvoti. Bet netrukus atsisakė tos minties. Tik ne šią pirmąją naktį šeimininko namuose, šioje lovoje, visiškai nepanašioje į rankomis austą rafijos demblį. Pirmiausia jis įspaudė delnus į elastingą švelnų čiužinį. Paskui tyrinėjo ant jo užtiestus audeklus, dvejodamas, ar miegoti ant jų, ar prieš miegą juos nukloti ir padėti į šalį. Galiausiai įsiropštė į lovą, ant visų apklotų, ir susirietė į standų kamuoliuką.

Jis sapnavo, kad šeimininkas jį šaukia – *Ugvau, gerasis žmogau!* – o kai pabudo, šeimininkas stovėjo prie durų ir žiūrėjo į jį. Gal tai ir ne sapnas. Jis nusikeberiojo nuo lovos ir sutrikęs žvilgtelėjo į langus su užtrauktomis užuolaidomis. Ar jau vėlu? Ar ta minkšta lova jį apgavo, ir jis pramiegojo? Paprastai jis prabusdavo su pirmaisiais gaidžiais.

– Labas rytas, pone!

– Čia labai stipriai atsiduoda kepta vištiena.

– Atsiprašau, pone.

– Kur viščiukas?

Ugvus pasirausė šortų kišenėse ir ištraukė viščiuko gabalėlius.

– Ar jūs valgote miegodami? – paklausė šeimininkas. Jis dėvėjo kažkokį moterišką apsiaustą ir išsiblaškęs sukiojo jo liemenį juosiančią virvutę.

– Pone?

– Ar ketinai valgyti viščiuką lovoje?

– Ne, pone.

– Maistas valgomas valgomajame ir virtuvėje.

– Taip, pone.

– Šiandien reikia išvalyti virtuvę ir vonią.

– Taip, pone.

Šeimininkas apsisuko ir išėjo. Ugvus drebėdamas stovėjo kambario viduryje ir ištiestoje rankoje vis dar laikė viščiuko gabalėlius. Jis visiškai netroško eiti į virtuvę pro valgomąjį. Galiausiai susibruko mėsą atgal į kišenes, giliai įkvėpė ir išėjo iš miegamojo. Šeimininkas sėdėjo prie pietų stalo, priešais save ant knygų stirtos pasidėjęs puodelį arbatos.

– Ar žinai, kas iš tiesų nužudė Lumumbą? – paklausė šeimininkas, pakėlęs akis nuo žurnalo. – Tai padarė amerikiečiai ir belgai. Katanga čia niekuo dėtas.

– Taip, pone, – pritarė Ugvus. Jis norėjo, kad šeimininkas nenustotų kalbėjęs, kad jis galėtų klausytis skambaus jo balso, ausiai malonių angliškų žodžių, įmaišytų į ibų kalbos sakinius.

– Tu esi mano patarnautojas, – tarė šeimininkas. – Jei tau įsakysiu išeiti į lauką, paėmus lazdą sumušti gatve einančią moterį ir tu iki kraujo sužalosi jai kojas, kas atsakys už sužalojimą, tu ar aš?

Ugvus nustebęs spoksojo į šeimininką, purtė galvą ir mąstė, ar kartais šeimininkas aplinkiniu būdu neužsimena apie viščiuko gabalėlius.

– Lumumba buvo Kongo ministras pirmininkas. Ar žinai, kur yra Kongas? – paklausė šeimininkas.

– Ne, pone.

Šeimininkas greitai pakilo ir nuėjo į darbo kambarį. Iš sumišimo ir baimės Ugvaus akių vokai ėmė trūkčioti. Ar šeimininkas išsiųs jį namo, nes jis nemoka gerai kalbėti angliškai, per naktį buvo prisikimšęs į kišenes vištienos ir nepažįsta keistų vietų, apie kurias kalba šeimininkas? Šeimininkas grįžo atgal nešinas plačiu popieriaus lakštu, jį išlankstė ir ištiesė ant pietų stalo, pastūmęs į šalį knygas ir žurnalus. Jis bakstelėjo plunksnakočiu.

– Tai mūsų pasaulis, nors žmonės, sudarę šitą žemėlapį, nusprendė mūsų žemes užkloti savo žemėmis. Nėra viršaus ar apačios, pasižiūrėk. – Šeimininkas pakėlė popierių ir sulenkė jį taip, kad vienas kraštas susilietė su kitu, o tarp jų liko tuštuma. – Mūsų pasaulis apskritas, jis niekada nesibaigia. *Ny anja*, štai čia vien tik vanduo, jūros ir vandenynai, čia Europa, o čia mūsų žemynas, Afrika. Kongas yra jos viduryje. Kiek aukščiau Nigerija, o pietryčiuose Nsuka. Mes esame čia. – Jis bakstelėjo plunksnakočiu.

– Taip, pone.

– Ar lankei mokyklą?

– Dvi klases. Bet aš viską greitai išmokstu.

– Dvi klases? Ar seniai?

– Dabar jau prieš daug metų, pone. Bet aš viską labai greitai išmokstu!

– Kodėl metei mokyklą?

– Tėvui pritrūko grūdų, pone.

 Šeimininkas lėtai linktelėjo.

– Kodėl tavo tėvas nesusirado ko nors, kas suteiktų paskolą įmokai už mokymąsi?

– Pone?

– Tavo tėvas privalėjo pasiskolinti! – piktai išpoškino šeimininkas ir pridūrė angliškai: – Išsilavinimas yra prioritetas! Kaip pasipriešinsime išnaudojimui, jei nesuprasime, kas yra išnaudojimas?

– Taip, pone! – energingai linktelėjo Ugvus. Šeimininko akyse plykstelėjęs įniršis skatino jį būti budresnį.

– Aš užrašysiu tave į personalo pradinę mokyklą, – pasakė šeimininkas, vis dar baksnodamas popierių plunksnakočiu.

Tetulė sakė, kad jeigu jis kelerius metus gerai tarnaus, šeimininkas pasiųs jį į prekybos mokyklą, ten jis išmoks spausdinti rašomąja mašinėle ir stenografuoti. Ji paminėjo ir personalo pradinę mokyklą, bet tik tam, kad pasakytų, jog ji skirta dėstytojų vaikams, dėvintiems mėlynas uniformas ir baltas kojines, taip įmantriai papuoštas nėrinių juostelėmis, kad jis stebėjosi, kam reikia švaistyti tiek laiko paprasčiausioms kojinėms.

– Taip, pone, – pasakė jis. – Ačiū, pone.

– Manau, būsi vyriausias grupėje, nes turėsi pradėti nuo trečios klasės, – tarė šeimininkas. – Vienintelis būdas pelnyti jų pagarbą yra būti geriausiam. Supranti?

– Taip, pone.

– Prisėsk, gerasis žmogau.

Ugvus pasirinko kėdę toliausiai nuo šeimininko, nerangiai statydamas pėdas vieną šalia kitos. Jam labiau patiko stovėti.

– Į tai, ko jie mokys tave apie mūsų žemę, yra du atsakymai: vienas tikras, o kitą tu turi pateikti, kad mokykloje gautum teigiamą įvertinimą. Privalai skaityti knygas ir žinoti abu atsakymus. Aš duosiu tau knygų, puikių knygų. – Šeimininkas stabtelėjo siurbtelėti arbatos. – Jie mokys tave, kad Nigerio upę atrado baltasis žmogus Mungas Parkas. Tai nesąmonė. Mūsų žmonės gaudė žuvį Nigeryje, kai Mungo Parko senelis dar buvo negimęs. Bet per egzaminus rašyk, kad tai Mungo Parko nuopelnas.

– Taip, pone. – Ugvus troško, kad tas Mungas Parkas nebūtų taip smarkiai įžeidęs šeimininko.

– Ar tu nieko daugiau negali pasakyti?

– Pone?

– Padainuok man dainą.

– Pone?

– Padainuok man dainą. Kokių dainų moki? Padainuok!

Šeimininkas nusiėmė akinius. Jis atrodė rimtas, antakiai suraukti. Ugvus pradėjo dainuoti seną tėvo ūkyje išmoktą dainą. Jo širdis skaudžiai daužėsi krūtinėje. *Nzogbo nzogbu enjimba, enji...*

Iš pradžių jis dainavo tyliai, bet šeimininkas, pabarbenęs plunksnakočiu į stalą, paliepė: „Garsiau!“ Tada jis pakėlė balsą, bet šeimininkas vis kartojo: „Garsiau!“, kol galų gale jis ėmė rėkti. Kelis kartus padainavus dainą, šeimininkas paprašė sustoti.

– Gerai, gerai, – pasakė jis. – Ar gali paruošti arbatos?

– Ne, pone, bet aš greitai išmoksiu, – pažadėjo Ugvus. Dainuodamas jis kiek atsipalaidavo, kvėpavimas palengvėjo, širdis liovėsi daužytis. Jis jau neabejojo, kad šeimininkas pamišęs.

– Dažniausiai valgau personalo klube. Manau, dabar reikės daugiau maisto parsinešti namo, nes čia esi tu.

– Pone, aš galiu gaminti valgį.

– Tu gamini?

Ugvus linktelėjo. Jis daug vakarų praleido žiūrėdamas, kaip motina ruošia valgį. Užkurdavo ugnį ar įpūsdavo žiežirbas, kai liepsna išblėsdavo, nuskusdavo ir sugrūsdavo batatus ir manijoką, atskirdavo ryžių lukštus, išrinkdavo iš pupelių vabaliukus, nulupdavo svogūnus ir sumaldavo pipirus. Dažnai, kai motiną kamuodavo kosulys, Ugvus norėdavo, kad šį darbą perimtų ne Anulika, o jis pats. Niekam apie tai neprasitarė, net Anulikai. Ji ir taip sakė, kad jis per daug laiko skiria moteriškam virimui, ir jeigu toliau taip darys, jam niekada neužaugs barzda.

– Gerai, tada gali gaminti sau, – pasakė šeimininkas. – Surašyk, ko tau reikės.

– Taip, pone.

– Turbūt nežinai, kaip nueiti iki turgaus, ar ne? Paprašysiu Džomo tau parodyti.

– Džomo, pone?

– Džomas prižiūri kiemą. Jis ateina tris kartus per savaitę. Juokingas žmogelis, mačiau jį kalbantis su krotonu. – Šeimininkas stabtelėjo. – Na, nesvarbu, jis pasirodys rytoj.

Vėliau Ugvus sudarė produktų sąrašą ir padavė jį šeimininkui. Šis valandėlę jį apžiūrinėjo.

– Puikus derinys, – pasakė angliškai. – Tikiuosi, mokykloje jie išmokys tave vartoti daugiau balsių.

 Ugvui nepatiko linksmumas šeimininko veide.

– Mums reikia lentų, – pasakė jis.

– Lentų?

– Jūsų knygoms, pone. Kad galėčiau jas sutvarkyti.

– O, taip, lentynų. Ko gero, galėtume kur nors įrengti daugiau lentynų, gal koridoriuje. Pakalbėsiu su kuo nors dirbtuvių departamente.

– Taip, pone.

– Odenigbas. Vadink mane Odenigbu.

Ugvus nustebęs stebeilijo į jį.

– Pone?

– Aš vardu ne ponas. Vadink mane Odenigbu.

– Taip, pone.

– Odenigbas visada bus mano vardas. Ponas yra sutartinis pavadinimas. Tu pats rytoj gali tapti ponu.

– Taip, pone... Odenigbai.

Ugvui iš tiesų labiau patiko žodis ponas, už jo slypinti aiški jėga, ir kai po kelių dienų iš dirbtuvių departamento atvyko du vyrai įrengti lentynų koridoriuje, jis pasakė, kad jiems teks palaukti, kol namo grįš ponas. Ugvus nemokėjo pasirašyti baltame popieriuje su mašinėle spausdintais žodžiais. Jis ištarė *ponas* išdidžiai.

– Čia vienas iš tų kaimo vaikėzų patarnautojų, – su panieka tarstelėjo atvykėlis.

Ugvus dėbtelėjo vyriškiui į veidą ir sumurmėjo keiksmažodį linkėdamas, kad jam ir jo palikuonims visą gyvenimą suktų vidurius. Vėliau, kai tvarkė šeimininko knygas, jis pats pasižadėjo vos ne balsu, jog išmoks pasirašyti dokumentus.

Per kitas savaites, kurias praleido tyrinėdamas kiekvieną bungalo užkaborį, jis ne tik išsiaiškino, kad anakardžių medyje įsikūrė bičių avilys, o peteliškės spiečiasi priekiniame kieme, kai saulė šviečia ryškiausiai, bet taip pat atidžiai išstudijavo šeimininko gyvenimo dienotvarkę. Kas rytą jis paimdavo *Daily Times* ir *Renaissance*, juos laikraščių pardavėjas palikdavo prie durų, ir sulankstęs padėdavo ant stalo šalia šeimininko arbatos ir duonos. Dar šeimininkui nebaigus pusryčiauti, nuplaudavo jo opelį, o kai šeimininkas grįždavo iš darbo ir mėgaudavosi popiečio poilsiu prieš susiruošdamas į teniso kortus, vėl nuo automobilio nušluostydavo dulkes. Patylomis vaikščiodavo po namus tomis dienomis, kai šeimininkas ilgam užsidarydavo darbo kabinete. Jei šeimininkas žingsniuodavo koridoriumi garsiai kalbėdamas, jis suskubdavo užkaisti vandenį arbatai. Kasdien šveitė grindis. Šluostydavo ža-

liuzes, kol šios imdavo spindėti popiečio saulėje, atkreipdavo dėmesį į menkiausius vonios įtrūkimus, blizgindavo lėkštutes, kuriose tiekdavo kolamedžių riešutus šeimininko draugams. Svetainėje kasdien lankydavosi mažiausiai du svečiai, įjungta radiola tyliai grodavo keistą į fleitą panašią muziką taip tyliai, kad Ugvus, triūsdamas virtuvėje ar koridoriuje lygindamas šeimininko drabužius, aiškiai girdėjo pokalbius, juoką ir stiklinių indų skimbčiojimą.

Jis norėjo nuveikti daugiau, troško, kad šeimininkas rastų kuo daugiau priežasčių pasilikti jį savo namuose, todėl vieną rytą nusprendė išlyginti šeimininkui kojines. Tos juodos rumbuotos kojinės nebuvo suglamžytos, bet jam atrodė, kad ištiesintos jos bus dar gražesnės. Įkaitęs lygintuvas sušnypštė, ir kai Ugvus jį pakėlė, pamatė, kad pusė kojinės prilipo prie lygintuvo pado. Ugvus sustingo. Šeimininkas sėdėjo valgomajame prie stalo ir baigė pusryčiauti, todėl bet kurią akimirką galėjo įeiti, kad apsiautų kojines, batus, nuo lentynos pasiimtų aplankų ir iškeliautų į darbą. Ugvus norėjo paslėpti kojinę po kėde ir pulti prie stalčiaus naujos poros, bet jo kojos nepajudėjo iš vietos. Stovėjo tarsi įbestas, laikydamas sudegintą kojinę ir žinodamas, kad šeimininkas netrukus jį tokį pamatys.

– Tu lyginai kojines? – sušuko šeimininkas. – Apgailėtinas neišmanėli.

Apgailėtinas neišmanėli išsprūdo jam iš burnos tarsi muzika.

– Atsiprašau, pone! Atsiprašau, pone!

– Sakiau tau, nevadink manęs ponu.

Šeimininkas pastvėrė nuo lentynos segtuvą.

– Aš vėluoju.

– Pone, ar atnešti kitą porą? – paklausė Ugvus.

Bet šeimininkas jau įsispyrė į batus be kojinių ir išskubėjo. Ugvus girdėjo, kaip jis užtrenkė automobilio dureles ir išvažiavo. Krūtinę užgulė sunkumas, jis nežinojo, kodėl lygino kojines, kodėl neparuošė safario eilutės. Piktosios dvasios, ne kitaip. Piktosios dvasios privertė jį taip pasielgti. Juk jos tyko visur. Kai jis susirgdavo karštlige ar kai kartą iškrito iš medžio, motina įtrindavo jam kūną *okvuma* visą laiką murmėdama: „Mes jas įveiksim, jos nelaimės."

Jis leidosi į priekinį kiemą, pro akmenis, išdėstytus vienas šalia kito aplink, rodos, pro manikiūrininko išdailintą veją. Piktosios dvasios nelaimės. Jis neleis joms įveikti jo. Gazono viduryje bolavo plikas plotas, kaip sala žalioje jūroje, o jame stypsojo liauna palmė. Ugvus niekada nebuvo

matęs tokios žemos palmės ir dar su taip tobulai išsiskleidusiais lapais. Palmė atrodė netvirta, kad išlaikytų vaisius, apskritai atrodė nenaudinga, kaip ir dauguma čia želiančių augalų. Jis pakėlė akmenį ir sviedė jį į tolį. Tiek daug nereikalingo tuščio ploto. Jo kaime žmonės apdirbdavo net menkiausią žemės sklypelį prie namų ir pasisodindavo naudingų daržovių bei žolelių. Jo senelei nereikėjo auginti mėgstamo savo žolyno, arigbės, jis ir taip visur augo. Ji sakydavo, kad arigbė suminkština vyrui širdį. Ji buvo antroji iš trijų žmonų ir neužėmė ypatingos padėties kaip pirmoji ar paskutinė, todėl, taip ji pasakojo Ugvui, prieš ketindama ko nors paprašyti savo vyro, išvirdavo jam kvapnios batatų košės su arigbe. Tai visada padėdavo. Gal padės ir šeimininkui.

Ugvus vaikštinėjo ieškodamas arigbės. Jis dairėsi tarp rausvų gėlių, po anakardžių medžiu, ant jo šakos buvo įsikūręs korėtas bičių avilys, po citrinmedžiu, jo kamienu aukštyn ir žemyn ropojo juodosios skruzdėlės, ir po melionmedžiais, linkstančiais nuo nokstančių vaisių, išmargintų paukščių iškapotomis duobelėmis. Bet žemė buvo švari, jokių žolių. Rūpestingasis Džomas viską kruopščiai nuravėjo, nepalikdamas nieko nereikalinga.

Kai jie pirmą kartą susitiko, Ugvus pasisveikino su Džomu, šis linktelėjo ir toliau dirbo netardamas nė žodžio. Mažo ūgio vyro kūnas atrodė toks sudžiūvęs ir kietas, kad Ugvus pamanė, jog jį laistyti reikia labiau nei augalus, į kuriuos šis taikėsi savo laistytuvu. Galiausiai Džomas pasižiūrėjo į Ugvų.

– *Afa m bu Džomo*, – pasakė jis, lyg Ugvus nežinotų jo vardo. – Kai kurie žmonės vadina mane Kenijata, kaip ir vieną iš didžiųjų Kenijos vyrų. Aš esu medžiotojas.

Ugvus nežinojo, ką atsakyti, nes Džomas spoksojo jam tiesiai į akis, tarsi tikėdamasis išgirsti, ką nepaprasto nuveikė Ugvus.

– Kokius gyvūnus tu medžioji? – paklausė Ugvus.

Džomas nušvito džiugia šypsena, lyg būtų laukęs tokio klausimo, ir pradėjo pasakoti apie savo medžioklę. Ugvus sėdėjo ant laiptelių, vedančių į užpakalinį kiemą, ir klausėsi. Nuo pat pirmos dienos jis netikėjo Džomo istorijomis, – kaip tas plikomis rankomis kovojo su leopardu ir vienu šūviu nušovė du pavianus, – bet jam patiko jų klausytis, todėl tomis dienomis, kai ateidavo Džomas, jis neskalbdavo šeimininko drabužių, bet sėdėdavo kieme, kol Džomas dirbdavo. Džomo judesiai buvo lėti ir apgalvoti. Viskas – grėbstymas, laistymas ir sodinimas – alsavo didinga išmintimi. Kartais pačiame gyvatvorės karpymo įkarštyje jis pakeldavo

akis ir ištardavo: „Tai gera mėsa.“ Tada nueidavo prie ožkos odos krepšio, pririšto prie dviračio, ir pasirausęs išsitraukdavo laidyklę. Sykį jis mažu į lapus įvyniotu akmeniu numušė anakardžių medyje tupintį krūminį karvelį ir įsidėjo jį į krepšį.

– Nelįsk prie to krepšio, kai manęs nėra šalia, – jis perspėjo Ugvų. – Gali rasti jame žmogaus galvą.

Ugvus nusijuokė, bet negali pasakyti, kad visiškai nepatikėjo Džomo žodžiais. Jis labai troško, kad Džomas pasirodytų ir šiandien. Ko dar, jei ne Džomo, jis galėtų paklausti apie arigbę – tiksliau, paprašyti patarimo, kaip nuraminti ir pamaloninti šeimininką.

Ugvus išėjo iš aptvertos teritorijos į gatvę ir ėmė apžiūrinėti augalus kelio pakraštyje, kol galiausiai prie asiūklinės kazuarinos šaknų pastebėjo susiraičiusius lapus. Prėskame maiste, kurį šeimininkas parsinešdavo iš personalo klubo, niekada neteko užuosti nieko panašaus į pikantišką arigbės aštrumą. Jis išvirs su ja troškinį ir pasiūlys šeimininkui su ryžiais, o paskui ims maldauti: *Prašau neišsiųsti manęs atgal namo, pone. Aš dirbsiu papildomai už sudegintą kojinę. Uždirbsiu pinigų ir sumokėsiu už ją.* Jis neįsivaizdavo, ką galėtų padaryti, kad uždirbtų pinigų kojinei, bet vis tiek ruošėsi tai pasakyti šeimininkui.

Jei arigbė suminkštins šeimininkui širdį, tada galbūt pavyks užsiauginti jų ir kai kurių kitų žolelių užpakaliniame kieme. Jis pasisiūlys šeimininkui dirbti sode, iki prasidės mokslai, nes personalo mokyklos vedėja sakė šeimininkui, kad negalima pradėti mokytis semestro viduryje. Nors greičiausiai jis per daug tikisi. Kokia prasmė galvoti apie žolelių daržą, jei šeimininkas lieps nešdintis, jei neatleis už sudegintą kojinę? Ugvus skubiai įžengė į virtuvę, padėjo arigbę ant bufeto ir atseikėjo šiek tiek ryžių.

Po kelių valandų pajuto mėšlungį pilve, kai išgirdo šeimininką grįžtant: žvyro gurgždėjimą po automobilio ratais ir variklio gausmą prieš sustojant garaže. Ugvus stovėjo prie puodo ir maišė troškinį spausdamas samtį taip stipriai, kaip ir jo pilvą kamuojantys spazmai. Ar šeimininkas jį išvys dar prieš tai, kai atsiras proga pasiūlyti jam patiekalą? Ką jis pasakys savo žmonėms?

– Laba diena, pone Odenigbai, – išbėrė jis, šeimininkui dar neįžengus į virtuvę.

– Taip, taip, – atsiliepė šeimininkas. Vienoje rankoje jis laikė portfelį, kita prie krūtinės spaudė knygas. Ugvus šoko į pagalbą paimti knygų.

 – Pone, ar jūs valgysite? – paklausė jis angliškai.

– Valgysiu? Ką?

Pilvą dar labiau sutraukė. Ugvus pasilenkė padėti knygų ant valgomojo stalo bijodamas, kad pilvas ims nepageidaujamai gurgti.

– Troškinio, pone.

– Troškinio?

– Taip, pone. Troškinys labai skanus, pone.

– Gerai, tada truputį paragausiu.

– Taip, pone!

– Vadink mane Odenigbu! – burbtelėjo šeimininkas, eidamas į vidų ruoštis popietinei voniai.

Patiekęs maistą Ugvus stovėjo virtuvės tarpduryje ir stebėjo, kaip šeimininkas įsidėjo į burną pirmą ryžių ir troškinio kąsnį, paskui dar vieną ir sušuko:

– Puiku, gerasis žmogau.

Ugvus išlindo iš už durų.

– Pone, aš galiu pasėti žolelių mažajame sode. Tada išvirčiau daugiau tokių troškinių kaip šis.

– Sode? – Šeimininkas liovėsi gurkšnojęs vandenį ir pervertė žurnalo puslapį. – Ne, ne, ne. Lauke yra Džomo teritorija, o tavo viduje. Darbo pasidalijimas, gerasis žmogau. Jei mums prireiks žolelių, paprašysime Džomo jomis pasirūpinti.

Ugvui patiko, kaip skamba *darbo pasidalijimas* ir *gerasis žmogau*, ištarti angliškai.

– Taip, pone – sutiko jis, nors jau suko galvą, kokia vieta labiausiai tiks žolelių daržui: šalia „berniukų namo", kur šeimininkas niekada nevaikšto. Negalėjo patikėti Džomui žolelių daržo, prižiūrės jas pats, kol šeimininko nebus namie, ir tada jo arigbė, jo atlaidumo žolelė, niekada neišsibaigs. Tik vėliau vakare Ugvus susigaudė, kad šeimininkas greičiausiai dar gerokai prieš grįždamas namo visai pamiršo apie sudegintą kojinę.

Ugvus suprato ir dar kai ką. Jis ne toks patarnautojas kaip kiti. Šalimais įsikūrusio daktaro Okekės patarnautojas miegojo ne kambaryje ant lovos, o virtuvėje ant grindų. Patarnautojas gatvės gale, su kuriuo Ugvus eidavo į turgų, nespręsdavo, kokį gaminti valgį, jis gamindavo tai, ką jam liepdavo. Ir jų šeimininkai ar šeimininkės jiems neduodavo knygų ir nesakydavo: „Šita yra labai gera, tiesiog nuostabi."

Ugvus nesuprato daugumos sakinių šitose knygose, bet apsimesdavo, kad jas skaito. Taip pat ne visai suvokė, apie ką šeimininkas kalbasi

su draugais, bet vis tiek klausėsi ir išgirdo, kad pasaulis daugiau dėmesio turėtų skirti Šarpvilyje nužudytiems juodiesiems žmonėms, kad Rusijoje pašautas šnipų lėktuvas tikrai tarnavo amerikiečiams, kad de Golis netaktiškai pasielgė Alžyre, kad Jungtinės Tautos niekada Katangoje neatsikratys Čombės. Kartais šeimininkas atsistodavo, pakeldamas savo taurę ir balsą: „Už tą narsų juodąjį amerikietį, priimtą į Misisipės universitetą!“, „Už Ceiloną ir pirmąją pasaulyje moterį ministrę pirmininkę!“, „Už Kubą, įveikusią amerikiečius jų pačių žaidime!“, ir Ugvus mėgaudavosi, kaip skimbčioja alaus buteliai, sumušami su stikleliais, taurės su taurėmis, buteliai su buteliais.

Savaitgaliais lankydavosi daugiau draugų. Kartais, kai Ugvus įnešdavo jiems gėrimų, šeimininkas jį pristatydavo – angliškai, žinoma: „Ugvus padeda man namų ruošoje. Labai sumanus vaikinukas.“ Ugvus ir toliau tyliai atidarinėdavo alaus ir kolos butelius jausdamas, kaip jo kūne nuo pat kojų pirštų galiukų sklinda kaitinantis išdidumo jausmas. Jam būdavo ypač malonu, kai šeimininkas pristatydavo jį užsieniečiams, tokiems kaip ponas Džonsonas iš Karibų, kuris kalbėdamas mikčiodavo, arba profesorius Lemanas, sniaukrojantis baltaodis iš Amerikos su veriamai žaliomis, tarsi šviežias lapas, akimis. Ugvus šiek tiek išsigando pirmą kartą jį pamatęs, nes visada manė, kad tik piktosios dvasios gali turėti žalios spalvos akis.

Jis netruko gerai pažinti nuolatinius svečius, todėl atnešdavo jų mėgstamų gėrimų šeimininkui dar nespėjus duoti nurodymų. Vienas jų buvo daktaras Patelis, indas, mėgstantis alų „Golden Guinea“, sumaišytą su kokakola. Šeimininkas vadino jį Daku. Kai tik Ugvus įnešdavo kolamedžių riešutų, šeimininkas, norėdamas pašlovinti riešutus ibų kalba, sakydavo: „Dakai, juk žinai, kad šie riešutai nesupranta angliškai.“ Daktaras Patelis kiekvieną kartą pratrūkdavo kvatoti, atsilošdavo sofoje ir maskatuodavosi trumpomis kojomis, tarsi niekada anksčiau nebūtų girdėjęs šio sąmojo. Kai šeimininkas perlauždavo kolamedžių riešutus ir paleisdavo padėklą ratu, daktaras Patelis visada paimdavo skiltelę ir įsidėdavo ją į savo marškinių kišenę. Ugvui niekada neteko matyti, kad jis būtų nors vieną suvalgęs.

Dar vienas nuolatinis svečias buvo aukštas liesas profesorius Ezeka, tokio kimaus balso, jog galėjai pamanyti, kad jis kalba pakuždomis. Profesorius visada pakeldavo savo stiklinę ir tyrinėdavo ją prieš šviesą, kad įsitikintų, ar Ugvus gerai ją išplovė. Kartais jis atsinešdavo nuosavą
 džino butelį. Kitomis dienomis paprašydavo arbatos, o paskui imdavo

tikrinti cukrinę ir pieno skardinę murmėdamas: „Bakterijų veiklumas yra neįtikėtinas.“

Okeoma lankydavosi dažniausiai ir užsisėdėdavo ilgiausiai. Atrodė jaunesnis nei kiti svečiai, visada dėvėjo šortus ir turėjo tankius, šone perskirtus plaukus, dar labiau pasišiaušusius nei šeimininko. Jo plaukai atrodė šiurkštūs ir susivėlę, ne taip kaip šeimininko, tarsi Okeoma nemėgtų jų šukuoti. Okeoma gėrė fantą. Kai kada vakarėliuose jis balsu skaitydavo savo eiles, laikydamas pluoštą popierių, o Ugvus žvilgčiodavo pro virtuvės duris ir matydavo, kaip kiti svečiai stebi jį apmirusiais veidais, lyg nedrįstų kvėpuoti. Paskui šeimininkas imdavo ploti ir skardžiu balsu sakydavo: „Mūsų kartos balsas!“ Plojimai nurimdavo, kai Okeoma šiurkštokai pasakydavo: „Gana!“

Dar buvo panelė Adebajo, kaip ir šeimininkas ji gėrė brendį ir visiškai neatrodė tokia, kokia, Ugvaus nuomone, turėtų būti universiteto moteris. Tetulė jam šiek tiek pasakojo apie universiteto moteris. Ji žinojo, nes dieną dirbo valytoja gamtos mokslų fakultete, o vakarais – personalo klube padavėja, be to, dėstytojai kartais sumokėdavo jai, kad ji išvalytų jų namus. Tetulė sakė, kad universiteto moterys savo lentynose laiko įrėmintas nuotraukas, vaizduojančias studentišką jų gyvenimą Ibadane, Anglijoje ir Amerikoje. Pusryčiams jos valgo kiaušinių, per mažai virtų, todėl jų tryniai juda į visas puses, ir nešioja elastingus tiesių plaukų perukus bei maksi sukneles iki kulkšnių. Sykį tetulė papasakojo istoriją apie vieną porelę kokteilių vakarėlyje personalo klube. Jiedu išlipo iš prašmatnaus „Peugeot 404“, vyras su elegantišku kreminiu kostiumu, moteris žalia suknele. Visi atsisuko pasižiūrėti į susikibųsią už rankų porą, ir staiga vėjas nupūtė nuo moters galvos peruką. Ji buvo plikutėlė. Tetulė paaiškino, kad įkaitintomis šukomis jie tiesina plaukus, mat nori atrodyti kaip baltieji žmonės, nors galiausiai tos šukos visiškai nudegina plaukus.

Ugvus bandė įsivaizduoti pliką moterį: gražią, su iškilia nosimi, o ne plokščia ir priplota, kokias buvo įpratęs matyti. Vaizduotėje jis piešė ramią, gležną moterį, kurios čiaudulys, juokas ir kalba – švelnūs it apatinės plunksnos arčiausiai viščiuko odos. Bet šeimininką lankančios moterys, taip pat tos, kurias matė universalinėje parduotuvėje ar gatvėse, kitokios. Dauguma jų dėvi perukus (tik kelios pinasi plaukus ar persirišа juos raišteliais), tačiau jos nė kiek nepanėši į gležnus žolės stiebelius. Jos triukšmadarės. Daugiausia triukšmo kėlė panelė Adebajo. Jos nepavadinsi ibų tautos moterimi, Ugvus atspėtų tai iš jos vardo, net jei

vieną dieną turguje ir nebūtų susidūręs su ja bei jos patarnautoja ir nebūtų girdėjęs, kaip jos čiauška greita, nesuprantama jorubų tarme. Panelė Adebajo pasiūlė jam palaukti sakydama, kad paskui parveš į universiteto miestelį, bet jis padėkojo ir paaiškino, kad dar turi daug ką nusipirkti, o paskui grįšiąs su taksi, nors iš tikrųjų nieko nebereikėjo pirkti. Nenorėjo važiuoti jos automobiliu, jam nepatiko, kad jos balsas, spigus ir nuolat prieštaraujantis, svetainėje nustelbdavo šeimininko balsą. Dažnai kovojo su pagunda garsiai surikti iš už virtuvės durų, kad užsičiauptų, ypač kai ji pavadindavo šeimininką sofistu. Nežinojo, ką reiškia *sofistas*, bet jam nepatiko, kad ji taip vadina šeimininką. Jam nepatiko ir tai, kaip ji žiūri į jį. Net kai kalbėdavo kas nors kitas ir jai derėjo žiūrėti į jį, jos akys vis vien krypo į šeimininką. Vieną šeštadienio vakarą Okeoma išmetė stiklinę ir Ugvus įėjo į svetainę surinkti ant grindų išsibarsčiusių šukių. Tyčia ilgai krapštėsi. Čia esant pokalbis geriau girdėjosi ir buvo galima aiškiau suprasti, ką kalba profesorius Ezeka. Iš virtuvės jo beveik neįmanoma girdėti.

– Mūsų visos Afrikos reakcija į tai, kas vyksta Amerikos pietuose, be abejonės, turėtų būti stipresnė, – pasakė profesorius Ezeka.

Šeimininkas jį nutraukė.

– Juk žinote, kad panafrikanizmas iš esmės yra europietiška sąvoka.

– Jūs nukrypote, – pasakė profesorius Ezeka ir kaip visada išdidžiai papurtė galvą.

– Gal tai ir *yra* europietiška sąvoka, – įsiterpė panelė Adebajo, – bet platesniu požiūriu mes visi esame viena rasė.

– Kokiu platesniu požiūriu? – paklausė šeimininkas. – Platesniu baltojo žmogaus požiūriu! Ar nematote, kad mes visiškai nepanašūs, išskyrus baltas akis?

Ugvus pastebėjo, kad šeimininko balsas pamažu kyla, ir po trečios brendžio porcijos jis ėmė gestikuliuoti savo taure linkdamas į priekį, kol galiausiai sėdėjo tik ant pačios krėslo briaunos. Vėlai vakare, kai šeimininkas jau gulės, Ugvus sėdės tame pačiame krėsle ir įsivaizduos, kad greitai beria angliškus žodžius rėždamas prakalbą susižavėjusiems svečiams, vartos tokius posakius kaip *dekolonizuoti* ir *visos Afrikos*, mėgdžios šeimininko balsą ir po truputį vis slinks į priekį, kol galiausiai taip pat sėdės tik ant fotelio kraštelio.

– Žinoma, mes esame panašūs, mus sieja baltoji priespauda, – ramiai tarė panelė Adebajo. – Tiesiog panafrikanizmas yra protingiausia reakcija.

– Žinoma, žinoma, bet aš noriu pasakyti, kad vienintelė tikra afrikiečių tapatybė yra gentis, – nenurimo šeimininkas. – Aš esu nigerietis, nes baltasis žmogus sukūrė Nigeriją ir mane šitaip identifikavo. Aš esu juodaodis, nes baltasis žmogus nustatė, kad sąvoka *juodas* yra priešinga sąvokai *baltas*. Bet prieš pasirodant baltajam žmogui aš buvau ibas.

Profesorius Ezeka sušnarpštė ir papurtė galvą sukryžiavęs kojas.

– Baltojo žmogaus dėka jūs ir sužinojote, kad esate ibas. Visuotinė ibų idėja atsirado susidūrus su baltųjų dominavimu. Privalote suprasti, kad gentis, kokia ji yra šiandien, tai toks pats kolonijinis produktas kaip nacija ar rasė. – Profesorius Ezeka atkryžiavo kojas.

– Visuotinė ibų idėja egzistavo daug seniau, nei pasirodė baltasis žmogus! – sušuko šeimininkas. – Nueikit pas savo kaimo vyresniuosius ir paklausinėkit apie savo istoriją.

– Bėda ta, kad Odenigbas yra beviltiškas tribalistas, todėl neleiskime jam išsižioti, – pasakė panelė Adebajo.

Paskui ji padarė tai, kas apstulbino Ugvų: juokdamasi pakilo, priėjo prie šeimininko ir suspaudė jo lūpas. Taip ji stovėjo, rodos, labai ilgai, pridėjusi ranką jam prie burnos. Ugvus įsivaizdavo, kaip brendžiu praskiestos šeimininko seilės liečia jos pirštus. Jis sustingo, rinkdamas pažirusias šukes. Nenorėjo, kad šeimininkas šitaip sėdėtų purtydamas galvą, lyg visa tai būtų labai juokinga.

Paskui panelė Adebajo tapo tikra grėsme. Ji ėmė atrodyti vis labiau panaši į vaisėdį šikšnosparnį – sumenkusiu veidu, blausia odos spalva ir kartūno suknelėmis, besiplaikstančiomis aplink jos kūną tarsi sparnai. Ugvus jai paskutinei paduodavo gėrimą ir ilgai sausindavo savo rankas pašluoste prieš atidarydamas jai duris ir įleisdamas į vidų. Jis nerimavo, kad ji ištekės už šeimininko ir atsives į namus savo patarnautoją, kalbančią jorubiškai, sunaikins jo žolelių daržą ir nurodinės, ką gaminti ir ko negaminti. Kol galiausiai išgirdo šeimininko pokalbį su Okeoma.

– Neatrodo, kad ji šiandien ruoštųsi eiti namo, – pasakė Okeoma. – *Nvoke m*, ar tikrai nesiruoši su ja ką nors daryti?

– Nepliurpk nesąmonių.

– Jei ir padarysi, niekas Londone nesužinos.

– Eik sau.

– Žinau, kad šia prasme ji tavęs nedomina, bet niekaip negaliu suprasti, ką ta moteris tavyje mato.

Okeoma pratrūko juoku ir Ugvus pajuto palengvėjimą. Jis nenorėjo, kad panelė Adebajo – ar bet kuri kita moteris – įsibrautų ir sutrikdytų

jų gyvenimą. Kartais vakare, kai lankytojai anksčiau išsiskirstydavo, jis sėdėdavo svetainėje ant grindų ir klausydavosi šeimininko kalbos. Dažniausiai šis pasakodavo tai, ko Ugvus nesuprato, rodos, brendis priversdavo jį užmiršti, kad Ugvus nėra vienas iš jo svečių. Bet tai neturėjo reikšmės. Viskas, ko Ugvui reikėjo, buvo gilus balsas, angliškai linksniuojamos ibų kalbos melodija, storų akinių stiklų spindėjimas.

Pagyvenus keturis mėnesius, šeimininkas pasakė:

– Savaitgalį atvyks ypatinga moteris. Nepaprastai ypatinga. Žiūrėk, kad namuose būtų švaru. Užsakysiu maisto personalo klube.

– Bet, pone, aš galiu pagaminti, – paprieštaravo Ugvus, apimtas liūdnos nuojautos.

– Ji neseniai grįžo iš Londono, gerasis žmogau, ji mėgsta tam tikru būdu pagamintus ryžius. Atrodo, keptus ryžius. Nesu tikras, kad tu gali pagaminti ką nors tinkamo.

Šeimininkas pasuko durų link.

– Aš galiu tai pagaminti, pone, – paskubomis pažadėjo Ugvus, nors neturėjo jokio supratimo, kas tie kepti ryžiai. – Leiskit man paruošti ryžių, o viščiuką užsisakysite personalo klube.

– Gudrios derybos, – pasakė šeimininkas angliškai. – Na, gerai. Paruošk ryžių.

– Taip, pone, – atsakė Ugvus.

Vėliau jis išvalė kambarius ir atidžiai, kaip visuomet, išsveitė tualetą, bet šeimininkas viską apžiūrėjo ir pasakė, kad nelabai švaru. Jis išėjo ir nupirko dar vieną miltelių „Vim" indą, o paskui griežtai paklausė, kodėl Ugvus neišvalė tarpų tarp koklių. Ugvus dar sykį juos išgramdė. Jis gramdė tol, kol prakaitas ėmė žliaugti veidu ir įskaudo rankos. O šeštadienį ruošdamas valgį šiaušėsi iš pykčio. Šeimininkas iki šiol niekada nesiskundė jo darbu. Čia tos moters kaltė, tos, kurią šeimininkas laiko per daug ypatinga, kad Ugvus galėtų gaminti jai valgį. Tik pamanykite, ji ką tik grįžo iš Londono.

Kai suskambo durų skambutis, jis sau po nosimi sumurmėjo keiksmažodį, kad jos pilvas išpamptų prisivalgius išmatų. Girdėjo pakylėtą šeimininko balsą, sujaudintą ir vaikišką, paskui įsivyravo ilga tyla, ir jis įsivaizdavo, kaip jie apsikabina, o bjaurus jos kūnas prisišlieja prie šeimininko. Staiga pasigirdo jos balsas. Jis sustingo. Visada buvo tikras, kad su šeimininko anglų kalba niekas negali lygintis, net profesorius Ezeka, kurio angliškų žodžių beveik neįmanoma išgirsti, ar Okeoma,

kalbantis angliškai taip, lyg kalbėtų ibiškai, tuo pačiu ritmu ir pauzėmis, ar Patelis, kurio anglų kalba panėši į pabodusią dainelę. Net ir baltaodžio profesoriaus Lemano žodžiai, sunkiai išstumti pro nosį, neskamba taip oriai kaip šeimininko. Šeimininko anglų kalba – lyg muzika, bet tai, ką Ugvus išgirdo dabar, iš šios moters, buvo magiška. Tai aukštesnės rūšies tarmė, nepriekaištinga kalba, tokia, kokią jis girdi sklindant iš šeimininko radijo – glausta ir precizi̇škai aiški. Ji panėšėjo jam į batato pjaustymą ką tik pagaląstu peiliu, lengvai atriektų griežinėlių tobulumą.

– Ugvau! – šūktelėjo šeimininkas. – Atnešk kolos!

Ugvus įžengė į svetainę. Ji kvepėjo kokosais. Jis pasisveikino burbtelėdamas „Laba diena" ir nudūręs žvilgsnį į grindis.

– *Kedu?* – paklausė ji.

– Man sekasi gerai, ponia.

Vis dar nežiūrėjo į ją. Kai atidarinėjo butelį, ji nusijuokė iš kažkokių šeimininko žodžių. Ugvus jau ruošėsi pilti šaltą kolą jai į stiklinę, kai ji palietė jam ranką ir pasakė:

– *Rapuba*, nesivargink.

Jos ranka buvo šiek tiek drėgna.

– Taip, ponia.

– Tavo šeimininkas papasakojo, kaip tu puikiai juo rūpiniesi, Ugvau, – tarė ji.

Jos ibų žodžiai skambėjo švelniau nei angliški, ir jis nusivylė, kad ji taria juos taip lengvai. Norėjo, kad ji užsikirstų kalbėdama ibiškai, nesitikėjo, jog tokia tobula anglų kalba gali taip puikiai derėti su nemažiau tobula ibų kalba.

– Taip, ponia, – sumurmėjo, vis dar spoksodamas į grindis.

– Ką mums pagaminai, gerasis žmogau? – paklausė šeimininkas, lyg nežinotų. Jo balse skambėjo erzinantis linksmumas.

– Tuoj atnešiu, – atsakė Ugvus angliškai ir pasigailėjo, kad nepasakė tuoj patieksiu, nes tai geriau skambėtų ir padarytų jai didesnį įspūdį.

Dengdamas stalą jis stengėsi nežiūrėti į svetainę, nors girdėjo jos juoką ir šeimininko balsą, kurio naujas tembras kėlė apmaudą.

Galiausiai į ją pažvelgė, kai jiedu su šeimininku atsisėdo prie stalo. Ovalus jos veidas buvo glotnus lyg kiaušinis, sodrios lietuje įmirkusios žemės spalvos, o akys – didelės ir įkypos. Atrodė, kad jai neskirta vaikščioti ir kalbėti kaip kitiems, ją reikia uždaryti į stiklinę dėžę, kaip ta šeimininko darbo kambaryje, kurioje ji būtų saugoma nesutepta, kad žmonės galėtų gėrėtis išlenktu, mėsingu jos kūnu. Kiekviena jos ilgų plaukų

kaselė, siekianti kaklą, baigėsi minkštu pūku. Ji nerūpestingai šypsojosi, o jos dantys švytėjo tokiu pat ryškiu baltumu kaip ir akys. Jis nesuvokė, kiek laiko stovi spoksodamas į ją, kol šeimininkas pasakė:

– Ugvus paprastai gamina daug geriau nei šį kartą. Jis moka paruošti fantastišką troškinį.

– Šis patiekalas be skonio, bet tai, žinoma, geriau negu neskanu, – tarė ji ir nusišypsojo šeimininkui, prieš atsigręždama į Ugvų. – Aš parodysiu tau, kaip tinkamai pagaminti ryžius, Ugvau, nevartojant tiek daug aliejaus.

– Taip, ponia, – pasakė Ugvus. Jis prasimanė kažką, kas, jo manymu, buvo kepti ryžiai – apskrudino ryžius žemės riešutų aliejuje ir beveik tikėjosi, kad patiekalas privers juos abu lakstyti į tualetą. Bet dabar jis troško pagaminti tobulą valgį, kvapnius *džolof* ryžius arba ypatingąjį savo troškinį su arigbe, kad parodytų jai esąs puikus virėjas. Neskubėjo plauti indų, kad tekantis vanduo nenustelbtų jos balso. Patiekdamas arbatą ilgai dėliojo sausainius į lėkštutę, norėdamas kiek užtrukti ir jos pasiklausyti, kol galų gale šeimininkas pasakė: „Jau gana, viskas puiku, gerasis žmogau." Ji vardu Olana. Bet šeimininkas ištarė šį vardą tik kartą, dažniausiai ją vadino *nkem*, mano brangioji. Jie kalbėjosi apie Sardaunos ir Vakarų regiono premjero kivirčą, o tada šeimininkas kažką pasakė, kad laukia jos atsikraustant į Nsuką, ir visa tai pagaliau turėjo įvykti po kelių savaičių. Ugvus sulaikė kvėpavimą, kad įsitikintų, jog gerai išgirdo. Dabar šeimininkas juokėsi ir sakė: „Bet mes abu gyvensime čia, *nkem*, o tu gali pasilaikyti butą Eliaso aveniu."

Ji atsikraustys į Nsuką. Gyvens šiame name. Ugvus pasitraukė nuo durų ir įsistebeilijo į puodą ant viryklės. Jo gyvenimas pasikeis. Jis išmoks gaminti keptus ryžius ir pilti mažiau aliejaus, taip pat vykdys jos paliepimus. Nors ir nusiminė, nepasidavė liūdesiui. Jis drauge ir laukė, ir jaudinosi, nors pats nesuprato kodėl.

Tą vakarą jis skalbė šeimininko baltinius kieme už namo, po citrinmedžiu. Pakėlęs akis nuo muiluoto vandens sklidino dubens pamatė, kad ji stovi šalia užpakalinių durų ir stebi jį. Iš pradžių net nesuabejojo, kad tai jo fantazijos vaisius, nes žmonės, apie kuriuos daugiausia galvodavo, dažnai pasirodydavo jo vizijose. Savo vaizduotėje jis visą laiką kalbėdavosi su Anulika ir, kai tik paliesdavo save naktį, akimirkai išvysdavo mįslingai besišypsančią Nesinačę. Bet Olana iš tikrųjų stovėjo prie durų. Ji ėjo per kiemą jo link. Dėvėjo tik apsiaustą, parištą ties krūtine, ir jai artinantis jis įsivaizdavo, kad ji – gelsvas anakardžių riešutas, dailus ir prinokęs.

– Ponia? Ar jums ko nors reikia? – paklausė jis.

Žinojo – jeigu ištiestų ranką ir palytėtų jai veidą, pajustų tą patį kaip palietęs sviestą, kurį šeimininkas išvynioja iš popierinio paketo ir tepa ant duonos.

– Leisk tau padėti. – Ji parodė į paklodę, kurią jis ką tik išskalavo ir varvančią kėlė iš dubens. Ji paėmė už vieno paklodės galo ir atsitraukė atgal.

– Suk savąjį galą šitaip, – pasakė ji.

Jis ėmė sukti savo paklodės galą į dešinę nuo savęs, o ji tą patį padarė su savuoju. Abu stebėjo, kaip varva išspaustas vanduo. Paklodė buvo slidi.

– Ačiū, ponia, – padėkojo jis.

Ji nusišypsojo. Jos šypsena privertė jį pasijusti aukštesnį.

– O, pažvelk, šitos papajos beveik prinoko. *Lotekva*, nepamiršk jų nuskinti.

Jos balse ir joje pačioje buvo kažkas, sakytum, nugludinta. Ji panėšėjo į akmenį, gulintį tiesiai po trykštančia šaltinio srove, per daug daug metų putojančio vandens glotniai nulygintą. Žiūrėdamas į ją jauteisi taip, tarsi būtum radęs šį akmenį ir žinotum, kad tokių yra labai nedaug. Jis žiūrėjo į ją, einančią atgal į vidų.

Ugvus su niekuo nenorėjo dalytis savo pareiga rūpintis šeimininku, nenorėjo pažeisti savo gyvenimo su šeimininku pusiausvyros, tačiau staiga pajuto, kad nepakeliamai sunku galvoti, jog daugiau jos nebepamatys. Vėliau, po vakarienės, jis pirštų galais prisėlino prie šeimininko miegamojo ir priglaudė ausį prie durų. Ji garsiai dejavo. Garsai jai visai nebūdingi – tokie nevaldomi, jaudinantys, gerkliniai. Jis stovėjo ilgai, kol dejonės nutilo, tada sugrįžo į savo kambarį.

2

Olana linkčiojo į „High Life“ melodijos, sklidančios iš automobilio radijo, taktą. Jos ranka gulėjo Odenigbui ant šlaunies. Ji pakeldavo ranką, kai jis perjungdavo pavarą, o paskui vėl padėdavo ir juokėsi, kai jis erzino ją vadindamas viliojančia Afrodite. Šalia jo jautėsi žvali, automobilio langai buvo atidaryti, oras prisisunkęs dulkių ir svajingų Rekso Lausono ritmų. Po dviejų valandų jis turėjo skaityti paskaitą, bet vis tiek išsireikalavo palydėti ją į Enugu oro uostą. Ji apsimetė, kad protestuoja, tačiau iš tikrųjų ir pati to norėjo. Kai jie dūmė siauru keliu Milikeno kalva – vienoje pusėje gili dauba, kitoje status šlaitas, – ji nepasakė, kad jis važiuoja šiek tiek per greitai. Nekreipė dėmesio į ranka rašytą kelio ženklą, kurio nelygios raidės skelbė: „GERIAU VĖLIAU NEGU NIEKADA.“

Nuliūdo, kai priartėjęs prie oro uosto pamatė sklendžiančius aukštyn aptakius baltus lėktuvų siluetus. Jis sustabdė automobilį prie įėjimo kolonados. Automobilį apsupo durininkai, šūkaujantys: „Pone? Ponia? Ar turite bagažo?“, bet Olana to beveik negirdėjo, nes jis prisitraukė ją prie savęs.

– Aš negaliu laukti, *nkem*, – tarė jis, spausdamas savo lūpas prie jos lūpų. Jis buvo marmelado skonio. Ji norėjo pasakyti, kad taip pat negali sulaukti, kada persikels į Nsuką, bet jis ir taip žinojo, jo liežuvis buvo jos burnoje, ir ji pajuto neįprastą šilumą sau tarp kojų.

Nuaidėjo automobilio signalas. Durininkas sušuko:

– Ei, ši vieta skirta tik keleiviams išleisti! Tik tam!

Galiausiai Odenigbas ją paleido ir iššoko iš automobilio paimti iš bagažinės jos krepšio. Nunešė jį iki bilietų kasos.

– Laimingos kelionės, *idže oma*, – palinkėjo jis.

– Vairuok atsargiai, – atsakė ji.

Olana stebėjo, kaip jis tolsta, tvirtai sudėtas vyras su chaki spalvos kelnėmis ir trumparankoviais marškiniais, gurgždančiais nuo lyginimo. Jis energingai mėtė kojas: taip žingsniuoja žmogus, neklausiantis, kur eiti, ir neabejojantis, kad pasieks savo tikslą. Kai jis nuvažiavo, ji nuleido galvą ir apuostė save. Šį rytą ji pasitepė jo „Old Spice“ losjonu, impulsyviai, ir jam nepasakė, nes jis būtų juokęsis ir nesupratęs šio prietaro –

pasiimti su savimi jo kvapą. Rodės, tas kvapas galės, kad ir trumpam, užgniaužti jos klausimus ir padės tapti panašesnei į jį, šiek tiek labiau pasitikinčiai, šiek tiek mažiau klausinėjančiai.

Ji pasisuko į bilietų pardavėją ir užrašė savo vardą registracijos kortelėje.

– Labas vakaras, prašau vienos krypties bilietą į Lagosą.

– Ozobija? – raupuotas bilietų pardavėjo veidas nušvito plačia šypsena. – Vado Ozobijos duktė?

– Taip.

– O! Nuostabu, ponia! Liepsiu durininkui palydėti jus į VIP laukiamąjį. – Bilietų pardavėjas pasisuko į šalį. – Ikena! Kur tas kvailas berniūkštis? Ikena!

Olana papurtė galvą ir nusišypsojo.

– Ne, ne, to visai nereikia. – Ji vėl nusišypsojo, patvirtindama, kad pardavėjas nepamanytų, jog dėl jo kaltės ji nenori patekti į garsenybėms skirtą laukiamąjį.

Bendras laukiamasis buvo pilnas žmonių. Olana atsisėdo priešais tris mažus vaikus nudėvėtais drabužiais ir šlepetėmis, šie protarpiais sukikendavo ir sulaukdavo rūstaus tėvo žvilgsnio. Sena moteris gižiu, raukšlėtu veidu, jų senelė, sėdėjo arčiausiai Olanos, gniaužydama rankinę ir kažką murmėdama. Olana užuodė pelėsius, jais atsidavė jos apsiaustas, tikriausiai išimtas iš senovinio lagamino šiai ypatingai progai. Kai skardus balsas paskelbė, jog „Nigeria Airways" reisinis lėktuvas atvyko, tėvas pašoko, bet paskui vėl atsisėdo.

– Jūs turbūt kažko laukiate, – Olana kreipėsi į jį ibų kalba.

– Taip, *nvane m*, mano brolis grįžta iš užjūrio, ten mokėsi ketverius metus, – jo overių dialektas turėjo stiprų kaimietišką akcentą.

– A! – ištarė Olana. Ji norėjo paklausti, iš kur grįžta jo brolis ir ką studijavo, bet nutylėjo. Vyras, ko gero, to nežinotų.

Senelė atsisuko į Olaną.

– Jis pirmasis iš mūsų kaimo išvyko į užjūrį, todėl mūsų žmonės paruošė jam šokį. Šokėjai pasitiks mus prie Ikeduro.

Ji išdidžiai nusišypsojo, parodydama rudus dantis. Jos akcentas buvo dar stipresnis, net trukdė suprasti, ką ji sako.

– Mano pažįstamos moterys pavydi, bet ar aš kalta, kad jų sūnų smegenys tuščios, o mano sūnus laimėjo baltųjų žmonių stipendiją.

Paskelbus, kad atvyko dar vienas lėktuvas, tėvas šūktelėjo:

– *Čere!* Tai jis? Tai jis!

Vaikai pašoko, bet tėvas liepė jiems atsisėsti ir pakilo pats. Senelė prispaudė rankinę sau prie pilvo. Olana žiūrėjo, kaip leidžiasi lėktuvas. Kai jis palietė žemę ir ėmė riedėti betoniniu taku, senelė suriko ir metė savo rankinę.

Olana sustingo.

– Kas tai? Kas tai?

– Mama! – sušuko tėvas.

– Kodėl jis nesustoja? – klausė senelė, iš nevilties abiem rankomis susigriebusi už galvos. – *Či m!* Mano Dieve! Kokia nelaimė! Kur jis dabar veža mano sūnų? Žmonės, ar jūs mane apgavote?

– Mama, jis sustos, – Olana ėmė ją raminti. – Jis visada taip daro, kai nusileidžia.

Ji pakėlė rankinę ir paėmė seną sudiržusią ranką.

– Jis sustos, – pakartojo.

Ji paleido ją tik tada lėktuvas sustojo ir senelė ištraukė savo ranką murmėdama kažką apie kvailus žmones, nemokančius pagaminti gerų lėktuvų. Olana nusekė akimis šeimą, skubančią prie atvykimo vartų. Kai po kelių minučių ėjo savo vartų link, dažnai gręžiojosi tikėdamasi žvilgtelėti į užjūrio sūnų, bet veltui.

Jos skrydis buvo nepatogus. Šalia sėdintis vyras garsiai kramsnodamas valgė kartųjį kolamedžių riešutą. Kai jis pasisuko, norėdamas pradėti pokalbį, ji ėmė lėtai slinktis į šalį, kol galiausiai prisispaudė prie lėktuvo sienos.

– Tiesiog privalau jums pasakyti, kad jūs labai graži, – tarė jis.

Ji nusišypsojo ir padėkojo, neatitraukdama akių nuo savo laikraščio. Odenigbas juoktųsi, jei ji papasakotų jam apie šį vyriškį. Kaip visada juokiasi iš jos gerbėjų – visiškai pasikliaudamas savimi. Kaip tik tuo jis sužavėjo ją prieš dvejus metus Ibadane tą birželio dieną, lietingą dieną, skendinčią indigo spalvos prieblandoje, nors buvo pats vidurdienis. Ji atostogavo namuose, grįžusi iš Anglijos. Buvo užmezgusi rimtus santykius su Mohamedu. Iš pradžių nepastebėjo Odenigbo, stovinčio priešais ją eilėje prie bilietų į universiteto teatrą. Būtų niekada jo ir nepastebėjusi, jei už jos nebūtų stovėjęs baltaodis vyras sidabriniais plaukais ir bilietų pardavėjas nebūtų davęs tam vyrui ženklo prieiti arčiau. „Leiskite padėti jums, pone“, – pasisiūlė bilietų pardavėjas, savo kalbą pagražindamas tuo juokingu išgalvotu „baltuoju“ akcentu, mėgstamu neišsilavinusių žmonių.

Olana susierzino, nors ir nesmarkiai, nes žinojo, kad eilė vis tiek greitai juda. Todėl ją pritrenkė audringa reakcija vyro rudu safario kostiu-

mu. Rankoje knygas gniaužiantis Odenigbas žengė į priekį, palydėjo baltąjį vyrą į eilę ir sušuko pardavėjui: „Apgailėtinas neišmanėli! Pamatai baltąjį žmogų ir manai, kad jis geresnis už taviškius? Privalai atsiprašyti visų eilėje! Tuoj pat!"

Olana nustebusi žiūrėjo į jį, jo antakių lanką už akinių stiklo, stambų kūną, tuo pat metu jau galvodama, kaip pasitraukti nuo Mohamedo per daug jo neįžeidžiant. Galbūt jau tada žinojo, kad Odenigbas kitoks, nors su juo dar nesikalbėjo. Tai bylojo vien jo šukuosena, aukštai iškilusi tarsi aureolė. Tuo pat metu galėjai aiškiai matyti, kad jis rūpinasi savo išvaizda, ne taip kaip tie, kurie nevalyvumu mėgina pagrįsti savo radikalizmą. Kai jis ėjo pro ją, ji nusišypsojo ir pasakė: „Puikiai pasidarbuota!", ir tai buvo drąsiausias iš visų jos kada nors atliktų veiksmų – pirmą kartą ji reikalavo vyro dėmesio. Jis stabtelėjo ir prisistatė: „Esu Odenigbas."

„Aš Olana", – atsakė ji. Vėliau ji pasakys jam, kad tuo metu ore tvyrojo svaiginantys kerai, o jis prisipažins, kad jo troškimas tą akimirką buvo toks stiprus, jog net ėmė mausti kirkšnis.

Kai ji pagaliau pajuto tą troškimą, nustebo dėl viso kito. Nežinojo, kad vyro stūmiai gali užblokuoti atmintį, kad įmanoma pleventi erdvėje, kur nepajėgi galvoti ar prisiminti, o gali tik jausti. Po dvejų metų jausmo stiprumas neatslūgo, neišnyko ir pagarbi baimė, kurią kėlė pasitikėjimo kupinas jo ekscentriškumas ir nuožmi moralė. Bet ji baiminosi, jog taip yra dėl to, kad jie siurbčioja savo santykius mažais gurkšneliais – susitinka tik jai atvykus į namus atostogauti, susirašinėja ir kalbasi telefonu. Dabar, kai ji grįžo į Nigeriją ir jie nusprendė gyventi kartu, ji negalėjo suprasti, kodėl jis nė kiek neabejoja. Jis pernelyg pasitiki savimi.

Ji žvilgtelėjo pro langą į debesis, pro šalį plaukiančią dulsvą tankmę, ir pagalvojo, kokie jie abu trapūs.

* * *

Olana neturėjo jokio noro vakarieniauti su savo tėvais, ypač dėl to, kad jie pakvietė vadą Okondžį. Bet motina atėjo į jos kambarį ir paprašė palaikyti jiems draugiją – ne kiekvieną dieną jų namuose svečiuojasi finansų ministras, o ši vakarienė ypač svarbi dėl statybų kontrakto, kurio siekia jos tėvas. „*Biko*, apsivilk ką nors gražaus. Kainenė taip pat pasipuoš", – pridūrė motina, tarsi tai turėjo reikšti, kad jos dvynė sesuo viskam pritaria.

Dabar Olana išlygino ant kelių gulinčią servetėlę ir nusišypsojo prievaizdui, šalia jos padėjusiam lėkštę su pusiau perpjautais avokadais. Balta jo uniforma buvo standžiai iškrakmolyta, kelnės atrodė pagamintos iš kartono.

– Ačiū, Maksvelai, – padėkojo ji.

– Taip, ponia, – sumurmėjo Maksvelas ir nupėdino toliau su savo padėklu.

Olana apžvelgė stalą. Jos tėvai, sukaupę visą dėmesį į vadą Okondžį, entuziastingai linkčiojo klausydamiesi jo pasakojimo apie neseniai vykusį susitikimą su ministru pirmininku Baleva. Kainenė su jai būdinga pašaipa tyrinėjo savo lėkštę, tarsi tyčiotųsi iš avokado. Nė vienas iš jų nepadėkojo Maksvelui. Olana norėjo, kad jie padėkotų, juk taip paprasta tai padaryti – pripažinti, kad tarnai taip pat yra žmonės. Ji sykį apie tai užsiminė, bet tėvas atrėžė mokąs jiems gerą algą, o motina neabejojo, kad dėkojimas skatins juos užgauliai elgtis. Kainenė kaip visada nuobodžiaujančiu veidu nieko nepasakė.

– Jau seniai nevalgiau tokių puikių avokadų, – tarė vadas Okondžis.

– Jie užauginti vienoje iš mūsų nuosavų fermų, – paaiškino motina. – Netoli Asabos.

– Pasirūpinsiu, kad prievaizdas įdėtų jums kelis į krepšį, – pažadėjo tėvas.

– Nuostabu, – sutiko vadas Okondžis. – Olana, tikiuosi, tau patinka tavo avokadas, a? Tu spoksai į jį, tarsi jis galėtų tau įkąsti.

Jis pratrūko juoku, tiesiog springo kvatodamas, o tėvai suskubo jam pritarti.

– Jis labai skanus. – Olana pakėlė akis.

Vadas Okondžis šypsojosi tarsi pro ašaras. Praėjusią savaitę, kai jis įbruko savo kortelę jai į ranką Ikojo klube, šita šypsena ją suerzino, nes atrodė, kad jo lūpoms judant burna prisipildo seilių, kurios beregint ims varvėti jam per smakrą.

– Tikiuosi, pagalvojai apie galimybę prisidėti prie mūsų ministerijoje, Olana. Mums reikia tokių nuostabių smegenų kaip tavo, – pasakė vadas Okondžis.

– Kiek žmonių gauna darbo pasiūlymą tiesiai iš finansų ministro, – tarė motina tarsi pati sau, ir šypsena nušvietė ovalų tamsios odos jos veidą, tokį beveik tobulą, tokį simetrišką, kad draugai praminė ją Daile.

 Olana padėjo šaukštą ant stalo.

– Aš nusprendžiau vykti į Nsuką. Išvažiuosiu po dviejų savaičių.

Ji pastebėjo, kaip tėvas suspaudė lūpas. Motinos ranka akimirksniui sustingo ore, lyg ši naujiena būtų pernelyg tragiška, kad galėtum toliau barstyti druską.

– Maniau, tu dar neapsisprendei, – pratarė motina.

– Negaliu per ilgai delsti, nes jie pasiūlys tą darbą kam nors kitam, – atsakė Olana.

– Nsuka? Ar gerai išgirdau? Tu nusprendei persikelti į Nsuką? – nustebo vadas Okondžis.

– Taip. Parašiau prašymą dėl instruktoriaus darbo sociologijos departamente ir ką tik gavau teigiamą atsakymą, – pasakė Olana. Ji paprastai mėgo avokadus be druskos, bet dabar jie atrodė beskoniai, beveik šleikštūs.

– O, tai tu paliksi mus Lagose? – paklausė vadas Okondžis. Regis, jo veidas ėmė tirpti, traukdamasis pats į save. Tada jis pasisuko ir perdėtai gyvai paklausė: – O tu, Kainene?

Kainenė įbedė žvilgsnį tiesiai vadui Okondžiui į akis, bereikšmį ir tuščią žvilgsnį, beveik priešišką.

– Aš? – Ji pakėlė antakius. – Aš taip pat gerai panaudosiu ką tik gautą mokslinį laipsnį. Keliausiu į Port Harkortą vadovauti tėčio verslui.

Olana norėjo vėl patirti tuos blykstelėjimus, akimirkas, kai ji suprasdavo, ką mąsto Kainenė. Lankydamos pradinę mokyklą jos kartais pažvelgdavo viena į kitą ir imdavo juoktis nieko nepasakiusios, nes galvodavo apie tą patį juokingą dalyką. Regis, Kainenės tokios akimirkos jau nelankydavo, mat jos niekada apie tai nebesikalbėjo. Iš viso apie nieką nesikalbėjo.

– Tai Kainenė vadovaus cemento fabrikui? – paklausė vadas Okondžis, pasisukdamas į tėvą.

– Ji prižiūrės visą rytų verslą, gamyklas ir mūsų naujuosius naftos interesus. Ji visada turėjo labai gerą akį verslui.

– Kas pasakys, kad tu pralaimėjai turėdamas dukteris dvynes, tas bus melagis, – pasakė vadas Okondžis.

– Kainenė pakeičia ne vieną sūnų, bet du, – tarė tėvas.

Jis pažvelgė į Kainenę, bet ši žiūrėjo į šalį, tarsi jai visai nesvarbu, kad tėvas ja didžiuojasi. Olana greitai nudelbė akis į savo lėkštę, kad niekas nesuprastų, jog ji stebi juos. Lėkštė buvo daili, tos pačios spalvos kaip ir avokadai.

– Kodėl jums visiems neapsilankius pas mane šį savaitgalį, ką? – paklausė vadas Okondžis. – Bent jau paragautumėt mano virėjo paruoštos aštrios žuvienės. Vyrukas kilęs iš Nembės, todėl žino, ką daryti su šviežia žuvimi.

Tėvai ėmė garsiai kikenti. Olana ne visai suprato, kas čia juokinga, bet, šiaip ar taip, tai vis dėlto ministro sąmojis.

– Puikus pasiūlymas, – dėkojo tėvas.

– Visi džiaugsimės galėdami jus aplankyti, kol Olana dar neišvyko į Nsuką, – pritarė motina.

Olana šiek tiek susierzino, tarsi jai būtų peršėjusi oda.

– Aš mielai ateičiau, bet šį savaitgalį manęs čia nebus.

– Tavęs čia nebus? – sukluso tėvas.

Ją nustebino tėvo akyse pasirodęs beviltiškas maldavimas. Apstulbino ir tai, kad tėvai pažadėjo vadui Okondžiui draugystę su ja mainais už kontraktą. Ar jie susitarė žodžiu, atvirai, ar tiesiog leido tai numanyti?

– Planuoju keliauti į Kaną aplankyti dėdės Mbaezio ir jo šeimos, taip pat ir Mohamedo, – paaiškino ji.

Tėvas smeigė šakutę į avokadą.

– Supratau.

Olana gurkštelėjo vandens ir nieko nepasakė.

Po vakarienės jie perėjo į balkoną gerti likerio. Olana mėgo šį vakarinį ritualą. Dažnai atsitraukdavo nuo tėvų ir svečių, norėdama pastovėti prie baliustrados ir pasigrožėti aukštais žibintais, apšviečiančiais apačioje vinguriuojančius takelius. Žibintai švietė taip ryškiai, kad baseino vanduo atrodė sidabrinis, o kinrožių ir bugenvilijų raudonį bei rausvumą dengė spindinti patina. Pirmą ir vienintelį kartą, kai Odenigbas aplankė ją Lagose, jiedu stovėjo žvelgdami žemyn į plaukimo baseiną, Odenigbas sviedė butelio kamštį ir žiūrėjo, kaip šis pliumpteli į vandenį. Jis išgėrė daug brendžio, ir kai jos tėvas pareiškė, kad Nsukos universiteto idėja kvaila, nes Nigerija dar nesubrendusi turėti vietos universitetą, o priimti paramą iš Amerikos universiteto, užuot priėmus deramo Britanijos universiteto pagalbą, yra tikras idiotizmas, jis atsakydamas pakėlė balsą. Olana tikėjosi, kad jis supras, jog tėvas nori jam įgelti ir parodyti, kad vyresnysis dėstytojas iš Nsukos nepadarė jam jokio įspūdžio. Ji manė, kad jis praleis tėvo žodžius pro ausis. Bet jis vis labiau kėlė balsą įrodinėdamas, kad Nsuka išsivadavo iš kolonijinės įtakos, todėl Olana dažnai jam mirksėjo, ragindama sustoti, nors jis galėjo ir nepastebėti, nes veranda buvo apytamsė. Galiausiai suskambo telefonas ir pokalbis nu-

trūko. Olanos nuomone, tėvai, nors ir nenoromis, žvelgė į Odenigbą su pagarba, bet tai nesutrukdė jiems tvirtinti, kad jis pamišęs, kad jai netinka šitas vienas iš daugelio karštakošių universiteto vyrukų, be perstojo kalbančių tol, kol visiems ima skaudėti galvą ir niekas nebesupranta, ką jis nori pasakyti.

– Kokia vėsi naktelė, – jai už nugaros pasigirdo vado Okondžio balsas. Olana atsigręžė. Ji nepastebėjo, kada tėvai ir Kainenė grįžo į vidų.

– Taip, – pratarė ji.

Vadas Okondžis stovėjo tiesiai priešais ją. Jo *agbada* buvo papuošta auksiniais siūlais siuvinėta apykakle. Ji žvilgtelėjo į riebalų klostes ant jo kaklo ir įsivaizdavo, kaip jis vargsta jas praskleisdamas, kai prausiasi vonioje.

– Ką manai dėl rytojaus? Ikojo viešbutyje vyks kokteilių vakarėlis, – pasakė jis. – Noriu, kad jūs visi susitiktumėte su keliais ekspatriantais. Jie nori įsigyti žemės, ir aš galiu pasirūpinti, kad jie pirktų žemę iš tavo tėvo penkeriopa ar šešeriopa kaina.

– Rytoj aš dalyvausiu Šv. Vincento Pauliečio draugijos labdaros renginyje.

Vadas Okondžis ėmė artintis.

– Negaliu liautis apie tave galvojęs, – sušvogždė jis, ir alkoholio tvaikas tiršta dulksna nusėdo ant jos veido.

– Man neįdomu, vade.

– Negaliu apie tave negalvoti, – pakartojo jis. – Žiūrėk, tau nebūtina dirbti ministerijoje. Galiu paskirti tave į departamentą, kokį tik nori departamentą, ir įrengsiu tau butą, kur tik tu panorėsi.

Jis prisitraukė ją prie savęs. Akimirką Olana nesipriešino, gležnutė, palyginti su juo. Ji buvo prie šito įpratusi, dažnai atsidurdavo glėbyje vyrų, skendinčių odekolonu permerktame teisėtumo debesyje. Jie darydavo prielaidą, kad jie yra galingi, o ji – patraukli jų akiai, vadinasi, tiesiog sukurti vienas kitam. Galiausiai Olana atstūmė jį ir pajuto nedidelį šleikštulį, nes jos rankos įgrimzdo į minkštą jo krūtinę.

– Liaukitės, vade.

Jo akys buvo užmerktos.

– Aš myliu tave, patikėk. Tikrai tave myliu.

Ji išslydo jam iš glėbio ir nuėjo į vidų. Iš svetainės buvo silpnai girdėti tėvų balsai. Ji stabtelėjo pauostyti vystančių gėlių, pamerktų vazoje ant šoninio staliuko prie laiptų, nors ir žinojo, kad jų kvapas išsisklaidys dar neužlipus į viršų. Kambarys pasirodė svetimas. Šilti medienos

atspalviai, gelsvai rudi baldai, nuo sienos iki sienos besidriekiantis bordo spalvos kilimas, švelniai kutenantis pėdas, daugybė erdvės – tai vertė Kainenę vadinti jų kambarius butais. Ant lovos vis dar gulėjo *Lagoso gyvenimo* egzempliorius. Olana pakėlė žurnalą ir pažvelgė į nuotrauką penktame puslapyje – jos abi su motina, pernelyg patenkintais ir ramiais veidais, svečiuojasi britų vyriausiojo komisaro surengtame kokteilių vakarėlyje. Fotografui prisiartinus, motina trūktelėjo ją prie savęs. Vėliau, kai blyksnės užgeso, Olana vėl pakvietė fotografą ir paprašė nespausdinti tos nuotraukos. Jis nužvelgė ją keistu žvilgsniu. Dabar ji suprato, kaip kvaila buvo jo prašyti tokio dalyko. Aišku, jis niekada nesupras, kokį diskomfortą kelia tai, kad esi tik to spindesio – tėvų gyvenimo – dalis.

Ji gulėjo lovoje ir skaitė, kai motina pasibeldusi įėjo į vidų.

– O, tu skaitai, – pasakė motina. Rankose ji laikė susuktus audinius. – Vadas ką tik išėjo. Prašė perduoti tau linkėjimus.

Olana norėjo paklausti, ar jie pažadėjo jam draugystę su ja, bet žinojo, kad niekada to nepadarys.

– Kokie čia audiniai?

– Prieš išeidamas vadas pasiuntė vairuotoją atnešti jų iš automobilio. Tai naujausi nėriniai iš Europos. Matai? Nepaprastai puikūs, *i fukva*?

Olana palietė nėrinius pirštais.

– Taip, puikūs.

– Ar pastebėjai, kaip jis šiandien buvo apsirengęs? Originalu! *Ezigbo!*

Motina atsisėdo šalia jos.

– Sako, jis niekada jokių drabužių nesivelka antrą kartą. Ar žinai? Sykį apsivilkęs, paskui juos atiduoda patarnautojams.

Olana įsivaizdavo suvargusius jo tarnus ir medines jų dėžes, prikimštas nėrinių, – visa tai taip rėžia akį. Tie žmonės, ji buvo tikra, per mėnesį gauna kelis apgailėtinus skatikus, ir jiems atitenka nebereikalingi kaftanai bei *agbados*, kurių jie vis tiek niekada negalės nešioti. Ji jautėsi pavargusi. Pokalbiai su motina ją vargino.

– Kurių tu norėtum, *nne*? Aš užsakysiu po ilgą sijoną ir palaidinę tau ir Kainenei.

– Nereikia, nesirūpink, mama. Pati ką nors pasisiūk. Nsukoje retai kada dėvėsiu nėrinius.

Motina perbraukė pirštu prie lovos stovinčios spintelės paviršių.

– Ta kvaila patarnautoja nenuvalo baldų kaip dera. Gal ji mano, kad aš mokėsiu jai, o ji tiesiog šlaistysis po namus?

Olana padėjo į šalį savo knygą. Jai buvo aišku, kad motina nori kai ką pasakyti. Iš anksto parengta šypsena ir skrupulingi gestai buvo tik įžanga.

– Kaip laikosi Odenigbas? – galiausiai paklausė motina.

– Gerai.

Motina garsiai atsiduso, vadinasi, ji nori, kad Olana suprastų priežastį.

– Ar gerai apgalvojai tą persikėlimą į Nsuką? Ar labai gerai?

– Niekada dėl nieko nebuvau tokia tikra.

– Bet ar jausiesi ten patogiai?

Tariant *patogiai* motinos balsas šiek tiek virptelėjo. Olana vos sulaikė šypseną, nes motina turėjo galvoje Odenigbo universiteto *pagrindinį* pastatą, dviviečius kambarius, prastus baldus ir plikas grindis.

– Viskas bus gerai, – pasakė ji.

– Gali susirasti darbą čia, Lagose, ir lankyti jį savaitgaliais.

– Nenoriu dirbti Lagose. Noriu dirbti universitete ir gyventi su juo.

Motina žiūrėjo į ją kelias akimirkas, paskui atsistojo ir įsižeidusi tyliai pasakė:

– Labos nakties, dukra.

Olana stebeilijo į duris. Nieko nauja, kad motina nepritaria, taip buvo ir yra su visais Olanos sprendimais: kai mokydamasi Hifgrove ji pasirinko dviejų savaičių nušalinimą, užuot atsiprašiusi klasės vadovės už primygtinį savo tvirtinimą, kad „Pax Britanica“ pamokos yra prieštaringos; kai Ibadane įsitraukė į studentų nepriklausomybės judėjimą; kai atsisakė tekėti už Igvės Okagbujės sūnaus, o vėliau už vado Okaro sūnaus. Vis dėlto motinos nepritarimas kaskart sukeldavo jai norą atsiprašyti, susitaikyti.

Ji jau beveik miegojo, kai pabeldė Kainenė.

– Tai išskėsi kojas prieš tą dramblį, kad tik tėvui pavyktų sandoris? – paklausė Kainenė.

Olana atsisėdo nustebusi. Sunku prisiminti, kada Kainenė paskutinį kartą lankėsi jos kambaryje.

– Tėtis tiesiog jėga ištempė mane iš verandos, kad paliktume tave vieną su geruoju ministro pavaduotoju, – tarė Kainenė. – Kas dabar bus? Ar tėvas sudarys sandorį?

– Jis nepasakė. Bet jis juk neliks tuščiomis rankomis. Pagaliau tėtis duos jam dešimt procentų.

– Dešimt procentų yra įprasta, bet priemoka visada ne pro šalį. Kiti pretendentai greičiausiai neturi gražios dukters.

Kainenė tęsė žodį *gra-žios* tol, kol jo skambesys tapo šleikščiai glitus. Ji vartė *Lagoso gyvenimą*, apsisiautusi šilkinį chalatą, standžiai sujuostą ties liesa talija.

– Būti negražia dukterimi geriau, nes niekas tavimi nesinaudoja kaip sekso jauku.

– Jie nesinaudoja manimi kaip sekso jauku.

Kainenė nutilo. Rodės, ją sudomino žurnalo straipsnis. Paskui pakėlė akis.

– Ričardas taip pat atvyks į Nsuką. Jis gavo stipendiją ir ruošiasi ten rašyti knygą.

– Puiku. Vadinasi, praleisi kurį laiką Nsukoje?

Kainenė nieko neatsakė.

– Ričardas nieko nepažįsta Nsukoje. Galėtum supažindinti jį su revoliucinguoju savo meilužiu.

Olana nusišypsojo. *Revoliucingasis meilužis.* Tik Kainenė moka taip ramiai pasakyti tokius dalykus!

– Aš supažindinsiu juos, – pažadėjo ji.

Jai niekada nepatiko Kainenės draugužiai, taip pat nepatiko, kad ji Anglijoje susitikinėjo su tokia daugybe baltųjų vyrų. Ją erzino jų pasipūtimas ir akivaizdus globėjiškumas. Tačiau Ričardas Čerčilis, kurį Kainenė atsivedė į vakarienę, tokios reakcijos nesukėlė. Gal todėl, kad jis nerodė savo išskirtinumo, kaip įprasta anglams, manantiems, kad supranta afrikiečius geriau, nei jie patys supranta save, tad sužavėjo Olaną savo neužtikrintumu, beveik drovumu. O gal dėl to, kad jos tėvai ignoravo Ričardą, mat jis nepažinojo nė vieno, ką dera pažinoti, tad nepadarė jiems jokio įspūdžio.

– Manau, Ričardui patiks Odenigbo namai, – pasakė Olana. – Vakarais jie panėši į politinį klubą. Pirma jis kvietė tik afrikiečius, nes universitete pilna užsieniečių, todėl norėjo suteikti afrikiečiams galimybę bendrauti tarpusavyje. Iš pradžių tai buvo „atsinešk savo butelį“ vakarėliai, bet dabar jis prašo visų duoti šiek tiek pinigų, kas savaitę perka gėrimų, ir visi susitinka jo namuose.

Olana nutilo. Kainenė žvelgė į ją buku žvilgsniu, tarsi sesuo būtų sulaužiusi nerašytą taisyklę ir mėgintų paprasčiausiai paplepėti. Kainenė pasuko durų link.

 – Kada išvažiuoji į Kaną?

– Rytoj.

Olana norėjo, kad Kainenė pasiliktų, prisėstų ant lovos, pasidėtų pagalvę ant kelių, o paskui jos galėtų kalbėtis ir juoktis iki vėlumos.

– Sėkmės, *dži ofuma*. Pasveikink tetą ir dėdę, ir Arizę.

– Pasveikinsiu, – pažadėjo Olana, nors Kainenė buvo jau išėjusi ir uždariusi duris.

Ji klausėsi, kaip Kainenė žingsniuoja kilimu išklotu koridoriumi. Tik dabar, kai jos grįžo iš Anglijos ir vėl gyveno tame pačiame name, Olana suprato, kaip nutolo viena nuo kitos. Kainenė visada buvo užsisklendusi, niūri ir dažnai kandi paauglė, ji nė nemėgino įtikti savo tėvams ir paliko šią pareigą Olanai. Tačiau vis dėlto jos buvo artimos. Buvo draugės. Olana stengėsi prisiminti, kada visa tai pasikeitė. Prieš išvykstant į Angliją, be abejonės, nes Anglijoje skyrėsi net jų draugai. Gal tai įvyko mokantis vidurinėje mokykloje Hifgrove. O gal ir anksčiau. Lyg ir nieko neatsitiko – jokio įsimintino ginčo ar svarbaus įvykio – veikiau jos tiesiog susvetimėjo, nuplaukė pasroviui tolyn viena nuo kitos, tačiau dabar kaip tik Kainenė išmetė inkarą tolumoje, kad jos dar labiau nutoltų.

Olana nusprendė neskristi į Kaną lėktuvu. Jai patiko sėdėti traukinyje prie lango ir žiūrėti, kaip pro šalį bėga tankūs miškai, plačiai išsidriekusios žolingos lygumos, lėtai uodegomis maskatuojantys galvijai, ganomi pusnuogių nomadų. Atvykus į Kaną ją ir vėl pritrenkė didžiulis kontrastas tarp šios vietovės ir Lagoso ar Nsukos, ar gimtosios Umunačės; apskritai visa šiaurė be galo skyrėsi nuo pietų. Čia smėlis smulkus, pilkas, saulės išsvilintas, visiškai nepanašus į raudoną grumstuotą žemę jos namuose. Čionykščiai medžiai – sunykę ir praradę spalvą, ne taip kaip vešli žaluma prie kelio į Umunačę, išsikerojusi ir pavėsinga. Čia lygumos driekiasi mylių mylias ir vilioja žvilgsnį į tolumas, kur jos tarytum susilieja su sidabro baltumo dangumi.

Ji įsėdo į taksi prie geležinkelio stoties ir paprašė vairuotojo pirmiausia sustoti turgavietėje, kad galėtų pasisveikinti su dėde Mbaeziu.

Siauruose turgaus takuose ji manevravo tarp mažų berniukų, ant galvų tempiančių sunkius krovinius, tarp besiderančių moterų ir šūkaujančių prekeivių. Iš muzikos įrašų parduotuvės sklido garsi „High Life" stiliaus melodija, ir ji truputį sulėtino žingsnį, norėdama paniūniuoti kartu su Bobio Bensono „Taksi vairuotoju", kol prisiartino prie dėdės prekystalio. Jo kiosko lentynose rikiavosi kibirai ir kitos namų apyvokos prekės.

– *Omaliča!* – sušuko dėdė pamatęs ją.

Taip jis vadindavo ir jos motiną – gražiąja.

– Galvojau apie tave. Žinojau, kad tu greitai atvažiuosi mūsų aplankyti.

– Laba diena, dėde.

Jiedu apsikabino. Olana padėjo galvą jam ant peties. Jis kvepėjo prakaitu, po atviru dangumi įsikūrusia turgaviete, prekėmis, išdėliotomis ant dulkėtų medinių lentynų.

Sunku įsivaizduoti, kaip dėdė Mbaezis ir jos motina augo kartu, brolis ir sesuo. Ne tik todėl, kad šviesaus gymio dėdės veide nebuvo nė lašelio jos motinos grožio, bet ir dėl dėdei būdingo žemiškumo. Kartais Olana galvodavo, ar ji žavėtųsi dėde, jei jis taip smarkiai nesiskirtų nuo jos motinos.

Kiekvieną kartą, kai Olana apsilankydavo, dėdė Mbaezis po vakarienės susėsdavo su ja kieme ir pasakodavo jai šviežiausias šeimos naujienas – netekėjusi pusbrolio žmona laukiasi, todėl jis nori, kad ji atvyktų gyventi jų namuose ir šitaip išvengtų kaimo pagiežos; sūnėnas mirė čia, Kane, ir reikia ieškoti pigiausio būdo nugabenti jo kūną į namus. Arba jis pasakodavo jai apie politiką: ką organizuoja, apie ką diskutuoja ar prieš ką protestuoja Ibų sąjunga. Šiame kieme vykdavo susirinkimai. Olanai kelis kartus teko juose dalyvauti. Vis dar prisiminė susirinkimą, kuriame įniršę vyrai ir moterys kalbėjo, jog šiaurės mokyklos nepriima ibų vaikų. Dėdė Mbaezis atsistojo ir treptelėjo koja: „*Ndi be anji!* Mano žmonės! Mes pasistatysime savo mokyklą! Surinksime pinigų ir pastatysime savo mokyklą!“ Po šių žodžių Olana kartu su kitais ėmė pritardama ploti ir šaukti: „Gerai pasakyta! Taip ir bus!“ Bet nerimavo, kad pastatyti mokyklą bus nelengva. Gal būtų praktiškiau pamėginti įtikinti šiauriečius priimti ibų vaikus.

Vis dėlto dabar, praėjus tik keleriems metams, jos taksi važiavo Airport Roudo keliu pro Ibų sąjungos vidurinę mokyklą. Buvo pertrauka, ir mokyklos kieme knibždėte knibždėjo vaikų. Berniukai žaidė futbolą, toje pačioje aikštelėje pasidaliję į kelias komandas, todėl ore skraidė keli kamuoliai; Olana stebėjosi, iš kur jie žino, kuris kamuolys jų. Mergaitės arčiau kelio žaidė *oga* ir *svel*, ritmiškai plodamos ir šokinėdamos pirma ant vienos kojos, paskui ant kitos. Taksi dar nesustojus šalia bendrojo naudojimo teritorijos Sabon Garyje, Olana pamatė tetulę Ifeką, sėdinčią šalikelėje prie savo kioskelio. Tetulė nusišluostė rankas į išblukusį apdarą ir apkabino Olaną, paskui žengė atgal, kad geriau ją apžiūrėtų, ir vėl apglėbė.

– Mūsų Olana!

– Mano tetule! *Kedu?*

– Laikausi puikiai, o dabar dar geriau, nes matau tave.

– Ar Arizė jau grįžo iš siuvimo pamokų?

– Ji tuoj tuoj pasirodys.

– Kaip ji laikosi? O *na-agakva?* Kaip jai sekasi siūti?

– Namai pilni jos prikarpytų atraižų.

– Kaip gyvena Odinčezas ir Ekenė?

– Jie čia. Parvažiavo praėjusią savaitę ir klausinėja apie tave.

– Kaip jiems einasi Maiduguryje? Ar jų prekyba plečiasi?

– Jie nesiskundė, kad miršta badu, – atsakė tetulė Ifeka, gūžtelėdama pečiais.

Olana tiriamai pasižiūrėjo į jos atvirą veidą ir akimirką panoro, kad tetulė Ifeka būtų jos motina. Šiaip ar taip, ji ne prastesnė už motiną – jos abi su Kainene žindo tetulės Ifekos krūtis, nes jų motinos pienas išdžiūvo tuoj joms gimus. Kainenė sakydavo, kad motinos krūtys visai neišdžiūvo ir kad motina atidavė jas žindyti tetulei tik tam, kad apsaugotų savo krūtis nuo suvytimo.

– Eikš, *ada anji*, – pakvietė tetulė Ifeka. – Eime į vidų.

Ji nuleido medines kiosko langines ir paslėpė kruopščiai išdėliotas degtukų dėžutes, kramtomąją gumą, saldainius, cigaretes ir valymo priemones, tada paėmė Olanos krepšį ir nusivedė ją į kiemą. Siauras bungalas buvo nedažytas. Išdžiaustyti skalbiniai kabėjo nejudėdami ir atrodė standūs, perdžiūvę karštoje popiečio saulėje. Senos automobilių padangos, su kuriomis žaidė vaikai, riogsojo sukrautos po kukos medžiu. Olana žinojo, kad nuobodi kiemo tyla netrukus pasikeis, kai iš mokyklos parbėgs vaikai. Šeimos paliks atlapotas duris, ir verandas bei virtuves pripildys žmonių balsai. Dėdės Mbaezio šeima gyveno dviejuose kambariuose. Pirmame, kur nudėvėtos sofos naktį buvo nustumiamos į šoną, kad atsirastų vietos dembliams, ji išpakavo atvežtus daiktus – duoną, batus, kremo ˪ uteliukus. Tetulė Ifeka stovėjo už jos stebėdama, sudėjusi rankas už nugaros. „Tegu kitas žmogus padaro tau, tegu kitas žmogus padaro tau“, – kartojo ji.

Netrukus grįžo Arizė, ir Olana suskubo tvirtai įsiremti kojomis į grindis, kad stiprus ir jausmingas Arizės apkabinimas jos neparverstų.

– Sese! Tu turėjai perspėti mus, kad atvažiuoji! Bent jau būtume geriau iššlavę kiemą! O! Sese! *Ara amaka gi!* Atrodai puikiai! Oi, kokių tau istorijų papasakosiu!

Arizė kvatojo. Putlus jos kūnas, apvalios rankos kratėsi nuo juoko. Olana prispaudė ją prie savęs. Ji jautė, kad viskas gerai, kaip ir turi būti, o jei sykį kas nors trumpam ir apvirs aukštyn kojomis, tai galiausiai vis vien grįš į savo vietas. Dėl to ji ir atvyko į Kaną: šios skaidrios ramybės. Kai tetulės Ifekos akys ėmė šmižinėti po kiemą, Olana žinojo, kad tetulė ieško tinkamos vištos. Olanai atvykus, ji visada papjaudavo vištą, net jei ši ir būdavo paskutinė, vaikštinėjanti po kiemą su viena ar dviem raudonomis dėmėmis – tėvas pažymėdavo jas taip, kad nesumaišytų su kaimynų vištomis, paženklintomis kita spalva ar prie sparnų pririštais skudurėliais. Olana nebeprotestavo dėl vištos, taip pat ir dėl to, kad dėdė Mbaezis ir tetulė Ifeka užleidžia jai savo lovą ir patys miega ant demblių, šalia daugybės giminaičių, regis, nuolat pas juos apsistojančių.

Tetulė Ifeka atsainiai prisiartino prie rudos vištos, mikliai ją pačiupo ir perdavė Arizei, kad ši papjautų paukštį užpakaliniame kieme. Paskui visos susėdo lauke, šalia virtuvės. Arizė pešė vištą, o tetulė Ifeka valė ryžius, nupūsdama į šalį šapus. Kaimynai virė kukurūzus; kartais, kai vanduo pernelyg suputodavo, viryklės ugnis imdavo šnypšti. Vaikai dabar siautė kieme, keldami dulkes ir rėkaudami. Po kukos medžiu užvirė grumtynės, ir Olana girdėjo, kaip vienas iš vaikų šaukė kitam ibų kalba: „Tu, mamos lepūnėli!“

Saulė rausdama krypo vakarop, kai į namus grįžo dėdė Mbaezis. Jis pasišaukė Olaną, kad ši pasisveikintų su jo draugu Abdulmaliku. Olana jau sykį matė šį hausą; jis turgavietėje, šalia dėdės Mbaezio kioskelio, pardavinėjo odines šlepetes, ir ji nusipirko kelias poras, jas parsivežė į Angliją, bet niekada neavėjo, nes buvo žiemos vidurys.

– Mūsų Olana ką tik gavo magistro laipsnį. Magistro laipsnį Londono universitete! Tai nelengva! – išdidžiai pasakė dėdė Mbaezis.

– Puiku, – tarė Abdulmalikas.

Jis atsegė krepšį, ištraukė šlepečių porą ir jas įteikė Olanai. Siauras jo veidas susiraukšlėjo nuo šypsenos, atidengusios dantis, išmargintus gelsvai rudomis dėmėmis nuo kolamedžių riešutų, tabako ir dar galai žino nuo ko. Atrodė, jis pats gauna dovaną – tokia išraiška būdinga žmonėms, besižavintiems išsilavinimu ir drauge romiai įsitikinusiems, kad patys niekada jo neturės.

Ji paėmė šlepetes abiem rankomis.

– Ačiū, Abdulmalikai, ačiū.

Abdulmalikas parodė į sunokusias, moliūgą primenančias kukos medžio ankštis ir pasakė:

– Ateik aplankyti manęs. Mano žmona verda labai skanią kukos sriubą.

– O, ateisiu kitą kartą, – pažadėjo Olana.

Jis sumurmėjo dar kelis sveikinimus, paskui įsitaisė su dėde Mbaeziu verandoje ir priešais save pasistatė kibirą su cukranendrėmis. Nugremžę kietą žalią žievę, jiedu kramsnojo sultingą baltą minkštimą, kalbėjosi hausų tarme ir juokėsi. Spjaudė sukramtytas cukranendres į dulkes. Olana truputį su jais pasėdėjo, bet jie kalbėjo pernelyg greitai, tad sunku buvo suprasti. Ji norėjo laisvai kalbėti hausų ir jorubų kalbomis, kaip jos dėdė, teta ir pusseserė. Mielai iškeistų šias kalbas į prancūzų ir lotynų.

Virtuvėje Arizė darinėjo viščiuką, o tetulė Ifeka plovė ryžius. Olana parodė joms Abdulmaliko dovanotas šlepetes ir jas apsiavė. Dėl raudonų klostuotų dirželių pėdos atrodė lieknos, moteriškesnės.

– Labai gražu, – pasakė tetulė Ifeka. – Aš padėkosiu jam.

Olana sėdėjo ant žemo suolelio ir stengėsi nežiūrėti į tarakonų kiaušinius, glotnias juodas kapsules, kurių buvo pilni visi stalo plyšiai. Kaimynė kurstė laužą, ir nors stogo angos įžambios, vis tiek visa virtuvė skendėjo dūmuose.

– *I makva*, jos šeima kasdien valgo tik džiovintas menkes, – pasakė Arizė, perkreipusi lūpą, ir mostelėjo į kaimynės pusę. – Nežinau, ar jos vargšai vaikai apskritai žino, koks yra mėsos skonis.

Arizė atmetė galvą ir nusijuokė. Olana pažvelgė į moterį. Ji buvo idžavė ir nesuprato Arizės ibų kalbos.

– Gal jie mėgsta menkę, – pasakė ji.

– *O di egvu!* Tai jau tikrai! Ar žinai, kokia ji pigi?

Arizė vis dar juokdamasi atsisuko į moteriškę.

– Ibiba, aš pasakoju didžiajai savo seseriai, kaip tavo sriuba visuomet skaniai kvepia.

Moteris nustojo pūsti į malkas ir nusišypsojo supratinga šypsena. Olanai dingtelėjo, kad ji, ko gero, supranta ibų kalbą, bet neprieštarauja pašaipiems Arizės juokeliams. Džiugus, energija trykštantis Arizės šelmiškumas priversdavo žmones atleisti jai.

– Tai tu nusprendei persikelti į Nsuką ir ištekėti už Odenigbo, sese? – paklausė Arizė.

– Dar nieko negaliu pasakyti apie vestuves. Tik noriu būti arčiau jo ir mokytojauti.

Apskritos Arizės akys spindėjo susižavėjimu, bet atrodė suglumusios.

– Tik tokios moterys kaip tu, perskaičiusios tiek daug knygų, gali taip sakyti, sese. Jei tokios kaip aš, kurios neskaito knygų, lauks per ilgai, pražiopsos savo laiką.

Arizė patylėjo, kol išėmė blyškius, beveik permatomus kiaušinius iš vištos pilvo.

– Aš noriu vyro šiandien ir rytoj, ak! Visos draugės mane paliko ir persikraustė į savo vyrų namus.

– Tu jauna, – pasakė Olana. – Dabar turi susitelkti į siuvimą.

– Ar siuvimas duos man vaiką? Net jei sugebėčiau išlaikyti egzaminus ir įstoti į mokyklą, vis vien norėčiau vaiko dabar.

– Nėra ko skubėti, Ari.

Olana troško patraukti savo suolelį arčiau durų, kur grynesnis oras. Bet nenorėjo, kad tetulė Ifeka ar Arizė, ar net kaimynė suprastų, jog dūmai graužia jai akis ir gerklę, o tarakonų kiaušinių reginys kelia šleikštulį. Norėjo, kad atrodytų, jog yra pripratusi prie viso šito, prie tokio gyvenimo.

– Žinau, tu ištekėsi už Odenigbo, sese, bet, tiesą sakant, nesu tikra, kad labai trokštu, jog tu ištekėtum už vyro iš Abos. Vyrai iš Abos yra tokie bjaurūs, *kai!* Jei tik Mohamedas būtų ibų vyras, aš praryčiau savo plaukus, jei atsisakytum už jo tekėti. Niekada nesu mačiusi gražesnio vyro.

– Odenigbas nėra bjaurus. Kiekvienas gražus savaip, – pasakė Olana.

– Tą patį bjauriai beždžionei, *enve*, pasakė jos giminaičiai, kad pakeltų ūpą: „Kiekvienas gražus savaip."

– Vyrai iš Abos nėra bjaurūs, – įsiterpė tetulė Ifeka. – Pagaliau mano žmonės taip pat iš ten kilę.

– O ką, ar jie nepanašūs į beždžiones? – atšovė Arizė.

– Tavo visas vardas yra Arizendikvunem, ar ne? Tu kilusi iš savo motinos žmonių. Tai gal ir tu panaši į beždžionę? – suniurnėjo tetulė Ifeka.

Olana nusijuokė.

– Kodėl jūs vis kalbate apie vestuves, apie vestuves, Ari? Ar jau ką nusižiūrėjai? O gal man reikia tau pripiršti vieną iš Mohamedo brolių?

– Ne, ne! – Arizė su apsimestiniu siaubu sumojavo rankomis. – Tėtė mane užmuš, jei sužinos, kad aš bent kartą šitaip pažiūrėjau į hausų vyrą.

– Tavo tėvui, ko gero, teks užmušti lavoną, nes aš pirmoji pačiupinėsiu tave savo rankomis, – pasakė tetulė Ifeka ir pakėlė dubenį su išplautais ryžiais.

– Žinai, kai kas yra, sese. – Arizė prisislinko prie Olanos. – Ak, bet aš nesu tikra, kad jis žiūri į mane.

– Kodėl šnibždi? – paklausė tetulė Ifeka.

– Ar aš kalbu su tavimi? Ar kalbu su didžiąja savo sese? – Arizė paklausė motinos, bet kalbėjo pakeltu balsu: – Jis vardu Nakvanzė, gyvena kaimynystėje, Ogidėje. Dirba prie geležinkelio. Bet jis nieko man nesakė. Net nežinau, ar jis tikrai į mane rimtai žiūri.

– Jei jis į tave rimtai nežiūri, vadinasi, jo akys prastos, – tarė tetulė Ifeka.

– Na, tik pasižiūrėkite į šią moterį! Kodėl negaliu ramiai pasikalbėti su didžiąja savo seserimi? – Arizė ėmė vartyti akis, bet buvo aišku, kad ji patenkinta, gal net tyčia pasinaudojo šia proga norėdama papasakoti motinai apie Nakvanzę.

Tą naktį, gulėdama savo dėdės ir tetos lovoje, Olana stebėjo Arizę pro ploną užuolaidą, kabančią ant virvės, pririštos prie sienoje įkaltų vinių. Virvė buvo prastai įtempta, todėl užuolaida karojo per vidurį įlinkusi. Olana matė, kaip kvėpuojant kilojasi Arizės krūtinė, ir mėgino įsivaizduoti, ką reiškia Arizei ir jos broliams Odinčezui ir Ekenei augti šiame kambaryje, pro užuolaidą matyti savo tėvus, girdėti vaiko ausiai skaudžius garsus, kuriuos kelia judančios tėvo šlaunys ir jį apglėbusios motinos rankos. Olana niekada negirdėjo, kaip mylisi jos tėvai, nepastebėjo net užuominos, kad jie tai daro. Nuo tėvų visada ją skyrė koridoriai, ir jie, kraustantis iš vieno namo į kitą, vis ilgėjo ir buvo iškloti vis storesniais kilimais. Kai šeima įsikėlė į dabartinį savo namą su dešimčia kambarių, tėvai pirmą kartą nusprendė įsirengti atskirus miegamuosius. „Man reikia visos spintos, be to, bus smagu laukti tavo tėvo vizito!“ – paaiškino motina. Tačiau mergaitiškas jos sąmojis Olanos neįtikino. Tėvų santykių dirbtinumas atrodė dar nemalonesnis ir gėdingesnis, kai ji lankėsi čia, Kane.

Langas buvo atviras, sustingęs nakties oras atrodė tirštas nuo tvaiko, kurį skleidė nutekamieji grioviai už namo. Ten žmonės išpildavo savo išvietės kibirus. Netrukus ji išgirdo, kaip prislopintais balsais kalbasi išmatas surenkantys asmenys, besikapstantys srutose. Jie dirbo tamsoje, o ji užmigo klausydama jų semtuvų krebždesio.

Elgetos už Mohamedo šeimos namo vartų nepajudėjo pamatę Olaną. Liko sėdėti ant žemės, atsirėmę į molines teritorijos aptvaro sienas. Ant jų tupėjo gausūs musių būriai, todėl akimirką galėjai pagalvoti, kad

nudėvėti balti jų kaftanai aptaškyti tamsiais dažais. Olana norėjo įmesti kelis pinigėlius į išmaldos dubenėlius, bet nusprendė to nedaryti. Jei ji būtų vyras, jie imtų ją šaukti ir tiestų savo dubenėlius, o musės pakiltų zvimbiančiais debesimis.

Vienas iš vartų sargybinių ją atpažino ir atidarė vartus.

– Sveika atvykusi, ponia.

– Ačiū, Sule. Kaip laikaisi?

– Jūs prisimenate mano vardą, ponia! – jis nušvito. – Ačiū, ponia. Puikiai.

– O tavo šeima?

– Gerai, ponia, Alacho valia.

– Ar tavo šeimininkas grįžo iš Amerikos?

– Taip, ponia. Prašau užeiti. Tuoj pasiųsiu pakviesti šeimininko.

Erdviame smėlėtame kieme stovėjo raudonas sportinis Mohamedo automobilis, bet Olanos akį labiau traukė namas: gracingas jo plokščio stogo paprastumas. Ji prisėdo verandoje.

– Nuostabiausia staigmena!

Ji pakėlė akis ir pamatė į ją žiūrintį Mohamedą baltu kaftanu, juslingai išlinkusiomis lūpomis. Tas lūpas ji kitados dažnai bučiuodavo – tomis dienomis, kai beveik visus savaitgalius praleisdavo Kane, jo namuose pirštais valgydama ryžius, stebėdama, kaip jis žaidžia polą klube „Flying", skaitydamas jai skirtus jo nevykusius eilėraščius.

– Tu taip puikiai atrodai, – ji pasakė Mohamedui, kai jie apsikabino. – Nebuvau tikra, kad jau grįžai iš Amerikos.

– Ketinau važiuoti į Lagosą tavęs aplankyti. – Mohamedas atsitraukė atgal, kad geriau ją matytų. Jo galvos pakrypimas ir susiaurėjusios akys bylojo apie vis dar puoselėjamą viltį.

– Aš persikelsiu į Nsuką, – tarė ji.

– Tai vis dėlto nusprendei tapti intelektuale ir ištekėti už savo dėstytojo.

– Niekas nekalba apie vedybas. Kaip gyvuoja Džanetė? O gal Džeinė? Aš painioju tavo amerikietes moteris.

Mohamedas pakėlė antakį. Ji žavėjosi karameline jo veido spalva. Dažnai erzino jį sakydama, kad negali lygintis su juo grožiu.

– Ką padarei savo plaukams? – paklausė jis. – Visai tau netinka. Ar čia tavo dėstytojas nori, kad atrodytum kaip laukinė?

Olana palietė savo plaukus, naujai supintus ir perrištus juodu raišteliu.

– Tai mano tetos darbas. Man patinka.

– O man ne. Labiau patiko tavo perukai.

Mohamedas prisiartino ir vėl ją apkabino. Pajutusi, kaip stipriai jo rankos apsivijo jai apie liemenį, ji atstūmė jį.

– Neleisi pabučiuoti?

– Ne, – atsakė ji, nors tai buvo ne klausimas. – Tu dar nieko man nepasakojai apie Džanetę-Džeinę.

– Džeinę. Nebesusitiksime, kai persikelsi į Nsuką.

– Aišku, susitiksime.

– Žinau, kad tavo dėstytojas pamišęs, todėl nevažiuosiu į Nsuką.

Mohamedas nusijuokė. Aukštas, lieknas jo kūnas, ilgi ir ploni pirštai bylojo apie trapumą, švelnumą.

– Gal norėtum ko nors atsigerti? Ko nors gaivaus, gal truputį vyno?

– Tavo namuose yra alkoholio? Kas nors turėtų pranešti tavo dėdei, – erzino Olana.

Mohamedas paskambino varpeliu ir paprašė prievaizdo atnešti gėrimų. Paskui atsisėdo ir ėmė mąsliai trinti nykštį į smilių.

– Kartais jaučiu, kad mano gyvenimas neturi tikslo. Keliauju, vairuoju importinius automobilius, moterys seka paskui mane. Tačiau kažko trūksta, kažkas ne taip. Supranti?

Ji žvelgė į jį. Žinojo, kur jis lenkia taip kalbėdamas. Vis dėlto jo žodžiai: „Nenorėčiau, kad viskas pasikeistų“ ją sujaudino ir paglostė širdį.

– Tu susirasi gerą moterį, – pasakė ji tyliai.

– Nesąmonė, – atšovė jis.

Jie sėdėjo šalia vienas kito ir gurkšnojo kokakolą. Olana prisiminė jo veidą temdžiusį nepasitikėjimo skausmą, kurį dar labiau sustiprino jos žodžiai, kad reikia viską tuoj pat nutraukti, nes ji nenori būti jam neištikima. Ji tikėjosi, kad Mohamedas prieštaraus, labai gerai žinojo, kaip jis myli ją, bet buvo pritrenkta, kai jis tepasakė – pirmyn, miegok su savo Odenigbu, kol jis atsibos tau. Tas Mohamedas, kuris dažnai pusiau juokais pasakojo apie savo kilmę iš šventųjų karių – pamaldaus vyriškumo įsikūnijimų. Galbūt todėl jos švelnumas šiam vyrui visada bus sumišęs su dėkingumu, savanaudišku dėkingumu. Jis galėjo smarkiai apsunkinti jos pasitraukimą, palikti jai kur kas stipresnį kaltės jausmą.

Ji pastatė stiklinę ant stalo.

– Eikime pasivažinėti. Negaliu pakęsti, kad atvykusi į Kaną matau tik bjaurų Sabon Gario cementą ir cinką. Noriu vėl matyti senovinę molio skulptūrą ir sukti ratu aplink žavingas miesto sienas.

– Kartais tu elgiesi visai kaip baltieji žmonės, kuriems patinka žiopsoti į kasdieniškus dalykus.

– Tikrai?

– Juokauju. Kada išmoksi į viską taip rimtai nežiūrėti, jei gyvensi su tuo kuoktelėjusiu dėstytoju? – Mohamedas atsistojo. – Eikš, iš pradžių turi pasisveikinti su mano motina.

Kai jie pro mažus užpakalinius vartelius įėjo į kiemą, vedantį į jo motinos kambarius, Olana prisiminė nerimą, kurį jausdavo eidama čionai. Priėmimų patalpa buvo tokia pati – auksu dažytos sienos, stori persiški kilimai, raižytais ornamentais išgražintos lubos. Mohamedo motina, su žiedu nosyje ir šilkiniu šaliu ant galvos, taip pat atrodė nepasikeitusi. Neįprastas jos liesumas versdavo Olaną klausti savęs, ar kiekvieną dieną apsirengdama ir tiesiog sėdėdama namuose ji nesijaučia suvaržyta. Tačiau dabar šios pagyvenusios moters mina buvo nebe tokia oficiali, ji nebekalbėjo šaltai, nukreipusi akis kažkur tarp Olanos veido ir rankomis išraižytų sienų apmušalų. Ji atsistojo ir apkabino Olaną.

– Atrodai žavingai, mano brangioji. Neleisk saulei sugadinti tavo odos.

– *Na gode*. Ačiū, Hadžija, – pasakė Olana, stebėdamasi, kaip žmonės moka suvaidinti meilę, sutramdyti ir atpalaiduoti emocijas.

– Aš jau nebe ta ibų moteris, kurią tu norėjai vesti ir kuri būtų užteršusi tavo giminystės liniją kitatikių krauju, – pasakė Olana, kai jiedu įlipo į raudoną Mohamedo „Porsche“. – Taigi dabar esu draugė.

– Būčiau tave vedęs bet kuriuo atveju, ir ji tai žinojo. Nesvarbu, kam ji teikia pirmenybę.

– Iš pradžių gal ir nesvarbu, bet paskui? Kai išgyventume santuokoje dešimt metų?

– Tavo tėvai jautėsi taip pat kaip ir ji. – Mohamedas pasisuko ir pažvelgė į ją. – Kodėl dabar apie tai kalbame?

Jo akyse tvyrojo kažkoks nenusakomas liūdesys. O gal jai pasirodė? Gal ji norėjo, kad jį liūdintų mintis, jog jiedu niekada nesusituoks? Ji nenorėjo už jo tekėti, bet vis dėlto mėgavosi galvodama apie tai, ko jie nepadarė ir niekada nepadarys.

– Atleisk, – ištarė ji.

– Nėra už ką atsiprašinėti.

Mohamedas paėmė jos ranką. Važiuojant pro vartus automobilis sugergždėjo.

– Išmetamajame vamzdyje per daug dulkių. Šie automobiliai netinka mūsų kraštams.

– Tau derėtų nusipirkti atsparų „Peugeot".

– Taip ir padarysiu.

Olana įdėmiai žvelgė į palei rūmų sienas slankiojančius elgetas, jų kūnus ir išmaldos dubenėlius dengė musės. Oras kvepėjo aštriai, rūgščiais nimbamedžių lapais.

– Aš nesu tokia kaip baltieji žmonės, – tyliai ištarė ji.

Mohamedas žvilgtelėjo į ją.

– Aišku, nesi. Tu nacionalistė ir patriotė, greitai ištekėsi už savo dėstytojo, laisvės kovotojo.

Olana stengėsi suprasti, ar savo linksmumu Mohamedas nedangsto rimtesnės pajuokos. Jos ranka vis dar buvo jo rankoje, ir ji taip pat spėliojo, ar jam nesunku valdyti automobilio viena ranka.

* * *

Olana persikraustė į Nsuką vėjuotą šeštadienį, o kitą dieną Odenigbas išvyko į matematikų konferenciją Ibadano universitete. Nebūtų vykęs, jei ne jo globėjo juodojo amerikiečio matematiko Deivido Blekvelo veikalas, kurį ketinta aptarti konferencijoje.

– Jis yra geriausias iš visų dabar esančių matematikų, geriausias, – pasakė jis. – Kodėl tu nevažiuoji su manimi, *nkem*? Tik savaitei.

Olana atsisakė. Ji norėjo įsikurti, kol jo čia nebus, įveikti savo baimę jam nesant. Vos tik jis išvažiavo, ji išmetė raudonas ir baltas plastikines gėles, kurios puikavosi stalo viduryje.

Ugvus pasibaisėjęs išvertė akis.

– Bet, ponia, jos dar geros.

Olana nusivedė jį į sodą prie afrikietiškų lelijų ir rausvų rožių, ką tik Džomo palaistytų, ir paprašė kelias nuskinti. Parodė, kiek vandens įpilti į vazą. Ugvus žiūrėjo į gėles ir purtė galvą, tarsi negalėdamas patikėti jos kvailumu.

– Bet jos nuvys, ponia. O anos nevysta.

– Taip, bet šitos geresnės, *fa makali*, – laikėsi savo Olana.

– Kuo geresnės, ponia?

Į jos ibų kalbą jis visada atsiliepdavo angliškai, tartum įsižeistų už tai, kad ji šitaip į jį kreipiasi, ir turėtų gintis, atkakliai kalbėdamas angliškai.

– Jos tiesiog gražesnės, – pasakė ji ir suprato, kad nežino, kaip paaiškinti, kuo gyvos gėlės pranašesnės už plastikines.

Vėliau, pamačiusi plastikines gėles virtuvės spintelėje, visai nenustebo. Ugvus tausojo jas, lygiai kaip tausojo ir senas dėžutes nuo cukraus, butelių kamščius, net batatų žieves. Ji žinojo, kad žmogui, įpratusiam prie nepritekliaus, sunku išmesti daiktus, net visai beverčius. Todėl būdama su juo virtuvėje ji kalbėjo, kad būtina laikyti tik reikalingus daiktus, ir tikėjosi, kad jis nepaklaus, kam tuomet reikalingos gyvos gėlės. Paprašė Ugvaus išvalyti sandėlį ir iškloti lentynas senais laikraščiais, o kai jis dirbo, stovėjo šalia ir klausinėjo apie jo šeimą. Dėl menko Ugvaus žodyno buvo nelengva tuos žmones įsivaizduoti, nes jis visus apibūdino kaip „labai gerus". Ji ėjo kartu su juo į turgų ir, įsigijusi viską, ko reikia namų apyvokai, nupirko jam šukas ir marškinius. Išmokė Ugvų gaminti keptus ryžius su žaliaisiais pipirais ir kubeliais supjaustytomis morkomis, paprašė nevirti pupų, kol jos virsta pudingu, nepaskandinti visko aliejuje ir nepersistengti taupant druską. Nors užuodė nemalonų jo kūno kvapą nuo pat pirmo susitikimo, palaukė kelias dienas ir tik tada davė jam kvepiančių miltelių pažastims, taip pat paprašė įpilti du dangtelius „Dettol" į vonią prausiantis. Uostydamas miltelius Ugvus atrodė patenkintas, o ji svarstė, ar jis suvokia, kad tai moteriškas kvapas. Jai taip pat buvo smalsu, ką jis mano apie ją. Žinoma, jis prisirišo prie jos, bet Ugvaus akyse šmėkščiojo ir tylių spėlionių, tarsi jis laikytų ją aukštesne būtybe. Ji nerimavo, kad nepateisins jo lūkesčių.

Galiausiai Ugvus ėmė šnekėti su ja ibų kalba. Tai įvyko tą dieną, kai Olana ėmėsi pertvarkyti ant sienų pakabintas nuotraukas. Staiga iš už nuotraukos mediniais rėmeliais, vaizduojančios Odenigbą su diplomanto mantija, iššoko sieninis gekonas, ir Ugvus suriko:

– *Egbukvala!* Neužmušk jo!

– Ką? – Ji atsisuko, stovėdama ant kėdės, ir žvilgtelėjo žemyn į jį.

– Jeigu jį užmuši, tau skaudės pilvą, – paaiškino jis.

Jo Opi dialektas pasirodė jai juokingas. Tarsi jis išspjautų žodžius.

– Aišku, mes nieko jam nedarysime. Pakabinkime nuotrauką ant sienos.

– Taip, ponia, – pasakė jis ir ėmė jai pasakoti ibų kalba, kaip jo seseriai Anulikai teko kęsti baisų pilvo skausmą, kai ji nudėjo gekoną.

Kai Odenigbas grįžo, Olana jau nebesijautė jo namuose tik viešnia. Odenigbas visa jėga prisitraukė ją ir apibėrė bučiniais.

– Tau pirmiausia reikia ką nors suvalgyti, – pasakė ji.

 – Tu žinai, ką labiausiai aš noriu suvalgyti.

Ji nusijuokė. Jautėsi juokingai laiminga.

– Kas čia įvyko? – paklausė Odenigbas, dairydamasis po kambarį. – Visos knygos ant tos lentynos?

– Tavo senesnės knygos yra antrame miegamajame. Man reikia vietos mano knygoms.

– *Ezi okvu?* Tu tikrai atsikraustei, ar ne? – juokėsi Odenigbas.

– Eik, išsimaudyk vonioje, – tarė ji.

– Koks čia gėlių kvapas sklinda nuo gerojo mano žmogaus?

– Daviau jam kvapių talko miltelių. Ar neužuodei jo kūno kvapo?

– Tai kaimo žmonių kvapas. Aš ir pats taip kvepėjau, kol išvykau iš Abos mokytis vidurinėje mokykloje. Bet iš kur tau tai žinoti.

Jis kalbėjo švelniai erzindamas. Bet jo rankos nebuvo švelnios. Jos atsegiojo jai palaidinę, išvaduodamos krūtis iš liemenėlės. Olana negalėtų pasakyti, kiek praėjo laiko, bet dūko lovoje su Odenigbu sušilusi ir nuoga, kai pasibeldė Ugvus ir pasakė, kad atėjo lankytojų.

– Ar jie negalėtų išeiti? – sumurmėjo ji.

– Eikš, *nkem*, – žvaliai tarė Odenigbas. – Negaliu sulaukti, kol jie susipažins su tavimi.

– Pabūkime čia, nors truputį. – Ji perbraukė ranka garbanotus jo krūtinės plaukus, bet jis pabučiavo ją ir pakilo ieškoti savo apatinių.

Olana nenoriai apsirengė ir nuėjo į svetainę.

– Mano draugai, mano draugai, – šaukė Odenigbas iškilmingai mosuodamas. – Štai čia Olana.

Radiolos rankenėlę sukinėjanti moteris atsigręžė ir paėmė Olanos ranką.

– Kaip gyvuojate? – paklausė ji. Jos galva buvo apsukta ryškiai oranžiniu turbanu.

– Puikiai, – atsakė Olana. – Jūs, ko gero, esate Lara Adebajo.

– Taip, – patvirtino panelė Adebajo. – Jis mūsų neperspėjo, kad esate nelogiškai žavi.

Olana atšlijo kiek sutrikusi.

– Priimu tai kaip komplimentą.

– O, kokia taisyklinga angliška tarsena, – sumurmėjo panelė Adebajo nuoširdžiai šypsodamasi ir vėl nusisuko į radiolą. Jos kūnas buvo tvirtas, tiesi nugara atrodė dar tiesesnė aptempta standžios oranžiniais raštais išmargintos suknelės – kūnas moters, kuri užduoda klausimus, bet niekas nedrįsta paklausti jos pačios.

– Aš esu Okeoma, – prisistatė vyras su išsidraikiusia nešukuotų

plaukų kupeta ant galvos. – Maniau, kad Odenigbo draugė yra žmogiška būtybė; jis nesakė, kad esate jūrų sirena.

Olana nusijuokė, ji buvo dėkinga Okeomai už šilumą veide ir už tai, kaip jis laikė jos ranką, šiek tiek per ilgai. Daktaras Patelis atrodė drovus, kai pasakė: „Labai džiaugiuosi pagaliau jus sutikęs“, o profesorius Ezeka paspaudė jos ranką ir iš aukšto linktelėjo, kai ji pasigyrė turinti sociologijos, o ne vieno iš tikrų mokslų laipsnį.

Kai Ugvus atnešė gėrimų, Olana stebėjo, kaip Odenigbas kelia taurę prie lūpų, ir viskas, apie ką ji galėjo galvoti, buvo tai, kaip šios lūpos tik prieš kelias minutes laikė apglėbusios jos spenelį. Ji vogčiomis pajudėjo taip, kad vidinė rankų pusė lengvai paliestų krūtis, ir užsimerkė nuo skausmingo dilgtelėjimo. Kartais Odenigbas įkąsdavo pernelyg stipriai. Ji norėjo, kad svečiai išeitų.

– Ar ne didysis mąstytojas Hėgelis pavadino Afriką vaikystės šalimi? – sujaudintu balsu paklausė profesorius Ezeka.

– Tai gal tie žmonės, kurie Mombasos kino teatruose kabina užrašus „Draudžiama vaikams ir afrikiečiams“, taip pat skaitė Hėgelį, – sukikeno daktaras Patelis.

– Niekas neturėtų žiūrėti į Hėgelį rimtai. Ar nuodugniai jį skaitėte? Jis juokingas, labai juokingas. Bet Hjumas ir Volteras, ir Lokas vertino Afriką lygiai taip pat, – pasakė Odenigbas. – Didybė priklauso nuo to, iš kur esi kilęs. Visai neseniai izraeliečių paklausė, ką jie mano apie Eichmano procesą. Vienas jų pasakė nesuprantąs, kaip kas nors ir kada nors galėjo laikyti nacius didžiais. Bet taip buvo, ar ne? Dar ir dabar yra!

Odenigbas mostelėjo ranka, delnu į viršų, ir Olana prisiminė, kaip ši ranka buvo apglėbusi jos liemenį.

– Žmonės nesugeba pamatyti svarbaus dalyko: jei Europai labiau rūpėtų Afrika, žydų genocido nebūtų buvę, – tarė Odenigbas. – Trumpai tariant, nebūtų buvę paties Antrojo pasaulinio karo!

– Ką nori tuo pasakyti? – paklausė panelė Adebajo. Ji laikė taurę prie lūpų.

– Kaip gali šito klausti? Tai akivaizdu, pradedant nuo Herero žmonių, – Odenigbas pakėlė balsą ir ėmė slinktis į priekį savo krėsle.

Olana spėliojo, ar jis prisimena, kaip jie triukšmavo, o paskui jis juokdamasis pasakė: „Jei taip elgsimės ir naktį, ko gero, pažadinsime vargšelį Ugvų.“

 – Tu kartojiesi, Odenigbai, – tarė panelė Adebajo. – Tavo manymu,

jeigu baltieji žmonės nebūtų išžudę Herero žmonių, nebūtų ir žydų genocido? Nematau čia jokio ryšio!

– Nematai? – stebėjosi Odenigbas. – Jie pradėjo savo rasių studijas nuo Herero ir baigė žydais. Aišku, kad ryšys yra!

– Tavo argumentas, sofiste, visiškai nepagrįstas, – atrėžė panelė Adebajo ir išlenkė savo taurę, duodama suprasti, kad šio klausimo toliau svarstyti neverta.

– Tačiau Pasaulinis karas buvo blogas dalykas, išėjęs į gera, kaip sako mūsų žmonės, – įsiterpė Okeoma. – Mano tėvo brolis kariavo Birmoje ir grįžo kankinamas vieno klausimo: kodėl jam niekas anksčiau nepasakė, kad baltasis žmogus mirtingas?

Visi nusijuokė. Atrodė, ši situacija yra jiems įprasta, tarsi jie būtų daugybę kartų aptarę šias temas ir gerai žinoję, kada juoktis. Olana taip pat nusijuokė ir vieną akimirką pajuto, kad jos juokas skamba kitaip, aštriau nei jų.

Per kelias kitas savaites ji ne tik pradėjo dėstyti įvadinį sociologijos kursą, įsitraukė į personalo klubo veiklą, žaidė tenisą su kitais dėstytojais, vežiojo Ugvų į turgavietę, ėjo su Odenigbu pasivaikščioti ir įstojo į Šv. Vincento Pauliečio draugiją prie Šv. Petro bažnyčios, bet ir pamažu priprato prie Odenigbo draugų. Odenigbas erzino ją, kad dabar, jai atvykus, ėmė lankytis kur kas daugiau žmonių, kad Okeoma ir Patelis ją beveik įsimylėjo, Okeoma net veržiasi skaityti eilėraščių, kuriuose aprašytos deivės įtartinai primena ją, o daktaras Patelis pasakoja pernelyg daug istorijų apie savo dienas Makerere, kur jis atsiskleidė kaip, jo paties žodžiais tariant, tobulai kilnus intelektualas.

Olanai patiko daktaras Patelis, bet labiausiai ji laukė Okeomos vizitų. Išsitaršę jo plaukai, suglamžyti drabužiai ir dramatiškos eilės ramino ją. Jau iš pat pradžių ji pastebėjo, kad Okeomos nuomonę Odenigbas gerbė labiausiai sakydamas: „Mūsų kartos balsas!“, tarsi iš tikrųjų tuo tikėtų. Dar nežinojo, kaip reaguoti į profesoriaus Ezekos panieką, jo įsitikinimą, kad esą jis apie viską geriau nusimano, tik nepageidauja daug kalbėti. Taip pat dvejojo ir dėl panelės Adebajo. Būtų lengviau, jei panelė Adebajo rodytų pavydą, bet atrodė, kad ji nelaiko Olanos rimta konkurente dėl neintelektualių manierų, pernelyg žavaus veido ir engėjus mėgdžiojančios angliškos tarsenos. Ji pajuto, jog girdint panelei Adebajo kalba daugiau, desperatiškai reikšdama savo nuomonę ir siekdama padaryti įspūdį – Nkrumahas tikrai nori viešpatauti visoje

Afrikoje, Amerikai nederėtų reikalauti, kad sovietai pašalintų savo ginklus iš Kubos, kai jų pačių ginklai lieka Turkijoje, Šarpvilis yra tik vienas iš dramatiškų pavyzdžių, juk kasdien Pietų Afrikoje nužudomi šimtai juodaodžių, – bet įtarė, kad visas jos mintis dengia neoriginalumo apnašos. Taip pat įtarė, kad panelė Adebajo tai žino; jai kalbant, panelė Adebajo pasiimdavo žurnalą, įsipildavo ko nors išgerti arba pakildavo nueiti į tualetą. Galiausiai Olana pasidavė. Niekada nemėgs panelės Adebajo, o šiai irgi niekada net nešaus į galvą pamėgti ją. Galbūt panelė Adebajo galėjo atspėti iš jos veido, kad Olana daug ko bijo, abejoja, nėra viena iš tų, kuriuos nepasitikėjimas savimi veda iš kantrybės. Viena iš tokių kaip Odenigbas ir pati panelė Adebajo, galintys žiūrėti tiesiai į akis ir ramiai sakyti, kad esi nelogiškai žavi, arba apskritai galintys pavartoti tokią frazę: nelogiškai žavi.

Vis dėlto, kai Olana gulėjo lovoje šalia Odenigbo, kojomis susipynusi su jo kojomis, jai dingtelėjo, kad gyvendama Nsukoje jaučiasi, tarsi panirusi į švelnių plunksnų tinklą net tomis dienomis, kai Odenigbas ilgoms valandoms užsirakina savo darbo kabinete. Kiekvieną kartą, kai jis užsimindavo apie vedybas, ji atsakydavo – ne. Jie buvo per daug laimingi, tad ji norėjo išsaugoti šį ryšį; baiminosi, kad santuoka supaprastins jų partnerystę.

3

Ričardas mažai kalbėjo vakarėliuose, į kuriuos jį nusivesdavo Suzana. Pristatydama Ričardą ji visada pridurdavo, kad jis – rašytojas, ir Ričardas tikėjosi, kad svečiai supras, jog jis yra santūrus kaip ir visi rašytojai, nors nuogąstavo, kad jie mato jį kiaurai ir supranta, kad jis tiesiog jaučiasi ne savo vietoje. Bet jie elgėsi su juo maloniai, kaip ir su bet kuriuo Suzanos bičiuliu, kol ji linksmino juos savo sąmoju, juoku, žaliomis akimis, blykčiojančiomis veide, įraudusiame nuo vyno.

Ričardas nekreipė dėmesio, kad reikia stovėti ir laukti, kol ji susiruoš išeiti, kad nė vienas iš jos draugų nė nemėgina užmegzti su juo pokalbio, jis neužsigavo net tuomet, kai papurtusio veido moteris pavadino jį Suzanos *žaviuoju berniuku*. Bet jį erzino vakarėliai, rengiami vien ekspatriantams, juose Suzana ragino jį „prisidėti prie vyrų", o pati įsimaišydavo į moterų ratelį pasikeisti nuomonėmis apie gyvenimą Nigerijoje. Tarp vyrų jautėsi nepatogiai. Tai buvo daugiausia anglai, ekskolonijiniai administratoriai ir kompanijų „John Holt", „Kingsway", „GB Ollivant", „Shell-BP" ir „United Africa" verslininkai. Jie atrodė nurausvinti saulės ir alkoholio. Krizeno kalbėdami apie tai, kokia gentinė yra Nigerijos politika ir kad galų gale tie vyrukai dar nėra visiškai pasirengę patys valdyti. Aptarinėjo kriketą, plantacijas, kurios jiems priklauso ir kurias dar įsigis, puikų orą Džose, verslo galimybes Kadūnoje. Kai Ričardas užsiminė apie savo susidomėjimą Igbo Ukvu menu, jie paaiškino, kad tiems dirbiniams dar nėra rinkos, tad jis nė nemėgina aiškinti, jog jį traukia ne pinigai, o estetika. Ir kai išsitarė atvykęs į Lagosą rašyti knygos apie Nigeriją, sulaukė trumpų šyptelėjimų ir patarimų: vietiniai yra kraujo ištroškę elgetos, nenustebk, kad jie dvokia ir stovi pakelėse spoksodami į tave, niekada netikėk istorijomis apie sunkų gyvenimą ir niekada neparodyk silpnumo namus aptarnaujančiam personalui. Kiekvieną afrikiečių ypatybę iliustravo anekdotai. Ričardas įsivaizdavo pasipūtusį afrikietį: kai afrikiečio, išėjusio pavedžioti šuns, anglas paklausė: „Ką čia darai su ta beždžione?", afrikietis atsakė: „Čia šuo, o ne beždžionė", tarsi anglas būtų kreipęsis į jį!

Ričardas juokėsi iš anekdotų. Vis dėlto stengėsi neįsitraukti į pokalbius, neparodyti, kaip nepatogiai jaučiasi. Mieliau kalbėjosi su moteri-

mis, nors ir išmoko per ilgai neužsibūti su kuria nors iš jų, kad grįžusi namo Suzana nesvaidytų į sieną stiklinių. Suglumo, kai tai nutiko pirmą kartą. Jis truputį pasikalbėjo su Klodviga Bankroft apie jos brolio gyvenimą Enugu, kur jis prieš daugel metų ėjo apskrities įgaliotinio pareigas. Po to, važiuojant namo jos automobiliu, kurį vairavo samdomas vairuotojas, Suzana tylėjo visą kelią. Jis manė, kad ji snaudžia, antraip juk būtų kalbėjusi apie kažkieno šiurpią suknelę ar be jokios vaizduotės pagamintus užkandžius pobūvyje. Bet kai jie grįžo į jos namus, ji stvėrė iš spintelės stiklinę ir šveitė ją į sieną. „Ta bjauri maža moteris, Ričardai, ir dar tiesiai man prieš nosį. Tai klaiku!" Ji susmuko ant sofos ir slėpė savo veidą delnuose tol, kol jis pasakė, kad labai apgailestauja, nors ir ne visai suprato, už ką atsiprašinėja.

Kita stiklinė subyrėjo po kelių savaičių. Jis šnekučiavosi su Džulija Mač daugiausia apie tai, kaip ji tyrė *Asantehene* Ganoje. Stovėjo įdėmiai klausydamas, pasinėręs į pokalbį, kol Suzana prie jo priėjo ir truktelėjo už rankos. Vėliau, pažirus dūžtančios stiklinės šukėms, Suzana prisipažino suprantanti, kad jis neketinęs flirtuoti, bet reikia žinoti, kad žmonės yra siaubingai įžūlūs ir apkalbos čia be galo piktos, tiesiog žiaurios. Jis vėl atsiprašė ir bandė atspėti, ką galvos prievaizdai rinkdami šukes.

O paskui per vakarienę jis kalbėjo apie Nok meną su universiteto dėstytoja, drovia jorubų moterimi, ši, regis, taip pat jautėsi ne savo kailyje kaip ir jis. Tikėjosi audringos Suzanos reakcijos ir rengėsi atsiprašyti dar neįžengusi į svetainę, kad išsaugotų bent vieną stiklinę. Tačiau važiuojant namo Suzana linksmai čiauškėjo, paklausė, ar pokalbis su ta moterimi buvo įdomus, ir išreiškė viltį, kad jis sužinojęs kai ką naudinga savo knygai. Ričardas su nuostaba stebeilijo į ją automobilio prieblandoje. Suzana nesakytų šito, jei jis būtų kalbėjęs su britų moterimi, net jei ši būtų padėjusi sudaryti Nigerijos konstituciją. Suprato, kad priežastis paprasta – ji nelaikė juodosios moters pavojinga, sau lygia varžove.

Teta Elžbieta sakė, jog Suzana yra linksma ir žavi, niekis, kad truputį vyresnė už jį, be to, jau kuris laikas gyvena Nigerijoje ir gali viską aprodyti. Ričardui nereikėjo nieko rodyti, jis puikiausiai susitvarkydavo ir anksčiau keliaudamas po užsienį. Bet teta Elžbieta atkakliai laikėsi savo. Afrika nė kiek nepanaši į Argentiną ar Indiją. Ji ištarė *Afrika*, tarsi stengtųsi nuslopinti šiurpulį, o gal ji tiesiog nenorėjo, kad jis kur nors išvyktų – geriau liktų Londone ir toliau rašytų *Naujienų kronikas*. Jis vis dar negalvojo, kad kas nors skaito mažytę jo rubriką, nors teta Elžbieta tikino, kad tai daro visi jos draugai. Ir visaip jį įkalbinėjo: darbas juk

gerai atlyginamas ir nereikalaujantis didelių pastangų, be to, nebūtų jam pirmajam pasiūlytas, jei ne redaktorius, senas jos bičiulis.

Ričardas nemėgino paaiškinti tetai Elžbietai, kodėl trokšta pamatyti Nigeriją, bet priėmė Suzanos pasiūlymą aprodyti šalį. Pirmiausia, ką jis pastebėjo atvykęs į Lagosą, buvo Suzanos gyvumas, jos prašmatnus žavesys ir tai, kaip ji sutelkė į jį visą savo dėmesį, juokdamasi lietė jo ranką. Ji išmintingai kalbėjo apie Nigeriją ir nigeriečius. Kai jiedu važiavo pro triukšmingas turgavietes, kur iš parduotuvių sklido tranki muzika, bet kaip sustatytus pakelės prekeivių kioskus, nutekamuosius griovius, pilnus suplėkusio vandens, ji pasakė: „Jie iš tiesų turi nuostabios energijos, tačiau beveik nieko neišmano apie higieną, deja." Papasakojo, kad hausai šiaurėje laikosi oriai, ibai yra paniurėliai ir mėgsta pinigus, o jorubai – gana linksmi, nors tikri palaižūnai. Šeštadienio vakarais, rodydama į būrius ryškiai apsirengusių žmonių, kurie šoka gatvėse priešais apšviestus baldakimus, ji pasakė: „Štai, žiūrėk. Jorubai lenda į milžiniškas skolas, kad surengtų šiuos pokylius."

Suzana padėjo jam susirasti nedidelį butuką, nusipirkti mažą automobilį, gauti leidimą vairuoti, aplankyti Lagoso ir Ibadano muziejus. „Turi pamatyti visus mano draugus", – pasakė ji. Iš pradžių, kai Suzana pristatė jį kaip rašytoją, Ričardas norėjo ją pataisyti: žurnalistas, ne rašytojas. Bet jis buvo rašytojas, bent jau neabejojo, kad jam skirta būti rašytoju, menininku, kūrėju. Žurnalistika ketino užsiimti laikinai, tol, kol parašys nuostabųjį savo romaną.

Taigi leido Suzanai pristatyti jį kaip rašytoją. Regis, tai privertė jos draugus jį pakęsti ir paskatino profesorių Nikolą Griną užsiminti apie galimybę prašyti paramos užsienio moksliniams tyrimams Nsukoje, kur jis galėtų rašyti universiteto aplinkoje. Ričardas pasinaudojo patarimu ne tik dėl perspektyvos rašyti universitete, bet ir dėl to, kad keliautų į pietryčius, į Igbo Ukvu meno kraštą, nuostabių virvėmis puoštų puodų šalį. Pagaliau jis dėl to ir atvyko į Nigeriją.

Praleidus Nigerijoje kelis mėnesius, Suzana paklausė, ar jis nenorėtų persikraustyti pas ją, nes jos namas Ikojyje yra didelis, sodai žavingi, todėl, jos manymu, čia daug geresnės sąlygos darbui nei išnuomotame bute su nelygiomis cementinėmis grindimis, kur šeimininkas nuolat aimanuoja dėl per ilgai deginamos šviesos. Ričardas nenorėjo sutikti. Nebenorėjo ilgiau užsibūti Lagose. Troško pakeliauti po šalį, kol sulauks atsakymo iš Nsukos. Bet Suzana jau buvo dėl jo perdažiusi erdvų savo darbo kabinetą, taigi jis įsikėlė. Diena po dienos sėdėjo ant odinės jos

kėdės, įnikęs į knygas ir mokslinių tyrimų aprašymus, žiūrėjo pro langą į veją laistančius sodininkus ir tarškino rašomąja mašinėle, nors žinojo, kad spausdina, o ne rašo. Suzana rūpestingai stengėsi užtikrinti jam reikalingą tylą, tik retkarčiais kyštelėdavo galvą į kambarį ir sušnibždėdavo: „Gal nori arbatos?“ ar „Truputį vandens?“, ar „Gal priešpiečių?“ Jis atsakydavo taip pat pašnibždomis, tarsi jo rašymas būtų tapęs kažkuo šventu ir pačią patalpą pavertęs šventa ir neliečiama. Nesakė jai, kad iki šiol dar nieko gero neparašė, kad idėjos jo galvoje dar nesusiliejo į personažus, situaciją ir temą. Manė, kad Suzana užsigaus; jo rašymas tapo mėgstamiausiu jos hobiu, todėl kasdien ji grįždavo namo nešina knygomis ir žurnalais iš Britų tarybos bibliotekos. Suzana laikė jo knygą visiškai realia, todėl ji turinti būti parašyta. Tačiau jis pats dar tiksliai nežinojo, apie ką rašys. Vis dėlto jautėsi dėkingas už jos tikėjimą. Regis, šis tikėjimas suteikė jo rašymui realumo, todėl jis rodė savo dėkingumą lankydamas nuobodžius vakarėlius. Po kelių vakarėlių nusprendė, kad lankytis nepakanka; reikia pamėginti atrodyti sąmojingam. Šmaikšti pastaba susipažįstant kompensuos jo tylėjimą ir, dar svarbiau, pamalonins Suzaną. Kurį laiką prieš vonios veidrodį jis repetavo komišką, save menkinančią išraišką ir mikčiojančią kalbėseną. „Tai Ričardas Čerčilis“, – pasakys Suzana, o jis pakratys ranką ir pridurs šmaikščią pastabą: „Deja, jokio ryšio su seru Vinstonu, antraip būčiau truputį protingesnis.“

Suzanos draugai juokėsi iš jo žodžių, nors jam atrodė, kad jie tai daro labiau iš gailesčio, kurį kėlė nevykusi pastanga prajuokinti, nei iš tikro smagumo. Vis dėlto niekas su pašaipia intonacija nepasakė: „Kaip juokinga“, tai padarė Kainenė tą pirmąją dieną kokteilių salėje viešbutyje „Federal Palace“. Ji rūkė. Mokėjo išpūsti tobulus dūmų ratilus. Stovėjo tame pačiame ratelyje kaip ir jiedu su Suzana. Ričardas nužvelgė ją ir pamanė, kad ji yra kurio nors politiko meilužė. Taip darydavo sutikęs žmones – bandė perprasti jų dalyvavimo priežastį, atspėti, kas yra čionai kažkieno atvestas. Gal taip darė todėl, kad pats dalyvavo šiuose vakarėliuose tik dėl Suzanos. Kainenė neatrodė esanti kokio nors turtingo nigeriečio duktė; jai aiškiai trūko įskiepyto drovumo. Labiau panėšėjo į meilužę: begėdiškai raudoni lūpų dažai, aptempta suknelė, cigaretės. Bet vis dėlto ji nesišypsojo taip dirbtinai kaip meilužės. Ji net negalėjo pasigirti meilužėms būdingu grožiu, skatinusiu jį patikėti gandais, kad Nigerijos politikai mainosi meilužėmis. Iš tiesų ji visai nebuvo graži. Ričardas šito
 nepastebėjo, kol nežvilgtelėjo į ją dar kartą Suzanos draugei juos supa-

žindinant: „Tai Kainenė Ozobija, vado Ozobijos duktė. Kainenė ką tik gavo magistro laipsnį Londone. Kainene, tai Suzana Grenvil-Pits iš Britų tarybos, o čia Ričardas Čerčilis."

– Sveika, – Suzana tarė Kainenei ir nusisuko pasikalbėti su kitais svečiais.

– Labas, – pasakė Ričardas.

Kainenė, tarp lūpų suspaudusi cigaretę ir ramiai žvelgdama į jį, tylėjo per ilgai, tad jis perbraukė ranka savo plaukus ir sumurmėjo:

– Deja, nesu sero Viljamo giminaitis, antraip atrodyčiau truputį protingesnis.

Ji išpūtė dūmus prieš ištardama: „Kaip juokinga." Buvo labai liesa ir labai aukšta, beveik jo ūgio, stebeilijo tiesiai jam į akis bereikšmiu šaltu žvilgsniu. Jos odos spalva panėšėjo į belgišką šokoladą. Jis truputį plačiau pastatė kojas ir tvirtai įsirėmė į grindis, nes baiminosi, kad to nepadaręs susverdės, jei teks su ja susikirsti.

Suzana grįžo ir truktelėjo jį, bet Ričardas nenorėjo trauktis. Atvėręs burną dar nežinojo, ką ruošiasi sakyti.

– Paaiškėjo, kad mudu su Kainene turime bendrų draugų Londone. Ar pasakojau tau apie Vilfredą iš *Liudytojo*?

– O, – tarė Suzana šypsodamasi. – Kaip miela. Tada leisiu jums atsigriebti. Ilgai neužtruk.

Ji pasibučiavo su pagyvenusia pora, o paskui leidosi grupelės kitame salės gale link.

– Ką tik pamelavai savo žmonai, – pasakė Kainenė.

– Ji nėra mano žmona.

Jį nustebino svaigulys, kurį pajuto likęs stovėti šalia jos. Kainenė pakėlė taurę prie lūpų ir gurkštelėjo. Įtraukė ir išpūtė dūmą. Sidabriniai pelenai sūkuriuodami nusileido ant grindų. Rodos, viskas aplink lėtai judėjo: viešbučio salė išsiplėtė ir vėl supliuško, erdvė įsiurbė orą ir vėl jį išstūmė, ir akimirkai pasirodė, kad toje erdvėje egzistuoja tik jis ir Kainenė.

– Prašau pasitraukti truputį, – paprašė ji.

Jis apstulbo.

– Ką?

– Už tavęs trypčioja fotografas, jis labai trokšta nufotografuoti mane, ir ypač mano kaklo vėrinį.

Jis atsitraukė ir stebėjo, o Kainenė stebeilijo į kamerą. Ji nepozavo, bet atrodė rami; buvo pripratusi prie fotografų dėmesio pobūviuose.

– Vėrinys bus išreklamuotas rytojaus *Lagoso gyvenime*. Manau, taip pasitarnausiu savo neseniai išsivadavusiai šaliai. Parodysiu bičiuliams nigeriečiams, ko derėtų trokšti, stimulą sunkiai plušti, – pasakė ji, grįždama prie jo.

– Gražus vėrinys, – pagyrė jis, nors papuošalas atrodė neskoningas. Vis dėlto norėjo ištiesti ranką ir jį paliesti, kilstelėti, o paskui vėl leisti jam atsiremti į jos kaklo duobelę. Aštrūs Kainenės raktikauliai buvo išsišovę.

– Aišku, kad visai negražus. Mano tėvas neturi jokio skonio papuošalams, – atsakė ji. – Bet čia jo pinigai. Beje, matau savo seserį ir tėvus, kurie manęs ieško. Turiu eiti.

– Tavo sesuo čia? – paklausė Ričardas paskubomis, kol ji dar nespėjo pasisukti ir nueiti.

– Taip. Mes dvynės, – atsakė ji ir nutilo, lyg tai būtų reikšminga žinia. – Kainenė ir Olana. Jos vardas yra lyriškas *dievų auksas*, maniškis – praktiškesnis. *Pažiūrėkime, ką dar Dievas duos.*

Ričardas žvelgė į jos šypseną, timptelėjusią vieną jos burnos kampelį, pašaipią šypseną, kuri, jo manymu, kažką slėpė, gal nepasitenkinimą. Nežinojo, ką sakyti. Rodės, laikas kažkur nuo jo traukiasi.

– Kuri iš jūsų vyresnė? – paklausė jis.

– Kuri vyresnė? Koks čia klausimas. – Ji išlenkė antakius. – Man sakė, kad gimiau pirmoji.

Ričardas atsargiai sūpavo savo vyno taurę ir spėliojo, ar ji subyrės, jeigu jis dar labiau ją suspaus.

– Ji čia, mano sesuo, – pasakė Kainenė. – Ar tave pristatyti? Visi nori su ja susipažinti.

Ričardas neatsigręžė pasižiūrėti.

– Mieliau kalbėčiau su tavimi, – tarė jis. – Žinoma, jei tu nieko prieš.

Perbraukė ranka savo plaukus. Kainenė stebėjo jį; jos žvilgsnio veriamas jautėsi tarsi paauglys.

– Tu drovus, – pasakė ji.

– Teko girdėti ir blogesnių atsiliepimų.

Jos veide pasirodė šypsena, reiškianti, kad *tai* juokinga, o jis jautėsi nuveikęs didelį darbą – privertęs ją nusišypsoti.

– Ar esi kada nors matęs turgų Balogune? – paklausė Kainenė. – Jie išdėlioja ant stalų mėsos gabalus, kad pirkėjai juos apčiupinėtų, o paskui nuspręstų, kurio nori. Mudvi su seseria esame mėsa. Esame čia, kad tinkami viengungiai nusižiūrėtų sau grobį.

– O, – pratarė jis.

Tai, ką ji pasakė, skambėjo keistai ir drauge intymiai, nors buvo ištarta tuo pačiu, regis, jai įprastu sausu ir sarkastišku tonu. Jis taip pat norėjo papasakoti jai ką nors apie save, troško keistis su ja mažais intymumo grūdeliais.

– Ateina žmona, kurios išsigynei, – sumurmėjo Kainenė.

Suzana sugrįžo ir įbruko taurę jam į ranką.

– Imk, brangusis, – pasakė ji ir pasisuko į Kainenę. – Malonu su jumis susipažinti.

– Malonu susipažinti su *jumis*, – atsakė Kainenė ir kilstelėjo savo taurę į Suzanos pusę.

Suzana nusivedė jį į šalį.

– Tai vado Ozobijos duktė, ar ne? Kas gi jai yra? Gana keista; jos motina nuostabi, labai nuostabi. Vadui Ozobijai priklauso pusė Lagoso, bet jame yra kai kas siaubingai būdingo praturtėliui. Matai, jis beveik neturi oficialaus išsilavinimo, taip pat ir jo žmona. Manau, dėl to jis ir yra toks aiškus.

Ričardą paprastai prajuokindavo Suzanos mažosios biografijos, bet dabar pašnibždėti gandai jį suerzino. Jis nenorėjo šampano; jos nagai smigo jam į ranką. Suzana nusivedė jį prie ekspatriantų būrelio ir stabtelėjo pasišnekėti, garsiai kvatodama, šiek tiek apgirtusi. Ričardas akimis naršė salę ieškodamas Kainenės. Iš pradžių negalėjo rasti raudonos suknelės, bet paskui ją pamatė, stovinčią šalia savo tėvo. Vadas Ozobija atrodė didžiulis. Kalbėdamas plačiai gestikuliavo, dėvėjo įmantriai išsiuvinėtą *agbadą*, jos klostės ir mėlyno audeklo raukiniai dar labiau jį platino. Ponia Ozobija buvo perpus mažesnė, dėvėjo skraistę ir galvos apdangalą iš to paties mėlyno audeklo. Ričardą akimirką apstulbino jos tobulo migdolo formos akys, plačiai įsodintos tamsiame veide, į kurį buvo baugu žiūrėti. Niekada neatspėtų, kad tai – Kainenės motina, juolab kad Kainenė ir Olana yra seserys dvynės. Olana atsigimė į motiną, nors jos grožis atrodė prieinamesnis dėl gracingos šypsenos, švelnesnio veido ir putlaus išlenkto kūno su juoda suknele. Tokį kūną Suzana pavadintų *afrikietišku*. Šalia Olanos Kainenė atrodė dar liesesnė, beveik androgeniška, berniokiškų klubų, juos ypač pabrėžė aptempta maksi suknelė. Ričardas ilgai į ją spoksojo vildamasis, kad ji pasiges jo. Kainenė laikėsi nuošaliai, žvelgė į žmones šalia tai abejingai, tai pašaipiai. Galiausiai ji pakėlė akis ir susidūrė su jo žvilgsniu. Pakreipė galvą ir kilstelėjo antakius, tarytum gerai žinotų, kad jis stebi ją. Ričardas

nukreipė žvilgsnį. Paskui greitai vėl pažvelgė, pasiryžęs šį kartą nusišypsoti, padaryti kokį nors tinkamą gestą, bet ji jau buvo atsukusi jam nugarą. Jis sekiojo akimis Kainenę, kol ji išėjo drauge su tėvais ir Olana.

Vartydamas naujausią *Lagoso gyvenimo* numerį Ričardas rado Kainenės nuotrauką ir ėmė tyrinėti jos išraišką, pats nesuprasdamas, ko ieško. Apimtas maniakiško produktyvumo, parašė kelis puslapius; piešė aukštos juodmedžio spalvos moters beveik plokščia krūtine literatūrinį portretą. Paskui leidosi į Britų tarybos biblioteką ir verslo žurnaluose susirado informacijos apie jos tėvą. Nusirašė visus keturis numerius, juos aptiko šalia pavardės *Ozobija* telefonų knygoje. Daug kartų pakėlė telefono ragelį ir, išgirdęs operatoriaus balsą, vėl jį padėjo. Prieš veidrodį praktikavosi, ką pasakys, kaip gestikuliuos, nors ir žinojo, kad Kainenė jo nematys, jeigu pokalbis vyks telefonu. Svarstė, gal nusiųsti jai atviruką, o gal krepšelį su vaisiais. Galų gale paskambino. Kainenė nenustebo išgirdusi jo balsą. Gal tiesiog jos balsas skambėjo pernelyg ramiai, palyginti su jo krūtinėje šokinėjančios širdies dūžiais.

– Gal susitiktume ko nors išgerti? – paklausė jis.

– Gerai. Sakykim, Zobio viešbutyje vidurdienį, kaip manai? Jis mano tėvo, todėl galiu gauti atskirus apartamentus.

– Taip, taip, būtų puiku.

Jis virpėdamas padėjo ragelį. Nebuvo tikras, ar reikia jaudintis, ar *atskiri apartamentai* reiškia dviprasmišką užuominą. Kai jie susitiko viešbučio vestibiulyje, Kainenė priėjo gana arti, kad jis galėtų pakštelėti jai į skruostą, o paskui nusivedė jį laiptais į viršų, į terasą, kur jiedu susėdo žvelgdami žemyn į šalia baseino žaliuojančias palmes. Buvo šviesi, saulėta diena. Palmės protarpiais susiūbuodavo nuo švelnaus vėjelio gūsio, ir Ričardas tikėjosi, kad vėjas per daug neištaršys jo plaukų, o skėtis jiems virš galvų apsaugos nuo nemalonių dėmių, panašių į prinokusius pomidorus, kurios pasirodydavo jam ant veido pabuvus saulės atokaitoje.

– Iš čia matyti Hifgrovas, – tarė ji, rodydama pirštu. – Siaubingai brangi ir slapta britų vidurinė mokykla, kur mokėmės mudvi su sese. Mano tėvas manė, kad esame per jaunos mokytis užsienyje, bet buvo pasiryžęs padaryti mus kuo europietiškesnes.

– Tai anas pastatas su bokštu?

– Taip. Iš tiesų visą mokyklą sudaro tik du pastatai. Mūsų ten buvo labai nedaug. Ji tokia išskirtinė, daugelis nigeriečių net nežino, kad ji egzistuoja.

Kainenė trumpam užsižiūrėjo į savo taurę.

– Turi brolių ar seserų?

– Ne. Aš vienturtis. Mano tėvai mirė, kai buvau devynerių.

– Devynerių. Visai mažas.

Jam patiko, kad ji neatrodė perdėtai užjaučianti, neapsimetė kaip kai kurie žmonės – jie apgailestaudavo taip, lyg pažinotų jo tėvus, nors iš tikrųjų nepažinojo.

– Jie dažnai išvykdavo. Tiesą sakant, mane išaugino Molė, mano auklė. Jiems mirus buvo nuspręsta, kad gyvensiu su savo teta Londone.

Ričardas nutilo, mėgaudamasis keistu intymumo jausmu, kuris jį apėmė kalbant apie save, ką darė itin retai.

– Mano pusbrolis Martinas ir pusseserė Virginija buvo beveik tokio pat amžiaus, bet siaubingai pasipūtę; teta Elžbieta – nepaprastai kilni, kaip matai, o aš buvau tik giminaitis iš mažo Šropširo kaimelio. Ėmiau galvoti apie pabėgimą nuo pat pirmos dienos, kai tik pas juos nuvykau.

– Tikrai?

– Daug kartų. Jie visada mane surasdavo. Kartais tiesiog gatvėje.

– Kur tu bėgai?

– Ką?

– Kur tu bėgai?

Ričardas valandėlę susimąstė. Jis žinojo, kad bėgo iš namų, kur ant sienų kabojo seniai mirusių žmonių portretai, regis, alsuojantys į jį. Bet negalvojo, kur bėga. Ar vaikai kada nors apie tai galvoja?

– Gal bėgau pas Molę. Nežinau.

– Aš žinojau, kur noriu pasprukti. Bet tai neegzistuoja, todėl likau, – tarė Kainenė, atsilošdama savo krėsle.

– Kaip tai?

Ji prisidegė cigaretę, tarsi negirdėtų klausimo. Šis tylėjimas vertė jį pasijusti bejėgį ir trokšti vėl susigrąžinti jos dėmesį. Jis norėjo papasakoti jai apie virvėmis puoštus puodus. Tiksliai neprisiminė, kur pirmą kartą perskaitė apie Igbo Ukvu meną, apie čiabuvį, kuris kasdamas šulinį atrado bronzinių liejinių, ko gero, pirmųjų Afrikoje, datuojamų devintuoju šimtmečiu. O nuotraukas pamatė žurnale *Colonies Magazine*. Virvėmis puoštas puodas iš karto patraukė dėmesį; jis perbraukė pirštais per paveikslėlį ir pajuto nenumaldomą troškimą paliesti patį subtiliai išlietą

metalą. Norėjo pamėginti jai paaiškinti, kokį stiprų įspūdį padarė tas puodas, bet nusprendė to nesakyti. Tam dar bus laiko. Ši mintis keistai nuramino, nes jis suvokė, kad tai, ko labiausiai trokšta su ja, yra laikas.

– Ar atvykai į Nigeriją, kad nuo ko nors pabėgtum? – galiausiai paklausė ji.

– Ne, – atsakė jis. – Visada buvau vienišius ir visada norėjau pamatyti Afriką, taigi atsisveikinau su kukliu darbu laikraštyje bei dosnia tetos paskola ir atsidūriau čia.

– Niekada nepagalvočiau, kad esi vienišius.

– Kodėl?

– Esi gražus. Gražūs žmonės paprastai nebūna vienišiai.

Jos žodžiai nuskambėjo kategoriškai, tarsi tai būtų ne komplimentas, o jis puoselėjo viltį, kad ji nepastebės užkaitusių jo skruostų.

– Na, aš jau toks esu, – ištarė jis; negalėjo sugalvoti, ką dar pasakyti. – Visada toks buvau.

– Vienišius ir šių dienų Tamsiojo žemyno tyrėjas, – pasakė ji ramiai.

Ričardas nusijuokė. Juokas ištrūko nevaldomai. Jis pažvelgė žemyn į skaidrų melsvą baseiną ir apimtas palaimos pagalvojo – gal šis melsvumas yra ir vilties spalva.

Kitą dieną jie kartu papietavo, ir dar kitą. Kas kartą ji vedėsi jį į apartamentus, ir jiedu sėdėjo terasoje, valgė ryžius ir gėrė šaltą alų. Prieš gurkštelėdama ji paliesdavo stiklinės kraštą liežuvio galiuku. Jį jaudindavo tas trumpas rausvo liežuvio švystelėjimas, ypač todėl, kad ji, rodos, to nesuvokė. Kartais ji nutildavo, ir ta tyla buvo slegianti, atskirianti, vis dėlto jis jautė su ja ryšį. Galbūt dėl jos santūrumo ir uždarumo. Jis suvokė, kad kalba kitaip nei paprastai, o kai jų laikas baigdavosi ir ji pakildavo, dažnai ketindama dalyvauti tėvo organizuotame pasitarime, jo pėdos tarytum sutindavo nuo sukrešėjusio kraujo. Nenorėdavo išeiti, negalėjo net pagalvoti apie tai, kad grįš lindėti Suzanos darbo kambaryje, spausdinti ir laukti prislopinto Suzanos beldimo. Nesuprato, kodėl Suzana nieko neįtaria, kodėl paprasčiausiai nemato, kad jis visai kitaip jaučiasi, kodėl neatkreipia dėmesio bent į tai, kad dabar jis naudoja kur kas daugiau skutimosi losjono. Aišku, buvo jai ištikimas, bet ištikimybės nederėtų sieti vien tik su seksu. Jautė, kad tai, kaip jiedu su Kainene juokiasi, kaip jis pasakoja jai apie tetą Elžbietą, kaip stebi jos rūkymą, tikrai reikėtų laikyti neištikimybe. Nuo Kainenės atsisveikinimo bučinio pagreitėjęs širdies plakimas buvo neištikimybė. Jo ranka, ant stalo spus-

telinti jos ranką, buvo neištikimybė. Ir tą dieną, kai atsisveikindama Kainenė, užuot kaip įprasta pakštelėjusi jam į skruostą, priglaudė praviras savo lūpas jam prie burnos, jis nustebo. Neleido sau tikėtis per daug. Galbūt dėl to erekcija jį apleido: kastruojantis nuostabos ir troškimo mišinys. Jie greitai nusirengė. Nuogas jo kūnas prisispaudė prie jos, bet vis dėlto liko suglebęs. Jis ištyrė jos raktikaulių ir klubų briaunas, visą laiką vildamasis, kad kūnas ir protas ims geriau bendradarbiauti, trokšdamas, kad geismas nugalėtų nerimą. Bet jėgos negrįžo. Tarp kojų juto sudribusį sunkumą.

Ji atsisėdo lovoje ir prisidegė cigaretę.

– Apgailestauju, – pasakė jis, o kai ji gūžtelėjo pečiais ir nieko neatsakė, pasigailėjo tai ištaręs.

Prašmatnių baldų prigrūsti apartamentai atrodė slogūs, kai jis užsitempė kelnes, kurių galėjo ir nenusimauti, o ji užsisegė liemenėlę. Jis norėjo, kad ji ką nors pasakytų.

– Ar susitiksime rytoj? – paklausė jis.

Ji išpūtė dūmus pro nosį ir, stebėdama, kaip jie išsisklaido ore, paklausė:

– Tai kiaulystė, ar ne?

– Ar susitiksime rytoj? – pakartojo jis.

– Drauge su tėvu važiuosiu į Port Harkortą susitikti su keliais naftos veikėjais, – tarė ji. – Bet grįšiu trečiadienį po pietų. Galėtume susitikti vėlyvųjų pietų.

– Gerai, – atsakė Ričardas. Kol tas kelias dienas jie nebuvo susitikę viešbučio vestibiulyje, jis nuogąstavo, kad Kainenė neateis. Bet dabar jie pietavo ir stebėjo apačioje, baseine, plaukiojančius žmones.

Ji buvo truputį gyvesnė, daugiau rūkė, daugiau kalbėjo. Pasakojo jam apie žmones, su kuriais susitinka nuo tada, kai ėmė dirbti su tėvu, apie tai, kokie jie visi panašūs. „Naujoji nigeriečių aukštuomenė yra bemokslių sambūris: jie nieko neskaito ir nežmoniškai brangiuose libaniečių restoranuose valgo maistą, kurio nemėgsta, o jų pokalbiai sukasi apie vieną temą, kaip veikia naujas automobilis.“ Kartą ji nusijuokė. Sykį paėmė jį už rankos. Bet nepakvietė į apartamentus, ir jis spėliojo, ar Kainenė nori duoti jam laiko, ar tiesiog nusprendė, kad nebenori turėti su juo tokių santykių.

Jis neįstengė prisiversti veikti. Slinko dienos, ir galiausiai Kainenė paklausė, ar jis nenorėtų užeiti į vidų. Ričardas pasijuto tarsi dubleris, kuris tikėjosi, kad aktoriaus nebus, o kai aktorius iš tikrųjų nepasirodė,

sustingo nerangumo sukaustytas, nes dar nebuvo pasirengęs rampų šviesai taip, kaip manė esąs. Ji įėjo į vidų pirmoji. Kai ėmė traukti jos suknelę viršun, atidengdamas jos šlaunis, Kainenė ramiai atstūmė jį, rodos, suprasdama, kad jo siautulys yra tik baimės šarvai. Ji pakabino savo suknelę ant kėdės atlošo. Ričardas taip baiminosi vėl ją nuvilti, kad pamatęs savo erekciją pasijuto beprotiškai dėkingas. Toks dėkingas, kad iškart, tik patekęs į ją, pajuto tą nevalingą drebulį, kurio neįmanoma suvaldyti. Valandėlę jiedu gulėjo, jis ant jos, paskui jis nusirito į šalį. Norėjo pasakyti, kad anksčiau jam nėra taip atsitikę. Lytinis jo gyvenimas su Suzana buvo patenkinamas, nors ir paviršutiniškas.

– Man labai gaila, – tarė jis.

Ji prisidegė cigaretę, žiūrėdama į jį.

– Ar norėtum šį vakarą ateiti pas mus pavakarieniauti? Mano tėvai pasikvietė kelis žmones.

Akimirką jis nustėro. Paskui pasakė:

– Taip, labai norėčiau.

Tikėjosi, kad kvietimas kažką reiškia, atspindi pasikeitusį jos požiūrį į jų santykius. Bet atvykus į Kainenės tėvų namus Ikojyje, ji pristatė jį sakydama: „Tai Ričardas Čerčilis“ ir nutilo, tarsi tyčia leisdama tėvams ir kitiems svečiams galvoti, ką jie nori. Kainenės tėvas jį nužvelgė ir paklausė, ką jis veikia.

– Esu rašytojas, – atsakė jis.

– Rašytojas? Supratau, – tarė vadas Ozobija.

Ričardas pasigailėjo šitaip pasakęs, todėl pridūrė, tarsi norėdamas pasitaisyti:

– Mane sužavėjo Igbo Ukvu atradimai. Bronziniai liejiniai.

– Hmm, – sumurmėjo vadas Ozobija. – Ar tavo šeima turi verslą Nigerijoje?

– Ne, deja, ne.

Vadas Ozobija šyptelėjo ir nukreipė žvilgsnį į šoną. Kitą vakaro dalį jis beveik nesikalbėjo su Ričardu. Taip pat ir ponia Ozobija, ši visur sekė paskui savo vyrą. Jos manieros atrodė karališkos, o grožis, stebint iš arti, dar labiau baugino. Olana buvo kitokia. Kai Kainenė juos supažindino, ji šypsojosi gana atsargiai, bet vėliau, užmezgus pokalbį, ėmė žvelgti šilčiau. Ričardas mėgino suprasti, ar tai, kas švyti jos akyse, yra gailestis, ar ji pastebi, kaip jis stengiasi kalbėti tinkamus dalykus, bet nežino, kokie jie yra. Jos šiluma glostė širdį.

 Pasijuto keistai vienišas, kai prie stalo Olana atsisėdo toli nuo jo.

Patiekus salotas, ji ėmė aptarinėti politikos aktualijas su vienu iš svečių. Ričardas suprato, kad jie diskutuoja apie tai, jog Nigerijai būtina tapti respublika ir liautis skelbti valstybės galva karalienę Elžbietą, bet pokalbis per daug jo nedomino, kol Olana atsisuko į jį ir paklausė; „Ar tu pritari, Ričardai?“, tarsi jo nuomonė turėtų reikšmės.

Jis atsikrenkštė ir pasakė: „O, neabejotinai“, nors tiksliai nežinojo, kam pritaria. Jautėsi dėkingas, kad Olana į jį kreipėsi, įtraukė į pokalbį, žavėjosi jos rafinuota ir naivia savybe – idealizmu, nepasiduodančiu šiurkščios realybės slopinimui. Jos oda švytėjo, skruostikauliai pakildavo nusišypsojus. Bet jai trūko melancholiško Kainenės paslaptingumo, jaudinusio ir gluminusio Ričardą. Kainenė sėdėjo šalia ir vakarieniaudama kalbėjo nedaug. Sykį griežtai pareikalavo, kad prievaizdas pakeistų blausią taurę, sykį šnipštelėjo: „Padažas šleikštus, ar ne?“ Ji slėpė savo jausmus, stebėjo, gėrė, rūkė. Ričardui magėjo sužinoti, ką ji galvoja. Panašų fizinį skausmą jautė trokšdamas jos, svajodamas būti joje, įsibrauti kuo giliau, atrasti tai, ko, žinojo, niekada neatras. Taip jaustumeisi, jei gertum vandenį, stiklinė po stiklinės, bet vis tiek būtum ištroškęs ir apimtas baimės, kad niekada nenumalšinsi šito troškulio.

Ričardas nerimavo dėl Suzanos. Stebėjo ją, tvirtą jos smakrą ir žalias akis, sakė sau, kad nesąžininga ją apgaudinėti, slėptis darbo kambaryje, kol ji užmigs, meluoti, jog buvo bibliotekoje, muziejuje ar polo klube. Ji verta kažko geresnio. Tačiau būdamas su ja jautė raminantį stabilumą, jos šnibždėjimas ir darbo kambarys su pieštais Šekspyro eskizais užtikrino tam tikrą saugumą. Kainenė buvo kitokia. Išsiskirdavo su ja kupinas svaiginančios laimės ir drauge svaiginančio netikrumo jausmo. Norėjo paklausti, ką ji mano apie tai, ko jie niekada neaptarė – jų ryšį, ateitį, Suzaną, bet kas kartą abejonės neleisdavo išsižioti; galimi atsakymai kėlė baimę.

Jis atidėliojo sprendimus iki tol, kol vieną rytą pabudęs prisiminė tą dieną Ventnore, kai žaidė lauke ir išgirdo Molę šaukiant: „Ričardai! Vakarienė!“ Užuot atsakęs „Ateinu!“ ir nubėgęs pas ją, jis pasislėpė po gyvatvore, apsidraskydamas kelius. „Ričardai! Ričardai!“ Šį kartą Molės balse suskambo įniršis, bet jis tylėjo gūždamasis. „Ričardai! Kur tu esi, nenaudėli!“ Šalia sustojo triušis ir ėmė jį stebėti, jiedu spoksojo vienas kitam į akis, ir tą trumpą valandėlę tik jis ir triušis žinojo, kur jis slepiasi. Paskui triušis nustriuoksėjo, o Molė, išnaršiusi pakrūmes, jį pamatė. Ji

pliaukštelėjo jam ir liepė kitą dienos dalį sėdėti savo kambaryje. Pasakė, kad jis labai nuliūdinęs ją, todėl ji pasiskųsianti ponui ir poniai Čerčiliams. Bet tos akimirkos buvo šito vertos, tikrõs nevaržomos laisvės akimirkos, kai jautė, kad jis, tik jis vienintelis, viešpatauja savo vaikystės visatoje. Prisiminęs jas, Ričardas apsisprendė nutraukti ryšius su Suzana. Galbūt jo santykiai su Kainene ilgai netruks, bet dėl akimirkų, kurias praleis su ja neslegiamas melo ir apsimetinėjimo, verta viską baigti.

Apsisprendimas suteikė drąsos. Vis dėlto jis atidėjo pokalbį su Suzana kitai savaitei, kol vieną vakarą ji grįžo iš pobūvio išgėrusi per daug vyno.

– Gal išlenksi stiklelį prieš miegą, brangusis? – paklausė ji.

– Suzana, tu man labai svarbi, – išbėrė jis skubiai. – Bet nesu tikras, kad viskas gerai – turiu galvoje tai, kas vyksta tarp mūsų.

– Ką tu sakai? – paklausė Suzana, nors jos pritilęs balsas ir išblyškęs veidas išdavė, kad ji labai gerai žino, apie ką jis kalba.

Ričardas perbraukė ranka sau per plaukus.

– Kas ji? – paklausė Suzana.

– Kita moteris čia niekuo dėta. Tiesiog manau, kad skiriasi mūsų poreikiai.

Jis tikėjosi, kad jo žodžiai skamba nuoširdžiai, be to, tai buvo tiesa; jie visada norėjo skirtingų dalykų, visada vertino skirtingus dalykus. Nereikėjo persikelti į jos namus.

– Ar tai ne Klovė Bankroft?

Suzanos ausys raudonavo. Jos visada parausdavo išgėrus, bet Ričardas tik dabar atkreipė dėmesį į šią keistenybę – piktai paraudusias ausis, styrančias šalia išblyškusio veido.

– Ne, aišku, kad ne.

Suzana įsipylė gėrimo ir prisėdo ant sofos porankio. Jie truputį patylėjo.

– Susižavėjau tavimi iš karto, kai tik pamačiau, nors visai šito nesitikėjau. Pamaniau sau, koks jis dailus ir švelnus, ir tuoj pat nusprendžiau, kad niekada tavęs nepaleisiu.

Ji tyliai nusijuokė, ir jis pastebėjo smulkias raukšleles jai prie akių.

– Suzana, – tarė jis ir nutilo, nes daugiau neturėjo, ką pasakyti. Nežinojo, kad Suzana apie jį taip galvoja. Suvokė, kaip mažai jie kalbėjosi. Jų santykiai panėšėjo į natūralią tėkmę, kuria jiedu ar bent jau jis plaukė beveik pasroviui. Šie santykiai jam tiesiog pasitaikė.

– Tu pavargai nuo maišaties, ar ne? – paklausė Suzana. Ji priėjo ir atsistojo šalia jo. Atrodė vėl susitvardžiusi, smakras nebevirpėjo. – Neturėjai galimybės tyrinėti iš tiesų, keliauti po šalį, kaip to norėjai. Persikėlei čia, o aš priverčiau tave lankytis tuose šiurpiuose vakarėliuose, bendrauti su žmonėmis, kuriems ne itin rūpi rašymas ir Afrikos menas ar kiti panašūs dalykai. Elgiausi su tavimi bjauriai. Labai atsiprašau, Ričardai, aš suprantu. Žinoma, turi daugiau pakeliauti po šalį. Ar galiu tau padėti? Turiu draugų Enugu ir Kadūnoje.

Ričardas paėmė iš jos stiklinę, pastatė į šalį ir apkabino ją. Pažįstamas jos obuolių šampūno kvapas sužadino silpną nostalgiją.

– Ne, susitvarkysiu pats, – pasakė jis.

Buvo aišku, kad Suzana nemano, jog viskas tikrai baigta. Tikėjo, kad jis grįš, o Ričardas nepasakė nieko, kas priverstų ją manyti kitaip. Kai prievaizdas su balta prikyšte palydėjo jį durų link ir atvėrė laukujes duris, Ričardas atsikvėpė su palengvėjimu.

– Viso gero, pone, – atsisveikino prievaizdas.

– Viso, Okonai.

Ričardas spėliojo, ar mįslingasis Okonas visada prispausdavo ausį prie durų, kai tarp jų su Suzana kildavo barnis ir pažirdavo stiklinių šukės. Sykį jis paprašė Okono pamokyti jį kelių paprastų sakinių efikų kalba. Bet Suzana nutraukė pamokas, aptikusi juos darbo kambaryje, kur Okonas nerimaudamas trypčiojo, o Ričardas balsiai tarė žodžius. Okonas pažvelgė į Suzaną su dėkingumu, tarsi ką tik būtų išgelbėtas nuo pamišusio baltojo žmogaus. Vėliau Suzana švelniai pasakė suprantanti, kad Ričardas nežinąs, kaip viskas turi būti daroma. Nevalia peržengti tam tikrų ribų. Jos tonas priminė jam tetą Elžbietą, pažiūras, grindžiamas neatsiprašinėjančiu, savo silpnybėms nuolaidžiaujančiu anglišku padorumu. Galbūt, jeigu jis papasakotų Suzanai apie Kainenę, ji tokia pačia intonacija pareikštų suprantanti jo poreikį eksperimentuoti su juodąja moterimi.

Nuvažiuodamas Ričardas matė, kaip Okonas mojuoja jam ranka. Jį apėmė nenumaldomas noras dainuoti, nors dainininkas iš jo prastas. Visi kiti namai Gloverio gatvėje atrodė tokie pat kaip Suzanos, prašmatnūs, apsupti palmių ir glebios žolės gazonų.

Kitą popietę Ričardas sėdėjo lovoje nuogas, žvelgdamas į Kainenę. Jis ką tik vėl ją nuvylė.

– Atsiprašau. Turbūt per smarkiai susijaudinau, – teisinosi jis.

– Ar gali paduoti cigaretę? – paprašė Kainenė. Šilkinė paklodė pabrėžė kampuotą jos nuogo kūno liesumą.

Ričardas pridegė jai cigaretę. Kainenė atsisėdo nustumdama apklotus. Tamsiai rudi jos speneliai buvo susitraukę nuo šalto vėdinamo oro. Išpūsdama dūmus ji nukreipė akis į šalį.

– Skirsime tam laiko, – tarė ji. – Be to, yra ir kitų būdų.

Ričardas pajuto plūstelint staigų susierzinimą dėl savęs, kad pasirodė esąs niekam tikęs ištižėlis, ir dėl Kainenės už jos vos ne pašaipią šypseną bei pastabą, kad yra ir kitų būdų, tarsi jam niekada nepavyktų atlikti to tradiciniu būdu. Jis žinojo, ką moka. Neabejojo, kad gali ją patenkinti. Tiesiog reikia laiko. Vis dėlto jis pradėjo galvoti apie tam tikras vaistažoles, atsiminė, kad kažkur skaitė apie vyrišką jėgą stiprinančias žoleles, kurias vartoja Afrikos vyrai.

– Nsuka yra mažytis dulkių lopinėlis brūzgynuose, pigiausia žemė, kurią pavyko gauti universiteto statybai, – prakalbo Kainenė. Stebino, kaip lengvai ji perėjo prie kasdieniško pokalbio. – Bet ji turėtų tobulai tikti tavo rašymui, ar ne?

– Taip, – atsakė jis.

– Tau turbūt patiks ir panorėsi ten pasilikti.

– Gali būti. – Ričardas slystelėjo po apklotais. – Bet aš taip džiaugiuosi, kad tu būsi Port Harkorte ir man nereikės važiuoti taip toli į Lagosą tavęs aplankyti.

Kainenė nieko nepasakė, rūkė vienodai įtraukdama, ir vieną siaubingą akimirką jis pagalvojo, kad ji ketina jam pasakyti, jog išvykus iš Lagoso viskas tarp jų bus baigta, o Port Harkorte ji susiras sau vyrą, galintį tai atlikti.

– Mano namas tobulai tiks mūsų savaitgaliams, – pasakė ji galiausiai. – Jis didžiulis. Mano tėvas praėjusiais metais padovanojo jį man kaip dalelę kraičio. Manau, kad sugundytų tinkamos rūšies vyrus vesti nepatrauklią jo dukterį. Klaikiai europietiška, kai pagalvoji, nes pas mus nėra kraičio, pas mus yra mokestis už nuotaką.

Ji užgesino cigaretę. Nors dar nebaigė jos rūkyti.

– Olana sakė, kad ji nenori namo. Nepasakė, kad jai reikia. Patausokit namus negražiai dukteriai.

– Nekalbėk taip, Kainene.

– Nekalbėk taip, Kainene, – jį pamėgdžiojo Kainenė. Ji pakilo. Ričardas panoro trūktelėti ją atgal. Tačiau to nepadarė; nepasitikėjo savo kūnu, neištvertų dar sykį ją nuvylęs. Kartais jautėsi taip, tarsi nieko apie

ją nežinotų, lyg niekada negalėtų jos visiškai pasiekti. Vis dėlto kitomis akimirkomis, gulėdamas šalia jos, jausdavo pilnatvę, būdavo tikras, kad jam niekada nieko daugiau nebereikės.

– Beje, paprašiau Olanos pristatyti tave mylimajam revoliucingam dėstytojui, – tarė Kainenė. Ji nusiėmė peruką. Jos trumpi plaukai buvo supinti į standžias kaseles, todėl veidas atrodė smulkesnis, jaunesnis.

– Ji susitikinėjo su hausų princu, mielu, ramiu vyruku, bet šis neturėjo tokių beprotiškų iliuzijų kaip ji. Tas Odenigbas įsivaizduoja esąs tikras laisvės karys. Jis – matematikas, bet visą laiką praleidžia rašydamas straipsnius laikraščiams apie savo paties sukurptą afrikietiško socializmo kratinį. Olana tai dievina. Panašu, kad jiedu nė nesuvokia, koks iš tikrųjų juokingas yra tas socializmas. – Kainenė vėl užsidėjo peruką ir ėmė jį šukuoti; banguoti plaukai, perskirti per vidurį, krito jai ant smakro. Ričardas grožėjosi lygiomis laibo Kainenės kūno linijomis, pakeltos rankos grakštumu.

– Manau, socializmas visai tiktų Nigerijai, jei viskas būtų deramai atlikta, – pasakė jis. – Juo siekiama ekonominio teisingumo, ar ne?

Kainenė prunkštelėjo.

– Socializmas niekada netiks ibams. – Jos ranka su šepečiu pakibo ore. – Mergaitėms dažnai duoda vardą Ogbenjielu. Ar žinai, ką jis reiškia? „Ta, kuri netekės už neturtėlio.“ Uždėti tokį antspaudą vaikui nuo pat gimimo – tai grynų gryniausias kapitalizmas.

Ričardas nusijuokė. Dar labiau pralinksmėjo dėl to, kad Kainenė nesijuokė; ji paprasčiausiai toliau šukavosi plaukus. Jis pagalvojo apie kitą kartą, kai jie drauge juoksis, ir dar kitą. Dažnai pagaudavo save mąstant apie ateitį, nors dabartis dar nebūdavo pasibaigusi.

Jis atsikėlė ir susidrovėjo, kai ji pažvelgė į nuogą jo kūną. Galbūt jos nieko nesakanti išraiška tik slėpė pasibjaurėjimą. Ričardas paskubomis užsivilko apatinius ir užsisagstė marškinius.

– Aš palikau Suzaną, – išpyškino jis. – Apsistojau Princevilio svečių namuose Ikedžoje. Pasiimsiu likusius daiktus prieš važiuodamas į Nsuką.

Kainenė įdėmiai žvelgė į jį. Jos veide buvo matyti nuostaba ir dar kai kas, dėl ko jis abejojo. Ar tai sumišimas?

– Tarp mūsų niekada nebuvo tikro ryšio, – tarė jis. Nenorėjo, kad Kainenė galvotų, jog tai padarė dėl jos. Nenorėjo, kad ji klaustų savęs apie jų santykius. Dar ne.

– Tau reikės patarnautojo.

– Ką?

– Patarnautojo Nsukoje. Kas nors juk turės skalbti tavo drabužius ir valyti namus.

Akimirką jį sutrikdė išvados nelogiškumas.

– Patarnautojas? Puikiausiai susitvarkau pats. Per ilgai gyvenau vienas.

– Paprašysiu Olanos, kad tau ką nors surastų, – tarė Kainenė. Išsitraukė iš dėžutės cigaretę, bet jos neprisidegė. Padėjo ją ant šoninio staliuko, žengė į priekį ir apkabino Ričardą, tvirtai apsivydama jį virpančiomis rankomis. Jis taip apstulbo, kad pats jos neapglėbė. Kainenė niekada nebuvo jo taip glaudžiai apkabinusi, nebent lovoje. Ji, rodos, taip pat nežinojo, ką toliau daryti, todėl skubiai atsitraukė ir prisidegė cigaretę. Ričardas dažnai galvojo apie tą apkabinimą, ir kiekvieną kartą jį apimdavo keistas pojūtis – tarsi griūtų siena.

Ričardas išsiruošė į Nsuką po savaitės. Jis vairavo vidutiniu greičiu, retkarčiais išsukdamas iš kelio žvilgtelėti į ranka pieštą žemėlapį, kurį įdavė Kainenė. Perkirtęs Nigerio upę, nusprendė sustoti Igbo Ukvu. Dabar, galiausiai pasiekęs ibų žemę, pirmiausia norėjo pamatyti virvėmis puoštų puodų gimtinę. Kaimelyje kur ne kur stūksojo cementiniai namai, darkantys abiejose purvinų kelių pusėse susispietusių molinių trobelių vaizdą. Neįprastai siauri keliai privertė Ričardą gana atokiai pasistatyti automobilį ir sekti paskui jauną vyruką chaki spalvos šortais, regis, įpratusį vedžioti atvykėlius po vietovę. Jį vadino Emeka Anoziu. Tai buvo vienas iš juodadarbių, dalyvaujančių kasinėjimuose. Emeka parodė Ričardui plačius stačiakampio formos griovius, kur vyksta darbai, semtuvus ir dubenėlius, kuriais nuo iškasenų pašalinamos dulkės.

– Norite pakalbėti su mūsų didžiuoju tėvu? Aš išversiu jums, – pasiūlė Emeka.

– Ačiū. – Ričardas jautėsi šiek tiek priblokštas šilto priėmimo, kaimynų, sekančių iš paskos ir kartojančių: „Laba diena, *nno*, sveiki atvykę“, tarsi jiems nerūpėtų, jog jis atvyko nekviestas.

Tėtušis Anozis buvo apsivyniojęs ne per švariausiu audeklu, surištu už sprando. Jis pakvietė į pritemdytą *obį*, kur atsidavė grybais. Nors Ričardas skaitė bronzinių gaminių suradimo istoriją, vis dėlto nusprendė apie tai pasiteirauti. Tėtušis Anozis pirmiausia į šnerves įsikišo žiupsnelį uostomojo tabako ir tik paskui ėmė pasakoti. Maždaug prieš dvidešimt metų jo brolis, kasdamas šulinį, aptiko kažkokį metalinį daiktą – moliūgo formos puodą. Netrukus rado dar kelis, išėmė juos, nuplovė

ir pasišaukė kaimynus pasižiūrėti radinių. Puodai atrodė dailiai išlieti ir kažkur matyti, bet niekas neįstengė prisiminti, kas tokius gamina. Naujiena greitai pasiekė Enugu apskrities įgaliotinį, šis pasiuntė asmenį nugabenti radinius į Lagoso senienų departamentą. Paskui kurį laiką niekas nesirodė, niekas neklausinėjo apie bronzinius puodus. Jo brolis surentė šulinį, ir gyvenimas ėmė tekėti įprasta vaga. Ir štai prieš kelerius metus iš Ibadano atvyko baltasis vyras ir rengėsi čia kasinėti. Dar nepradėjus darbų, vyko ilgos derybos dėl ožkų tvarto ir kiemo aptvaro, juos reikėjo nugriauti, bet viskas baigėsi sėkmingai. Tuo metu siautė harmatanas, todėl žmonės, bijodami audrų ir perkūnijų, uždengė griovius brezentu, kurį prilaikė bambukinės lazdos. Jie rado be galo gražių daiktų: kalebasų, kriauklių, papuošalų, kuriais mėgsta gražintis moterys, gyvačių atvaizdų, puodų.

– Jie taip pat rado laidojimo kriptą, ar ne? – paklausė Ričardas.

– Taip.

– Kaip manote, ji buvo skirta karaliui?

Tėtušis Anozis įsmeigė į Ričardą ilgą skausmingą žvilgsnį ir valandėlę kažką nuliūdęs murmėjo. Emeka prieš išversdamas nusikvatojo.

– Tėtušis sako laikęs jus vienu iš tų baltųjų žmonių, kurie šį bei tą nusimano. Jis sako, kad ibų krašto žmonės nežino, kas yra karalius. Mes turime šventikų ir vyresniųjų. Ta kripta greičiausiai buvo šventiko. Bet šventikas nepakenčia tokių žmonių kaip karalius. Baltieji žmonės paskyrė mums įgaliotų vadų, todėl šiais laikais visokie kvailiai vadina save karaliais.

Ričardas atsiprašė. Jam teko girdėti, kad ibų gentyje tūkstantmečius vyravo respublika, nors viename straipsnyje apie Igbo Ukvu radinius buvo iškelta prielaida, jog kitados jie turėjo karalių, o vėliau juos nuvertė. Pagaliau ibai yra žmonės, nuvertę net dievus, kai šie atgyveno savo dienas. Ričardas dar truputį pasėdėjo, mėgindamas įsivaizduoti, kaip gyveno tauta, dar Alfredo Didžiojo laikais sugebėjusi sukurti tokį įmantrų grožį. Jis norėjo tai aprašyti, ką nors iš to sukurti, bet nežinojo ką. Gal išgalvotą romaną, kurio pagrindinis veikėjas archeologas ieško bronzinių liejinių, o vėliau patenka į idilišką praeitį?

Jis padėkojo tėtušiui Anoziui ir pakilo eiti. Tėtušis Anozis kažką pasakė ir Emeka paklausė:

– Tėtušis klausia, ar jūs nenufotografuosite jo? Visi čia apsilankę baltieji žmonės fotografuodavo.

Ričardas papurtė galvą.

– Ne, apgailestauju. Neatsivežiau fotoaparato.

Emeka nusijuokė.

– Tėtušis stebisi, iš kur toks baltasis žmogus. Ko jis čia atėjo ir ką jis veikia?

Važiuodamas į Nsuką Ričardas taip pat suko galvą, ką jis čia veikia ir, tas ypač jaudino, ką jis rašys.

Universitetui priklausančiame name Imokės gatvėje apsigyvendavo viešintys tyrėjai ir menininkai. Pastatas buvo skurdus, beveik asketiškas. Ričardas nužvelgė porą fotelių svetainėje, viengulę lovą, tuščias virtuvės spinteles ir tučtuojau pasijuto esąs namuose. Name tvyrojo tinkama tyla. Vis dėlto kai jis aplankė Olaną ir Odenigbą, ji pasakė: „Manau, norėtum padaryti savo būstą tinkamesnį gyventi", o jis atsakė: „Taip", nors patalpa su nedaug baldų jam visai patiko. Pritarė tik todėl, kad Olanos šypsena buvo jam tarsi apdovanojimas, jos dėmesys glostė jam širdį. Olana primygtinai reikalavo, kad jis nusamdytų jų sodininką Džomą ateiti du kartus per savaitę ir pasodinti kieme gėlių. Supažindino jį su savo draugais, aprodė jam turgavietę, pasakė radusi jam tobulą patarnautoją.

Ričardas vaizduotėje matė jauną ir žvalų vyruką, panašų į jų patarnautoją Ugvų, bet Harisonas pasirodė esąs mažas pakumpęs žmogelis, vidutinio amžiaus, per dideliais baltais marškiniais, dengiančiais net kelius. Kiekvieno pokalbio pradžioje Harisonas ekstravagantiškai nusilenkdavo. Neslėpdamas išdidumo pasipasakojo Ričardui anksčiau tarnavęs airiui dvasininkui tėvui Bernardui ir amerikiečiui profesoriui Landui. „Aš gaminu labai geras burokų salotas", – pasigyrė pačią pirmąją dieną, o vėliau Ričardas suprato, kad jis didžiuojasi ne tik savo salotomis, bet ir kitais patiekalais iš burokų. Juos jis pirkdavo „retų daržovių" kioske, nes dauguma nigeriečių jų nevalgo. Pirmieji Harisono paruošti pietūs buvo aštraus skonio žuvis su burokų salotomis. Kitą vakarą ant stalo garavo tamsiai raudonas burokų troškinys su ryžiais. „Šitą gaminu pagal amerikietišką bulvių troškinio receptą", – dėstė Harisonas, stebėdamas valgantį Ričardą. Kitą dieną vėl pasirodė burokų salotos, o dar kitą – burokų troškinys, dabar jau bauginamai raudonas, prie viščiuko.

– Daugiau nereikia, prašau, Harisonai, – pasakė Ričardas, mojuodamas ranka. – Daugiau jokių burokų.

Harisonas atrodė nusivylęs, bet netrukus jo veidas pagyvėjo.

– Bet, pone, aš gaminu jūsų šalies valgius; gaminu viską, ką valgo jūsų vaikai. Iš tikrųjų jokių nigerietiškų valgių, tik pagal užsienio receptus.

– Nigeriečių maistas visai geras, Harisonai, – tarė Ričardas. Jei tik Harisonas žinotų, kaip jis nemėgo savo vaikystės maisto, aštrios rūkytos žuvies, pilnos kaulų, košės su pasibaisėtinai stora plėve viršuje, tarsi neperšlampamu apvalkalu, perkepto jautienos pjausnio, apie kurio kraštus, mirkstančius riebiame padaže, plūduriuodavo taukai.

– Gerai, pone, – paniuro Harisonas.

– Beje, Harisonai, gal kartais ką nors žinai apie žoleles vyrams? – paklausė Ričardas tikėdamasis, kad jo balsas skamba nerūpestingai.

– Pone?

– Žolelės. – Ričardas neaiškiai mostelėjo.

– Daržovės, pone? O, aš labai gerai gaminu bet kurias jūsų krašto salotas, pone. Profesoriui Landui gaminu visokiausias salotas.

– Taip, bet aš kalbu apie daržoves, gydančias ligas.

– Ligas? Eikite pas gydytoją Medicinos centre.

– Mane domina afrikietiškos žolelės, Harisonai.

– Bet pone, jos blogos, iš raganiaus. Jos velniškos.

– Aišku, – Ričardas pasidavė. Turėjo suprasti, kad Harisonas su savo perdėta meile viskam, kas nėra nigerietiška, yra ne tas žmogus, kurio dera klausti. Verčiau jis paklaus Džomo.

Ričardas palaukė, kol ateis Džomas. Stovėjo prie lango ir žiūrėjo, kaip šis laisto ką tik pasodintas lelijas. Džomas padėjo laistytuvą į šalį ir ėmė rankioti trilapės magnolijos vaisius, apvalainus ir blyškiai geltonus, jų prikrito per naktį ant vejos. Ričardas dažnai užuosdavo salsvą šių vaisių puvimo kvapą. Žinojo, kad prisiminęs gyvenimą Nsukoje, prisimins ir šį kvapą. Džomo rafijos krepšys jau buvo pilnas vaisių, kai Ričardas prisiartino.

– O, labas rytas, misteri Ričardai, pone, – pasisveikino Džomas iškilmingai kaip visada. – Aš norėti duoti šitie vaisiai Harisonui, jeigu jūs norėti, pone. Aš neimti jų sau.

Džomas pastatė krepšį ant žemės ir paėmė laistytuvą.

– Viskas gerai, Džomai. Man nereikia šitų vaisių, – Ričardas nuramino jį. – Beje, gal žinai kokių nors žolelių vyrams? Vyrams, kuriems nesiseka su... su moterimis?

– Taip, pone. – Džomas ir toliau ramiai laistė, tarsi tokį klausimą girdėtų kasdien.

– Žinai, kokios tai žolelės?

– Taip, pone.

Ričardas pajuto pilve triumfuojantį spurdesį.

– Manau, kad man verta jas pamatyti, Džomai.

– Mano broliui anksčiau nesisekti, nes pirma žmona nenėščia ir antra žmona nenėščia. Yra toks lapas, kurią jam duoti *dibia*, ir jis kramtyti. Dabar jis turėti nėščios žmonos.

– O, puiku. Ar gali man gauti tų lapų, Džomai?

Džomas stabtelėjo ir pasižiūrėjo į jį. Išmintingas, sudžiūvęs jo veidas buvo kupinas švelnios užuojautos.

– Jie netikti baltajam vyrui, pone.

– O, ne. Aš noriu aprašyti juos.

Džomas papurtė galvą.

– Reikia eiti pas *dibia* ir kramtyti. Ne rašyti, pone.

Džomas vėl ėmėsi laistymo, kažką niūniuodamas ir aiškiai nepataikydamas į gaidą.

– Supratau, – tarė Ričardas ir eidamas į vidų stengėsi neparodyti savo nusivylimo. Žengė tiesus ir priminė sau, kad, šiaip ar taip, jis yra šeimininkas.

Harisonas stovėjo prie laukujų durų ir apsimetė, kad blizgina stiklinę.

– Ar Džomas ką nors daro ne taip? – pasiteiravo jis viltingai.

– Tiesiog norėjau Džomo kai ko paklausti.

Harisonas, regis, nusivylė. Nuo pat pradžių buvo aišku, kad jiedu su Džomu nesutiks. Virėjas ir sodininkas – kiekvienas manė esąs pranašesnis už kitą. Sykį Ričardas girdėjo Harisoną sakant Džomui, kad šis nelaistytų gėlių, augančių po darbo kambario langais, nes „vandens garsas trukdo ponui rašyti". Harisonas norėjo, kad ir Ričardas tai išgirstų, todėl kalbėjo garsiai, stovėdamas prie pat darbo kambario lango. Ričardą linksmino Harisono pataikavimas, taip pat jo pagarba rašymui. Harisonas kasdien valydavo dulkes nuo rašomosios mašinėlės, nors jų ten nebūdavo, ir nenorėdavo išmesti rankraščio lapų, kuriuos aptikdavo šiukšlių dėžėje. „Ar jų daugiau nenaudosite, pone? Esate tikras?" – klausdavo Harisonas, laikydamas suglamžytus lapus, ir Ričardas atsakydavo – taip, jis esąs tikras. Kartais galvodavo, ką pasakytų Harisonas, jeigu išgirstų, jog jis net nežino, apie ką rašo, kad sukūrė apybraižą apie archeologą ir paskui ją išmetė, aprašė anglo ir afrikietės meilės istoriją, bet paskui įgrūdo ją į šiukšlių dėžę, o galiausiai pradėjo vaizduoti gyvenimą mažame Nigerijos miestelyje. Didžiumą medžiagos naujausiems kūrybiniams bandymams sėmėsi iš vakaronių su Odenigbu, Olana ir jų draugais. Jie priimdavo Ričardą gana atsainiai, nekreipė į jį

ypatingo dėmesio, gal dėl to jis jautėsi patogiai sėdėdamas svetainėje ant sofos ir klausydamasis.

Kai Olana pirmą kartą jį pristatė Odenigbui sakydama: „Tai Kainenės draugas, apie jį tau pasakojau, Ričardas Čerčilis“, Odenigbas šiltai pakratė jam ranką ir tarė: „Netapau pirmuoju karaliaus ministru, kad vadovaučiau Britų imperijos likvidavimui.“

Ričardui prireikė akimirkos, kad suvoktų šiuos žodžius, prieš nusijuokiant iš prastos sero Vinstono Čerčilio imitacijos. Vėliau jis stebėjo, kaip Odenigbas mojuoja *Daily Times* egzemplioriumi šūkaudamas: „Kaip tik dabar turime pradėti dekolonizuoti mūsų švietimą! Ne rytoj, dabar! Mokyti juos savo istorijos!“, ir pagalvojo, kad tai vyras, kuris pasikliauna ekscentriškumu, sudarančiu jo asmenybės pagrindą, vyras, ne itin patrauklus, bet galintis užkariauti daugiausia dėmesio patrauklių vyrų pilname kambaryje. Ričardas taip pat stebėjo ir Olaną. Kas kartą, žvilgtelėjus į ją, užplūsdavo nauji pojūčiai, tarsi per kelias paskutines minutes ji būtų tapusi dar gražesnė. Bet jausdavo ir neigiamas emocijas, matydamas Odenigbo ranką jai ant peties ar įsivaizduodamas juos kartu lovoje. Ričardas ir Olana kalbėjosi nedaug, neskaitant bendro pokalbio, bet paskutinę dieną prieš jam išvykstant į Port Harkortą aplankyti Kainenės, Olana kreipėsi į jį:

– Ričardai, prašau perduoti labų dienų Kainenei.

– Perduosiu, – atsakė jis. Tai buvo pirmas kartas, kai ji paminėjo Kainenę.

Kainenė prie geležinkelio stoties įsisodino jį į savo „Peugeot 404“ ir iš Port Harkorto centro nusivežė prie vandenyno į nuošalų triaukštį namą su verandomis, puoštomis blyškiai violetinėmis vijoklinėmis bugenvilijomis. Ričardas uodė sūrų orą, kai Kainenė vedžiojo jį per erdvius kambarius, apstatytus skoningais, bet nederančiais baldais, dekoruotus medžio drožiniais, ramaus kolorito peizažais ir skulptūromis. Poliruotos grindys kvepėjo medžiu.

– Norėjau, kad jis būtų arčiau jūros ir mes matytume gražesnį vaizdą. Bet pakeičiau tėčio baldus. Tikiuosi, tai nebėra panašu į praturtėlio namus? – paklausė Kainenė.

Ričardas nusijuokė. Ne tik todėl, kad ji mėgdžiojo Suzaną, – buvo minėjęs jai Suzanos nuomonę apie vadą Ozobiją, – bet ir dėl to, kad ji pasakė *mes*. *Mes* reiškė juos abu, ji įskaičiavo ir jį. Pristatydama Ričardą savo prievaizdams, trims vyrams su chaki spalvos uniformomis, kurios

jiems visai netiko, Kainenė pasakė kaip įprasta ironiškai šypsodamasi: „Misterį Ričardą matysite dažnai."

– Sveiki atvykę, pone, – atsakė jie unisonu stypsodami beveik padėtyje „ramiai", kai Kainenė rodė paeiliui į kiekvieną ir vardijo: Ikedžidė, Nana ir Sebastianas.

– Vienintelio Ikedžidės galvoje yra pusė smegenų, – tarė Kainenė.

Trys vyrai nusišypsojo, tarsi kiekvienas jų manytų kitaip, bet, aišku, nieko nepasakė.

– O dabar, Ričardai, siūlau ekskursiją po parką. – Kainenė juokais nusilenkė ir nusivedė jį pro užpakalines duris į apelsinmedžių sodą.

– Olana prašė perduoti tau labų dienų, – pasakė Ričardas paimdamas jos ranką.

– Taigi revoliucingasis jos meilužis priėmė tave į bendraminčių ratelį. Turėtume būti dėkingi. Anksčiau į savo namus jis įsileisdavo tik juodaodžius dėstytojus.

– Taip, jis tai sakė. Minėjo, kad Nsukoje buvo pilna žmonių iš USAID*, Taikos korpuso ir Mičigano valstybinio universiteto, todėl jis norėjo forumo negausiam Nigerijos dėstytojų būreliui.

– Ir nacionalistinei jų aistrai.

– Ir aš taip manau. Jis yra tikrai kitoks.

– Tikrai kitoks, – pakartojo Kainenė. Ji stabtelėjo kažką ant žemės išlyginti sandalo padu. – Tau jie patinka, ar ne? Olana ir Odenigbas.

Jis norėjo pažvelgti jai į akis, pamėginti suprasti, kokio atsakymo ji tikisi. Troško sakyti tai, ką ji nori girdėti.

– Taip, jie patinka man, – tarė jis. Jos ranka jo delne buvo suglebusi, ir jis pabūgo, kad ji išsprūs. – Jie padėjo man greičiau apsiprasti Nsukoje, – pridūrė jis, tarsi norėdamas pasiteisinti, kodėl juos mėgsta. – Gana greitai įsikūriau. Aišku, dar yra Harisonas.

– Tiesa, Harisonas. Kaip laikosi tas burokų žmogus?

Ričardas prisitraukė ją prie savęs, jausdamas palengvėjimą dėl to, kad ji nesusierzino.

– Gerai. Jis neblogas žmogelis, tikrai, labai juokingas.

Dabar jie buvo sode, po tankiai susipynusiais apelsinmedžiais. Ričardą apėmė keista būsena. Kainenė kalbėjo kažką apie vieną iš savo darbuotojų, bet jis jautėsi tolstąs, mintys tarytum išskleidė sparnus ir nevaldomos nuskriejo. Apelsinmedžiai, daugybė medžių aplink juos,

* JAV tarptautinės plėtros agentūra (*čia ir toliau – vertėjos pastabos*).

musių dūzgimas virš galvų, gausybė žalumos sugrąžino prisiminimus apie tėvų namą Ventnore. Atrodė nesuderinama, kad šis drėgnas atogrąžų kraštas, kur saulė nudažė jo rankų odą švelniu raudoniu ir bitės šildėsi atokaitoje, priminė jam apšiurusį namą Anglijoje, kurį net vasarą košė skersvėjai. Jis matė aukštas tuopas ir gluosnius už namo, laukus, kur tykodavo barsukų, raukšlėtas kalvas, apaugusias viržiais ir šakiais, besidriekiančias mylių mylias, kur ne kur pamargintas besiganančių avių taškeliais. *Mano atminty tos melsvos kalvos.* Matė savo tėvą ir motiną, sėdinčius greta lovos jo miegamajame, kur kvepėjo drėgme, girdėjo, kaip tėvas skaito jam eilėraštį.

O mano širdį gniaužia dvelksmas,
Kurs plūsta iš tos tolimos šalies;
Kas mano atminty tos melsvos kalvos,
Kas tie bokštai, tos sodybos, kas?

Tai prarastos pilnatvės kraštas,
Matau jį švytint tolumoj,
Laimingi vieškeliai, kuriais nuėjęs
Nebegaliu sugrįžti vėl.

Frazę *mano atminty tos melsvos kalvos* tėvas visada ištardavo žemesniu balsu. Kai jie išeidavo iš jo kambario ir vėliau tomis savaitėmis, kai būdavo išvykę, jis žvelgdavo pro langą ir stebėdavo, kaip tolimos kalvos įgyja melsvą atspalvį.

Ričardą glumino įtemptas Kainenės gyvenimas. Lagose, trumpam susitikdamas su ja viešbutyje, jis nesuvokė, kad ji gyvena smarkiu tempu ir taip gyventų, jeigu jo tame gyvenime nebūtų. Keistai trikdė mintis, kad jis nėra vienintelis jos pasaulio gyventojas, bet dar keisčiau atrodė, kad prabėgus tik kelioms savaitėms nuo tada, kai atvyko į Port Harkortą, jos dienotvarkė buvo visiškai nusistovėjusi. Svarbiausia buvo darbas; ji ryžosi plėsti savo tėvo gamyklas, viską atlikti geriau už jį. Vakarais užsukę lankytojai – kompanijos darbuotojai derėtis dėl sutarčių, valdininkai tartis dėl kyšių, darbininkai aiškintis dėl darbo – palikdavo savo automobilius šalia vartų į vaismedžių sodą. Kainenė visada pasirūpindavo, kad jie neužsibūtų per ilgai, ir neprašė Ričardo dalyvauti susitikimuose, nes manė, kad jam bus nuobodu, todėl jis likdavo

antrame aukšte, skaitydavo ar rašinėdavo, kol jie išvykdavo. Dažnai stengdavosi atitraukti mintis nuo baiminimosi, kad vėl nuvils Kainenę tą naktį; jo kūnas vis dar buvo nepatikimas, ir tapo aišku, kad galvojant apie nesėkmę jos tikimybė tik padidėja.

Jam apsilankius Port Harkorte trečią kartą, prievaizdas pabeldė į miegamojo duris ir pranešė: „Atvyko majoras Madus, ponia", ir Kainenė paprašė Ričardo nusileisti drauge su ja.

– Madus yra senas draugas, todėl norėčiau, kad susipažintum su juo. Jis ką tik grįžo iš kariuomenės mokymo kursų Pakistane, – pasakė ji.

Ričardas jau prieškambaryje užuodė svečio odekoloną, šleikščiai stiprų kvapą. Jį skleidžiantis vyras pritrenkė savo pirmykščio žmogaus išvaizda: platus raudonmedžio spalvos veidas, plačios lūpos, plati nosis. Kai svečias atsistojo paspausti rankos, Ričardas vos nežingtelėjo atatupstas. Vyras buvo milžiniško ūgio. Ričardas įprato jaustis aukščiausiu vyru kambaryje, tokiu, į kurį kiti žiūri pakėlę akis, bet čia sutiko vos ne dešimčia centimetrų aukštesnį vyrą – dėl plačių pečių ir tvirto, masyvaus kūno jis atrodė dar aukštesnis, *gremėzdiškas.*

– Ričardai, tai majoras Madus Madus, – Kainenė pristatė svečią.

– Sveikas, – tarė majoras Madus. – Kainenė pasakojo apie tave.

– Sveikas, – atsakė Ričardas. Tai, kaip šis mamuto dydžio vyras su kiek globėjiška šypsena ištarė Kainenės vardą, nuskambėjo pernelyg intymiai, tarsi jis labai gerai ją pažinotų, tarsi žinotų kažką, ko Ričardas nežino, tarytum tai, ką Kainenė sakė jam apie Ričardą, buvo pašnibždėta į ausį paikai kikenant dėl fizinio artumo. Kad ir kaip ten būtų, kas čia per vardas Madus Madus? Ričardas atsisėdo ant sofos ir atsisakė Kainenės pasiūlyto gėrimo. Jautė, kad išblyško. Norėjo, kad Kainenė pasakytų: *tai mano meilužis Ričardas.*

– Taigi jūs su Kainene susipažinote Lagose? – paklausė majoras Madus.

– Taip, – burbtelėjo Ričardas.

– Ji pirmą kartą užsiminė apie tave, kai prieš mėnesį skambinau jai iš Pakistano.

Ričardas negalėjo sugalvoti, ką pasakyti. Jis nežinojo, kad Kainenė kalbėjosi su tuo vyru iš Pakistano, net neprisiminė, kad ji kada būtų paminėjusi draugystę su armijos karininku, kurio vardas ir pavardė vienodi.

– Ar seniai esate pažįstami? – paklausė Ričardas ir tuoj pat susigriebė, ar tik jo balsas neskamba įtariai.

– Mano šeimos teritorija Umunačėje yra visai šalia Ozobijų. – Majoras Madus pasisuko į Kainenę. – Sako, kad mūsų protėviai susiję, ar ne? Tik tiek, kad jūsų žmonės pavogė mūsų žemę ir mes išmetėme jus?

– Tai jūsų žmonės vogė žemę, – tarė Kainenė ir nusijuokė. Ričardą nustebino jos juoko duslumas. Dar labiau nustebino familiarus majoro Madaus elgesys, tai, kaip jis įsitaisė ant sofos, pakilo apversti plokštelės grotuve, juokavo su prievaizdais, tiekiančiais pietus. Ričardas jautėsi kažko nežinąs. Norėjo, kad Kainenė būtų jam pasakiusi, jog majoras Madus liks pietauti. Troško, kad ji gertų džiną ir toniką kaip jis, o ne viskį ir vandenį kaip majoras Madus. Nenorėjo atsakinėti į klausimus, nes atrodė, kad majoras klausia norėdamas jį užimti, tarsi tas vyras būtų šeimininkas, o Ričardas – svečias. Kaip tau patinka Nigerija? Puikūs ryžiai, ar ne? Kaip einasi knyga? Kaip sekasi Nsukoje?

Ričardą erzino to vyro klausimai ir jo tobulos manieros prie stalo.

– Treniravausi Sandhurste, – pasakė majoras Madus, – ir labiausiai nekenčiau šalčio. Ypač dėl to, kad mus versdavo kas rytą bėgioti mirtiname šaltyje tik su plonais marškinėliais ir šortais.

– Suprantu, kodėl jums atrodė šalta, – tarstelėjo Ričardas.

– O, taip. Kiekvienam savo. Esu tikras, čia greitai imsi ilgėtis namų, – tarė jis.

– Visai taip nemanau, – atrėžė Ričardas.

– Na, britai ką tik nusprendė kontroliuoti imigraciją iš Tautų sandraugos, ar ne? Jie nori, kad žmonės liktų savo šalyse. Ironiška, aišku, nes mes Tautų sandraugoje negalime kontroliuoti britų kraustymosi į *mūsų šalis*.

Jis lėtai kramtė ryžius ir akimirką tyrinėjo vandens butelį, tarsi tai būtų vynas ir jis mėgintų išsiaiškinti jo markę.

– Kai tik grįžau iš Anglijos, patekau į Ketvirtąjį batalioną, Jungtinės Tautos jį pasiuntė į Kongą. Batalionas buvo prastai organizuotas, bet Kongas man patiko labiau nei santykinis saugumas Anglijoje. Vien dėl oro... – Majoras Madus stabtelėjo. – Konge vadovavimas buvo prastas. Mums komandavo britų pulkininkas.

Jis žvilgtelėjo į Ričardą ir kramtė toliau.

Ričardas šiaušėsi iš pykčio. Jo pirštai sustingo ir apėmė baimė, kad šakutė išslys iš rankos, o tas nepakenčiamas vyras supras, kaip jis jaučiasi.

Durų varpelis suskambo iškart po pietų, kai jie sėdėjo mėnulio apšviestoje verandoje, gėrė ir klausėsi „High Life“ muzikos.

– Tai greičiausiai Udodis, sakiau jam, kad susitiksime čia, – pasakė majoras Madus.

Ričardas priplojo prie ausies zvimbiantį įkyrų uodą. Regis, Kainenės namai virto šio vyro ir jo draugų susitikimo vieta.

Udodis – žemoko ūgio, niekuo neišsiskiriantis vyras – neturėjo nė lašo majorui Madui būdingo dabitiško žavesio ar subtilios arogancijos. Atrodė girtuoklis, beveik maniakas, sprendžiant iš to, kaip sveikindamasis čiupo Ričardo ranką ir ėmė energingai ją kratyti, aukštyn ir žemyn, tarsi ką nors pumpuotų.

– Ar jūs esate Kainenės verslo partneris? Užsiimate nafta? – klausinėjo jis.

– Aš nesupažindinau jūsų, ar ne? – tarė Kainenė. – Ričardai, majoras Udodis Ekečis yra Madaus draugas. Udodi, tai Ričardas Čerčilis.

– O, – ištarė majoras Udodis, jo akys susiaurėjo. Jis įsipylė viskio, išlenkė jį vienu mauku ir kažką pasakė Kainenei ibų kalba, į tai Kainenė atsakė angliškai, šaltai ir aiškiai:

– Ne tavo reikalas, kokius renkuosi meilužius, Udodi.

Ričardas norėjo atverti burną ir išdėti tą vyrą į šuns dienas, bet nieko nepasakė. Jautėsi beviltiškai silpnas, tokį silpnumą sukelia liga ar sielvartas. Plokštelė baigė groti, ir jis galėjo girdėti, kaip tolumoje ošia jūros bangos.

– Ach, atsiprašau! Aš ir nesakiau, kad tai mano reikalas! – Majoras Udodis nusijuokė ir vėl ištiesė ranką prie viskio butelio.

– Ramiau, – perspėjo majoras Madus. – Anksti ėmei kvailioti.

– Gyvenimas trumpas, brolau! – atsakė majoras Udodis, įsipildamas sau dar vieną stikliuką. Jis atsisuko į Kainenę.

– *I magonu*, žinai, noriu pasakyti, kad baltuosius vyrus sekiojančios mūsų moterys yra tam tikro tipo, iš nuskurdusios šeimos ir atitinkančios baltųjų skonį.

Jis stabtelėjo, paskui kalbėjo toliau, pašaipiai mėgdžiodamas anglišką akcentą:

– Fantastiškai patrauklūs užpakaliai. – Nusikvatojo. – Baltieji vyrai be perstojo dulkins moteris tamsoje, bet niekada jų neves. Kur jau ten! Niekada net viešai nenusives jų į kokią nors padorią vietą. Bet moterys ir toliau žeminsis ir nersis iš kailio dėl vyrų, kad gautų kelis variokus ir niekam tikusios arbatos prašmatnioje skardinėje. Tai nauja vergovė. Tačiau juk tu esi Didelio Žmogaus duktė, tai ką veiki su juo?

Majoras Madus atsistojo.

– Atsiprašau dėl šito, Kainene. Vyrukas ne savo kailyje.

Jis trūktelėjo majorą Udodį ir kažką pasakė ibų greitakalbe.

Majoras Udodis vėl nusikvatojo.

– Gerai, gerai, bet leisk man pasiimti viskio. Butelis beveik tuščias. Leisk man pasiimti viskio.

Kainenė nieko nepasakė, kai majoras Udodis pasiėmė butelį nuo stalo. Jiems išėjus, Ričardas prisėdo šalia ir paėmė jos ranką. Jautėsi tartum būtų išnykęs, tarsi tai būtų priežastis, dėl kurios majoras Madus neatsiprašė ir jo.

– Jis buvo bjaurus. Apgailestauju, kad jis taip elgėsi.

– Jis beviltiškai girtas. Madus dabar turėtų siaubingai jaustis, – pasakė Kainenė.

Ji mostelėjo į aplanką ant stalo ir pridūrė:

– Ką tik susitariau tiekti kareiviškus batus batalionui Kadūnoje.

– Tai puiku.

Ričardas išgėrė paskutinį lašą iš savo taurės ir stebėjo, kaip Kainenė naršo po aplanką.

– Atsakingas asmuo yra ibas, ir Madus pasakė, kad jis nori atiduoti kontraktą saviškiui ibui. Taigi man pasisekė. Ir jis prašo tik penkių procentų.

– Kyšis?

– O, mes nesame tyri.

Jos pašaipa jį suerzino. Taip pat ir tai, kaip greitai ji atleido majorą Madų nuo bet kokios atsakomybės už storžievišką majoro Udodžio elgesį. Jis atsistojo ir ėmė žingsniuoti po verandą. Aplink fluorescencinę lemputę zvimbė vabzdžiai.

– Taigi pažįsti Madų jau seniai, – pasakė jis pagaliau. Jam nepatiko vadinti tą vyrą vardu, nejautė jam jokio draugiškumo ir nenorėjo toks atrodyti. Bet juk pasirinkimo nėra. Tikrai nevadins jo majoru, kreipimasis titulu pernelyg išaukština.

Kainenė pažiūrėjo į jį.

– Visą gyvenimą. Jo ir mano šeimos labai artimos. Prisimenu, sykį, prieš kelerius metus, kai atvykome į Umunačę švęsti Kalėdų, jis įteikė man vėžlį. Keisčiausia ir geriausia dovana, kokią kada nors esu iš ko nors gavusi. Olana manė, kad Madui nederėjo ištraukti vargšo gyvio iš jam natūralios aplinkos ir panašiai, bet ji ir šiaip niekada nesutarė su Madumi. Įdėjau vėžlį į dubenį, ir, aišku, jis netrukus nudvėsė.

Ji vėl susitelkė į aplanką.

– Jis vedęs, ar ne?

– Taip. Adaobė tęsia bakalauro studijas Londone.

– Tai todėl su juo taip dažnai susitikinėji?

Klausimas panėšėjo į atsikrenkštimą, tarsi jam reikėtų pavalyti gerklę. Ji neatsakė. Gal ir negirdėjo jo. Aiškiai buvo matyti, kad aplankas, naujasis kontraktas, užėmė visas jos mintis. Ji pakilo.

– Minutėlę brūkštelėsiu kelias pastabas darbo kambaryje ir ateisiu pas tave.

Jis bandė suprasti, kodėl nepaklausė, ar Madus jai patinka, ar kada nors buvo su juo artimai susijusi, o gal, dar blogiau, vis dar yra susijusi. Jis bijojo. Priėjo prie Kainenės, apkabino ją ir suspaudė savo glėbyje, trokšdamas justi jos širdies plakimą. Tai pirmas kartas gyvenime, kai jautė galįs kam nors priklausyti.

1. Knyga: Pasaulis tylėjo, kai mes mirėme

Prologe jis smulkiai papasakoja istoriją apie moterį su kalebasu. Ji sėdėjo ant traukinio grindų, suspausta verkiančių, šaukiančių ir maldaujančių žmonių. Ji tylėjo ir švelniai glostė ant kelių gulintį uždengtą kalebasą. Kai traukinys perkirto Nigerio upę, ji nukėlė dangtį ir paprašė Olanos ir kitų, esančių netoliese, pasižiūrėti į vidų.

Olana pasakoja jam šią istoriją, o jis pasižymi detales. Ji sako, kad kraujo dėmės ant moters apdaro susiliejo su audeklo spalva, todėl jis atrodė rusvai violetinis. Ji apibūdina raižinius, puošiančius moters kalebasą – susikertančios įžambios linijos, ir vaiko galvą viduje: murzinas kaseles, užkritusias ant tamsiai rudo veidelio, visiškai baltas, klaikiai išplėstas akis, burną – mažą nustebusią O.

Tai aprašęs jis pamini vokiečių moteris, bėgančias iš Hamburgo, nešančias apdegusius savo vaikų kūnus, sugrūstus į lagaminus, Ruandos moteris su mažais sumaitotų kūdikių gabalėliais kišenėse. Bet jis atsargus ir nebrėžia paralelių. Vis dėlto knygos viršelyje jis pavaizduoja Nigerijos žemėlapį ir ryškiai raudona spalva pažymi Nigerio ir Benujės upes, sudarančias Y raidės formą. Ta pačia spalva apvedžioja ribas, kur pietryčiuose trejus metus egzistavo Biafra.

4

Ugvus lėtai tvarkė pietų stalą. Pirmiausia nuėmė taures, paskui troškiniu ištepliotus dubenis ir valgomuosius įrankius, galiausiai sukrovė lėkštes viena ant kitos į didelę stirtą. Net jei vogčiomis nebūtų žvilgčiojęs pro virtuvės duris, kai jie valgė, vis vien žinotų, kas kur sėdėjo. Šeimininko lėkštėje visada pribarstyta daugiausia ryžių, tarsi jis valgytų išsiblaškęs ir grūdeliai paspruktų nuo jo šakutės. Ant Olanos taurės matyti pusmėnulio formos lūpų dažų žymių. Okeoma viską valgo su šaukštu, nustūmęs į šalį šakutę ir peilį. Profesorius Ezeka atsinešė savo alaus, ir užsienietiškos išvaizdos rudas butelis stovi šalia jo lėkštės. Panelė Adebajo dubenyje paliko svogūnų riekelių. O Ričardas niekada nekramto viščiuko kaulų.

Virtuvėje Ugvus atidėjo Olanos lėkštę į šalį, ant bufeto, padengto ugniai atsparia plastmase. Visas kitas ištuštino, stebėdamas, kaip ryžiai, troškinys, žalumynai ir kaulai slysta į šiukšlių dėžę. Kai kurie kaulai buvo taip gerai sukramtyti, kad panėšėjo į medienos drožles. Bet Olana to nedarė, tik truputį pakramtė kaulelius, todėl visi trys neprarado savo formos. Ugvus atsisėdo, išsirinko vieną ir užmerkęs akis ėmė jį čiulpti, įsivaizduodamas, kaip Olana įsideda į burną tą patį kaulą.

Čiulpė neskubėdamas, vieną kaulą po kito, ir nesistengė prislopinti šliurpimo, sklindančio iš burnos. Buvo vienas. Šeimininkas ką tik išėjo į personalo klubą kartu su Olana ir draugais. Visada tokiu metu namas būna tyliausias, ir jis gali atsipūsti: pietų indai guli kriauklėje, iki vakarienės dar daug laiko, o virtuvė maudosi ryškiuose saulės spinduliuose. Olana tai vadino jo mokymosi laiku ir būdama namuose prašydavo Ugvaus neštis savo namų darbus į miegamąjį. Ji nežinojo, kad jis niekada ilgai neužtrukdavo prie namų darbų, o paskui sėdėdavo prie lango ir kamuodavosi stengdamasis perprasti painius sakinius iš kurios nors šeimininko knygos, dažnai pakeldamas akis pasižiūrėti, kaip priekiniame kieme peteliškės paneria į baltas gėles ir vėl virš jų iškyla.

Čiulpdamas antrą kaulą Ugvus atsivertė savo sąsiuvinį. Liežuvis jautė šaltų smegenų aitrumą. Jis perskaitė posmą, kurį taip kruopščiai nusikopijavo nuo klasės lentos, kad raidės beveik nesiskyrė nuo ponios Oguikės rašysenos. Paskui užsimerkė ir padeklamavo.

Nesugebu pamiršt, kad netekau
Tų malonių vaizdų, kuriuos jie regi,
Juos fleitininkas pažadėjo man taip pat.
Juk vedė mus, kaip sakė, į džiaugsmingą šalį,
Į miestą, kuriame visai šalia
Šaltiniai trykšta, veša vaisių medžiai,
Ir gėlės lenktyniauja savo spalvomis,
Kur viskas nauja, nuostabu ir keista.

Jis atsimerkė ir permetė posmą akimis tikrindamas, ar nieko nepraleido. Vylėsi, kad šeimininkas užmirš paprašyti jo padeklamuoti. Nors ir gerai išmoko eilėraštį, nebūtų atsakęs, jei šeimininkas paklaustų, ką tai *reiškia*? Arba, kaip tu *manai*, ką norėta tuo pasakyti? Oguikės įduotos knygos paveikslėliuose buvo pavaizduotas ilgaplaukis vyras ir jam iš paskos sekančios laimingos žiurkės, bet jie atrodė tokie nesuprantami, ir kuo Ugvus daugiau į juos žiūrėjo, tuo darėsi tikresnis, kad čia kažkoks beprasmiškas pokštas. Regis, net ponia Oguikė nežinojo, ką tai reiškia. Ugvus pamažu pamėgo ją – ponią Oguikę, nes ji pernelyg juo nesirūpino, atrodo, net nepastebėjo, kad per pertraukas jis sėdi vienas klasėje. Bet į greitą Ugvaus mokymąsi ji atkreipė dėmesį iškart, pačią pirmąją dieną, kai davė jam žodinį ir rašytinį testus, o šeimininkas lūkuriavo už tvankaus kambario durų. „Berniukas, be abejonės, netrukus peršoks į aukštesnę klasę, jam būdingas įgimtas intelektas“, – ji pasakė šeimininkui, tarsi Ugvus nestovėtų visai greta jų, ir *įgimtas intelektas* kaipmat tapo mėgstama Ugvaus fraze.

Jis užvertė sąsiuvinį. Jau buvo sučiulpęs visus kaulus ir pradėjo plauti indus, įsivaizduodamas Olanos burnos skonį savojoje. Pirmą kartą ėmė čiulpti kaulus prieš kelias savaites, kai šeštadienio rytą svetainėje pamatė ją ir šeimininką bučiuojantis. Praviros jų burnos buvo prispaustos viena prie kitos. Mintis apie jos seiles šeimininko burnoje ir kėlė pasibjaurėjimą, ir jaudino. Dabar taip pat. Kaip ir jos dejonės naktį; nemėgo jų klausytis, bet vis dėlto dažnai prisėlindavo prie jų durų, prispausdavo ausį prie šaltos medienos ir klausydavosi. Panašiai jausdavosi tyrinėdamas jos apatinius, kuriuos ji džiaudavo vonioje – juodi pasijoniai, slidžios liemenėlės, baltos kelnaitės.

Ji lengvai įsiliejo į namų gyvenimą. Vakarais, kai į svetainę priguždavo svečių, jos balsas išsiskirdavo neabejotinu tobulumu, ir jis fantazuodavo, kaip parodęs liežuvį panelei Adebajo išpoškins: „Tu nemoki

taip kalbėti angliškai kaip mano ponia, todėl užčiaupk purviną savo burną.“ Atrodė, kad jos drabužiai spintoje kabojo visada, iš radiolos visada sklido jos „High Life“ muzika, kiekviename kambaryje visuomet dvelkė kokosiniais jos kvepalais, o jos „Impala“ visada stovėjo prie įvažiuojamojo kelio. Vis dėlto Ugvui trūko senųjų dienų su šeimininku. Jis ilgėjosi vakarų, kai sėdėdavo svetainėje ant grindų, o šeimininkas kalbėdavo giliu balsu, ir rytmečių, kai atnešdavo šeimininkui pusryčius, žinodamas, kad girdės tik jųdviejų balsus.

Šeimininkas pasikeitė; per dažnai žiūrėdavo į Olaną, per daug ją lytėdavo, o kai Ugvus atidarydavo jam laukujes duris, šeimininko akys viltingai nukrypdavo į svetainę jam už nugaros – gal pamatys Olaną. Tik vakar šeimininkas pasakė Ugvui: „Šią savaitę atvyks mano motina, todėl išvalyk svetainę.“ Ugvui dar nespėjus ištarti: „Taip, pone“, Olana įsikišo: „Manau, Ugvus turėtų persikraustyti į „berniukų namą“. Tada turėsime laisvą svečių kambarį. Mama galės ilgiau paviešėti.“ – „Taip, žinoma“, – šeimininkas sutiko taip greitai, kad Ugvus susierzino; ko gero, šeimininkas net galvą įkištų į liepsnojantį laužą, jei tik Olana paprašytų. Tarsi ji dabar būtų šeimininkė. Tiek to, jis persikraustys į kambarį „berniukų name“, tuščią, išskyrus voratinklius ir kartonines dėžes. Čia galima slėpti sukauptus daiktus, nes kambarys priklausys tik jam. Ugvus niekada negirdėjo, kad šeimininkas pasakotų apie savo motiną, todėl valydamas kambarį mėgino įsivaizduoti, kaip ji atrodo, ta moteris, kuri prausė šeimininką vaikystėje, maitino jį, valė varvančią jo nosį. Ugvus jau dabar jautė jai baimingą pagarbą, nes ji pagimdė šeimininką.

Jis mikliai suplovė pietų indus. Jeigu taip pat greitai paruoš žalumynus vėlyvųjų pietų patiekalams, spės nueiti į pono Ričardo namus ir šnektelėti su Harisonu, kol dar nesugrįžo šeimininkas ir Olana. Šiomis dienomis Ugvus nepjausto žalėsių, o smulkina juos rankomis. Olanai taip labiau patinka. Ji sako, kad šitaip juose lieka daugiau vitaminų. Jis taip pat pamėgo šitaip paruoštus žalėsius, kaip ir Olanos parodytą naują būdą kepti kiaušinius su trupučiu pieno, pjaustyti keptus plantanus dailiais apskritimais, o ne kreivais ovalais, *moi-moi* troškinius ruošti ne bananų lapuose, bet aliumininiuose puodeliuose. Dabar, kai Ugvui patikėta gaminti daugumą valgių, jis įprato žvalgytis pro virtuvės duris, kad matytų, kas sumurmėjo daugiausia komplimentų, kas kam patiko, kas suvalgė dar vieną porciją. Daktaras Patelis mėgsta viščiuką, virtą su *uziza*. Taip pat ir ponas Ričardas, nors jis niekada nevalgo viščiuko

odos. Gal blyški viščiuko oda panėši ponui Ričardui į jo paties odą? Kitos priežasties Ugvus negalėjo sugalvoti; juk pagaliau oda yra pati skaniausia dalis. Ponas Ričardas visada sako: „Fantastiškas viščiukas, Ugvau, ačiū tau“, kai Ugvus įeina, kad pasiūlytų daugiau vandens ar ką nors nuvalytų. Kartais, kai svečiai persikelia į svetainę, ponas Ričardas užeina pas Ugvų į virtuvę ir ima klausinėti. Jo klausimai tikrai juokingi. Ar Ugvaus žmonės drožinėja dievų atvaizdus ir skulptūras? Ar jis kada nors buvo įėjęs į šventyklą prie upės? Ugvų dar labiau juokina, kad ponas Ričardas užsirašo jo atsakymus į mažą knygutę odiniais viršeliais. Prieš kelias dienas, kai Ugvus nerūpestingai paminėjo *ori-okpos* šventę, pono Ričardo akys tapo dar mėlynesnės ir jis pasakė, kad nori dalyvauti šventėje, todėl paprašys šeimininko, jog leistų Ugvui kartu su juo nuvažiuoti į Ugvaus gimtąjį miestelį.

Ugvus juokėsi traukdamas žalėsius iš šaldytuvo. Negalėjo įsivaizduoti pono Ričardo *ori-okpos* šventėje, kur *mmuo* (ponas Ričardas sakė, kad tai maskaradas, ar ne, ir Ugvus sutiko, jeigu tik *maskaradas* reiškia dvasias) iškilmingai žygiuoja per kaimą, čaižo botagais jaunus vyrus ir vaikosi jaunas moteris. Gal ir patys *mmuo* juoksis, pamatę išblyškusį svetimšalį, kažką skubiai keverzojantį užrašų knygelėje. Bet džiaugėsi paminėjęs šventę ponui Ričardui, nes tai reiškė galimybę pamatyti Nesinačę, kol ji dar neišvyko į šiaurę. Tik pagalvok, kaip ji apstulbs, kai Ugvus atvažiuos baltojo žmogaus automobiliu, kurį vairuos pats baltasis žmogus! Šį kartą Nesinačė tikrai jį pastebės, tuo jis neabejoja, ir negalėjo sulaukti, kada nustebins Anuliką ir pusbrolius bei kitus giminaičius savo anglų kalba, naujais marškiniais, žiniomis apie sumuštinius ir bėgantį vandenį, savo kvepiančiais milteliais.

Beveik buvo baigęs plauti smulkintus žalėsius, kai pasigirdo durų skambutis. Šeimininko svečiams dar per anksti. Ugvus priėjo prie durų, šluostydamas rankas į prijuostę. Akimirką spėliojo, ar čia tikrai stovi jo tetulė, ar tik jos atvaizdas, nes tuo metu mąstė apie namus.

– Tetule?

– Ugvuanji, – tarė ji, – tau reikia eiti namo. *Oga gi kvanu?* Kur tavo šeimininkas?

– Eiti namo?

– Tavo motina sunkiai serga.

Ugvus tyrinėjo šaliką, kuriuo tetulė buvo apsisukusi galvą. Pastebėjo nudėvėtas vietas, plonytį, ištįsusį audinį. Prisiminė: kai mirė pusseserės tėvas, šeima nusiuntė jai žinią į Lagosą, kviesdama parvažiuoti namo,

nes tėvas sunkiai sergąs. Jei esi toli nuo namų, jie tau sako, kad miręs žmogus sunkiai serga.

– Tavo motina sunkiai serga, – pakartojo tetulė. – Ji nori tave pamatyti. Pasakysiu šeimininkui, kad grįši rytoj, tai jis negalvos, kad prašome per daug. Dauguma patarnautojų daug metų negrįžta namo, tu žinai.

Ugvus nepajudėjo, tik sukiojo prijuostės kraštą apie pirštą. Norėjo paprašyti tetulės, kad pasakytų tiesą, neslėptų, jeigu motina iš tikrųjų mirė. Tačiau burna negalėjo ištarti žodžių. Apėmė baimė prisiminus paskutinę motinos ligą, kai ji vis kosėjo ir kosėjo, kol tėvas galiausiai išėjo pakviesti *dibių*, o jaunesnioji žmona Čiokė ėmė trinti jai nugarą.

– Šeimininko nėra namuose, – ištarė jis pagaliau. – Bet jis greitai grįš.

– Aš lauksiu ir maldausiu jo, kad leistų tau eiti namo.

Ugvus nusivedė tetulę į virtuvę, kur ji prisėdo ir ėmė stebėti, kaip jis atriekia batato griežinėlius, o paskui supjausto juos kubeliais. Ugvus dirbo greitai, karštligiškai. Saulės šviesa, sklindanti pro langą, rodėsi per ryški vėlyvai popietei, pernelyg grėsmingai švytinti.

– Ar mano tėvui nieko nenutiko?

– Ne, jam viskas gerai.

Tetulės veidas atrodė nepermatomas, balsas vangus: taip elgiasi žmogus, atnešęs blogesnę žinią nei ta, kurią ji pasakė. Greičiausiai ji kažką slepia. Gal jo motina tikrai mirė; gal abu tėvai krito negyvi šį rytą. Ugvus toliau pjaustė slegiančioje tyloje, kol į namus parėjo šeimininkas baltais teniso marškinėliais, prilipusiais prie prakaituotos nugaros. Jis buvo vienas. Ugvus norėjo, kad pareitų ir Olana, troško matyti jos veidą kalbėdamas.

– Sveiki sugrįžę, pone.

– Taip, gerasis mano žmogau. – Šeimininkas padėjo raketę virtuvėje ant stalo. – Prašyčiau vandens. Šiandien pralaimėjau visas partijas.

Ugvus jau turėjo paruošęs vandens, šalto kaip ledas stiklinėje ant lėkštutės.

– Labas vakaras, pone, – pasisveikino Ugvaus tetulė.

– Labas vakaras. – Šeimininkas atrodė truputį sutrikęs, tarsi nebūtų tikras, kas ji tokia. – O, taip. Kaip sekasi?

Dar jai neišsižiojus, Ugvus išbėrė:

– Mano motina serga, pone. Prašau, pone, jeigu nueisiu jos aplankyti, grįšiu rytoj.

– Ką?

Ugvus pakartojo. Šeimininkas įbedė žvilgsnį į jį, paskui į puodą ant viryklės.

– Ar baigei virti?

– Ne, pone. Aš baigsiu greitai greitai, prieš išeidamas. Padengsiu stalą ir viską paruošiu.

Šeimininkas pasisuko į Ugvaus tetulę.

– *Gini me?* Kas nutiko jo motinai?

– Pone?

– Ar jūs kurčia? – Šeimininkas bakstelėjo sau į ausį, tarsi Ugvaus tetulė nežinotų, ką reiškia būti kurčiai. – Kas nutiko jo motinai?

– Pone, jos krūtinė dega.

– Krūtinė dega?

Šeimininkas šnirpštelėjo. Išmaukė visą vandenį ir, atsigręžęs į Ugvų, pasakė angliškai:

– Vilkis marškinius ir eik į automobilį. Tavo kaimas juk netoli. Spėsime laiku grįžti.

– Pone?

– Apsivilk marškinius ir eik į automobilį!

Šeimininkas brūkštelėjo kelis žodžius kitoje skrajutės pusėje ir paliko ją ant stalo.

– Parsivešime tavo motiną čia ir paprašysime Patelio ją apžiūrėti.

– Taip, pone.

Eidamas į automobilį paskui tetulę ir šeimininką, Ugvus jautėsi tarsi lengvai lūžtantis daiktas. Kaulai, rodės, tapo šluotkočiais, kuriuos harmatanas be vargo sutrupina į šipulius. Važiuodami į kaimą, jie beveik visą kelią tylėjo. Kai pravažiavo kelias fermas ir kukurūzų bei manijokų vagas, panašias į tvarkingai supintą šukuoseną, šeimininkas pasakė:

– Matai? Štai į ką turėtų telktis mūsų vyriausybė. Jei išmoksime irigacijos technologijų, lengvai pamaitinsime visą šalį. Galime įveikti tą kolonijinę priklausomybę nuo importo.

– Taip, pone.

– Bet neišmanėliai vyriausybėje tik tą ir daro, kad meluoja ir vagia. Tu žinai, kad daugelis mano studentų prisidėjo prie grupės, šį rytą nuvykusios į Lagosą dalyvauti demonstracijoje.

– Taip, pone, – atsakė Ugvus. – Kodėl jie dalyvauja demonstracijoje, pone?

– Surašymas, – atsakė šeimininkas. – Surašymas virto tikra painiava, visi klastoja skaičius. Baleva vis tiek nieko nedarys, nes taip pat yra įsivėlęs, kaip ir visi kiti. Bet mes privalome atvirai pasisakyti!

– Taip, pone, – atsakė Ugvus ir, nors jį apėmė nerimas, pajuto išdidumo kibirkštėlę – žinojo, kad teta išpūs akis, apstulbinta jo rimto pokalbio su šeimininku. Ir dar angliškai. Jie sustabdė automobilį kiek toliau nuo Ugvaus šeimos trobelės.

– Surink motinos daiktus, greitai, – paliepė šeimininkas. – Šiandien pas mane atvyks draugų iš Ibadano.

– Taip, pone, – vienbalsiai atsakė Ugvus ir jo tetulė.

Ugvus išlipo iš automobilio ir luktelėjo. Tetulė puolė į trobelę, ir netrukus išėjo tėvas paraudusiomis akimis, dar labiau susikūprinęs, nei Ugvus pamena. Jis parklupo ant žemės ir sugriebė šeimininkui kojas.

– Ačiū, pone. Ačiū, pone. Tegu kitas žmogus jums padaro.

Šeimininkas žengė atatupstas, ir Ugvus matė, kaip tėvas susvyravo, vos nepargriuvo atbulas.

– Kelkis, *kunie*, – tarė šeimininkas.

Iš trobelės išėjo Čiokė.

– Tai kita mano žmona, pone, – pasakė Ugvaus tėvas stodamasis.

Čiokė abiem rankomis suspaudė šeimininkui ranką.

– Ačiū, pone. *Dedže!*

Ji tekinomis nuskubėjo į trobelę ir vėl pasirodė nešina mažu ananasu, kurį įspraudė šeimininkui į ranką.

– Ne, ne, – priešinosi šeimininkas, kišdamas ananasą atgal. – Vietiniai ananasai per rūgštūs, jie degina man burną.

Kaimo vaikai susispietė aplink automobilį, spoksojo į jo vidų ir pagarbiai lietė pirštais mėlyną kėbulą. Ugvus juos nubaidė. Jis vylėsi, kad Anulika yra netoliese ir kartu su juo įeis į motinos trobelę. Troško, kad užsuktų Nesinačė, paimtų jį už rankos ir nuramintų sakydama, kad motinos liga visai nepavojinga, o paskui nusivestų į giraitę prie upelio, atrištų savo apdarą ir pasiūlytų jam krūtis, kilstelėdama jas viršun ir į priekį, jo link. Vaikai garsiai plepėjo. Netoliese stovėjo kelios moterys ir šnekėjosi tylesniais balsais, sunėrusios rankas. Tėvas ir toliau įkalbinėjo šeimininką pasivaišinti kolamedžių riešutais, palmių vynu, prisėsti ant suolelio, atsigerti vandens, bet šeimininkas vis sakė *ne, ne, ne*. Ugvus norėjo, kad tėvas nutiltų. Jis prisiartino prie trobelės ir dirstelėjo į vidų. Blausioje šviesoje jo akys susitiko su motinos akimis. Ji atrodė sudžiūvusi, bejėgė.

– Ugvau, – tarė ji. – *Nno*, sveikas atvykęs.

– *Dedže*, – pasisveikino jis ir nutilo, stebėdamas, kaip tetulė padeda motinai apsukti liemenį apdaru ir išveda ją pro duris.

Ugvus jau ruošėsi padėti motinai įlipti į automobilį, kai šeimininkas tarė:

– Pasitrauk, gerasis žmogau.

Šeimininkas įsodino ją į automobilį, paprašė atsigulti ant užpakalinės sėdynės ir kiek įmanoma išsitiesti.

Staiga Ugvus suprato, kad nenori, jog šeimininkas lytėtų jo motiną, nes jos drabužiai atsidavė senatve ir pelėsiais, be to, šeimininkas negali žinoti, jog jai skauda nugarą, jos tarų sklypelis duoda prastą derlių, o krūtinė iš tikrųjų dega, kai ji kosėja. Ir apskritai ką tas šeimininkas gali žinoti, juk visas jo darbas tėra tik šūkauti su savo draugeliais ir vakarais gerti brendį.

– Likit sveiki, atsiųsime jums žinią, kai daktaras ją apžiūrės, – pasakė šeimininkas Ugvaus tėvui ir tetulei, prieš jiems išvažiuojant.

Ugvus stengėsi nežiūrėti į motiną už nugaros; jis atidarė langą, kad oras garsiai ūžtų pro ausis ir išblaškytų niūrias mintis. Kai jis galiausiai pažvelgė į ją, prieš pat įvažiuojant į universiteto miestelį, širdis sustojo pamačius jos užmerktas akis, suglebusias lūpas. Bet motinos krūtinė kilo ir leidosi. Ji kvėpavo. Ugvus lėtai iškvėpė orą ir pagalvojo apie tuos šaltus vakarus, kai ji vis kosėdavo ir kosėdavo, o jis stovėdavo prisispaudęs prie kietų jos trobelės sienų ir klausydavosi, kaip tėvas ir Čiokė prašo jos išgerti mikstūrą.

Olana atidarė duris, ryšėdama prijuostę su didele riebalų dėme priekyje. Jo prijuostę. Ji pabučiavo šeimininką.

– Pakviečiau Patelį ateiti, – pasakė ji ir tada atsigręžo į Ugvaus motiną. – Mama, *kedu*?

– Ačiū, gerai, – sušnibždėjo jo motina. Ji apžvelgė kambarį ir, rodos, dar labiau susigūžė nuo sofų, radiolos, užuolaidų reginio.

– Aš įvesiu ją į vidų, – pasisiūlė Olana. – Ugvau, prašau užbaik viską virtuvėje ir padenk stalą.

– Taip, ponia.

Virtuvėje Ugvus maišė pipirų sriubos puodą. Riebus sultinys sūkuriavo, aitrus prieskonių kvapas kilo į viršų ir kuteno jam nosį, nuo vieno puodo krašto iki kito plūduriavo mėsos ir žarnokų gabalėliai. Bet jis nieko nepastebėjo. Iš visų jėgų stengėsi ką nors išgirsti. Nuo tos akimirkos, kai Olana pakvietė motiną į vidų ir daktaras Patelis nuėjo paskui jas, praėjo daug laiko, pernelyg daug. Nuo pipirų ašarojo akys. Jis prisiminė

tą paskutinį kartą, kai motina sirgo kosuliu. Ji suriko, kad nebegali justi savo kojų, o *dibia* liepė jai pasakyti piktosioms dvasioms, kad eitų šalin. „Pasakyk joms, kad tavo laikas dar neatėjo! *Gva ha kita!* Pasakyk joms dabar!“ – ragino ją *dibia*.

– Ugvau, – pašaukė šeimininkas.

Atvyko svečių. Ugvus įėjo į svetainę ir jo rankos mechaniškai ėmėsi darbo, siūlė kolamedžių riešutų ir imbierpipirių, atkimšinėjo butelius, žarstė ledo gabalėlius, dėliojo garuojančius dubenėlius su pipirų sriuba. Paskui jis sėdėjo virtuvėje, pešiojo kojų nagus ir mėgino įsivaizduoti, kas vyksta miegamajame. Iš svetainės buvo girdėti pakeltas šeimininko balsas. „Niekas nesako, kad deginti vyriausybės nuosavybę yra gerai, bet išsikviesti armiją žudyti tvarkos vardu? Tivų žmonės mirė dėl menkniekio. Dėl menkniekio! Baleva išėjo iš proto!“

Ugvus nežinojo, kas yra tie tivų žmonės, bet žodis *mirė* privertė jį krūptelėti. „Tavo laikas dar neatėjo, – sušnibždėjo jis. – Tavo laikas dar neatėjo.“

– Ugvau? – prie virtuvės durų stovėjo Olana.

Jis pašoko nuo suolelio.

– Ponia? Ponia?

– Būk ramus dėl jos. Daktaras Patelis sako, kad tai infekcija ir ji tuoj pasveiks.

– Och! – Ugvui taip palengvėjo, kad jis išsigando, jog nuskris, jei pakels vieną koją. – Ačiū, ponia!

– Sudėk likusį viralą į šaldytuvą.

– Taip, ponia. – Ugvus stebėjo, kaip ji grįžta į svetainę. Jos glaudžiai prigludusios suknelės išsiuvinėti raštai švytėjo, ir akimirkai ji pasirodė panaši į dailią iš jūros gelmių išnirusią dvasią.

Dabar svečiai juokėsi. Ugvus vogčiomis dirstelėjo į svetainę. Daugelis nebesėdėjo tiesiai, ramstėsi į krėslus, alkoholio paveikti, pavargę nuo minčių. Vakarėlis ėjo į pabaigą. Pokalbis pritilo ir nukrypo į tenisą bei muziką; paskui jie pakils, garsiai kikendami iš nejuokingų dalykų, kaip antai, sunkiai atsidarančios laukujės durys ir per žemai skraidantys šikšnosparniai. Ugvus sulaukė, kol Olana nuėjo į vonią, o šeimininkas į savo darbo kambarį, ir nutykino pasižiūrėti motinos. Ji miegojo ant lovos, susirietusi tarsi vaikas.

Kitą rytą jos akys buvo giedros.

– Jaučiuosi gerai, – pasakė ji. – Vaistai, kurių davė daktaras, labai veiksmingi. Bet mane pribaigs kvapas.

– Koks kvapas?

– Iš jų burnos. Užuodžiau jį šį rytą, kai tavo šeimininkė ir šeimininkas atėjo manęs aplankyti, o taip pat kai ėjau nusilengvinti.

– O, tai yra dantų pasta. Mes ja valome dantis. – Ugvus jautėsi išdidus sakydamas *mes*, kad motina žinotų, jog jis taip pat ją naudoja.

Bet tai, regis, jai nepadarė įspūdžio. Ji spragtelėjo pirštais ir pakėlė kramtomąjį pagaliuką.

– Argi blogai naudoti gerą *atu*? Nuo to kvapo vos neapsivėmiau. Jei ilgiau čia pasiliksiu, dėl jo nebegalėsiu išlaikyti maisto pilve.

Vis dėlto jai padarė įspūdį Ugvaus pranešta naujiena, kad jis gyvensiąs „berniukų name". Atrodė, tarsi jam būtų atitekęs visas namas, atskiras, visas jam. Ji paprašė Ugvaus parodyti jai „berniukų namą", stebėjosi, kad jis didesnis už jos trobelę, o vėliau ėmė įtikinėti esanti sveika ir galinti padėti virtuvėje. Ugvus stebėjo, kaip motina susilenkusi šluoja grindis, ir prisiminė, kad ji dažnai pliaukštelėdavo Anulikai per užpakalį, nes ši deramai nesusilenkdavo šluodama. „Ar prisivalgei grybų? Šluok kaip moteris!" – sakydavo ji, o Anulika niurnėdavo, jog šluota per trumpa ir ne jos kaltė, kad žmonės yra pernelyg šykštūs ir nenuperka ilgesnių šluotų. Staiga Ugvus užsinorėjo, kad Anulika būtų čia, taip pat visi maži vaikai ir liežuvaujančios moterys iš jo *umunos*. Troško, kad čia atsirastų visas kaimas, tada jis galėtų dalyvauti pokalbiuose ir ginčuose mėnesienoje, tuo pat metu gyvendamas šeimininko namuose su tekančiais čiaupais ir šaldytuvu bei virykle.

– Rytoj eisiu namo, – pasakė motina.

– Turėtum pabūti dar kelias dienas ir pailsėti.

– Eisiu rytoj. Padėkosiu tavo šeimininkui ir šeimininkei, kai jie sugrįš, ir pasakysiu, kad esu stipri ir galiu eiti namo. Tegu kitas žmogus padaro jiems tai, ką jie padarė man.

Rytą Ugvus ėjo kartu su ja iki Odimo gatvės galo. Niekada nematė motinos taip greitai einančios, net kai jai ant galvos krypuodavo virvėmis perrištas ryšulys, niekada nepastebėjo, kad jos veidas būtų toks, beveik be raukšlių.

– Lik sveikas, mano sūnau, – atsisveikino ji ir įbruko jam į ranką kramtomąjį pagaliuką.

Tą dieną, kai iš kaimo atvyko šeimininko motina, Ugvus ruošė aštrius *džolof* ryžius. Įmaišė baltųjų ryžių į pomidorų padažą, paragavo, paskui uždengė puodą ir sumažino ugnį. Tada išėjo laukan į užpakalinį kie-

mą. Džomas, atrėmęs savo grėblį į sieną, sėdėjo ant laiptelių ir graužė mangą.

– Tas daiktas, kurį verdi, labai skaniai kvepia, – pagyrė Džomas.

– Tai mano šeimininko motinai. *Džolof* ryžiai su keptu viščiuku.

– Turėjau tau duoti truputį mėsos. Ji geresnė už viščiuką. – Džomas mostelėjo į krepšį, pririštą prie dviračio bagažinės. Jau buvo rodęs Ugvui mažą kailinį žvėrelį, susuktą į šviežius lapus.

– Čia negaliu virti žvėrienos! – pasakė Ugvus angliškai ir nusijuokė.

Džomas atsisuko ir pasižiūrėjo į jį.

– *Dianji*, dabar tu kalbi angliškai visai kaip dėstytojų vaikai.

Ugvus linktelėjo džiaugdamasis komplimentu ir dar labiau džiaugdamasis, kad Džomas nė neįtaria, jog tie vaikai su lepia grietinėlės spalvos oda, be jokio vargo plepantys angliškai, ima kikenti, kai tik ponia Oguikė užduoda jam klausimą, šaipydamiesi iš jo tarimo, jo stipraus „laukinių“ akcento.

– Harisonas turi ateiti ir paklausyti geros anglų kalbos žmogaus, kuris ja nesigiria, – pasakė Džomas. – Jis mano, kad viską žino, nes gyvena su baltuoju žmogumi. *Onje nzuzu!* Bukagalvis!

– Tikrai bukagalvis! – pritarė Ugvus. Praėjusį savaitgalį lygiai taip pat energingai sutiko su Harisonu, tvirtinusiu, kad Džomas kvailas.

– Vakar tas ožys užrakino baką ir nedavė man rakto, – dėstė Džomas. – Pasakė, kad aš be reikalo eikvoju vandenį. Ar tai jo vanduo? O dabar, jeigu augalai nudžius, ką aš pasakysiu ponui Ričardui?

– Tai blogai. – Ugvus spragtelėjo pirštais rodydamas, kaip iš tikrųjų bus blogai.

Paskutinis kivirčas tarp dviejų vyrų kilo tada, kai Harisonas paslėpė vejapjovę ir pasakė, kad neduos jos Džomui, kol šis neperskalbs paukščių mėšlu aptaškytų pono Ričardo marškinių. Galų gale juk tai tos nereikalingos Džomo gėlės pritraukė paukščių. Ugvus palaikė abu vyrus. Pasakė Džomui, kad Harisonas pasielgė neteisingai, slėpdamas vejapjovę, o paskui pritarė Harisonui, jog Džomas be reikalo pasodino gėlių čia, pačiame priešakyje, žinodamas, kaip jos traukia paukščius. Ugvui labiau patiko Džomo iškilmingumas ir pramanytos istorijos, bet Harisonas su savo įkyria prasta anglų kalba buvo pilnas paslaptingų žinių apie neregėtus užsienietiškus dalykus. Ugvus norėjo suprasti tuos dalykus, todėl palaikė draugiškus santykius su abiem vyrais; tapo jų kempine, daug įsiurbiančia, bet mažai atiduodančia.

– Vieną dieną aš kaip reikiant pamokysiu Harisoną, *maka Čukvu*, – pagrasino Džomas. Jis numetė į šalį mango sėklą, jos oranžinis minkštimas buvo taip gerai nučiulptas, jog ji atrodė balta.

– Kažkas beldžiasi į laukujes duris.

– Oi! Ji atvyko! Tai turėtų būti mano šeimininko motina. – Ugvus puolė į vidų; vos spėjo išgirsti, kaip Džomas atsisveikino.

Šeimininko motina buvo tokia pat kresna, tamsiaodė ir pilna kunkuliuojančios energijos kaip ir jos sūnus. Regis, jai niekada neprireiktų pagalbos nešiojant vandens puodus ar nuo galvos nukeliant šūsnį malkų. Ugvus nustebo pamatęs šalia jos stovinčią jauną moterį; nudūrusi akis žemyn, ši laikė krepšius. Tikėjosi, kad viešnia atvyks viena. Ir kad pasirodys kiek vėliau, kai ryžiai bus paruošti.

– Sveika atvykusi, mama, *nno*, – pasisveikino jis. Paėmė krepšius iš jaunos moters. – Sveika atvykusi, teta, *nno*.

– O tu esi tas Ugvus? Kaip laikaisi? – paklausė šeimininko motina, tapšnodama jam per petį.

– Gerai, mama. Ar kelionė buvo sėkminga?

– Taip. *Čukvu du anji*. Dievas mus vedė.

Ji žiūrėjo į radiolą. Jos žalias žoržeto apdaras standžiai kabojo ant liemens, todėl klubai atrodė kvadratiniai. Ji nedėvėjo jo puikuodamasi kaip moterys iš universiteto miestelio, moterys, pripratusios puoštis koralų karoliais ir auksiniais auskarais. Ji dėvėjo savo apdarą, kaip, Ugvaus manymu, dėvėtų ir jo motina, jei tik tokį turėtų: nedrąsiai, tarsi netikėtų, kad jau išbrido iš skurdo.

– Kaip laikaisi, Ugvau, – paklausė ji vėl.

– Gerai, mama.

– Mano sūnus man pasakojo, kaip puikiai tu tvarkaisi.

Ji pakėlė ranką, norėdama pasitaisyti žalią galvos apdangalą, užmaukšlintą taip žemai, kad beveik siekė jos antakius.

– Taip, mama. – Ugvus kukliai nuleido akis.

– Tegu Dievas tave laimina, tavo *či* pašalins visus akmenis nuo tavo kelio. Ar mane girdi? – jos balsas skambėjo visai kaip šeimininko, retoriškai ir įsakmiai.

– Taip, mama.

– Kada grįš mano sūnus?

– Jie grįš vakare. Sakė, kad jūs, mama, pailsėtumėte, kai atvyksite. Aš gaminu ryžius ir viščiuką.

 – Pailsėčiau? – Ji nusišypsojo ir nužingsniavo į virtuvę.

Ugvus stebėjo, kaip ji iš krepšio krausto produktus: džiovintą žuvį ir valgomųjų kolokazijų, prieskonių ir karčiųjų lapų kuokštelius.

– Ar aš atvykau ne iš kaimo? – paklausė ji. – Čia mano poilsis. Atsivežiau viską, ko reikia, kad pagaminčiau savo sūnui deramą sriubą. Žinau, kad tu stengiesi, bet juk tu esi tik berniukas. Ką berniukas išmano apie tikrą virimą? – Ji patenkinta šyptelėjo ir atsisuko į jauną moterį. Ši stoviniavo prie durų sukryžiavusi rankas ir vis dar nuleidusi akis, tarsi lauktų jos įsakymų. – Ar ne taip, Amala? Ar berniukas tinka virtuvei?

– *Kpa*, mama, ne, – atsakė Amala. Jos balsas buvo rėžiantis.

– Matai, Ugvau? Berniukas netinka virtuvei, – džiūgaudama tarė šeimininko motina. Ji stovėjo prie bufeto, jau atsilaužusi džiovintos žuvies ir traukdama iš jos plonus tarsi adatos kaulus.

– Taip, mama. – Ugvus stebėjosi, kad ji nepaprašė stiklinės vandens ar iš pradžių nenuėjo į vidų persirengti. Jis atsisėdo ant suolelio ir ėmė laukti, ką ji lieps daryti. Šito ji ir norėjo; Ugvus tai jautė. Dabar ji žvalgėsi po virtuvę. Įtariai dirstelėjo į viryklę, pastukseno į greitpuodį, pačiupinėjo pirštais kitus puodus.

– Ech! Mano sūnus švaisto pinigus šitiems brangiems daiktams, – pasakė ji. – Ar matai, Amala?

– Taip, mama, – atsiliepė Amala.

– Šitie priklauso mano poniai, mama. Ji atsigabeno daug daiktų iš Lagoso, – paaiškino Ugvus. Jį suerzino tai, kad ji manė, jog viskas priklauso šeimininkui, kad ėmėsi komanduoti jo virtuvėje, kad ignoravo jo tobulus *džolof* ryžius ir viščiuką.

Šeimininko motina nereagavo į jo žodžius.

– Amala, ateik ir paruošk tarų, – paliepė ji.

– Taip, mama. – Amala sudėjo tarus į puodą ir bejėgiškai įsistebeilijo į viryklę.

– Ugvau, užkurk ugnį. Mes esame kaimo žmonės ir pažįstam tik malkas! – susijuokė šeimininko motina.

Nei Ugvus, nei Amala nesijuokė. Ugvus įjungė viryklę. Šeimininko motina įsimetė į burną gabalėlį džiovintos žuvies.

– Užvirk man truputį vandens, Ugvau, o paskui supjaustyk šituos *ugu* lapus sriubai.

– Gerai, mama.

– Ar šiuose namuose yra aštrus peilis?

– Taip, mama.

– Paimk jį ir gerai susmulkink *ugu*.

– Gerai, mama.

Ugvus įsitaisė prie pjaustymo lentos. Žinojo, kad jinai stebi jį. Kai ėmė raikyti pluoštinius moliūgo lapus, ji suspiegė:

– Oi! Oi! Šitaip tu pjaustai *ugu* lapus? *Alu melu!* Reikia smulkiau! Jei taip pjaustysi, tada geriau virti sriubą iš sveikų lapų.

– Gerai, mama.

Ugvus ėmė pjaustyti lapus plonyčiais ruoželiais, kokie sriuboje suyra.

– Dabar geriau, – nusiramino šeimininko motina. – Dabar matai, kodėl berniukams nėra kas veikti virtuvėje? Tu nesugebi net gerai supjaustyti *ugu*.

Ugvus norėjo atšauti: savaime aišku, kad aš gerai pjaustau *ugu*, daugybę dalykų virtuvėje darau geriau už tave, bet tik pasakė:

– Mano ponia ir aš nepjaustome žalėsių. Smulkiname juos rankomis, nes taip geriau išsiskiria maistingosios medžiagos.

– Tavo ponia? – Šeimininko motina nutilo. Atrodė, kad ji nori kažką pasakyti, bet susilaiko. Ore kybojo virtuvės garai. – Parodyk Amalai grūstuvę, kad ji galėtų sutrinti tarus, – tarė ji galiausiai.

– Gerai, mama.

Ugvus iš pastalės išrideno medinę grūstuvę ir ėmėsi ją skalauti, kai į namus grįžo Olana. Ji pasirodė virtuvės tarpduryje; madinga suknelė jai puikiai tiko, besišypsantis veidas švytėjo.

– Mama! – tarė ji. – Sveika atvykusi, *nno*. Aš esu Olana. Ar kelionė buvo sėkminga?

Olana ištiesė rankas norėdama apkabinti šeimininko motiną. Ji suspaudė glėbyje senyvą moterį, bet šeimininko motina laikė rankas prie šonų ir nesiruošė atsakyti į apkabinimą.

– Taip, mūsų kelionė buvo sėkminga, – atsakė ji.

– Laba diena, – pasisveikino Amala.

– Sveika atvykusi. – Olana trumpai apkabino Amalą ir vėl atsigręžė į šeimininko motiną. – Ar tai Odenigbo giminaitė iš namų, mama?

– Amala padeda man namų ruošoje, – atsakė šeimininko motina. Ji maišė puodą, atsukusi Olanai nugarą.

– Mama, eime, prisėskime. *Bia nodu ana*. Nesivarginkit virtuvėje. Jums reikia pailsėti. Tegu Ugvus verda.

– Noriu pagaminti tinkamą sriubą savo sūnui.

Po trumpos pauzės Olana pasakė:

 – Aišku, mama.

Jos ibų kalba virto dialektu. Ugvus girdėdavo taip kalbant šeimininką, kai apsilankydavo jo pusbroliai ir pusseserės. Olana vaikščiojo po virtuvę tarsi norėdama kai ką nuveikti, kad pamalonintų šeimininko motiną, bet nežinojo, ko imtis. Atidengė ryžių puodą ir vėl jį uždengė.

– Bent jau leiskite jums padėti, mama. Eisiu persirengti.

– Girdėjau, tu nežindai savo motinos krūtų, – išpoškino šeimininko motina.

Olana sustojo.

– Ką?

– Sako, tu nežindai savo motinos krūtų. – Šeimininko motina atsisuko ir įbedė akis į Olaną. – Grįžk atgal ir pasakyk tiems, kas tave atsiuntė, kad neradai mano sūnaus. Pasakyk savo draugėms raganoms, kad jo nematei.

Olana išpūtusi akis spoksojo į ją. Šeimininko motinos balsas kilo, tarsi Olanos tylėjimas verstų ją šaukti:

– Ar girdėjai, ką sakiau? Pasakyk jiems, kad jokie kerėjimai nepaveiks mano sūnaus. Jis neves nenormalios moters, nebent iš pradžių nudėsite mane. Tik per mano lavoną!

Šeimininko motina suplojo rankomis, paskui suūbavo plekšnodama delnu sau per burną, kad garsas atsilieptų aidu.

– Mama, – pratarė Olana.

– Nemamink manęs, – atrėžė šeimininko motina. – Pasakiau, nemamink manęs. Palik mano sūnų, ir viskas. Pasakyk savo raganoms, kad jo neradai! – Ji atplėšė užpakalines duris, išlėkė į lauką ir suriko: – Kaimynai! Mano sūnaus namuose yra ragana! Kaimynai!

Klykė veriamu balsu. Ugvus norėjo ją užkimšti, prigrūsti jai į burną supjaustytų daržovių. Sriuba svilo.

– Ponia? Ar pasiliksite kambaryje? – paklausė jis, artėdamas prie Olanos.

Regis, Olana suėmė save į rankas. Užsikišo kasą už ausies, nuo stalo paėmė rankinę ir leidosi laukujų durų link.

– Pasakyk šeimininkui, kad išvykau į savo butą, – pasakė ji.

Ugvus sekė Olanai iš paskos ir žiūrėjo, kaip ji įlipa į automobilį ir išvažiuoja. Ji nepamojavo. Kieme buvo tylu; tarp baltų gėlių neplasnojo peteliškės. Ugvus grįžo į virtuvę ir nustebo išgirdęs, kaip šeimininko motina dainuoja švelnią melodingą bažnytinę giesmę: *Nja nja oja mu ga-ana. Na m metu onu uve ja aka...*

Ji nustojo dainuoti ir atsikrenkštė:

– Kur ta moteris išėjo?

– Nežinau, mama, – atsakė Ugvus. Jis nuėjo prie kriauklės ir ėmė krauti švarias lėkštes į spintelę. Šlykštėjosi pernelyg stipriu jos sriubos kvapu, užtvindžiusiu virtuvę; kai tik ji išvažiuos, jis pirmiausia išskalbs visas užuolaidas, nes šitas tvaikas bus į jas įsigėręs.

– Todėl aš ir atvažiavau. Jie sako, kad ji valdo mano sūnų, – kalbėjo šeimininko motina, maišydama sriubą. – Nenuostabu, kad mano sūnus dar nevedęs, kai jo draugai jau skaičiuoja, kiek turi vaikų. Ji naudoja raganiškus kerus, kad jį sulaikytų. Girdėjau, kad jos tėvas kilo iš tingių Umunačės elgetų šeimos, bet paskui gavo mokesčių rinkėjo darbą ir ėmė vogti iš sunkiai dirbančių žmonių. Dabar jis įsteigė daug firmų ir vaikštinėja po Lagosą, kalbėdamas telefonu su Didžiuoju Vyru. Jos motina ne geresnė. Kokia moteris, būdama sveika ir gyva, atiduos savo vaikus žindyti kitai? Ar tai normalu, *gbo*, Amala?

– Ne, mama. – Amalos žvilgsnis vis dar buvo sutelktas į grindis, tarsi tyrinėtų jų marginius.

– Girdėjau, kad visą laiką, kai ji augo, tarnai valė jos *ike*, kai ji pakakodavo. Ir dar negana to, jos tėvai išsiuntė ją į universitetą. Kam? Per daug mokslo sugadina moterį; visi tai žino. Mokslas duoda moteriai didelę galvą, todėl ji pradeda įžeidinėti savo vyrą. Kokia ji bus žmona? – Šeimininko motina pakėlė apdaro kraštą ir juo nusišluostė prakaitą nuo antakių. – Į universitetą einančios merginos sukiojasi apie vyrus tol, kol tampa nevaisingos. Niekas nežino, ar ji gali turėti vaikų. Ar tu žinai? Niekas nežino.

– Ne, mama, – pritarė Amala.

– Ar kas nors žino, Ugvau?

Ugvus trankiai pastatė lėkštę ir apsimetė neišgirdęs jos žodžių. Ji priėjo ir kepštelėjo jį per petį.

– Nenusimink, mano sūnus ras gerą moterį ir neišsiųs tavęs, kai susituoks.

Gal tai moteriai pritarus ji greičiau pavargtų ir užsičiauptų.

– Taip, mama, – pasakė jis.

– Žinau, kaip sunkiai triūsė mano sūnus, kad pasiektų tai, ką dabar turi. Ne tam, kad viską iššvaistytų palaida moteris.

– Ne, mama.

– Man nesvarbu, iš kur bus kilusi moteris, kurią ves mano sūnus.
 Nesu iš tų motinų, siekiančių sūnums surasti žmonas tik iš savo kaimo.

Bet, aišku, nenoriu *vava* moters, taip pat imų ar arų moterų; jų tarmė tokia keista, kad stebiuosi, kas jiems pasakė, jog visi esame tie patys ibai.

– Taip, mama.

– Neleisiu tai raganai valdyti mano sūnaus. Jai nepasiseks. Kai grįšiu namo, pasitarsiu su *dibia* Nvaforu Agbada; to vyro kerai garsėja visame mūsų krašte.

Ugvus neteko žado. Žinojo daug istorijų apie žmones, kurie pasinaudojo *dibios* kerais: bevaikę pirmąją žmoną, užrišusią antrosios žmonos įsčias, moterį, išvariusią iš proto pasiturintį kaimynės sūnų, vyrą, kuris, susikivirčijęs dėl žemės su broliu, jį numarino. Gal šeimininko motina užriš Olanai įsčias arba suluošins ją, gal net, visų baisiausia, ją nužudys.

– Aš turiu eiti, mama. Šeimininkas siuntė mane į kioską, – išbėrė Ugvus ir išskubėjo pro užpakalines duris, kol ji nespėjo ko nors pasakyti. Jis privalo įspėti šeimininką. Buvo šeimininko darbovietėje tik sykį, kai kartu su Olana važiavo pro šalį automobiliu ir sustojo kažko paimti, tačiau neabejojo, kad ją ras. Tai netoli zoologijos sodo. Ugvaus klasė neseniai jame lankėsi, išrikiuota į vieną eilę ir vadovaujama ponios Oguikės, o jam, pačiam aukščiausiam, teko eiti gale.

Prie Mbanefo gatvės posūkio Ugvus pamatė artėjantį šeimininko automobilį. Jis sustojo.

– Šitas kelias veda ne į turgų, ar ne, gerasis mano žmogau? – paklausė šeimininkas.

– Ne, pone. Aš ėjau į jūsų darbovietę.

– Ar mano motina atvažiavo?

– Taip, pone. Pone, kai kas nutiko.

– Kas?

Ugvus papasakojo šeimininkui apie dienos įvykius, trumpai atkartodamas abiejų moterų žodžius, ir baigė baisiausiu dalyku:

– Mama pasakė, kad eis pas *dibią*, pone.

– Kokia nesąmonė, – tarė šeimininkas. – *Ngva*, lipk į automobilį. Galime kartu grįžti namo.

Ugvus apstulbo, nes šeimininkas visai neatrodė sukrėstas, gal todėl, kad nesuvokė situacijos rimtumo, todėl jis pridūrė:

– Buvo labai blogai. Labai blogai. Mama beveik sudavė mano poniai.

– Ką? Ji sudavė Olanai? – paklausė šeimininkas.

– Ne, pone. – Ugvus nutilo; galbūt persistengė su šia užuomina. – Bet atrodė, kad ji nori suduoti mano poniai.

Šeimininko veidas atsileido.

– Šiaip ar taip, moteris niekada nebūna itin supratinga, – ištarė angliškai, purtydamas galvą. – Lipk, važiuokim.

Bet Ugvus nenorėjo lipti į automobilį. Jis troško, kad šeimininkas tuoj pat apsisuktų ir važiuotų į Olanos butą. Jo gyvenimas visada buvo gerai sutvarkytas, saugus, tad reikia sustabdyti šeimininko motiną, kol ji ko nors nesugriovė; pirmiausia šeimininkas turi eiti ir nuraminti Olaną.

– Lipk į automobilį, – pakartojo šeimininkas ir siektelėjo per priekinę sėdynę tikrindamas, ar durelės užrakintos.

– Bet, pone. Aš maniau, jūs važiuojate pasimatyti su mano ponia.

– Lipk, tu neišmanėli!

Ugvus atidarė dureles ir įlindo, o šeimininkas pasuko į Odimo gatvę.

5

Olana valandėlę žvelgė į Odenigbą pro stiklą, prieš atidarydama duris. Jam įėjus, ji užsimerkė, tarsi taip elgdamasi atsisakytų malonumo, kurį visada suteikdavo jo „Old Spice“ kvapas. Odenigbas dėvėjo baltus teniso šortus, pernelyg ankštus jo sėdmenims, dėl to ji dažnai jį paerzindavo.

– Kalbėjausi su motina, antraip būčiau atėjęs anksčiau, – pasakė jis. Prispaudė lūpas prie jos lūpų ir mostelėjo į seną *bubu**, kurią ji buvo užsimetusi.

– Neketini eiti į klubą?

– Ruošiau valgį.

– Ugvus man papasakojo, kas nutiko. Apgailestauju, kad mano motina šitaip elgėsi.

– Tiesiog turėjau išeiti iš... tavo namų, – Olana užsikirto. Norėjo sakyti *mūsų namų*.

– Neturėjai, *nkem*. Reikėjo nekreipti į ją dėmesio, iš tikrųjų. – Jis padėjo žurnalą *Drum* ant stalo ir ėmė žingsniuoti po kambarį. – Nusprendžiau pasikalbėti su daktaru Okoru apie darbininkų streiką. Nepriimtina, kad Baleva ir jo draugeliai visiškai atmetė jų reikalavimus. Tiesiog nepriimtina. Turime juos palaikyti. Negalime sau leisti likti nuošalyje.

– Tavo motina iškėlė sceną.

– Tu pyksti. – Odenigbas atrodė sutrikęs. Jis atsisėdo į krėslą, ir Olana pirmą kartą pastebėjo, kiek čia daug erdvės tarp baldų, koks nykus šis butas, lyg negyvenamas. Jos daiktai buvo jo namuose; mėgstamos knygos gulėjo jo darbo kambario lentynose. – *Nkem*, nemaniau, kad taip rimtai į tai pažiūrėsi. Juk supranti, kad mano motina nežino, ką daro. Ji paprasta kaimietė. Mėgina prisitaikyti prie naujo pasaulio su tokiais įgūdžiais, kurie geriau tiko senajam. – Odenigbas pakilo ir žengtelėjo prie jos norėdamas apglėbti, bet Olana išsisuko ir nuėjo į virtuvę.

– Tu niekada nepasakoji apie savo motiną, – tarė ji. – Niekada nepakvietei manęs drauge su tavimi važiuoti į Abą jos aplankyti.

* Ilga plati afrikiečių tautinė palaidinė.

– Oi, liaukis, *nkem*. Ne taip jau dažnai aš ją lankau, be to, kviečiau tave paskutinį kartą, bet tu ruošeisi į Lagosą.

Ji priėjo prie viryklės ir perbraukė kempine per šiltą paviršių, paskui dar ne kartą, atsukusi Odenigbui nugarą. Kažkodėl jautė, kad nuvylė jį ir save tuo, jog leidosi jo motinos elgesio nuliūdinama. Turėjo išlikti aukščiau visko; nekreipti dėmesio, tarsi tai būtų tik kaimietės šūkaliojimai; liautis galvojusi apie replikas, kuriomis stengėsi atsikirsti, užuot tyliai stovėjusi toje virtuvėje. Bet ji krimtosi, o dabar dar labiau, nes Odenigbo išraiška, regis, bylojo, kad jam sunku patikėti, jog ji nėra tokia kilniadvasė, kokia jam atrodė anksčiau. Ji pasijuto esanti maža, kvailai irzli ir, dar blogiau, ji manė, kad jis teisus. Jai visada atrodė, kad jis teisus. Trumpam apėmė iracionalus troškimas jį palikti. Paskui ji panoro, jau racionaliau, jį mylėti, bet taip smarkiai neprisirišti. Negalėjo be jo apsieiti, ir tai suteikė jam galios visiškai to nesiekiant; stipri trauka nepalieka galimybės rinktis, ir tą ji dažnai jautė.

– Ką gamini? – paklausė Odenigbas.

– Ryžius. – Ji praplovė kempinę ir padėjo ją į šalį. – Ar neisi žaisti teniso?

– Maniau, ir tu eisi.

– Neturiu tam jėgų. – Olana atsisuko. – Kodėl tavo motinos elgesys yra toks, net jei ji ir kaimo moteris? Pažįstu kaimo moterų, kurios šitaip nesielgia.

– *Nkem*, mano motina visą gyvenimą pragyveno Aboje. Ar žinai, koks tai kaimelis brūzgynuose? Žinoma, išsilavinusi moteris, gyvenanti su jos sūnumi, jai atrodo grėsminga. Aišku, tu turėtum būti ragana. Tik šitaip ji gali tai suprasti. Tikroji mūsų pokolonijinio pasaulio tragedija yra ne ta, kad dauguma žmonių neturi galimybės spręsti, nori jie ar nenori šio naujojo pasaulio; greičiau, daugumai neduota priemonių susitarti su šiuo naujuoju pasauliu.

– Ar kalbėjai su ja apie tai?

– Nematau prasmės. Klausyk, noriu pagauti daktarą Okorą klube. Pasikalbėsime, kai grįšiu. Nakvosiu čia.

Ji tylėdama nusiplovė rankas. Norėjo, kad jis paprašytų jos grįžti drauge į namus, pasakytų, jog apibars savo motiną jai girdint, dėl jos. Bet štai jis nusprendė likti jos bute, tarsi mažas išsigandęs berniukas, kuris slepiasi nuo mamos.

– Ne, – tarė ji.

 – Ką?

– Aš pasakiau, ne.

Ji nuėjo į svetainę nenusišluosčiusi rankų. Butas atrodė per mažas.

– Kas tau yra, Olana?

Ji papurtė galvą. Odenigbui nepavyks priversti ją galvoti, kad kažkas yra blogai jai. Ji turi teisę susierzinti, turi teisę nuspręsti, kad neatmes savo pažeminimo dėl pernelyg egzaltuoto intelektualizmo, ir ji pareikalaus šios teisės.

– Eik. – Ji parodė į duris. – Eik ir žaisk savo tenisą, o čia nebesirodyk.

Stebėjo, kaip Odenigbas pakyla ir išeina. Trenkia durimis. Jiedu niekada nesikivirčijo; Odenigbas visada būdavo pakantus, kai ji nepritardavo jo nuomonei kitiems girdint. O gal taip elgėsi dėl to, kad paprasčiausiai norėjo jai prisigerinti ir nelaikė jos pažiūrų svarbiausiu dalyku. Olana pajuto, kad svaigsta galva. Sėdėjo viena prie pliko pietų stalo – net stalo paklotai liko jo namuose – ir valgė ryžius. Jie buvo prėski, visai ne tokie kaip Ugvaus. Įjungė radiją. Atrodė, kad nuo lubų sklinda kažkokie šnaresiai. Pakilo nusprendusi aplankyti kaimynę Edną Valer; visada norėjo susipažinti su miela juodaode amerikiete, ši kartais atnešdavo jai lėkštę amerikietiškų sausainių, uždengtų staltiesėle. Tačiau prie durų persigalvojo ir neperžengė slenksčio. Virtuvėje palikusi puspilnę lėkštę nesuvalgytų ryžių, vaikščiojo po butą, pakeldama senus laikraščius ir vėl padėdama juos atgal. Galiausiai priėjo prie telefono ir luktelėjo, kol atsilieps operatorius.

– Greitai sakyk numerį, turiu kitų darbų, – pasigirdo tingus, nosinis balsas.

Olana buvo pripratusi prie neprofesionalių ir nemokšiškų operatorių, bet šitas pranoko visus, su kuriais teko turėti reikalų.

– *Haba*, išjungsiu šitą liniją, jei ir toliau gaišinsi man laiką, – pagrasino operatorius.

Olana atsiduso ir lėtai padiktavo Kainenės numerį.

Kainenės balsas ragelyje pasirodė mieguistas.

– Olana? Ar kas nutiko?

Olaną užplūdo liūdesys – jos dvynė sesuo mano, kad ji gali skambinti tik tada, kai kas nors nutinka.

– Nieko nenutiko. Tiesiog norėjau pasakyti *kedu*, paklausti, kaip tau sekasi.

– Tai bent staigmena. – Kainenė nusižiovavo. – Kas nauja Nsukoje? Kaip laikosi tavo revoliucingasis meilužis?

– Odenigbui sekasi gerai. Nsukoje taip pat viskas gerai.

– Ričardui, atrodo, ten labai patiko. Regis, patiko net tavo revoliucionierius.

– Ir tu apsilankyk.

– Mums su Ričardu labiau patinka susitikinėti čia, Port Harkorte. Ta maža dėžutė, kurią jam davė kaip namą, nėra itin tinkama.

Olana norėjo paaiškinti, kad ji turi galvoje aplankyti ją, ją ir Odenigbą. Bet, aišku, Kainenė žinojo, ką norinti pasakyti, ji apsisprendė nesuprasti.

– Kitą mėnesį vyksiu į Londoną, – pasakė ji. – Galėtume keliauti drauge.

– Esu čia per daug užsiėmusi. Dar negaliu atostogauti.

– Kodėl mes nebesikalbame, Kainene?

– Koks čia klausimas? – Kainenės balsas suskambo linksmai, ir Olana įsivaizdavo, kaip pašaipi šypsena iškreipia vieną jos lūpų kraštelį.

– Tiesiog noriu žinoti, kodėl mes daugiau nebesikalbame, – pasakė Olana.

Kainenė neatsakė. Telefono linijoje zvimbė atmosferiniai trikdžiai. Jos tylėjo taip ilgai, kad Olana pajuto turinti atsiprašyti:

– Nenoriu tavęs ilgiau trukdyti, – tarė ji.

– Ar atvažiuosi į tėčio kviestinę vakarienę kitą savaitę? – paklausė Kainenė.

– Ne.

– Turėjau numanyti. Per didelė prabanga tau ir tavo taupiajam revoliucionieriui, jei teisingai supratau?

– Nenoriu tavęs ilgiau trukdyti, – pakartojo Olana ir padėjo ragelį. Vėl jį pakėlė ir buvo besakanti operatoriui motinos telefono numerį, bet numetė jį. Troško, kad šalia atsirastų kas nors, į ką būtų galima atsiremti; paskui panoro tapti kitokia – asmenybe, kuriai nereikia jokios atramos, tokia kaip Kainenė. Ji patraukė telefono laidą, norėdama jį išnarplioti. Tėvai primygtinai reikalavo, kad ji savo bute įsivestų telefoną, lyg negirdėdami, kaip ji sako, kad faktiškai gyvens su Odenigbu. Olana protestavo, bet tik švelniai, tokiu pačiu gležnu *ne*, kuriuo sutikdavo dažną savo banko sąskaitos papildymą ir naują „Impalą“ su minkštais apmušalais.

Nors žinojo, kad Mohamedas užsienyje, davė operatoriui jo numerį Kane; nosinis balsas, prieš sujungdamas, pasakė: „Šiandien per daug skambini!“ Ilgai laikė ragelį, nors niekas neatsiliepė. Nuo lubų vėl pasi-

girdo šnaresiai. Ji atsisėdo ant šaltų grindų ir atrėmė galvą į sieną – gal šitaip ji neatrodys tokia lengva, tokia be pusiausvyros. Odenigbo motinos vizitas išplėšė skylę saugiame jos plunksnų tinkle, išgąsdino ją, kažką iš jos atėmė. Jautė, jog trūksta tik vieno žingsnio, ir ji atsidurs ten, kur ir turėtų būti. Rodos, per ilgai buvo palikusi išbarstytus perlus, tad atėjo laikas juos surinkti ir saugoti rūpestingiau. Lėtai kilo mintis: ji nori turėti Odenigbo vaiką. Jie niekada nekalbėjo apie vaikus. Sykį jam prisipažino, kad nejaučia to legendinio moteriško troškimo gimdyti, už tai jos motina vadino ją *nenormalia* tol, kol Kainenė pareiškė taip pat jo neturinti. Odenigbas nusijuokė ir pastebėjo, kad, šiaip ar taip, gimdyti vaikus šiame neteisingame pasaulyje yra *blasé bourgeoisie* aktas. Olana niekada neužmiršo šio posakio: gimdymas yra *blasé bourgeoisie* aktas – kaip tai juokinga ir kaip neteisinga. Visai kaip tai, kad ji iki šiol niekada rimtai negalvojo turėti vaikų. Stiprus ilgesys apatinėje pilvo dalyje buvo staigus, deginantis ir naujas. Ji troško svaraus kūdikio sunkumo, jo kūdikio, savo kūne.

Kai vakare, Olanai lipant iš vonios, nuaidėjo durų skambutis, ji nuėjo atidaryti apsisukusi rankšluosčiu. Odenigbas laikė į laikraštį įvyniotą *sujos* ryšulėlį; ji iš karto užuodė dūmingą pikantišką kvapą.

– Ar vis dar pyksti? – paklausė jis.

– Taip.

– Apsirenk ir važiuosime drauge. Pasikalbėsiu su savo motina.

Jis kvepėjo brendžiu. Įėjo į vidų ir padėjo *sują* ant stalo. Krauju pasruvusiose jo akyse Olana pastebėjo šmėkštelint pažeidžiamumą, puikiai besislapstantį po iškalbiu jo pasitikėjimu. Pagaliau ir jis gali bijoti. Ji priglaudė veidą jam prie kaklo, kai jis suspaudė ją glėbyje, ir tarė jam tyliai: „Nereikia, neprivalai to daryti. Pasilik čia."

Odenigbo motinai išvykus, Olana grįžo į jo namus. Ugvus pasakė: „Atleiskite, ponia", tarsi jaustųsi atsakingas už mamos elgesį. Paskui jis pasirausė savo prikyštės kišenėje ir tarė:

– Vakar vakare, kai mama ir Amala išvažiavo, mačiau juodą katę.

– Juodą katę?

– Taip, ponia. Šalia garažo, – jis patylėjo. – Juoda katė reiškia blogį.

– Mat kaip.

– Mama sakė, kad eis pas savo kaimo *dibią*.

– Ir tu manai, jog *dibia* atsiuntė juodą katę, kad mums įkąstų? – juokėsi Olana.

– Ne, ponia. – Ugvus beviltiškai sudėjo rankas. – Tai nutiko mano kaime, ponia. Jaunesnioji žmona nuėjo pas *dibią* ir gavo talismaną vyresnei žmonai nužudyti, o paskutinę naktį prieš vyresnės žmonos mirtį priešais jos trobelę pasirodė juoda katė.

– Tai mama panaudos *dibios* kerus ir nudės mane? – paklausė Olana.

– Ji nori išskirti jus ir šeimininką, ponia.

Rimtas jo tonas Olaną sujaudino.

– Esu tikra, kad tai paprasčiausia kaimynų katė, Ugvau, – pasakė ji. – Tavo šeimininko motina nepanaudos jokių kerų, kad mus išskirtų. Niekas mūsų neišskirs.

Ji stebėjo, kaip Ugvus grįžta į virtuvę, ir galvojo apie ką tik pasakytus žodžius. *Niekas negali mūsų išskirti.* Žinoma, Odenigbo motinos kerai, gauti iš *dibios* – tikriau sakant, bet kokie antgamtiniai fetišai – jai nieko nereiškia, bet ji ir vėl nerimavo dėl savo ateities su Odenigbu. Norėjo tikrumo. Troško ženklo, vaivorykštės, reiškiančios apsaugą. Vis dėlto jai palengvėjo vėl grįžus į savo gyvenimą, jų gyvenimą, susidedantį iš dėstymo, teniso ir draugų, kurie susiburdavo svetainėje. Jie ateidavo vėlai vakare, todėl Olana nustebo išgirdusi skambutį į duris vieną popietę, po savaitės, kai Odenigbas dar skaitė paskaitą. Tai buvo Ričardas.

– Sveikas, – tarė įleisdama jį į vidų. Jis buvo aukštas; jai teko pakelti galvą, kad matytų jo veidą, akis, mėlynas kaip rami jūra, ir plaukus, krintančius ant kaktos.

– Aš tik norėjau palikti Odenigbui štai šitą, – pasakė jis, įteikdamas Olanai knygą. Jai patiko, kaip jis taria Odenigbo vardą, rimtai jį pabrėždamas. Jis vengė jos akių.

– Gal prisėsit? – paklausė ji.

– Deja, truputį skubu. Turiu spėti į traukinį.

– Važiuojat į Port Harkortą pasimatyti su Kainene? – Olana pati nustebo dėl savo klausimo. Ir taip aišku.

– Taip. Važiuoju kiekvieną savaitgalį.

– Pasveikinkit ją nuo manęs.

– Gerai.

– Kalbėjausi su ja praėjusią savaitę.

– Taip. Ji minėjo. – Ričardas vis dar mindžikavo vietoje. Žvilgtelėjo į ją ir greitai nusuko akis, o ji pastebėjo, kaip švelnus raudonis nudažo jo skruostus. Per daug kartų buvo tai mačiusi, kad nesuprastų, jog jis laiko ją gražia.

 – Kaip einasi rašyti knygą? – paklausė ji.

– Visai neblogai. Neįtikėtina, iš tiesų, kaip meistriškai pagaminti kai kurie papuošalai. Jie aiškiai buvo laikomi menu; tai visiškai ne atsitiktinumas... Neturėčiau jums įkyrėti.

– Visai neįkyrite. – Olana nusišypsojo. Jai patiko jo drovumas. Nenorėjo, kad jis greitai išeitų. – Gal pasakyti Ugvui, kad atneštų jums truputį *čin-čin*? Jie fantastiški; jis pagamino juos šįryt.

– Ne, dėkoju. Jau reikia eiti. – Bet jis nepasisuko eiti. Nubraukė plaukus nuo veido, kad jie vėl nukristų.

– Ką gi, sėkmingos kelionės.

– Ačiū. – Jis vis dar stovėjo.

– Ar važiuojat automobiliu? Ne, prisiminiau, kad ne. Važiuosit traukiniu. – Ji nusijuokė, pasijutusi kebliai.

– Taip, traukiniu.

– Linkiu saugios kelionės.

– Taip. Viso labo.

Olana nusekė jį akimis ir dar ilgai paskui, kai Ričardo automobilis atbulas išvažiavo iš kiemo, stovėjo prie durų, stebėdama ant vejos nutūpusį paukštį su kraujo raudonumo krūtine.

Ryte Odenigbas ją pažadino, sau į burną įsikišdamas jos pirštą. Ji atmerkė akis; pro užuolaidas smelkėsi dulsva apyaušrio šviesa.

– Jei nenori už manęs tekėti, *nkem*, tada turėkime vaiką, – pasakė jis.

Jos pirštas prislopino jo balsą, todėl ji atitraukė ranką ir atsisėdusi įbedė žvilgsnį į jį, plačią jo krūtinę, nuo miego pabrinkusias akis, kad įsitikintų, ar tikrai gerai išgirdo.

– Turėkime vaiką, – pakartojo jis. – Mažą mergytę, panašią į tave, ir pavadinsime ją Obianudžu, nes ji papildys mus.

Olana buvo nusprendusi, kad palauks, kol išsisklaidys jo motinos vizito kvapas, ir tik tada pasakys jam, kad nori vaiko, ir štai girdi jį išreiškiant žodžiais jos pačios troškimą anksčiau, nei ji pati įstengė tai padaryti. Stebeilijo į jį apimta nuostabos. Tai meilė: sutapimų grandinė, įgijusi prasmę ir tapusi stebuklu.

– Arba mažą berniuką, – galiausiai tarė ji.

Odenigbas trūktelėjo ją žemyn, ir jiedu atsigulė vienas šalia kito nesiliesdami. Ji girdėjo ausį rėžiantį *ko-ko-ko*, sklidantį iš sodo – ten juodieji strazdai lesė papajas.

– Tegu Ugvus atneša mums pusryčius į lovą, – pasiūlė jis. – O gal tai vienas iš tavo tikėjimo sekmadienių.

Jis šypsojosi švelnia pataikaujančia šypsena, o ji ištiesė ranką ir apvedžiojo apatinę jo lūpą su gležnais pūkeliais apačioje. Odenigbas mėgo paerzinti ją sakydamas, kad religija nėra socialinė tarnyba, nes ji lankydavo bažnyčią tik per Šv. Vincento Pauliečio draugijos sueigas, kai kartu su Ugvumi važiuodavo purvinais keliais į artimiausius kaimelius dalyti batatų, ryžių ir dėvėtų drabužių.

– Šiandien neisiu, – tarė ji.

– Gerai, nes turime kai ką nuveikti.

Ji užsimerkė, nes jis praskleidė jos kojas ir judėdamas, iš pradžių glebiai, paskui valingai, sušnibždėjo: „Turėsime nuostabų vaikelį, *nkem*, nuostabų vaikelį“, o ji atsakė: „Taip, taip.“ Ji jautėsi laiminga žinodama, kad dalis prakaito ant jos kūno yra jo, o dalis prakaito ant jo kūno – josios. Kiekvieną kartą, kai jis išslysdavo iš jos, ji suspausdavo kojas, sukryžiuodavo kulkšnis ir giliai kvėpuodavo, tarsi plaučių judesiai skatintų apvaisinimą. Bet nepastojo, žinojo tai. Staigi mintis, kad kažkas blogai su jos kūnu, apsiautė ją prislėgdama širdį.

6

Ričardas lėtai valgė pipirų sriubą. Išsiėmęs visus žarnokų gabalėlius, pakėlė stiklinį dubenį prie lūpų ir išgėrė sultinį. Nosis varvėjo, liežuvį švelniai graužė, o veidas, aišku, buvo raudonas.

– Ričardas taip lengvai viską suvalgė, – pasakė Okeoma, sėdintis šalimais ir jį stebintis.

– Cha! Nemaniau, kad mūsų pipirai tinka tavo skoniui, Ričardai! – tarė Odenigbas kitame pietų stalo gale.

– Net aš negaliu valgyti pipirų, – įsiterpė kitas svečias, ekonomikos dėstytojas iš Ganos. Jo vardą Ričardas visada užmiršdavo.

– Tai įrodymas, kad Ričardas praėjusiame gyvenime buvo afrikietis, – pasakė panelė Adebajo ir išsišnirpštė nosį į servetėlę.

Svečiai nusijuokė. Ričardas taip pat juokėsi, bet ne taip garsiai, nes jo burnoje vis dar buvo per daug pipirų. Jis atsilošė savo krėsle.

– Tai fantastiška, – tarė jis. – Puikiai prablaivo.

– Muštiniai su „piršteliais“ taip pat labai skanūs, Ričardai, – pasakė Olana. – Dėkui, kad jų atnešei.

Ji sėdėjo šalia Odenigbo ir palinko į priekį jam nusišypsoti.

– Suprantu, kad čia bandelės su mėsa, bet kas šitie? – Odenigbas bakstelėjo pirštu į Ričardo atneštą padėklą; Harisonas viską buvo įmantriai suvyniojęs į sidabrišką foliją.

– Kimšti baklažanai, ar ne? – Olana metė žvilgsnį į Ričardą.

– Taip. Harisono galvoje pilna visokių minčių. Jis išėmė vidurius ir tą vietą užpildė sūriu ir, manau, prieskoniais.

– Ar žinojote, kad europiečiai išėmė afrikietės vidurius, paskui ją iškimšo ir išeksponavo visoje Europoje? – paklausė Odenigbas.

– Odenigbai, mes valgome! – pasakė panelė Adebajo, nors ir tramdė juoką.

Kiti svečiai kvatojo, išskyrus Odenigbą.

– Čia tas pats principas, – pasakė jis. – Iškemši maistą, iškemši žmones. Jei nepatinka, kas yra kokio nors produkto viduje, tai palik jį ramybėje, nekimšk į jį ko nors kito. Mano nuomone, tai baklažanų gadinimas.

Net Ugvus atrodė linksmas, kai įėjo į valgomąjį nudengti stalo.

– Misteri Ričardai, pone? Ar sudėti jums maistą į dėžutę?

– Ne, pasilik jį sau arba išmesk, – atsakė Ričardas. Niekada nepasiimdavo likusio maisto; nebent perduodavo Harisonui svečių pagyras, kaip esą viskas buvę puiku, bet nepridurdavo, kad paskui svečiai aplenkdavo jo sumuštinukus ir prisišveisdavo Ugvaus pipirinės sriubos, *moi-moi* ir viščiuko, išvirto su karčiaisiais žalėsiais.

Visi persikraustė į svetainę. Netrukus Olana išjungs šviesą, nes fluorescencinis spinduliavimas pernelyg ryškus, Ugvus atneš daugiau gėrimų, jie kalbėsis, juoksis ir klausysis muzikos, o iš koridoriaus sklindanti šviesa pripildys kambarį šešėlių. Jis labiausiai mėgo šią vakarėlių dalį, nors kartais imdavo spėlioti, ar Olana ir Odenigbas mylisi prieblandoje. Jis žinojo, kad neturi apie tai galvoti; tai ne jo reikalas. Bet galvojo. Matė, kaip Odenigbas žvelgia į ją pačiame ginčo įkarštyje – ne taip, tarsi lauktų jos palaikymo, nes, regis, jam niekada nereikėjo jokių šalininkų, bet lyg paprasčiausiai norėdamas žinoti, kad ji čia. Taip pat matė, kaip Olana kartais mirkteli Odenigbui, perduodama tai, ko jis niekada nesužinos.

Ričardas pastatė alaus stiklinę ant šoninio stalelio ir prisėdo šalia panelės Adebajo bei Okeomos. Pipiruotas liežuvis vis dar peršėjo. Olana pakilo pakeisti muzikos.

– Iš pradžių mano mėgstamas Reksas Lausonas, paskui Osadebė, – tarė ji.

– Jis šiek tiek neoriginalus, ar ne, Reksas Lausonas? – paklausė profesorius Ezeka. – Uvaifas ir Dairas yra geresni muzikantai.

– Visa muzika yra neoriginali, profesoriau, – pasakė Olana suirzusi.

– Reksas Lausonas yra tikras nigerietis. Jis nėra atsidavęs vien tik savo kalabarių genčiai; dainuoja visomis mūsų pagrindinėmis kalbomis. Tai originalu – ir tikrai pakankama priežastis jį mėgti, – pasakė panelė Adebajo.

– Tai priežastis jo *nemėgti*, – paprieštaravo Odenigbas. – Toks nacionalizmas, kuris skatina abejingumą savo pačių individualiai kultūrai, yra kvailas.

– Negaiškit laiko klausinėdami Odenigbo apie „High Life". Jis niekada jo nesuprato, – nusijuokė Olana. – Odenigbas mėgsta klasikinę muziką, bet nelinkęs to viešai pripažinti, nes tai juk vakarietiškas stilius.

 – Muzika nepripažįsta sienų, – pasakė profesorius Ezeka.

– Bet ji neabejotinai remiasi kultūra, o kultūros yra specifinės, ar ne? – paklausė Okeoma. – Tada galime teigti, kad Odenigbas žavisi Vakarų kultūra, sukūrusia klasikinę muziką?

Visi nusikvatojo, o Odenigbas nukreipė akis į Olaną ir jo žvilgsnis sušvelnėjo. Panelė Adebajo vėl ėmėsi svarstyti Prancūzijos ambasadoriaus problemą. Savaime suprantama, ji nepritarianti Prancūzijos atominio ginklo bandymams Alžyre, bet nesuvokianti, kodėl Baleva palaikė tai gana rimta priežastimi nutraukti diplomatinius santykius su Prancūzija. Atrodė sutrikusi, o tai buvo neįprasta.

– Visiškai aišku, kad Baleva tai padarė norėdamas atitraukti dėmesį nuo gynybinės sutarties su britais, – pasakė Odenigbas. – Be to, jis žino, kad ignoruodamas prancūzus visada patenkins savo šeimininkus britus. Baleva yra jų pastumdėlis. Britai jį iškėlė ir nurodinėja, ką jam daryti, o jis ir daro. Tikras Vestminsterio parlamento modelis.

– Šiandien jokių Vestminsterio modelių, – įsiterpė daktaras Patelis. – Okeoma pažadėjo perskaityti eilėraštį.

– Juk sakiau, kad Baleva taip elgiasi tik dėl to, kad patiktų šiaurės afrikiečiams, – tarė profesorius Ezeka.

– Patiktų šiaurės afrikiečiams? Manote, jam rūpi kiti afrikiečiai? Baltasis žmogus yra vienintelis ponas, kurį pažįsta Baleva, – atkirto Odenigbas. – Ar jis nesakė, kad afrikiečiai Rodezijoje nėra pasirengę patys valdyti? Jei britai lieps jam vadinti save iškastruota beždžione, jis taip ir padarys.

– O, nesąmonė! – prieštaravo profesorius Ezeka. – Jūs perlenkėte.

– Nenorite matyti, kas vyksta iš tikrųjų! – Odenigbas pasislinko ant kėdės. – Mes gyvename didžiojo baltojo blogio laikais. Jie dehumanizuoja juodaodžius Pietų Afrikoje ir Rodezijoje, jie sukėlė tai, kas įvyko Konge, jie neleis balsuoti Amerikos juodiesiems, neleis balsuoti ir Australijos aborigenams, bet blogiausia tai, ką jie daro čia. Šita gynybinė sutartis yra blogiau nei apartheidas ir segregacija, bet mes to nesuprantame. Jie kontroliuoja mus pasislėpę už užtrauktų užuolaidų. Tai labai pavojinga!

Okeoma pasilenkė prie Ričardo.

– Šitie du taip ir neleis man šiandien paskaityti savo eilėraščio.

– Dabar jie geros kovinės formos, – pasakė Ričardas.

– Kaip visada, – nusijuokė Okeoma. – Beje, kaip jūsų knyga?

– Manau, įveiksiu.

– Ar tai romanas apie ekspatriantus?

– Na, ne, ne visai.

– Bet tai romanas, ar ne?

Ričardas siurbtelėjo iš savo alaus bokalo ir pamėgino atspėti, ką pamanytų Okeoma, jei sužinotų tiesą – kad jis ir pats nežino, ar tai romanas, ar ne, nes prirašyti puslapiai nesudaro rišlios visumos.

– Labai domiuosi Igbo Ukvu menu ir noriu, kad tai būtų svarbiausia knygos ašis, – pasakė jis.

– Kaip tai?

– Bronziniai radiniai mane tiesiog užbūrė, kai pirmą kartą apie juos perskaičiau. Detalės pribloškiančios. Net sunku patikėti, kad tie žmonės ištobulino sudėtingą išlydomo modeliuojančio turinio liejimo meną dar vikingų antpuolių laikais. Tie bronziniai liejiniai yra nuostabiai sudėtingi, nuostabiai.

– Atrodo, jus tai stebina, – tarė Okeoma.

– Ką?

– Jūs stebitės, tarsi niekada nebūtumėt pagalvojęs, kad tie žmonės sugeba daryti tokius dalykus.

Ričardas spoksojo į Okeomą. Tame, kaip Okeoma, kiek suraukęs antakius, atrėmė jo žvilgsnį, galima buvo įžiūrėti naują, tylią panieką. Po akimirkos Okeoma šūktelėjo:

– Gana, Odenigbai ir profe! Turiu eilėraštį, kuris jus visus pažadins.

Ričardas čiulpė savo liežuvį. Pipirai jį nepakenčiamai degino, todėl jis vargais negalais sulaukė, kol Okeoma baigs skaityti keistą eilėraštį apie afrikiečius, kuriems išbėrė sėdynes tuštinantis į importuotus metalinius kibirus, ir pakilo ruošdamasis išeiti.

– Ar niekas nepasikeitė, ir mes su Ugvumi galėsime važiuoti į jo tėviškę kitą savaitę, Odenigbai? – paklausė jis.

Odenigbas žvilgtelėjo į Olaną.

– Taip, žinoma, – tarė Olana. – Tikiuosi, jums patiks stebėti *ori-okpos* šventę.

– Išgerk dar alaus, Ričardai, – pasiūlė Odenigbas.

– Rytoj anksti rytą važiuosiu į Port Harkortą, todėl turiu anksčiau gultis, – tarė Ričardas, bet Odenigbas jau buvo nusisukęs į profesorių Ezeką.

– Vakariniuose asamblėjos rūmų, kuriuos policijai teko apipurkšti ašarinėmis dujomis, politikai labai kvaili? Ašarinėmis dujomis! O pasiuntiniai turėjo nuvilkti sudribusius jų kūnus į automobilius! Pamėginkit įsivaizduoti!

Mintis, kad jam išvykus Odenigbas jo nepasiges, sugadino Ričardui nuotaiką. Kai jis grįžo namo, Harisonas atvėrė duris ir nusilenkė.

– Labas vakaras, pone. Ar maistas buvo geras, pone?

– Taip, taip, dabar eisiu miegoti, – burbtelėjo Ričardas. Nebuvo nusiteikęs tam, kas, be abejonės, turėjo vykti toliau: Harisonas pasisiūlytų mokyti bet kuriuos jo draugų patarnautojus, norinčius sužinoti cheresu sulaistyto biskvito ar kimštų baklažanų gaminimo paslaptis. Jis nuėjo į darbo kambarį, ant grindų paskleidė rankraščio lapus ir ėmė juos apžiūrinėti: keli romano apie miestelį puslapiai, vienas skyrius iš romano apie archeologą, vienas kitas lapas su gyvais bronzinių liejinių aprašymais. Jis ėmė juos glamžyti, lapas po lapo, kol šalia šiukšlių dėžės iškilo rantyta šūsnis, paskui pakilo ir nuėjo gultis, ausyse jausdamas kaistantį kraują.

Miegojo prastai; rodės, tik spėjo padėti galvą, pro užuolaidas jau ėmė skverbtis akinanti saulės šviesa. Išgirdo, kaip virtuvėje tarškinasi Harisonas, o sode kapstosi Džomas. Jautėsi suirzęs. Negalėjo sulaukti, kada deramai išsimiegos, jausdamas jo kūną slegiančią Kainenės ranką.

Harisonas pusryčiams patiekė keptų kiaušinių su skrebučiais.

– Pone? Darbo kambaryje ant grindų matau popierių?

Jis atrodė sunerimęs.

– Palik juos ten.

– Taip, pone. – Harisonas sunėrė ir vėl ištiesė rankas. – Ar jūs pasiimti savo rankraštį? Aš supakuoti jums kitas popierius?

– Ne, šį savaitgalį nedirbsiu, – atsakė Ričardas. Nusivylimas Harisono veide jo nepralinksmino kaip paprastai. Jis spėliojo, jau lipdamas į traukinį, ką Harisonas veikia savaitgaliais. Gal ruošia sau mažyčius rafinuotus patiekalus. Nederėjo rodyti savo irzlumo tam vargšui žmogeliui; tai ne Harisono kaltė, kad Okeomai dingtelėjo, jog jis laiko save aukštesne būtybe. Labiausiai kėlė nerimą Okeomos žvilgsnis: panieka ir nepasitikėjimas, verčiantys prisiminti kažkur skaičius, kad afrikiečiai ir europiečiai niekada nesusitaikys. Okeoma klydo, priskirdamas jį prie tų anglų, kurie žiūri į afrikiečius kaip į žemesnio intelekto būtybes. Gal Ričardas ir stebėjosi, kiek dabar prisimena, bet lygiai taip pat stebėtųsi, jeigu panašūs radiniai būtų aptikti Anglijoje ar bet kur pasaulyje.

Aplink malėsi gatvės prekiautojai: „Pirk žemės riešutų! Pirk apelsinų! Pirk plantanų!“

Ričardas pamojo jaunai moteriškei, ši nešėsi padėklą su virtais žemės riešutais, nors jų visai nenorėjo. Kai ji nuleido padėklą, jis paėmė vieną ankštį, sutriauškino tarp pirštų ir pakramtė viduje esančius

riešutus, prieš paprašydamas dviejų puodelių. Rodos, ji nustebo, kad jis žino, jog pirmiausia reikia paragauti, ir Ričardas gižiai pagalvojo, kad Okeoma taip pat nustebtų. Prieš įsidėdamas į burną, apžiūrinėjo kiekvieną riešutą – minkštai virtą, šviesiai violetinį, susiraukšlėjusį – ir visą kelią, kol traukinys dundėjo į Port Harkortą, stengėsi negalvoti apie suglamžytus lapus savo darbo kambaryje.

– Madus pakvietė mus pietų rytoj, – pasakė Kainenė, veždama jį iš geležinkelio stoties ilgu amerikietišku automobiliu. – Jo žmona ką tik grįžo iš užjūrio.

– Nejaugi?

Ričardas daugiau beveik nekalbėjo. Tik stebėjo pakelės prekeivius, šie rėkavo, gestikuliavo ir bėgo paskui automobilius rinkdami savo pinigus.

Kitą rytą jį pažadino į lango stiklą barbenantys lietaus lašai. Šalia gulėjo Kainenė pusiau atmerktomis akimis. Jos atrodė nykiai ir reiškė, kad ji giliai miega. Ričardas žvilgtelėjo į tamsią šokoladinę jos odą, aliejingą ir žvilgančią, palenkė galvą jai prie veido. Nepabučiavo, nepriliete jos veido savuoju, bet prisiartino tiek, kad galėtų justi jos alsavimo drėgnumą ir užuosti švelniai gaižų jo kvapą. Paskui pasirąžė ir priėjo prie lango. Port Harkorte lyja įkypai, todėl lašai stipriau barbena į langus ir sienas nei į stogą. Galbūt dėl to, kad vandenynas visai šalia, oras taip apsunksta nuo vandens, kad per greitai leidžia jam iškristi. Akimirksniu lietus sustiprėjo ir ėmė garsiai dunksėti į langus, tarsi kas svaidytų smulkius akmenėlius. Jis vėl pasirąžė. Lietus nurimo, o langų stiklai liko drumzlini. Jam už nugaros Kainenė krustelėjo ir kažką neaiškiai sumurmėjo.

– Kainene? – pašaukė jis. Jos akys vis dar buvo pusiau atviros, kvėpavimas lygus. – Einu pasivaikščioti, – pasakė, nors buvo tikras, kad ji negirdi.

Lauke Ikedžidė skynė apelsinus. Uniforma ties nugara raukšlėjosi, kai jis baksnojo vaisius lazda.

– Labas rytas, pone, – pasisveikino jis.

– *Kedu?* – paklausė Ričardas. Jautėsi gerai, mėgindamas kalbėti ibų tarme su Kainenės prievaizdais, nes jų veidai visuomet buvo tokie neišraiškingi, kad galėjai nesijaudinti dėl taisyklingo akcento.

– Man sekasi gerai, pone.

– *Džisie ike.*

 – Taip, pone.

Ričardas nuėjo į sodo galą, kur pro medžių tankmę galėjai įžiūrėti baltas jūros bangų putas. Prisėdo ant žemės. Geriau majoras Madus nebūtų pakvietęs jų pietauti; pažintis su jo žmona jo visiškai nedomino. Jis pakilo, pasirąžė ir pasivaikščiodamas nužingsniavo į priekinį kiemą. Apžvelgė ant sienų besivejančias violetines bugenvilijas. Valandėlę ėjo dumblinu apleisto keliuko ruožu, vedančiu namo link, bet paskui pasuko atgal. Kainenė gulėjo lovoje ir skaitė laikraštį. Jis prigulė šalia jos, o ji ištiesė ranką ir palietė jo plaukus, pirštais švelniai glostydama galvos odą.

– Ar viskas gerai? Nuo vakar esi įsitempęs.

Ričardas papasakojo jai apie Okeomą. Kai ji iškart nieko nepasakė, pridūrė:

– Prisimenu, kai pirmą kartą perskaičiau apie Igbo Ukvu meną, tame straipsnyje Oksfordo dėstytojas teigė, kad jam būdingas keistas rokokas, vos ne Faberžė darbus primenantis virtuoziškumas. Niekada to nepamiršau – *rokokas, vos ne Faberžė primenantis virtuoziškumas*. Įsimylėjau net tą posakį.

Kainenė sulankstė laikraštį ir padėjo ant spintelės šalia lovos.

– Kodėl taip svarbu, ką mano Okeoma?

– Aš iš tikrųjų mėgstu meną. Jis pasielgė bjauriai, apkaltindamas mane nepagarba.

– Tu klysti galvodamas, kad meilė niekam daugiau nepalieka vietos. Galima ką nors mylėti ir drauge žvelgti į tai iš aukšto.

Jis nusirito tolyn nuo jos.

– Aš nežinau, ką darau. Net nežinau, ar esu rašytojas.

– Sužinosi, kai parašysi, ar ne? – Kainenė išlipo iš lovos, ir jis pastebėjo, kad liesi jos pečiai tviska tarsi metalas. – Matau, kad esi nenusiteikęs praleisti vakarą svečiuose. Paskambinsiu Madui ir atšauksiu pietus.

Baigusi kalbėti telefonu ji grįžo ir prisėdo ant lovos. Juos išskyrusioje tyloje jis staiga pasijuto dėkingas, kad jos lakoniškumas nepaliko erdvės savigailai, nedavė jam nieko, kuo būtų galima prisidengti.

– Kartą prispjoviau į savo tėvo vandens stiklinę, – pasakė ji. – Jis nebuvo manęs užgavęs ar kažkas panašaus. Tiesiog tai padariau. Man buvo keturiolika. Būčiau buvusi labai patenkinta, jei jis būtų išgėręs tą vandenį, bet, žinoma, Olana atbėgo ir pakeitė vandenį. – Ji pasirąžė jo pašonėje. – Dabar tu papasakok, ką esi bjauraus iškrėtęs.

Ričardą jaudino šilkinės odos prisilietimas ir tai, kaip noriai ji pakeitė vakaro planus ir atšaukė susitikimą su majoru Madumi.

– Neturiu tiek pasitikėjimo, kad krėsčiau bjaurius dalykus, – pasakė jis.

– Gerai, tada šiaip ką nors man papasakok.

Norėjo papasakoti jai apie tą dieną Ventnore, kai pasislėpė nuo Molės ir pirmą kartą pajuto galimybę pats kurti savo likimą. Bet to nepadarė. Papasakojo apie savo tėvus, kaip jie įdėmiai žvelgdavo vienas į kitą kalbėdami, pamiršdavo jo gimtadienius, o po kelių savaičių paprašydavo Molės iškepti tortą su užrašu LAIMINGO PAVĖLUOTO GIMTADIENIO. Jie niekada nežinojo, ką ir kada jis valgė; Molė pamaitindavo jį, kai prisimindavo. Jie neplanavo jo turėti, todėl augino kaip nenumatytą priedą. Bet jis suprato, net būdamas visai mažas, kad taip yra ne dėl to, kad jiedu jo nemyli, veikiau jie užmiršdavo savo meilę jam, nes per daug mylėjo vienas kitą. Kainenė pašaipiai pakėlė antakius, tarsi jo samprotavimai jai atrodytų nelogiški, todėl jis bijojo jai prisipažinti, jog kartais galvoja, kad per daug ją myli.

2. Knyga: Pasaulis tylėjo, kai mes mirėme

Jis pasakoja apie britų kareivį komersantą Taubmaną Goldį. Šis prievartavo, apgaudinėjo ir žudė trokšdamas užvaldyti prekybą palmių aliejumi, o 1884-ųjų Berlyno konferencijoje, kur europiečiai dalijosi Afriką, pasirūpino, kad Britanija aplenktų Prancūziją pasisavindama du protektoratus Nigerio upės pakrantėse: šiaurę ir pietus.

Britams labiau patiko šiaurė. Čia karštis buvo maloniai sausas; hausai ir fulaniai buvo švelnesnių bruožų, todėl pranašesni už pietų negridus, musulmonai, dėl to civilizuoti, kiek tai įmanoma čiabuviams, gyveno feodalinėje santvarkoje, tad tobulai tiko netiesioginiam valdymui. Santūrūs emyrai rinko britams mokesčius, o britai savo ruožtu neįsileido į kraštą krikščionių misionierių.

Kita vertus, drėgnuose pietuose knibždėte knibždėjo uodų, animistų ir priešiškų genčių. Pietvakariuose daugiausia buvo jorubų. Pietryčiuose gyveno mažos respublikinės ibų bendruomenės, neklusnios ir keliančios nerimą savo ambicingumu. Kadangi ibams pritrūko sveiko proto įsitaisyti karalius, britai įvedė „įgaliotų vadų“ titulą, nes Karūnai pigiau kainavo netiesioginis valdymas. Pagonims tramdyti buvo įleista misionierių, suklestėjo jų atnešta krikščionybė ir švietimas. 1914-aisiais generalgubernatorius sujungė šiaurę ir pietus, o jo žmona išrinko pavadinimą. Taip gimė Nigerija.

ANTRA DALIS

SEPTINTOJO DEŠIMTMEČIO PABAIGA

7

Ugvus gulėjo ant demblio motinos trobelėje ir spoksojo į negyvą vorą ant sienos. Sutrėkštas voras ištepė ją tamsiai raudona spalva. Anulika seikėjo puodeliais ukvą, ir trobelėje pasklido traškiai tirštas skrudintų duonmedžių sėklų kvapas. Ji kalbėjo. Jau kuris laikas kalbėjo, o Ugvui skaudėjo galvą. Staiga jam pasirodė, kad namuose jau svečiuojasi ilgiau nei savaitę, galbūt dėl dujų, be paliovos sukančių vidurius, nes valgė vien riešutus ir vaisius. Motinos pagamintas maistas buvo prėskas. Daržovės pervirtos, kukurūzų miltai pernelyg gumuliuoti, sriuba per skysta, o batatų griežinėliai šiurkštūs, mat išvirti be šlakelio sviesto. Jis negalėjo sulaukti, kada grįš į Nsuką ir pagaliau prisikirs tikro maisto.

– Norėčiau, kad pirmiausia gimtų berniukas, nes tada galėsiu įsitvirtinti Onjekos namuose, – tarė Anulika.

Ji priėjo, kad nuo gegnių nusikeltų krepšį, ir Ugvus atkreipė dėmesį į naują įtartiną sesers kūno apvalumą: krūtis, sprūstančias pro palaidinę, sėdmenis, siūbuojančius sulig kiekvienu žingsniu. Ko gero, Onjeka bus permiegojęs su ja. Ugvus negalėjo pakęsti net minties apie bjaurų vyro kūną, besibraunantį į jo sesers įsčias. Tai nutiko per greitai; kai jis čia lankėsi paskutinį sykį, buvo kalbama apie gerbėjus, bet ji užsiminė apie Onjeką taip abejingai, kad jam nė nedingtelėjo, jog ji taip greitai priims jo pasiūlymą. Dabar net tėvai suskubo kalbėti apie Onjeką, jo puikų mechaniko darbą miestelyje, jo dviratį, jo gerą elgesį, lyg jis jau būtų šeimos narys. Niekas net neužsiminė apie žemą jo ūgį ir smailius dantis, tarsi laukinio žiurkėno.

– Žinai, Onuna iš Ezeugvaus kiemo pagimdė mergaitę, tai jos vyro giminės nuėjo pas *dibią* išsiaiškinti kodėl! Žinoma, Onjekos giminaičiai su manimi šitaip nepasielgs, jie neišdrįs, bet vis tiek noriu pirmiausia pagimdyti berniuką, – dėstė Anulika.

Ugvus atsisėdo.

– Jau pavargau nuo istorijų apie Onjeką. Kai ką pastebėjau, kai jis vakar ėjo pro šalį. Jam derėtų dažniau praustis, nes dvokia kaip supuvusios ricinos pupelės.

– O tu, kuo tu pats dvoki? – Anulika supylė *ukvą* į krepšį ir jį užrišo. – Jau baigiau. Tau geriau eiti, kol nesutemo.

Ugvus išėjo į kiemą. Motina kažką daužė grūstuvėje, o tėvas, palinkęs šalia jos, akmeniu galando peilį. Metalas, brūžuojamas į akmenį, svaidė mažutes žiežirbas, trumpai blykstelėjusios, jos išnykdavo.

– Ar Anulika gerai suvyniojo *ukvą*? – paklausė motina.

– Taip. – Ugvus pakėlė krepšį rodydamas.

– Pasveikink savo šeimininką ir ponią, – pasakė motina. – Padėkok už viską, ką mums atsiuntė.

– Taip, mama. – Jis priėjo ir apkabino ją. – Lik sveika. Pasveikink Čiokę, kai ji sugrįš.

Tėvas išsitiesė ir, prieš paduodamas jam ranką, nušluostė peilio ašmenis į delną.

– Sėkmės tau, *idže oma*. Atsiųsime žinią, kai Onjekos giminės pasakys, kad susiruošė atnešti palmių vyno. Tai bus po kelių mėnesių.

– Taip, tėve.

Ugvus stoviniavo, kol jo broliukai ir sesutės, pusbroliai ir pusseserės, jaunesnieji nuogi, o vyresnieji, apsivilkę per didelius marškinius, atsisveikino ir išvardijo, ko pageidautų, kai jis apsilankys kitą kartą. Nupirk mums duonos! Nupirk mums mėsos! Nupirk mums džiovintos žuvies! Nupirk mums žemės riešutų!

Anulika palydėjo Ugvų iki magistralės. Šalia *ube* medžių giraitės Ugvus pamatė pažįstamą figūrą ir, nors nebuvo matęs jos nuo tada, kai ji prieš ketverius metus išvyko į Kaną mokytis amato, tuoj pat pažino, kad tai Nesinačė.

– Anulika! Ugvau! Ar tai jūs? – Nesinačės balsas buvo kimus, tokį jis ir prisiminė, bet dabar ji buvo aukštesnė, o jos oda patamsėjo negailestingoje šiaurės saulėje.

Kai jiedu apsikabino, jis pajuto, kaip ji prigludo prie jo krūtinės savąja.

– Vos tave pažinau, šiaurėje labai pasikeitei, – pasakė jis, svarstydamas, ar ji iš tiesų buvo prie jo prisiglaudusi.

– Grįžau vakar su savo pusbroliais. – Ji šypsojosi. Niekada anksčiau taip šiltai jam nesišypsojo. Jos antakiai buvo nuskusti ir nubrėžti pieštuku, vienas šiek tiek storesnis už kitą. Ji atsisuko į Anuliką.

– Anule, kaip tik ėjau aplankyti tavęs. Girdėjau, tu išteki!

– Mano sese, apie tave girdėjau tą patį, – pasakė Anulika, ir jos abi nusijuokė.

– Ar eini atgal į Nsuką? – ji paklausė Ugvaus.

– Taip, bet greitai grįšiu į Anulikos vyno atneštuves.

– Lik sveikas. – Prieš nueidama Nesinačė greitai žvilgtelėjo jam į akis, drąsiai, ir jis suprato, kad čia ne jo prasimanymai – ji iš tikrųjų buvo prie jo prigludusi, kai jiedu apsikabino. Pajuto, kaip kojas apima silpnumas. Vos susitvardė neatsisukęs į ją pasižiūrėti – o kas, jeigu ji taip pat atsisuks – ir akimirkai pamiršo nemalonų pilvo sukimą.

– Jos akys šiaurėje atsivėrė. Tu negali jos vesti, tai geriau paimk, ką ji siūlo, kol ji dar neištekėjo, – tarė Anulika.

– Tu matei?

– Kaip galėjau nematyti? Ar aš panaši į avį?

Ugvus žvilgtelėjo į ją primerkęs akis.

– Ar tu permiegojai su Onjeka?

– Žinoma, aš miegojau su Onjeka.

Ugvus sulėtino žingsnį. Nors žinojo, kad ji permiegojo su Onjeka, neapsidžiaugė išgirdęs patvirtinimą. Kai Činjerė, daktaro Okekės patarnautoja, pirmą kartą prasmuko pro gyvatvorę į jo „berniukų namą" skubotiems stūmiams tamsoje, jis, lankydamasis namuose, papasakojo apie tai Anulikai, ir jiedu apsvarstė šį reikalą. Bet niekada nekalbėjo apie ją; jis visada vertė save galvoti, kad kalbėti nėra apie ką. Anulika ėjo priešais, nekreipdama dėmesio į irzlų jo lėtumą, tad jis pasivijo ją tylėdamas, ir abu lengvais žingsniais žengė žole, kur jiedu, dar būdami maži, vaikėsi žiogus.

– Aš toks alkanas, – galiausiai pratarė jis.

– Tu nevalgei net batatų, kurių mama išvirė.

– Mes verdam batatus su sviestu.

– Mes verdam batatus su *boh-tah*. Pasižiūrėk į burną. Kai jie išsiųs tave atgal į kaimą, ką tu darysi? Kur rasi *boh-tah* savo batatams išsivirti?

– Jie neišsiųs manęs atgal į kaimą.

Anulika akies kampeliu nužvelgė jį iš viršaus į apačią.

– Tu užmiršai, iš kur esi kilęs, ir pasidarei toks kvailas, kad manai esąs Didelis Žmogus.

Šeimininkas buvo svetainėje, kai Ugvus parėjo ir jį pasveikino.

– Kaip sekasi tavo giminaičiams? – paklausė šeimininkas.

– Gerai, pone. Jie siunčia linkėjimus.

– Puiku.

– Mano sesuo Anulika greitai ištekės.

– Šit kaip. – Šeimininkas susitelkęs reguliavo radiją.

Ugvus girdėjo, kaip vonioje dainuoja Olana ir mažylė.

Londono tiltas tuoj nugrius, tuoj nugrius, tuoj nugrius

Londono tiltas tuoj nugrius, o mano brangioji.

Mažylės *Londono*, ištartas švelniu neaiškiu balseliu, skambėjo kaip *bonbono*. Vonios kambario durys buvo atviros.

– Labas vakaras, ponia, – pasisveikino Ugvus.

– O, Ugvau, negirdėjau, kaip tu įėjai! – tarė Olana. Ji buvo pasilenkusi prie vonios ir maudė mažylę. – Sveikas sugrįžęs, *nno*. Kaip laikosi tavo giminės?

– Gerai, ponia. Siunčia jums labų dienų. Mano motina sako, kad neįstengs atsidėkoti jums už apdarus.

– Kaip jos koja?

– Jau nebeskauda. Ji prašė perduoti jums *ukvą*.

– A! Ji turbūt žinojo, ko dabar labiausiai trokštu. – Olana atsisuko pasižiūrėti į jį, jos rankos buvo muiluotos. – Tu puikiai atrodai. Tik pažvelkit, kokie putnūs skruostai!

– Taip, ponia, – sutiko Ugvus, nors tai buvo melas. Apsilankęs namuose visada numesdavo svorio.

– Ugvau, – pašaukė mažylė. – Ugvau, ateik pažiūrėti!

Ji spaudė rankutėje kvaksinčią plastikinę antį.

– Mažyle, galėsi pasisveikinti su Ugvumi, kai išsimaudysi, – pasakė Olana.

– Anulika greitai ištekės, ponia. Mano tėvas sakė, kad praneščiau jums ir šeimininkui. Jie dar nežino datos, bet labai džiaugsis, jeigu jūs atvyksite.

– Anulika? Ar ji dar ne per jauna? Maždaug šešiolikos septyniolikos?

– Jos draugės jau teka.

Olana nusisuko nuo vonios.

– Savaime suprantama, mes atvyksime.

– Ugvau! – vėl šūktelėjo mažylė.

– Ar pašildyti mažylei košę, ponia?

– Taip. Ir paruošk pieną, prašau.

– Taip, ponia.

Jis dar akimirką užgaiš, o paskui paklaus Olanos, kaip jam nesant praėjo savaitė. Ji papasakos, kokie draugai lankėsi, kas atsinešė ką, ar pabaigė troškinį, kurį jis buvo palikęs šaldiklyje.

– Mudu su tavo šeimininku nusprendėme, kad Arizė turi atvykti čia ir rugsėjį pagimdyti savo kūdikį, – tarė Olana.

– Tai gerai, ponia, – pritarė Ugvus. – Tikiuosi, kūdikis bus panašus į tetulę Arizę, o ne į dėdę Nakvanzę.

Olana nusijuokė.

– Aš taip pat šito tikiuosi. Pradėsime tvarkyti kambarį laiku. Noriu, kad jos kambaryje neliktų nė dulkelės.

– Neliks, ponia, būkite rami.

Ugvui patiko tetulė Arizė. Prisiminė jos vyno atneštuvių apeigas Umunačėje prieš trejus metus, kokia ji tuomet buvo apkūni, sakytum, pilna pūslių, o jis išgėrė tiek daug palmių vyno, kad vos neišmetė iš rankų ką tik gimusios mažylės.

– Pirmadienį vyksiu į Kaną, pasiimsiu ją ir kartu apsipirksime Lagose, – pasakė Olana. – Vešiuosi mažylę. Įsidėsime tą mėlyną suknelę, kurią jai pasiuvo Arizė.

– Rausvoji yra geresnė, ponia. Mėlyna suknelė per ankšta.

– Tai tiesa.

Olana paėmė plastikinę antį ir įmetė atgal į vonią. Mažylė suspiegė ir panardino ją į vandenį.

– *Nkem!* – sušuko šeimininkas. – *O mego!* Tai įvyko!

Olana nuskubėjo į svetainę, Ugvus nuo jos neatsiliko.

Šeimininkas stovėjo prie radijo. Televizorius buvo įjungtas, tačiau be garso, todėl atrodė, kad žmonės ekrane ne šoka, o apgirtę svirduliuoja.

– Vyksta perversmas, – tarė šeimininkas ir mostelėjo į radiją. – Majoras Nzeogvus kalba iš Kadūnos.

Iš radijo sklindantis balsas buvo jaunatviškas, energingas, tvirtas.

Konstitucija yra suspenduota, todėl regiono vyriausybė ir išrinktos asamblėjos paleidžiamos. Brangūs tautiečiai, Revoliucinės tarybos tikslas – sukurti naciją be korupcijos ir vidinių kivirčų. Mūsų priešai yra politiniai spekuliantai, sukčiai, žmonės, įsitvirtinę aukštuose ir žemuose postuose, jie vaikosi kyšių ir reikalauja dešimt procentų, jie siekia, kad šalis visada būtų suskaldyta ir jie galėtų likti savo postuose, tribalistai, nepotistai, jie apgaulingais būdais kuria reikšmingos šalies įvaizdį tarptautiniuose sluoksniuose, tai jie ištvirkino mūsų visuomenę.

Olana leidosi tekina prie telefono.

– Kas vyksta Lagose? Ar jie pasakė, kas vyksta Lagose?

– Tavo tėvams nieko nenutiko, *nkem*. Civiliai yra saugūs.

Olana surinko numerį.

– Operatoriau? Operatoriau? – Ji padėjo ragelį ir vėl jį pakėlė. – Nėra ryšio.

Šeimininkas švelniai paėmė iš jos telefoną.

– Esu tikras, jiems nieko nenutiks. Linijas greitai įjungs. Tai tiesiog dėl saugumo.

Balsas iš radijo suskambo ryžtingiau.

Užtikrinu visus užsieniečius, kad jų teisės ir toliau bus gerbiamos. Pažadame visiems įstatymus gerbiantiems asmenims, kad jie nepatirs jokios priespaudos, nesusidurs su nekompetentingumu, garantuojame laisvę gyventi ir tobulėti visose žmogiškųjų siekių srityse. Pažadame, kad daugiau nejausite gėdos sakydami, kad esate nigeriečiai.

– Mamyte Ola! – iš vonios kambario ėmė šaukti mažylė. – Mamyte Ola!

Ugvus grįžo į vonią, nušluostė mažylę rankšluosčiu ir apkabino, pūsdamas jai į kaklą. Ji skaniai kvepėjo vaikišku kriaušių muilu.

– Viščiuke! – pasakė jis kutendamas. Jos kasytės, galuose sumegztos į raitytus mazgelius, buvo šlapios. Ugvus suglostė kaseles ir vėl nusistebėjo, kokia ji panaši į savo tėvą; jo žmonės sakytų, kad šeimininkas ją „išspjovė".

– Dar pakutenk! – prašė mažylė, plyšdama iš juoko. Apskritas jos veidukas buvo slidus nuo drėgmės.

– Maža maža vištytė, – paniūniavo Ugvus. Šitaip ją visuomet pralinksmindavo.

Mažylė susijuokė, o iš svetainės atsklido Olanos balsas:

– O, Dieve, ką jis pasakė? Ką jis pasakė?

Ugvus maitino mažylę koše, kai viceprezidentas per radiją sakė trumpą kalbą prislopintu balsu, tarsi jam būtų sunku ištarti: „Valdžia perduodama kariškiams."

Vėliau pasigirdo kiti pranešimai, – premjeras dingo be žinios, dabar Nigeriją valdo federalinė karinė vyriausybė, pasigendama Šiaurės ir Vakarų regionų premjerų, – bet Ugvus gerai nesuprato, kas ir iš kokios radijo stoties kalba, nes šeimininkas sėdėjo prie radijo, greitai sukiodamas rankenėlę, stabtelėdamas, klausydamas, sukiodamas ir vėl stabtelėdamas. Jis buvo nusiėmęs akinius ir atrodė pažeidžiamesnis, giliai įkritusiomis akimis. Neužsidėjo akinių, kol nepradėjo rinktis svečiai. Šiandien jų buvo daugiau nei paprastai, ir Ugvui teko atnešti į svetainę kėdžių iš valgomojo, kad visus susodintų. Jie kalbėjo sujaudintais ir atkakliais balsais, kiekvienas vos galėjo sulaukti, kol kitas baigs šnekėti.

– Tai korupcijos pabaiga! Kaip tik šito mums reikėjo nuo visuotinio streiko laikų, – pasakė vienas svečias. Ugvus neprisiminė jo vardo, bet šis turėjo polinkį suvalgyti visą *čin-čin*, kai tik būdavo patiektas, todėl Ugvus stengėsi pastatyti padėklą kuo toliau nuo jo. Vyras turėjo didžiules rankas; kelios pilnos saujos, ir padėklas tuščias.

– Tie karininkai yra tikri didvyriai! – šūktelėjo Okeoma ir pakėlė ranką. Susijaudinimas nedingo net kalbant apie nužudytus žmones.

– Sako, Sardauna slėpėsi už savo žmonų.

– Sako, finansų ministras pridėjo į kelnes prieš tai, kai jį nušovė.

Kai kurie svečiai krizeno, taip pat ir Ugvus, kol išgirdo Olaną sakant:

– Aš pažinojau Okondžį. Jis buvo mano tėvo draugas.

Ji atrodė prislėgta.

– BBC tai vadina ibų perversmu, – tarė *čin-čin* mėgėjas. – Ir jie teisūs. Nužudyta daugiausia šiauriečių.

– Juk šiauriečiai sudarė vyriausybėje daugumą, – sušnypštė profesorius Ezeka, pakėlęs antakius, tarsi negalėdamas patikėti, kad reikia sakyti tai, kas akivaizdu.

– BBC turėtų paklausti saviškių, paskyrusių šiauriečius į vyriausybę viskam vadovauti! – tarė šeimininkas.

Ugvus stebėjosi, kad šeimininkas, regis, pritaria profesoriui Ezekai. Dar labiau nustebo, kai panelė Adebajo pasakė: „Tie šiaurės afrikiečiai visai kvaili – vadina tai pagonių maištu prieš teisiuosius“, o šeimininkas nusijuokė – toli gražu ne pašaipiai kaip visuomet, kai pasislinkdavo krėsle ir sėdėdamas ant paties jo kraštelio imdavo su ja ginčytis; tai buvo pritarimo juokas. Jis sutiko su ja.

– Jei savo šalyje turėtume daugiau tokių žmonių kaip majoras Nzeogvus, nebūtume ten, kur esame dabar, – pasakė šeimininkas. – Jis iš tikrųjų turi viziją!

– Ar jis ne komunistas? – pasidomėjo žaliaakis profesorius Lemanas. – Mokydamasis Sandhurste, jis lankėsi Čekoslovakijoje.

– Jūs, amerikiečiai, visada landžiojate po žmonių lovomis ir ieškote komunizmo. Manote, mes turime laiko dėl to nerimauti? – paklausė šeimininkas. – Svarbu viskas, kas verčia mūsų žmones judėti pirmyn. Tarkim, kapitalistinė demokratija yra iš principo geras dalykas, bet jeigu ji tokia kaip mūsų – kur kažkas duoda jums drabužį ir sako, kad jis atrodo kaip jūsų nuosavas, bet paaiškėja, kad tas apdaras jums netinka ir sagos išplyšta – tada reikia jį išmesti ir pasisiūti naują pagal savo dydį. Tiesiog būtina!

– Pernelyg retoriška, Odenigbai, – tarė panelė Adebajo. – Teoriniais argumentais kariškių neįtikinsi.

Ugvus pasijuto geriau; reikalas pakvipo įprastu ginču.

– Aišku, įtikinsiu. Tokius kaip majoras Nzeogvus įtikinsiu, – nepasidavė šeimininkas. – Ugvau! Dar ledo!

– Tas vyras yra komunistas, – neatlyžo profesorius. Ugvų erzino nosinis jo balsas, o gal tai, kad jis priminė misterį Ričardą šviesiais savo plaukais, bet, deja, ne santūriu orumu. Ugvus norėjo, kad ponas Ričardas dar apsilankytų. Gerai prisimena paskutinį jo vizitą likus keliems mėnesiams iki gimstant mažylei, bet kiti anų neramių savaičių prisiminimai buvo blankūs ir padriki; jis taip bijojo, kad šeimininkas ir Olana niekada nebesusitaikys ir jo pasaulis sugrius, jog retai kada paslapčiomis klausydavosi. Būtų net nesužinojęs, kad ponas Ričardas įsipainiojo į kivirčą, jei Harisonas jam nebūtų pasakęs.

– Ačiū, gerasis žmogau. – Šeimininkas paėmė dubenį su ledo gabalėliais ir įsimetė kelis į stiklinę.

– Taip, pone, – tarė Ugvus, stebėdamas Olaną. Ji sėdėjo rankomis susiėmusi galvą. Ugvus troško pajusti nuoširdų gailestį dėl nužudyto jos draugo politiko, bet politikai juk skiriasi nuo kitų normalių žmonių, jie yra *politikai*. Skaitė apie juos laikraščiuose *Renaissance* ir *Daily Times* – jie mokėjo galvažudžiams, kad sudorotų jų priešininkus, už vyriausybės pinigus pirko žemių ir namų, importavo ilgų amerikietiškų automobilių flotiles, sumokėdavo moterims, kad jos po palaidinėmis prisikištų padirbtų balsavimo biuletenių ir apsimestų nėščios. Nukošęs puodą su virtomis pupelėmis pagalvojo, kad gleivėta kriauklė yra tarytum tas *politikas*.

Tą naktį Ugvus gulėjo savo kambaryje „berniukų name“ ir stengėsi sutelkti dėmesį į *Kasterbridžo merą*, tačiau nesisekė. Tikėjosi, kad Činjerė prasmuks pro gyvatvorę ir pasirodys; jie niekada to neplanavo, kai kada ji pasirodydavo, kai kada ne. Skausmingai troško, kad ji ateitų šią jaudinančią perversmo naktį, kai suardytas įprastas gyvenimo ritmas ir atsiveria naujos galimybės. Kai išgirdo ją barbenant į langą, droviai padėkojo dievams.

– Činjere, – tarė jis.

– Ugvau, – atsiliepė ji.

Ji atsidavė išsivadėjusiais svogūnais. Lempa buvo išjungta. Blausiame šviesos ruoželyje, sklindančiame nuo lauke įtaisytos signalizacinės lemputės, jis pamatė jos kūgio formos krūtų iškilimus, kai Činjerė nu-

sitraukė palaidinę, atsirišo apie juosmenį apsuktą apdarą ir atsigulė ant nugaros. Tamsa buvo drėgna, jų susiglaudę kūnai taip pat. Ugvus įsivaizdavo, kad ji – tai Nesinačė, kad glaudžiai jį apsivijusios kojos yra Nesinačės. Iš pradžių ji tylėjo, bet vėliau, klubams susidaužiant, jos rankoms tvirtai suspaudus jam nugarą, sušuko taip, kaip ir kiekvieną kartą. Tai priminė vardą – Abonji, Abonji, nors jis nebuvo tikras. Gal ji taip pat įsivaizdavo, kad Ugvus yra kas nors kitas, likęs jos kaime.

Činjerė pakilo ir išėjo taip pat tyliai, kaip ir atėjo. Kai jis kitą dieną pro gyvatvorę pamatė ją džiaustant skalbinius, ji ištarė: „Ugvau“ ir daugiau nieko; ji nesišypsojo.

8

Olana dėl perversmo atidėjo kelionę į Kaną. Palaukė, kol vėl ėmė veikti oro uostai, paštas ir telegrafas, kol regionams buvo paskirti karo gubernatoriai. Laukė tol, kol, jos manymu, viskas susitvarkė. Tačiau perversmas tvyrojo ore. Visi apie jį kalbėjo, net taksi vairuotojas su balta kepure ir kaftanu, vežęs ją ir mažylę iš oro uosto į Arizės gyvenvietę.

– Bet Sardauna nebuvo nužudytas, ponia, – šnipštelėjo jis. – Alacho padedamas jis pabėgo ir dabar yra Mekoje.

Olana mandagiai nusišypsojo ir nieko nepasakė, nes žinojo, kad tam vyrui, ant kurio užpakalinio vaizdo veidrodėlio kabo maldos karoliai, reikia tuo tikėti. Šiaip ar taip, Sardauna buvo ne tik Šiaurės regiono premjeras, bet ir šio vyro bei daugelio kitų musulmonų dvasinis vedlys.

Ji perpasakojo Arizei taksi vairuotojo nuomonę, bet ši gūžtelėjo pečiais ir tarė: „Jie visko prikalba.“ Arizės apdaras buvo nustumtas žemyn, po juosmeniu, palaidinė per plati – kad būtų erdvu didėjančiam pilvui. Jos sėdėjo svetainėje, kur ant riebaluotų sienų kabojo Arizės ir Nakvanzės vestuvių nuotraukos, o mažylė žaidė su vaikais kieme. Olana nenorėjo, kad ji liestųsi su tais apdriskusiais vaikais, iš kurių nosių driekiasi balkšvos gleivės, bet to nepasakė; gėdijosi savo minčių.

– Rytoj skrisime pirmuoju reisu, Ari, kad tu galėtum pailsėti prieš eidama į parduotuves. Nenoriu daryti nieko, kas tave apsunkintų, – tarė Olana.

– Cha, apsunkintų! Aš tik nėščia, sese, aš nesergu, ech. Ar ne tokios moterys kaip aš dirba fermoje, kol vaikas užsinori išeiti? Ar aš nesiuvu drabužių? – Arizė parodė į kampą, ten ant stalo, audinių krūvos viduryje, stovėjo jos siuvamoji mašina „Singer“.

– Jaudinuosi ne dėl tavęs, o dėl savo krikšto vaiko, – tarė Olana. Ji pakėlė Arizės palaidinę ir priglaudė veidą prie standaus jos pilvo apvalumo, prie įtemptos odos, atlikdama švelnų ritualą, kurį kartojo nuo tada, kai Arizė tapo nėščia; jeigu kartos jį gana dažnai, pasak Arizės, kūdikis perims jos savybes ir taps į ją panašus.

– Man nerūpi išorė, – tikino Arizė. – Bet ji viduje turi būti tokia kaip tu. Ji turi turėti tavo smegenis ir išmanyti Knygą.

– Arba jis.

– Ne, dabar gims mergaitė, pamatysi. Nakvanzė sako, kad bus berniukas, toks kaip jis, bet aš paaiškinau jam, kad Dievas neleis mano vaikui turėti tokį plokščią veidą.

Olana nusijuokė. Arizė pakilo, atidarė glazūruotą dėžutę ir ištraukė kelis banknotus.

– Pasižiūrėk, ką man praėjusią savaitę atsiuntė tavo sesuo Kainenė. Sakė, kad už juos nupirkčiau ką nors kūdikiui.

– Ji labai maloni, – Olana žinojo, kad jos balsas skamba nenatūraliai, jautė, kad Arizė stebi ją.

– Judvi su sese Kainene turite kalbėtis. Kas nutiko praeityje, tas jau praeityje.

– Galima kalbėtis tik su tuo, kas nori su tavimi kalbėtis, – pasakė Olana. Ji troško pakeisti temą. Visada norėdavo pakeisti, kai tik kas nors prabildavo apie Kainenę. – Geriau nuvesiu mažylę pasisveikinti su tetule Ifeka.

Ji išskubėjo pasiimti mažylės, kol Arizė daugiau ko nors nepasakė.

Nuvalė smėlį mažylei nuo veiduko ir rankučių, paskui kartu su ja išėjo iš kiemo ir leidosi keliu. Dėdė Mbaezis dar buvo negrįžęs iš turgaus, tad jos sėdėjo su tetule Ifeka ant suolelio priešais kioską, mažylė Olanai ant kelių. Kieme buvo girdėti kaimynų plepėjimas ir vaikų, zujančių po kukos medžiu, šūkavimai. Iš kažkieno gramofono aidėjo garsi muzika; netrukus būrelis vyrų prie kiemo vartų ėmė juoktis ir kumščiuoti vienas kitą pamėgdžiodami dainą. Tetulė Ifeka taip pat nusijuokė ir suplojo rankomis.

– Kas čia juokinga? – paklausė Olana.

– Tai Rekso Lausono daina, – atsakė tetulė Ifeka.

– Ir kuo gi ji juokinga?

– Mūsų žmonės sako, kad choras dainuoja panašiai kaip bliauna ožys: *mee-mee-mee*, – kikeno tetulė Ifeka. – Sako, Sardauna panašiai bliovė prašydamas jo nežudyti. Kai kareiviai iš minosvaidžio apšaudė jo namą, jis pasislėpė už savo žmonų ir mekeno: „Mee-mee-mee, maldauju, nežudykit manęs, *mee-mee-mee!*“

Tetulė Ifeka vėl nusikvatojo, susijuokė ir mažylė, tarsi ką nors suprastų.

– O! – Olana prisiminė vadą Okondžį ir pagalvojo, ar apie jį taip pat kalbama, jog prieš mirtį jis bliovęs kaip ožys. Ji žvelgė į gatvę, kur vaikai žaidė su automobilių padangomis, jas ridendami ir lenktyniaudami

vienas su kitu. Tolumoje kaupėsi nedidelė smėlio audra, ir dulkės kilo pilkšvai baltais debesimis.

– Sardauna buvo blogas žmogus, *adžo madu*, – pasakė tetulė Ifeka. – Jis mūsų nekentė. Nekentė visų, kurie jam nesilankstydavo nusiavę batus. Juk jis neleido mūsų vaikams eiti į mokyklą.

– Nereikėjo jo žudyti, – tyliai pasakė Olana. – Reikėjo pasodinti į kalėjimą.

Tetulė Ifeka prunkštelėjo.

– Į kokį kalėjimą pasodinti? Nigerijoje, kur jis viską valdė? – Ji pakilo uždaryti kiosko. – Eime į vidų, surasiu mažylei ką nors pavalgyti.

Kai Olana grįžo, Arizės kieme trankiai grojo Rekso Lausono daina. Nakvanzę ji, regis, taip pat labai pralinksmino. Jis turėjo du didžiulius priekinius dantis ir juokdamasis atrodė taip, tarsi į mažą jo burną būtų jėga prikimšta pernelyg daug dantų. *Meee-meee-meee*, ožys prašo jo nežudyti: *meee-meee-meee.*

– Tai nejuokinga, – tarė Olana.

– Sese, bet juk tai juokinga, ech, – prieštaravo Arizė. – Prisiskaitei per daug knygų, todėl nebemoki juoktis.

Nakvanzė sėdėjo ant grindų prie Arizės pėdų ir masažavo jai pilvą švelniais apskritais judesiais. Jis daug mažiau nei Arizė nuogąstavo, kai ji nepastojo pirmaisiais, antraisiais ir trečiaisiais jų santuokos metais; kai jo motina, dažnai juos lankiusi, baksnodavo Arizei pilvą ir reikalaudavo prisipažinti, kiek ji turėjusi abortų prieš vedybas, jis paprašė, kad motina daugiau nebeateitų. Taip pat paprašė jos nebenešioti karčių dvokiančių nuovirų ir neversti Arizės juos išmaukti. Dabar, kai Arizė laukiasi, jis dirbo daugiau viršvalandžių prie geležinkelio ir ragino ją liautis siuvus.

Jis vis dar dainavo ir juokėsi. Ožys prašo jo nežudyti: *meee-meee-meee.*

Olana pakilo. Nakties vėjelis buvo nemaloniai šaltas.

– Ari, tau reikia eiti į lovą, kad ryte prieš kelionę būtum pailsėjusi.

Nakvanzė norėjo padėti Arizei atsistoti, bet ji nustūmė jį šalin.

– Sakiau jums, žmonės, aš nesergu. Aš tik nėščia.

Olana džiaugėsi, kad namas Lagose bus tuščias. Tėvas jai paskambino ir pranešė, kad jie išvyksta į užsienį. Ji žinojo, kad jis nori pasitraukti, kol viskas nurims, nes būgštauja dėl savo dešimties procentų, prabangių pobūvių ir neaiškių ryšių, bet nei jis, nei motina apie tai neužsiminė. Jie pavadino tai atostogomis. Tėvai visada laikėsi nutylėjimo taktikos, lygiai

taip apsimetė, kad nepastebi, jog ji ir Kainenė nebesikalba ir ji grįžta namo tik būdama tikra, kad Kainenės nebus.

Važiuojant iš oro uosto taksi, Arizė mokė mažylę dainelės, o Olana stebėjo pro šalį slenkantį Lagosą: triukšmingą eismą, aprūdijusius autobusus ir jų laukiančias pavargusias minias, įkyrius spekuliantus, vangiai slankiojančius elgetas, medinius vežimėlius, apšepusius gatvės prekeivius, kaišiojančius savo padėklus praeiviams, nenorintiems ar negalintiems pirkti.

Vairuotojas sustabdė automobilį priešais jos tėvų aptvertą teritoriją Ikojyje. Jis įsistebeilijo į aukštus vartus. „Ar nužudytasis ministras gyveno čia netoliese, *abi*, tetule?“ – paklausė jis. Olana apsimetė, kad negirdi, ir, užuot atsakiusi, kreipėsi į mažylę: „Tik pažiūrėk, ką padarei savo suknelei! Greit bėk į vidų, reikia ją išplauti!“

Vėliau Olanos motinos vairuotojas Ibekė nuvežė jas į Kingsvėjų. Prekybos centras kvepėjo šviežiais dažais. Arizė vaikštinėjo iš vieno tako į kitą burkuodama, čiupinėdama plastikines pakuotes, rinkdama kūdikiui drabužėlius, rausvą vežimėlį, plastikinę lėlę mėlynomis akimis.

– Viskas šitose parduotuvėse švyti, sese, – pasakė Arizė juokdamasi. – Jokių dulkių!

Olana pakėlė baltą suknelę, apsiuvinėtą rožiniais nėriniais.

– *O maka*. Kokia graži.

– Per brangi, – pasakė Arizė.

– Niekas tavęs neklausia.

Mažylė nuo apatinės lentynos nusitempė lėlę ir apvertė ją aukštyn kojomis. Pasigirdo į verksmą panašus garsas.

– Mažyle, ne. – Olana paėmė lėlę ir padėjo atgal.

Jos dar kurį laiką pirkosi, o paskui nuvažiavo į Jabos turgų, kur Arizė nusipirko audinių. Tedžuošo Roudo gatvėje grūdosi žmonės, šeimos spietėsi aplink kunkuliuojančius viralo puodus, moterys apsvilusiuose dubenyse skrudino kukurūzus ir plantanus, vyrai nuogomis krūtinėmis krovė ryšulius į sunkvežimius, ant kurių puikavosi ranka rašyta išmintis: NIEKO NĖRA AMŽINO. DIEVAS GERIAUSIAI ŽINO. Ibekė pastatė automobilį netoli laikraščių kiosko. Olana žvilgtelėjo į žmones, stovinčius ir skaitančius *Daily Times*, ir pajuto, kaip išdidumas kutena širdį. Buvo tikra, kad jie skaito Odenigbo straipsnį, neabejotinai geriausią tame numeryje. Ji pati redagavo tekstą, prislopindama jo retoriką, kad autoriaus argumentas – jog tiktai suvienyta vyriausybė gali pašalinti regioninį susiskaldymą – taptų aiškesnis.

Ji paėmė mažylę už rankutės ir nusivedė gatve pro pakelės prekeivius. Po skėčiais ant emaliuotų padėklų jie buvo kruopščiai išsidėlioję baterijas, pakabinamas spynas ir cigaretes. Prie pagrindinių vartų į turgų buvo keistai tuščia. Po akimirkos Olana priešakyje pamatė minią. Jos viduryje stovėjo vyras gelsvais sportiniais marškinėliais, o kiti du paeiliui skaldė jam antausius. Aiškiai buvo girdėti, kaip delnai tėkšteli į jo odą. „Kodėl? Kodėl neprisipažįsti?“ Vyras spoksojo į juos tuščiu žvilgsniu, šiek tiek palenkdamas kaklą sulig kiekvienu antausiu. Arizė sustojo.

Kažkas minioje sušuko:

– Mes skaičiuojame ibus. *Oja*, ateikite ir prisipažinkite. Jūs ibės?

Arizė po nosimi sumurmėjo: *I kvuna okvu*, tarsi Olana būtų ketinusi ką nors sakyti, paskui krestelėjo galvą ir pradėjo garsiai kalbėti sklandžia jorubų tarme, visą laiką atsainiai dairydamasi, tad jiems teko grįžti, iš kur atėjus. Minia daugiau jomis nesidomėjo. Dar vienas vyras safario eilute gavo per pakaušį. „Tu esi ibas! Nebandyk išsiginti! Prisipažink!“

Mažylė apsipylė ašaromis.

– Mamyte Ola! Mamyte Ola!

Olana paėmė mažylę ant rankų. Jos su Arize daugiau nebesikalbėjo, kol grįžo į automobilį. Ibekė jau buvo apsukęs automobilį, bet vis dar žiūrėjo į užpakalinio vaizdo veidrodėlį.

– Mačiau bėgančius žmones, – pasakė jis.

– Kas čia vyksta? – paklausė Olana.

Arizė gūžtelėjo pečiais.

– Girdėjome gandų, kad po perversmo jie tai daro Kadūnoje ir Zarijoje; išeina į gatves ir puldinėja ibus, nes, jų manymu, tai yra ibų perversmas.

– *Ezi okvu?* Tikrai?

– Taip, tetule, – greitai atsakė Ibekė, matyt, laukęs progos įsiterpti. – Mano dėdė Ebute Metoje po perversmo nebemiega savo name. Visi jo kaimynai yra jorubai ir, sako, kai kurie vyrai jo ieško. Kiekvieną naktį dėdė miega vis kituose namuose ir tuo pat metu rūpinasi savo verslu. O savo vaikus išsiuntė atgal į tėviškę.

– *Ezi okvu?* Tikrai? – pakartojo Olana. Jautėsi lyg kokia tuščiavidurė. Nežinojo, kad viskas taip pakrypo; gyvenimas nuošalioje Nsukoje buvo uždaras, naujienos atrodė nerealios – tiesiog penas vakaro pokalbiams, pompastiškoms Odenigbo kalboms ir aistringiems straipsniams.

– Viskas nurims, – pasakė Arizė ir palietė Olanos ranką. – Nesikrimsk.

Olana linktelėjo ir nusuko žvilgsnį į spausdintą užrašą ant sunkvežimio netoliese: Į ROJŲ NEPASKAMBINSI. Ji negalėjo patikėti, kad jos taip lengvai paneigė savo tapatybę, numojo ranka į tai, jog yra ibės.

– Ji pasipuoš ta balta suknele per savo krikštynas, sese, – pasakė Arizė.

– Ką, Ari?

Arizė parodė į savo pilvą.

– Tavo krikšto duktė dėvės tą baltą suknelę per savo krikštynas. Labai tau ačiū, sese.

Švytinčios Arizės akys privertė Olaną nusišypsoti; viskas tikrai aprims. Ji pakuteno mažylę, bet toji nesijuokė. Mergaitė žiūrėjo į ją išsigandusiomis akimis, dar neišdžiūvusiomis nuo ašarų.

9

Ričardas stebėjo, kaip Kainenė užsitraukė alyvų spalvos suknelės užtrauktuką ir atsisuko į jį. Viešbučio kambarys buvo ryškiai apšviestas, ir jis apžiūrėjo Kainenę ir jos atspindį veidrodyje jai už nugaros.

– *Nke a ka ma*, – ištarė jis.

Šita gražesnė nei ta juoda suknelė ant lovos, iš pradžių ji pasirinko ją tėvų pobūviui. Kainenė pašaipiai nusilenkė ir atsisėdo apsiauti batelių. Atrodė beveik daili dėl glotninančios pudros ir raudonų lūpų dažų, ir laisvų manierų, ne tokia susisukusi, kokia buvo paskutiniu metu, vaikydamasi kontrakto su „Shell-BP". Prieš jiems išeinant, Ričardas nubraukė į šalį Kainenės peruko plaukų sruogą ir pabučiavo jai į kaktą, kad nesugadintų lūpų dažų.

Tėvų svetainė mirgėjo ryškiais balionais. Vakarėlis buvo pačiame įkarštyje. Aplink sukiojosi baltai ir juodai pasipuošę prievaizdai su padėklais ir pataikaujančiomis šypsenomis, kvailai iškėlę galvas. Aukštose taurėse putojo šampanas, sietynų šviesos atsispindėjo žėrinčiuose papuošaluose ant riebių moterų kaklų, o „High Life" orkestras kampe grojo taip trankiai, taip energingai, jog žmonėms teko glaudžiai susispiesti, kad girdėtų vienas kitą.

– Matau daug naujojo režimo didžiųjų vyrų, – pasakė Ričardas.

– Tėtis negaišta stengdamasis įsiteikti, – jam į ausį pašnibždėjo Kainenė. – Jis pabėgo, kol viskas nurimo, o dabar grįžo susirasti naujų draugų.

Ričardas permetė akimis kitą patalpos dalį. Pulkininkas Madus iš karto išsiskyrė plačiais pečiais, plačiu veidu, ryškiais bruožais ir aukščiau visų kitų iškilusia galva. Jis kalbėjosi su arabu, įsispraudusiu į ankštą smokingą. Kainenė nuėjo prie jų pasisveikinti, o Ričardas leidosi ieškoti gėrimo, kad kol kas išvengtų pokalbio su Madumi.

Prie jo priėjo Kainenės motina ir pakštelėjo į skruostą; Ričardas žinojo, kad ji girta, antraip būtų pasveikinusi jį įprasta šalta fraze: „Kaip laikotės?" Tačiau dabar ji pareiškė, kad jis atrodąs puikiai, ir prirėmė jį grėsmingame kambario kampe, kur už nugaros siena, o pašonėje stūkso bauginanti skulptūra, kažkas panašaus į urzgiantį liūtą.

– Kainenė man sakė, kad netrukus vyksite namo į Londoną. Tai tiesa? – paklausė ji. Jos juodmedžio spalvos veidas atrodė vaškinis dėl per daug makiažo, judesiai išdavė nervingumą.

– Taip. Būsiu išvykęs apie dešimt dienų.

– Tik dešimt dienų? – Ji šyptelėjo. Gal tikėjosi, kad jo čia nebus ilgiau ir ji pagaliau galės surasti tinkamą partnerį savo dukteriai. – Aplankysite savo šeimą?

– Mano pusbrolis Martinas tuokiasi, – tarė Ričardas.

– O, suprantu.

Daugybė aukso eilių svėrė jos kaklą, net galva atrodė palinkusi lyg nuo didelės įtampos, bet ji iš visų jėgų stengėsi neišsiduoti, dėl to tai dar labiau krito į akis.

– Tada gal susitiksime Londone ko nors išgerti. Bandau įtikinti vyrą, kad mums reikia dar vienų trumpų atostogų. Ne dėl to, kad kas nors gali įvykti, ne visi džiaugiasi tuo susivienijimo dekretu, apie kurį kalba vyriausybė. Geriau laikytis atokiau, kol viskas susitvarkys. Galime išvykti kitą savaitę, bet niekam to nesakome, tad viskas tegu lieka tarp mūsų. – Ji žaismingai kepštelėjo jo rankovę, ir Ričardui pasirodė, kad jos lūpų forma panaši į Kainenės. – Nesakome net savo draugams Adžuahams. Ar žinote vadą Adžuahą, jam priklauso svaigalų kompanija? Jie yra ibai, bet vakarų ibai. Girdėjau, kad jie neigia esą ibai. Kas žino, ką jie gali pasakyti apie mūsų veiklą? Kas žino? Jie parduos kitus ibus už surūdijusį skatiką. Surūdijusį skatiką, sakau jums. Dar norite gėrimo? Palaukite čia, atnešiu dar vieną stiklą gėrimo. Palaukite.

Kai tik ji nusvirduliavo į šalį, Ričardas leidosi ieškoti Kainenės. Rado ją balkone su Madumi, stovinčius ir žiūrinčius žemyn į baseiną. Ore tvyrojo tirštas kepamos mėsos kvapas. Ričardas kurį laiką juos stebėjo. Madaus galva buvo palenkta į šoną, klausantis Kainenės, šios kūnas atrodė trapus šalia milžiniškos jo povyzos, ir jam pasirodė, kad jiedu kažkaip lengvai dera vienas prie kito. Abu labai tamsūs, ji aukšta ir liesa, jis aukštesnis ir didžiulis. Kainenė pasisuko ir pamatė jį.

– Ričardai, – tarė ji.

Jis priėjo ir paspaudė Madui ranką.

– Kaip laikaisi, Madau? *A na-emekva?* – paklausė jis, trokšdamas prabilti pirmasis. – Kaip gyvenimas šiaurėje?

– Negaliu skųstis, – atsakė Madus angliškai.

– Gal atėjote kartu su Adaobe? – Jis tikrai pageidavo, kad tas vyras dažniau rodytųsi su savo žmona.

– Ne, – pasakė Madus ir gurkštelėjo savo gėrimo; aiškiai buvo matyti, kad jis nenori, jog kas nors kištųsi į jų pokalbį.

– Mačiau, kaip mano mama tave linksmino, kaip įdomu, – tarė Kainenė. – Aš ir Madus čia truputį užtrukome su Ahmedu. Jis nori pirkti tėčio prekių sandėlį Ikedžoje.

– Tavo tėvas nieko jam neparduos, – paskelbė Madus, tarsi jam reikėtų nuspręsti. – Tiems sirams ir libaniečiams ir taip jau priklauso pusė Lagoso, o jie šiuose kraštuose visi yra prakeikti prisitaikėliai.

– Aš parduočiau jam, jei jis taip šlykščiai nedvoktų česnakais, – pasakė Kainenė.

Madus nusijuokė.

Į Ričardo ranką Kainenė įspraudė savąją.

– Ką tik sakiau Madui, kad, tavo manymu, artėja dar vienas perversmas.

– Kito perversmo nebus, – atšovė Madus.

– Tu juk žinotum, tiesa, Madau? Toks didis pulkininkas, koks dabar esi, – erzino Kainenė.

Ričardas stipriau suspaudė jai ranką.

– Praėjusią savaitę lankiausi Zarijoje, kur, atrodo, visi tik ir kalba: antras perversmas, antras perversmas. Net Kadūnos radijas ir *New Nigerian*, – pasakė jis ibų kalba.

– Ką ta spauda žino, iš tiesų? – Madus atsakė angliškai. Visada taip darė; nuo tada, kai Ričardo ibų tapo beveik sklandi, Madus atkakliai atsakinėjo angliškai, ir Ričardas jautėsi verčiamas vėl rinktis anglų.

– Laikraščiai spausdina straipsnių apie džihadą, Kadūnos radijas transliuoja paskutinius Sardaunos pasisakymus, kalbama apie tai, kad ibai ketina perimti valstybės aparatą ir...

Madus jį nutraukė:

– Antro perversmo nebus. Armijoje santykiai kiek įtempti, bet armijoje visada būna šiek tiek įtampos. Ragavai ožkienos? Ji nuostabi, ar ne?

– Taip, – Ričardas sutiko beveik automatiškai, o paskui pamanė, kad be reikalo. Oras Lagose buvo šiltas ir drėgnas, o stovint šalia Madaus atrodė troškus. Tas žmogus vertė jį jaustis nesvarbų.

Antras perversmas įvyko po savaitės, ir pirmoji Ričardo reakcija buvo slaptas džiaugsmas. Jis iš naujo skaitė Martino laišką sėdėdamas vaismedžių sodo kampelyje, kur, pasak Kainenės, atsirado įdubimas, tiksliai atitinkantis jo sėdmenų dydį ir formą.

 Ar vis dar mėgini „tapti čiabuviu"? Visada žinojau, kad taip darysi!

Motina man sako, kad metei knygą apie gentinį meną ir tenkiniesi kelionių aprašymais. Tiesa? Ir europietiško blogio Afrikoje! Visai norėčiau daugiau apie tai išgirsti, kai atvyksi į Londoną. Gaila, kad atsisakei senojo pavadinimo Pintinė rankų. *Ar Afrikoje taip pat buvo kapojamos rankos? Maniau, tik Indijoje. Esu suintriguotas!*

Ričardas įsivaizdavo šypseną Martino veide, ją dažnai matydavo, kai jie dar lankė mokyklą, tada, kai teta Elžbieta, maniakiškai įsitikinusi, kad negali būti jokio dykinėjimo, prigalvodavo jiems visokiausios veiklos: kriketo varžybų, bokso treniruočių, teniso, mokytis skambinti fortepijonu pas švepluojantį prancūzą. Martinas visur pirmaudavo, nuolat švytėdamas pranašesniojo šypsena, būdinga žmonėms, gimusiems pritapti ir pranokti.

Ričardas ištiesė ranką ir nusiskynė laukinę gėlę, panašią į aguoną. Mąstė apie tai, kaip atrodys Martino vestuvės; Martino sužadėtinė buvo madų dizainerė, nieko sau! Jei tik Kainenė galėtų važiuoti su juo; jei tik jai nereikėtų likti pasirašyti naujos sutarties. Jis norėjo, kad teta Elžbieta ir Martinas, ir Virginija ją pamatytų, bet labiausiai troško, kad jie pamatytų jį, vyrą, koks jis tapo čia pragyvenęs visus šiuos metus; pamatytų, koks jis įdegęs ir kur kas laimingesnis.

Prie jo atskubėjo Ikedžidė.

– Misteri Ričardai, pone! Ponia prašo atvesti jus. Dar vienas perversmas, – išbėrė Ikedžidė. Atrodė susijaudinęs.

Ričardas nuskubėjo į vidų. Jis buvo teisus; Madus klydo. Drėgnas liepos karštis priklijavo plaukus prie kaktos, ir jis eidamas nubraukė juos ranka. Kainenė sėdėjo ant sofos svetainėje, apkabinusi save rankomis, linguodama į priekį ir atgal. Iš radijo sklindantis britaniškas balsas kalbėjo taip garsiai, kad jai teko pakelti balsą:

– Šiaurės karininkai nugalėjo. BBC sako, kad jie žudo ibų karininkus Kadūnoje. Nigerijos radijas nieko nesako.

Ji kalbėjo per greitai. Jis atsistojo už jos ir ėmė trinti jai pečius apskritais judesiais masažuodamas standžius raumenis. Per radiją uždusęs britaniškas balsas kalbėjo, kad šis atvejis ypatingas – antrasis perversmas įvyko praėjus tik šešiems mėnesiams po pirmojo.

– Ypatingas! Tikrai ypatingas! – tarė Kainenė. Ji ištiesė ranką ir staigiu mėšlungišku judesiu nustūmė radiją nuo stalo. Jis nukrito ant kilimu dengtų grindų, išriedėjo baterijos.

– Madus yra Kadūnoje, – iškošė ji ir užsidengė veidą rankomis. – Madus yra Kadūnoje.

– Viskas bus gerai, mano brangioji, – ramino Ričardas. – Viskas gerai.

Jis pirmą kartą svarstė apie galimą Madaus mirtį. Nusprendė kurį laiką nevažiuoti atgal į Nsuką, nors ir pats ne visai suprato kodėl. Ar tikrai dėl to, kad nori būti šalia jos, kai ji išgirs, jog Madus žuvo? Kelias kitas dienas ji buvo tokia įsitempusi ir nerami, kad jis taip pat ėmė nuogąstauti dėl Madaus, nors paskui pats savimi dėl to pasipiktino, o vėliau pasipiktino savo pasipiktinimu. Nederėtų būti tokiu menkysta. Šiaip ar taip, ji įtraukė jį į savo nerimą, tarsi Madus būtų jųdviejų draugas, o ne tik jos vienos. Pasakojo jam, kokiems žmonėms skambino, kur teiravosi norėdama sužinoti, kas nutiko. Bet niekas nežinojo. Madaus žmona nieko negirdėjo. Lagose siautė chaosas. Jos tėvai buvo išvykę į Angliją. Žuvo daugybė karininkų ibų. Žudynės buvo vykdomos organizuotai; ji papasakojo jam apie kareivį, sakiusį, kad savo kareivinėse išgirdo signalą rikiuotis patikrinimui, o paskui, kai visi išsirikiavo, šiauriečiai išrinko visus kareivius ibus, juos nusivedė ir sušaudė.

Kainenė kalbėjo prislopintu, tyliu balsu, bet niekada neašarojo, todėl tą dieną, kai ji tramdydama raudą pasakė: „Kai ką girdėjau", jis neabejojo, kad tai naujienos apie Madų. Jau svarstė, kaip ją paguos ir ar sugebės ją paguosti.

– Udodis, – tarė Kainenė. – Jie nužudė pulkininką Udodį Ekečį.

– Udodį? – Buvo toks įsitikinęs, kad išgirs apie Madų, jog akimirką sutriko.

– Kareiviai šiauriečiai uždarė jį kareivinių kameroje ir šėrė jo paties išmatomis. Jis valgė savo paties išmatas. – Kainenė patylėjo. – Paskui pridaužė iki sąmonės netekimo, pririšo prie geležinio kryžiaus ir įmetė atgal į kamerą. Jis mirė pririštas prie geležinio kryžiaus. Jis mirė ant kryžiaus.

Ričardas lėtai atsisėdo. Udodis nuo pat pradžių jam nepatiko – triukšmadarys, girtuoklis, dviveidis iki pašaknų – ir kuo toliau, juo labiau. Bet žinia apie jo mirtį privertė surimtėti. Jis pagalvojo ir vėl apie Madaus mirtį ir suvokė, kad nežino, kaip jausis, jei tai įvyks.

– Kas tau pasakė?

– Marija Obelė. Udodžio žmona yra jos pusseserė. Ji sakė, kad sklinda kalbos, jog šiaurėje nė vienam ibų karininkui nepavyko pabėgti. Bet kai kas Umunačėje mano, kad Madui pavyko išsigelbėti. Adaobė nieko negirdėjo. Kaip jam pavyko išsigelbėti? Kaip?

– Galbūt jis kur nors slapstosi?

– Kaip? – vėl paklausė Kainenė.

Pulkininkas Madus pasirodė Kainenės namuose prabėgus dviem savaitėms, dabar, regis, dar aukštesnis, nes praradęs daug svorio; po baltais marškiniais išryškėjo jo mentikaulių briaunos.

Kainenė suriko:

– Madau! Tai tu? *O gi di ife a?*

Ričardas nebuvo tikras, kuris pirmasis žengė kito link, bet po akimirkos Kainenė ir Madus atsidūrė vienas kito glėbyje, ir Kainenė čiupinėjo jo rankas ir veidą taip švelniai, kad Ričardui neliko nieko kito, kaip tik nusukti akis į šoną. Jis nuėjo prie baro ir įpylė Madui viskio, o sau džino.

– Ačiū, Ričardai, – pasakė Madus, bet gėrimo nepaėmė. Ričardas kiek pastovėjo laikydamas abi taures, paskui vieną pastatė.

Kainenė sėdėjo prie užkandžių stalelio priešais Madų.

– Žmonės sakė, kad jie nušovė tave Kadūnoje, paskui, kad tave gyvą palaidojo dykvietėje, vėliau kalbėjo, kad tu pabėgai ar kad esi Lagoso kalėjime.

Madus tylėjo. Kainenė stebeilijo į jį. Ričardas pabaigė savo gėrimą ir įsipylė kitą.

– Prisimeni mano draugą Ibrahimą? Iš Sandhursto? – galiausiai paklausė Madus.

Kainenė linktelėjo.

– Ibrahimas išgelbėjo man gyvybę. Tą rytą jis perspėjo mane dėl perversmo. Nebuvo tiesiogiai įtrauktas, bet dauguma jų – karininkų šiauriečių – apie tai žinojo. Jis nuvežė mane į savo pusbrolio namus, bet aš beveik nieko nesupratau, kol jis nepaprašė savo pusbrolio paslėpti manęs užpakaliniame kieme, kur laikomi naminiai gyvuliai. Dvi paras miegojau vištidėje.

– Ne! *Ekvuzina!*

– Ar žinai, kad kareiviai atėjo iškrėsti jo pusbrolio namų, ieškoti manęs? Visi žinojo, kokie mes su Ibrahimu artimi, todėl įtarė, kad jis padėjo man pasprukti. Vis dėlto jie nepatikrino vištidės. – Pulkininkas Madus nutilo, linguodamas ir žiūrėdamas į tolį. – Sužinojau, kaip dvokia vištų šūdai, tik permiegojęs juose tris naktis. Trečią dieną Ibrahimo pasiųstas mažas berniukas atnešė man kelis kaftanus bei pinigų ir perdavė, kad turiu tuoj pat išeiti. Apsimečiau fulanių nomadu ir keliavau per mažesnius kaimelius, nes Ibrahimas sakė, kad artilerijos kareiviai užblokavo visus svarbesnius Kadūnos kelius. Man pasisekė rasti sunkvežimio vairuotoją, ibą iš Ohafijos, šis nuvežė mane į Kafančaną.

Ten gyvena mano pusbrolis. Juk pažįsti Onunkvą, ar ne? – Madus nelaukė, kol Kainenė atsakys. – Jis yra geležinkelio stoties viršininkas, jis man pasakė, kad šiauriečiai kareiviai užtvėrė Makurdės tiltą. Tas tiltas virto kapu. Jie naršė kiekvieną transporto priemonę, sulaikė keleivinius traukinius iki aštuonių valandų ir nušovė visus aptiktus ibų kareivius, o jų kūnus išmetė. Daugelis kareivių buvo persirengę, bet jie atpažino juos iš batų.

– Kaip? – Kainenė palinko į priekį.

– Iš batų. – Madus žvilgtelėjo į savo batus. – Žinai, kad mes, kareiviai, visą laiką avime batus, taigi jie apžiūrėjo kiekvieno vyro kojas ir kiekvieną ibą, kurio pėdos buvo švarios ir nesutrūkinėjusios dėl harmatano, nusivedė ir nušovė. Taip pat patikrino kaktas, ar jų oda neatrodo šviesesnė dėl to, kad jie nešioja kareivišką beretę. – Madus papurtė galvą. – Onunkvas patarė man palaukti kelias dienas. Manė, kad man nepavyks pereiti tilto, nes jie lengvai atpažins mane, kad ir kaip maskuočiausi. Todėl dešimt dienų praleidau kaimelyje netoli Kafančano. Onunkvas surado skirtingus namus nakvynei. Pasilikti ten buvo nesaugu. Galų gale jis pasakė, kad rado vairuotoją, gerą žmogų iš Nnevės, paslėpsiantį mane prekinio traukinio vandens bake. Vyrukas davė man apsivilkti ugniagesio kostiumą, ir aš įsikoriau į baką. Vanduo siekė smakrą. Kiekvieną kartą vagonui trūktelėjus, vanduo kliūstelėdavo man į nosį. Kai privažiavome tiltą, kareiviai nuodugniai apieškojo traukinį. Girdėjau žingsnius virš bako dangčio ir pamaniau, kad atėjo galas. Bet jie nepakėlė dangčio, ir mes prasmukome. Tik tada suvokiau, kad esu gyvas ir išgyvensiu. Sugrįžau į Umunačę ir radau Adaobę juodais drabužiais.

Madui nutilus, Kainenė dar ilgai į jį žiūrėjo. Tyla privertė Ričardą vėl jaustis nepatogiai, nes jis nežinojo, kaip reaguoti, kokia turi būti jo veido išraiška.

– Po šito kareiviai ibai ir šiauriečiai nebegali gyventi tose pačiose kareivinėse. Tai neįmanoma, neįmanoma, – tarė pulkininkas Madus. Jo akys blizgėjo tarsi stiklinės. – O Govonas negali vadovauti valstybei. Jie negali primesti mums Govono kaip valstybės galvos. Taip nedaroma. Yra už jį vyresnių.

– Ką ketini daryti dabar? – paklausė Kainenė.

Madus, rodos, jos negirdėjo.

– Tiek daug mūsiškių žuvo, – pasakė jis. – Tiek daug patikimų, gerų vyrų – Udodis, Okunvezė, Okaforas – ir tai žmonės, kurie tikėjo Nigerija ir nesuko galvos dėl genties. Galų gale Udodis geriau kalbėjo hausų

tarme nei ibų, bet pažiūrėkit, kaip jie paskerdė jį. – Jis atsistojo ir ėmė žingsniuoti po kambarį. – Problema yra etninės pusiausvyros politika. Dalyvavau komisijoje, ji sakė generaliniam štabui, kad turime jos atsisakyti, kad ji skaldo armiją į priešingas stovyklas, kad jie turi liautis dalyti aukštesnius postus nekvalifikuotiems šiauriečiams. Bet mūsų generalinis štabas pasakė ne, mūsų *britaniškas* generalinis štabas.

Madus pasisuko ir metė žvilgsnį į Ričardą.

– Liepsiu Ikedžidei išvirti mėgstamų tavo ryžių, – tarė Kainenė.

Madus gūžtelėjo pečiais tylėdamas ir stebeilijo pro langą.

10

Ugvus dengė stalą pietums.

– Aš baigiau, pone, – pasakė jis, nors žinojo, kad šeimininkas nevalgys *okro* sriubos ir vaikščios pirmyn atgal po svetainę paleidęs radiją visu garsu, kaip daro nuo tada, kai maždaug prieš valandą išėjo panelė Adebajo. Ji taip smarkiai beldė į laukujes duris, kad Ugvus sunerimo, jog gali skilti durų stiklas, o kai jis atidarė duris, ji prasispraudė pro jį klausdama: „Kur tavo šeimininkas? Kur tavo šeimininkas?“

„Aš jį pakviesiu, panele“, – pasakė Ugvus, bet panelė Adebajo nuskubėjo į šeimininko darbo kambarį. Jis girdėjo ją sakant: „Šiaurėje prasidėjo neramumai“, ir jo burna išdžiūvo, nes panelė Adebajo nebuvo gandų skleidėja, vadinasi, šiaurėje nutiko kažkas tikrai rimta, o Olana buvo Kane.

Prieš kelias savaites įvykus antrajam perversmui, kai buvo nužudyti ibų kareiviai, jis stengėsi suprasti, kas darosi, atidžiau skaitė laikraščius, įdėmiau klausėsi šeimininko ir jo svečių. Pokalbių pabaigoje nebesigirdėjo raminančio juoko, svetainę, rodos, užtemdė abejonės, neaiškus žinojimas, tarsi jie visi suvoktų, jog kažkas nutiks, bet dar nežino kas. Niekam iš jų nebūtų atėję į galvą, kad nutiks tai, apie ką dabar, Ugvui taisinėjant staltiesę, kalbėjo „ENBC Radio Enugu“ pranešėjas: „Patvirtintais duomenimis, Maiduguryje nužudyti beveik penki šimtai ibų.“

– Nesąmonė! – suriko šeimininkas. – Ar girdėjai *tai*? Ar girdėjai *tai*?

– Taip, pone, – tarė Ugvus. Jis vylėsi, kad triukšmas nepažadins popiečio miego paguldytos mažylės.

– Neįmanoma! – pasakė šeimininkas.

– Pone, jūsų sriuba, – priminė Ugvus.

– Nužudyti penki šimtai žmonių. Visiška nesąmonė! Tai negali būti tiesa.

Ugvus paėmė valgį nuo stalo ir padėjo jį į šaldytuvą. Prieskonių kvapas kėlė jam šleikštulį, kaip ir sriubos ar bet kokio maisto reginys. Tačiau mažylė greitai pabus ir reikia ruošti jai pietus. Ugvus atsinešė iš sandėlio krepšį su bulvėmis ir prisėdo – žiūrėdamas į jas prisiminė, kaip prieš dvi

dienas Olana išvažiavo į Kaną pasiimti tetulės Arizės, o supinti jos plaukai buvo taip įtempę kaktos odą, kad ši atrodė glotni ir žvilganti.

Į virtuvę įbėgo mažylė.

– Ugvau.

– *I tetago*? Jau atsibudai? – paklausė Ugvus ir apkabino ją. Pagalvojo, ar šeimininkas pastebėjo ją einant pro svetainę. – Sapnavai viščiukus?

Mažylė nusijuokė, ir juokas įspaudė jos skruostukuose gilias duobutes.

– Taip!

– Ar kalbėjai su jais?

– Taip!

– Ką jie sakė?

Mažylė neatsakė kaip paprastai. Ji paleido jo kaklą ir pritūpė ant grindų.

– Kur mamytė Ola?

– Mamytė Ola greitai sugrįš. – Ugvus tyrinėjo peilio ašmenis. – Dabar padėk man sutvarkyti bulvių lupenas. Sumesk jas į šiukšlių dėžę, o kai mamytė Ola grįš, aš jai pasakysiu, kad tu padėjai man ruošti valgį.

Pastatęs puodą su bulvėmis ant viryklės, Ugvus išmaudė mažylę, apibarstė jos kūnelį kriaušių kvapo talko milteliais ir atnešė jai rožinius naktinius marškinius. Juos Olana mėgo labiausiai, nes su jais mažylė panėšėjo į lėlę. Bet ši pareiškė: „Noriu savo pižamos“, ir Ugvus dvejojo, kas Olanai labiau patiktų, naktiniai marškiniai ar pižama.

Pasigirdo beldimas į laukujes duris. Šeimininkas išbėgo iš darbo kambario. Ugvus puolė prie durų ir pirmas įsikibo į durų rankeną, trokšdamas pats atidaryti duris, nors ir žinojo, kad tai ne Olana. Ji turėjo savo raktus.

– Ar tu Obiozas? – paklausė šeimininkas, žiūrėdamas į vieną iš dviejų vyrų, stovinčių prie durų. – Obiozas?

Kai tik Ugvus pamatė vyrus įkritusiomis akimis ir purvu aptaškytais drabužiais, tuoj pat suprato, kad reikia nuvesti mažylę į šalį, paslėpti ją. Nunešė jos valgį į miegamąjį, padėjo ant žaidimų stalo ir pasiūlė jai įsivaizduoti, jog valgo kartu su Džilu iš *Džeko ir Džilo* komikso, pristatyto kartu su *Renaissance*. O pats stovėjo prie koridoriaus durų ir dirsčiojo į svetainę. Vienas iš atvykėlių kalbėjo, kitas gėrė vandenį iš butelio, nekreipdamas dėmesio į šalia ant stalo stovinčią stiklinę.

– Radome sunkvežimio vairuotoją, šis sutiko mus atvežti, – prakalbo žmogus, ir Ugvus iš karto suprato, kad jis yra šeimininko giminaitis; jo Abos dialektas buvo labai sodrus, visos *f* skambėjo kaip *v*.

– Kas nutiko?

Vyriškis pastatė butelį su vandeniu ir tyliai pasakė:

– Jie žudo mus kaip skruzdėles. Ar girdėjai, ką pasakiau? Kaip skruzdėles.

– Mūsų akys daug ką matė, *anji afudžugo anja*, – tarė Obiozas. – Mačiau visą šeimą, tėvą, motiną ir tris vaikus, gulinčius ant kelio į automobilių aikštelę. Tiesiog gulinčius.

– O kaip Kanas? Kas vyksta Kane? – paklausė šeimininkas.

– Tai prasidėjo ir Kane, – atsakė vyras.

Obiozas kalbėjo, sakė kažką apie maitvanagius ir kūnus, suverstus už miesto sienų, bet Ugvus daugiau nebesiklausė. *Tai prasidėjo ir Kane* aidėjo jo galvoje. Jis visai nenorėjo tvarkyti svečių kambario, ieškoti paklodžių, šildyti sriubą ir gaminti jiems šviežią *gari*. Norėjo, kad jie tuoj pat išsinešdintų. Arba, jeigu neišsinešdins, tai tegu užčiaupia purvinas savo burnas. Troško, kad nutiltų ir radijo pranešėjai, bet jie nenutilo. Vis kartojo žinias apie žudynes Maiduguryje, kol Ugvų apėmė nenumaldomas troškimas išmesti radiją pro langą, o kitą popietę, vyrams išvykus, oficialus balsas iš „ENBC Radio Enugu“ perpasakojo žmonių, savo akimis mačiusių įvykius šiaurėje, pranešimus: Zarijoje sukapoti mokytojai, Sokote padegta pilna žmonių katalikų bažnyčia, Kane perplėštas nėščios moters pilvas. Diktorius nutilo. „Šiuo metu dalis mūsų žmonių grįžta. Grįžta tie, kam pasisekė. Geležinkelio stotys pilnos mūsiškių. Jei turite atsargoje arbatos ir duonos, prašome nešti į stotis. Padėkite broliams varge.“

Šeimininkas pašoko nuo sofos.

– Eik, Ugvau, – pasakė jis. – Paimk arbatos, duonos ir eik į geležinkelio stotį.

– Taip, pone, – atsakė Ugvus.

Prieš užkaisdamas arbatą, jis pakepė plantanų mažylei.

– Padėjau mažylės pietus į orkaitę, pone, – pasakė jis.

Išeidamas nebuvo tikras, kad šeimininkas jį girdėjo, todėl nerimavo, jog mažylė išalks, o šis nieko nežinos apie keptus plantanus orkaitėje. Apie tai galvojo, kol pasiekė stotį. Visa platforma buvo padengta dembliais ir purvinais apdarais, ant jų gūžėsi žmonės – vyrai, moterys, vaikai, verkiantys, graužiantys duoną, tvarstantys žaizdas. Tarp jų sukiojosi prekeiviai su padėklais ant galvų. Ugvus nenorėjo eiti į tą skarmaluotą turgų, bet įveikė save ir prisiartino prie vyro, sėdinčio ant žemės, krauju ištepliotu skuduru apsisukusio galvą. Visur zvimbė musės.

– Ar nori duonos? – paklausė Ugvus.

– Taip, mano brolau. *Dalu*. Ačiū.

Ugvus nenorėjo pasižiūrėti, ar gili pjautinė žaizda jo galvoje. Jis įpylė arbatos ir ištiesė duoną. Rytoj neprisimins to vyro, nenori prisiminti.

– Ar nori duonos? – paklausė Ugvus kito vyro. Šis sėdėjo susikūprinęs netoliese. – *I čoro* duona?

Vyriškis atsisuko. Ugvus atšoko ir vos neišmetė gertuvės. Žmogus nebeturėjo dešinės akies, jos vietoje raudonavo šlapiuojantis minkštimas.

– Mus išgelbėjo kareiviai, – pasakė pirmasis vyras, tarsi manydamas, kad turi papasakoti savo istoriją mainais už duoną, kurią valgė pamirkęs į arbatą. – Jie liepė mums bėgti į kareivines. Tie bepročiai vaikėsi mus kaip pabėgusias ožkas, bet už kareivinių vartų buvome saugūs.

Sustojo išklibęs traukinys, toks pilnas, kad kai kurie žmonės netilpo į vagonus ir kabojo lauke, laikydamiesi už metalinių strypų. Ugvus stebėjo išlipančius pavargusius, dulkėtus, kraujuotus žmones, bet neprisidėjo prie puolančių jiems į pagalbą. Mintis, kad Olana gali būti viena iš tų šlubčiojančių, sugniuždytų žmonių, buvo nepakeliama, bet dar blogiau buvo galvoti, kad jos čia nėra, kad ji liko kažkur toli, šiaurėje. Jis stebėjo, kol traukinys liko tuščias. Olanos jame nebuvo. Ugvus atidavė likusią duoną vienakiui vyrui, tada apsisuko ir leidosi bėgti. Sustojo tik pasiekęs Odimo gatvę ir pralėkęs pro baltai žydintį krūmą.

11

Olana sėdėjo Mohamedo verandoje, gėrė atšaldytą ryžių pieną ir juokėsi iš sustingusių savo lūpų bei pojūčio, kurį sukėlė į gerklę varvantys gardūs šalti lašeliai, kai pasirodė sargas ir pasakė turįs pasikalbėti su Mohamedu.

Mohamedas nuėjo ir po kelių akimirkų grįžo, laikydamas kažką panašaus į brošiūrą.

– Jie maištauja, – pasakė jis.

– Tai studentai, tiesa? – paklausė Olana.

– Manau, tai dėl religijos. Tu privalai tuoj pat išvykti. – Jis vengė jos žvilgsnio.

– Mohamedai, nusiramink.

– Sulė sakė, kad jie blokuoja kelius ir ieško kitatikių. Eikš, eikš. – Jis jau ėjo į vidų. Olana nusekė iš paskos. Jis per daug nerimauja, tas Mohamedas. Pagaliau studentai musulmonai nuolat rengia demonstracijas dėl vieno ar kito dalyko ir neduoda ramybės vakarietiškai apsirengusiems žmonėms, bet tos demonstracijos visada greitai išsisklaido.

Mohamedas įėjo į kambarį ir išėjo nešinas ilgu šaliu.

– Užsimesk šitą, kad neišsiskirtum, – tarė jis.

Olana užsidengė galvą šaliu ir apvyniojo jo galus apie kaklą.

– Atrodau kaip tikra musulmonė, – pajuokavo ji.

Bet Mohamedas vos šyptelėjo.

– Eime. Žinau trumpiausią kelią į geležinkelio stotį.

– Geležinkelio stotį? Mes su Arize važiuosime tik rytoj, Mohamedai, – mėgino prieštarauti Olana, beveik bėgdama, kad spėtų paskui jį. – Turiu grįžti į dėdės namus Sabon Garyje.

– Olana. – Mohamedas įjungė automobilį; staigiai trūktelėjęs, šis metėsi į priekį. – Sabon Garyje nesaugu.

– Ką tuo nori pasakyti? – Ji pasitaisė šalį; mezginiais apsiūti kraštai buvo šiurkštūs ir nemaloniai veržė kaklą.

– Sulė sakė, jie yra gerai organizuoti.

Olana spoksojo į jį, staiga apimta baimės dėl to, koks jis atrodo išsigandęs.

– Mohamedai?

Jo balsas buvo prislopintas:

– Jis sakė, kad kelyje į oro uostą guli ibų kūnai.

Olana suvokė: tai nėra tik paprasta religingų studentų demonstracija. Pajuto, kaip iš baimės išdžiūvo gerklė. Ji suglaudė delnus.

– Prašau iš pradžių paimti mano giminaičius, – tarė ji. – Prašau.

Mohamedas pasuko į Sabon Garį. Pro šalį važiavo autobusas, dulkėtas ir geltonas; atrodė panašus į vieną tų agitacinių autobusų, jais politikai važinėdavo po kaimo vietoves ir dalydavo valstiečiams ryžių bei grynųjų. Kažkoks vyriškis kabojo persisvėręs pro autobuso dureles ir prispaudęs prie lūpų garsiakalbį. Aiškiai buvo girdėti lėtai tariami hausų kalbos žodžiai: „Ibai, nešdinkitės. Kitatikiai, nešdinkitės. Ibai, nešdinkitės." Mohamedas ištiesė ranką, suspaudė Olanai delną ir nepaleido jo, vairuodamas pro pakelėje susibūrusius jaunus vyrus, skanduojančius: *Araba, araba!* Jis sulėtino ir kelis kartus paspaudė signalą, reikšdamas pritarimą; kai jie pamojavo, jis vėl padidino greitį.

Sabon Garyje pirmoji gatvė buvo tuščia. Olana pirmiausia pamatė kylančius dūmus, tarsi ištįsusius, pilkus šešėlius, ir tik tada užuodė degėsių kvapą.

– Lik čia, – pasakė Mohamedas, sustabdęs automobilį prie dėdės Mbaezio kiemo vartų. Olana stebėjo, kaip jis nubėga. Gatvė atrodė keista, nepažįstama; kiemo vartai buvo sulaužyti, skardos lakštai priploti prie žemės. Tada ji pastebėjo tetulės Ifekos kioską ar tai, kas iš jo liko: medžio nuolaužas, žemės riešutų pakelius, gulinčius dulkėse. Ji atidarė automobilio dureles ir išlipo. Akimirką stabtelėjo, priblokšta akinamos šviesos ir karščio, virš stogo besiplaikstančios liepsnos, ore plevenančių nuodėgų ir pelenų, ir leidosi tekina namo link. Sustojo pamačiusi kūnus. Dėdė Mbaezis gulėjo veidu į žemę, nerangiai persisukęs, išskėstomis kojomis. Kažkas, panašus į balkšvą kremą, lėtai sunkėsi iš gilios žaizdos jo pakaušyje. Tetulė Ifeka gulėjo verandoje. Pjautinės žaizdos nuogame jos kūne buvo mažesnės, nusėjusios rankas ir kojas tarsi praviros raudonos lūpos.

Olana pajuto vandeningą šleikštulį žarnyne, po akimirkos tirpulys pasklido po visą kūną ir sustojo ties pėdomis. Mohamedas traukė ją, vilko skaudžiai suspaudęs ranką. Bet ji negali išeiti be Arizės. Arizei netrukus reikia gimdyti. Jai reikia būti kuo arčiau gydytojo.

– Arizė, – pasakė ji. – Arizė gyvena netoli, toje pačioje gatvėje.

Dūmai aplink ją taip sutirštėjo, kad ji nesuprato, ar į kiemą iš tikrųjų atsibastė vyrų būrys, ar tai tik suodžių kamuoliai, kol staiga pamatė bliz-

gančius metalinius jų kirvius bei mačečių ašmenis ir krauju ištepliotus kaftanus, besiplaikstančius palei kojas.

Mohamedas įstūmė ją į automobilį, tada apėjo aplink ir įlipo pats.

– Nulenk galvą, – pasakė jis.

– Pribaigėm visą šeimą. Tokia buvo Alacho valia! – hausų kalba sušuko vienas iš vyrų. Atrodė pažįstamas. Tai Abdulmalikas. Jis koja bakstelėjo ant žemės gulintį kūną, ir Olana tik dabar pamatė, kiek daug kūnų, tarsi skudurinių lėlių, mėtosi aplink.

– Kas jūs? – paklausė kitas, atsistojęs priešais automobilį.

Mohamedas atidarė dureles, sėdėdamas viduje, ir kažką pasakė pataikaujančia hausų greitakalbe. Vyras atsitraukė. Olana pasisuko, norėdama atidžiau įsižiūrėti, ar tai tikrai Abdulmalikas.

– Nepakelk veido! – perspėjo Mohamedas. Jis vos spėjo aplenkti kukos medį; viena didelė ankštis gulėjo nukritusi ant žemės, ir Olana girdėjo gurgždantį triaukštelėjimą, kai automobilis pervažiavo ją. Ji nuleido galvą. Tai *buvo* Abdulmalikas. Jis paspyrė kitą kūną, begalvį moters kūną, ir perlipo per jį, iš pradžių perkėlęs vieną koją, paskui kitą, nors buvo užtektinai vietos apeiti.

– Alachas šito neleidžia, – pasakė Mohamedas. Jis drebėjo; visas jo kūnas virpėjo. – Alachas jiems neatleis. Alachas neatleis žmonėms, privertusiems juos tai padaryti. Alachas *niekada* šito neatleis.

Jie važiavo tūžmingoje tyloje, pro policininkus krauju aptaškytomis uniformomis, pro pakelėse tupinčius maitvanagius, pro berniukus, nešinus pagrobtais radijo aparatais, kol Mohamedas sustabdė automobilį prie geležinkelio stoties ir įstūmė ją į sausakimšą traukinį.

Olana sėdėjo traukinyje ant grindų, pritraukusi kelius prie pat krūtinės, suspausta šiltų, prakaituojančių kūnų. Lauko pusėje žmonės važiavo prisirišę prie vagonų, kai kurie stovėjo ant laiptelių, įsitvėrę į turėklus. Ji girdėjo duslius šauksmus, kai kažkuris nukrito. Traukinys panėšėjo į prastai sutvirtinto metalo masę, riedėjo netolygiai, tarsi bėgius nuolat kirstų greičio mažinimo kalneliai, ir kas kartą, kai jis krėstelėdavo, Olana atsitrenkdavo į šalia sėdinčią moterį, į kažką ant jos kelių – didelį indą, kalebasą. Moters apdaras buvo nusėtas dėmėmis, panašiomis į kraują, bet Olana nebuvo tikra. Jos akys degė. Regis, į jas kas būtų pripylęs smėlio, sumaišyto su pipirais, graužiančiais ir svilinančiais vokus. Ji jautė baisią kančią ir mirksėdama, ir užsimerkusi, ir stengdamasi žiūrėti nemirkčiodama. Paseilino pirštus ir patrynė akis. Kartais taip darydavo,

kai mažylė nesmarkiai įsidrėksdavo. „Mamyte Ola!“ – verkšlendavo ji keldama užgautą rankutę ar koją, ir Olana kyštelėdavo pirštą jai į burnelę, o paskui perbraukdavo juo per skaudamą vietą. Tačiau nuo seilių akis ėmė dar labiau peršėti.

Priešais sėdintis jaunas vyras riktelėjo ir suėmė rankomis galvą. Traukinys pakrypo, ir Olana vėl atsitrenkė į kalebasą; buvo malonu pajusti tvirtą medieną. Pamažu tiesė ranką, kol švelniai prisilietė prie įrėžtų linijų, besikryžiuojančių ant kalebaso paviršiaus. Ji užsimerkė – taip skaudėjo mažiau – ir šitaip sėdėjo valandų valandas, užsimerkusi ir atrėmusi ranką į kalebasą, kol kažkas sušuko ibų kalba: „*Anji agafyla!* Pervažiavome Nigerio upę! Pasiekėme namus!“

Skystis – šlapimas – pasklido ant traukino grindų. Olana juto, kaip į drabužius sunkiasi šalta drėgmė. Moteris su kalebasu kumštelėjo ją, tada mostelėjo dar keliems žmonėms, sėdintiems arčiausiai. „*Bianu*, ateikit, – pasakė ji. – Ateikit ir pasižiūrėkit.“

Ji atidarė kalebasą.

– Pasižiūrėkit, – pakartojo ji.

Olana žvilgtelėjo į indo vidų. Pamatė mažos mergaitės galvą su pilka it pelenai oda, supintais plaukais, užverstomis akimis ir pražiota burna. Valandėlę į ją dyrėjo, paskui nusuko akis į šoną. Kažkas suklykė.

Moteris uždarė kalebasą.

– Ar žinote, – tarė ji, – kiek sugaišdavau laiko, kol supindavau tuos plaukus? Ji turėjo tokius tankius plaukus.

Traukinys, gergždamas rūdimis, sustojo. Olana išlipo ir stabtelėjo besigrumdančioje minioje. Moteris nualpo. Automobilių berniukai trankė sunkvežimių šonus ir skandavo: „Overė! Enugu! Nsuka!“ Ji galvojo apie kalebase glūdinčius supintus plaukus. Įsivaizdavo, kaip motina juos pina, pirmiausia patepdama pirštus pomada, o paskui atskirdama mažas sruogeles medinėmis šukomis.

12

Ričardas iš naujo skaitė Kainenės raštelį, kai lėktuvas nutūpė Kane. Rado jį ką tik, savo lagaminėlyje ieškodamas laikraščio. Gailėjosi, kad nežinojo, jog jis guli čia dešimt dienų, kurias jis praleido Londone, ir laukia, kol bus perskaitytas.

Ar meilė yra tas nepagrįstas poreikis nuolat matyti tave šalia? Ar meilė – tai saugumas, kurį aš jaučiu, kai mudu tylime? Ar tai tas bendrumas, ta pilnatvė?

Skaitydamas jis šypsojosi; niekada anksčiau Kainenė nebuvo jam rašiusi tokių žodžių. Kažin ar iš viso ką nors rašė, išskyrus standartinius *Myliu, Kainenė* jo gimtadienių atvirukuose. Jis skaitė vėl, užtrukdamas prie kiekvienos *A*, įmantriai išvedžiotos, panašios į sterlingo ženklą. Staiga nustojo nervintis dėl to, kad skrydis iš Londono vėlavo, o šis nusileidimas Kane pakeisti lėktuvų prieš skrendant į Lagosą sugaišins dar daugiau laiko. Jautėsi apgaubtas absurdiško lengvumo; viskas pasirodė įmanoma, viskas valdoma. Jis pakilo ir padėjo šalia sėdinčiai moteriai iškelti lagaminą. *Ar meilė – tai saugumas, kurį aš jaučiu, kai mudu tylime?*

– Jūs toks malonus, – pasakė moteris airiška tarsena. Dauguma lėktuvo keleivių buvo ne Nigerijos gyventojai. Jei Kainenė keliautų kartu, tikrai pasakytų ką nors pašaipaus – *Štai atvyko marodieriai europiečiai.* Trapo apačioje Ričardas paspaudė ranką stiuardesei ir greitai perėjo į kitą nusileidimo tako pusę; saulė negailestingai kepino, skvarbus akinamas karštis, rodės, garina, džiovina kūno skysčius, todėl jis lengviau atsikvėpė peržengęs vėsaus pastato slenkstį. Atsistojo į eilę prie muitinės ir vėl įniko skaityti Kainenės žinutę. *Ar meilė yra tas nepagrįstas poreikis nuolat matyti tave šalia?* Sugrįžęs į Port Harkortą jis paprašys jos rankos. Iš pradžių ji pasakys ką nors panašaus į: *Baltasis vyras ir jokių pinigų, apie kuriuos būtų galima kalbėti. Mano tėvus ištiks šokas.* Bet ji sutiks. Jis žinojo, kad ji sutiks. Paskutiniu metu ji pasikeitė, tapo švelnesnė ir pakantesnė, dėl to ir atsirado šis raštelis. Jis nebuvo tikras, kad Kainenė atleido jam įvykį su Olana, – jie niekada apie tai nekalbėjo, – bet šie žodžiai, šis neįprastas atvirumas reiškia, kad ji pasiruošusi

žengti į priekį. Jis lygino raštelį delne, kai jaunas itin tamsios odos muitinės tarnautojas paklausė:

– Ar turite apmuitinamų daiktų, pone?

– Ne, – atsakė Ričardas ir įteikė savo pasą. – Vyksiu toliau į Lagosą.

– Gerai, šaunu, pone! Sveiki atvykę į Nigeriją, – pasakė vyrukas. Duksli uniforma prastai derėjo prie stambaus, putlaus jo kūno.

– Jūs čia dirbate? – paklausė Ričardas.

– Taip, pone. Aš mokausi. Gruodį tapsiu tikru muitininku.

– Nuostabu, – tarė Ričardas. – Iš kur esate kilęs?

– Iš pietryčių regiono, iš Obosio.

– Tai mažas miestukas netoli Oničos?

– Pažįstate tą kraštą, pone?

– Aš dirbu Nsukos universitete ir keliavau po rytus. Rašau knygą apie tą sritį. Be to, mano sužadėtinė kilusi iš Umunačės, ne per toliausiai nuo jūsų. – Jis pajuto, kad raustelėjo džiaugdamasis savo laimėjimu – tuo, kaip lengvai žodis *sužadėtinė* išslydo jam iš lūpų, išpranašaudamas artėjančią vyro, atsidūrusio po žmonos padu, palaimą. Šyptelėjo, paskui pajuto, kad šypsenos vos nepakeitė kikenimas, ir pagalvojo, jog jis, ko gero, šiek tiek kliedi. Tai vis dėl to raštelio.

– Sužadėtinė, pone? – Jaunasis vyras žvelgė nepritardamas.

– Taip, ji vardu Kainenė, – Ričardas kalbėjo lėtai, stengdamasis aiškiai ištarti kiekvieną skiemenį.

– Jūs mokate ibų kalbą, pone? – Dabar vyro akyse šmėstelėjo šiokia tokia pagarba.

– *Nvane di na mba*, – atsakė Ričardas mįslingai, tikėdamasis, kad nesumaišė žodžių ir patarlė reiškia, kad brolis gali būti kilęs iš kito krašto.

– Ech! Jūs kalbate! *I na-asu Igbo!* – Jaunuolis drėgna ranka suspaudė Ričardui delną, šiltai jį pakratė ir ėmė pasakoti apie save. Jis buvo vardu Naemeka.

– Gerai pažįstu Umunačės žmones, jie visada ieško priekabių, – pasakė jis. – Giminaičiai perspėjo mano pusseserę netekėti už vyro iš Umunačės, bet ji nepaklausė. Jie mušė ją kasdien, kol ši susidėjo daiktus ir grįžo į savo tėvo namus. Bet ne visi Umunačėje yra blogi. Mano motinos giminės iš ten kilusios. Ar negirdėjote apie mano motinos motiną? Nvajikę Nkvelę? Turėtumėte paminėti ją savo knygoje. Ji buvo puiki žolininkė, gamino pačius geriausius vaistus nuo maliarijos. Jei būtų ėmusi iš žmonių didelius pinigus, dabar studijuočiau mediciną užjūryje.

Bet mano šeima neišgali pasiųsti manęs į užjūrį, o Lagoso žmonės suteikia išsimokslinimą tik tiems, kurių tėvai gali duoti kyšį. Dėl Nvajikės Nkvelės aš irgi panorau mokytis, kad galėčiau tapti gydytoju. Bet nesakau, kad mano darbas muitinėje yra blogas. Pagaliau ir mums reikia išlaikyti egzaminus, kad gautume darbą, ir daugelis žmonių pavydi. Kai tapsiu tikras muitininkas, gyvenimas pagerės ir mažiau teks kęsti...

Balsas, kalbantis angliškai su elegantišku hausų akcentu, paskelbė, kad skrydžio iš Londono keleiviai turi eiti toliau ir sėsti į lėktuvą, nuskraidinsiantį juos į Lagosą. Ričardas lengviau atsikvėpė.

– Buvo malonu su jumis paplepėti, *džisie ike*, – pasakė jis.

– Taip, pone. Pasveikinkit Kainenę.

Naemeka pasuko savo stalo link. Ričardas pasiėmė lagaminėlį. Šoninės durys su trenksmu atsidarė, ir įgriuvo trys vyrai su ilgais šautuvais rankose. Jie dėvėjo žalias kariškas uniformas, ir Ričardas stebėjosi, kodėl kareiviai leidžia sau šitaip elgtis, įsiverždami lyg kokiame spektaklyje, kol pamatė jų akis, raudonas ir stiklines, beveik beprotiškas.

Pirmasis kareivis ėmė sukioti šautuvą į visas puses.

– *Ina njamiri!* Kur ibai? Kuris čia yra ibas? Kur kitatikiai?

Kažkokia moteris suklykė.

– Tu ibas, – tarė antrasis kareivis Naemekai.

– Ne, aš kilęs iš Kacinos! Kacinos!

Kareivis žengė prie jo.

– Sakyk *Alahu Akbar!*

Laukiamasis nuščiuvo. Ričardas pajuto, kaip akių vokus sveria šalto prakaito lašai.

– Sakyk *Alahu Akbar!* – pakartojo kareivis.

Naemeka parklupo ant kelių. Ričardas matė, kaip baimė giliai įsirėžė į jo veidą ir pavertė jį subliuškusia kauke, nė kiek nepanašia į jį. Naemeka neištars *Alahu Akbar*, nes jo akcentas išduos jį. Ričardas norėjo, kad jis sakytų žodžius, bent pamėgintų; troško, kad kas nors, bet kas įvyktų toje slogioje tyloje, ir, lyg atsakydamas į jo mintis, pakilo šautuvas, Naemekos krūtinė persprogo, ištaškydama raudoną masę, o Ričardas rankoje sugniaužė raštelį.

Keleiviai gūžėsi už kėdžių. Vyrai klūpojo nuleidę galvas iki grindų. Kažkas šaukė ibų kalba: „Mano motina, o! Mano motina, o! Dievas sako ne!" Tai bufetininkas. Vienas iš kareivių priėjo prie pat jo ir paleido kulką, o paskui nusitaikė į užpakalyje išrikiuotus alkoholio butelius ir ėmė pyškinti. Patalpa prakvipo viskiu, „Campari" ir džinu.

Paskui buvo daugiau kareivių, daugiau šūvių, daugiau šūksnių *Njamiri!* ir *Araba, araba!* Bufetininkas raitėsi ant grindų, iš jo gerklės sklido gomurinis kliuksėjimas. Kareiviai nubėgo prie trapo, įsibrovė į lėktuvą ir išvilko ibus, jau sėdinčius lėktuve, išrikiavo juos, sušaudė ir paliko gulėti – spalvotas ryškių drabužių dėmes ant juodo dulkėto asfalto. Ginkluoti apsauginiai stebėjo visa tai sukryžiavę rankas ant savo uniformuotų krūtinių. Ričardas pajuto, kaip sušlapo kelnės. Ausyse skausmingai spengė. Jis vos nepavėlavo į lėktuvą, nes kol kiti keleiviai drebėdami lipo į lėktuvą, stovėjo nuošalyje ir vėmė.

Suzana vilkėjo savo maudymosi chalatą. Neatrodė nustebusi, nors jis atvyko nepranešęs.

– Atrodai išvargęs, – tarė ji, paliesdama jo skruostą. Palaidi jos plaukai, pilki ir susivėlę, buvo atmesti atgal, išryškindami paraudusias akis.

– Ką tik parskridau iš Londono. Mūsų lėktuvas pirmiausia nusileido Kane, – pasakė jis.

– Tikrai? – paklausė Suzana. – Kaip atšventėte Martino vestuves?

Ričardas sėdėjo ant sofos tylėdamas; neprisiminė nieko, kas vyko Londone. Suzana, rodos, neatkreipė dėmesio į tai, kad jis nieko nepasakė.

– Truputį viskio ir daug vandens? – paklausė ji, jau pildama gėrimus. – Kanas įdomus, tiesa?

– Taip, – atsakė Ričardas, nors iš tikrųjų norėjo jai papasakoti, kaip žiūrėdamas į prekeivius, automobilius ir autobusus perpildytose Lagoso gatvėse negalėjo patikėti savo akimis, kad gyvenimas čia teka įprastine vaga, kaip visada, tarsi Kane nieko nebūtų nutikę.

– Žinoma, tai kvaila, kad šiauriečiai labiau linkę dukart sumokėti užsieniečiams nei samdyti pietiečius. Bet užtat galima užkalti pinigėlių. Naidželas man ką tik skambino ir pasakojo apie savo draugelį Džoną, bjaurų škotą. Šiaip ar taip, tas Džonas yra užsakomųjų reisų pilotas ir per kelias paskutines dienas neblogai prasigyveno skraidindamas ibus į saugią vietą. Jis sakė, kad vien Zarijoje buvo nužudyta šimtai.

Ričardas pajuto, kad jo kūnas intensyviai ruošiasi kažką daryti, sudrebėti, apalpti.

– Vadinasi, tu žinai, kas čia vyksta?

– Aišku, žinau. Tiesiog viliuosi, kad tai neišplis iki Lagoso. Žinoma, šito nenuspėsi. – Suzana vienu mauku ištuštino savo taurę. Jis pastebėjo peleninį jos odos atspalvį, smulkius prakaito lašelius virš lūpos. – Čia yra daugybė ibų – na, jų iš tikrųjų yra visur, tiesa? Negali sakyti, kad jie

patys šito neprisišaukė, kai apie tai pagalvoji, užsidarydami tarp savųjų, pakilę į puikybę ir užvaldydami rinką. Labai žydiška, iš tiesų. Be to, jie santykinai necivilizuoti; negali net lyginti su jorubais, pavyzdžiui, pajūryje daugelį metų bendraujančiais su europiečiais. Prisimenu, kai čia atvykau pirmą sykį, kažkas mane perspėjo, kad pasisaugočiau, jei nusisamdysiu patarnautoją ibą, nes nespėsiu nė apsidairyti, kaip jis pasisavins mano namą ir žemę, ant kurios stovi. Dar lašelį viskio?

Ričardas papurtė galvą. Suzana įsipylė sau dar stiklą gėrimo, bet šį kartą jo nepraskiedė vandeniu.

– Tu nieko nematei Kano oro uoste, tiesa?

– Ne, – tarė Ričardas.

– Manau, jie neis į oro uostą. Net keista, kaip šitie žmonės negali suvaldyti savo neapykantos vieni kitiems. Savaime suprantama, mes visi ko nors nekenčiame, bet tai *kontroliuojama*. Civilizacija moko savikontrolės.

Suzana išlenkė savo gėrimą ir įsipylė kitą. Skardus jos balsas aidėjo ausyse net tada, kai jis nuėjo į vonios kambarį, ir galvą skeliantis skausmas dar sustiprėjo. Jis atsuko čiaupą. Apstulbo, kad jo atspindys veidrodyje atrodė nepasikeitęs – tokie patys nesuvaldomai atsikišę antakių plaukai ir tokios pat į mėlyną stiklą panašios akys. Jį turėjo pakeisti tai, ką jis matė. Jo gėda turėjo palikti veide raudonas dėmes. Tai, ką jis jautė, matydamas nužudytą Naemeką, buvo ne sukrėtimas, bet didžiulis palengvėjimas, kad Kainenės nėra šalia, nes jis neįstengtų jos apginti, o jie atpažintų, jog ji yra ibė, ir nušautų ją. Nors negalėjo išgelbėti Naemekos, turėjo pirmiausia galvoti apie jį, privalėjo sielotis dėl jauno vyro mirties. Stebeilijo į veidrodį ir klausė savęs, ar tai atsitiko iš tikrųjų, ar jis tikrai matė mirštančius žmones, o gal ore tvyroję sudaužytų alkoholio butelių ir kruvinų kūnų kvapai egzistavo tik vaizduotėje. Tačiau žinojo, kad tai tikrai nutiko, o abejonės kilo tik todėl, kad pačiam norėjosi abejoti. Nuleido galvą prie kriauklės ir pravirko. Vanduo šnypšdamas liejosi iš čiaupo stipria srove.

3. Knyga: Pasaulis tylėjo, kai mes mirėme

Jis rašo apie nepriklausomybę. Antrasis pasaulinis karas pakeitė pasaulio tvarką. Imperija byrėjo, ir iškilo aktyvus Nigerijos elitas, daugiausia iš pietų.

Šiaurė žiūrėjo į tai nepatikliai: baiminosi labiau išsilavinusių pietų, be to, visada norėjo valstybės, atskirtos nuo kitatikių pietų. Bet britai turėjo išsaugoti Nigeriją tokią, kokia ji yra: brangų jų kūrinį, didžiulę jų rinką, jų krislą Prancūzijos akyje. Siekdami nuraminti šiaurę, britai pasirūpino, kad prieš nepriklausomybės paskelbimą vykę rinkimai baigtųsi šiaurės naudai, ir sukūrė naują konstituciją, leidusią šiaurei kontroliuoti centrinį valdymo aparatą.

Pietūs, taip pat trokštantys nepriklausomybės, priėmė konstituciją. Britų pasitraukimas visiems žadėjo daugybę gerų dalykų: ilgai nigeriečius aplenkdavusius „baltuosius" atlyginimus, paaukštinimus, svarbiausius postus. Niekas nekreipė dėmesio į mažumų protestus, o regionai jau varžėsi taip nuožmiai, kad kai kurie reikalavo atskirų užsienio ambasadų.

1960-aisiais paskelbus nepriklausomybę, Nigeriją sudarė atskiri fragmentai, susieti trapia jungtimi.

13

Olanos užtemimai prasidėjo tą dieną, kai ji grįžo iš Kano, tada, kai jos kojos neatlaikė. Su kojomis viskas buvo gerai, kai ji išlipo iš traukinio ir nereikėjo laikytis už kraujuotų turėklų; jos atlaikė trijų valandų kelionę į Nsuką, nors teko visą laiką stovėti tokiame sausakimšame autobuse, kad nepavyko net pasikasyti niežinčios nugaros. Bet prie Odenigbo namo laukujų durų jos neatlaikė. Taip pat ir šlapimo pūslė. Kojos nutirpo, o tarp šlaunų ėmė sroventi karštas skystis. Ją aptiko mažylė, ji ėjo prie laukujų durų pasižiūrėti į lauką, vis klausinėdama Ugvaus, kada grįš mamytė Ola, ir suklykė, pamačiusi ant laiptų susmukusią povyzą. Odenigbas įnešė ją į vidų, išmaudė ir neleido mažylei jos per stipriai apkabinti. Kai mergaitė užmigo, Olana papasakojo Odenigbui, ką matė. Apibūdino šiek tiek pažįstamus drabužius ant begalvių kūnų kieme, vis dar trūkčiojančius dėdės Mbaezio rankų pirštus, vaiko galvą su užverstomis akimis kalebase ir keistą kieme gulėjusių kūnų odos atspalvį – blyškų matinį pilkumą, panėšintį į blogai nuvalytą mokyklinę lentą.

Tą naktį ji patyrė pirmąjį užtemimą. Iš viršaus nusileido stora antklodė ir stipriai prislėgė jai veidą, o ji iš visų jėgų stengėsi kvėpuoti. Paskui, kai antklodė pasitraukė, leisdama jai godžiais gurkšniais ryti orą, lange pasirodė liepsnojančios pelėdos, jos vaipėsi ir mojavo jai apsvilusiomis plunksnomis. Olana mėgino perpasakoti šiuos vaizdus Odenigbui. Taip pat bandė pasakyti, kad tos piliulės, kurias atnešė gydytojas Patelis, yra tokios pat lipnios kaip jos liežuvis ryte.

Bet Odenigbas visą laiką kartojo: „Ša, *nkem*. Tu pasveiksi." Jis kalbėjo su ja pernelyg švelniai. Jo balsas skambėjo kvailai, ir tai jam visai netiko. Jis net dainavo maudydamas ją vonioje, pilnoje vandens, kvepiančio mažylės vonios putomis. Ji norėjo paprašyti, kad jis liautųsi elgtis taip juokingai, bet lūpos neklausė. Kalbėti tapo sunku. Kai apsilankė jos tėvai ir Kainenė, ji daug nekalbėjo; Odenigbas papasakojo viską, ką ji matė.

Iš pradžių motina sėdėjo šalia tėvo ir linkčiojo klausydamasi, kaip Odenigbas kalba kvailai švelniu savo balsu. Paskui ji nualpo; tiesiog ėmė smukti žemyn, tarsi jos kaulai būtų suskystėję, kol galiausiai pusiau gulėjo, pusiau sėdėjo ant grindų. Tai buvo pirmas kartas, kai Olana matė

savo motiną be makiažo, be ausyse įsegto aukso, ir pirmas kartas nuo vaikystės laikų, kai ji matė verkiančią Kainenę. „Tu neturi apie tai kalbėti, neturi“, – kartojo Kainenė kūkčiodama, nors Olana net nemėgino apie tai kalbėti.

Tėvas žingsniavo po kambarį pirmyn atgal. Jis kamantinėjo Odenigbą, kur Patelis studijavo mediciną ir kuo remdamasis jis teigia, kad Olana negali vaikščioti dėl psichologinio sutrikimo. Pasakojo apie tai, kaip jie nervinosi, nes iš Lagoso teko atvažiuoti automobiliu, mat federalinės vyriausybės blokada reiškia, jog „Nigeria Airways“ nebeskrenda į pietryčius. „Norėjome atvykti tuoj pat, tuoj pat“, – kartojo jis taip dažnai, kad Olana su nuostaba pagalvojo, ar jis tikrai mano, kad jiems atvykus kas nors pasikeis. Vis dėlto jų apsilankymas kai ką pakeitė, ypač kad atvyko ir Kainenė. Žinoma, tai nereiškia, kad Kainenė jai atleido, bet vis šis tas.

Slinko savaitės. Olana gulėjo lovoje ir linkčiojo draugams bei giminaičiams, užeinantiems pasakyti *ndo* – labai gaila, kraipantiems galvas ir keiksnojantiems tuos bjaurius musulmonus hausus, tuos juodus kaip ožiai šiauriečius, tuos purvinus galvijų piemenis erkių apgraužtomis kojomis. Jos užtemimai sustiprėdavo tomis dienomis, kai ateidavo lankytojų; kartais iš eilės užgriūdavo net trys ir palikdavo ją dūstančią, išsekusią, pernelyg pavargusią net verkti, įstengiančią tik nuryti piliules, kurias Odenigbas įkišdavo jai į burną. Kai kurie svečiai turėjo ką papasakoti – Okaforai Zarijoje prarado sūnų ir visą jo keturių asmenų šeimą, Ibės dukra negrįžo iš Kauros–Namodos, Onjekačės šeima prarado aštuonis žmones Kane. Buvo ir kitokių istorijų, beje, apie Zarijos universiteto akademikus britus, rėmusius skerdynes ir siuntusius studentus kurstyti jaunimą, apie minias Lagoso automobilių aikštelėse, kurios švilpė ir tyčiojosi: „Nešdinkitės, ibai, nešdinkitės, tada *gari* bus pigesnis! Nešdinkitės ir nemėginkit užgrobti kiekvieno namo ir kiekvienos parduotuvės!“ Olanai nepatiko klausytis šių pasakojimų, nepatiko ir slapukiški svečių žvilgsniai į jos kojas, tarsi mėginantys atrasti gumbą, pateisinantį jos negalėjimą vaikščioti.

Bet buvo ir tokių dienų, kai ji nubusdavo iš snaudulio aiškia galva, visai kaip šiandien. Jos miegamojo durys buvo praviros, ir iš svetainės girdėjosi tai garsėjantys, tai tylantys balsai. Odenigbas prašė savo draugų kurį laiką nesilankyti. Jis taip pat nustojo žaisti tenisą, kad galėtų būti namuose ir Ugvui nereikėtų jos gabenti į tualetą. Olana džiaugėsi, kad jie vėl pradėjo lankytis. Kartais ji klausydavosi pokalbių. Sužinojo, kad

universiteto moterų draugija suorganizavo maisto aukojimą pabėgėliams, kad sklinda gandai, jog, ibams pabėgus, šiaurėje ištuštėjo turgavietės, geležinkeliai ir alavo kasyklos, kad ibų vedliu dabar laikomas pulkininkas Odžukvus, kad žmonės kalba apie atsiskyrimą ir naują valstybę, kurią ketinama pavadinti pagal įlanką, Biafros įlanką.

Panelė Adebajo kalbėjo griausmingu balsu:

– Sakau jums, kad mūsų studentai turėtų liautis kėlę triukšmą. Nėra prasmės išvaryti Deividą Hantą. Duokim žmogui šansą ir pažiūrėkim, ar bus taika.

– Deividas Hantas laiko mus pamišusiais vaikais, – tai Okeomos balsas. – Tas vyras turi keliauti namo. Ko jis čia aiškina mums, kaip gesinti ugnį, jeigu pats su savo bičiuliais britais pirmieji primetė į tą ugnį malkų?

– Gal jie ir primetė malkų, bet mes uždegėme degtuką, – tarė kažkas nepažįstamu balsu, gal profesorius Ačara, naujas fizikos dėstytojas, grįžęs iš Ibadano po antrojo perversmo.

– Primetė, neprimetė, dabar svarbiausia, kaip užtikrinti taiką, kol viskas nesprogo, – pasakė panelė Adebajo.

– Kokios taikos mums reikia? Pats Govonas pareiškė, kad nėra pagrindo sutarimui, tai kokios gi taikos mes siekiame? – paklausė Odenigbas. Olana įsivaizdavo, kaip jis sėdi ant kėdės kraštelio ir pasitaiso akinius kalbėdamas. – Atsiskyrimas yra vienintelis sprendimas. Jei Govonas norėtų išsaugoti šią šalį vieningą, jau seniai būtų ko nors ėmęsis. Dėl Dievo meilės, nė vienas iš jų nepasakė nė žodžio pasmerkdamas skerdynes, o jau praėjo tiek mėnesių! Vadinasi, visi nužudyti mūsų žmonės neturi jokios reikšmės!

– Ar girdėjote, ką neseniai sakė Zikas? Rytų Nigerija kunkuliuoja, kunkuliuoja ir kunkuliuos, kol federalinė vyriausybė atkreips dėmesį į skerdynes, – prakalbo profesorius Ezeka. Kimus jo balsas greitai nusilpo.

Olanos galva plyšo. Saulė silpnai švietė pro užuolaidas. Ugvus atitraukė jas, kai atnešė pusryčius. Ji norėjo šlapintis; šiomis dienomis dažnai šlapindavosi ir vis pamiršdavo daktaro Patelio paklausti, ar tai dėl vaistų. Kurį laiką stebeilijo į skambutį, stovintį ant spintelės prie lovos, paskui ištiesė ranką ir perbraukė pirštais juodą išgaubtą plastiką, raudoną mygtuką viduryje, kurį paspaudus pasigirsdavo šaižus garsas. Iš pradžių Odenigbas atkakliai mėgino pats jį įtaisyti, ir kas kartą, paspaudus mygtuką, sujungimas sienoje imdavo kibirkščiuoti. Galų gale jis atsivedė elektriką, o šis kikeno tiesdamas naujus laidus. Skambutis

daugiau nebesvaidė žiežirbų, bet čirškėjo per garsiai, ir kai prireikus į tualetą Olana jį paspausdavo, skardus atgarsis aidėdavo visame name. Ji palaikė pirštą ant raudono mygtuko, paskui jį atitraukė. Nusprendė neskambinti. Nuleido kojas ant grindų. Iš svetainės dabar sklido silpnesni garsai, tarsi kas nors būtų sumažinęs bendrą balsų stiprumą.

Paskui išgirdo Okeomą sakant: „Abūris." Šis žodis, Ganos miesto pavadinimas, skambėjo maloniai, ir ji ėmė įsivaizduoti apsnūdusių namelių būrį, apsuptą gardžiakvapių pievų. Pokalbiuose Abūris buvo minimas dažnai: Okeoma sakydavo, kad Govonas turėtų laikytis sutarties, kurią su Odžukvumi pasirašė Abūryje, arba profesorius Ezeka tvirtindavo, jog Govonas po Abūrio išsižadėjo savo žodžių, ir tai reiškė, kad jis nelinki ibams nieko gero, arba Odenigbas paskelbdavo: „Mes laikysimės Abūrio."

– Bet kaip Govonas galėjo taip radikaliai pasikeisti? – Okeomos balsas nuskambėjo garsiau. – Abūryje jis sutiko su konfederacija, o dabar nori vieningos Nigerijos ir unitarinės vyriausybės, bet unitarinė vyriausybė buvo pagrindinė priežastis, dėl kurios jis ir jo žmonės žudė ibų karininkus.

Olana atsistojo ir perkėlė į priekį vieną koją, paskui kitą. Susiūbavo. Kulkšnyse jautė įtampą ir sunkumą. Ji ėjo. Pėdos juto jaudinantį grindų kietumą, regis, virpėjo visos kojų kraujagyslės. Ji praėjo pro mažylės skudurinę Onutę, numestą ant grindų, valandėlę pastovėjo žiūrėdama į prikimštą lėlę, ir nuėjo į tualetą.

Vėliau pasirodė Odenigbas ir tiriamai pažvelgė jai į akis. Tai darydavo dažnai, tarsi ieškotų kažkokio įrodymo.

– Tu jau senokai neskambinai, *nkem*. Ar tau nereikia šlapintis?

– Ar jie visi išėjo?

– Taip. Nenori šlapintis?

– Aš jau šlapinausi. Aš ėjau.

Odenigbas spoksojo į ją.

– Aš ėjau, – pakartojo Olana. – Buvau tualete.

Odenigbo veide pasirodė tai, ko ji anksčiau nebuvo mačiusi, miela ir baugi išraiška. Ji atsisėdo, o jis tuoj pat ištiesė rankas, kad ją prilaikytų, bet Olana nekreipė į tai dėmesio ir žengė kelis žingsnius iki spintos, paskui atgal iki lovos. Odenigbas sėdėjo ir žiūrėjo į ją.

Ji suėmė jo ranką ir priglaudė ją prie savo veido, prispaudė prie krūtinės.

– Palytėk mane.

– Einu pasakyti Pateliui. Noriu, kad jis ateitų ir tave apžiūrėtų.

– Palytėk mane.

Ji žinojo, kad jis to nenori, bet lietė jos krūtinę, nes būtų padaręs viską, ko ji pageidauja, viską, kad tik ji geriau jaustųsi. Ji paglostė jam kaklą, paskandino pirštus tankiuose jo plaukuose, o kai jis įslydo į ją, galvojo apie nėščią Arizės pilvą, kaip lengvai jis turėjo plyšti, nes oda buvo taip smarkiai įtempta. Ji pravirko.

– *Nkem*, neverk. – Odenigbas sustojo; gulėjo šalia jos ir glostė jai kaktą. Vėliau, kai jis davė jai daugiau piliulių ir vandens, ji pareigingai jas išgėrė, tada atsigulė ir ėmė laukti keistos ramybės, kurią jos suteikdavo.

Ją pažadino atsargus Ugvaus beldimas; jis atidarys duris ir įeis nešinas padėklu su maistu, jį pastatys šalia jos vaistų, „Lucozade“ buteliukų ir gliukozės skardinės. Olana prisiminė pirmąją savaitę, kai sugrįžo – tada Odenigbas pašokdavo vos jai krustelėjus. Sykį, kai ji paprašė vandens, Odenigbas atidarė duris, norėdamas eiti į virtuvę, ir vos neužgriuvo ant Ugvaus, šis gulėjo susirietęs ant demblio prie pat durų. „Gerasis žmogau, ką tu čia darai?“ – paklausė jis, o Ugvus atsakė: „Jūs nežinote, kas kur padėta virtuvėje, pone.“

Dabar Olana užsimerkė ir apsimetė mieganti. Ugvus sustojo visai prie pat ir ją stebėjo; ji girdėjo jo kvėpavimą.

– Kai būsite pasirengusi, ponia, maistas jau čia, – tarė jis. Olana vos nesusijuokė; turbūt jis visada suprasdavo, kai, jam įnešus maistą, ji apsimesdavo mieganti. Ji atsimerkė.

– Ką pagaminai?

– *Džolof* ryžių. – Ugvus pakėlė patiekalo dangtį. – Su šviežiais pomidorais iš daržo.

– Ar mažylė valgė?

– Taip, ponia. Ji žaidžia lauke su daktaro Okekės vaikais.

Olana pakėlė šakutę ir ją laikė.

– Rytoj pagaminsiu jums vaisių salotų, ponia. Ant melionmedžių už namo yra sunokusių vaisių. Leisiu joms dar dieną nokti, o paskui greitai nuskinsiu, kol neužpuolė paukščiai. Pagardinsiu apelsinais ir pienu.

– Gerai.

Ugvus vis dar stovėjo, ir Olana žinojo, kad jis nesitrauks, kol ji nepradės valgyti. Lėtai kėlė šakutę prie burnos, kramtė užsimerkusi. Turėtų būti skanu, kaip ir visa kita, ką pagamindavo Ugvus, bet ji taip ilgai nieko negalėjo paimti į burną, išskyrus tas kreidines piliules. Pagaliau išgėrė šiek tiek vandens ir paprašė Ugvaus išnešti padėklą.

Ant staliuko šalia lovos Odenigbas paliko ilgą popieriaus lakštą, jo viršuje rašomąja mašinėle buvo išspausdinta: MES, UNIVERSITETO DARBUOTOJAI, REIKALAUJAME ATSISKYRIMO, BŪTINO SAUGUMUI UŽTIKRINTI, o apačioje priraityta daugybė parašų.

– Prieš nunešdamas šį laišką į Enugu municipaliteto rūmus, laukiau, kol tu tiek sustiprėsi, kad galėsi pasirašyti, – pasakė jis.

Kai Ugvus išėjo iš kambario, Olana paėmė rašiklį ir pasirašė laišką, o tada peržiūrėjo tekstą, tikrindama rašybą. Klaidų nebuvo. Bet Odenigbui neprireikė perduoti laiško, nes atsiskyrimas buvo paskelbtas tą patį vakarą. Jis sėdėjo ant lovos, pasistatęs radiją šalimais, ant spintelės prie lovos krašto. Buvo girdėti šiek tiek atmosferinių trikdžių, tarsi radijo bangos suprastų pranešimo svarbą. Odžukvaus balsas – kupinas energingo vyriškumo, charizmatiškas, ramus – skambėjo užtikrintai:

Brangūs tėvynainiai, Rytų Nigerijos žmonės: suvokiantys Aukščiausiojo Dievo valdžią visai žmonijai; savo pareigą būsimoms kartoms; žinantys, kad jūsų gyvybės ir turto nebeapgins jokia už Rytų Nigerijos ribų įsikūrusi vyriausybė; pasiryžę nutraukti bet kokius politinius ir kitus ryšius su buvusia Nigerijos Respublika; įgalioję mane jūsų naudai ir jūsų vardu paskelbti Rytų Nigeriją suverenia nepriklausoma Respublika, šiandien iškilmingai skelbiu, kad teritorija ir sritis, žinoma kaip Rytų Nigerija, kartu su jos kontinentiniu šelfu ir teritoriniais vandenimis, nuo šiol bus nepriklausoma suvereni valstybė ir vadinsis Biafros Respublika.

– Tai mūsų pradžia, – tarė Odenigbas.

Jo balse nebeliko to dirbtinio švelnumo, jis vėl suskambo įprastai – skardžiai ir ryžtingai. Odenigbas nusiėmė akinius, pagriebė mažylę už rankų ir leidosi su ja šokti, sukdamasis ratu. Olana nusijuokė, o po akimirkos pasijuto, tarsi sektų scenarijumi, tarsi Odenigbo džiūgavimas nesitaikstytų su niekuo, išskyrus dar didesnį džiūgavimą. Ji atsisėdo virpėdama. Norėjo atsiskyrimo, tačiau dabar tai suvokti jai pernelyg sunku. Odenigbas ir mažylė sukosi ratas po rato, Odenigbas ne į toną dainavo savo sukurtą dainelę: „Tai mūsų pradžia, o taip. Mūsų pradžia, o taip...“, ir mažylė kvatojo palaimingai nieko nesuvokdama. Olana į juos žiūrėjo, grįždama į dabartį, dyrėdama į anakardžių sulčių dėmę mažylės suknelės priešakyje.

Laisvės aikštėje, universiteto miestelio centre, vyko masinis mitingas – šūkaujantys ir dainuojantys dėstytojai bei studentai, begalinė jūra galvų ir aukštai iškeltų plakatų.

Mes nesitrauksime, niekada,
Kaip medžio, prie vandens pasodinto,
Niekas neprivers mūsų trauktis.
Už mūsų stovi Odžukvus, mes nesitrauksime.
Dievas stovi už mūsų, mes nesitrauksime.

Jie dainavo linguodami, ir Olana įsivaizdavo, kad tanki mangų ir *gmelina* medžių arka taip pat linguoja pritardama. Saulė kaitino tarsi pernelyg priartinta ugnis, vis dėlto dulksnojo smulkus lietutis ir drungni lašeliai maišėsi su prakaitu. Ji brūkštelėjo per Odenigbo ranką savąja, kai iškėlė plakatą, skelbiantį: NEGALIME MIRTI KAIP ŠUNYS. Mažylė sėdėjo Odenigbui ant pečių ir mojavo skudurine savo lėle, saulė ryškiai švietė pro smulkų lietutį, ir Olana pajuto nuostabios energijos antplūdį. Ugvus stovėjo šalia jos. Jo plakate buvo parašyta: DIEVE, PALAIMINK BIAFRĄ. Jie tapo biafriečiais. Ji tapo biafriete. Už jų stovintis vyriškis pasakojo apie turgavietę, kur prekeiviai šoko pagal Kongo muziką ir dalijo geriausius mangus bei žemės riešutus. Kažkokia moteris pareiškė tuoj po mitingo eisianti ten ir pažiūrėsianti, ką galima gauti už dyką, Olana atsigręžė į juos ir nusijuokė.

Studentų lyderis kažką pasakė pro mikrofoną, ir visi nuščiuvo. Keli jauni vyrukai atsinešė karstą, ant jo balta kreida buvo užrašyta NIGERIJA, ir jį iškėlė nutaisę iškilmingus veidus. Paskui nuleido žemyn, nusimetė marškinius ir ėmė kasti negilią duobę. Nuleidus į ją karstą, pasigirdo pritarimo šūksmai, jie it banga nusirito per minią, kol pagaliau virto bendru džiūgavimu, kol Olana pajuto, kad visi čia susirinkę tapo vienu. Kažkas riktelėjo: „Odenigbai!“, ir tarp studentų pasklido: „Odenigbai! Sakyk kalbą!“

Odenigbas užlipo ant pakylos, mojuodamas savo Biafros vėliava: raudonos, juodos ir žalios spalvos ruožų centre – švytinti pusė geltonos saulės.

– Susikūrė Biafra! Mes vesime Juodąją Afriką! Gyvensime saugiai! Niekas mūsų nebeužpuls! Niekada!

Kalbėdamas Odenigbas iškėlė rankas, o Olana galvojo, kaip nerangiai perkreiptos atrodė tetulės Ifekos rankos, kai ji gulėjo ant žemės, ir jos kraujas, išsiliejęs didžiuliu klanu, buvo tirštas lyg klijai, ne raudonas, bet beveik juodas. Gal tetulė Ifeka mato šį mitingą, visus čia susirinkusius žmones, o gal ir ne, jei mirtis yra tylus nepermatomumas. Olana papurtė galvą, kad nuvaikytų mintis, nukėlė mažylę nuo Ugvaus kaklo ir stipriai ją apkabino.

Po mitingo jiedu su Odenigbu nuvažiavo į personalo klubą. Studentai, susibūrę netoliese, žolės riedulio aikštelėje liepsnojančiame lauže degino popierinius Govono atvaizdus; dūmai sklaidėsi nakties ore, sumišę su juoku ir kalbomis. Olana žiūrėjo į juos, ir staiga ją apėmė malonus suvokimas, kad tie jaunuoliai jautė tą patį, ką jautė ir ji, ir Odenigbas, tarytum vietoj kraujo jų venomis tekėtų skystas plienas, tarytum jie basi galėtų stovėti ant įkaitusių iki raudonumo žarijų.

14

Ričardas nesitikėjo, kad taip lengvai pavyks rasti Naemekos šeimą, bet kai atvažiavo į Obosį ir stabtelėjo prie anglikonų bažnyčios paklausti kelio, katechetas pasakė, kad jie gyvena visai čia pat, palmių apsuptame nedažytame name. Naemekos tėvas pasirodė esąs nedidukas vario spalvos albinosas, pilkšvai rusvų akių, jos nušvito, kai tik Ričardas prabilo ibų kalba. Jis kaip diena ir naktis skyrėsi nuo didžiulio tamsiaodžio oro uosto muitininko, todėl Ričardas vieną akimirką pagalvojo, jog įėjo ne į tą namą ir tai ne Naemekos tėvas. Bet pagyvenęs vyriškis palaimino kolamedžių riešutą balsu, tokiu panašiu į Naemekos, kad Ričardo atmintyje iškart iškilo ta karšta popietė oro uosto laukiamajame ir erzinantis Naemekos plepėjimas prieš tai, kai atsilapojo durys ir įgriuvo kareiviai.

– Tas, kas atneša kolamedžių riešutą, atneša gyvenimą. Tu gyvensi ir taviškiai gyvens, aš gyvensiu ir maniškiai gyvens. Tegu erelis nutupia ir tegu balandis nutupia, o jei kuris nutars, kad kitas neturi nutūpti, jam tai neišeis į gera. Tegu Dievas palaimina šitą kolamedį Jėzaus vardu.

– Amen, – pasakė Ričardas. Dabar pastebėjo daugiau panašumų. Vyro gestai, kai jis perlaužė kolamedžių riešutą ir dalijo jį į penkias skiltis, klaikiai panėšėjo į Naemekos judesius, taip pat ir burnos forma su kyšančia apatine lūpa. Ričardas palaukė, kol buvo sukramtytas kolamedžių riešutas, kol pasirodė Naèmekos motina juodais drabužiais ir tik tada pasakė:

– Aš mačiau jūsų sūnų Kano oro uoste tą dieną, kai tai atsitiko. Mes truputį kalbėjomės. Jis pasakojo apie jus ir jūsų šeimą. – Ričardas nutilo mėgindamas atspėti, ar jiems labiau patiktų išgirsti, kad jų sūnus stojiškai pasitiko mirtį, ar norėtųsi sužinoti, jog jis grūmėsi, nepaisydamas ginklų. – Jis sakė, kad jo senelė iš Umunačės buvo gerbiama žolininkė, plačiai garsėjusi maliarijos gydymu, ir kad kaip tik jos dėka jis pirmiausia troško tapti gydytoju.

– Taip, tai tiesa, – patvirtino Naemekos motina.

– Jis sakė tik gerus žodžius apie savo šeimą, – tarė Ričardas. Atsargiai dėliojo ibų kalbos žodžius.

– Aišku, kad jis sakė gerus žodžius apie savo šeimą. – Naemekos tėvas įrėmė į Ričardą ilgą žvilgsnį, regis, nesuprasdamas, kodėl šis turi sakyti tai, ką jie ir taip žino.

Ričardas pasislinko ant suolo.

– Ar jūs surengėte laidotuves? – paklausė jis ir tuoj pat pasigailėjo savo klausimo.

– Taip, – atsakė Naemekos tėvas; jis įsistebeilijo į emaliuotą padėklą, ant jo gulėjo paskutinė kolamedžių riešuto skiltelė. – Laukėme jo sugrįžtant iš šiaurės, bet jis negrįžo, todėl atlikome laidotuves. Palaidojome tuščią karstą.

– Jis buvo netuščias, – įsiterpė Naemekos motina. – Juk mes įdėjome į jį tą seną knygą, kurią jis skaitė, kai ruošėsi egzaminui į valstybės tarnautojo vietą.

Jie sėdėjo tylėdami. Pro langą spingsinčiuose saulės spinduliuose plūduriavo dulkių krisleliai.

– Turite paimti su savimi paskutinį kolamedžių riešuto gabalėlį, – pasakė Naemekos tėvas.

– Ačiū, – padėkojo Ričardas ir įsikišo skiltelę į kišenę.

– Ar pasiųsti vaikus prie automobilio? – paklausė Naemekos motina. Buvo sunku nusakyti jos išvaizdą, nes juodas šalikas dengė jos plaukus ir beveik visą kaktą.

– Automobilio? – paklausė Ričardas.

– Taip. Gal atvežėte mums daiktų?

Ričardas papurtė galvą. Turėjo atvežti jiems batatų ir gėrimų. Šiaip ar taip, tai užuojautos vizitas, jis žinojo, kaip tai daroma. Buvo per daug pasinėręs į save, galvojo, kad pakaks apsilankyti, pasirodyti kilniaširdišku angelu, atnešusiu jiems paskutines jų sūnaus valandas, ir pavyks palengvinti jų sielvartą bei atpirkti savo kaltę. Bet jiems jis buvo vienas iš daugelio, atėjusių pareikšti užuojautą. Jo vizitas negalėjo pakeisti vienintelio svarbaus fakto: jų sūnaus nebėra.

Jis pakilo eiti žinodamas, kad niekas nepasikeitė ir jam pačiam – jausis taip pat, kaip jautėsi grįžęs iš Kano. Dažnai norėdavo netekti proto arba kad atmintis pati save nuslopintų, bet viskas tapo siaubingai skaidru ir reikėjo tik užmerkti akis, kad išvystum ką tik mirusius kūnus ant oro uosto grindų ir prisimintum kurtinančius riksmus. Jo protas liko aiškus. Gana aiškus, kad galėtų ramiai atsakyti į paklaikusius tetos Elžbietos laiškus ir įtikinti ją, esą jis jaučiasi gerai, todėl neplanuoja grįžti į Angliją, taip pat paprašyti jos nebesiuntinėti oro paštui skirtų plonų

laikraščių su pieštuku apvedžiotais Nigerijos pogromų aprašymais. Straipsniai jį piktino. „Sena neapykanta tarp genčių“ sukėlė skerdynes, rašė *Herald*. *Time* pavadino savo straipsnį ŽMOGUS TURI TVOTI – ant nigerietiško sunkvežimio matytu šūkiu, bet autorius traktavo *tvoti* tiesiogine prasme ir toliau įrodinėjo, kad nigeriečiai taip natūraliai linkę smurtauti, kad net viešai demonstruoja tai užrašais ant keleivinių sunkvežimių. Ričardas nusiuntė į *Time* trumpą ir atžarų laišką. Nigeriečių maišytoje anglų kalboje, rašė jis, *tvoti* reiškia *valgyti*. Bent jau *Observer* parodė šiek tiek daugiau nuovokos teigdamas, kad Nigerija ištvers bet ką, jeigu ištvėrė ibų skerdynes. Tačiau visuose šiuose pranešimuose buvo justi tuštuma, netikrumo aidas. Todėl Ričardas ėmėsi rašyti ilgą straipsnį apie žudynes. Sėdėjo Kainenės namuose prie pietų stalo ir rašė ilguose neliniuoto popieriaus lapuose. Į Port Harkortą kartu su savimi buvo atsivežęs Harisoną ir dabar dirbdamas girdėjo jo pokalbį su Ikedžide bei Sebastianu. „Tu nežinoti, kaip kepti vokiškas šokoladinis pyragas?“ Kikenimas. „Tu nežinoti, kas yra rabarbarų keksas?“ Vėl pašaipus kikenimas.

Ričardas pradėjo nuo pabėgėlių problemos – skerdynių padarinių, aprašė prekeivius, pabėgusius iš turgaviečių šiaurėje, universiteto dėstytojus, apleidusius savo universiteto miestelius, valstybės tarnautojus, metusius darbą vyriausybėje. Užgaišo prie baigiamosios pastraipos.

Būtina prisiminti, kad pirmosios ibų žudynės, nors ir mažesnio masto nei pastaruoju metu, įvyko 1945-aisiais. Tada skerdynes pagreitino britų kolonijinė vyriausybė, kaltinusi ibus organizavus nacionalinį streiką, uždraudusi ibų leidžiamus laikraščius ir apskritai kursčiusi nusistatymą prieš ibus. Todėl teiginys, kad dabartines žudynes sukėlė „sena neapykanta“, yra klaidinantis. Šiaurės ir pietų gentys jau seniai palaiko ryšius, mažiausiai nuo devintojo šimtmečio, o tai liudija nuostabūs karoliai, atrasti istorinėje Igbo Ukvu vietovėje. Be abejonės, šios gentys tarpusavyje kariavo ir grobė vergus, bet žmonių šitaip neskerdė. Jei tai neapykanta, tai ji labai jauna. Ją sukėlė ne kas kita, kaip neformaliõs britų kolonijinės „skaldyk ir valdyk“ politikos manevrai. Ši politika manipuliuoja genčių skirtumais ir užtikrina, kad vienybė neegzistuotų, nes taip lengviau valdyti didžiulę šalį.

Kai jis padavė straipsnį Kainenei, ši atidžiai perskaitė, primerkusi akis, ir galų gale pasakė: „Labai nuožmus.“

Ričardas nebuvo tikras, ką reiškia *labai nuožmus*, taip pat, ar straipsnis jai patiko. Žūtbūtinai troško jos pritarimo. Kainenės atsiribojimo au-

ra vėl pasirodė, kai ji grįžo iš Nsukos aplankiusi Olaną. Ji iškabino savo nužudytų giminaičių nuotrauką – Arizė, besijuokianti su vestuvine suknele, dėdė Mbaezis pakilios nuotaikos, įsispraudęs į švarką, šalia iškilminga tetulė Ifeka, pasipuošusi raštuotu apdaru, – bet mažai ką apie juos tepasakė ir nieko apie Olaną. Dažnai pokalbio viduryje ji nutildavo, ir jis netrikdydavo jos; kartais pavydėdavo jai to mokėjimo pasikeisti dėl to, kas įvyko.

– Ką apie jį manai? – paklausė jis, ir jai nespėjus išsižioti, uždavė rūpimiausią klausimą: – Ar jis tau patinka? Ką jauti?

– Manau, jis be galo formalus ir griežtas, – pasakė ji. – O tai, ką jaučiu, yra išdidumas. Aš didžiuojuosi.

Jis nusiuntė straipsnį į *Herald*. Kai, praslinkus dviem savaitėms, gavo atsakymą, perskaitė jį ir suplėšė. Tarptautinė spauda tiesiog perpildyta pasakojimų apie smurtą Afrikoje, o šis yra ypač nuobodus ir pedantiškas, rašė redaktoriaus pavaduotojas, bet galbūt Ričardas parašytų žmogiškai jautrų straipsnį? Pavyzdžiui, ar žudydami jie murmėjo kokius nors gentinius burtažodžius? Gal valgė kūno dalis kaip Konge? Ar įmanoma kaip nors suprasti, ką tie žmonės galvoja?

Ričardas išmetė straipsnį lauk. Baiminosi dėl to, kad naktimis gali gerai miegoti, kad jį vis dar nuramina apelsinmedžių lapų kvapas ir jūros tyluma, kad vis dar gali jausti.

– Aš vis dar toks pats. Gyvenimas toks pats, – jis pasakė Kainenei. – Turėčiau reaguoti; viskas turėtų pasikeisti.

– Negali savo sąmonėje sukurti scenarijaus, o paskui priversti save juo sekti. Privalai leisti sau būti, Ričardai, – ištarė ji tyliai.

Bet jis negalėjo leisti sau būti. Netikėjo, kad tų, kurie tapo skerdynių liudininkais, gyvenimas liko toks pats. Paskui dar labiau išsigando minties, kad, ko gero, yra paprasčiausias vojaristas. Jam nereikėjo drebėti dėl savo kailio, todėl žudynės liko išorėje, nesusijusios su juo; jis stebėjo jas pro nešališkumo lęšius, nes žinojo, kad pats yra saugus. Bet tai netiesa; Kainenė nebūtų saugi, jei būtų ten buvusi.

Pradėjo rašyti straipsnį apie Naemeką ir gaižų alkoholio, sumišusio su šviežiu krauju, kvapą tame oro uosto laukiamajame, kur bufetininkas gulėjo ištaškytu veidu, bet sustojo, nes sakiniai išėjo juokingi. Pernelyg melodramatiški. Skambėjo panašiai kaip straipsniai tarptautinėje spaudoje, tarsi tos žudynės būtų pramanytos, o jei ir nepramanytos, tai bent jau ne tokios, kokios buvo iš tikrųjų. Netikroviškumo aidas nusvėrė kiekvieną žodį; jis aiškiai prisiminė, kas nutiko tame oro uoste, bet norint

tai aprašyti reikėjo pakartotinai įsivaizduoti kiekvieną detalę, o jis abejojo, ar gali tai padaryti.

Tą dieną, kai buvo paskelbtas atsiskyrimas, jis kartu su Kainene stovėjo verandoje ir klausėsi iš radijo sklindančio Odžukvaus balso. Paskui suspaudė ją glėbyje. Iš pradžių manė, kad jiedu abu virpa, bet kai atsitraukė, norėdamas pažvelgti jai į veidą, suvokė, kad ji yra visiškai rami. Drebėjo tik jis.

– Sveikinu su nepriklausomybe, – pasakė jai.

– Nepriklausomybė, – tarė ji, o paskui pridūrė: – Sveikinu ir tave.

Ričardas norėjo jai pasipiršti. Tai naujas startas, nauja šalis, nauja jų *šalis*. Ne tik todėl, kad atsiskyrimas buvo teisinga išeitis, atsižvelgiant į tai, ką iškentėjo ibai, bet dėl galimybės, kurią jam suteikė Biafra. Jis bus biafrietis taip, kaip niekada nebūtų tapęs nigeriečiu – jis yra čia nuo pat pradžių; dalyvauja gimime. Jis priklausys šiai šaliai. Daugybę kartų ištarė mintyse *Kainene, tekėk už manęs*, bet nepasakė to balsiai. Kitą dieną kartu su Harisonu grįžo į Nsuką.

Ričardas mėgo Filisę Okafor. Jam patiko jos išpūstų perukų originalumas, gimtajai Misisipei būdinga lėta kalbos maniera, taip pat griežti akinių rėmeliai, slepiantys šilumą jos akyse. Nuo tada, kai nustojo lankytis Odenigbo namuose, dažnai leisdavo vakarus su ja ir jos sutuoktiniu Nanjelugu. Rodos, Filisė suprato, kad jis prarado viešąjį gyvenimą, todėl atkakliai kvietė į teatrą, į viešas paskaitas, pažaisti kamuoliu. Ričardas priėmė jos kvietimą ir tą kartą, kai ji pasiūlė jam apsilankyti seminare „Jeigu bus karas“; jį surengė universiteto moterų asociacija. Žinoma, gerai būti pasiruošusiam, bet jokio karo nebus. Nigeriečiai paliks Biafrą ramybėje, nepuls žmonių, jau išgyvenusių skerdynes. Tik džiaugsis pagaliau atsikratę ibų. Ričardas tuo neabejojo. Bet nebuvo toks tikras dėl to, ką darys, jei seminare susidurs su Olana. Iki šiol lengvai išvengdavo susitikimo; per ketverius metus tik kelis kartus pro ją pravažiavo, niekada nevaikščiojo į teniso kortus ar personalo klubą ir nėjo apsipirkti į parduotuvę „Eastern“.

Jis stovėjo šalia Filisės prie durų į auditoriją ir atidžiai apžiūrinėjo patalpą. Olana sėdėjo priekyje su mažyle ant kelių. Sodraus grožio jos veidas atrodė be galo pažįstamas, kaip ir mėlyna suknelė su paraukta apykakle, tarsi jas abi būtų neseniai matęs. Jis nusuko akis ir pajuto palengvėjimą, kad Odenigbas neatėjo. Salė buvo pilna. Moterys, kalbančios ant pakylos, nuolat kartojo: „Susukite savo sertifikatus į neperšlampamus

maišelius ir pirmiausia juos pasiimkite, jei teks evakuotis. Susukite savo sertifikatus į neperšlampamus maišelius..."

Kalbėjo ir daugiau žmonių. Netrukus renginys baigėsi. Žmonės būriavosi, juokėsi ir plepėjo, keisdamiesi kitais „jeigu bus karas" patarimais. Ričardas žinojo, kad Olana netoliese šnekučiuojasi su barzdotu vyru, muzikos mokytoju. Jis atsainiai pasisuko, ketindamas pasprukti nepastebėtas, ir buvo jau prie pat durų, kai ji išdygo jo pašonėje.

– Sveikas, Ričardai. *Kedu?*

– Puikiai, – atsakė jis. Jo veido oda įsitempė. – O kaip tau?

– Pas mus viskas gerai, – tarė Olana. Jos lūpos švelniai blizgėjo rožiniu lūpų kremu. Ričardas nepraleido pro ausis to, kad ji pavartojo daugiskaitą. Tiksliai nesuprato, ar ji turi omenyje save ir vaiką, ar save ir Odenigbą, o galbūt *mes* reiškia, kad ji susitaikė su tuo, kas tarp jų įvyko ir kaip tai paveikė jos santykius su Kainene.

– Mažyle, ar pasisveikinai? – paklausė Olana, žiūrėdama žemyn į mergaitę, kurią laikė už rankos.

– Laba diena, – tarė mergaitė plonu balseliu.

Ričardas pasilenkė ir palietė jai skruostą. Nuo jos dvelkė ramybe, todėl ji atrodė vyresnė ir protingesnė nei kiti ketverių metų vaikai.

– Sveika, mažyle.

– Kaip sekasi Kainenei? – paklausė Olana.

Ričardas vengė jos akių, nes nežinojo, kokia turi būti jo išraiška.

– Gerai.

– Ar tavo knyga taip pat gerai einasi?

– Taip, ačiū.

– Ji vis dar vadinasi *Pintinė rankų*?

Jam buvo malonu, kad ji nepamiršo.

– Ne. – Jis nutilo ir mėgino negalvoti apie tai, kas nutiko rankraščiui, apie liepsnas, akimirksniu jį paverstusias pelenais. – Ji vadinasi *Virvinių puodų laikais*.

– Įdomus pavadinimas, – sumurmėjo Olana. – Tikiuosi, kad karo nebus, bet seminaras davė daug naudos, tiesa?

– Taip.

Priėjo Filisė, pasisveikino su Olana ir trūktelėjo Ričardą už rankos.

– Sako, ateina Odžukvus! Odžukvus ateina!

Iš lauko sklido garsūs balsai.

– Odžukvus? – paklausė Ričardas.

– Taip, taip! – Filisė jau žengė durų link. – Žinai, prieš kelias dienas jis netikėtai užsuko į Enugu universiteto miestelį. Atrodo, dabar mūsų eilė!

Ričardas išėjo į lauką paskui ją. Jie prisidėjo prie dėstytojų, susispietusių šalia liūto skulptūros; Olana dingo.

– Dabar jis bibliotekoje, – pasakė kažkas.

– Ne, jis senato pastate.

– Ne, jis ketina sakyti prakalbą studentams. Jis administracijos korpuse.

Kai kurie žmonės nuskubėjo į administracijos bloką, Filisė ir Ričardas nusekė paskui juos. Jiedu jau buvo beveik prie trilapių magnolijų, išsirikiavusių palei taką, kai Ričardas pamatė koridoriumi žingsniuojantį barzdotą vyrą, dėvintį paprastą, bet dailią uniformą. Jam iš paskos turseno keli reporteriai, atkišę magnetofonus, tarsi norėtų juos padovanoti. Studentai, jų buvo tiek daug, kad Ričardas nusistebėjo, kaip jie taip greitai susirinko, pradėjo skanduoti: „Jėga! Jėga!“ Odžukvus nulipo laiptais ir atsistojo ant cementinių blokų, gulinčių žolingoje vejoje. Iškėlė rankas. Viskas jame švytėjo, išpuoselėta jo barzda, žvilgsnis, platūs pečiai.

– Atėjau jūsų paklausti, – tarė jis. Jo balsas su aiškiu Oksfordo akcentu skambėjo stebėtinai minkštai; jame nebuvo justi to tembro, kurį teko girdėti per radiją, kiek teatrališko, pernelyg apgalvoto. – Ką dabar darysime? Tylėsime ir leisime jiems, kad mus priverstų grįžti į Nigeriją? Ignoruosime tūkstančius mūsų brolių ir seserų, nužudytų šiaurėje?

– *Ne! Ne!* – studentai užtvindė erdvų kiemą, išsiliejo į gazonus ir į kelią. Daugelis dėstytojų pasistatė automobilius gatvėje ir įsimaišė į minią. – Jėga! Jėga!

Odžukvus vėl pakėlė rankas ir skandavimas liovėsi.

– Jeigu jie paskelbs karą, – pasakė jis, – noriu pasakyti jums dabar, kad jis gali užtrukti. Ilgas karas. Ar jūs pasiruošę? Ar mes pasiruošę?

– Taip! Taip! Odžukvau, *nje anji egbe!* Duok mums ginklų! *Ive di anji n'obi!* Mūsų širdyse verda pyktis!

Dabar visi skandavo nesustodami – *duok mums ginklų, mūsų širdyse verda pyktis, duok mums ginklų*. Ritmas svaigino. Ričardas metė skersą žvilgsnį į Filisę, ši skandavo mojuodama ore kumščiu, valandėlę dairėsi aplink į žmones, rimtus ir susikaupusius, ir pagaliau ėmė taip pat mojuoti skanduodamas: „Odžukvau, duok mums ginklų! Odžukvau, *nje anji egbe!*

Odžukvus pridegė cigaretę ir sviedė ją žemyn, ant vejos. Ji sublyksėjo, bet po akimirkos Odžukvus žengė į priekį ir sutraiškė ją švytinčiu juodu batu.

– Net žolė kovos už Biafrą, – pasakė jis.

Ričardas papasakojo Kainenei, kaip susižavėjo Odžukvumi, nors šis ir kiek artistiškas, anksti praplikęs, be to, dėvi neskoningą žiedą. Paminėjo jai ir seminarą. Tada sudvejojo, ar pasakyti, kad susidūrė su Olana. Jiedu sėdėjo verandoje. Kainenė peiliu lupo apelsiną, ir plonos žievelės krito į lėkštę, stovinčią ant grindų.

– Mačiau Olaną, – tarė jis.

– Nejaugi?

– Seminare. Pasisveikinome, ji klausė apie tave.

– Šit kaip. – Apelsinas išslydo jai iš rankos, o gal ji pati jį numetė, nes taip ir paliko gulėti verandoje ant mozaikinio betono grindų.

– Atleisk, – pasakė Ričardas. – Maniau, turiu paminėti, kad sutikau ją.

Ji pakėlė apelsiną ir laikė jį rankoje, bet nevalgė. Pakilo ir nuėjo prie baliustrados.

– Artėja karas, – tarė ji. – Port Harkortas kraustosi iš proto.

Ji įsmeigė akis į tolį, tarsi iš tikrųjų galėtų matyti miestą, besaikių puotų siautulį, karštligišką poravimąsi ir beprotišku greičiu lekiančius automobilius. Visai neseniai, dar šią popietę, traukinių stotyje prie Ričardo priėjo jauna, gražiai apsirengusi moteris ir paėmė jį už rankos: „Eime į mano butą. Niekada anksčiau nesu to dariusi su *ojinbo* vyru, bet dabar noriu išbandyti viską, och!“ – pasakė ji juokdamasi, nors paklaikęs noras jos akyse atrodė gana rimtas. Jis ištraukė ranką ir nuėjo, keistai nuliūdintas minties, kad galų gale ji atsiguls į lovą su kitu pašaliečiu. Atrodė, jog žmonės šiame mieste, apaugusiame asiūklinėmis kazuarinomis, griebia viską, ką tik gali, kol karas neatėmė iš jų galimybės rinktis.

Ričardas pakilo ir atsistojo šalia Kainenės.

– Nebus jokio karo, – pasakė jis.

– Ko ji klausė apie mane?

– Ji klausė, kaip sekasi Kainenei.

– O tu pasakei, kad gerai.

– Taip.

Ji daugiau nieko nepasakė; jis ir nesitikėjo, kad pasakys.

15

Ugvus išlipo iš automobilio ir apėjo aplink iki bagažinės. Uždėjo džiovintos žuvies maišelį ant didesnio maišo su *gari*, užsikėlė juos abu ant galvos ir nusekė paskui šeimininką prie aplūžusių laiptų, vedančių į neišvaizdų pastatą, kuriame buvo įsikūrusi miesto klubo raštinė. Ponas Ovokas išėjo jų pasitikti.

– Nunešk maišus į sandėlį, – pasakė jis Ugvui, rodydamas pirštu, tarsi šis pirmą kartą būtų čionai atnešęs maisto pabėgėliams. Sandėlis buvo tuščias, išskyrus mažą ryžių maišelį kampe, ant jo ropojo daugybė straubliukų.

– Kaip sekasi? *A na-emekva?* – paklausė šeimininkas.

Ponas Ovokas patrynė rankas vieną į kitą. Jo veidas atrodė liūdnas kaip žmogaus, nenorinčio, kad jį guostų.

– Niekas šiomis dienomis nebeaukoja. Tie žmonės vis ateina ir prašo maisto, o paskui pradeda prašyti darbo. Žinote, jie grįžo iš šiaurės tuščiomis rankomis. Tuščiomis.

– Žinau, kad jie grįžo tuščiomis rankomis, mano drauge! Nepamokslaukit man! – atšovė šeimininkas.

Ponas Ovokas atsitraukė.

– Aš tik sakau, kad padėtis rimta. Iš pradžių mūsų žmonės puolė aukoti maisto, bet dabar tai pamiršo. Jei prasidės karas, bus katastrofa.

– Karas neprasidės.

– Tai kodėl Govonas mus toliau blokuoja?

Šeimininkas praleido klausimą pro ausis ir apsisuko eiti. Ugvus sekė iš paskos.

– Aišku, kad žmonės ir toliau aukoja maistą. Tas niūrus tipas, ko gero, tempia maistą savo paties šeimai, – pasakė šeimininkas, įjungdamas automobilį.

– Taip, pone, – tarė Ugvus. – Net jo pilvas išsipūtęs.

– O tas neišmanėlis Govonas pažadėjo niekingai menką sumą daugiau nei dviem milijonams pabėgėlių. Gal jis mano, kad žuvusieji buvo viščiukai, o namo grįžo jų išlikę giminaičiai – kiti viščiukai?

– Ne, pone. – Ugvus žvelgė pro langą. Visada nuliūsdavo atvykęs čia

atiduoti žuvies ir *gari* žmonėms, kurie šiaurėje galėjo patys prasimaitinti, savaitė po savaitės klausydamasis, kaip šeimininkas kalba tuos pačius dalykus. Jis ištiesė ranką ir pataisė virvelę, karančią nuo užpakalinio vaizdo veidrodėlio. Prie jos buvo pririštas plastikinis suvenyras – paveiksliukas, vaizduojantis pusę geltonos saulės juodame fone.

Vėliau, sėdėdamas ant laiptų į užpakalinį kiemą ir skaitydamas *The Pickwick Papers*, dažnai sustodamas pagalvoti ir pasižiūrėti į švelniame vėjelyje šlamančius laibus kukurūzų lapus, nenustebo išgirdęs pakeltą šeimininko balsą, atsklidantį iš svetainės. Tokiomis dienomis kaip ši šeimininkas visada greitai supykdavo.

– O mūsų universiteto kolegos Ibadane ir Zarijoje, ir Lagose? Kas apie tai atvirai pasisako? Jie tylėjo, kai baltieji ekspatriantai skatino riaušininkus žudyti ibus. Tu pati būtum viena iš jų, jeigu atsitiktinai negyventum ibų žemėje! Kiek tavyje gali būti užuojautos? – šūkavo šeimininkas.

– Nedrįsk sakyti, kad aš neturiu užuojautos! Jeigu sakau, kad atsiskyrimas nėra vienintelis būdas užtikrinti saugumą, dar nereiškia, kad neturiu užuojautos! – tai buvo panelė Adebajo.

– Ar tavo pusbroliai mirė? Ar tavo dėdė mirė? Kitą savaitę važiuosi pas savo giminaičius į Lagosą ir niekas tavęs neužpuls dėl to, kad esi jorubė. Ar ne tavo tautiečiai žudo ibus Lagose? Ar ne jūsiškių vadų grupė nukeliavo į šiaurę padėkoti emyrams, kad pagailėjo jorubų? Tai apie ką tu čia kalbi? Kaip tavo nuomonė gali būti aktuali?

– Tu įžeidinėji mane, Odenigbai.

– Tiesa tapo įžeidimu.

Įsivyravo tyla, o paskui sugirgždėjo atidaromos laukujės durys ir po akimirkos su trenksmu užsivėrė. Panelė Adebajo išėjo. Ugvus atsistojo, kai pasigirdo Olanos balsas:

– Tai nepriimtina, Odenigbai! Tu privalai jos atsiprašyti!

Ugvų išgąsdino jos riksmas, nes ji iš tikrųjų rėkė, o juk paskutinį kartą girdėjo jos riksmą kaip tik tada, tomis lūžio savaitėmis prieš gimstant mažylei, kai ponas Ričardas nustojo lankytis, ir viskas, rodės, pakibo ant plauko. Akimirką Ugvus nieko negirdėjo – gal Olana taip pat išėjo – ir tada išgirdo Okeomą deklamuojant. Ugvus mokėjo šį eilėraštį: *Jei saulė atsisakys tekėti, mes ją priversime.* Kai Okeoma perskaitė jį pirmą kartą, tą pačią dieną, kai *Renaissance* laikraštis buvo pervadintas *Biafros saule*, Ugvus klausė ir jautėsi padrąsintas, ypač tos jo mėgstamos eilutės: *Molio puodai, uoliai degti, atvėsins mūsų pėdas, kai kopsime.* Tačiau dabar

eilėraštis jį sugraudino. Privertė ilgėtis tų dienų, kai Okeoma deklamuodavo eiles apie žmones, kuriems išbėrė sėdmenis tuštinantis į importuotus kibirus, dienų, kai panelė Adebajo ir šeimininkas šūkaliodavo, bet vis dėlto vakaras nesibaigdavo trenksmingu jos išėjimu, dienų, kai jis patiekdavo pipirinę sriubą. Dabar vaišino svečius tik kolamedžių riešutu.

Okeoma išėjo po valandėlės, ir Ugvus vėl išgirdo kylantį Olanos balsą:

– Tu privalai, Odenigbai. Privalai jos atsiprašyti!

– Bėda ne ta, ar aš privalau jos atsiprašyti, ar neprivalau. Svarbu tai, ar aš turiu sakyti tiesą, ar ne, – kalbėjo šeimininkas. Olana kažką pasakė, ko Ugvus neišgirdo, ir šeimininkas ramesniu tonu tarė: – Gerai, *nkem*, aš atsiprašysiu.

Olana įėjo į virtuvę.

– Mes išeiname, – pasakė ji. – Ateik užrakinti durų.

– Taip, ponia.

Kai jie išvažiavo šeimininko automobiliu, Ugvus išgirdo beldimą į užpakalines duris ir nuėjo pasižiūrėti, kas ten.

– Činjere, – nustebo jis. Ji niekada neateidavo taip anksti ir niekada nekėlė kojos į pagrindinį namą.

– Aš ir mano ponia su vaikais rytoj ryte išvykstame į kaimą. Atėjau tau pasakyti, lik sveikas. *Ka o di.*

Ugvus niekada nebuvo girdėjęs jos taip daug kalbant. Nežinojo, ką sakyti. Valandėlę jie žvelgė vienas į kitą.

– Laimingos kelionės, – tarė jis. Stebėjo, kaip Činjerė nueina ir palenda po jų kiemus skiriančia gyvatvore. Daugiau ji naktimis nebepasirodys prie jo durų ir atsigulusi ant nugaros patylomis neišskės kojų, bent jau kurį laiką. Ugvus jautė galvoje keistą gniuždantį sunkumą. Permaina lėkė į jį, grėsmingai artėdama, ir jis nieko negalėjo padaryti, kad ją pristabdytų.

Jis prisėdo ir įsistebeilijo į *The Pickwick Papers* viršelį. Užpakaliniame kieme švelniai banguojančiuose mangų medžiuose tvyrojo giedra tyluma, nokstantys anakardžių riešutai kvepėjo vynu. Tai, ką matė aplink, nepateisino jo vilčių. Lankydavosi vis mažiau svečių, vakarais universiteto miestelio gatvės atrodydavo vaiduokliškos, užlietos perline tylos ir tuštumos šviesa. Parduotuvė „Eastern" uždaryta. Činjerės ponios šeima tik viena iš daugelio, besiruošiančių išvykti; patarnautojai pirko turguje dideles kartonines dėžes, automobiliai slinko iš universiteto miestelio nuo sunkių krovinių nusėdusiomis bagažinėmis. Bet Olana ir šeimininkas nesusipakavo nė vieno daiktelio. Jie tvirtino, kad karo

nebus, tiesiog žmonės puola į paniką. Ugvus žinojo, kad šeimoms buvo patariama išsiųsti moteris ir vaikus į gimtuosius miestus, bet vyrai negalėjo išvykti, nes išvykdami jie parodytų, kad panikuoja, o panikuoti nėra dėl ko. „Nėra pagrindo skelbti aliarmą, – dažnai kartojo šeimininkas. – Nėra pagrindo skelbti aliarmą.“ Profesorių Uzomaką, gyvenantį priešais daktarą Okekę, apsaugos kareiviai tris kartus grąžino atgal nuo universiteto miestelio vartų. Trečiąją dieną, kai jis prisiekė, kad tikrai grįš, tik nugabens savo šeimą į gimtinę, nes žmona labai nerimauja, jie leido jam važiuoti.

– Ugvuanji!

Ugvus pakėlė akis ir pamatė savo tetulę, einančią jo link iš priekinio kiemo. Jis atsistojo.

– Tetule! Sveika atvykusi!

– Aš beldžiausi į laukujes duris.

– Atsiprašau. Negirdėjau.

– Ar tu vienas namuose? Kur tavo šeimininkas?

– Jie išėjo. Pasiėmė mažylę su savimi. – Ugvus tyrinėjo jos veidą. – Tetule, ar nieko nenutiko?

Ji nusišypsojo.

– Viskas gerai, *o di ma*. Atnešiau žinią nuo tavo tėvo. Kitą šeštadienį jie rengia Anulikos vyno atneštuvių ceremoniją.

– Ech! Kitą šeštadienį?

– Geriau ją atlikti dabar, kol neprasidėjo karas, jeigu jis prasidės.

– Tai tiesa. – Ugvus nukreipė akis į citrinmedį. – Vadinasi, Anulika iš tikrųjų išteka.

– O tu tikėjaisi pats vesti savo seserį?

– Dievas uždraudė.

Tetulė ištiesė ranką ir įgnybo jam į ranką.

– Tik pažiūrėkit, koks vyras išaugo. *Ech!* Po kelerių metų ateis tavo eilė.

Ugvus išsišiepė.

– Jūs abi su mano motina ir surasite gerą moterį, kai ateis laikas, tetule, – pasakė jis su apsimestiniu drovumu. Nėra prasmės išduoti jai, kad Olana žadėjo, jog jie išsiųs jį į universitetą, kai jis baigs vidurinę mokyklą. Jis neves, kol netaps toks kaip šeimininkas, kol nepraleis daugybės metų skaitydamas knygas.

– Jau einu, – tarė tetulė.

– Neatsigersi vandens?

– Negaliu pasilikti. *Ngvanu*, tiek to. Pasveikink šeimininką ir perduok jam žinią.

Dar tetulei neišėjus, Ugvus jau įsivaizdavo, kaip atvyksta į ceremoniją. Šį kartą tikrai laikys Nesinačę savo rankose, nuogą ir lanksčią. Jo dėdės Ezės trobelė bus tinkama vieta ją paimti, o gal net tyli giraitė prie šaltinio, jei tik maži vaikiščiai jiems nesutrukdys. Tikėjosi, kad ji netylės kaip Činjerė; vylėsi išgirsti iš jos tokių pačių garsų, kokių girdėjo iš Olanos, kai prispausdavo ausį prie miegamojo durų.

Tą vakarą, verdant vėlyvuosius pietus, tylus balsas per radiją paskelbė, kad Nigerija imsis tvarkos palaikymo veiksmų Biafros maištininkams pažaboti.

Ugvus triūsė virtuvėje su Olana, lupo svogūnus ir stebėjo jos pečius, kai ji maišė sriubą ant viryklės. Svogūnai suteikė apsivalymo pojūtį, tarsi jų išspaustos ašaros būtų išplovusios nešvarumus. Iš svetainės skardėjo mažylės, išdykaujančios su Odenigbu, balselis. Ugvus nenorėjo, kad kuris nors iš jų dabar įeitų į virtuvę. Jie išblaškytų akimirkos žavesį, švelnų svogūnų dilgčiojimą akyse, Olanos odos švytėjimą. Ji pasakojo apie šiauriečius Oničoje, nužudytus per atsakomąją ataką. Ugvui patiko, kaip ji ištarė *atsakomosios atakos.*

– Tai labai neteisinga, – pasakė ji. – Labai neteisinga. Bet jo didenybė viską puikiai sutvarkė; Dievas žino, kiek būtų nužudyta, jei jis nebūtų išsiuntęs kareivių šiauriečių atgal į šiaurę.

– Odžukvus yra didis žmogus.

– Taip, bet mes visi sugebame daryti vieni kitiems tokius dalykus, iš tiesų.

– Ne, ponia. Mes ne tokie kaip tie hausai. Atsakomosios žudynės įvyko todėl, kad jie mus spaudė. – Ugvus neabejojo, kad jo *atsakomosios žudynės* skambėjo beveik kaip jos.

Olana papurtė galvą, bet valandėlę nieko nesakė.

– Po tavo sesers vyno atneštuvių vyksime paviešėti į Abą, nes universiteto miestelis visai ištuštėjo, – pagaliau tarė ji. – Galėsi pabūti pas savo giminaičius, jei norėsi. Grįždami užvažiuosime tavęs; užtruksime ne ilgiau kaip mėnesį. Mūsų kareiviai išvys nigeriečius per savaitę ar dvi.

– Aš važiuosiu su jumis ir šeimininku, ponia.

Olana nusišypsojo, tarsi būtų norėjusi, kad jis šitaip pasakytų.

– Ta sriuba kažkodėl netirštėja, – sumurmėjo ji. Paskui ėmė pasakoti, kaip, būdama dar maža mergaitė, pirmą kartą virė sriubą ir sugebėjo

prisvilinti puodo dugną iki apanglėjusio raudonumo, bet vis dėlto sriuba išėjo labai skani. Ugvus taip įsiklausė į jos balsą, kad neatkreipė dėmesio į garsą – buum-buum-buum – dundantį už langų, tolumoje, kol ji nenustojo maišyti puodo ir nepakėlė akių.

– Kas tai? – paklausė ji. – Ar tu girdi, Ugvau? Kas tai?

Olana numetė samtį ir puolė į svetainę. Ugvus leidosi jai iš paskos. Šeimininkas stovėjo prie lango, rankoje gniauždamas sulankstytą *Biafros saulės* numerį.

– Kas tai? – paklausė Olana. Ji prisitraukė mažylę prie savęs. – Odenigbai?

– Jie puola, – ramiai atsakė šeimininkas. – Manau, turime šiandien planuoti išvykti.

Tada Ugvus išgirdo lauke automobilio signalą. Staiga pabūgo eiti prie durų, net prisiartinti prie lango ir žvilgtelėti.

Šeimininkas atidarė duris. Žalias „Morris Minor“ stabtelėjo taip skubotai, kad viena padanga išvažiavo iš kelio ir sutraiškė lelijas, augančias gazono pakraštyje; kai vyras iššoko iš automobilio, Ugvus apstulbo pamatęs, kad jis dėvi tik sportinius marškinėlius ir kelnes. Ir dar vonios šlepetes!

– Evakuokitės tuoj pat! Į Nsuką įsiveržė federalistai! Mes evakuojamės dabar! Dabar pat! Aš einu per visus namus, kur dar yra žmonių. Evakuokitės tuoj pat!

Tik kai jis baigė šūkauti ir, skubiai įšokęs atgal į automobilį, nuvažiavo, Ugvus jį atpažino: ponas Vincentas Ikena, universiteto administracijos skyriaus viršininkas. Jis kelis kartus lankėsi. Gėrė savo alų ir fantą.

– Pasiimk kelis daiktus, *nkem*, – tarė šeimininkas. – Aš patikrinsiu vandenį automobilyje. Ugvau, greitai viską užrakink! Nepamiršk „berniukų namo“.

– Gini? Kokius daiktus? – paklausė Olana. – Ką man pasiimti?

Mažylė pravirko. Vėl pasigirdo dundėjimas, *buum-buum-buum*, arčiau ir garsiau.

– Tai neilgam, mes greitai grįšime. Tiesiog paimk vieną kitą daiktą, drabužių. – Šeimininkas neaiškiai mostelėjo ir griebė automobilio raktus nuo lentynos.

– Aš dar nebaigiau virti, – pasakė Olana.

– Nešk tai į automobilį, – tarė šeimininkas.

Olana atrodė apsvaigusi; ji apvyniojo sriubos puodą pašluostėmis ir nunešė į automobilį. Ugvus lakstė aplink, mėtydamas daiktus į krepšius:

mažylės drabužius ir žaislus, sausainius iš šaldytuvo, savo drabužius, šeimininko drabužius, Olanos apdarus ir sukneles. Būtų gerai, jei žinotų, ką reikia paimti. Būtų gerai, jei neatrodytų, kad dundėjimas dar labiau priartėjo. Jis suvertė krepšius ant užpakalinės automobilio sėdynės ir nulėkė į vidų užrakinti durų ir nuleisti žaliuzių. Šeimininkas lauke signalizavo. Ugvus stovėjo svetainės viduryje svaigstančia galva. Norėjo šlapintis. Nubėgo į virtuvę ir išjungė viryklę. Šeimininkas šaukė jį vardu. Ugvus čiupo nuo lentynų albumus, tris nuotraukų albumus, kuriuos Olana taip rūpestingai sudėjo vieną šalia kito, ir nuskuodė į automobilį. Vos spėjo uždaryti dureles, kai šeimininkas išvažiavo. Universiteto miestelio gatvės buvo nykiai tylios ir tuščios.

Prie vartų kareiviai biafriečiai mostais rodė, kad automobiliai gali važiuoti. Atrodė oriai, su chaki spalvos uniformomis, blizgančiais batais, geltonos saulės pusėmis, prisiūtomis prie rankovių. Ugvus norėjo būti vienas iš jų. Šeimininkas pamojavo ir tarė:

– Šaunuoliai!

Aplink sūkuriavo dulkės, tarsi permatoma ruda antklodė. Pagrindiniame kelyje buvo baisi kamšatis; moterys su dėžėmis ant galvų ir kūdikiais, pririštais prie nugarų, basi vaikai, nešini ryšuliais ir dėžėmis, pilnomis drabužių ar batatų, vyrai, tempiantys dviračius. Ugvus stebėjosi, kodėl jie nešasi uždegtus žibalinius žibintus, nors dar nebuvo sutemę. Jis matė, kaip mažas vaikas suklunpa ir pargriūva, o motina pasilenkia jo pakelti, ir pagalvojo apie namus, apie mažus savo pusbrolius ir pusseseres, tėvus ir Anuliką. Jie saugūs. Jiems nereikės bėgti, nes jų kaimas pernelyg nuošalus. Tai tik reiškia, kad jis nepamatys Anulikos vestuvių ir nelaikys Nesinačės savo glėbyje, kaip planavo. Tačiau jis greitai grįš. Karas ilgai netruks, nes Biafros armija kaipmat dujomis išrūkys nigeriečius į aną pasaulį. Jis dar paragaus Nesinačės saldumo, dar paglamonės švelnų jos kūną.

Šeimininkas važiavo lėtai dėl minios ir kelio užtvarų, bet lėčiausiai, kai reikėjo pakilti į Milikeno kalvą. Ant priešais slenkančio sunkvežimio šono buvo matyti išspausdintas užrašas NIEKAS NEŽINO, KAS BUS RYTOJ. Kai sunkvežimis lėtai ropojo stačiu šlaitu, iš jo iššoko jaunas vyras ir bėgo šalia nešinas rąstgaliu, pasiruošęs mesti jį po užpakaline padanga, jei sunkvežimis imtų riedėti atgal.

Kai jie pagaliau pasiekė Abą, jau temo, priekinį stiklą dengė geltonos dulkės, o mažylė miegojo.

16

Ričardas nustebo, kai išgirdo pranešimą, kad federalinė valdžia imsis tvarkos palaikymo veiksmų maištininkams pažaboti. Kainenė nenustebo.

– Tai nafta, – tarė ji. – Jie negali mūsų taip lengvai paleisti su visa ta nafta. Bet karas bus trumpas. Madus sako, kad Odžukvus turi didelių planų. Jis pasiūlė man paaukoti tam tikrą užsienio valiutos sumą karinei vadovybei, tada, viskam pasibaigus, gaučiau bet kurį kontraktą, kokio tik paprašyčiau.

Ričardas žiūrėjo į ją nustebęs. Regis, ji nesuprato, kad jis apskritai negali suvokti karo prasmės, nesvarbu, ar jis trumpas, ar ne.

– Būtų geriausia, jei pergabentum savo daiktus į Port Harkortą, kol priversime nigeriečius atsitraukti, – pasakė Kainenė. Ji atidžiai tyrinėjo laikraštį ir linkčiojo galvą pritardama „Beatles" iš garso grotuvo. Elgėsi taip, tarsi tai normalu, tarsi karas neišvengiamas įvykių padarinys, o jo daiktų pergabenimas iš Nsukos kažkas, ko ir reikia tikėtis.

– Taip, žinoma, – pasakė jis.

Jį vežė jos vairuotojas. Visur buvo pridygę kontrolės postų, skersai kelio riogsančių padangų ir lentų su išsikišusiomis vinimis, šalia stovinčių vyrų ir moterų su chaki spalvos marškiniais, disciplinuotų, neišraiškingų. Pro du pirmuosius pasisekė lengvai pravažiuoti. „Kur vykstate?" – paklausė jie ir mostais parodė, kad galima važiuoti. Bet netoli Enugu civiliniai gynėjai užblokavo kelią medžių kamienais ir senomis surūdijusiomis statinėmis. Vairuotojas sustabdė automobilį.

– Sukitės atgal! Grįžkite! – Pro langą spoksojo vyras; jis laikė iš ilgo medgalio rūpestingai išdrožtą šautuvą. – Sukitės atgal!

– Laba diena, – pasisveikino Ričardas. – Aš dirbu Nsukos universitete ir kaip tik ten važiuoju. Nsukoje liko mano patarnautojas. Noriu pasiimti savo rankraštį ir kai kurių asmeninių daiktų.

– Grįžkite atgal, pone. Mes greitai išvarysime vandalus lauk.

– Bet mano rankraštis ir mano dokumentai, ir mano patarnautojas liko ten. Suprantate, aš nieko nepasiėmiau. Aš nežinojau.

– Sukitės atgal, pone. Tai mūsų įsakymas. Ten nesaugu. Bet greitai, kai išvarysime vandalus, jūs galėsite parvažiuoti.

– Bet jūs privalote suprasti. – Ričardas dar labiau palinko į priekį.

Vyro akys susiaurėjo, o didelė akis, nupiešta ant jo marškinių po žodžiu BUDRUMAS, regis, išsiplėtė.

– Ar jūs įsitikinęs, kad nesate Nigerijos vyriausybės agentas? Tai jūs, baltieji žmonės, leidote Govonui žudyti nekaltas moteris ir vaikus.

– *Abu m onja Biafra*, – tarė Ričardas.

Vyras nusijuokė. Ričardui buvo neaišku, ar tas juokas malonus, ar nemalonus.

– Ech, baltasis žmogus sako, kad jis yra biafrietis! Kur išmokote kalbėti mūsų kalba?

– Iš savo žmonos.

– Gerai, pone. Nesirūpinkite dėl savo daiktų Nsukoje. Po kelių dienų keliai bus saugūs.

Vairuotojas apsuko automobilį. Jie nuvažiavo atgal tuo pačiu plentu, kuriuo ir atvažiavo, o Ričardas žvelgė atgal į užblokuotą kelią, kol nebegalėjo jo matyti. Galvojo apie tai, kaip lengvai ibų kalbos žodžiai išslydo jam iš burnos. „Aš esu biafrietis." Nežinojo kodėl, bet tikėjosi, kad vairuotojas šito nepersakys Kainenei. Taip pat puoselėjo viltį, kad vairuotojas neišduos Kainenei, kad jis pavadino ją žmona.

Suzana paskambino po kelių dienų. Buvo vėlus rytas, Kainenė buvo vienoje iš savo gamyklų.

– Nežinojau, kad turi Kainenės numerį, – tarė Ričardas. Suzana nusijuokė.

– Girdėjau, kad Nsuka evakuota. Žinojau, jog būsi pas ją. Taigi kaip gyvuoji? Ar viskas gerai?

– Taip.

– Dėl evakuacijos neturėjai jokių bėdų, tiesa? – paklausė Suzana. – Jautiesi gerai?

– Jaučiuosi gerai. – Jį sujaudino jos rūpestingumas.

– Puiku. O ką planuoji daryti toliau?

– Dabar apsistosiu čia.

– Tai nesaugu, Ričardai. Neliksiu čia ilgiau nei iki kitos savaitės. Tie žmonės niekada nekariauja civilizuotai, ar ne? Taip, kad būtų galima tai pavadinti pilietiniu karu. – Suzana nutilo. – Skambinau į Enugu britų tarybą ir negaliu patikėti, kad mūsų žmonės ten vis dar žaidžia vandens polą ir geria kokteilius viešbutyje „Presidential"! Juk vyksta kruvinas karas.

– Jis greitai baigsis.

– Greitai baigsis, cha! Naidželas išvažiuos po dviejų dienų. Niekas nesibaigs; šitas karas truks metų metus. Pasižiūrėk, kas vyko Konge. Tie žmonės nežino, kas yra taika. Jie geriau kariaus iki paskutinio žmogaus...

Ričardas padėjo ragelį, nors Suzana dar kalbėjo, ir pats nusistebėjo savo šiurkštumu. Viena jo pusė norėjo jai padėti, išmesti alkoholio butelius iš jos spintelės ir nubraukti tą paranoją, vertusią ją panikuoti. Gal ir gerai, kad ji išvažiuos. Jis tikėjosi, kad ji atras savo laimę su Naidželu ar kitaip. Vis dar galvojo apie Suzaną vildamasis, kad ji dar kartą nepaskambins, ir drauge tikėdamasis, kad vis dėlto paskambins, kai į namus parėjo Kainenė. Ji išbučiavo jo skruostus, lūpas ir smakrą.

– Praleidai dieną nerimaudamas dėl Harisono ir *Virvinių puodų laikų*? – paklausė ji.

– Aišku, kad ne, – atsakė jis, nors abu žinojo, kad tai melas.

– Harisonui nieko nenutiks. Jis, be abejo, susidėjo daiktus ir grįžo į savo kaimą.

– Taip, greičiausiai, – tarė Ričardas.

– Tikriausiai jis pasiėmė rankraštį.

– Taip. – Ričardas prisiminė, kaip ji sunaikino pirmąjį tikrą jo rankraštį *Pintinė rankų*, kaip akmeniniu veidu nusivedė jį į vaismedžių sodą, prie suanglėjusio popieriaus krūvos po jo mėgstamu medžiu, kaip jis jautė ne pyktį, ne nuoskaudą, bet viltį.

– Šiandien mieste vyko dar vienas mitingas, susirinko mažiausiai tūkstantis žmonių ir daugybė automobilių, uždangstytų žaliais lapais, – pasakė ji. – Būtų gerai, jeigu jie tūnotų laukuose, užuot blokavę pagrindinius kelius. Jau paaukojau pinigų ir nesileisiu stabdoma kepti karštoje saulėje tik tam, kad padėčiau kerotis Odžukvaus ambicijoms.

– Čia kaltos aplinkybės, Kainene, ne žmogus.

– Taip, švelnaus plėšimo aplinkybės. Ar žinai, kad taksi vairuotojai nebeima pinigų iš kareivių? Jie įsižeidžia, jei kareiviai nori sumokėti už važiavimą. Madus sako, kad į kareivines kas antrą dieną ateina būrys moterų iš visokių atkampių kaimelių ir atneša kareiviams batatų ir plantanų, ir vaisių. Tai žmonės, patys nieko neturintys.

– Čia ne plėšimas. Čia aplinkybės.

– Aplinkybės, kurgi ne. – Kainenė papurtė galvą, bet atrodė, kad tai ją linksmina. – Madus man šiandien papasakojo, kad armija neturi nieko, visiškai nieko. Jie galvojo, kad Odžukvus turi kur nors prikaupęs ginklų, juk visada kalbėjo: „Jokia Juodosios Afrikos galia mūsų neįveiks!“

Taigi Madus ir keli kiti iš šiaurės grįžę karininkai nuėjo pasakyti jam, kad mes neturime jokių ginklų, jokios karinių pajėgų mobilizacijos, kad mūsų vyrai treniruojasi su mediniais šautuvais, dėl Dievo meilės! Jie norėjo, kad jis leistų naudotis savo ginklų atsargomis. Bet jis persimainė ir pareiškė, esą jie rengia sąmokslą jį nuversti. Matyt, jis neturi jokių ginklų ir ruošiasi įveikti Nigeriją vien savo kumščiais. – Ji pakėlė kumštį ir nusišypsojo. – Bet vis tiek manau, kad jis baisiai patrauklus: jau vien ta barzda.

Ričardas nieko nepasakė. Pagalvojo prabėgomis, gal vertėtų užsiauginti barzdą.

17

Olana žvelgė į kiemą atsirėmusi į verandos turėklus Odenigbo name Aboje. Prie vartų mažylė klūpodama žaidė smėlyje, Ugvus nenuleido nuo jos akių. Vėjyje šlamėjo gvajavos lapai. Jos žievė traukė Olanos akį – išblukusi ir dėmėta, šviesaus molio atspalvio su tamsesniais pilkšvai melsvais lopais, panaši į *nlača* odos liga sergančių kaimo vaikų odą. Daugelis tų vaikų sustojo pasakyti „*nno nu*, sveiki atvykę" tą dieną, kai jie atvažiavo iš Nsukos, priėjo ir jų tėvai, ir dėdės, ir tetos, nešini geriausiais linkėjimais ir nekantraujantys paplepėti apie evakuaciją. Olana pajuto, kad myli juos; nuoširdus jų svetingumas suteikė jai saugumo pojūtį. Šilti jausmai neaplenkė net Odenigbo motinos. Dabar ji net stebėjosi, kodėl neatitraukė mažylės nuo senelės, atstūmusios ją iškart vos jai gimus, ir kodėl pati neišsisuko nuo mamos apkabinimo. Kažkokia vaiduokliška abejonė lydėjo visus tos dienos įvykius – maisto gaminimą virtuvėje su Ugvumi, išvykimą, tokį skubų, kad ji net nuogąstavo, jog paliko įjungtą orkaitę, žmonių minias kelyje, artilerijos šūvių garsus – taigi ji lengvai priėmė mamos apkabinimą, net pati ją apkabino. Dabar jos grįžo prie mandagios laikysenos. Mama dažnai užeidavo aplankyti mažylės pro medinius vartelius molinėje sienoje, skiriančioje jos namelį nuo Odenigbo būsto. Kartais mažylė nueidavo jos aplankyti ir vaikydavosi ožkas, besiganančias senelės kieme. Olana niekada nebuvo tikra, ar ta džiovinta žuvis ir rūkyta mėsa, kurias žiaumodavo grįžusi mažylė, tikrai buvo švarios, bet stengėsi nekreipti dėmesio, lygiai kaip mėgino nuslopinti savo apmaudą; mamos prisirišimas prie mažylės visada buvo netikras, be entuziazmo, tad Olanai buvo per vėlu jausti ką nors daugiau nei apmaudą.

Mažylė juokėsi iš kažko, ką pasakė Ugvus; tyras, skardus jos juokas privertė Olaną nusišypsoti. Mažylei čia patiko; gyvenimas tapo lėtesnis ir paprastesnis. Kadangi jų viryklė ir skrudintuvas, ir greitpuodis, ir importiniai prieskoniai liko Nsukoje, valgiai taip pat tapo paprastesni, todėl Ugvui likdavo daugiau laiko su ja pažaisti.

– Mamyte Ola! – pašaukė mažylė. – Ateik pasižiūrėti!

Olana pamojavo.

– Mažyle, atėjo laikas vakarinei voniai.

Ji nužvelgė mangų medžių kontūrus gretimame kieme; nuo kai kurių medžių krito vaisiai, tarsi sunkūs auskarai. Saulė leidosi. Vištos kudakuodamos plasnojo į kolamedį, kur ruošėsi nakvoti. Girdėjosi, kaip keli kaimiečiai sveikina vienas kitą, taip pat rėksmingai kaip ir siuvimo ratelio moterys. Ji prisidėjo prie jų prieš dvi savaites miesto merijoje. Moterys siuvo kareiviams sportinius marškinėlius ir rankšluosčius. Iš pradžių Olana ant jų pyko, nes visada, kai tik ji užsimindavo apie Nsukoje paliktus daiktus – savo knygas, pianiną, drabužius, porcelianą, perukus, siuvamąją mašiną „Singer", televizorių, jos ignoruodavo ją ir imdavo kalbėti apie ką nors kita. Dabar ji suprato, kad čia niekas nekalba apie paliktus daiktus. Visi kalba tik apie pastangas *laimėti karą*. Mokytojas paaukojo kareiviams savo dviratį, kurpiai už dyką siuvo kareiviams batus, o ūkininkai atidavė savo batatus. Laimėti karą. Olanai buvo sunku įsivaizduoti dabar vykstantį karą, kulkas, krintančias į raudonas Nsukos dulkes, biafriečių pajėgas, atremiančias vandalų atakas. Dažnai būdavo sunku įsivaizduoti ką nors konkretaus, neužtemdyto prisiminimų apie Arizę ir tetulę Ifeką, ir dėdę Mbaezį, neatrodančio kaip gyvenimas sustabdytame laike.

Ji nusispyrė šlepetes ir basa nuėjo per priekinį kiemą iki mažylės smėlio pilies.

– Labai gražu, mažyle. Gal ji išstovės čia iki rytojaus, jei ryte į kiemą neatklys ožkų. Dabar laikas maudytis.

– Ne, mamyte Ola!

– Manau, Ugvus tuojau tave išsineš. – Olana žvilgtelėjo į Ugvų.

– Ne!

Ugvus čiupo mažylę ir leidosi bėgti namo link. Nukrito viena mažylės šlepetė, ir jiedu sustojo jos pakelti, o mergaitė vis kartojo „Ne!" ir tuo pat metu kvatojo. Olana svarstė, kaip mažylė reaguos, kai jiems kitą savaitę teks išvykti į Umuahiją, už trijų valandų kelio, kur Odenigbą dislokavo į Darbo jėgos direktoratą. Jis tikėjosi dirbti Mokslinių tyrimų ir gamybos direktorate, bet ten į kelias laisvas darbo vietas pretendavo daugybė pernelyg aukštos kvalifikacijos specialistų; net ir jai neatsirado vietos nė viename iš direktoratų. Ji mokys pradinėje mokykloje, tai bus asmeninė jos pastanga *laimėti karą*. Tie žodžiai skamba melodingai: laimėti karą, laimėti karą, laimėti karą. Ji vylėsi, kad profesorius Ačara parūpino jiems būstą netoli kitų universiteto žmonių ir atsiras tinkamų vaikų, su kuriais mergaitė galės žaisti.

Ji prisėdo ant vienos iš žemų medinių kėdžių, taip pakrypusių, kad norint atremti nugarą tenka gerokai atsilošti. Tokių kėdžių ji matė tik kaimuose; jas gamina kaimo dailidės, purvinų kelių posūkiuose iškabinę dulkėtus užrašus DAILIDĖ, dažnai su gramatinėmis klaidomis: *dailydė, deilidė, deilydė*. Ant tokių kėdžių neįmanoma sėdėti tiesiai; jos skirtos sunkiai pelnytam poilsiui, vakarais atsilošus gryname ore po alinančio darbo dienos ūkyje. Galimas dalykas, jos skirtos ir nuobodžiam gyvenimui.

Buvo jau sutemę ir virš galvos triukšmingai sklandė šikšnosparniai, kai į namus grįžo Odenigbas. Dieną jis visada išeidavo, lankė vieną po kitos sueigas, jose vis buvo aptarinėjama, kuo Aba prisidės prie pastangų laimėti karą, kaip Aba suvaidins pagrindinį vaidmenį kuriant Biafros valstybę; kartais ji matydavo iš susirinkimo grįžtančius vyrus su iš medžio išdrožtais netikrais šautuvais. Olana žiūrėjo, kaip Odenigbas eina per verandą; jo žingsniuose buvo jausti agresyvus pasitikėjimas. Jos vyras. Kartais, žiūrėdama į jį, jautė, kad didžiuojasi tuo, ką turi.

– *Kedu?* – paklausė jis, lenkdamasis pabučiuoti ją į lūpas. Atidžiai apžiūrėjo jos veidą, tarsi turėtų tai padaryti, kad įsitikintų, jog viskas gerai. Taip darydavo nuo tada, kai ji grįžo iš Kano. Dažnai jai sakydavo, kad tas atsitikimas ją pakeitė ir privertė susitelkti į savo vidaus pasaulį. Jis ištardavo *skerdynės* kalbėdamas su draugais, bet niekada su ja. Tarytum tai, kas vyko Kane, buvo skerdynės, bet tai, ką matė ji, atsitikimas.

– Viskas gerai, – atsakė ji. – Šiandien grįžai anksti, ar ne?

– Baigėme anksčiau, nes rytoj planuojama visuotinė sueiga aikštėje.

– Kodėl? – paklausė Olana.

– Vyresnieji nusprendė, kad atėjo laikas. Sklinda visokių kvailų gandų, kad Aba netrukus bus evakuota. Kai kurie neišmanėliai net tvirtina, jog federalinės pajėgos įžengė į Avką! – Odenigbas nusijuokė ir prisėdo šalia Olanos. – Ar ateisi?

– Į sueigą? – Ji apie tai net nepagalvojo. – Aš nesu iš Abos.

– Galėtum būti, jei būtum už manęs ištekėjusi. Turėtum būti.

Ji pasižiūrėjo į jį.

– Juk mums gerai taip, kaip yra.

– Mes kariaujame ir mano motinai teks nuspręsti, ką daryti su mano kūnu, jei kas nors man nutiks. Tu turėtum tai nuspręsti.

– Liaukis, nieko tau nenutiks.

– Aišku, man nieko nenutiks. Aš tiesiog noriu, kad taptum mano žmona. Mums tikrai derėtų susituokti. Taip gyventi toliau nėra prasmės. Niekada nebuvo prasmės.

Olana stebėjo, kaip vapsvos zuja aplink korėtą lizdą, kybantį kampe prie sienos. Jai atrodė, kad tai prasminga – tas sprendimas nesituokti, poreikis išsaugoti tai, ką jie turi apgaubę skirtingumo skraiste. Bet seni rėmai, anksčiau tikę jos idealams, išnyko dabar, kai Arizė ir tetulė Ifeka, ir dėdė Mbaezis visada liks tik iš albumo žvelgiančiais veidais. Kai Nsukoje krinta kulkos...

– Tada turi nunešti vyno mano tėvui, – tarė ji.

– Ar tai reiškia taip?

Šikšnosparnis staigiai smigo žemyn, Olana nuleido galvą.

– Taip. Tai reiškia taip, – pasakė ji.

Rytą ji girdėjo, kaip miestelio šauklys, eidamas palei namus, garsiai mušė ogene. „Rytoj ketvirtą po pietų Amaezės aikštėje įvyks visos Abos sueiga!“ *Gom-gom-gom*. „Rytoj ketvirtą po pietų Amaezės aikštėje įvyks visos Abos sueiga!“ *Gom-gom-gom*. „Aba skelbia, kad privalo dalyvauti visi vyrai ir moterys!“ *Gom-gom-gom*. „Jei neateisite, turėsite sumokėti Abai baudą!“

– Įdomu, kokio dydžio tos baudos, – pasakė Olana stebėdama, kaip Odenigbas rengiasi. Vyras gūžtelėjo pečiais. Jis turėjo tik dvejas kelnes ir dvejus marškinius, kuriuos Ugvus paskubomis spėjo supakuoti, ir ji nusišypsojo pagalvojusi, kad kiekvieną rytą, dar jam neapsirengus, žino, ką jis dėvės.

Jiedu sėdėjo prie pusryčių stalo, kai į kiemą įsuko jos tėvų „Land Rover“.

– Kokia puiki proga, – tarė Odenigbas. – Dabar pat pasakysiu tavo tėvui. Galėsime čia susituokti kitą savaitę.

Jis šypsojosi. Kai ji verandoje pasakė „taip“, jame atsirado berniokiškumo, naivaus džiugesio, kurį ji taip pat norėjo pajusti.

– Tu žinai, kad taip nedaroma, – paprieštaravo ji. – Turi vykti į Umunačę su savo giminaičiais ir viską atlikti kaip reikiant.

– Aišku, kad žinau. Aš tik pajuokavau.

Olana nuėjo prie durų svarstydama, kodėl tėvai atvažiavo. Juk jiedu paskutinį kartą lankėsi tik prieš savaitę, ir ji nebuvo pasirengusi išklausyti dar vieno panikuojančios motinos monologo, tėvui stovint šalia ir pritariamai linkčiojant: maldauju, važiuok su mumis ir lik Umunačėje; Kainenė turi išsikraustyti iš Port Harkorto, kol paaiškės, ar tas karas prasideda, ar baigiasi; tas jorubas prižiūrėtojas, kurį palikome Lagose, apiplėš namą; sakau tau, turėjome pasirūpinti, kad visi automobiliai būtų sugrąžinti.

„Land Rover“ sustojo po kolamedžiu, iš jo išlipo jos motina. Ji atvažiavo viena. Olanai truputį palengvėjo dėl to, kad tėvas neatvažiavo. Lengviau susikalbėti, kai jie būna po vieną.

– Sveika atvykusi, mamyte, *nno*, – pasisveikino Olana, ją apkabindama. – Ar viskas gerai?

Motina patraukė pečiais, o tai reiškė „šiaip sau“. Ji dėvėjo prašmatnų raudoną apdarą ir rožinę palaidinę, avėjo juodus blizgančius žemakulnius batelius.

– Viskas gerai. – Ji apsižvalgė aplink, paslapčiomis, kaip ir paskutinį kartą, kai įbruko Olanai į ranką voką su pinigais. – Kur jis?

– Odenigbas? Jis viduje, valgo.

Motina nuėjo verandos link ir atsirėmė į koloną. Atsegė savo krepšį, pamojo Olanai žvilgtelėti į vidų. Krepšys buvo pilnas žėrinčių ir mirguliuojančių juvelyrinių dirbinių, koralų, vertingųjų metalų ir brangakmenių.

– Ak! Ak! Mama, kam visa tai?

– Dabar nešiojuosi juos su savimi visur, kad ir kur eičiau. Deimantai yra mano liemenėlėje, – sušnibždėjo motina. – *Nne*, niekas nežino, kas čia dedasi. Girdėjome, kad Umunačė ilgai neatsilaikys, o federalistai visai netoli.

– Nėra netoli jokių vandalų. Mūsų pajėgos ties Nsuka stumia juos atgal.

– Bet kiek laiko stumia juos atgal?

Olanai nepatiko aikštinga mina motinos veide ir jos pritildytas balsas, tarsi ji išskirtų Odenigbą. Ji nesakys motinai, kad jiedu nusprendė susituokti. Dar ne.

– Kad ir kaip ten būtų, – tarė motina, – aš ir tavo tėvas galutinai apsisprendėme. Sumokėjome vienam žmogui, jis nugabens mus į Kamerūną ir padės iš ten nuskristi į Londoną. Panaudosime savo nigerietiškus pasus; kamerūniečiai mums nesutrukdys. Nebuvo lengva, bet viskas jau sutvarkyta. Sumokėjome už keturias vietas. – Motina patapšnojo savo galvos apdangalą, tarsi norėdama įsitikinti, kad jis dar čia. – Tavo tėvas nuvažiavo į Port Harkortą pasakyti Kainenei.

Prašymas motinos akyse sukėlė Olanai gailestį. Motina žinojo, kad ji nespruks į Angliją kartu su jais, ir Kainenė to nedarys. Bet tai taip panašu į ją – bandyti atlikti šį kibų, pilną gerų norų, bet iš anksto pasmerktą mėginimą.

– Tu žinai, kad aš nevažiuosiu, – pasakė ji švelniai, apimta noro ištiesti ranką ir pačiupinėti tobulą motinos odą. – Bet jūs su tėčiu turite vykti, jei taip jausitės saugesni. Aš pasiliksiu su Odenigbu ir mažyle.

Mums nieko nenutiks. Po kelių savaičių persikelsime į Umuahiją, nes Odenigbas ten dirbs direktorate. – Olana nutilo. Norėjo pasakyti, kad atšvęs Umuahijoje vestuves, bet tarė: – Kai tik Nsuka bus atkovota, grįšime atgal.

– O jeigu Nsuka nebus atkovota? Jeigu šis karas truks ilgai?

– Netruks.

– Kaip aš galiu palikti savo vaikus ir sprukti į saugią vietą?

Bet Olana žinojo, kad ji gali ir tikrai tai padarys.

– Mums nieko nenutiks, mamyte.

Motina nusišluostė delnu akis, nors jose nebuvo ašarų, paskui iš rankinės ištraukė oro pašto voką.

– Tai laiškas nuo Mohamedo. Kažkas atvežė jį į Umunačę. Matyt, jis girdėjo apie Nsukos evakuaciją ir pagalvojo, kad tu Umunačėje. Atleisk, aš turėjau jį atplėšti, kad įsitikinčiau, ar jame nėra ko nors pavojingo.

– Ko nors pavojingo? – paklausė Olana. – Gini? Apie ką tu kalbi, mamyte?

– Kas žino? Argi jis dabar ne priešas?

Olana papurtė galvą. Ji džiaugėsi, kad motina išvažiuos į užsienį ir jai nereikės turėti su ja reikalų iki karo pabaigos. Prieš perskaitydama laišką ji panoro lukteléti, kad motina išvažiuotų ir negalėtų tyrinėti jos veido išraiškos skaitant, ir neįstengė iš karto ištraukti viengubo popierėlio. Mohamedo rašysena atrodė panaši į jį – aristokratiška ir ištęsta, su elegantiškomis įmantrybėmis. Jis norėjo sužinoti, ar ji sveika ir gyva. Užrašė savo telefono numerį, jeigu jai prireiktų pagalbos. Galvoja, jog karas yra beprasmiškas, ir tikisi, kad jis greitai baigsis. Myli ją.

– Ačiū Dievui, kad už jo neištekėjai, – pasakė motina, žiūrėdama, kaip Olana perlenkia laišką. – Tik pagalvok, kokioje padėtyje būtum dabar atsidūrusi? *O di egvu!*

Olana nieko nepasakė. Motina netrukus išvažiavo; ji nenorėjo užeiti į vidų ir susitikti su Odenigbu.

– Dar gali persigalvoti, *nne*, sumokėta už keturias vietas, – pasakė ji, lipdama į automobilį ir tvirtai laikydama savo brangenybių prikimštą krepšį. Olana mojavo, kol „Land Rover" dingo už kiemo vartų.

Ją nustebino, kiek daug Abos žmonių susirinko į sueigą aikštėje ir grumdėsi po senu *udalos* medžiu. Odenigbas pasakojo, kaip vaikystėje jis ir kiti vaikiščiai, pasiųsti rytais šluoti kaimo aikštės, užuot šlavę, daugiausia laiko praleisdavo pešdamiesi dėl nukritusio *udalos* vaisiaus. Jie

negalėjo lipti į medį ar skinti vaisių, nes tai yra tabu; *udala* priklauso dvasioms. Ji dairėsi į viršų į medį, kai vyresnieji kalbėjo miniai, ir įsivaizdavo Odenigbą, dar berniuką, žiūrintį į viršų, kaip dabar žiūri ji, ir besitikintį pamatyti šmėkštelint dvasios kontūrą. Ar jis buvo toks pat energingas kaip mažylė? Tikriausiai. Gal net energingesnis už ją.

– *Aba, kvenu!* – sušuko *dibia* Nvaforas Agbada, vyras, kurio magija, anot daugelio, galingiausia šiuose kraštuose.

– *Jaa!* – atsiliepė minia.

– *Aba, kvezuenu!*

– *Jaa!*

– Abos dar niekas nėra nugalėjęs. Aš sakau, kad Abos dar niekas nėra įveikęs, – jo balsas buvo stiprus. Ant galvos styrojo tik keli į vatos gniužulus panašūs plaukų kuokštai, o lazda drebėjo, kai jis smeigė ją į žemę. – Mes neieškome vaidų, bet jeigu vaidai suranda mus, mes juos sutriuškiname. Kovėmės su ukvulais bei ukpais ir juos sudorojome. Mano tėvas nėra man pasakojęs apie karą, kurį mes pralaimėjome, ir jo tėvas nėra jam šito pasakojęs. Mes niekada nebėgsime iš savo gimtinės. Mūsų tėvai tai uždraudė. Niekada nebėgsime iš savo žemės!

Minia džiūgavo. Taip pat ir Olana. Ji prisiminė mitingus, rengtus universitete dėl nepriklausomybės paskelbimo; ją visada įkvėpdavo masiniai renginiai, mintis, kad trumpai laiko dalelytei visus šiuos žmones suvienija bendra galimybė.

Ji papasakojo Odenigbui apie Mohamedo laišką, kai jiedu po sueigos ėjo iš kaimo aikštės.

– Neabejoju, kad jis labai liūdi dėl viso šito. Sunku net įsivaizduoti, kaip jis jaučiasi.

– Kaip tu gali taip sakyti? – tarė Odenigbas.

Ji krūptelėjusi sulėtino žingsnį ir atsisuko į jį.

– Kas atsitiko?

– Atsitiko tai, kad tu sakai, jog kruvinas musulmonas hausas liūdi! Jis yra bendrininkas, neabejotinas bendrininkas viso to, kas ištiko mūsų žmones, tai kaip tu gali sakyti, kad jis liūdi.

– Tu juokauji?

– Aš juokauju? Kaip tu gali tai ištarti po to, kai matei, ką jie išdarinėja Kane? Ar įsivaizduoji, kas turėjo nutikti Arizei? Jie prievartavo nėščias moteris, o paskui pjaustė jas gabalais!

Olana atšoko atgal. Suklupo ant akmens, pasimaišiusio po kojomis. Negalėjo patikėti, kad jis pažemino Arizės atminimą, trokšdamas

melagingu argumentu įrodyti savo tiesą. Pyktis sustingdė jos vidų. Ji leidosi greitai žingsniuoti paskui Odenigbą, o kai parėjo namo, atsigulė miegoti svetainėje ir nenustebo, kai prislėgė užtemimas. Ji grūmėsi, stengėsi jį nusimesti, kvėpuoti, kol galiausiai liko gulėti išsekinta. Kitą dieną nekalbėjo su Odenigbu. O gal ir dar kitą. Ir kai jos motinos pusbrolis dėdė Osita atvyko iš Umunačės pranešti, kad ji kviečiama į sueigą senelio kieme, ji apie tai nepasakė Odenigbui. Tiesiog paprašė Ugvaus suruošti mažylę ir, kai Odenigbas išėjo į sueigą, išvažiavo su jais savo automobiliu.

Galvojo apie tai, kaip Odenigbas pasakė: „Atsiprašau, atsiprašau", nekantraudamas, tarsi jaustųsi turįs teisę į jos atlaidumą. Jis turbūt mano, kad jeigu ji galėjo atleisti jam tai, kas įvyko prieš pat gimstant mažylei, tai atleis bet ką. Tas piktino ją. Turbūt todėl ir nepasakė jam, kad važiuoja į Umunačę. O gal todėl, kad žinojo, kodėl yra kviečiama į Umunačę ir nenorėjo su Odenigbu apie tai kalbėti.

Ji važiavo per purvinus, duobėtus kelius, apaugusius aukšta žole, ir mąstė: kaip įdomu, kad kaimiečiai gali pasakyti tau kai ką panašaus į *Umunačė kviečia tave*, tarsi Umunačė būtų ne miestas, o gyvas asmuo. Lijo. Keliai buvo pažliugę. Važiuodama ji žvilgtelėjo į pakelėje dunksančią triaukštę savo tėvų vilą; dabar jie turėtų būti Kamerūne, o gal jau Londone ar Paryžiuje, ir skaito laikraščius norėdami sužinoti, kas vyksta namuose. Sustabdė automobilį priešais senelio namą, šalia nendrinės tvoros. Padangos klimpo grumstuotoje žemėje. Kai Ugvus ir mažylė išlipo iš automoblio, ji dar valandėlę tyliai pasėdėjo, stebėdama priekiniu stiklu riedančius lietaus lašus. Krūtinę gniaužė įtampa ir reikėjo kurį laiką lėtai pakvėpuoti, kad krūtinė atsipalaiduotų, kad ji pati nurimtų ir galėtų atsakyti į klausimus, kuriuos sueigoje užduos vyresnieji. Visi, susirinkę pelėsiais atsiduodančioje svetainėje, bus perdėtai mandagūs: vyresnieji jos dėdės ir senelio broliai, jų žmonos, keli pusbroliai ir pusseserės, gal kuri nors iš jų bus prie nugaros prisirišusi kūdikį.

Ji kalbės aiškiu balsu ir žiūrės žemyn į linijas, balta kreida išvedžiotas po visas grindis, kai kurias nublukusias metams bėgant, kai kurias paprastas ir tiesias, kitas įmantriai išlenktas, kai kur nesudėtingus inicialus. Būdama dar maža, stebėdavo, kaip senelis svečiams įteikia gabalėlį *nzu*, ir sekdavo kiekvieną vyrų judesį, kai jie piešdavo ant grindų, ir moterų – kai jos tepdavo juo savo veidus, kartais net pakramsnodavo jo. Sykį, seneliui trumpam išėjus, Olana taip pat sukramtė kreidos gabalėlį ir iki šiol prisimena burnoje besiveliančio potašo skonį.

Jos senelis Nvekė Udenė vadovautų sueigai, jei būtų gyvas. Tačiau vadovaus Nvaforas Isajahas, šiuo metu vyriausiasis jų *umunos* narys. Jis pasakys: „Kiti sugrįžo, ir mes nenuleidome akių nuo kelio, laukdami mūsų sūnaus Mbaezio ir mūsų žmonos Ifekos, ir mūsų dukters Arizės, taip pat kitų iš Ogidės kilusių giminaičių iš žmonos pusės. Mes laukėme ir laukėme, bet jų nepamatėme. Praėjo daug mėnesių, ir mums paskaudo akis žiūrint į kelią. Šiandien pakvietėme tave ateiti ir papasakoti, ką tu žinai. Umunačė klausia apie visus savo vaikus, kurie negrįžo iš šiaurės. Tu buvai ten, mūsų dukterie. Tai, ką tu pasakysi mums, mes perduosime Umunačei."

Beveik taip ir nutiko. Vienintelis dalykas, kurio Olana nesitikėjo, buvo mamos Dozės, tetulės Ifekos sesers, riksmas. Sklido gandai, kad ši nirši moteris sykį sumušė tėtušį Dozę, kai jis paliko sergantį jų vaiką ir nuėjo aplankyti savo meilužės. Pati mama Dozė tuo metu *aguje* dorojo kolokazijų derlių. Vaikas vos nenumirė. Žmonės kalbėjo, kad mama Dozė pagrasino pirmiausia nupjausianti tėtušiui Dozei penį, o paskui jį pasmaugsianti, jei vaikas mirs.

– Nemeluok, Olana Ozobija, *i sikvana asi!* – šaukė mama Dozė. – Tegu tave užpuola vėjaraupiai, jei tu meluoji. Kas tau sakė, kad tai, ką tu matei, yra mano sesers kūnas? Kas tau sakė? Nemeluok čia. Cholera tave pribaigs.

Jos sūnus Dozė išvedė ją iš kambario. Jis, tas Dozė, smarkiai ūgtelėjo nuo tada, kai Olana matė jį paskutinį kartą. Jis tvirtai laikė savo motiną, o ši stengėsi jį nustumti, tarsi norėdama prikulti Olaną, ir ši panoro leisti jai tai padaryti. Troško, kad mama Dozė smogtų jai ar skeltų antausį, jei tik tai padėtų jai geriau pasijusti, jei tai paverstų melu viską, ką ji dabar pranešė savo plačios giminės nariams, susirinkusiems šiame kambaryje. Norėjo, kad Odinčezas ir Ekenė taip pat ją aprėktų ir pareikalautų pasiaiškinti, kodėl ji liko gyva, užuot mirusi kaip jų sesuo, tėvai ir svainis. Geidė, kad jie čia nesėdėtų, tylėdami ir nudūrę akis, kaip dažnai elgiasi gedintys vyrai, o paskui jai nesakytų, jog džiaugiasi, kad ji nematė Arizės kūno; visi žinojo, ką tie pabaisos išdarinėjo su nėščiomis moterimis.

Odinčezas nuskynė didelį lapą nuo *ede* augalo ir davė jai prisidengti vietoj skėčio. Bet Olana nedengė juo galvos skubėdama į automobilį. Ji užgaišo atrakindama dureles ir leido lietui žliaugti per supintus plaukus, akis ir skruostus. Ją pribloškė tai, kaip greitai baigėsi sueiga, kaip mažai laiko tereikėjo patvirtinti keturių šeimos narių žūtį. Tiems, kuriuos ji dabar paliko, Olana suteikė teisę gedėti, dėvėti juodus drabužius ir priimti

lankytojus, sakančius: *Ndo nu.* Suteikė teisę gedului pasibaigus gyventi su mintimi, kad Arizės, jos vyro ir tėvų niekada nebebus. Ją prislėgė sunki ketverių laidotuvių našta, laidotuvių, pagrįstų ne fiziniais kūnais, bet jos žodžiais. Bet galbūt ji klysta, gal tik įsivaizdavo dulkėse tysančius kūnus, tokią daugybę kūnų kieme, jog vien juos prisiminus į burną priplūdo sūraus skonio. Kai Olana pagaliau atidarė automobilį ir Ugvus su mažyle puolė į vidų, ji dar valandėlę sėdėjo nejudėdama, žinodama, kad Ugvus susirūpinęs ją stebi, o mažylė beveik miega.

– Gal norėtumėt, kad atneščiau jums vandens atsigerti? – paklausė Ugvus.

Olana papurtė galvą. Aišku, jis žinojo, kad ji nenori vandens. Tiesiog norėjo išjudinti ją iš to transo, kad ji įjungtų automobilį ir parvežtų juos į Abą.

18

Ugvus pirmasis pamatė žmonių būrius, traukiančius purvinu keliu per Abą. Jie tempė ožkas, nešėsi ant galvų batatus ir dėžes, po pažastimis pasikišę vištas ir susuktus demblius, rankose laikydami žibalines lempas. Vaikai nešė nedidelius dubenis arba paskui save tempė mažesnius vaikus. Ugvus stebėjo, kaip jie eina pro šalį, kai kurie tylėdami, kiti garsiai kalbėdamiesi; jis žinojo, kad daugelis jų neturi supratimo, kur eina.

Tą vakarą šeimininkas grįžo iš sueigos anksti. „Rytoj išvykstame į Umuahiją, – pasakė jis. – Bet kuriuo atveju reikės persikelti į Umuahiją. Tiesiog išvyksime savaite ar dviem anksčiau.“ Jis kalbėjo pernelyg greitai, nukreipęs akis kažkur į tolumą. Ugvus spėliojo, ar tai dėl to, jog šeimininkas nenori pripažinti, kad gimtasis jo miestas tuoj žlugs, ar todėl, kad Olana nebesikalba su juo. Ugvus nežinojo, kas tarp jų nutiko, bet, kad ir kas tai būtų, nutiko po sueigos kaimo aikštėje. Olana grįžo namo keistai tylėdama. Kalbėjo mechaniškai. Nesijuokė. Leido jam spręsti visus su maistu ir mažyle susijusius klausimus, o pati daugiausia sėdėjo verandoje ant pakrypusios kėdės. Kartą Ugvus matė, kaip ji priėjo prie gvajavos ir ėmė glostyti jos kamieną, ir nusprendė po minutės eiti ją atitraukti, kol kaimynai nepradėjo šnibždėtis, jog ji kraustosi iš proto. Bet ji ilgai neužsibuvo. Tyliai apsisuko, grįžo atgal ir atsisėdo verandoje.

Dabar taip pat atrodė rami.

– Ugvau, prašau rytdienai supakuoti mūsų drabužius ir maistą.

– Gerai, ponia.

Jis mikliai viską supakavo – šiaip ar taip, jie nebeturėjo daug daiktų, ne taip kaip Nsukoje, kur daug ką galėjai pasiimti, bet tam nebuvo laiko. Anksti rytą sudėjo daiktus į automobilį ir leidosi ratu aplink namą, norėdamas įsitikinti, ar ko nors nepamiršo. Olana jau buvo susidėjusi albumus ir išmaudžiusi mažylę. Jie laukė prie automobilio, kol šeimininkas tikrino tepalą ir vandenį. Pro šalį keliu tirštais būriais ėjo žmonės.

Girgžtelėję atsivėrė mediniai vartai už namo stūksančioje molinėje sienoje ir į kiemą įžengė šeimininko pusbrolis Aniekvena. Ugvui nepatiko gudriai išlenktos jo lūpos; jis visada pasirodydavo jiems valgant ir

perdėtai nustebęs šūkčiodavo: „O! O!“, kai Olana pakviesdavo jį kartu su jais „priliesti rankomis burną“. Dabar Aniekvena atrodė paniuręs. Paskui jį sekė Odenigbo motina.

– Mes pasiruošę išvykti, Odenigbai, bet tavo motina atsisakė susidėti daiktus ir eiti, – tarė Aniekvena.

Šeimininkas uždarė variklio dangtį.

– Mama, aš maniau, kad mes sutarėme, jog vyksite į Ukę.

– *Ekvuzikvananu nofu!* Nekalbėk taip! Tu sakei, kad reikia bėgti ir kad būtų geriau, jeigu aš vykčiau į Ukę. Bet ar tu girdėjai, kad aš sutikčiau? Ar aš pasakiau tau „o“?

– Tai gal norite vykti su mumis į Umuahiją? – paklausė šeimininkas.

Mama žvilgtelėjo į daiktų prikimštą automobilį.

– Bet kodėl tu bėgi? Kur tu bėgi? Ar girdi šūvius?

– Žmonės bėga iš Abaganos ir Ukpo, vadinasi, hausų kareiviai yra netoli ir greitai pasieks Abą.

– Ar negirdėjai, kaip mūsų *dibia* mums sakė, kad Aba niekada nebuvo įveikta? Nuo ko aš turiu bėgti iš savo namų? *Alu melu!* Ar žinai, kad tavo tėvas dabar mus keiks?

– Mama, jūs negalite čia likti. Aboje nieko neliks.

Ji pakėlė akis ir ėmė prisimerkusi dairytis, tarsi surasti nokstančią ankštį kolamedyje būtų svarbiau negu tai, ką pasakė šeimininkas.

Olana atidarė automobilio dureles ir pakvietė mažylę sėstis ant užpakalinės sėdynės.

– Naujienos nekokios. Hausų kareiviai arti, – tarė Aniekvena. – Aš vykstu į Ukę. Atsiųskite mums žinią, kai pasieksite Umuahiją.

Jis apsisuko ir leidosi eiti atgal.

– Mama! – užriko šeimininkas. – Dabar pat eikite ir atsineškite savo daiktus!

Jo motina ir toliau apžiūrinėjo kolamedį.

– Aš liksiu ir saugosiu namą. Dabar visi bėgate, o paskui grįšite atgal. Aš lauksiu čia. Pas ką aš bėgsiu iš savo pačios namų, *gbo*?

– Gal vertėtų su ja švelniai pakalbėti užuot kėlus balsą, – pasakė Olana angliškai. Kalbėjo labai oficialiai, glaustai. Ugvus niekada negirdėjo jos taip kalbant su šeimininku, išskyrus tuos mėnesius prieš gimstant mergaitei.

Šeimininko motina žiūrėjo į juos įtariai, tarsi būtų įsitikinusi, kad Olana ką tik ją angliškai įžeidė.

– Mama, ar važiuosite su mumis? – paklausė šeimininkas. – *Biko*. Prašau važiuoti su mumis.

– Duok man savo namų raktus. Gal man ten ko nors prireiks.

– Prašau važiuoti su mumis.

– Duok man raktus.

Šeimininkas tylėdamas į ją spoksojo, paskui padavė jai raktų ryšulį.

– Prašau važiuoti su mumis, – vėl pakartojo jis, bet ji nieko nepasakė ir įsuko raktus į savo apdaro kraštą.

Šeimininkas įlipo į automobilį. Nuvažiuodamas vis sukdavosi pasižiūrėti į savo motiną – gal ji persigalvojo ir puolė paskui Aniekveną arba mojuoja jam, kad sustotų. Bet ji to nedarė. Stovėjo ir nemojavo. Ugvus taip pat ją stebėjo, kol automobilis įsuko į purviną kelią. Kaip ji liks čia vienui viena, neapsupta giminaičių? Jeigu visi pasitrauks iš Abos, ką ji valgys, kai nebebus turgaus?

Olana palietė šeimininkui petį.

– Jai nieko nenutiks. Federalistų pajėgos neapsistos Aboje, jei eis per šią vietovę.

– Taip, – tarė šeimininkas. Jis pasilenkė ir pabučiavo ją į lūpas, o Ugvus pajuto džiugų palengvėjimą, kad jiedu vėl normaliai kalbasi. Pro šalį vorele einančių bėglių srautas retėjo.

– Profesorius Ačara rado mums namą Umuahijoje, – pasakė šeimininkas, pernelyg garsiai ir pernelyg džiaugsmingai. – Kai kurie seni draugai jau ten ir netrukus viskas grįš į normalias vėžes. Viskas bus tobulai normalu!

Kadangi Olana tylėjo, Ugvus pasakė:

– Taip, pone.

Namas toli gražu nebuvo normalus. Nendrinis stogas ir sutrūkinėjusios nedažytos sienos vertė Ugvų nerimauti, bet ne taip, kaip išvietė ūkiniame pastate, panaši į tamsų urvą, perdengtą cinko lakštu, kad nepriskristų musių. Mažylei ji kėlė siaubą. Kai ji pirmą kartą nuėjo į išvietę, Ugvus tvirtai ją laikė, o Olana mėgino meiliai ją įkalbėti. Mažylė be paliovos verkė. Dažnai liejo ašaras ir kitomis dienomis, tarsi taip pat suprastų, kad namas nedaro garbės šeimininkui. Dygia žole apžėlęs kiemas, kurio kampuose riogsojo sukrauti cementiniai blokai, buvo bjaurus, o kaimynų namai stūksojo per arti, taip arti, kad galėjai užuosti riebius jų viralus ir girdėti vaikų verkšlenimą. Ugvus neabejojo, kad profesorius Ačara apkvailino šeimininką išnuomodamas šį namą;

išsprogusios jo akys atrodė kažkokios suktos. Beje, jo paties namas toje pačioje gatvėje buvo didžiulis ir nudažytas akinamai balta spalva.

– Šitas namas nėra geras, ponia, – pasakė Ugvus.

Olana nusijuokė.

– Nieko sau. Ar nežinai, kad daugelis žmonių dabar gyvena susikimšę viename name? Nepriteklius didžiulis. O čia mes turime du miegamuosius ir virtuvę, ir svetainę, ir valgomąjį. Mums pasisekė, nes pažinojome vietinį Umuahijos gyventoją.

Ugvus daugiau nieko nebesakė. Norėjo, kad ji pernelyg nesidžiaugtų tokia padėtimi.

– Nusprendėme atšvęsti vestuves kitą mėnesį, – pasakė jam Olana po kelių dienų. – Jos bus labai mažos, svečius sutiksime čia.

Ugvų apėmė siaubas. Galvodamas apie jų vestuves visada įsivaizduodavo tobulumą, šventiškai išpuoštą namą Nsukoje, gurgždančias baltas staltieses, nukrautas patiekalais. Jau geriau jie palauktų, kol karas baigsis, užuot rengę savo vestuves šitame name su niūriais kambariais ir apipelėjusia virtuve.

Net šeimininkui, rodės, nerūpėjo namas. Vakarais jis grįždavo iš direktorato ir įsitaisydavo lauke su pasitenkinimu klausydamasis Biafros radijo ir BBC, tarsi verandos grindys būtų padengtos ne purvu, tarytum plikas medinis suolas prilygtų minkštai sofai Nsukoje. Slenkant savaitėms ėmė užeiti jo draugai. Kartais šeimininkas kartu su lankytojais nužingsniuodavo į „Kylančios saulės“ barą toje pačioje gatvėje. O kitomis dienomis sėdėdavo su jais verandoje ir šnekučiuodavosi. Jų vizitai privertė Ugvų žiūrėti pro pirštus į žeminančius namo trūkumus. Jis nebevirė pipirinės sriubos ir nebepatiekdavo gėrimų, bet galėjo klausytis jų balsų, tai garsėjančių, tai tylančių, jų juoko, dainavimo, šeimininko šūkaliojimo. Gyvenimas tapo beveik toks, koks buvo Nsukoje iškart po atsiskyrimo; vėl aplink ėmė sūkuriuoti viltis.

Ugvui patiko ypatingasis Džulijus, jis dėvėjo blizgučiais nusagstytas tunikas, siekiančias kelius, dirbo kariuomenės rangovu ir atsinešdavo dėžes alaus „Golden Guinea“ bei viskio „White Horse“, kartais benzino juodame kanistre; tas ypatingasis Džulijus ir patarė šeimininkui užmaskuoti savo automobilį, sukrovus ant stogo šūsnį palmių lapų ir akmens anglies derva užtepus priekinius žibintus.

– Visai nepanašu, kad bus antskrydžių, bet budrumas turi tapti mūsų šūkiu! – pasakė šeimininkas, rankoje laikydamas teptuką. Truputis dervos nutekėjo per buferį ir sugadino mėlyną spalvą, todėl vėliau, kai

šeimininkas nuėjo į vidų, Ugvus rūpestingai ją nušluostė, kad juodas gumulas dengtų tik žibintą.

Vis dėlto mėgstamiausias Ugvaus svečias buvo profesorius Ekvenugas, Mokslų grupės narys. Ilgas ir smailus jo smiliaus nagas panėšėjo į laibą durklą, jis glostydavo jį pasakodamas, ką gamina kartu su savo kolegomis: galingas minas, vadinamas *ogbunigve*, hidraulinių stabdžių skystį iš kokosų aliejaus, automobilių variklius iš metalo laužo, šarvuočius, granatas. Kiti, išklausę jo pranešimų, džiugiai plojo. Ugvus plojo taip pat, sėdėdamas ant suolo virtuvėje. Profesoriaus Ekvenugo pranešimas apie pirmąją biafrietišką raketą sukėlė triukšmingiausius aplodismentus.

– Mes paleidome ją šią popietę, kaip tik šią popietę, – tarė jis, glostydamas savo nagą. – Mūsų pačių šalyje pagamintą raketą. Mano tautiečiai, mes artėjame prie tikslo.

– Mūsų šalis yra genijų kraštas! – tarė ypatingasis Džulijus, į nieką konkrečiai nesikreipdamas. – Biafra yra genijų šalis!

– Genijų šalis, – pakartojo Olana švelnia veido išraiška, lyg šypsodamasi, lyg juokdamasi.

Aplodismentai netrukus peraugo į dainavimą.

So-lidarumas visada!

So-lidarumas visada!

Mūsų respublika nugalės!

Ugvus dainavo kartu ir panoro prisidėti prie Civilinės gynybos lygos arba milicijos, kuri šukavo brūzgynus ieškodama pasislėpusių nigeriečių. Ryškiausiu dienos įvykiu tapo ataskaita apie karo veiksmus, greitas ritmingas būgnų dundėjimas, didingas balsas, sakantis:

Nuolatinis budrumas yra laisvės kaina! Tai Biafros radijas iš Enugu! Girdėsite kasdienę karo veiksmų ataskaitą!

Išklausęs karščiausias naujienas – biafriečių pulkai išveja priešo kariuomenės likučius, nigeriečių pusėje daugybė aukų, valymo operacijos baigėsi – jis imdavo fantazuoti, kaip taps armijos nariu. Atrodys taip, kaip tie naujokai, išvykstantys į mokymo stovyklą – giminaičiams ir kitiems sveikintojams stovint palei kelią ir plojant – linksmi, šauniomis standžiai iškrakmolytomis uniformomis, ant rankovių švytinčiomis saulės pusėmis.

Jis troško atlikti vaidmenį, imtis žygių. Laimėti karą. Todėl per radiją išgirdęs pranešimą, kad Biafra užėmė centrinę krašto dalį ir žygiuoja į Lagosą, pajuto keistą palengvėjimo ir nusivylimo mišinį. Pergalė jų ran-

kose, jis nekantravo grįžti į namą Odimo gatvėje, būti šalia savo šeimos, matyti Nesinačę. Tačiau atrodė, kad karas baigėsi per greitai ir jis niekuo neprisidėjo. Ypatingasis Džulijus atnešė viskio butelį, svečiai dainavo ir apsvaigę nuo alkoholio šūkaliojo apie Biafros galią, nigeriečių bukagališkumą ir tų BBC radijo diktorių kvailumą.

– Tik paklausykit, ką tauškia tos purvinos angliškos gerklės. „Stebinantis Biafros prasiveržimas“, iš tikrųjų!

– Jie stebisi, nes ginklai, kuriuos „Harold Wilson“ davė tiems musulmonams galvijų augintojams, neišžudė mūsų taip greitai, kaip jie tikėjosi!

– Reikia kaltinti Rusiją, o ne Britaniją.

– Kaip tik Britaniją. Mūsų vaikinai atnešė mums ištirti kelias Nigerijos artilerijos sviedinių dėžes iš Nsukos sektoriaus. Ant visų iki vienos yra užrašas JK KARO MINISTERIJA.

– Be to, sekame jų radijo pranešimus, juose girdėti britaniškas akcentas.

– Vadinasi, Britanija ir Rusija. Šitam nedoram aljansui neišdegs.

Balsai vis kilo ir kilo. Ugvus liovėsi klausytis. Jis atsistojo, išėjo pro užpakalines duris ir prisėdo ant cementinių blokų krūvos už namo. Keli maži berniukai iš „Biafros berniukų brigados“ treniravosi gatvėje su į šautuvus panašiais pagaliais, šokavo kaip varlės, plonais balsais vadindami vienas kitą *kapitone!* ir *adjutante!*

Pro šalį palengva žingsniavo gatvės prekiautoja, nešina ant galvos svirduliuojančiu padėklu. „Pirkit *gari!* Pirkit *gari!*“

Ji stabtelėjo, kai jauna moteris iš priešais stovinčio namo ją pašaukė. Jos kurį laiką derėjosi, paskui jaunoji moteris sušuko: „Jei tú nori plėšti žmones, taip ir daryk. Nesakyk, kad pardavinėji *gari* už tokią kainą.“

Prekiautoja kažką sušnypštė ir pasišalino.

Ugvus pažinojo tą jauną moterį. Pirmą kartą atkreipė į ją dėmesį dėl jos tobulai apvalių sėdmenų, dėl to, kaip ritmingai jie siūbavo iš vienos pusės į kitą jai einant. Ji buvo vardu Eberečė. Girdėjo, ką kaimynai apie ją kalba; sklido gandų, kad jos tėvai atidavė ją vizituojančiam armijos karininkui tarsi svečiams siūlomą kolamedžių riešutą. Naktį jie pasibeldė į jo kambarį, atidarė duris ir švelniai įstūmė ją į vidų. Kitą rytą džiugiai besišypsantis karininkas padėkojo išsišiepusiems tėvams, o Eberečė stovėjo šalia.

Ugvus stebėjo, kaip ji grįžta į vidų, ir galvojo, ką jautė, kai buvo pasiūlyta atvykėliui, ir kas nutiko, kai ją įstūmė į jo kambarį, ir ką labiau reikėtų kaltinti, jos tėvus ar karininką. Tačiau nenorėjo per daug mąstyti

apie kaltinimus, nes tai priminė jam šeimininką ir Olaną tomis savaitėmis prieš gimstant mažylei, savaitėmis, kurias labiau norėtųsi pamiršti.

Šeimininkas rado lietaus „sergėtoją“ vestuvių dienai. Senyvas vyriškis atėjo anksti, už namo išsikasė negilią duobę ir sukrovė joje laužą, o paskui sėdėjo paskendęs tirštuose, melsvuose dūmuose, kurstydamas ugnį sausais lapais.

– Kol vestuvės nesibaigs, nelis lietus ir nieko nenutiks, – pasakė jis, kai Ugvus atnešė jam lėkštę ryžių ir mėsos. Jam iš burnos sklido nemalonus džino kvapas. Ugvus apsisuko ir nuėjo atgal į vidų, kad dūmai neįsigertų į jo rūpestingai išlygintus marškinius. Verandoje sėdėjo Olanos pusbroliai Odinčezas ir Ekenė atsargos kariuomenės uniformomis. Fotografas krapštėsi su fotoaparatu. Keli svečiai šnekučiavosi ir juokavo svetainėje laukdami Olanos, retkarčiais kuris nors prieidavo ir padėdavo ką nors – puodą, taburetę, ventiliatorių – į dovanų šūsnį.

Ugvus pasibeldė į Olanos duris ir jas atidarė.

– Profesorius Ačara jau pasiruošęs lydėti jus į bažnyčią, ponia, – pasakė jis.

– Puiku. – Olana atitraukė žvilgsnį nuo veidrodžio. – Kur mažylė? Ji juk neišbėgo žaisti į kiemą, tiesa? Nenoriu, kad išsitepliotų suknelę.

– Ji svetainėje.

Olana sėdėjo priešais kreivą veidrodį. Jos plaukai buvo sukelti taip, kad atidengė visą spinduliuojantį, nepriekaištingai glotnų veidą. Ugvus niekada nėra matęs jos taip gražiai atrodant, tačiau tame, kaip ji lyg nenoromis patapšnojo per rožinės ir dramblio kaulo spalvos skrybėlaitę, šonu uždėtą ant galvos, kad įsitikintų, jog segtukai saugiai susmeigti, buvo justi liūdesys.

– Surengsime vyno atneštuves vėliau, kai mūsų kariuomenė išvaduos Umunačę, – pasakė ji, tarsi Ugvus nežinotų.

– Taip, ponia.

– Nusiunčiau žinutę Kainenei į Port Harkortą. Ji neatvyks, bet norėjau, kad žinotų.

Ugvus akimirką patylėjo.

– Jie laukia, ponia.

Olana atsistojo ir apžiūrėjo save. Perbraukė ranka per rožinės ir dramblio kaulo spalvos suknelės šonus. Suknelė platėjo žemiau juosmens ir dengė kelius.

– Siūlės tokios nelygios. Arizė būtų pasiuvusi kur kas geriau.

Ugvus nieko nepasakė. Jei tik jis galėtų ištiesti ranką ir palytėti jos lūpas, kad nugintų tą liūdną šypseną jai nuo veido. Jei tik to užtektų...

Profesorius Ačara pasibeldė į praviras duris.

– Olana? Ar jūs pasiruošusi? Sako, kad Odenigbas ir ypatingasis Džulijus jau bažnyčioje.

– Aš pasirengusi; prašau užeiti į vidų, – pakvietė Olana. – Ar atnešėte gėlių?

Profesorius Ačara įteikė jai margaspalvių plastikinių gėlių puokštę. Olana atsitraukė.

– Kas tai? Aš norėjau gyvų gėlių, Emeka.

– Bet Umuahijoje niekas neaugina gėlių. Žmonės čia augina tai, ką galima valgyti, – pasakė profesorius Ačara juokdamasis.

– Tada apsieisiu be gėlių, – tarė Olana.

Kelias akimirkas abu dvejojo, ką daryti su plastikinėmis gėlėmis: Olana laikė jas pusiau ištiestoje rankoje, o profesorius Ačara jų neėmė. Pagaliau jis suspaudė jas rankoje sakydamas: „Pažiūrėsim, gal rasim dar ką nors“ ir išėjo iš kambario.

Vestuvės buvo kuklios. Olana neturėjo gėlių. Nedidelę Šv. Sebastijono katalikų bažnyčią pusiau užpildė atėję draugai. Ugvus pernelyg nesidomėjo susirinkusiais žmonėmis, nes, spoksodamas į apšepusią baltą altoriaus staltiesę, įsivaizdavo, kad tuokiasi pats. Iš pradžių jo nuotaka buvo Olana, paskui ji virto į Nesinačę, o galiausiai – į Eberečę su tobulai apvaliais sėdmenimis, ir visos dėvėjo rožinės bei dramblio kaulo spalvos suknelę su mažute priderinta skrybėlaite.

Tik Okeomos išvaizda, grįžus į namus, sugrąžino Ugvų iš jo fantazijų pasaulio. Okeoma atrodė visai kitaip nei Ugvus prisiminė: išsitaršę plaukai ir suglamžyti marškiniai išnyko. Su puikiai gulinčia karine uniforma jis atrodė tiesesnis ir lieknesnis, ant rankovės šalia pusės geltonos saulės buvo prisiūtas kaukolės ir kaulų ženklas. Šeimininkas ir Olana ėmė jį glėbesčiuoti. Ugvus taip pat panoro jį apkabinti, nes besijuokiantis Okeomos veidas grąžino praeitį, ir akimirką šiame kambaryje, miglotame nuo lietaus „sergėtojo“ dūmų, Ugvus pasijuto tarsi Odimo gatvės namo svetainėje.

Okeoma atsivedė išstypusį savo pusbrolį daktarą Nvalą.

– Jis yra ligoninės „Albatross“ vyriausiasis karo gydytojas, – pasakė Okeoma, jį pristatydamas. Daktaras Nvala įsistebeilijo į Olaną su tokiu erzinamai atviru susižavėjimu, kad Ugvus panoro liepti jam, nesvarbu, vyriausiajam gydytojui ar nevyriausiajam, atplėšti nuo jos į varlės

panašias akis. Ugvus jautėsi atsakingas už Olanos laimę, nors tiesiogiai su ja ir nesusijęs. Kai ji ir šeimininkas šoko lauke, apsupti plojančių draugų, jis galvojo: *Jie priklauso man*. Šios vestuvės prilygo stabilumo antspaudui, nes tol, kol jie bus vedę, jo pasaulis su jais bus saugus. Valandėlę jiedu šoko prisiglaudę vienas prie kito, kol ypatingasis Džulijus pakeitė šventinę muziką į „High Life", tada atsitraukė, susiėmė už rankų ir žvelgė vienas kitam į veidą, judėdami pagal naujos Rekso Lausono dainos „Sveika Biafra, laisvės šalie" ritmą. Su aukštakulniais Olana atrodė aukštesnė už šeimininką. Ji šypsojosi, raudo, juokėsi. Kai Okeoma pradėjo sakyti tostą, ji nusišluostė akis ir sušuko už trikojo stovinčiam fotografui: „Palaukit, palaukit, dar nefotografuokit."

Ugvus išgirdo tą garsą tada, kai jie ruošėsi svetainėje pjaustyti tortą. Iš dangaus sklido ausį rėžiantis *vau-vau-vau*. Pirma jis panėšėjo į griaustinį, paskui akimirkai nutolo ir vėl grįžo, garsesnis ir greitesnis. Kažkur netoliese lyg pašėlusios ėmė kvaksėti vištos.

Kažkas tarė:

– Priešų lėktuvai! Oro ataka!

– Visi į lauką! – sušuko šeimininkas, bet kai kurie svečiai nulėkė į miegamąjį klykdami: „Jėzau! Jėzau!"

Dabar garsas griaudėjo dar stipriau, visai virš galvų.

Jie – šeimininkas, Olana su mažyle ant rankų, Ugvus, keli svečiai – nubėgo į manijokos sklypą šalia namo ir sugulė ant pilvų. Ugvus žvilgtelėjo į viršų ir pamatė lėktuvus, žemai sklandančius žydroje padangėje tarsi plėšrūs paukščiai. Jie padrikai sėjo šimtus kulkų, paskui iš jų papilvės išriedėjo tamsūs rutuliai, lyg lėktuvai dėtų didžiulius kiaušinius. Pirmasis sprogimas buvo toks kurtinantis, kad Ugvaus ausys, regis, taip pat sprogo, o kūnas drebėjo kartu su virpančia žeme. Moteris iš kaimyninio namo trūktelėjo Olanos suknelę: „Nusivilk ją! Nusivilk tą baltą suknelę! Jie pastebės ir taikys į mus!"

Okeoma nusitraukė uniforminius marškinius, net sagos išlakstė, ir apsuko jais Olaną. Šeimininkas laikė ranką priglaudęs jai prie burnos, tarsi pilotai galėtų ją išgirsti. Pasigirdo antras sprogimas, paskui trečias, ketvirtas ir penktas, kol Ugvus pajuto savo šortuose šiltą šlapimo drėgmę ir nusprendė, kad bombardavimas niekada nesibaigs; truks tol, kol viskas bus sunaikinta ir visi žus. Bet jis baigėsi. Lėktuvai nutolo. Ilgai nė vienas iš gulinčiųjų nepajudėjo ir neištarė nė žodžio, kol ypatingasis Džulijus atsikėlė ir pasakė:

– Jų nebėra.

– Lėktuvai skrido taip žemai, – susijaudinęs prašneko berniukas. – Aš mačiau pilotą!

Šeimininkas ir Okeoma pirmieji išėjo į kelią. Okeoma su kelnėmis ir sportiniais marškinėliais atrodė mažesnis. Olana vis dar sėdėjo ant žemės laikydama mažylę, jos suknelę dengė maskuojančiais raštais išmarginti kareiviški marškiniai. Ugvus atsikėlė ir nuėjo keliu. Jis girdėjo, kaip daktaras Nvala sako Olanai:

– Leiskite padėti jums atsikelti. Purvas sugadins jūsų suknelę.

Iš kiemo gretimoje gatvėje, netoli kukurūzų malimo stoties, rūko dūmai. Du namai virto nuolaužomis ir keli vyrai karštligiškai kapstėsi cemento krūvoje šūkaudami: „Ar girdėjai tą verksmą? Girdėjai?“ Jų kūnus dengė sidabriškų dulkių rūkas, todėl jie atrodė lyg berankiai ir bekojai vaiduokliai plačiai atmerktomis akimis.

„Vaikas gyvas, aš girdėjau verksmą, aš girdėjau jį“, – pasakė kažkas. Vyrai ir moterys rinkosi padėti ir paspoksoti; kai kurie taip pat kapstėsi nuolaužose, kiti stovėjo ir žiūrėjo, dar kiti rėkavo ir spragsėjo pirštais. Degė automobilis; netoliese gulėjo moters kūnas nusvilusiais drabužiais, pajuodusi oda buvo nusėta rožinėmis dėmėmis. Kai kažkas pridengė ją suplyšusiu džiuto maišu, Ugvus vis dar galėjo matyti sustingusias anglies juodumo kojas. Dangų užtemdė debesys. Drėgnas artėjančio lietaus kvapas susimaišė su degėsių ir dūmų kvapais. Okeoma ir šeimininkas prisidėjo prie griuvėsius kapstančių žmonių. „Aš girdėjau vaiko balsą, – vėl pasakė kažkas. – Aš girdėjau vaiką.“

Ugvus apsisuko grįžti. Ant žemės gulėjo stilingas sandalas, jis pakėlė jį ir apžiūrėjo odinius dirželius, plačią pleišto formos pakúlnę, paskui padėjo atgal. Jis įsivaizdavo merginą, kuri jį dėvėjo ir pametė bėgdama į saugią vietą. Pagalvojo, kur galėtų būti kitas sandalas.

Kai šeimininkas grįžo namo, Ugvus sėdėjo svetainėje ant grindų atsirėmęs į sieną. Olana knaibė torto gabalėlį lėkštutėje. Ji vis dar dėvėjo vestuvinę suknelę; Okeomos uniforminiai marškiniai gražiai sulankstyti gulėjo ant kėdės. Svečių nebebuvo, jie išsiskirstė lėtai, beveik nekalbėdami, kaltais veidais, tarsi drovėtųsi to, kad leido antskrydžiui sugadinti vestuves.

Šeimininkas įsipylė taurę palmių vyno.

– Ar klausėtės žinių?

– Ne, – atsakė Olana.

– Mūsų pajėgos prarado visą užimtą teritoriją krašto centre ir žygis į Lagosą žlugo. Nigerija dabar sako, kad tai karas, nebe tvarkos palaikymo veiksmai. – Jis papurtė galvą. – Mus sabotavo.

– Gal nori torto? – paklausė Olana. Tortas stovėjo stalo viduryje, neliestas, išskyrus ploną riekelę, kurią ji buvo atsipjovusi.

– Ne dabar. – Jis išgėrė savo palmių vyną ir įsipylė dar. – Pasistatysime bunkerį, kad turėtume, kur pasislėti, jei bus kita oro ataka.

Jo balsas skambėjo normaliai, ramiai, lyg oro atakos būtų menkniekis, tarsi ne mirtis būtų praėjusi pro pat juos prieš kelias akimirkas. Jis atsisuko į Ugvų.

– Ar žinai, kas yra bunkeris, gerasis žmogau?

– Žinau, pone, – atsakė Ugvus. – Panašus į tokį, kurį turėjo Hitleris.

– Na, taip, ko gero.

– Bet, pone, žmonės sako, kad bunkeriai yra masiniai kapai, – paprieštaravo Ugvus.

– Visiška nesąmonė. Bunkeriuose saugiau nei gulėti manijokų sklype.

Lauke pasidarė tamsu, danguje blykstelėjo žaibas. Staiga Olana pašoko nuo kėdės ir suriko:

– Kur mažylė? *Ke* mažylė?

Ji leidosi tekina į miegamąjį.

– *Nkem!* – Šeimininkas nubėgo paskui ją.

– Ar negirdi? Negirdi, kad mus vėl bombarduoja?

– Čia griaustinis. – Šeimininkas sugriebė Olaną iš už nugaros ir laikė. – Čia tik griaustinis. Tai, ką sulaikė mūsų lietaus „sergėtojas“, pagaliau pratrūko. Čia tik griaustinis.

Jis laikė ją dar valandėlę, kol Olana galų gale atsisėdo ir atsipjovė gabalėlį torto.

4. Knyga: Pasaulis tylėjo, kai mes mirėme

Jis įrodinėja, kad iki paskelbdama nepriklausomybę Nigerija neturėjo ekonomikos. Kolonijinėje valstybėje viešpatavo autoritarinė, švelniai brutali diktatūra, suformuota Britanijos naudai. Tai, kas sudarė ekonomiką 1960-aisiais, buvo potencialu – žaliavos, žmogiškieji ištekliai, pakili nuotaika, truputėlis pinigų prekybos departamento rezerve, likusių nuo to, ką britai pasiėmė pokarinei savo ekonomikai atkurti. Ir dar neseniai atrasta nafta. Bet naujieji Nigerijos lyderiai buvo pernelyg optimistiški, kūrė pernelyg ambicingus plėtros projektus, turėjusius pelnyti tautiečių pasitikėjimą, pernelyg naiviai priėmė išnaudotojiškas užsienines paskolas, pernelyg stengėsi mėgdžioti britus, perimti pranašuolių manieras, geresnes

ligonines ir didesnes algas, iki tol nigeriečiams neprieinamas. Jis nurodo rimtas problemas, užgriuvusias naują valstybę, taip pat sutelkia dėmesį į 1966-ųjų skerdynes. Oficialiai skelbtos priežastys – kerštas už „ibų perversmą", protestas prieš suvienijimo dekretą, mažinusį šiauriečių įtaką valstybės aparatui – nebuvo svarbiausios. Ir ne aukų skaičius: trys tūkstančiai, dešimt tūkstančių, penkiasdešimt tūkstančių. Svarbu tai, kad skerdynės išgąsdino ir suvienijo ibus – buvusius nigeriečius pavertė aistringais biafriečiais.

TREČIA DALIS

SEPTINTOJO DEŠIMTMEČIO PRADŽIA

19

Ugvus sėdėjo ant laiptelių, vedančių į užpakalinį kiemą. Nuo lapų varvėjo lietaus lašai, oras kvepėjo drėgna žeme, o jis ir Harisonas kalbėjosi apie būsimą kelionę su ponu Ričardu.

– *Tufia!* Nesuprantu, kodėl šeimininkas nori pamatyti tas velniškas iškilmes tavo kaime, – tarė Harisonas. Jis sėdėjo keliomis pakopomis žemiau; Ugvus galėjo matyti praplikusį jo viršugalvį.

– Gal ponas Ričardas nori rašyti apie velnius, – pasakė Ugvus. Žinoma, *ori-okpa* nėra velniškos iškilmės, bet jis neprieštaraus Harisonui. Jei šis bus gerai nusiteikęs, tada bus galima jo paklausti apie ašarines dujas. Jiedu valandėlę patylėjo, žiūrėdami į viršuje sklandančius maitvanagius; kaimynai ką tik papjovė vištą.

– O, tos citrinos noksta. – Harisonas mostu parodė į medį. – Šviežios citrinos dedu į morengų pyragą, – pridūrė angliškai.

– Kas tie mo-rengai? – paklausė Ugvus. Harisonui turėtų patikti toks klausimas.

– Nežinai, kas tai yra? – nusikvatojo Harisonas. – Tai amerikietiškas valgis. Pagaminsiu jį savo šeimininkui, kad atsineštų čia, kai tavo ponia grįš iš Londono. Žinau, jai patiks.

Harisonas atsisuko pasižiūrėti į Ugvų. Sėsdamasis ant laiptelių jis buvo pasitiesęs laikraštį ir šis susiglamžė jam pasikreipus.

– Net ir tau jis patiks.

– Taip, – pritarė Ugvus, nors ir buvo prisiekęs niekada nebevalgyti Harisono patiekalų, kai eidamas pro pono Ričardo namus pamatė Harisoną beriant sutarkuotų apelsinų žievelių į puodą su padažu. Ne taip jaudintųsi, jei Harisonas įmestų visą apelsiną, bet virti žieveles tas pats, kas valgyti ožkos odą vietoj mėsos.

– Citrinų aš dedu ir į tortus; jos labai naudingos organizmui, – aiškino Harisonas. – Baltųjų žmonių maistas gerina sveikatą, ne taip, kaip tos mūsų žmonių valgomos nesąmonės.

– Taip, tu teisus. – Ugvus atsikrenkštė. Dabar jis galėtų paklausti Harisono apie ašarines dujas, bet, užuot tai padaręs, pasiūlė: – Parodysiu tau naują savo kambarį „berniukų name“.

– Gerai, – Harisonas pakilo.

Kai jiedu įėjo į kambarį, Ugvus parodė į lubas, išgražintas baltais ir juodais raštais.

– Aš pats tai padariau, – pasigyrė jis. Valandų valandas laikė iškėlęs žvakę ir vedžiojo jos liepsna po visas lubas, dažnai sustodamas perstumti stalo, ant kurio buvo užsilipęs.

– O *maka*, labai gražu. – Harisonas žvilgtelėjo į spyruoklinę lovą kampe, stalą ir kėdę, marškinius, pakabintus ant sienoje kyšančių vinių, dvi poras batų, rūpestingai sustatytų ant grindų. – Ar šitie batai nauji?

– Ponia juos nupirko man Batoje.

Harisonas truktelėjo žurnalų šūsnį ant stalo.

– Visus juos skaitai? – paklausė jis angliškai.

– Taip.

Ugvus juos išgelbėjo nuo darbo kambario šiukšliadėžės; *Matematikos analai* buvo neįkandami, bet užtat įstengė perskaityti kelis *Socialistinės apžvalgos* puslapius, nors negalėtų tvirtinti, kad ką nors suprato.

Vėl ėmė lyti. Lašai garsiai barbeno į skardinį stogą, kuo toliau, tuo garsiau, o jie stovėjo lauke po stogine ir žiūrėjo į vandenį, tekantį nuo stogo lygiomis čiurkšlėmis.

Ugvus tapšnojo sau per ranką – jam patiko lietaus atvėsintas oras, bet erzino įkyrūs uodai aplink. Galų gale jis paklausė:

– Gal žinai, kur gauti ašarinių dujų?

– Ašarinių dujų? Kodėl klausi?

– Skaičiau apie jas šeimininko laikraštyje ir noriu pamatyti, kaip jos atrodo.

Jis nesakė Harisonui, kad iš tikrųjų išgirdo apie ašarines dujas, kai šeimininkas pasakojo apie Vakarinių asamblėjos rūmų narius, kumščiavusius ir spardžiusius vienas kitą tol, kol atvykę policininkai apipurškė juos ašarinėmis dujomis. Tada jie visi, apsvaiginti, suglebę ir svirduliuojantys, leidosi pasiuntinių nutempiami į automobilius. Ašarinės dujos sudomino Ugvų. Jeigu jos gali apsvaiginti žmogų, jis nori jų gauti. Panaudos tas dujas sutikęs Nesinačę, kai su ponu Ričardu grįš namo į *oriokpos* šventę. Nusives ją į giraitę prie upelio ir pasakys, kad ašarinės dujos yra stebuklingas purškiamas sveikatą stiprinantis skystis. Nesinačė juo patikės. Jis atvyks baltojo žmogaus automobiliu, ir tai padarys Nesinačei tokį didžiulį įspūdį, kad ji patikės bet kuo, ką jis pasakys.

– Bus labai sunku gauti ašarinių dujų, – tarė Harisonas.

 – Kodėl?

– Tu per jaunas suprasti kodėl. – Harisonas mįslingai palingavo galvą. – Kai būsi suaugęs vyras, aš tau pasakysiu.

Ugvus iš pradžių sutriko, bet paskui susigaudė, kad Harisonas nė nežino, kas tos ašarinės dujos, tačiau to niekada neprisipažins. Jis nusivylė. Teks paklausti Džomo.

Džomas žinojo, kas yra ašarinės dujos, ir ilgai springdamas kvatojo, kai Ugvus išsitarė, kam jam reikia jų. Juokdamasis net plojo rankomis.

– Tu tikras avinas, *aturu*, – galų gale tarė Džomas. – Kodėl nori purkšti dujas į jauną merginą? Ei, keliauk į savo kaimą, ir jeigu laikas bus tinkamas ir tu patiksi merginai, ji seks paskui tave. Tau nereikės ašarinių dujų.

Ugvus mąstė apie tai, ką pasakė Džomas, kai kitą rytą ponas Ričardas vežė jį į gimtąjį kaimą. Pamačiusi juos, Anulika išbėgo į kelią ir drąsiai paspaudė ponui Ričardui ranką. Ji apkabino Ugvų ir žengdama šalia pranešė, kad tėvai triūsia fermoje, jų pusseserė pagimdė tik vakar, Nesinačė išvažiavo į šiaurę praėjusią savaitę...

Ugvus sustojo ir įsispoksojo į ją.

– Ar kas nutiko? – paklausė ponas Ričardas. – Juk šventė neatšaukta, tiesa?

Ugvui labiau patiktų, kad ji būtų atšaukta.

– Ne, pone.

Jis nuvedė poną Ričardą į kaimo aikštę, joje jau rinkosi vyrai, moterys bei vaikai, ir drauge su juo atsisėdo po *odži* medžiu. Netrukus juos apspito vaikai, skanduojantys: „*Onje oča*, baltasis žmogus“ ir tiesiantys rankas pačiupinėti pono Ričardo plaukų. Jis paklausė: „*Kedu?* Kuo jūs vardu?“, o jie spoksojo į jį, kikeno ir baksnojo vienas kitą alkūnėmis. Ugvus atsišliejo į medį, jam gaila pasidarė to laiko, kurį išeikvojo svajodamas apie Nesinačę. Dabar ji išvyko ir geidžiamas jo laimikis atiteks kokiam nors prekeiviui iš šiaurės. Jis vos nepražiopsojo *muo*: vyriškosios lyties būtybių, prisidengusių žole, urzgiančiais medinėmis kaukėmis prižengtais veidais ir rankose tabaluojančiais ilgais rimbais. Ponas Ričardas fotografavo, užsirašinėjo užrašų knygelėje ir bėrė vieną klausimą po kito – kaip juos vadina, ką jie sako, kokie vyrai sulaiko *muo* virve ir ką tai reiškia – kol Ugvų išvedė iš kantrybės karštis ir klausimai, ir triukšmas, ir begalinis nusivylimas, kad nepamatė Nesinačės.

Važiuodamas atgal jis tylėjo ir spoksojo pro langą.

– Jau pasiilgai namų, ar ne? – paklausė ponas Ričardas.

– Taip, pone, – atsakė Ugvus. Troško, kad ponas Ričardas užsičiaupų. Norėjo pabūti vienas. Tikėjosi, kad šeimininkas dar bus klube, tada iš svetainės jis pasiims *Renaissance*, susirangys savo lovoje „berniukų name“ ir skaitys. Arba žiūrės naują televizorių. Pasiseks, jei rodys indišką filmą. Didžiaakių moterų grožis, dainos, gėlės, ryškios spalvos ir verksmas yra tai, ko jam dabar reikia.

Kai įėjo pro užpakalines duris, apstulbo prie viryklės pamatęs šeimininko motiną. Amala stovėjo prie durų. Net šeimininkas nežinojo, kad jos atvyks, antraip būtų prašęs jo išvalyti svečių kambarį.

– O, – tarė jis. – Sveika atvykusi, mama. Sveika atvykusi, tetule Amala.

Paskutinis jų apsilankymas dar neišdilo jam iš atminties: mama užsipuola Olaną, vadina ją ragana, ūkauja ir, blogiausia, grasina pasitarti su savo kaimo *dibia*.

– Kaip gyvuoji, Ugvau? – Mama pirmiausia pasitaisė savo apdarą ir tik tada patapšnojo jį per nugarą. – Mano sūnus sakė, kad norėjai parodyti baltajam žmogui savo kaimo dvasias.

– Taip, mama.

Iš svetainės pasigirdo pakeltas šeimininko balsas. Galbūt atėjo koks nors lankytojas ir jis nusprendė nevykti į klubą.

– Eik pailsėti, *i nugo*, – tarė mama. – Aš paruošiu savo sūnui pietus.

Dabar Ugvus mažiausiai norėjo, kad mama įsitaisytų jo virtuvėje ir Olanos mėgstamiausiame prikaistuvyje virtų aitrią kvapnią sriubą. Būtų geriau, jei ji tuoj pat eitų sau.

– Aš pasiliksiu. Gal jums prireiks mano pagalbos, mama, – pasakė jis.

Ji gūžtelėjo pečiais ir toliau kratė juodųjų pipirų grūdelius iš ankšties.

– Ar moki gerai išvirti *ofe nsala*?

– Niekada jo neviriau.

– Kodėl? Mano sūnus jį mėgsta.

– Mano ponia niekada neprašė jo išvirti.

– Ji nėra tavo ponia, mano vaike. Ji yra tiesiog moteris, gyvenanti su vyru, nesumokėjusiu už ją nuotakos mokesčio.

– Taip, mama.

Ji nusišypsojo, tarsi būtų patenkinta, kad jis pagaliau suprato kai ką svarbaus, ir mostelėjo į du mažus molinius puodus kampe.

– Atvežiau savo sūnui šviežio palmių vyno. Mūsų geriausias vyno pilstytojas atnešė jo man šį rytą.

Ji ištraukė žalius lapus, kuriais buvo užkimštas vienas iš puodų, ir putojantis vynas išsiliejo per kraštus, bespalvis, gaivus, saldžiai kvepiantis. Ji įpylė truputį į puodelį ir padavė Ugvui.

– Paragauk.

Liežuvis pajuto vyno stiprumą. Nuo tokio koncentruoto palmių vyno, išpilstyto per sausringą sezoną, kaimo vyrai greitai imdavo svirduliuoti.

– Ačiū, mama. Jis labai geras.

– Ar tavo žmonės moka gerai išpilstyti vyną?

– Taip, mama.

– Bet ne taip gerai kaip mano žmonės. Aboje gyvena geriausi vyno pilstytojai visame ibų krašte. Ar ne tiesa, Amala?

– Tiesa, mama.

– Išplauk man šitą dubenį.

– Gerai, mama. – Amala ėmė plauti dubenį. Jos pečiai ir rankos drebėjo, kai ji gramdė indą. Ugvus iki šiol dar nebuvo jos kaip reikiant apžiūrėjęs ir dabar pamatė, kad lieknos tamsios jos rankos ir veidas blizga drėgme, tarsi ji būtų išsimaudžiusi žemės riešutų aliejuje.

Iš svetainės atsklido garsus ir ryžtingas šeimininko balsas:

– Idiotiška mūsų vyriausybė neturėtų lygiuotis į Britaniją. Privalome turėti savo poziciją! Kodėl Britanija daugiau nieko nebedaro Rodezijoje? Ką, po velniais, pakeis lėtos ekonominės sankcijos?

Ugvus pasislinko arčiau durų, norėdamas geriau girdėti; jį žavėjo Rodezija, įvykiai Pietų Afrikoje. Jis negalėjo suprasti, kodėl žmonės, atrodantys kaip ponas Ričardas, be jokios priežasties atima daiktus iš žmonių, atrodančių kaip jis, Ugvus.

– Atnešk man padėklą, Ugvau, – paliepė mama.

Ugvus nukėlė padėklą nuo spintelės ir apsimetė, kad padeda išdėlioti šeimininko maistą į lėkštes, bet ji pamojo jam trauktis.

– Aš esu čia, todėl gali atsipūsti, vargšas berniuk. Ta moteris vėl tau duos darbų, kai grįš iš užjūrio, lyg tu būtum kieno nors pastumdėlis.

Ji išvyniojo mažą ryšulėlį ir kažko priberė į sriubos dubenį. Ugvui šmėstelėjo įtarimas; jis prisiminė juodą katę užpakaliniame kieme, kai moteris paskutinį kartą ten lankėsi. Ryšulėlis buvo juodas kaip ta katė.

– Kas tai, mama? Tas daiktas, kurio įbėrėte šeimininkui į maistą? – paklausė jis.

– Tai prieskoniai, juos gamina tik Abos žmonės. – Ji pasisuko ir šyptelėjo. – Jie labai geri.

– Taip, mama.

Gal jis klydo manydamas, kad ji pribėrė šeimininkui į maistą užkerėtų vaistų, gautų iš savo *dibios*. Gal Olana sako tiesą, ir juoda katė nieko nereiškia, gal tai tik paprasta kaimynų katė, nors jis nematė, kad kas nors iš kaimynų turėtų tokią katę su gelsvai raudonomis žybsinčiomis akimis.

Ugvus daugiau nebegalvojo apie keistus prieskonius ar katę. Šeimininkui pietaujant, iš puodo jis nukniaukė stiklinę palmių vyno, paskui dar vieną, nes vynas buvo be galo saldus, o vėliau pasijuto taip, tarsi visa galva būtų prikimšta minkštos vilnos. Vos galėjo paeiti. Girdėjo, kaip svetainėje šeimininkas trūkčiojančiu balsu pasakė: „Už didžiosios Afrikos ateitį! Už mūsų nepriklausomus brolius Gambijoje ir už mūsų brolius zambiečius, palikusius Rodeziją!", o paskui pasigirdo stiprus juokas. Palmių vynas įveikė ir šeimininką. Ugvus taip pat juokėsi, nors buvo vienas virtuvėje ir nesuprato, kas čia juokinga. Pagaliau jis užsnūdo padėjęs galvą ant stalo, atsiduodančio džiovinta žuvimi.

Atsibudo sustingusiais sąnariais, plyštančia galva, burnoje jausdamas rūgštumą. Viskas erzino – ir nepakenčiamai ryški saulė, ir skardus pusryčiaujančio šeimininko balsas už laikraščio. *Kaip išrinktų politikų gali būti mažiau nei tų, kurie laimi rinkimus kaip vieninteliai kandidatai? Visiška nesąmonė! Tai šiurkščiausias rinkimų falsifikavimas!* Kiekvienas skiemuo tvinkčiojo Ugvaus galvoje.

Kai šeimininkas išėjo į darbą, mama paklausė:

– Ar tu neisi į mokyklą, *gbo*, Ugvau?

– Mums atostogos, mama.

– O. – Ji atrodė nusivylusi.

Vėliau jis pamatė ją kažkuo trinant Amalai nugarą. Abi moterys stovėjo prie vonios durų. Jo įtarimai niekur nedingo. Kažkas ne taip – mamos rankos juda apskritimu, lėtai, tarsi pagal ritualą, o Amala stovi tylėdama, tiesia nugara, iki juosmens nuleistu apdaru. Iš šono matyti mažų jos krūtų kontūras. Gal mama įtrynė Amalą užkerėtu skysčiu. Bet kam visa tai? Jei mama iš tikrųjų buvo nuėjusi pas *dibią*, kerai turėtų būti skirti Olanai, o ne Amalai. Bet gal jie veikia visas moteris, todėl mama nori apsaugoti save ir Amalą, kad užtikrintų, jog tik Olana mirs, taps nevaisinga ar išeis iš proto. Gal mama ėmėsi parengiamųjų apsaugos veiksmų dabar, kai Olana Londone, ir užkas magiškus vaistus kieme, kad jie neprarastų galios iki Olanai sugrįžtant.

Ugvų krėtė drebulys. Virš namo pakibo šešėlis. Jį jaudino mamos linksmumas, nemelodingas jos dūzgimas, pasiryžimas gaminti šeimi-

ninkui visus valgius ir dažnos pritildytos pastabos Amalai. Kai tik mama išeidavo į kiemą, jis atidžiai ją nužiūrėdavo, norėdamas įsitikinti, ar ji ko nors neužkas, pasiruošęs tai atkapstyti tuoj pat, kai tik ši grįš į vidų. Bet ji nieko neužkasė. Kai Ugvus prisipažino Džomui, kad įtaria, jog mama nuėjo pas *dibią* ieškodama būdų atsikratyti Olanos, Džomas pasakė:

– Sena moteriškė džiaugiasi, kad gali būti su sūnumi pati viena, todėl virdama valgį kasdien dainuoja. Ar žinai, kaip džiaugiasi mano motina, kai ją aplankau vienas, be žmonos?

– Bet aš mačiau juodą katę, kai mama lankėsi paskutinį kartą, – Ugvus nepasidavė.

– Profesoriaus Ozumbos, gyvenančio netoliese, patarnautoja yra ragana. Naktį ji užskrenda į mangų medžių viršūnę susitikti su bičiulėmis raganomis. Aš visada sugrėbiu jų numestus lapus. Ta juoda katė ieškojo jos.

Ugvus stengėsi patikėti Džomu, pripažinti, kad įžiūri mamos elgesyje nebūtų dalykų, kol kitą vakarą, nuravėjęs savo žolelių daržą, įėjo į virtuvę ir prie kriauklės pamatė didžiulį spiečių musių. Langas buvo vos praviras. Neįtikėtina, kad tokia galybė musių, daugiau nei šimtas stambių žalsvų vabzdžių, gali prasiskverbti pro mažą plyšelį ir susiburti į tirštą neramiai dūzgiantį debesį. Jos reiškia kažką baisaus. Ugvus puolė į darbo kambarį kviesti šeimininko.

– Gana keista, – pasakė šeimininkas. Jis nusiėmė akinius ir paskui vėl juos užsidėjo. – Neabejoju, profesorius Ezeka galės tai paaiškinti. Kažkoks migracijos reiškinys. Neuždaryk lango, antraip jos pateks į spąstus.

– Bet, pone, – bandė prieštarauti Ugvus, kai į virtuvę įėjo mama.

– Musės kartais taip elgiasi, – pasakė ji. – Tai normalu. Jos netrukus išskris.

Ji rėmėsi į duris, o jos balsas skambėjo grėsmingai ir džiugiai.

– Taip, taip. – Šeimininkas pasisuko grįžti į darbo kambarį. – Arbatos, mano gerasis žmogau.

– Taip, pone. – Ugvus negalėjo suprasti, kodėl šeimininkas nė kiek nesutriko, kodėl nesuprato, kad musės nenormalios. Nunešęs padėklą su arbata į darbo kambarį, jis pasakė: – Pone, tos musės kažką mums sako.

Šeimininkas mostelėjo į stalo pusę.

– Nepilk. Palik čia.

– Tos musės virtuvėje, pone, jos yra *dibios* kerų ženklas. Kažkas paskleidė blogį nešančių kerų.

Ugvus norėjo pridurti, kad labai gerai nutuokia, kas tai padarė, bet nežinojo, kokia bus šeimininko reakcija.

– Ką? – Šeimininko akys už akinių stiklų susiaurėjo.

– Musės, pone. Kažkas šiame name paskleidė piktų kerų.

– Uždaryk duris ir leisk man dirbti, gerasis žmogau.

– Gerai, pone.

Kai Ugvus grįžo į virtuvę, musių nebebuvo matyti. Langas buvo praviras kaip ir anksčiau, blyškūs saulės spinduliai apšvietė ant stalo gulinčios kapoklės ašmenis. Nesinorėjo ką nors liesti; aplink plevenanti paslaptis užteršė keptuves ir puodus. Tą kartą jis džiaugėsi, kad verda mama, bet pats nevalgė *ugbos* ir keptos žuvies, patiektos vėlyviesiems pietums, sriubtelėjo tik gurkšnelį palmių vyno, atlikusio nuo šeimininko ir jo svečių, o naktį prastai miegojo. Nuolat krūpčiodamas prabusdavo niežinčiomis, ašarojančiomis akimis, troško pasikalbėti su kuo nors, kas suprastų: Džomu, tetule, Anulika. Galiausiai atsikėlė ir nuėjo į pagrindinį namą valyti dulkių – norėjo daryti tai, kas nereikalauja daug pastangų ir neverčia mąstyti. Pilkšvas apyaušrio rausvumas pripildė virtuvę šešėlių. Jis bailiai spustelėjo šviesos jungiklį, tikėdamasis kai ką rasti. Gal skorpionų; sykį vienas pavyduolis pasiuntė jų į dėdės trobelę, ir šis kelias savaites atsibudęs matydavo piktus juodus skorpionus, šliaužiojančius šalia savo ką tik gimusių dvynių sūnų. Vienam kūdikiui įgėlė, ir šis vos nenumirė.

Ugvus nušluostė knygų lentynas. Paskui nurinko popierius nuo stalo viduryje ir lenkėsi jį valyti, kai atsivėrė šeimininko miegamojo durys. Jis dirstelėjo į koridorių, nustebęs, kad šeimininkas pabudo taip anksti. Bet iš miegamojo išėjo Amala. Kai koridoriaus prieblandoje išsigandusios jos akys susitiko su jo dar labiau išsigandusiomis akimis, ji akimirką stabtelėjo, o paskui nuskubėjo į svetainę. Moters apdaras ties krūtine laisvai karojo nesurištas. Ji viena ranka jį prilaikė ir, eidama į svetainę, atsitrenkė į duris, stumdama jas, tarsi užmiršusi, kaip atidaryti. Amala, paprasta, tyli, neišauklėta Amala nakvojo šeimininko miegamajame! Ugvus stovėjo tarsi įbestas ir stengėsi atsikratyti padrikų minčių, kad galėtų blaiviai mąstyti. Neabejojo, kad tai mamos kerų darbas, bet nuogąstavo ne dėl to, kas nutiko tarp šeimininko ir Amalos. Labiausiai nerimavo dėl to, kas bus, jeigu apie tai sužinos Olana.

20

Olana sėdėjo priešais savo motiną svetainėje viršutiniame aukšte. Motina vadino šią svetainę damų salonu, čia ji linksmino savo drauges, kartu su jomis juokėsi, vadino viena kitą pravardėmis – Daile! Aukse! Ugodija! – ir plepėjo apie tai, kieno sūnus išdykavo su moterimis Londone, kai jo draugai statė namus savo tėvų žemėje, kas prisipirko vietinės gamybos nėrinių, o paskui mėgino įtikinti kitas, kad tai madingiausias gaminys Europoje, kas bandė suvilioti tokį ir tokį sutuoktinį, kas importavo aukštos kokybės baldų iš Milano. Tačiau dabar kambarys atrodė niūrus. Motina laikė stiklinę mineralinio vienoje rankoje ir nosinaitę kitoje. Ji verkė. Pasakojo Olanai apie jos tėvo meilužę.

– Jis nupirko jai namą Ikedžoje, – pasakė motina. – Mano draugė gyvena toje pačioje gatvėje.

Olana matė, kaip švelniu rankų judesiu motina šluostosi akis. Nosinė atrodė atlasinė, ta jos nosinaitė; tikrai ji prastai sugeria skystį.

– Ar tu kalbėjai su juo? – paklausė Olana.

– Ką aš pasakysiu jam? *Gva ja gini?* – Motina pastatė stiklinę. Net negurkštelėjo, kai viena iš tarnaičių atnešė ją ant sidabrinio padėklo. – Neturiu ką jam pasakyti. Tiesiog norėjau, kad tu žinotum, kas vyksta, ir niekas nesakytų, jog tai slepiu.

– Aš pakalbėsiu su juo, – tarė Olana. Šito motina ir norėjo. Olana ką tik grįžo iš Londono, o prošvaistė, atsiradusi aplankius Kensingtono ginekologą, jau priblėso. Ji primiršo viltį, regis, pasklidusią po visą kūną, kai jis pasakė, kad jai viskas gerai ir kad tereikia – jis mirktelėjo – stengtis. Jau norėjo būti Nsukoje.

– Blogiausia, kad ta moteris yra niekam tikusi prasčiokė, – pasakė motina sukiodama nosinaitę. – Jorubė krūmynų ožka su dviem vaikais nuo skirtingų vyrų. Girdėjau, ji sena ir negraži.

Olana pakilo. Tarsi būtų svarbu, kaip ta moteris atrodo. Tarsi apibūdinimas „sena ir negraži“ netiktų ir jos tėvui. Ji žinojo, kad motiną erzina ne meilužė, bet tėvo išsišokimas: jis nupirko meilužei namą Lagoso diduomenės pašonėje.

– Gal geriau palaukti, kol apsilankys Kainenė ir pakalbės su tėvu, *ne*? – paklausė motina, vėl šluostydamasi akis.

– Jau sakiau, kad su juo pakalbėsiu, mama, – tarė Olana.

Tą vakarą, žengdama į tėvo kambarį, ji suvokė, kad motina sako tiesą. Kainenė labiausiai tinka šiai misijai. Aštrialiežuvė Kainenė, kupina neprilygstamo pasitikėjimo, tiksliai žinotų, ką sakyti, ir nesijaustų esanti ne savo vietoje. O kaip tik taip dabar jautėsi Olana.

– Tėti, – tarė ji, uždarydama paskui save duris. Jis sėdėjo prie stalo ant tamsaus medžio kėdės tiesiu atlošu. Ji negalėjo jo paklausti, ar tai tiesa, nes jis turėjo suprasti, kad motina žino, jog tai tiesa, ir ji iš tikrųjų žinojo. Akimirką pagalvojo apie tą kitą moterį, kaip ji atrodo, apie ką jiedu su tėvu kalbasi. – Tėti, – pakartojo. Ji kalbės daugiausia angliškai. Lengviau išlikti oficialiai ir šaltai, kai kalbi angliškai. – Norėčiau, kad gerbtum mano motiną.

Ji neketino šito pasakyti. *Mano motina*, užuot sakiusi mama, sudarė įspūdį, kad ji nusprendė jį išskirti kaip kokį pašalietį, į kurį negalima kreiptis tokiu pat būdu – *mano tėvas*.

Jis atsilošė kėdėje.

– Tai nepagarbu, kad tu palaikai santykius su ta moterimi ir nupirkai jai namą ten, kur gyvena mano motinos draugės, – dėstė Olana. – Tu važiuoji ten po darbo, tavo vairuotojas pastato automobilį prie jos namo, o tau, atrodo, visai nerūpi, kad žmonės tave mato. Tai antausis mano motinai.

Tėvas sėdėjo nuleidęs akis, vyro, mėginančio susigaudyti, akis.

– Neketinu tau nurodinėti, ką daryti, bet turi ką nors daryti. Mano motina nėra laiminga. – Olana pabrėžė *turi*, perdėtai jį akcentavo. Niekada anksčiau nėra taip kalbėjusi su savo tėvu; šiaip ar taip, retai su juo kalbėdavosi. Stovėjo ir spoksojo į jį, o jis – į ją. Įsivyravo tuščia tyla.

– *Anugo m*, aš suprantu tave, – tarė jis.

Jo ibų kalba skambėjo tyliai, tarsi sąmokslininko, tarsi ji prašytų jo ir toliau apgaudinėti motiną, bet tai daryti taktiškai. Ji ėmė širsti. Gal, tiesą sakant, ji to ir prašė, bet vis tiek susierzino. Apsižvalgė po kambarį ir pagalvojo, kokia nepažįstama didelė jo lova; niekada anksčiau nematė tos žvilgančios auksinio atspalvio antklodės, nepastebėjo, kaip įmantriai susuktos metalinės komodos rankenėlės. Net jis pats atrodė kaip pašalietis, riebus vyras, kurio ji nepažįsta.

– Ar tai viskas, ką gali pasakyti, kad supranti mane? – paklausė Olana, pakeldama balsą.

 – Ką tu nori, kad pasakyčiau?

Olanai staiga pagailo jo, motinos, savęs ir Kainenės. Kilo noras paklausti, kodėl jie visi, nešiojantys tą pačią pavardę, yra tokie svetimi.

– Aš kažko imsiuosi, – pridūrė jis, atsistojo ir žengė jos link. – Ačiū tau, *ola m*.

Ji dvejojo, kaip reaguoti į jo padėką, į tai, kad jis pavadino ją *savo auksu*, tai darydavo tik tada, kai ji buvo maža, o dabar šie žodžiai nuskambėjo gana iškilmingai. Ji apsisuko ir išėjo iš kambario.

Kitą rytą išgirdusi garsų motinos riksmą: „Netikėli! Bukaproti!“, Olana nubėgo laiptais žemyn. Įsivaizdavo jų peštynes, motiną, įsikibusią tėvui į atlapus ir suglamžiusią juos į tvirtą gniužulą, kaip kad moterys dažnai elgiasi su neištikimais vyrais. Triukšmas sklido iš virtuvės. Olana stabtelėjo prie durų. Priešais motiną klūpojo vyras aukštai iškeltomis rankomis, į viršų maldaujamai nukreiptais delnais.

– Ponia, prašau; ponia, prašau.

Motina atsisuko į prievaizdą Maksvelą, stovintį šalia, ir žiūrėjo į jį.

– *I fugo*? Gal jis mano, kad mes nusamdėme jį apvogti mus iki paskutinio siūlelio, Maksvelai?

– Ne, ponia, – atsakė Maksvelas.

Motina vėl atsisuko į vyrą, klūpantį ant grindų.

– Tai štai kuo tu užsiimi nuo tada, kai čia atėjai, tu niekam tikęs žmogau? Atėjai čia manęs apvogti?

– Ponia, prašau; ponia, prašau. Dievo vardu meldžiu jūsų.

– Mama, kas nutiko? – paklausė Olana.

Motina atsisuko.

– O, *nne*, nežinojau, kad tu pabudai.

– Kas tai?

– Čia tas laukinis gyvulys. Pasamdėme jį tik prieš mėnesį, o jis jau nori viską išvogti iš mano namų. – Ji vėl atsisuko į klūpantį vyrą. – Šitaip tu atsilygini žmonėms, duodantiems darbą? Bukagalvi!

– Ką jis padarė? – pasiteiravo Olana.

– Eik ir pasižiūrėk.

Motina nusivedė ją į užpakalinį kiemą, ten stovėjo į mangų medį atremtas dviratis. Nuo sėdynės buvo nukritęs pintas krepšys, ant žemės gulėjo išbirę ryžiai.

– Jis pavogė mano ryžius ir jau ketino sprukti namo. Tik Dievo malone tas krepšys nukrito. Kas žino, ką jis dar pavogė? Nenuostabu, kad ieškau kelių savo vėrinių. – Motina greitai kvėpavo.

Olana žiūrėjo į ryžių grūdelius ant žemės ir galvojo, kaip motina gali šitaip dėl jų jaudintis ir ar ji pati tiki savo pasipiktinimu.

– Tetule, meldžiu, paprašykite ponios atleisti. Tai šėtonas privertė mane šitaip pasielgti. – Maldaujančios vairuotojo rankos dabar nukrypo į Olaną. – Meldžiu, paprašykite ponios.

Olana nusuko akis nuo raukšlėto vyriškio veido ir pageltusių akių; jis buvo vyresnis, nei ji anksčiau manė, tikrai apie šešiasdešimt.

– Kelkis, – tarė ji.

Jis žvelgė nepasitikėdamas, dirsčiodamas į motiną.

– Sakau, stokis! – Olana neketino kelti balso, bet jis nuskambėjo aštriai. Vyras negrabiai atsistojo nuleidęs akis.

– Mama, jei ketini jį atleisti, tada atleisk ir pasakyk, kad tuoj pat išeitų, – tarė Olana.

Vyras žioptelėjo, tarsi netikėdamas, kad ji gali taip pasakyti. Motina taip pat atrodė nustebusi ir žvilgčiojo čia į Olaną, čia į vyrą, čia į Maksvelą, paskui nuleido į šoną įremtą ranką.

– Duosiu tau dar vieną šansą, bet niekada daugiau nedrįsk be leidimo ką nors šiuose namuose liesti. Ar girdėjai?

– Taip, ponia. Ačiū, ponia. Dievas jus palaimins, ponia.

Vyras dar sakė padėkas, kai Olana pasiėmė nuo stalo bananą ir išėjo iš virtuvės. Telefonu ji papasakojo apie tai Odenigbui: kaip pasibjaurėjo matydama šitaip besižeminantį pagyvenusį vyriškį, kaip neabejojo, kad motina jį atleis, bet tik po valandos mėgavimosi jo keliaklupsčiavimu ir savo pačios teisuolišku pasipiktinimu.

– Ten negalėjo būti daugiau nei keturi puodeliai ryžių, – pasakė ji.

– Vis dėlto tai vagystė, *nkem*.

– Mano tėvas ir jo draugai politikai vagia pinigus sudarydami įvairius sandorius, bet niekas neverčia jų klauptis ir maldauti atleidimo. Už prisivogtus pinigus jie pasistato namų, išnuomoja juos tokiems žmonėms kaip anas vyras ir reikalauja išpūsto mokesčio, dėl to nebelieka pinigų maistui.

– Vagystės negalima pateisinti vagyste, – Odenigbo balse skambėjo keistas liūdesys; ji tikėjosi iš jo emocijų protrūkio dėl visos šios neteisybės.

– Ar nelygybė reiškia pažeminimą? – paklausė ji.

– Dažnai taip.

– Ar tau nieko nenutiko?

 – Mano motina yra čia. Nesitikėjau, kad ji atvyks.

Nenuostabu, kad jo balsas toks.

– Ar ji iškeliaus iki antradienio?

– Nežinau. Norėčiau, kad būtum čia.

– Džiaugiuosi, kad nesu. Ar jau kalbėjotės apie tai, kaip panaikinti išsilavinusios raganos kerus?

– Dar jai nespėjus išsižioti pasakysiu, kad nėra apie ką kalbėtis.

– Pamėgink ją nuraminti pasakęs, kad mes stengiamės pradėti vaiką. O gal ją apims siaubas vien pagalvojus, kad pagimdysiu kūdikį? Juk jos vaikaitis ar vaikaitė gali paveldėti kokius nors raganiškus genus.

Ji vylėsi, kad Odenigbas nusijuoks, bet jis nenusijuokė.

– Negaliu sulaukti antradienio, – tarė jis po valandėlės.

– Aš taip pat negaliu sulaukti, – pasakė ji. – Pasakyk Ugvui, kad išvėdintų miegamojo kilimėlį.

Tą naktį, kai motina įėjo į jos kambarį, Olana užuodė „Chloe" gėlių kvapą, bet nesuprato, kam reikia kvepintis einant miegoti. Motina turėjo per daug kvepalų buteliukų; jie stovėjo išrikiuoti ant tualetinio stalelio kaip parduotuvėje: žemi buteliukai, kūgio formos buteliukai, apvalūs buteliukai. Kvepindamasi net nakčiai, ji vis vien jų nesunaudos, kad ir per penkiasdešimt metų.

– Ačiū, *nne*, – pasakė ji. – Tavo tėvas jau stengiasi prisigerinti.

– Šit kaip. – Olana nenorėjo žinoti, ką tėvas padarė, kad prisigerintų, bet pajuto neįprastą laimėjimo skonį – ji pasikalbėjo su tėvu kaip Kainenė, privertė jį kažko griebtis, buvo naudinga.

– Ponia Nvizu greitai nustos man skambinėti ir pasakoti, kad matė jį tenai, – kalbėjo motina. – Neseniai ji pasakė šį bei tą kandaus apie žmones, kurių dukterys atsisako tekėti. Manau, taikė man ir norėjo pasižiūrėti, ar aš mėginsiu atsikirsti. Jos duktė ištekėjo pernai, bet jie neišgalėjo parūpinti vestuvėms ko nors importinio. Net vestuvinė suknelė buvo pasiūta čia, Lagose! – Motina atsisėdo. – Beje, kai kas nori su tavimi susipažinti. Ar pažįsti Igvės Onočio šeimą? Jų sūnus inžinierius. Manau, jis tave kur nors matė ir labai susidomėjo.

Olana atsiduso ir atsilošė pasiruošusi klausytis motinos.

Ji atvažiavo į Nsuką vidurdienį, tą ramybės valandą, kai saulė negailestingai svilina, kai net bitės tyliai tupi nuleipusios. Odenigbo automobilis stovėjo garaže. Ugvus atidarė duris jai dar nepasibeldus, atsegiotais marškiniais, prakaituotomis pažastimis.

– Sveika atvykusi, ponia, – pasisveikino jis.

– Ugvau. – Ji troško išvysti ištikimą besišypsantį jo veidą. – *Unu anokva ofuma?* Ar viskas gerai?

– Taip, ponia, – pasakė jis ir nuėjo atnešti jos bagažo iš taksi.

Olana žengė į vidų. Ji pasiilgo silpno valiklio kvapo, dar tvyrančio svetainėje Ugvui nušveitus žaliuzes. Tikėjosi, kad Odenigbo motinos jau nebebus, todėl nusiminė pamačiusi ją sėdint ant sofos, pasipuošusią, kažko ieškančią rankinėje. Amala stovėjo šalia ir laikė mažą metalinę dėžutę.

– *Nkem!* – tarė Odenigbas ir skubiai žengė prie jos. – Kaip gerai, kad grįžai! Kaip gerai!

Kai jiedu apsikabino, jo kūnas, prisilietęs prie josios, liko įsitempęs, o lūpos, prigludusios trumpam bučiniui, pasirodė it popierinės.

– Mama ir Amala kaip tik ruošiasi išvykti. Nuvešiu jas į automobilių aikštelę, – pasakė jis.

– Laba diena, mama, – pasisveikino Olana, bet nė nemėgino prieiti arčiau.

– Olana, *kedu?* – paklausė mama. Ji pirmoji puolė apsikabinti ir šiltai šypsojosi. Olana sutriko, bet jautėsi pamaloninta. Gal Odenigbas paaiškino jai, kokie rimti jų santykiai, kad jie planuoja turėti vaiką, ir taip palenkė ją į savo pusę.

– Amala, kaip laikaisi? – paklausė Olana. – Nežinojau, kad ir tu atvykai.

– Sveika, tetule, – sumurmėjo Amala, nudūrusi akis į žemę.

– Ar jau viską atsinešėte? – paklausė Odenigbas savo motinos. – Eime. Eime.

– Ar pavalgėte? – paklausė Olana.

– Aš soti dar nuo pusryčių, – atsakė mama. Jos veidas buvo linksmas ir mąslus.

– Jau reikia eiti, – nekantravo Odenigbas. – Vėliau turėsiu dalyvauti planinėse varžybose.

– O kaip tu, Amala? – pasiteiravo Olana. Matydama besišypsantį mamos veidą panoro, kad jos dar truputį pasisvečiuotų. – Tikiuosi, užkandai?

– Taip, tetule, ačiū, – padėkojo Amala, vis dar neatplėšdama žvilgsnio nuo grindų.

– Duok Amalai raktus, kad sudėtų daiktus į automobilį, – mama paliepė Odenigbui.

Odenigbas žengė Amalos link, bet stabtelėjo šiek tiek toliau nuo jos, todėl paduodamas raktą turėjo ištiesti ranką. Ji atsargiai paėmė raktą; jie neprilietė vienas kito. Tai truko tik trumpą akimirksnį, bet Olana pa-

stebėjo, kaip jie skrupulingai vengia bet kokio kontakto, net mažiausio odos sąlyčio, tarsi būtų sujungti bendro žinojimo – tokio stipraus, kad ryžtųsi atsisakyti bet kokios kitos jungties.

– Laimingo kelio, – tarė ji. Žiūrėjo, kaip automobilis išsisuka iš kiemo, ir stovėjo įkalbinėdama save, kad klysta; tas gestas nieko nereiškia. Bet jis kėlė nerimą. Jautė kažką panašaus kaip ir laukdama ginekologo: įsitikinusi, kad jos kūne yra kažkas bloga, bet trokšdama, jog gydytojas pasakytų, kad viskas gerai.

– Ponia, ar valgysite? Ar pašildyti ryžių? – paklausė Ugvus.

– Ne dabar.

Akimirką ji norėjo paklausti Ugvaus, ar jis taip pat matė tą gestą, ar jis apskritai ką nors pastebėjo.

– Nueik pasižiūrėti, ar yra prinokusių avokadų.

– Taip, ponia. – Ugvus truputį padvejojęs išėjo.

Ji stovėjo prie durų, kol grįžo Odenigbas. Nesuprato, ką reiškia skrandžio traukuliai ir tvinksėjimas krūtinėje. Atidarė duris ir ėmė tyrinėti jo veidą.

– Ar kas nors nutiko? – paklausė ji.

– Apie ką čia kalbi? – Jis laikė rankoje kelis laikraščius. – Vienas mano studentas neatvyko į paskutinį egzaminą, o šį rytą pasirodė ir pasiūlė pinigų, kad įskaityčiau. Neišmanėlis.

– Nežinojau, kad Amala atvyko kartu su mama, – pasakė ji.

– Taip. – Jis ėmėsi pertvarkyti laikraščius, vengdamas jos akių. Pamažu Olaną apėmė šokas. Ji žinojo. Suprato – iš trūkčiojančių jo judesių, iš panikos veide, skubotų pastangų atrodyti įprastai – kad tai, kas neturėjo įvykti, įvyko.

– Tu permiegojai su Amala, – pasakė Olana. Tai buvo ne klausimas, bet vis dėlto ji norėjo, kad jis atsakytų, tarsi tai būtų klausimas; troško, kad jis pasakytų *ne* ir nuliūstų, jog ji apskritai gali taip manyti. Bet Odenigbas nieko nepasakė. Jis atsisėdo į savo krėslą ir įbedė į ją žvilgsnį. – Tu permiegojai su Amala, – pakartojo Olana. Ji visada prisimins jo išraišką, jo žvilgsnį, tarytum jis niekada nebūtų įsivaizdavęs tokios scenos, todėl nežinotų, kaip galvoti, ką sakyti ar daryti.

Ji pasuko virtuvės link ir vos nenugriuvo šalia pietų stalo, nes krūtinę prislėgė nepakeliamas sunkumas, atseikėtas ne pagal jos jėgas.

– Olana, – tarė jis.

Ji nekreipė į jį dėmesio. Jis neseks paskui ją, nes yra išsigandęs ir kaltas. Ji iš karto nesėdo į automobilį, kad parvažiuotų į savo butą. Išėjo į

kiemą, prisėdo ant laiptelių į užpakalinį kiemą ir ėmė stebėti vištą, šalia citrinmedžio serginčią savo šešis viščiukus, ragindama juos lesti ant žemės išbarstytus trupinius. Ugvus skynė avokadus nuo medžio šalia „berniukų namo". Ji nebuvo tikra, ar ilgai taip sėdi, kol staiga višta ėmė triukšmingai kudakuoti ir išskleidė sparnus, kad pridengtų viščiukus, bet jie nespėjo laiku atbėgti pasislėpti. Staiga iš dangaus žemyn smigo peslys ir nusinešė vieną raibą viščiuką. Tai įvyko taip greitai, – peslys nusileido ir po akimirkos nusklendė lenktuose naguose suspaudęs viščiuką, – kad Olana pamanė, jog visa tai jai tik pasirodė. Vis dėlto nepasirodė, nes višta lakstė ratais aplink, kudakuodama ir keldama dulkių debesis. Kiti viščiukai atrodė sutrikę. Olana žiūrėjo į juos ir spėliojo, ar jie supranta savo motinos gedulo šokį. Tada galų gale ji pravirko.

* * *

Miglotos dienos lėtai keitė viena kitą. Olana nežinojo, ko nusitverti, ką galvoti, ką veikti. Kai Odenigbas pirmą kartą atėjo į jos butą, ji dvejojo, ar įsileisti. Bet jis beldė ir beldė kartodamas: „*Nkem*, prašau atidaryti, *biko*, prašau atidaryti", kol ji galiausiai atidarė. Sėdėjo gurkšnodama vandenį, kai jis pasakojo, kad buvo girtas, kad Amala privertė jį, kad tai tik trumpas geismo protrūkis. Paskui ji liepė jam išeiti. Erzino, kad jam vis dar užtenka pasitikėjimo savimi tai, ką padarė, vadinti trumpu geismo protrūkiu. Ji nekentė šio posakio, nekentė jo balso tvirtumo, kai jis kitą kartą atėjęs pasakė: „Tai nieko nereiškia, *nkem*, nieko." Jai nerūpėjo, ką tai reiškia, bet rūpėjo tai, kas įvyko: jis permiegojo su mergina iš savo motinos kaimo, jai išvykus tik trims savaitėms. Atrodė pernelyg lengva – kaip jis sugriovė jos pasitikėjimą. Olana nusprendė vykti į Kaną, nes jeigu ir yra tokia vieta, kur ji gali aiškiai mąstyti, tai ta vieta yra Kanas.

Jos lėktuvas iš pradžių nusileido Lagose, ir kai ji sėdėjo laukiamajame, pro šalį nuskubėjo aukšta, liesa moteris. Ji atsistojo ir jau norėjo sušukti *Kainene!*, bet suprato, kad tai neįmanoma. Kainenė yra tamsesnės odos nei ta moteris ir niekada nedėvėtų žalio sijono prie raudonos palaidinės. Vis dėlto ji taip troško, kad tai būtų Kainenė. Jos susėstų viena šalia kitos, ji Kainenei papasakotų apie Odenigbą, o ši pasakytų ką nors gudraus, sarkastiško ir paguodžiančio vienu metu.

Kane Arizė įsiuto.

– Laukinis gyvulys iš Abos. Supuvęs jo penis greitai nukris. Ar jis
 nesupranta, kad kiekvieną rytą atsibudęs turi klauptis ant kelių ir dėkoti

Dievui, kad tu iš viso į jį pasižiūrėjai? – burnojo ji, rodydama Olanai pūstų vestuvinių suknelių eskizus. Nakvanzė galų gale pasipiršo. Olana žvilgtelėjo į piešinius. Pamanė, kad jie visi negražūs, per daug išpuošti, bet taip džiaugėsi Arizės įniršiu, kad parodė į vieną iš jų ir sumurmėjo: „*O maka*. Šitas mielas."

Tetulė Ifeka prakalbo apie Odenigbą tik po kelių dienų. Olana sėdėjo kartu su ja verandoje; saulė nuožmiai kaitino ir skardinė stoginė traškėjo tarytum protestuodama. Bet čia buvo vėsiau nei dūmų pilnoje virtuvėje, kur tuo pat metu virė valgį trys kaimynės. Olana vėdinosi mažu rafijos dembliu. Prie vartų stovėjo dvi moterys, viena šaukė ibų kalba: „Pasakiau, duosi man pinigų šiandien! *Tata!* Šiandien, ne rytoj! Girdėjai, ką pasakiau, nes aš nekalbu į burną prisisėmusi vandens!", o kita maldaujamai gestikuliavo rankomis ir dairėsi į dangų.

– Kaip laikaisi? – paklausė tetulė Ifeka. Ji grūstuvėje maišė į tešlą panašią maltų pupelių masę.

– Gerai, tetule. Geriau, kai esu čia.

Tetulė Ifeka įkišo pirštus į tešlą ir ištraukė mažą juodą vabalą. Olana ėmė vėdintis greičiau. Tetulės Ifekos tylėjimas kėlė norą pasakyti daugiau.

– Manau, kad atsisakysiu Nsukos ir liksiu čia, Kane, – pasakė ji. – Galiu kurį laiką dėstyti institute.

– Ne. – Tetulė Ifeka padėjo grūstuvą. – *Mba*. Tu keliausi atgal į Nsuką.

– Negaliu grįžti į jo namus, tetule.

– Aš tavęs ir neprašau grįžti į jo namus. Pasakiau, tu keliausi atgal į Nsuką. Ar neturi nuosavo buto ir darbo? Odenigbas padarė tai, ką daro visi vyrai, ir įkišo savo penį į pirmą pasitaikiusią skylę, kai tu išvažiavai. Ar tai reiškia, kad kas nors numirė?

Olana nustojo vėdintis ir pajuto, kaip nuo prakaito sudrėko galvos oda.

– Kitados, kai tavo dėdė vedė mane, nerimavau, nes galvojau, kad tos pašalinės moterys ateis ir mane išvys iš mano namų. Dabar žinau, kad niekas, kad ir ką jis darytų, nepakeis mano gyvenimo. Mano gyvenimas pasikeis tik tuomet, jei aš pati panorėsiu jį keisti.

– Ką tu sakai, tetule?

– Jis dabar labai atsargus, nes suprato, kad aš nebebijau. Pasakiau jam: jeigu man kaip nors jis užtrauks gėdą, nupjausiu tą gyvatę jam tarp kojų.

Tetulė Ifeka vėl ėmė maišyti. Įvaizdis, kurį Olana buvo susidariusi apie jų santuoką, pamažėle iro.

– Niekada nesielk taip, tarsi tavo gyvenimas priklausytų vyrui. Ar girdi mane? – tarė tetulė Ifeka. – Tavo gyvenimas priklauso tau ir tik tau, *soso gi.* Tu grįši atgal šeštadienį. Dabar turiu paskubėti ir pagaminti tau kelionei *abačą*.

Ji paragavo truputį tešlos ir ją išspjovė.

Olana išvyko šeštadienį. Lėktuve šalimais, per taką, sėdinčio vyro oda švytėjo tokiu tamsiu juodmedžio atspalviu, kokio jai dar neteko matyti. Ji pastebėjo jį anksčiau, su vilnoniu trijų dalių kostiumu, žiūrintį į ją, kai jie laukė perone. Vyriškis pasisiūlė panešti jos krepšį, o vėliau paklausė stiuardesės, ar gali užimti laisvą vietą šalia jos. Dabar pasiūlė jai *Naująjį nigerietį* ir paklausė:

– Gal norėtumėt šitą paskaityti?

Dėvėjo didelį opalo žiedą ant didžiojo piršto.

– Taip, ačiū. – Olana paėmė laikraštį. Pervertė žinodama, kad jis stebi ją ir kad laikraštis tik dingstis pradėti pokalbį. Pamanė, gal juo susižavėti, norėjo, kad jiems nutiktų kas nors pašėlusiai žavaus ir, lėktuvui nusileidus, jiedu ranka rankon nueitų į naują šviesų gyvenimą.

– Iš Lagoso universiteto pagaliau pašalino rektorių ibą, – tarė jis.

– O.

– Apie tai rašo galiniame puslapyje.

Olana atvertė tą puslapį.

– Matau.

– Kodėl rektorius Lagose turėtų būti ibas? – paklausė jis. Kai Olana nieko nepasakė, tik šyptelėjo parodydama, kad klauso, jis pridūrė: – Ibų bėda ta, kad jie nori viską šioje šalyje kontroliuoti. Viską. Kodėl jie negali likti savo Rytuose? Jiems priklauso visos parduotuvės; jie kontroliuoja valstybės aparatą, net policiją. Jus gali areštuoti už bet kokį nusikaltimą, bet paleis, jei tik mokėsite pasakyti *keda*.

– Mes sakome *kedu*, ne *keda*, – tyliai ištarė Olana. – Tai reiškia, kaip jums sekasi.

Vyras spoksojo į ją, o ji atrėmė jo žvilgsnį galvodama, kaip būtų gražu, jei jis būtų moteris su ta tobulai švytinčia beveik juoda oda.

– Jūs ibė? – paklausė jis.

– Taip.

 – Bet jūsų veidas visiškai kaip fulanių, – tarė jis lyg kaltindamas.

Olana papurtė galvą.

– Ibė.

Vyras sumurmėjo kažką į *atsiprašau*, paskui nusigręžė ir ėmė raustis savo lagaminėlyje. Kai Olana atidavė jam laikraštį, vyriškis, regis, nenorėjo jo atsiimti, ir nors ji kartkartėmis į jį žvilgčiojo, vengė jos žvilgsnio iki pat lėktuvui nusileidžiant Lagose. Jei tik jis žinotų, kad išankstinis jo nusistatymas suteikė jai nuostabių galimybių. Ji nebesijautė esanti įžeista, ta moteris, kurios vyras permiegojo su kaimo mergina. Ji gali būti fulane, lėktuve išjuokiančia ibus su malonios išvaizdos nepažįstamuoju. Gali būti moterimi, kuri pati atsako už savo gyvenimą. Gali būti bet kuo.

Kai jie pakilo išlipti, ji dirstelėjo į jį ir nusišypsojo, bet susilaikė nepasakiusi *ačiū*, nes norėjo, kad jis stebėtųsi ir gailėtųsi.

Olana nusamdė nedidelį krovininį automobilį su vairuotoju ir nuvažiavo į Odenigbo namus. Ugvus sekiojo jai iš paskos, kai ji pakavo knygas ir rodė vairuotojui, ką paimti.

– Šeimininkas atrodo taip, tarsi kas dieną verktų, ponia, – Ugvus pasakė jai angliškai.

– Įdėk mano plaktuvą į dėžę, – paaiškino ji. *Mano plaktuvas* skambėjo keistai; anksčiau jis visada buvo tiesiog plaktuvas, nepažymėtas jos nuosavybės teise.

– Taip, ponia.

Ugvus nuėjo į virtuvę ir grįžo su dėže. Laikė ją nedrąsiai.

– Ponia, prašau, atleiskite šeimininkui.

Olana pasižiūrėjo į jį. Jis žinojo, matė, kaip ta moteris dalijosi lova su jo šeimininku; jis taip pat išdavė ją.

– *Osiso!* Nunešk mano plaktuvą į automobilį!

– Taip, ponia. – Ugvus pasuko durų link.

– Ar svečių vis dar ateina vakarais? – paklausė Olana.

– Ne taip kaip tada, kai čia buvote jūs, ponia.

– Bet vis dar ateina?

– Taip.

– O tavo šeimininkas vis dar žaidžia tenisą ir lankosi personalo klube?

– Taip.

– Gerai.

Bet visai nemanė, kad tai gerai. Troško išgirsti, kad Odenigbas nebeįstengia gyventi taip, kaip gyveno, kai jie buvo drauge.

Kai Odenigbas aplankė ją, ji stengėsi nenusivilti dėl to, kad jis atrodė visiškai normaliai. Olana stovėjo prie durų ir abejingai atsakinėjo, piktinosi jo plepėjimu, rodos, nereikalaujančiu jokių pastangų, jo atsainumu sakant: „Žinai, aš niekada nemylėsiu kitos moters, *nkem*“, tarsi jis neabejotų, kad, atėjus laikui, viskas vėl bus taip, kaip buvo. Ją taip pat erzino romantiškas kitų vyrų dėmesys. Viengungiai įjunko užeiti į jos butą, vedusieji susidurdavo su ja šalia jos darbovietės. Jų asistavimas ją liūdino, nes jis – ir jie – vertė ją pripažinti, kad jos santykiai su Odenigbu baigėsi visam laikui. „Nesu suinteresuota“, – ji sakė jiems ir drauge tikėjosi, kad apie tai nesužinos Odenigbas, nes nenorėjo, kad jis manytų, jog ji ilgisi jo. Ji nesiilgėjo: paįvairino savo paskaitas nauja medžiaga, gamino įmantrius patiekalus, skaitė naujas knygas, pirko naujus įrašus. Tapo Šv. Vincento Pauliečio bendruomenės sekretore ir, kai jie paaukojo kaimams maisto produktų, bloknote užrašė jų susirinkimų protokolus. Augino gvaizdūnes priekiniame kieme ir galų gale puoselėjo draugiškus santykius su savo kaimyne, juodaode amerikiete Edna Valer.

Edna juokdavosi tyliai. Ji mokė muzikos, šiek tiek per garsiai leido džiazo įrašus, kepė minkštus kiaulienos muštinius ir dažnai kalbėjo apie vyrą, pametusį ją likus savaitei iki jų vestuvių Montgomeryje, taip pat apie dėdę, nulinčiuotą, kai ji dar buvo vaikas. „Ar žinai, kas mane visuomet stebina? – klausdavo ji Olanos, tarsi nebūtų to sakiusi dar vakar. – Kad civilizuoti baltieji žmonės, pasipuošę gražiais drabužiais bei skrybėlėmis, renkasi pažiūrėti, kaip baltasis žmogus ant medžio karia juodąjį žmogų.“

Ji tyliai juokdavosi ir glostydavo savo plaukus, riebiai žvilgančius nuo karšto sušukavimo. Iš pradžių jos nekalbėjo apie Odenigbą. Olanai teikė žvalumo bendravimas su žmogumi, nepažįstančiu jos ir Odenigbo draugų. Sykį Edna, kartu su Biliu Holidėjumi niūniuodama dainą „Mano vyras“, paklausė:

– Kodėl tu myli jį?

Olana pakėlė akis. Jos protas buvo lyg tuščia lenta.

– Kodėl aš myliu jį?

Edna išlenkė antakius, žiopčiodama, bet netardama Bilio Holidėjaus žodžių.

– Nemanau, kad meilė turi priežastį, – pasakė Olana.

– Žinoma, turi.

– Turbūt meilė ateina pirma, o priežastys – iš paskos. Kai būnu su juo, jaučiu, kad man nieko daugiau nebereikia, – Olanos žodžiai nustebino ją pačią, bet jaudinanti tiesa sužadino norą verkti.

Edna žiūrėjo į ją.

– Tu negali ir toliau sau meluoti, kad gerai jautiesi.

– Aš nemeluoju sau, – atsakė Olana. Graudžiai šiurkštus Bilio Holidėjaus balsas ėmė ją erzinti. Ji nesitikėjo, kad yra kiaurai permatoma. Galvojo, kad jos dažnas juokas skamba nuoširdžiai ir Edna neįtaria, jog ji verkia likusi viena savo bute.

– Nesu tinkamiausias asmuo pokalbiams apie vyrus, bet tau reikia su kuo nors pasikalbėti, – tarė Edna. – Gal su kunigu, už visas tas Šv. Vincento Pauliečio labdaros išvykas, kuriose dalyvauji?

Edna nusijuokė. Olana taip pat nusijuokė, jau manydama, kad tikrai reikia su kuo nors pasikalbėti, kuo nors neutraliu, kas padėtų susigrąžinti save, susidoroti su ta nepažįstama asmenybe, kokia ji tapo. Kelias kitas dienas ji daug kartu ruošėsi vykti į Šv. Petro bažnyčią, bet sustodavo ir persigalvodavo. Galų gale, pirmadienio popietę, nuvažiavo ten dideliu greičiu, nekreipdama dėmesio į greičio mažinimo kalnelius, kad nesuteiktų sau progos sustoti. Sėdėjo ant medinio suolo tvankioje tėvo Damiano raštinėje ir, įsmeigusi akis į dokumentų lentyną su kortele PASAULIEČIAI, kalbėjo apie Odenigbą.

– Aš neinu į personalo klubą, nes nenoriu su juo susitikti. Praradau susidomėjimą tenisu. Jis išdavė ir įskaudino mane, bet vis dėlto jaučiu, kad jis valdo mano gyvenimą.

Tėvas Damianas trūktelėjo savo apykaklę, pasitaisė akinius, pasitrynė nosį, ir jai pasirodė, kad jis galvoja, ko čia nusitvėrus, nes nežino, kaip jai atsakyti.

– Nemačiau jūsų bažnyčioje praėjusį sekmadienį, – pagaliau tarė jis.

Olana nusivylė, bet jis, šiaip ar taip, dvasininkas, todėl jo sprendimas toks ir turi būti: kreipkis į Dievą. O ji norėjo, kad jis padėtų jai pasijusti išteisintai, įtvirtintų jos teisę į savigailą, paragintų siekti didesnių moralinių aukštumų. Troško, kad jis pasmerktų Odenigbą.

– Jūs manote, kad turėčiau dažniau lankytis bažnyčioje? – paklausė ji.

– Taip.

Olana linktelėjo ir prisitraukė savo rankinę, pasiruošusi atsistoti ir išeiti. Nereikėjo čia atvažiuoti. Nereikėjo tikėtis, kad apskritaveidis savanoris eunuchas baltais drabužiais supras jos būseną. Jis žiūrėjo į ją didelėmis akimis po akinių stiklais.

– Aš taip pat manau, kad jūs turite atleisti Odenigbui, – pasakė jis ir patraukė savo apykaklę, tarsi ji dusintų. Akimirką Olana pajuto jam pa-

niekąTai, ką jis sako, yra per lengva, pernelyg nuspėjama. Jai nereikėjo ateiti, kad tai išgirstų.

– Gerai, – ji pakilo. – Ačiū.

– Tai ne dėl jo, supraskite. Tai dėl jūsų.

– Ką?

Jis dar sėdėjo, todėl ji pasižiūrėjo žemyn, kad sutiktų jo žvilgsnį.

– Nelaikykite to atleidimu jam. Laikykite tai leidimu sau būti laimingai. Ką veiksite su ta kančia, kurią pasirinkote? Ar valgysite kančią?

Olana žvilgtelėjo į nukryžiuotąjį virš lango, į romų kankinamo Kristaus veidą, ir nieko nepasakė.

* * *

Odenigbas atėjo labai anksti, jai nespėjus papusryčiauti. Dar neatidariusi durų ir neišvydusi niūraus jo veido ji suprato, kad nutiko kažkas bloga.

– Kas yra? – paklausė ji ir pasibaisėjo dėl vilties, įsėlinusios į jos mintis: kad jo motina mirė.

– Amala nėščia, – tarė jis. Jo balsas skambėjo pasiaukojamai ir tvirtai, kaip žmonių, kurie praneša kitiems blogas naujienas, o patys išlieka stiprūs.

Olana sugniaužė durų rankeną.

– Ką?

– Mama ką tik atvyko pasakyti, kad Amala laukiasi mano vaiko.

Olana ėmė kvatoti. Ji juokėsi be perstojo, nes ši scena, visos prabėgusios savaitės, staiga pasirodė neįtikėtinos.

– Leisk man užeiti į vidų, – pasakė Odenigbas. – Prašau.

Ji pasitraukė nuo durų.

– Užeik.

Jis prisėdo ant kėdės krašto, o ji jautėsi taip, tarsi klijuotų sudužusio porceliano šukes tam, kad vėl jas sudaužytų; skausminga ne vėl sudaužyti, bet suvokti, jog lipdyti šukes yra visiškai neprasminga.

– *Nkem*, prašau, imkimės šio reikalo drauge, – tarė jis. – Mes padarysime viską, ko tu panorėsi. Prašau, darykime tai kartu.

Olana nuėjo į virtuvę išjungti virdulio. Grįžo atgal ir atsisėdo priešais jį.

– Tu sakei, kad tai įvyko tik kartą. Tik kartą, ir ji pastojo? Tik kartą?

Ji neketino kelti balso. Bet tai taip neįtikėtina, taip teatrališkai neįtikima, kad jis apgirtęs kartą permiegojo su moterimi ir ši tapo nėščia.

– Tai buvo tik vieną kartą, – tvirtino jis. – Tik kartą.

– Suprantu.

Bet ji visiškai nesuprato. Staiga kilo pagunda skelti jam antausį, nes jis pabrėžė *vieną kartą* taip, tarsi turėtų tam teisę, tarsi jo poelgis būtų įprastinis, lyg būtų svarbiau, kiek kartų tai nutiko, negu tai, kad to iš viso neturėjo nutikti.

– Pasakiau mamai, kad nusiųsiu Amalą į Enugu pas gydytoją Okonkvą, bet ji pareiškė, kad tik per jos lavoną. Ji sakė, kad Amala gimdys, o vaiką užaugins ji pati. Amala ištekės už jauno vyro, dirbančio prie medienos Onde. – Odenigbas atsistojo. – Mama planavo tai nuo pat pradžių. Dabar prisimenu, kad ji pasirūpino, jog pasigerčiau iki sąmonės netekimo, o paskui pasiuntė Amalą pas mane. Jaučiuosi taip, lyg būčiau įpainiotas į tai, ko visiškai nesuprantu.

Olana nužvelgė jį nuo plaukų aureolės iki laibų kojų pirštų odiniuose sandaluose, sunerimusi, kad staiga apims antipatija tam, kurį mylėjo.

– Niekas niekur tavęs neįpainiojo, – pasakė ji.

Odenigbas norėjo ją sugriebti, bet ji atstūmė jį ir paprašė išeiti. Vėliau stovėjo vonioje priešais veidrodį abiem rankomis negailestingai spausdama pilvą. Skausmas priminė, kokia ji niekam tikusi; priminė, kad kūdikis dabar glaudėsi pašalietės, o ne jos įsčiose.

Edna beldėsi taip ilgai, kad Olanai teko keltis ir atrakinti duris.

– Kas nutiko? – paklausė Edna.

– Mano senelis sakydavo, kad kiti žmonės bezda, o jo bezdalai visuomet išeina su išmatomis, – pasakė Olana. Norėjo pašmaikštauti, bet balsas nuskambėjo per kimiai, pernelyg verksmingai.

– Kas tau darosi?

– Mergina, su kuria jis permiegojo, nėščia.

– Kas, po velnių, tau darosi?

Olana prisimerkė; kas darosi *jai*?

– Tvardykis! – tarė Edna. – Ar manai, kad jis irgi kiauras dienas verkia kaip tu? Kai tas šunsnukis paliko mane Montgomeryje, mėginau nusižudyti, ir žinai, ką jis veikė? Išvažiavo į Luizianą groti orkestre! – Edna piktai perbraukė ranka plaukus. – Pasižiūrėk į save. Tu esi mieliausias žmogus, kokį pažįstu. Pasižiūrėk, kokia esi graži. Kam tau reikia tiek daug iš aplinkos? Kodėl nepakanka to, kokia tu *esi*? Tu tokia velniškai silpna!

Olana atšlijo; staiga užgriuvo audringas skausmo, minčių ir pykčio sūkurys, todėl žodžiai, išsprūdę jai iš burnos, nuskambėjo tyliai:

– Aš nekalta, kad tavo vaikinas tave metė, Edna.

Iš pradžių Edna atrodė nustebusi, paskui pasipiktinusi, staiga apsisuko ir nuėjo į savo namus. Olana žiūrėjo, kaip ji nueina, ir gailėjosi, kad tai pasakė. Bet ji kol kas neatsiprašinės. Duos Ednai dieną ar dvi. Netikėtai pajuto alkį, geliantį alkį; ašaros išsunkė ją. Nesulaukusi, kol *džolof* ryžių likučiai gerai sušils, suvalgė juos tiesiai iš puodo, išgėrė du butelius šalto alaus, bet vis tiek nepasisotino. Sukimšo sausainius iš spintelės ir kelis apelsinus iš šaldytuvo, paskui nusprendė eiti į „Eastern" parduotuvę ir nusipirkti vyno. Ji gers. Išgers tiek vyno, kiek įstengs.

Dvi moterys, stovinčios prie durų į parduotuvę, indė iš gamtos mokslų fakulteto ir kalabarė antropologijos dėstytoja, nusišypsojo ir pasisveikino, o ji spėliojo, ar jos, vogčiomis žvilgčiodamos, neslepia užuojautos, jeigu mano, kad ji palūžusi ir silpna.

Ji tyrinėjo vyno butelius, kai priėjo Ričardas.

– Pamaniau, kad tai jūs, – tarė jis.

– Sveikas, Ričardai. – Ji žvilgtelėjo į jo krepšį. – Nemaniau, kad pats einate apsipirkti.

– Harisonas kelioms dienoms išvyko į gimtinę, – pasiteisino jis. – Kaip sekasi? Ar gerai jaučiatės?

Jai nepatiko užuojauta jo akyse.

– Jaučiuosi puikiai. Negaliu nuspręsti, kurį iš šitų dviejų pirkti. – Ji mostelėjo į vyno butelius. – Kodėl nenusipirkus abiejų? Jeigu jūs man padėsite, galėsime nuspręsti, kuris geresnis. Ar turite valandėlę laisvo laiko? Ar privalote bėgti atgal rašyti?

Ričardą, rodos, nustebino džiugi jos nuotaika.

– Nenorėčiau jūsų apsunkinti, iš tikrųjų.

– Aišku, kad neapsunkinsite. Be to, dar niekada neaplankėte manęs, – ji stabtelėjo, – mano bute.

Ji bus tokia pati kaip anksčiau, paslaugi ir maloninga, jiedu gers vyną kalbėdamiesi apie jo knygą, naująsias jos gvaizdūnes, Igbo Ukvu meną bei Vakarų regiono rinkimų fiasko. O paskui jis grįš ir papasakos Odenigbui, kad ji puikiai laikosi. Ji iš tiesų laikosi puikiai.

Kai jiedu parėjo į jos butą, Ričardas atsisėdo ant sofos tiesia nugara, o ji norėjo, kad jis įsitaisytų taip pat laisvai, pusiau atsidrėbęs, kaip Odenigbo namuose; net savo vyno taurę jis laikė kažkaip nenatūraliai. Ji atsisėdo ant kilimu padengtų grindų. Jiedu pakėlė tostą už Kenijos nepriklausomybę.

– Jūs tikrai turite aprašyti tas baisybes, kurias britai darė Kenijoje, – pasakė Olana. – Ar jie nenupjaustė sėklidžių?

Ričardas kažką sumurmėjo ir nukreipė akis į šalį, tarsi žodis *sėklidės* verstų jį drovėtis. Olana šypsojosi ir stebėjo jį.

– Ar jie tai darė?

– Taip.

– Tada turite apie tai parašyti.

Ji gėrė antrą taurę lėtai, iškėlusi galvą, kad pasimėgautų gerkle tekančiu šaltu skysčiu.

– Ar jau sugalvojote knygos pavadinimą?

– *Pintinė rankų*.

– *Pintinė rankų*, – Olana palenkė taurę ir išgėrė vyną. – Skamba klaikiai.

– Tai apie darbą. Apie laimėjimus – geležinkelius, pavyzdžiui – bet ir apie darbininkų išnaudojimą, apie tai, kad kolonijinis verslas buvo pasiruošęs viskam.

– O. – Olana pakilo ir atkimšo antrą butelį. Pasilenkė pripilti pirmiausia savo stiklinės. Jautėsi lengva, tarsi būtų kur kas lengviau pakelti savo pačios svorį, bet mąstė aiškiai; žinojo, ką nori padaryti ir ką daro. Ričardo kvapas, beveik drėgnas, pripildė jos nosį, kai ji stovėjo priešais jį su buteliu.

– Mano taurė dar ne visai tuščia, – pasakė jis.

– Taip, dar netuščia.

Ji pastatė vyno butelį ant grindų, atsisėdo šalia jo ir palietė plaukus, prigludusius prie odos. Pamanė, kokie jie šviesūs ir švelnūs, ne tokie šiurkščiai neklusnūs kaip Odenigbo, visiškai nieko panašaus į Odenigbą. Kai jis pažvelgė į ją, ji paklausė savęs, ar jo akys iš tikrųjų papilkėjo, ar tai jai tik pasirodė. Ji palietė jo veidą, leido rankai ilsėtis ant jo skruosto.

– Eikš, sėskis ant grindų šalia manęs, – pagaliau tarė ji.

Jie sėdėjo greta, atrėmę nugaras į sofos sėdynę. Ričardas burbtelėjo: „Turėčiau eiti" ar kažką panašaus. Bet ji žinojo, kad jis neišeis, o kai ji išsities ant šiurkštaus kilimo, jis atsiguls šalia jos. Ji pabučiavo jį į lūpas. Jis visa jėga trūktelėjo ją prie savęs, bet paskui, lygiai taip pat greitai, paleido ir nusuko veidą į šalį. Ji girdėjo greitą jo kvėpavimą. Atsegiojo jo kelnes, pasislinko atgal, norėdama jas nutraukti, ir nusijuokė, kai jos užkliuvo už batų. Nusivilko suknelę. Jis buvo ant jos, kilimas badė nuogą jos nugarą, ji juto, kaip jo burna glebiai suspaudžia jos spenelį. Nieko panašaus į Odenigbo kandimą ir įsiurbimą, nieko panašaus į tą

sukrečiantį malonumą. Ričardas staiga neperbraukė liežuviu jos kūno, priversdamas viską pamiršti; greičiau, kai jis bučiavo jos pilvą, ji žinojo, kad jis bučiuoja jos pilvą.

Viskas pasikeitė, kai jis buvo joje. Ji pakėlė savo klubus, judėdama kartu su juo, derindamasi prie jo stūmių, ir jautėsi taip, tarsi nusimestų nuo riešų grandines, trauktų iš odos smeigtukus, išsivaduotų garsiai, garsiai šaukdama – visa tai veržėsi jai iš burnos. Paskui pasijuto užlieta lengvumo pojūčio, to, kas beveik prilygsta malonei.

21

Ričardui beveik palengvėjo sužinojus apie sero Vinstono Čerčilio mirtį. Tai suteikė jam progą išvengti savaitgalio kelionės į Port Harkortą. Jis dar negalėjo pažiūrėti Kainenei į akis.

– Dabar turėsi leisti pailsėti tam baisingam sąmojui apie Čerčilį, ar ne? – pasakė Kainenė telefonu, kai jis pranešė ketinąs vykti į Lagosą, į pamaldas už mirusįjį Britų aukščiausioje komisijoje. Jis nusijuokė, o paskui pagalvojo, kas nutiktų, jeigu ji viską sužinotų ir jį paliktų, ir jis niekada nebegirdėtų to pašaipaus balso per telefoną.

Tai įvyko tik prieš kelias dienas, bet net prisiminimas apie Olanos butą buvo blausus: po visko jis užmigo ant jos svetainės grindų ir pabudo ištroškęs, plyštančia galva, aiškiai suvokęs, kad guli nuogas. Ji sėdėjo ant sofos apsirengusi ir tyli. Jis jautėsi nepatogiai, dvejojo, ar reikia kalbėti apie tai, kas įvyko. Galų gale nusprendė išeiti netaręs nė žodžio, nes nenorėjo, kad jos veido išraiška, kurią palaikė apgailestavimu, virstų antipatija. Jo nepasirinko; tai galėjo būti bet kuris vyras. Jis jautė tai net apkabinęs ją nuogą, bet tai nesugadino malonumo, kurį teikė jos išlenktas kūnas, jos judėjimas kartu su juo ir tai, kad ji ėmė tiek pat, kiek davė. Jis niekada nebuvo toks tvirtas, niekada taip ilgai netęsė kaip su ja.

Dabar jautė tuštumą. Jo susižavėjimą kurstė jos nepasiekiamumas, dievinimas iš tolo, bet dabar, kai jis paragavo vyno ant jos liežuvio, prisispaudė prie jos taip glaudžiai, kad pats pakvipo kokosais, jautė keistą netektį. Prarado savo fantaziją. Bet tai, ką labiausiai bijo prarasti, yra Kainenė. Ryžosi padaryti viską, kad ji niekada to nesužinotų.

* * *

Suzana sėdėjo šalia jo atminimo pagerbimo ceremonijoje ir, kai buvo paleisti įrašai su ištraukomis iš sero Vinstono Čerčilio prakalbų, ji tvirtai sunėrė pirštinėtas savo rankas ir atsirėmė į jį. Ričardas jautė, kaip akyse kaupiasi ašaros. Ko gero, tai vienintelis juos siejantis dalykas – gėrėjimasis Čerčiliu. Paskui ji pasiūlė jam drauge ko nors išgerti „Polo“

klube. Kartą buvo jį čia atsivedusi ir, kai jiedu įsitaisė šalia žalios žaidimų aikštelės, pasakė: „Afrikiečiai čia įleidžiami tik kelerius metus, bet tu nepatikėsi, kiek daug jų dabar ateina ir beveik nerodo jokio dėkingumo, iš tikrųjų.“

Juos vėl pasodino toje pačioje vietoje, prie nubalintos baliustrados, šalia nigeriečio padavėjo ankštu juodu kostiumu. Klubas buvo beveik tuščias, nors kitoje pusėje vyko polo rungtynės. Ore sklandė garsai, juos skleidė aštuoni vyrai, rėkaujantys, svaidantys keiksmažodžius ir visu greičiu šuoliuojantys paskui kamuolį. Suzana kalbėjo tyliai, apimta vangaus sielvarto, gedėdama žmogaus, kurio niekada nepažinojo. Ji sakė, kaip įdomu, kad paskutinis Bendruomenių rūmų narys, pagerbtas valstybinėmis laidotuvėmis, buvo Velingtono kunigaikštis, lyg tai jam būtų naujiena, ir kaip liūdna, kad kai kurie žmonės dar nesupranta, kiek daug Čerčilis nuveikė Britanijai, ir kaip siaubinga, jog kažkas ceremonijoje užsiminė, neva jo motina turinti šiek tiek raudonodžių indėnų kraujo. Ji atrodė truputį daugiau įdegusi, nei jis prisiminė; nematė jos nuo tada, kai persikėlė į Nsuką. Po kelių džino stikliukų ji pagyvėjo ir ėmė aptarinėti nuostabų filmą apie karališką šeimą, parodytą Britų taryboje.

– Tave tai ne itin domina, tiesa? – paklausė ji po valandėlės. Jos ausys raudonavo.

– Žinoma, domina.

– Girdėjau apie tavo mylimąją, vado Ozobijos dukterį, – pasakė Suzana, komiškai iškreipdama žodį *mylimąją*, manydama, kad tai prasčiokų akcentas.

– Ji vardu Kainenė.

– Nepamiršk naudoti prezervatyvą. Su tais žmonėmis reikia elgtis labai atsargiai, net su labiausiai išsilavinusiais.

Ričardas dairėsi į tykią begalinę žalumą. Jis niekada nepatirtų su ja laimės – gyvenimas būtų tarsi skraidantys voratinkliai, visos jo dienos susilietų į vieną ilgą permatomą tuštumos audinį.

– Turėjau romaną su Džonu Bleiku, – pasakė ji.

– Nejaugi?

Ji nusijuokė. Žaidė su savo taure, stumdė ją po stalą, tepliodama jo paviršiuje susikaupusį vandenį.

– Atrodo, tu stebiesi.

– Nesistebiu, – pasakė jis, nors iš tikrųjų stebėjosi. Ne dėl to, kad ji turėjo romaną, bet dėl to, kad turėjo jį su Džonu, savo geros draugės vyru. Bet toks jau ekspatriantų gyvenimas. Jie tik tuo ir užsiima; kiek jam

žinoma, kad miega su vieni kitų žmonomis ir vyrais. Neteisėtas poravimasis greičiau padeda stumti karščio nublukintą laiką atogrąžose, nei reiškia tikrą aistrą.

– Tai nieko nereiškia, absoliučiai nieko, – pasakė Suzana. – Tik norėjau, kad žinotum, jog neleidžiu laiko veltui laukdama, kol tu baigsi tamsiaveidį savo romaną.

Ričardas norėjo kažką pasakyti apie draugės išdavystę, bet suprato, kaip veidmainiškai tai skambėtų, net jei tik sau pačiam.

5. Knyga: Pasaulis tylėjo, kai mes mirėme

Jis rašo apie badą. Badas buvo Nigerijos karo ginklas. Badas palaužė Biafrą, atnešė Biafrai šlovę ir nulėmė Biafros egzistavimo trukmę. Badas atkreipė pasaulio žmonių dėmesį ir sukėlė protestus bei demonstracijas Londone, Maskvoje ir Čekoslovakijoje. Badas privertė Zambiją, Tanzaniją, Dramblio Kaulo Krantą ir Gaboną pripažinti Biafrą, badas įtraukė Afriką į Niksono amerikietišką kampaniją ir paskatino viso pasaulio tėvus liepti vaikams valgyti. Badas išjudino pagalbos organizacijas naktimis slapta skraidinti maisto produktus į Biafrą, nes abi pusės negalėjo susitarti dėl kelių. Badas padėjo fotografams kilti karjeros laiptais. Dėl bado tarptautinis Raudonasis Kryžius pavadino Biafrą sunkiausiu atveju po Antrojo pasaulinio karo.

22

Ugvaus viduriavimas buvo mėšlungiškas ir skausmingas. Nepalengvėjo net sukramčius karčių piliulių iš šeimininko spintelės ar rūgščių lapų, kurių parūpino Džomas, ir neturėjo nieko bendra su maistu, nes staigus poreikis lėkti į „berniukų namą“ apimdavo, nesvarbu, kas buvo suvalgyta. Tai dėl nerimo. Ugvų jaudino šeimininko baimė.

Nuo tada, kai mama pranešė naujieną apie Amalos nėštumą, šeimininkas vaikščiojo vos ne klupinėdamas, tarsi jo akinius būtų aptraukusi migla, reikalavo arbatos prislopintu balsu ir prašydavo Ugvaus sakyti svečiams, kad jo nėra namie, nors jo automobilis stovėjo garaže. Dažnai spoksojo į kažką tolumoje ar klausydavosi „High Life“. Dažnai šnekėjosi apie Olaną. „Atidėkime tai, kol grįš tavo ponia“ arba „tavo poniai šitas labiau patiktų koridoriuje“, sakydavo jis, o Ugvus atsakydavo „taip, pone“, nors žinojo, kad šeimininkas nekalbėtų panašių dalykų, jei Olana iš tikrųjų ruoštųsi grįžti.

Ugvus ėmė dar smarkiau viduriuoti, kai apsilankė mama su Amala. Jis atsargiai stebėjo Amalą; ji neatrodė nėščia, vis dar liekna ir plokščiapilvė, ir jis vylėsi, kad kerai dėl kokių nors priežasčių nesuveikė. Bet mama pasakė jam, lupdama karštas kolokazijas: „Kai tas berniukas gims, turėsiu tai, kas sudarys man draugiją, ir mano draugės daugiau nebevadins manęs bejėgio sūnaus motina.“

Amala sėdėjo svetainėje. Jos nėštumas paaukštino jos padėtį, todėl ji galėjo sėdėti be darbo ir klausytis radiolos, jau nebe mamos pagalbininkė, bet moteris, kuri pagimdys mamai vaikaitį. Ugvus stebėjo ją nuo virtuvės durų. Gerai, kad ji nepasirinko šeimininko krėslo ar Olanos pamėgto pufo, nes jam tektų paprašyti jos tuoj pat pasikelti. Amala sėdėjo suspaudusi kelius, įsmeigusi akis į laikraščių šūsnį ant didžiojo stalo, sumišusiu veidu. Atrodė taip neteisinga, kad ši paprasta asmenybė nenusakoma suknele ir medvilniniu šaliu aplink kaktą yra visa ko centre. Nei graži, nei bjauri, ji panėšėjo į daugelį jaunų moterų, kurias Ugvus matė savo kaime kas rytą einančias prie upelio. Ji niekuo neišsiskyrė. Stebėdamas Amalą, Ugvus staiga supyko. Ne ant Amalos, bet ant Olanos. Ji neturėjo bėgti iš savo pačios namų dėl to, kad mamos

kerai įstūmė šeimininką į šitos neišauklėtos džiūsnos rankas. Ji turėjo likti ir parodyti Amalai ir mamai, kas čia yra tikroji šeimininkė.

Slinko troškios ir vienodos dienos, mama virė aštraus kvapo sriubą, ją pati viena ir valgė, nes šeimininkas grįždavo vėlai, Amalą pykino, o Ugvus viduriavo. Bet mamai tai, rodos, buvo nė motais; ji niūniavo, virė, tvarkėsi ir liaupsino save už tai, kad galų gale išmoko įjungti viryklę. „Vieną dieną aš turėsiu nuosavą viryklę; mano vaikaitis man nupirks ją", – tarė ji ir nusijuokė.

Pagaliau daugiau negu po savaitės ji nusprendė grįžti į kaimą ir pasakė, kad paliks Amalą čia.

– Ar matai, kaip ji prastai jaučiasi? – ji klausė šeimininko. – Mano priešai nori pakenkti nėštumui, jie nenori, kad kas nors pratęstų mūsų giminę, bet mes nugalėsime juos.

– Turi pasiimti ją su savimi, – nesutiko šeimininkas. Buvo jau po vidurnakčio. Mama nėjo gultis, kol negrįžo šeimininkas, o Ugvus sėdėjo virtuvėje pusiau miegodamas ir laukdamas, kol galės viską užrakinti.

– Ar tu negirdi? Aš sakau, jog ji serga, – laikėsi savo mama. – Jai geriau likti čia.

– Ją apžiūrės gydytojas, bet tu turi pasiimti ją su savimi.

– Tu atstumi savo vaiką, o ne Amalą, – rėžė mama.

– Privalai pasiimti ją su savimi, – pakartojo šeimininkas. – Olana gali greitai sugrįžti, ir bus nei šis, nei tas, jei ras čia Amalą.

– Tavo paties vaikas, – tarė mama, liūdnai kraipydama galvą, bet daugiau neįtikinėjo. – Išvykstu rytoj, nes privalau dalyvauti *umuados* sueigoje. Savaitės pabaigoje sugrįšiu jos pasiimti.

Tą popietę, kai mama išvyko, Ugvus rado Amalą darže pritūpusią, pakeltais keliais, rankomis apkabinusią kojas. Ji kramtė pipirus.

– Ar tai sveika? – paklausė Ugvus. Gal mergina bičiuliavosi su šmėklomis ir atėjo čia atlikti ritualų su savo draugėmis *ogbandžėmis*.

Amala valandėlę nieko nepasakė; ji kalbėjo taip mažai, kad jos balsas visada nustebindavo Ugvų vaikišku plonumu.

– Pipirai pašalina nėštumą, – pasakė ji.

– Ką?

– Jei suvalgysi daugybę aštriųjų pipirų, jie pašalins nėštumą. – Amala gūžėsi purve tarsi apgailėtinas gyvūnas, kramtė lėtai, ašaros upeliais sruvo per veidą.

– Pipirai negali to padaryti, – pasakė Ugvus. Vis dėlto tikėjosi, kad ji teisi, jog pipirai iš tikrųjų nutrauks nėštumą, ir jo gyvenimas vėl grįš į

senąsias vėžes: saugią Olanos ir šeimininko santarvę.

– Gãli, jei suvalgysi daug, – tarė ji ir ištiesė ranką nusiskinti dar vieno.

Ugvus nenorėjo, kad Amala sugraužtų visus pipirus, juos jis taip rūpestingai puoselėjo savo troškiniams, bet jeigu ji neklysta dėl jų poveikio, gal ir verta palikti ją ramybėje. Amalos veidas buvo slidus nuo ašarų ir gleivių, retkarčiais ji atverdavo burną ir iškišusi liežuvį lekuodavo kaip šuo. Jis panoro paklausti, kodėl ji į visa tai įsipainiojo, jei nenori vaiko. Juk pati nuėjo į šeimininko kambarį, juk turėjo žinoti apie mamos planą. Bet nepaklausė; nenorėjo jos draugystės. Apsisuko ir nupėdino atgal į namą.

Praėjus kelioms dienoms po to, kai Amala išvyko, apsilankė Olana. Ji sėdėjo ant sofos tiesi, sukryžiavusi kojas, kaip nepažįstamas svečias ir atsisakė Ugvaus pasiūlyto *čin-čin*.

– Nešk atgal į virtuvę, – ji pasakė Ugvui.

Šeimininkas tuo pat metu paliepė:

– Palik ant stalo.

Ugvus stovėjo sutrikęs, laikydamas lėkštutę.

– Tada nešk atgal į virtuvę! – piktai tarė šeimininkas, lyg Ugvus kažkodėl būtų atsakingas už kambaryje tvyrančią įtampą. Ugvus neuždarė virtuvės durų, ketindamas prie jų stovėti ir klausytis, bet galėjo ir uždaryti, nes Olanos pakeltas balsas gerai girdėjosi.

– Tai *tu*, o ne tavo motina. Tai įvyko, nes *tu* leidai tam įvykti! Privalai prisiimti atsakomybę!

Ugvus apstulbo – kaip tas švelnus balsas gali virsti tokiu nuožmiu.

– Aš nesu mergišius, ir tu tai žinai. Nieko nebūtų atsitikę, jei mano motina nebūtų prikišusi savo rankų! – šeimininkui derėjo nuleisti balsą; tegu įsikala į galvą, kad išmaldos prašytojai nerėkauja.

– Ar tavo motina ištraukė tavo penį ir įbruko jį į Amalą? – paklausė Olana.

Ugvus pajuto skrandyje staigų gurgėjimo antplūdį ir nudūmė į tualetą „berniukų name“. Iš ten išėjęs pamatė Olaną, stovinčią po citrinmedžiu. Jis tiriamai pasižiūrėjo jai į veidą, norėdamas suprasti, kuo baigėsi pokalbis; kodėl ji čia, lauke. Bet iš Olanos veido nieko nepavyko suprasti. Prie jos lūpų buvo susimetusios įtemptos raukšlelės, laikysena bylojo apie pasitikėjimą elegantiška savo išvaizda, su nauju peruku ji atrodė kur kas aukštesnė.

 – Ar ko nors pageidaujate, ponia? – paklausė jis.

Ji priėjo apžiūrėti *anarų* augalų.

– Atrodo puikiai. Ar naudoji trąšas?

– Taip, ponia. Iš Džomo.

– Ir pipirams?

– Taip, ponia.

Ji apsisuko eiti šalin. Buvo keista matyti ją čia su juodais bateliais ir suknele iki kelių. Tą, kuri visada ateidavo į sodą su chalatu ar paprastu apdaru.

– Ponia?

Ji atsisuko.

– Aš turiu dėdę, prekiaujantį šiaurėje. Jam gerai sekasi, ir žmonės ėmė pavydėti. Vieną dieną jis išsiskalbė savo drabužius ir, kai parsinešė juos išdžiovinęs saulėje, pamatė, kad kažkas iškirpo skiautę iš jo marškinių rankovės.

Olana stebeilijo į jį; iš jos išraiškos buvo matyti, kad jai nepakaks kantrybės ilgai klausytis.

– Tai padaręs žmogus panaudojo skiautę kerams, bet jie neveikė, nes dėdė tuoj pat sudegino marškinius. Tą dieną prie jo trobelės atskrido daugybė musių.

– Ką tu čia kalbi, dėl Dievo? – paklausė Olana angliškai. Kadangi ji beveik niekada nekalbėjo su juo angliškai, jos žodžiai nuskambėjo šaltai, santūriai.

– Mama užkerėjo mano šeimininką piktais kerais, ponia. Aš mačiau muses virtuvėje. Pastebėjau, kad ji kažką deda į maistą. Paskui mačiau, kaip ji kažkuo įtrinė Amalos kūną, ir žinau, kad tai užkerėti vaistai, kuriuos ji panaudojo, kad sugundytų mano šeimininką.

– Nesąmonė! – tarė Olana. Beveik sušnypštė, *nesąmonė*. Ugvui vėl sutraukė pilvą. Ji kitokia; jos oda ir drabužiai atrodo traškesni. Prieš nueidama ji pasilenkė ir nubraukė žalią amarą, prikibusį prie suknelės. Bet, užuot ėjusi aplink namą pro šeimininko garažą iki savo automobilio, stovinčio priekiniame kieme, ji įėjo į namo vidų. Ugvus nusekė iš paskos. Virtuvėje girdėjo jos balsą, sklindantį iš darbo kambario – ilgą virtinę žodžių, kurių negalėjo ir nenorėjo išskirti. Paskui stojo tyla. Staiga atsidarė ir vėl užsidarė miegamojo durys. Valandėlę palaukęs, jis pirštų galais perėjo koridorių ir prispaudė ausį prie medienos. Ji skleidė kitokius garsus. Ugvus daug kartų girdėjo gerklines jos dejones, bet tai, ką išgirdo dabar, buvo visai kas kita – aikčiojimas *ach-ach-ach*, tarsi ji intensyviai ruoštųsi pratrūkti, lyg šeimininkas jai teiktų malonumą ir

drauge ją pykdytų, o ji lauktų norėdama pažiūrėti, kiek malonumo gali patirti prieš išliedama savo įniršį. Vis dėlto Ugvų užplūdo viltis. Jis išvirs tobulus *džolof* ryžius jų susitaikymo vakarienei.

Vėliau, kai išgirdo burzgiant jos automobilio variklį ir šalia baltais žiedais aplipusio krūmo pamatė akinamai spindinčius priekinius žibintus, pamanė, kad ji važiuoja pasiimti kelių daiktų iš savo buto. Padėjo dvi lėkštes vėlyviesiems pietums, bet nepatiekė maisto, nes norėjo išlaikyti jį šiltą puode.

Į virtuvę įėjo šeimininkas.

– Šiandien ketini valgyti vienas, mano gerasis žmogau?

– Laukiu ponios.

– Patiek man valgį, *osiso*!

– Gerai, pone, – tarė Ugvus. – Ar ponia greitai vėl ateis, pone?

– Patiek man valgį! – pakartojo šeimininkas.

23

Olana stovėjo Ričardo svetainėje. Ją erzino asketiškas patalpos tuštumas – kodėl čia nėra paveikslų, knygų ar matrioškų, į kurias būtų galima žiūrėti? Ant sienos kabojo vienintelė mažutė Igbo Ukvu virvinio puodo nuotrauka, į ją ji ir spoksojo, kai pasirodė Ričardas. Neryžtingas šyptelėjimas sušvelnino jo veidą. Ji kartais užmiršdavo, koks jis gražus, šviesių plaukų ir žydrų akių.

Ji neatidėliodama prakalbo:

– Sveikas, Ričardai. – Nelaukdama atsakymo, nenorėdama gaišti laiko pasisveikinimams, pridūrė: – Ar buvai pas Kainenę praėjusį savaitgalį?

– Ne, ne, nebuvau. – Jis vengė jos akių ir stebeilijo į žvilgantį jos peruką. – Buvau Lagose. Mirė seras Vinstonas Čerčilis.

– Tai įvyko dėl mūsų abiejų kvailumo, – pasakė Olana ir pastebėjo, kad jo rankos virpa.

Ričardas linktelėjo.

– Taip, taip.

– Kainenė lengvai neatleidžia. Nėra jokios prasmės jai sakyti.

– Aišku, nėra, – Ričardas nutilo. – Susidūrei su emocinėmis bėdomis, ir man nederėjo...

– Tam, kas įvyko, reikia dviejų, Ričardai, – nutraukė jį Olana ir staiga pajuto panieką drebančioms jo rankoms ir blyškiam drovumui, silpnosioms jo vietoms, kurias jis nešiojo taip atvirai sumezgęs po kaklu, lyg kokį kaklaraištį.

Įėjo Harisonas su padėklu.

– Atnešu gėrimų, pone.

– Gėrimų? – Ričardas greitai pasisuko krūptelėdamas, ir Olana apsidžiaugė, kad arti nieko nėra, antraip jis būtų ką nors nugriovęs. – O, ne, iš tiesų. Gal ko nors išgertum?

– Turiu eiti, – pasakė Olana. – Kaip laikaisi, Harisonai?

– Puikiai, ponia.

Ričardas nusekė paskui ją iki durų.

– Manau, turime palaikyti normalius santykius, – pasakė ji ir nuskubėjo prie savo automobilio.

Paskui svarstė, gal reikėjo būti ne tokia teatrališkai ir suteikti sau ir jam galimybę ramiai pasikalbėti apie tai, kas įvyko. Bet ne kažin ką tuo pasieksi, kapstydamas vakarykštį purvą. Jiedu abu norėjo, kad tai įvyktų, ir drauge abu nenorėjo; dabar svarbiausia tai, kad niekas ir niekada neturi to sužinoti.

Vėliau ji nustebino pati save, kai viską išklojo Odenigbui. Ji gulėjo, Odenigbas sėdėjo šalia ant savo lovos – dabar ir patį miegamąjį ji laikė jo, o ne jų miegamuoju – ir tai buvo antrasis kartas po jos išėjimo, kai jiedu miegojo kartu. Jis prašė jos persikraustyti atgal į jo namus.

– Susituokime, – sakė jis. – Tada mama paliks mus ramybėje.

Gal patenkintas savimi tonas, gal tai, kad jis piktino ją ir toliau vengdamas atsakomybės bei kaltindamas savo motiną, privertė Olaną pasakyti:

– Aš permiegojau su Ričardu.

– Ne, – Odenigbas papurtė galvą netikėdamas.

– Taip.

Jis atsistojo, nuėjo prie spintos ir žiūrėjo į ją, tarsi negalėtų šią akimirką būti šalia jos, nes bijotų to, ką gali padaryti ten būdamas. Nusiėmė akinius ir patrynė viršunosę. Ji atsisėdo ir suvokė, kad tarp jų nuolat glūdės įtarimas, abu visada galės rinktis nepasitikėjimą.

– Ar tu ką nors jauti tam vyrui? – paklausė jis.

– Ne, – tarė ji.

Jis grįžo ir atsisėdo šalia. Atrodė plėšomas noro nustumti ją nuo lovos ir troškimo prisitraukti ją. Paskui staiga pakilo ir išėjo iš kambario. Kai Olana vėliau pabeldė į jo darbo kambario duris norėdama pasakyti, kad išeina, jis neatsiliepė.

Grįžusi į savo butą ji žingsniavo pirmyn ir atgal. Nereikėjo sakyti apie Ričardą. Arba reikėjo pasakyti daugiau: kad gailisi išdavusi Kainenę ir jį, bet nesigaili paties veiksmo. Turėjo paaiškinti, kad tai ne šiurkštus kerštas ar taškų skaičiavimas, bet poelgis, svarbus jai kaip atpirkimas. Privalėjo pasakyti, kad egoizmas ją išvadavo.

Kitą rytą, išgirdusi garsų beldimą į duris, Olana lengviau atsikvėpė. Jiedu su Odenigbu susės ir tinkamai pasikalbės, o ji pasirūpins, kad jie nesuktų ratais vienas apie kitą nesusitikdami. Bet tai buvo ne Odenigbas. Edna įėjo verkdama, raudonomis užtinusiomis akimis ir pranešė, kad baltieji žmonės gimtajame jos mieste subombardavo juodąją baptistų bažnyčią. Žuvo keturios mažos mergaitės. Viena iš jų mokėsi kartu su jos dukterėčia.

– Aš mačiau ją prieš šešis mėnesius, kai buvau parvažiavusi namo, – pasakė Edna. – Mačiau ją tik prieš šešis mėnesius.

Olana išvirė arbatos ir atsisėdo šalia Ednos, liesdamasi prie jos peties. Edna raudojo garsiai aikčiodama, tarsi dusdama. Jos plaukai riebiai nebežvilgėjo kaip anksčiau, greičiau panėšėjo į seną susivėlusią šluotą.

– O, mano Dieve! – ištarė ji kūkčiodama. – O, mano Dieve!

Olana dažnai spaudė jos ranką savąja. Ednos sielvarto atvirumas privertė ją jaustis bejėgę, pažadino norą ištiesti ranką į praeitį ir pertvarkyti istoriją. Galų gale Edna užmigo. Olana švelniai pakišo pagalvę jai po galva ir sėdėjo mąstydama, kaip vienas poelgis gali nuaidėti per laiką bei erdvę ir palikti nenuplaunamų dėmių. Galvojo apie greit praeinantį gyvenimą, apie kančios atmetimą. Ji persikraustys atgal į Odenigbo namus.

Pirmąjį vakarą jie pietavo tylėdami. Olaną erzino Odenigbo kramtymas, išsipūtęs jo skruostas ir malantys žandikaulių judesiai. Ji valgė mažai ir dažnai žvilgčiojo į knygų dėžę svetainėje. Odenigbas mėgino atskirti vištieną nuo kaulo ir bent kartą suvalgė visus ryžius, net lėkštė liko švari. Kai jis galiausiai prabilo, kalbėjo apie netvarką Vakarų regione.

– Jiems nereikėjo grąžinti į tarnybą premjero. Kodėl jie dabar stebisi, kad banditai degina automobilius ir žudo varžovus prisidengę rinkimais? Amoralūs galvijai visada elgsis kaip amoralūs, – pasakė jis.

– Jį palaiko ministras pirmininkas, – tarė Olana.

– Iš tikrųjų už tai atsako Sardauna. Tas vyras valdo šią šalį kaip savo privatų musulmonišką feodą.

– Ar mes vis dar mėginsime pradėti vaiką?

Jo akys už akinių stiklų atrodė apstulbusios.

– Aišku, kad taip, – tarė jis. – O gal ne?

Olana tylėjo. Ją apgaubė miglotas liūdesys, galvojant apie tai, kam jie leido tarp jų nutikti, tačiau kilo ir naujumo, santykių kitokiomis sąlygomis jaudulys. Ji jau ne viena kovos, kad išsaugotų tai, kuo jie dalijosi; jis prisidės prie jos. Jo tikrumas susvyravo.

Pasirodė Ugvus nudengti stalo.

– Atnešk man truputį brendžio, gerasis žmogau, – pasakė Odenigbas.

– Taip, pone.

Odenigbas, palaukęs, kol Ugvus patieks brendį ir išeis, tarė:

– Pasakiau Ričardui, kad daugiau čia nesilankytų.

– Kas nutiko?

– Pamačiau jį gatvėje netoli savo fakulteto pastato ir jo veido išraiška mane labai suerzino, todėl pasekiau jį, kol grįžo į Imokės gatvę, ir išdėjau į šuns dienas.

– Ką tu pasakei jam?

– Neprisimenu.

– Nenori man pasakyti.

– Aš neprisimenu.

– Ar ten dar kas nors buvo?

– Jo patarnautojas išėjo į lauką.

Jie sėdėjo ant sofos svetainėje. Jis neturėjo teisės užsipulti Ričardo, nukreipti savo pykčio į jį, bet ji suprato, kodėl jis taip padarė.

– Aš niekada nekaltinau Amalos, – tarė ji. – Juk pasitikėjau tavimi, ir svetimas žmogus galėjo sugriauti tą pasitikėjimą tik tau leidus. Aš kaltinau tik tave.

Odenigbas uždėjo ranką jai ant šlaunies.

– Turi pykti ant manęs, ne ant Ričardo, – pasakė ji.

Jis tylėjo taip ilgai, kad ji pamanė, jog atsakymo neišgirs, bet galų gale tarė:

– Aš *noriu* ant tavęs pykti.

Ją sujaudino jo nemokėjimas apsiginti. Ji atsiklaupė prieš jį, atsegiojo jo marškinius ir įsiurbė švelnią, bet standžią jo pilvo odą. Pajuto, kaip jis sulaikė kvėpavimą, kai ji palietė jo kelnių užtrauktuką. Jos burnoje jis buvo išbrinkęs ir standus. Ją jaudino silpnas apatinio žandikaulio maudimas, jos galvą spaudžiančios jo plaštakos plačiai išskėstais pirštais. Paskui ji pasakė: „Viešpatie, Ugvus, ko gero, mus matė.“

Jis nusivedė ją į miegamąjį. Jie tylėdami nusirengė ir drauge išsimaudė po dušu, spausdamiesi vienas prie kito siaurame vonios kambaryje, ir vėliau glaudėsi kartu lovoje lėtai judėdami vis dar drėgnais kūnais. Būdama po juo, ji stebėjosi, kaip jo svoris neslegia jos. Jo kvėpavimas atsidavė brendžiu, ir ji panoro pasakyti, kad jaučiasi beveik kaip senais laikais, bet nepasakė, nes buvo tikra, kad jis jaučia tą patį, ir nenorėjo griauti juos jungiančios tylos.

Ji palaukė, kol jis užmigs, užmetęs ant jos rankos savąją, garsiai knarkdamas pro praviras lūpas, ir tik tada atsikėlė paskambinti Kainenei. Norėjo įsitikinti, kad Ričardas nieko nepasakė Kainenei. Iš tiesų negalvojo, kad Odenigbo riksmai išmušė jį iš vėžių ir paskatino prisipažinti, bet nebuvo visiškai įsitikinusi.

 – Kainene, čia aš, – pasakė ji, kai Kainenė pakėlė ragelį.

– *Edžima m*, – atsiliepė Kainenė. Olana neprisiminė, kada paskutinį kartą Kainenė buvo pavadinusi ją savo dvyne. Tai ją sušildė, kaip ir nepasikeitęs Kainenės balsas – sausokas tonas ir tęsiami žodžiai, reiškiantys, kad pokalbis su Olana kėlė mažiausiai rūpesčių, bet vis tik kėlė.

– Tiesiog norėjau pasakyti *kedu*, – tarė Olana.

– Viskas gerai. Ar žinai, kiek dabar valandų?

– Nepastebėjau, kad jau taip vėlu.

– Ar jau grįžai pas savo revoliucingąjį meilužį?

– Taip.

– Gaila, kad negirdėjai, ką mama apie jį sakė. Šį kartą jis parūpino jai tobulų argumentų.

– Jis suklydo, – tarė Olana, bet paskui pasigailėjo savo žodžių, nes nenorėjo, kad Kainenė galvotų, jog ji atleido Odenigbui.

– Ar socializmo principams neprieštarauja žemesniųjų klasių apvaisinimas?

– Netrukdysiu tau miegoti.

Po trumpos pauzės Kainenė linksmai pasakė:

– *Ngvanu*. Labos nakties.

Olana padėjo ragelį. Ji turėjo suprasti, kad Ričardas nepasakys Kainenei; jo santykiai su ja gali šito neatlaikyti. Gal taip ir geriausia, kad jis daugiau vakarais nebesilankys.

Amala pagimdė mergaitę. Buvo šeštadienis. Olana kartu su Ugvumi virtuvėje kepė tešloje apvoliotus bananus ir, suskambus durų skambučiui, puikiai žinojo, kad atėjo žinia nuo mamos.

Odenigbas priėjo prie virtuvės durų, sudėjęs rankas už nugaros.

– *O mu nvanji*, – tyliai ištarė jis. – Ji pagimdė mergaitę. Vakar.

Olana nepakėlė akių nuo sutrintais bananais išteplioto dubens, nes nenorėjo, kad jis matytų jos veidą. Nežinojo, kaip jis atrodys, jeigu jame atsispindės baisus ją apėmusių emocijų mišinys: troškimas verkti, skelti jam antausį ir mėginimas susitvardyti.

– Turime šiandien po pietų važiuoti į Enugu pasižiūrėti, ar viskas gerai, – išbėrė ji greitai ir atsistojo. – Ugvau, prašau užbaigti.

– Gerai, ponia. – Ugvus žiūrėjo į ją; ji jautėsi atsakinga, tarsi aktorė, kurios šeimos nariai tikisi geriausios vaidybos.

– Ačiū, *nkem*, – tarė Odenigbas. Jis apkabino ją ranka, bet ji nekreipė į tai dėmesio.

– Einu, greitai išsimaudysiu.

Automobilyje jie tylėjo. Jis dažnai žvilgčiojo į ją, tarsi norėtų kažką pasakyti, bet nežinotų, nuo ko pradėti. Ji stebeilijo tiesiai į priekį ir pasižiūrėjo į jį tik kartą, atkreipdama dėmesį į tai, kaip nedrąsiai jis laiko vairą. Jautėsi moraliai už jį pranašesnė. Gal tai ir neteisinga bei nepelnyta, – manyti, kad yra už jį geresnė, – bet ji tik tokiu būdu įstengė suvaldyti desperatiškas savo emocijas dabar, kai pašalinė moteris pagimdė jo kūdikį.

Jis prabilo tik tada, kai pastatė automobilį priešais ligoninę.

– Apie ką tu galvoji? – paklausė jis.

Olana atidarė automobilio dureles.

– Apie savo pusseserę Arizę. Nepraėjo nė metai nuo jos vestuvių, o ji jau žūtbūt nori tapti nėščia.

Odenigbas nieko nepasakė. Mama pasitiko juos prie durų į gimdymo skyrių. Olana tikėjosi, kad mama šokinės iš džiaugsmo ir varstys ją pašaipiais žvilgsniais, bet raukšlėtas veidas atrodė niūrus, šypsena, kai ji apsikabino Odenigbą, dirbtinė. Ore tvyrojo ligoninės kvapas.

– Mama, *kedu*? – paklausė Olana. Norėjo parodyti, kad ji valdo padėtį, ji spręs, kaip viskas vyks.

– Gerai, – atsakė mama.

– Kur kūdikis?

Mamą, regis, stebino Olanos smarkumas.

– Naujagimių skyriuje.

– Pirmiausia aplankykime Amalą, – tarė Olana.

Mama nuvedė juos į vienvietį kambariuką. Lovą dengė gelstelėjusi paklodė, Amala gulėjo nusisukusi į sieną. Olana atplėšė akis nuo jos kiek iškilusio pilvo; mintis, kad Odenigbo kūdikis buvo tame kūne, vėl pasirodė nepakenčiama. Ji nukreipė žvilgsnį į sausainius, gliukozės skardinę ir stiklinę vandens ant staliuko prie lovos.

– Amala, jie atėjo, – pasakė mama.

– Laba diena, *nno*, – tarė Amala, nepasukdama į juos veido.

– Kaip laikaisi? – paklausė Olana ir Odenigbas beveik vienu metu.

Amala kažką sumurmėjo. Jos veidas vis dar buvo atgręžtas į sieną. Tyloje, kuri netrukus įsivyravo, Olana girdėjo greitus žingsnius koridoriuje už palatos durų. Jau kelis mėnesius žinojo, kad tai įvyks, vis dėlto, žiūrėdama į Amalą, jautė pilką tuštumą. Kažkuri jos dalis tikėjosi, kad ši diena niekada neišauš.

– Eime pasižiūrėti kūdikio, – pasakė ji. Jiedu su Odenigbu pasisuko eiti, ir ji pastebėjo, kad Amala neatsigręžė, nepajudėjo, nepadarė nieko, kad parodytų, jog girdi jų žodžius.

Naujagimių skyriuje medicinos sesuo paprašė jų palaukti ant vieno iš palei sieną išrikiuotų suolų. Pro žaliuzes Olana matė daug vaikiškų lovelių ir daugybę verkiančių naujagimių ir įsivaizdavo, kad medicinos sesuo suklys ir atneš ne tą kūdikį. Bet kūdikis buvo tas; galva, aplipusi švelniomis juodomis garbanėlėmis, tamsi oda ir atokiai įsodintos akys nekėlė abejonių. Tik dviejų dienų mažylė jau atrodė panaši į Odenigbą.

Medicinos sesuo norėjo paduoti Olanai naujagimę, susuktą į baltą pūkuotą antklodę, bet ši mostu parodė į Odenigbą.

– Tegu ją laiko jos tėvas.

– Žinote, jos motina atsisakė ją laikyti, – paaiškino medicinos sesuo, įteikdama naujagimę Odenigbui.

– Ką? – paklausė Olana.

– Ji iš viso jos nepalaikė. Mes pakvietėme žindyvę.

Olana pasižiūrėjo į Odenigbą, šis laikė kūdikį ištiestomis rankomis, tarsi jam reikėtų atstumo. Sesuo norėjo dar kažką pasakyti, bet įėjo jauna pora, ir ji nuskubėjo prie jų.

– Mama ką tik man pasakė, – tarė Odenigbas. – Ji sakė, kad Amala neims vaiko į rankas.

Olana tylėjo.

– Aš turiu eiti pasižiūrėti į sąskaitą, – tarė jis tarsi atsiprašinėdamas.

Ji ištiesė rankas, ir, kai tik jis padavė jai vaiką, pasigirdo šaižus verksmingas balselis. Iš kito patalpos kampo ją stebėjo medicinos sesuo ir lankytojų pora. Olana neabejojo, kad jie suprato, jog ji nežino, ką daryti su glėbyje klykiančiu naujagimiu, kad ji negali pastoti.

– Ša, ša, *o zugo*, – pasakė ji jausdama, kad šiek tiek vaidina. Bet mažytė burna liko pravira ir perkreipta, o riksmas toks veriantis, kad ji išsigando, jog jis sužalos menką kūnelį. Olana įbruko savo mažąjį pirštą į naujagimės kumštuką. Pamažu verksmas nurimo, bet maža burna neužsičiaupė, rodydama rožines dantenas, o apvalios akys iš po suglamžytų vokų įsistebeilijo į ją. Olana nusijuokė. Priėjo medicinos sesuo.

– Laikas ją paimti, – tarė ji. – Kiek tokių turite?

– Aš neturiu vaikų, – pasakė Olana, patenkinta, kad sesuo pamanė, jog ji turi jų.

Grįžo Odenigbas, ir jie nuėjo į Amalos kambarėlį, kur šalia lovos sėdėjo mama su uždengtu emaliuotu dubeniu rankose.

– Amala atsisakė valgyti, – pasakė ji. – *Gvakva ja.* Liepk jai valgyti.

Dar Odenigbui neišsižiojus, Olana pastebėjo, kaip nepatogiai jis jaučiasi.

– Amala, tau reikia valgyti, – tarė jis pernelyg garsiu balsu.

Amala kažką sumurmėjo. Pagaliau ji atsisuko į juos, ir Olana pažvelgė į ją: paprastą kaimo merginą, susirietusią lovoje, tarsi besigūžiančią nuo dar vieno žiauraus gyvenimo smūgio. Ji nė karto nedirstelėjo į Odenigbą. Tikriausiai jautė jam tik pagarbią baimę. Nesvarbu, ar mama liepė jai eiti į Odenigbo kambarį, ar neliepė, ji nepasakė Odenigbui „ne" todėl, kad niekada nedrįso net pagalvoti, jog gali jam nepaklusti. Apgirtęs Odenigbas jai pamojo, ir ji pasidavė, noriai ir greitai: jis buvo šeimininkas, kalbėjo angliškai, turėjo automobilį. Viskas buvo taip, kaip ir turėjo būti.

– Ar tu girdėjai, ką pasakė mano sūnus? – paklausė mama. – Jis pasakė, kad tu turi valgyti.

– Girdėjau, mama. – Amala atsisėdo ir paėmė emaliuotą dubenėlį, vis dar įbedusi žvilgsnį į grindis. Olana ją stebėjo. Tai, ką jautė Odenigbui, gali būti neapykanta. Kas žinoma apie tikruosius jausmus tų, kurie neturi balso? Olana pasislinko arčiau Amalos, bet nežinojo, ką nori pasakyti, todėl paėmė gliukozės skardinę, apžiūrėjo ją ir padėjo atgal. Mama ir Odenigbas buvo išėję iš palatos.

– Jau važiuosime, – tarė Olana.

– Laimingos kelionės, – pasakė Amala.

Olana norėjo ką nors jai pasakyti, bet nerado žodžių, todėl patapšnojo Amalai per petį ir išėjo iš kambario. Odenigbas kalbėjosi su mama šalia vandens talpyklos taip ilgai, kad laukiančią Olaną apniko uodai, todėl ji įlipo į automobilį ir paspaudė garso signalą.

– Atsiprašau, – pasakė Odenigbas įlipęs vidun. Jis nepratarė nė žodžio, apie ką kalbėjo su motina. Prakalbo tik po valandos, kai jie pravažiavo Nsukos universiteto miestelio vartus.

– Mama nenori pasilikti vaiko.

– Ji nenori pasilikti vaiko?

– Ne.

Olana žinojo kodėl.

– Ji norėjo berniuko.

– Taip. – Odenigbas nukėlė ranką nuo vairo, plačiau atvėrė langą.

Ji slapta mėgavosi nuolankumu, apsiautusiu jį nuo tada, kai Amala pagimdė.

– Nusprendėme, kad naujagimė liks pas Amalos gimines. Kitą savaitę važiuosiu į Abą su jais susitikti ir aptarti...

 – Mes pasiliksime ją, – tarė Olana. Pati išsigando to, kaip aiškiai iš-

reiškė norą pasilikti naujagimę ir kokia teisi jautėsi. Rodės, įvyko tai, ko ji visada norėjo.

Odenigbas atsisuko į ją išplėtęs akis po akinių stiklais. Jis taip lėtai važiavo pro greičio mažinimo kalnelį, kad ji pabūgo, jog automobilis sustos.

– Mūsų santykiai man yra pats svarbiausias dalykas, *nkem*, – tyliai pasakė jis. – Turime priimti mums tinkamiausią sprendimą.

– Tu negalvojai apie mus, kai padarei ją nėščią, – atšovė Olana, nespėjusi susitvardyti; ji nekentė pagiežos savo balse, vėl ją apėmusio apmaudo.

Odenigbas pastatė automobilį garaže. Atrodė pavargęs.

– Apgalvokime tai.

– Mes pasiliksime ją, – tvirtai tarė Olana.

Ji gali išauginti vaiką, jo vaiką. Nusipirks knygų apie motinystę, suras žindyvę ir papuoš miegamąjį. Tą naktį vartėsi lovoje nuo šono ant šono. Nejautė gailesčio vaikui. Greičiau, laikydama menkutį, šiltą kūnelį, pasijuto sąmoningai atskleidusi naują dalyką – visa tai nebuvo planuota, bet tą akimirką, kai įvyko, tapo tuo, kuo ir turėjo būti. Jos motina taip nemanė; kitą dieną motinos balsas telefono ragelyje skambėjo rimtai ir didingai, tarsi kalbant apie mirusį žmogų.

– *Nne*, tu greitai pati tapsi motina. Tau nedera auginti vaiko, jo apturėto su kaimo mergina, kurią jis apvaisino, kai tik tu iškeliavai. Auginti vaiką yra labai rimtas darbas, mano dukra, bet šiuo atveju jis nėra tinkamas.

Olana laikė ragelį ir spoksojo į gėles ant didžiojo stalo. Viena iš jų nubyrėjo; keista, kad Ugvus pamiršo ją išmesti. Ji žinojo, kad motinos žodžiuose yra tiesos, bet taip pat žinojo, kad naujagimė atrodė taip, kaip ji visada įsivaizdavo savo ir Odenigbo vaiką: su vešliais plaukais, atokiai įsodintomis akutėmis ir rožinėmis dantenomis.

– Jos giminės neduos tau ramybės, – rėžė motina. – Ta moteris pati neduos tau ramybės.

– Ji nenori vaiko.

– Tada palik jį giminaičiams. Nusiųsk, ko reikia, bet palik vaiką jiems.

Olana atsiduso.

– *Anugo m*, aš tai apsvarstysiu.

Ji padėjo telefono ragelį, vėl jį pakėlė ir padiktavo operatorei Kainenės numerį Port Harkorte. Moteris kalbėjo tingiai, privertė kelis kartus pakartoti numerį ir sukikeno prieš sujungdama.

– Kaip kilnu, – tarė Kainenė, kai Olana jai viską išdėstė.

– Visai nesu kilni.

– Ar tu oficialiai ją įdukrinsi?

– Taip. Manau.

– Ką tu pasakysi jai?

– Ką aš pasakysiu jai?

– Taip, kai ji paaugs.

– Tiesą, kad Amala yra jos motina. Pasakysiu, kad vadintų mane mama Ola ar kaip nors panašiai, tada, jeigu Amala kada nors grįš, ji galės būti mama.

– Ar darai tai, kad įsiteiktum revoliucingajam savo meilužiui?

– Ne.

– Tu viską darai kitų malonumui.

– Aš darau tai ne dėl jo. Tai ne jo mintis.

– Tada kodėl darai?

– Ji buvo tokia bejėgė. Jaučiausi, tarsi ją pažinočiau.

Kainenė valandėlę patylėjo. Olana tampė telefono laidą.

– Manau, kad tai labai drąsus žingsnis, – tarė Kainenė galų gale.

Olana aiškiai girdėjo jos žodžius, bet paklausė:

– Ką tu pasakei?

– Tavo poelgis labai drąsus.

Olana atsilošė kėdėje. Kainenės patvirtinimas – tai, ko ji niekada anksčiau nepatyrė, – buvo tarsi saldus skonis ant liežuvio, jėgų antplūdis, geras ženklas. Staiga Olana apsisprendė – ji parsineš naujagimę namo.

– Ar atvyksi į jos krikštynas? – paklausė Olana.

– Dar nesu buvusi tame dulkėtame pragare, taigi taip, gal atvyksiu.

Olana padėjo ragelį šypsodamasi.

Mama atnešė kūdikį, susuktą į rudą šalį, kuris atsidavė nemaloniu *ogiri* kvapu. Ji sėdėjo svetainėje ir burkavo naujagimei, kol pasirodė Olana. Mama pakilo ir atidavė vaiką.

– *Ngvanu.* Aš greitai vėl apsilankysiu, – pasakė ji. Regis, jautėsi nepatogiai ir skubėjo, tarsi svarbiausia, ką turėjo padaryti, buvo greitai viską užbaigti.

Jai išėjus Ugvus šiek tiek sunerimusiu veidu apžiūrėjo naujagimę.

– Mama sakė, kad naujagimė labai panaši į jos motiną. Tai jos motina sugrįžo.

– Tiesiog žmonės atrodo panašūs, Ugvau, tai nereiškia, kad jie persikūnija.

– Bet taip yra. Mes visi vėl sugrįšime.

Olana jam mostelėjo pasitraukti.

– Nueik ir įmesk šitą šaliką į šiukšliadėžę, jis bjauriai smirdi.

Naujagimė verkė. Olana ją tildė, paskui išmaudė mažoje vonelėje, vis žvilgčiodama į laikrodį ir nerimaudama, kad žindyvė, stambi moteris, kurią surado Ugvaus tetulė, pavėluos. Vėliau, kai atėjo žindyvė ir jos krūtų pienu pasisotinusi naujagimė užmigo, Olana ir Odenigbas žvelgė į ją, gulinčią veidu į viršų vaikiškoje lovelėje netoli jų lovos. Ruda jos oda švytėjo.

– Jos tokie vešlūs plaukai, kaip tavo, – pasakė Olana.

– Tu kartais į ją žiūrėsi ir manęs nekęsi.

Olana patraukė pečiais. Nenorėjo, kad jis manytų, jog ji daro tai dėl jo, kaip malonę jam, nes daugiau galvojo apie save nei apie jį.

– Ugvus sakė, kad tavo motina buvo nuėjusi pas *dibią*, – tarė ji.

– Ką?

– Ugvus įsitikinęs, kad visa tai nutiko todėl, jog tavo motina nuėjo pas *dibią* ir jo kerai privertė tave permiegoti su Amala.

Odenigbas akimirką patylėjo.

– Manau, kad jis tik šitaip gali visa tai suprasti.

– Kerai turėjo atnešti trokštamą berniuką, tiesa? – tarė ji. – Viskas taip iracionalu.

– Ne daugiau iracionalu nei tikėjimas krikščionišku Dievu, kurio negali matyti.

Ji buvo pripratusi, kad jis moka švelniai pasišaipyti iš jos tikėjimo, išreikšto tarnyste visuomenei, ir būtų atšovusi, kad net pati abejoja, ar tiki krikščionišku Dievu, kurio negali matyti. Bet dabar, kai vaikiškoje lovelėje guli bejėgė žmogiška būtybė, taip priklausoma nuo kitų, kad patį jos egzistavimą galima laikyti aukštesnio gerumo įrodymu, viskas pasikeitė.

– Aš tikiu, – pasakė ji. – Tikiu geruoju Dievu.

– O aš netikiu jokiais dievais.

– Žinau. Tu niekuo netiki.

– Meile, – pasakė jis žvelgdamas į ją. – Aš tikiu meile.

Ji neketino juoktis, bet, šiaip ar taip, juokas išsiveržė. Norėjo pasakyti, kad meilė taip pat iracionali.

– Turime pagalvoti apie vardą, – tarė ji.

– Mama pavadino ją Objagele.

– Mes negalime jos taip vadinti. – Jo motina neturi teisės suteikti vardą vaikui, kurį atstūmė. – Dabar vadinsime ją mažyle, kol sugalvosime tobulą vardą. Kainenė pasiūlė Čjamaką. Man visada patiko tas vardas: Dievas yra gražus. Kainenė bus jos krikšto motina. Turiu nueiti pas tėvą Damianą susitarti dėl krikštynų.

Ji eis apsipirkti į Kingsvėjaus gatvę. Užsisakys naują peruką iš Londono. Jautė, kaip svaigsta galva.

Mažylė krustelėjo, ir Olaną užplūdo nauja baimės banga. Ji žvelgė į plaukus, žvilgančius nuo kriaušių aliejaus, ir galvojo, ar ji tikrai sugebės tai padaryti, ar įstengs išauginti vaiką. Žinojo, kad tai normalu, jog mieganti naujagimė kvėpuoja pernelyg greitai, lyg dusdama, vis dėlto net tai kėlė jai nerimą.

Tą vakarą Kainenė neatsiliepė į kelis pirmuosius skambučius. Gal ji Lagose. Olana vėl paskambino vakare, ir kai Kainenė pasakė „Labas“, jos balsas skambėjo kimiai.

– *Edžima m*, – tarė Olana. – Tu peršalai?

– Tu dulkinaisi su Ričardu.

Olana atsistojo.

– Tu esi geroji, – Kainenė valdė savo balsą. – Geroji neturėtų dulkintis su sesers meilužiu.

Olana vėl susmuko ant pufo ir suvokė, kad tai, ką pajuto, yra palengvėjimas. Kainenė žinojo. Nebereikės ilgiau nerimauti, kad ji sužinos. Ji tapo laisva, kad pajustų tikrą apgailestavimą.

– Turėjau tau pasakyti, Kainene, – tarė ji. – Tai nieko nereiškia.

– Žinoma, tai nieko nereiškia. Juk tu tik dulkinaisi su mano meilužiu.

– Ne tai norėjau pasakyti. – Olana pajuto, kaip akyse kaupiasi ašaros. – Kainene, aš labai atsiprašau.

– Kodėl tai padarei? – Kainenės balsas skambėjo gąsdinamai ramiai. – Tu esi geroji, numylėtoji, gražioji afrikanistė revoliucionierė, nemėgstanti baltųjų vyrų, ir visiškai nejautei poreikio su juo dulkintis. Tai kodėl tai padarei?

Olana kvėpavo lėtai.

– Aš nežinau, Kainene, aš to neplanavau. Labai gailiuosi. Tai neatleistina.

– Tai *neatleistina*, – pasakė Kainenė ir baigė pokalbį.

Olana nuleido ragelį. Viduje, sakytum, kažkas staiga įtrūko. Ji puikiai pažinojo savo dvynę seserį, žinojo, kaip tvirtai Kainenė laikosi savo, norėdama sukelti skausmą.

24

Ričardas norėjo išperti Harisonui kailį. Jį visada baugino mintis, kad kai kurie kolonistai anglai plaka vyresnio amžiaus juodaodžius tarnus. Bet dabar jis jautėsi taip, tarsi darytų tą patį. Troško paguldyti Harisoną ant pilvo ir be perstojo plakti, kol tas vyriokas išmoks prikąsti liežuvį. O, kad nebūtų atsivežęs jo į Port Harkortą. Bet praleido čią visą savaitę ir nenorėjo palikti jo vieno Nsukoje. Kai jiedu atvyko, pačią pirmą dieną Harisonas, lyg norėdamas pateisinti savo vizitą, prigamino sunkių patiekalų: pupelių ir grybų sriubos, papajų mišrainės, viščiuką grietinėlės padaže, pamargintame žalumynais, ir citrinų pyrago desertui.

– Tiesiog nuostabu, Harisonai, – pasakė Kainenė su šelmiška kibirkštėle akyse. Ji buvo gerai nusiteikusi; kai Ričardas pasirodė, čiupo jį į glėbį ir ėmė juokais šokti su juo ant poliruotų svetainės grindų.

– Ačiū, ponia, – Harisonas nusilenkė.

– Ar gamini tai ir savo namuose?

Harisonas atrodė įsižeidęs.

– Aš negaminu savo namuose, ponia. Mano žmona gamina čiabuvių patiekalus.

– Žinoma.

– Aš galiu pagaminti bet kurį europietišką patiekalą, viską, ką mano šeimininkas valgo savo šalyje.

– Tada tau turėtų būti nelengva valgyti *čiabuvių* maistą, kai grįžti namo, – Kainenė pabrėžė žodį *čiabuvių*, ir Ričardas sulaikė juoką.

– Taip, ponia, – Harisonas vėl nusilenkė. – Ką padarysi, tenka.

– Šitas pyragas skanesnis nei tas, kurį valgiau, kai paskutinį kartą buvau Londone.

– Ačiū, ponia. – Harisonas išsišiepė. – Mano šeimininkas sako, kad pono Odenigbo namuose visi kalba tą patį. Anksčiau gamindavau savo šeimininkui patiekalus, kad ten nusineštų, bet negaminu pono Odenigbo namams nuo tada, kai jis rėkia ant mano šeimininko. Rėkia kaip pamišėlis ir visa gatvė girdi. Jam galvoje negerai.

Kainenė atsisuko į Ričardą, pakėlusi antakius. Ričardas nuvertė stiklinę su vandeniu.

– Aš atnešiu skudurėlį, pone, – pasakė Harisonas, o Ričardas vos susiturėjo neperšokęs per stalą jo pasmaugti.

– Apie ką čia Harisonas kalba? – paklausė Kainenė, kai vanduo buvo nušluostytas. – Revoliucionierius tave aprėkė?

Jis galėjo pameluoti. Net pats Harisonas tiksliai nežinojo, kodėl Odenigbas tą vakarą įvažiavo į kiemą ir jį apšaukė. Bet jis nemelavo, nes bijojo, kad išsiduos ir galų gale vis tiek bus priverstas pasakyti jai tiesą, kuri tokiu atveju atneš dukart didesnį nuostolį. Taigi jis išklojo viską. Papasakojo jai apie gerą baltąjį burgundišką vyną, kurį gėrė kartu su Olana, ir kaip paskui pasinėrė į apgailestavimą.

Kainenė nustūmė savo lėkštę ir sėdėjo alkūnėmis atsirėmusi į stalą, lengvai parėmusi smakrą sunertomis rankomis. Nieko nepasakė daugelį ilgų minučių. Jis negalėjo suprasti jos veido išraiškos.

– Tikiuosi, kad nesakysi *atleisk man*, – tarė ji pagaliau. – Nėra nieko banalesnio.

– Prašau, nesakyk man, kad turiu nešdintis.

Ji atrodė nustebusi.

– Nešdintis? Tai būtų per lengva, ar ne?

– Atsiprašau, Kainene.

Ričardas jautėsi permatomas; ji žiūrėjo į jį, bet jam atrodė, kad ji matė medžio raižinį, kabantį už jo ant sienos.

– Taigi tu geidei mano sesers. Kaip neoriginalu, – pasakė ji.

– Kainene, – tarė jis.

Ji atsistojo.

– Ikedžide! – šūktelėjo ji. – Ateik ir čia sutvarkyk.

Jie ėjo iš valgomojo, kai suskambo telefonas. Kainenė nekreipė dėmesio. Jis suskambo dar kartą, kol galiausiai ji nuėjo atsiliepti. Grįžusi atgal į miegamąjį, tarė:

– Tai buvo Olana.

Ričardas žiūrėjo į ją maldaujančiomis akimis.

– Galima būtų atleisti, jei tai būtų kas nors kitas. Ne mano sesuo, – tarė ji.

– Aš labai atsiprašau.

– Turėsi miegoti svečių kambaryje.

– Taip, taip, žinoma.

Ričardas nežinojo, ką ji galvoja. Tai, kad neturėjo nė mažiausio supratimo, ką ji galvoja, baugino jį labiausiai. Jis patapšnojo savo pagalvę, pertvarkė antklodę ir sėdėdamas lovoje stengėsi skaityti. Bet protas

buvo pernelyg aktyvus, kad kūnas galėtų nejudėti. Jis nuogąstavo, jog Kainenė paskambins Madui ir papasakos, kas įvyko, o Madus juoksis ir tars: „Jis buvo klaida nuo pat pradžių, palik jį, palik jį, palik jį.“ Galų gale, prieš užmiegant, į galvą atėjo keistai raminantys Moljero žodžiai: *Nenutrūkstama laimė yra nuobodi; joje turi būti pakilimų ir nuopolių.*

Ryte Kainenė pasveikino jį stojišku veidu.

Smarkus lietus barbeno į stogą, apsiniaukęs dangus pritemdė ir valgomąjį. Kainenė gėrė arbatą ir skaitė laikraštį prie uždegtos šviesos.

– Harisonas kepa blynus, – pasakė ji ir vėl nusisuko į savo laikraštį. Ričardas sėdėjo priešais ją ir nežinojo, ką daryti, pernelyg kaltas net įsipilti arbatos. Dėl jos tylėjimo ir triukšmų bei kvapų, sklindančių iš virtuvės, pasijuto klaustrofobiškai.

– Kainene, – tarė jis. – Ar galime pasikalbėti? Prašau.

Ji pakėlė akis, ir pirmiausia jis pastebėjo, kad jos akys patinusios ir nepagražintos, o paskui pamatė įžeistą įniršį.

– Mes kalbėsimės, kai aš norėsiu kalbėtis, Ričardai.

Jis nuleido akis lyg papeiktas vaikas ir pajuto baimę, kad ji lieps jam visam laikui dingti iš jos gyvenimo.

Durų skambutis suskambo prieš vidurdienį, ir, kai Ikedžidė įėjo pasakyti, kad prie durų laukia ponios sesuo, Ričardas pagalvojo, jog Kainenė lieps užtrenkti duris tiesiai Olanai prieš nosį. Bet ji to nepadarė. Ji nurodė Ikedžidei patiekti gėrimų ir nusileido laiptais į svetainę. Nuo laiptų viršaus, kur stovėjo, Ričardas stengėsi išgirsti, apie ką kalbama. Girdėjo graudų Olanos balsą, bet nesuprato, ką ji sako. Odenigbas kalbėjo trumpai, neįprastai ramiu balsu. Ričardas girdėjo Kainenės balsą, aiškų ir ryžtingą: „Kvaila tikėtis, kad aš tai atleisiu.“

Įsivyravo trumpa tyla, paskui girgžtelėjo atidaromos durys. Ričardas nuskubėjo prie lango pasižiūrėti į atbulomis išvažiuojantį Odenigbo automobilį, tą patį mėlyną opelį, kuris neseniai stabtelėjo jo kieme Imokės gatvėje ir iš kurio po akimirkos iššoko Odenigbas, kresnas vyras kruopščiai išlygintais drabužiais, ir suriaumojo: „Nedrįsk rodytis mano namuose! Supratai? Nedrįsk! Niekada daugiau nė žingsnio į mano namus!“ Jis stovėjo priešais verandą ir spėliojo, ar Odenigbas jam užvoš. Vėliau suprato, kad Odenigbas neketino jo kumščiuoti, gal nelaikė jo vertu teptis rankų, ir ta mintis jį nuliūdino.

– Slapta klauseisi? – paklausė Kainenė, įeidama į kambarį. Ričardas atsisuko nuo lango, bet ji, nelaukdama jo atsakymo, pridūrė: – Buvau

užmiršusi, kad revoliucionierius atrodo kaip imtynininkas, tikrai – bet toks gana subtilus.

– Aš niekada sau neatleisiu, jei prarasiu tave, Kainene.

Jos veidas nieko nereiškė.

– Šį rytą iš darbo kambario paėmiau tavo rankraštį ir jį sudeginau, – tarė ji.

Ričardo krūtinę užgniaužė emocijos, jis nesugebėjo jų įvardyti. *Pintinė rankų*, lapų rinkinys, kuris, tuo jis pagaliau neabejojo, gali virsti knyga, išnyko. Jis niekada negalės atkartoti nevaldomos energijos, plūdusios kartu su žodžiais. Bet tai nesvarbu. Svarbiausia tai, kad sudegindama rankraštį ji davė jam suprasti, jog nenutrauks santykių; nesivargintų skaudindama jį, jei neketintų likti. Gal jis ir taip nėra tikras rašytojas. Kažkur skaitė, kad tikriems rašytojams jų menas svarbiau už viską, net meilę.

6. Knyga: Pasaulis tylėjo, kai mes mirėme

Jis rašo apie pasaulį, kuris tylėjo, kai biafriečiai mirė. Argumentuoja, kad tylą inspiravo Britanija. Ginklai ir patarimai, kuriais Britanija aprūpino Nigeriją, nuteikė kitas šalis. Jungtinėms Valstijoms Biafra buvo „Britanijos interesų sferoje“. Kanados ministras pirmininkas pašmaikštavo: „Kur yra Biafra?“ Sovietų Sąjunga, sujaudinta galimybės paveikti Afriką neužgaunant Amerikos ar Britanijos, siuntė į Nigeriją specialistų ir lėktuvų. Pietų Afrika ir Rodezija, baltųjų dominavimo šalininkės, slapta džiaugėsi dar vienu įrodymu, kad juodųjų valdymui lemta žlugti.

Komunistinė Kinija pasmerkė anglišką, amerikietišką ir sovietinį imperializmą, bet daugiau beveik nieko nenuveikė, kad paremtų Biafrą. Prancūzai pardavė Biafrai šiek tiek ginklų, tačiau nesuteikė pripažinimo, kurio Biafrai reikėjo labiausiai. O daugelis juodosios Afrikos šalių bijojo, kad nepriklausoma Biafra vers atsiskirti kitas šalis, ir rėmė Nigeriją.

KETVIRTA DALIS

SEPTINTOJO DEŠIMTMEČIO PABAIGA

25

Olana pašokdavo kaskart, kai išgirsdavo dundant griaustinį. Ji įsivaizdavo dar vieną oro ataką, iš lėktuvo krintančias ir kieme sprogstančias bombas, jai, Odenigbui ir mažylei dar nespėjus nubėgti į bunkerį toje pačioje gatvėje. Retsykiais įsivaizdavo, kad pats bunkeris sprogsta ir sutraiško juos purve. Odenigbas ir keli netoliese gyvenantys vyrai surentė jį per savaitę. Kai jie iškasė salės dydžio duobę ir uždengė ją stogu iš palmių kamienų su molio tarpsluoksniais, jis tarė jai: „Dabar mes saugūs, *nkem*. Mes saugūs." Bet kai pirmą kartą rodė Olanai, kaip lipti rantytais laiptais, ši pamatė kampe susirangiusią gyvatę. Juoda jos oda žvilgėjo sidabriniais raštais, aplink šokinėjo maži svirpliai, ir drėgname požemyje, panašiame į kapą, ji suklykė.

Odenigbas pritrenkė gyvatę lazda ir žadėjo pasirūpinti, kad cinko lakštas patikimiau saugotų angą į bunkerį. Ją stebino jo šaltakraujiškumas ir glumino ramus jo tonas, susidūrus su naujuoju pasauliu, su pasikeitusiomis aplinkybėmis. Kai Nigerijos gyventojai pakeitė savo valiutą ir Biafros radijas skubotai paskelbė apie naują valiutą, Olana keturias valandas prastovėjo banko eilėje tarp nirštančių vyrų ir besistumdančių moterų, kol išsikeitė nigerietiškus pinigus į dailesnius biafrietiškus svarus. Vėliau, pusryčiaudama, ji parodė vidutinio dydžio voką su banknotais ir pasakė:

– Čia visi mūsų turimi grynieji.

Odenigbas atrodė linksmas.

– Mes abu uždirbam pinigų, *nkem*.

– Jau antras mėnuo, kaip direktoratas sulaiko tavo atlyginimą, – tarė ji ir įsidėjo į puoduką arbatos paketėlį iš jo lėkštutės. – O to, ką man moka Akvakumoje, negalima vadinti uždarbiu.

– Mes greitai gyvensime įprastą gyvenimą laisvoje Biafroje, – pasakė jis tvirtai kaip visada ir gurkštelėjo arbatos.

Olana priglaudė puodelį prie skruosto, kad jį sušildytų, ir vis atidėliojo gerti iš naudoto arbatos paketėlio padarytą arbatą. Kai Odenigbas atsistojo ir atsisveikindamas ją pabučiavo, ji stebėjosi, kodėl jo neišgąsdino tai, kiek mažai jie turi. Gal todėl, kad jis pats neina į turgų. Nemato, kad stiklinė druskos kiekvieną savaitę kainuoja šilingu daugiau, kad viš-

tiena kapojama mažais gabalėliais, o jie vis tiek būna per brangūs, kad niekas neparduoda ryžių dideliais maišeliais, nes retas kuris juos gali įpirkti. Tą naktį ji tylėjo, kai jo stūmiai ėmė greitėti. Tai pirmas kartas, kai ji jautėsi toli nuo jo; kai jis šnopavo jai į ausį, ji gedėjo savo pinigų Lagoso banke.

– *Nkem?* Ar gerai jautiesi? – paklausė pakildamas pasižiūrėti.

– Taip.

Jis įsiurbė apatinę jos lūpą, paskui nusirideno į šalį ir užmigo. Jo knarkimas niekada taip nerėžė ausies. Jis buvo pavargęs. Nuolatinis vaikščiojimas į Darbo jėgos direktoratą, visiškai beprasmiškas pavardžių ir adresų kaupimas diena po dienos jį išsekino, Olana tai žinojo, vis dėlto jis kasdien grįždavo namo švytinčiomis akimis. Jis papildė Agitatorių korpusą; po darbo keliaudavo į krašto gilumą šviesti žmonių. Ji dažnai įsivaizduodavo jį, stovintį sužavėtų kaimiečių sambūrio viduryje ir savo skardžiu balsu pasakojantį apie nuostabiąją Biafrą. Jo akys matė ateitį. Todėl ji neužsiminė jam, kad sielvartauja dėl praeities, įvairių dalykų įvairiomis dienomis, savo sidabru išsiuvinėtų staltiesių, savo automobilio, mažylės pyragaičių su braškių kremu. Nutylėjo, kad kartais, žiūrėdama į mažylę, bėgiojančią su kaimynų vaikais, tokią bejėgę ir laimingą, nori ją apglėbti ir atsiprašyti. Taip, kad mažylė nesuprastų.

Nuo tada, kai ponia Muokelu, Akvakumoje mokanti pagal „Elementary One“ programą, jai papasakojo apie vaikus, kareivių suvarytus į sunkvežimį ir grąžintus naktį nutrintais ir kraujuojančiais delnais nuo manijokos malimo, ji paprašė, kad Ugvus niekada neišleistų mergaitės iš akių. Nors ir nemanė, kad kareiviams prireiktų tokio mažo vaiko kaip mažylė. Labiau nerimavo dėl oro atakų. Kelis kartus sapnavo tą patį sapną: ji užmiršta mažylę ir nubėga į bunkerį, o bombardavimui pasibaigus suklumpa ant apdegusio vaiko kūno, taip pajuodusio, kad negali suprasti, ar tai mažylė. Sapnas nedavė jai ramybės. Ji išmokė mažylę, kaip nubėgti į bunkerį. Prašė Ugvaus mokytis čiupti mergaitę ir bėgti. Išmokė ją saugotis, jei nespėja nubėgti į bunkerį – atsigulti išsitiesus ant pilvo, rankomis apsikabinus galvą.

Vis dar būgštavo, kad stengiasi per mažai ir sapnas pranašauja, jog jos aplaidumas pakenks mergaitei. Kai, baigiantis lietaus sezonui, mažylę ėmė kamuoti niekaip nesibaigiantis švilpiantis kosulys, Olanai palengvėjo. Mažylei kažkas nutiko. Jei dangus teisingas, karo nelaimės ją aplenks. Mažylei nepakenks oro atakos, nes ji serga. Kosulys buvo tai, ką Olana galėjo valdyti, o antskrydžių negalėjo.

Ji nuvežė mažylę į „Albatross“ ligoninę. Ugvus nuėmė palmių lapus, sukrautus ant Odenigbo automobilio, bet kiekvieną sykį, kai ji pasukdavo raktą, variklis sugergždėdavo ir nutildavo. Galų gale Ugvus ėmė stumti automobilį, kol jis įsijungė. Ji vairavo lėtai ir užmindavo pedalą, kai mažylė imdavo kosėti. Prie kontrolės punkto, kur skersai kelią riogsojo medžio kamienas, ji pasakė civiliams apsaugininkams, kad jos vaikas labai serga. Jie atsakė *atsiprašau* ir neapieškojo automobilio ar jos rankinės. Pritemdytas ligoninės koridorius atsidavė šlapimu ir penicilinu. Moterys sėdėjo su vaikais ant kelių, stovėjo pasisodinusios vaikus ant klubų, jų plepėjimas mišo su verksmu. Olana prisiminė daktarą Nvalą iš vestuvių. Ji beveik nepastebėjo jo iki tos akimirkos, kai bombardavimui pasibaigus jis tarė: „Purvas sugadins jūsų suknelę“, ir padėjo jai, vis dar susisupusiai į Okeomos marškinius, atsikelti.

Ji pasakė slaugėms, kad yra sena jo draugė.

– Tai labai skubu, – paaiškino ji pabrėždama anglišką savo tarseną ir aukštai iškėlė galvą. Slaugė nedelsdama palydėjo ją į gydytojo kabinetą. Viena iš koridoriuje sėdinčių moteriškių nusikeikė: „*Tufiakva!* Mes laukiame nuo aušros! Tai dėl to, kad nekalbame pro nosį kaip baltieji žmonės?“

Daktaras Nvala lengvai pakilo iš krėslo ir priėjo paspausti jai rankos.

– Olana, – tarė jis, žvelgdamas jai į akis.

– Kaip laikotės, daktare?

– Išsiverčiam, – atsakė jis ir patapšnojo mažylei per petį. – Kaip sekasi?

– Labai gerai. Okeoma aplankė mus praėjusią savaitę.

– Taip, jis buvo vienai dienai apsistojęs pas mane. – Daktaras spoksojo į ją, bet jai atrodė, kad jis nesiklauso, sakytum, iš tikrųjų yra ne čia. Atrodė sutrikęs.

– Mažylė kelias dienas kosėja, – garsiai pasakė Olana.

– O. – Jis atsisuko į mergaitę. Įrėmė stetoskopą jai į krūtinę ir sumurmėjo *ndo*, kai ši ėmė kosėti. Kai nuėjo prie spintelės peržiūrėti kelių buteliukų ir paketėlių su vaistais, Olana pajuto jam gailestį, nors nežinojo kodėl. Jis pernelyg ilgai žiūrinėjo tuos kelis buteliukus.

Duosiu jums sirupo nuo kosulio, bet jai reikia antibiotikų. Deja, mes nebeturime jų, pasibaigė, – tarė jis, vėl įsispitrinęs į ją taip pat keistai, tarsi savosiomis akimis skverbtųsi į josios. Jo veide buvo matyti melancholiškas nuovargis. Olana pamanė, kad jis, galimas dalykas, neseniai prarado mylimą žmogų. – Parašysiu receptą, o jūs pamėginkite kreiptis į tuos, kurie prekiauja, patikimus, savaime suprantama.

– Savaime suprantama, – pakartojo Olana. – Aš turiu draugę ponią Muokelu, ji padės.

– Labai gerai.

– Būtinai užeikite mūsų aplankyti, kai turėsite laiko, – pasakė Olana stodamasi.

– Taip. – Jis paėmė jos ranką ir laikė šiek tiek per ilgai.

– Ačiū, daktare.

– Už ką? Ne kažin ką galiu padaryti. – Jis mostelėjo į duris, ir ji suprato, kad jis turi omenyje moteris, laukiančias už durų. Išeidama ji žvilgtelėjo į beveik tuščią vaistų spintelę.

Rytą, eidama į Akvakumos pradinę mokyklą, Olana perbėgo miestelio aikštę. Visada taip elgėsi atvirose vietose – bėgdavo, kol pasiekdavo šešėlį po tankiais medžiais, suteikiančiais gerą prieglobstį prasidėjus antskrydžiui. Keli vaikai stovėjo po mangų medžiu mokyklos kieme ir mėtė akmenis į vaisius. Ji riktelėjo: „Eikit į savo klasę, *osiso!*“, ir jie trumpam išsilakstė, bet netrukus grįžo vėl taikytis į mangus. Ji girdėjo džiaugsmo šūksmus vienam nukritus, o paskui piktus balsus, kai jie ginčijosi dėl to, kieno smūgis numušė vaisių.

Ponia Muokelu prie savo klasės krapštinėjo varpelį. Vešlūs juodi jos rankų ir kojų plaukai, viršutinę lūpą dengiantys pūkai, garbanotos gijos ant smakro ir drūtos raumeningos galūnės dažnai vertė Olaną svarstyti, kad ponia Muokelu geriau būtų gimusi vyru.

– Gal žinote, kur galėčiau nusipirkti antibiotikų, mano sese? – paklausė Olana, kai jos apsikabino. – Mažylė kosėja, o ligoninėje jie nieko neturi.

Ponia Muokelu valandėlę niūniavo rodydama, kad mąsto. Jos Didenybės, apsivilkusios kasdien nešiojamu *bubu*, veidas buvo rūstus; ji dažnai skelbė, kad nieko daugiau nedėvės, kol Biafros valstybė nebus galutinai įkurta.

– Kas tik nori, gali parduoti vaistus, bet nežinai, kas užpakaliniame kieme maišo kreidą ir vadina ją „Nivakvinu“, – tarė ji. – Duokit man pinigų, aš nueisiu pas mamą Oničą. Ji patikima. Parduos jums net purvinas Govono kelnes, jei gerai sumokėsite.

– Tegu pasilieka kelnes ir duoda mums vaistų, – nusijuokė Olana.

Ponia Muokelu nusišypsojo ir pakėlė varpelį.

– Vakar mačiau regėjimą, – tarė ji. *Bubu* striukam jos kūnui buvo per ilgas; jis vilkosi žeme, ir Olana bijojo, kad ji primins jo kraštą ir nugrius.

– Kokį regėjimą? – paklausė Olana. Ponia Muokelu visada matė regėjimus. Paskutinį kartą ji regėjo Odžukvų, vadovavusį mūšiui Ogodžos sektoriuje, o tai reiškė, kad priešai iš ten galutinai išvyti.

– Tradiciški kariai iš Abiribos su lankais ir strėlėmis pribaigė vandalus Kalabaro sektoriuje. *I Makva*, vaikai per jų kaulus ėjo prie upelio.

– Tikrai? – stebėjosi Olana, stengdamasi išlikti rimta.

– Vadinasi, Kalabaras niekada nepasiduos, – paaiškino ponia Muokelu ir ėmė skambinti varpeliu. Olana žiūrėjo į greitus raumeningos rankos mostus. Tarp jų tikrai nėra nieko bendra – tarp jos ir tos menkai išsilavinusios pradinės mokyklos mokytojos iš Ezioveles, tikinčios regėjimais. Vis dėlto ponia Muokelu visada atrodė artima. Ne todėl, kad ponia Muokelu pynė plaukus, kartu ėjo į Moterų savanoriškos tarnybos susirinkimus ir mokė ją, kaip konservuoti daržoves, bet todėl, jog ponia Muokelu tryško narsa, bebaimiškumu ir tuo Olanai priminė Kainenę.

Tą vakarą, kai ponia Muokelu atnešė į laikraštį suvyniotas antibiotikų kapsules, Olana pakvietė ją užeiti į vidų ir parodė nuotrauką, kurioje Kainenė sėdi prie baseino su cigarete dantyse.

– Čia mano dvynė sesuo. Ji gyvena Port Harkorte.

– Dvynė! – šūktelėjo ponia Muokelu, tarp pirštų sukiodama plastikinę saulės pusę, kurią nešiojo pakabintą ant virvelės po kaklu. – Stebuklams nėra galo. Nežinojau, kad jūs iš dvynių, ir, *nekene*, ji visai į jus nepanaši.

– Mūsų burnos tokios pat, – pasakė Olana.

Ponia Muokelu vėl žvilgtelėjo į nuotrauką ir papurtė galvą.

– Ji visai į jus nepanaši, – pakartojo.

Nuo antibiotikų mažylės akys gelstelėjo. Kosulys palengvėjo, tapo ne toks krūtininis ir ne toks švilpiantis, bet dingo apetitas. Ji stumdė savo *gari* po lėkštę ir paliko nesuvalgytą košę, kol ši virto vaškiniu gumulu. Olana išleido didžiumą voke buvusių grynųjų, pirko sausainius ir į blizgančius popierėlius įvyniotus irisus iš moterų, kurios prekiavo priešo užnugaryje, bet mažylė juos tik paknaibė. Ji pasisodino mažylę ant kelių ir privertė paimti į burną truputį sutrintų batatų, o kai ši užspringo ir pravirko, Olana taip pat vos sulaikė ašaras. Labiausiai bijojo, kad mažylė numirs. Viskas, ką ji galvojo ar darė, buvo persmelkta tos kamuojamos baimės. Odenigbas praleido Agitatorių korpuso pratybas ir skubėjo anksčiau grįžti namo, ir Olana žinojo, kad jis taip pat bijo. Bet apie tai

jie nekalbėjo, tarsi žodžiai padarytų mažylės mirtį neišvengiamą, iki to ryto, kai ji sėdėjo žiūrėdama į miegančią mažylę, o Odenigbas rengėsi į darbą. Rezonuojantis Biafros radijo balsas pasklido po kambarį.

Šios afrikietiškos valstybės tapo britų ir amerikiečių imperialistų sąmokslo aukomis. Imperialistai naudojasi komisijų rekomendacijomis kaip pretekstu teikti masinę paramą ginklais savo svyruojančiam marionetiniam neokolonialistiniam režimui Nigerijoje...

– Tai tiesa! – pasakė Odenigbas, greitai segiodamasis marškinius.

Lovoje krustelėjo mažylė. Jos veidelis prarado putlumą ir atrodė klaikiai suaugęs, įdubęs, plonytės odos. Olana žiūrėjo į ją.

– Mažylė neišgyvens, – tarė ji tyliai.

Odenigbas stabtelėjo ir pažvelgė į ją. Išjungė radiją, priėjo ir priglaudė jos galvą sau prie pilvo. Jis nieko neatsakė, ir tai tik patvirtino, kad mažylė mirs. Olana pasislinko į šalį.

– Tai visai normalu, kad ji neturi apetito, – pagaliau tarė jis. Bet jo balsui stigo įsitikinimo, prie kurio ji buvo įpratusi.

– Pažiūrėk, kiek ji prarado svorio! – pasakė Olana.

– *Nkem*, jos kosulys praeina, o apetitas greitai sugrįš. – Jis ėmė šukuotis plaukus. Olana supyko, kad jis nepasakė to, ką ji nori išgirsti, nepripažino likimo galios ir tikino ją, jog mažylė pasveiks, kad jautėsi normaliai ir galėjo toliau ruoštis į darbą. Jo bučinys prieš išeinant buvo trumpas, ne įprastas ilgesnis lūpų prispaudimas, ir tai taip pat buvo įskaičiuota jo nenaudai. Jos akys paplūdo ašaromis. Ji galvojo apie Amalą. Nuo tos dienos ligoninėje Amala nepasirodė nė karto, bet dabar ji svarstė, ar turi pranešti Amalai, jeigu mažylė mirs.

Mažylė nusižiovavo ir pabudo.

– Labas rytas, mamyte Ola, – net jos balselis buvo nusilpęs.

– Mažyle, *ezigbo nva*, kaip jautiesi? – Olana pakėlė ją, apkabino, papūtė į kaklą ir kovojo su ašaromis. Mažylė buvo tokia gležna, tokia lengva. – Ar valgysi truputį košės, mano mažute? Gal šiek tiek duonos? Ko norėtum?

Mažylė papurtė galvą. Kai Olana mėgino įtikinti ją išgerti lašelį „Olvatino", atėjo ponia Muokelu su užrištu rafijos maišeliu. Ji šypsojosi patenkinto žmogaus šypsena.

– Jie atidarė pagalbos centrą Bišopo gatvėje, ir aš šį rytą nuėjau ten labai anksti, – pasakė ji. – Pasakykit Ugvui, kad atneštų dubenį.

Į Ugvaus atneštą indą ji įpylė truputį geltonų miltelių.

 – Kas tai? – paklausė Olana.

– Džiovinti kiaušinių tryniai. – Ponia Muokelu pasisuko į Ugvų. – Pakepk juos mažylei.

– Pakepti?

– Ar tavo ausims kas nors blogai? Sumaišyk juos su vandeniu ir pakepk, *osiso!* Sako, vaikams patinka jų skonis.

Ugvus delsdamas pasižiūrėjo į ją, paskui nuėjo į virtuvę. Džiovinti kiaušinių tryniai, pakepti su raudonuoju palmių aliejumi, lėkštėje atrodė tižūs ir bauginamai ryškios spalvos. Mažylė suvalgė viską.

Pagalbos centras anksčiau buvo mergaičių vidurinė mokykla. Olana įsivaizdavo žole apžėlusį kiemą prieš karą, jaunas moteris, ryte skubančias į klases, o vakare sėlinančias prie vartų susitikti su vyrukais iš valstybinės kolegijos, įsikūrusios toje pačioje gatvėje. Dabar švito ir vartai buvo užrakinti. Lauke susirinko didžiulė minia. Olana nesmagiai jausdamasi stovėjo tarp vyrų, moterų ir vaikų, pripratusių, regis, stovėti ir laukti, kol atsivers surūdiję vartai ir įėję į vidų jie gaus maisto, paaukoto nepažįstamų svetimtaučių. Ji jautėsi sutrikusi. Tarsi darytų kai ką netinkamo, amoralaus: tikėjosi gauti maisto už tai neatsilygindama. Kieme buvo matyti šmižinėjantys žmonės, stalai, nukrauti maisto produktų krepšiais, lenta su užrašu PASAULINĖ BAŽNYTINĖ TARYBA. Kai kurios moterys, gniauždamos savo krepšius, spoksojo pro vartus ir burnojo ant tų pagalbos žmonių, kurie gaišina laiką. Vyrai kalbėjosi vienas su kitu; vyriausias iš jų dėvėjo raudoną vado skrybėlę, prismaigstytą plunksnų. Jauno vyro balsas išsiskyrė iš kitų, šaižus, kažką neaiškiai tauškiantis, tarsi vaiko, kuris mokosi kalbėti.

– Jis sunkiai kontūzytas, – pašnibždėjo ponia Muokelu, lyg Olana nežinotų. Tai buvo vienintelis kartas, kai ponia Muokelu kažką pasakė. Ji po truputį skynėsi kelią į priekį, arčiau vartų, ir kas kartą vis paragindavo Olaną sekti iš paskos. Kažkas užpakalyje ėmė pasakoti istoriją apie biafriečių pergales. „Aš jums sakau, visi hausų kareiviai apsisuko ir leidosi į kojas, jie pamatė kažką, kas buvo didesnis už juos..." Balsas nutolo, kai vyras kiemo viduje atžingsniavo prie vartų. Jo palaidinė su užrašu KYLANČIOS SAULĖS ŠALIS juodame fone laisvai karojo ant lieso kūno. Vyriškis ėjo reikšmingu veidu ir aukštai pakeltais pečiais, rankoje nešėsi pluoštą popierių. Jis buvo prižiūrėtojas.

– Tvarkos! Tvarkos! – tarė jis ir atidarė vartus.

Minia skubotai, grumdamasi metėsi į priekį nustebindama Olaną. Ji susvyravo grūstyje. Jautėsi taip, tarsi visi jie vienu tiksliu judesiu būtų

nustūmę ją į šalį, nes ji nėra viena iš jų. Kai už jos stovintis pagyvenęs vyriškis leidosi bėgti į kiemą, kieta jo alkūnė skausmingai įsmigo jai į pašonę. Ponia Muokelu priekyje lėkė vieno iš stalų link. Senyvas vyriškis su plunksnuota skrybėle pargriuvo, tuoj pat pasikėlė ir persikreipęs nuskuodė į eilę. Olaną nustebino ir milicijos nariai, čaižantys ilgais botagais ir šaukiantys: „Tvarkos! Tvarkos!", ir prie stalų stovinčios rūsčios moterys, kurios pasilenkdavo, kažką samčiu suberdavo į joms ištiestus krepšius ir sakydavo: „Taip! Kitas!"

– Eikite į aną eilę! – šūktelėjo ponia Muokelu, kai Olana atsistojo už jos. – Ana yra kiaušinių trynių eilė! Eikite ten! Šita yra prie džiovintos žuvies!

Olana įsimaišė į kitą eilę ir vos susilaikė nepastūmusi moters, mėginančios išgrūsti ją lauk. Leido tai moteriai stovėti priešais ją. Išmaldos maisto produktais dalijimas pagal eilę buvo absurdiškas, todėl ji jautėsi nesmagiai, tarsi susitepusi. Sulenkė rankas, paskui ištiesė jas palei šonus, vėl sulenkė. Jau buvo visai priekyje, kai pastebėjo, kad į maišus ir dubenis beriami milteliai ne geltoni, o balti. Ne kiaušinių tryniai, bet kukurūzų miltai. Kiaušinių trynių eilė šalimais. Olana nuskubėjo į ją, bet moteris, dalijanti trynius, atsistojo ir pasakė: „Kiaušinių tryniai baigėsi! *O gvala!*"

Olanos krūtinę sugniaužė panika. Ji puolė paskui moterį.

– Prašau! – tarė ji.

– Kas yra? – paklausė moteris. Prižiūrėtojas, stovintis netoliese, atsisuko pasižiūrėti į Olaną.

– Mano mažas vaikas serga... – ėmė maldauti Olana.

Moteris ją nutraukė:

– Eikite į eilę prie pieno.

– Ne, ne, ji nieko nevalgo, tik kiaušinių trynius. – Olana laikė moters ranką. – *Biko*, prašau, man labai reikia kiaušinių trynių.

Moteris ištraukė ranką, nuskubėjo į pastatą ir užtrenkė duris. Olana liko stovėti. Prižiūrėtojas, vis dar spoksodamas ir vėdindamasis popierių pluoštu, tarė:

– *Ehe!* Aš pažįstu jus.

Plika jo galva ir barzdotas veidas atrodė nepažįstami. Olana apsisuko eiti į šalį, nes buvo tikra, kad jis vienas iš tų vyrų, kurie dievagojasi ją matę, kad galėtų užmegzti pažintį.

– Esu jus sutikęs anksčiau, – pasakė jis. Priėjo arčiau, dabar šypsodamasis, tačiau be klastingo geidulio, kurio ji tikėjosi; veidas buvo atviras

ir džiugus. – Prieš kelerius metus Enugu oro uoste, kai atėjau pasitikti brolio, grįžtančio iš užjūrio. Jūs kalbėjotės su mano motina. *I kasiri ja obi*. Nuraminote ją, kai lėktuvas nusileido, bet iš karto nesustojo.

Olana neaiškiai prisiminė tą dieną. Tai turi būti maždaug prieš septynerius metus. Ji prisiminė kaimietišką jo tarseną, nervingą jaudulį ir tai, kad jis atrodė vyresnis nei dabar.

– Tai jūs? – paklausė ji. – Bet kaip jūs pažinote mane?

– Kas gali pamiršti tokį veidą kaip jūsų? Mano motina nuolat pasakoja istoriją apie gražią moterį, laikiusią jos ranką. Visi mano šeimos nariai žino tą istoriją. Ji pasakoja ją kaskart, kai kas nors užsimena apie mano brolio sugrįžimą.

– O kaip sekasi jūsų broliui?

Jo veidą užliejo išdidumas.

– Jis eina svarbias pareigas direktorate. Jo dėka ir gavau šį darbą pagalbos centre.

Olana iš karto sumetė, gal jis galėtų padėti jai gauti kiaušinių trynių. Bet paklausė:

– Kaip laikosi jūsų motina?

– Labai gerai. Ji gyvena Orlu, mano brolio namuose. Iš pradžių labai sirgo, kai mano sesuo negrįžo iš Zarijos; mes visi galvojome, kad tie gyvuliai padarė jai tą patį, ką darė kitiems, bet sesuo grįžo, – ji turėjo jai padėjusių draugų hausų, – tada mano motinai pagerėjo. Ji labai džiaugsis, kai pasakysiu, kad jus sutikau.

Jis nutilo nukreipęs dėmesį į vieną iš maisto stalų, kur pešėsi dvi jaunos merginos. Viena sakė: „Aš tau sakau, kad šita džiovinta žuvis yra mano“, kita nepasidavė: „*Ngvanu*, mes abi šiandien mirsime.“

Jis vėl atsisuko į ją.

– Turiu eiti pasižiūrėti, kas ten vyksta. Bet palaukite manęs prie vartų. Ką nors atsiųsiu pas jus su kiaušinių tryniais.

– Ačiū. – Išgirdusi tokį pasiūlymą Olana lengviau atsikvėpė, bet dėl šių mainų jai buvo nepatogu. Prie vartų stengėsi pasislėpti; jautėsi tarsi vagis.

– Okoromadus atsiuntė mane pas jus, – šalia suskambo moters balsas, ir Olana beveik pašoko. Moteris įkišo maišelį jai į ranką ir grįžo atgal į kiemą.

– Padėkokite jam, – sušuko Olana. Gal moteris ir girdėjo, bet neatsisuko. Laukiant ponios Muokelu, maišelio svoris veikė raminamai.

Mergaitė valgė tol, kol lėkštėje liko tik palmių aliejaus riebalai. Tai

matydama Olana stebėjosi, kaip mažylė gali pakęsti bjaurų plastikinį džiovintų kiaušinio trynių skonį.

Kai kitą kartą Olana nuėjo į pagalbos centrą, Okoromadus kažką kalbėjo prie vartų susibūrusiai miniai. Moterys po pažastimis laikė susuktus demblius; jos praleido naktį už vartų.

– Šiandien nieko jums neturime. Produktus iš Avomamos gabenantis sunkvežimis apiplėštas kelyje, – kalbėjo jis apgalvota intonacija, tarsi politikas, sakantis prakalbą rėmėjams. Olana stebėjo jį. Jis tuo mėgavosi, ta galia, kurią teikia žinojimas, ar žmonių būrys valgys, ar ne. – Mes turime ginkluotą apsaugą, bet mus apiplėšė kareiviai. Jie užblokavo kelią ir ištuštino visą sunkvežimį; net sumušė vairuotojus. Ateikite pirmadienį, gal jau dirbsime.

Viena moteris greitai priėjo ir jam į rankas įbruko mažą berniuką.

– Tada pasiimk jį! Maitink jį, kol vėl dirbsite!

Ir jau ketino nueiti į šalį. Vaikas buvo liesas, sergantis gelta, klykiantis.

– *Bia nvanji!* Grįžk, moterie. – Okoromadus laikė kūdikį nelanksčiomis rankomis toliau nuo savo kūno.

Kita moteris minioje subarė motiną.

– Ar tu išmeti savo vaiką? *Udžo anaghi atu gi?* Ar tu Dievo nebijai? – Tai buvo ponia Muokelu, ji išėjo į priekį, paėmė vaiką iš Okoromadaus ir grąžino jį motinai.

– Pasiimk savo vaiką, – tarė ji. – Ne jo kaltė, kad šiandien nėra maisto.

Minia išsisklaidė. Olana ir ponia Muokelu lėtai nuėjo.

– Kas žino, ar tai tiesa, kad kareiviai apiplėšė jų sunkvežimį? – pasakė ponia Muokelu. – Kas žino, kiek jie pasilieka sau, kad parduotų? Čia niekada nebūna druskos, nes jie visą druską nugvelbia parduoti.

Olana galvojo apie tai, kaip ponia Muokelu grąžino motinai vaiką.

– Jūs panaši į mano seserį, – tarė ji.

– Kuo?

– Ji labai stipri. Ji nebijo.

– Ji rūkė toje nuotraukoje, kurią man parodėte. Kaip paprasta prostitutė.

Olana sustojo ir įbedė akis į ponią Muokelu.

– Aš nesakau, kad ji prostitutė, – paskubomis pridūrė ponia Muokelu. – Aš tik sakau, kad nėra gerai, jog ji rūko, nes moterys, kurios rūko, yra prostitutės.

Olana žiūrėjo į ją ir matė piktdžiugą smakre ir plaukuotose rankose. Tylomis ji leidosi žingsniuoti greičiau priešais ponią Muokelu ir neatsisveikino pasukdama į savo gatvę. Mažylė sėdėjo lauke su Ugvumi.

– Mamyte Ola!

Olana apkabino ją, paglostė plaukus. Mažylė laikė jos ranką, žvelgdama į ją.

– Ar atnešei kiaušinių trynių, mamyte Ola?

– Ne, mano mažyle. Bet greitai kiek nors atnešiu, – atsakė ji.

– Laba diena, ponia. Nieko neatnešėte? – paklausė Ugvus.

– Ar nematai, kad mano pintinė tuščia? – atšovė Olana. – Ar tu aklas?

Pirmadienį į pagalbos centrą ji ėjo viena. Ponia Muokelu prieš aušrą nepraėjo pro šalį jos pašaukti, nepasirodė minioje. Vartai buvo užrakinti, kiemas tuščias. Olana palaukė apie valandą, kol minia ėmė skirstytis. Antradienį vartai buvo užrakinti. Trečiadienį ant vartų kabojo nauja spyna. Pagaliau šeštadienį vartai siūbuodami atsivėrė, ir Olana stebėjosi, kaip lengvai įsiliejo į vidun plūstančią minią, kaip mikliai judėjo nuo eilės prie eilės, išvengė švytuojančių milicijos lazdų, stumdė tuos, kas stumdė ją. Jau ėjo lauk nešina mažais maišeliais su kukurūzų miltais ir kiaušinių tryniais bei dviem gabalėliais džiovintos žuvies, kai pasirodė Okoromadus. Jis pamojavo.

– Gražioji moteriške. *Nvanji oma!* – šūktelėjo jis. Vis dar nežinojo, kuo ji vardu. Priėjęs į jos krepšį įbruko sūdytos jautienos skardinę ir nuskubėjo į šalį, tarsi nieko nebūtų padaręs. Olana pasižiūrėjo žemyn į ilgą raudoną skardinę ir vos neužsikvatojo apimta visiškai netikėto pasitenkinimo. Ji išsitraukė skardinę, apžiūrėjo ją, perbraukė ranka šaltą metalą, paskui pakėlė akis ir pamatė, kad ją stebi kontūzytas kareivis. Jo žvilgsnis buvo bukas; nė nemanė slėptis. Ji įkišo skardinę atgal į krepšį ir uždengė maišeliu. Džiaugėsi, kad šalia nėra ponios Muokelu, vadinasi, nereikės dalytis. Ji paprašys Ugvaus pagaminti troškinį su mėsa. Truputį atidės sumuštiniams ir kartu su Odenigbu bei mažyle gers anglišką arbatą su sūdytos jautienos sumuštinais.

Kai Olana ėjo pro vartus, kontūzytas kareiviais sekė iš paskos. Dulkėtame kelio ruože, vedančiame į pagrindinę gatvę, ji paspartino žingsnį, bet penkios žmogystos, visos sudriskusiomis kareiviškomis uniformomis, netruko ją apsupti. Jos vapaliojo ir rodė į jos krepšį. Jų judesiai buvo padriki, balsai pakylėti, ir Olana galėjo suprasti kelis žodžius. „Tetule!“, „Sese!“, „Dabar neši!“, „Alkani mes visi, mirsime!“

Olana tvirtai suspaudė pintinę. Pajuto karštą, vaikišką norą verkti.

– Eikite šalin! Greičiau, eikite šalin!

Akimirkai tie žmonės nuščiuvo, nustebinti tokio jausmų protrūkio. Paskui vėl ėmė artintis, visi drauge, tarsi vedami kažkokio vidinio balso. Priėjo visai prie pat. Galėjo padaryti bet ką; rodės, jie ir jų sprogimų triukšmu užslopintos smegenys iš nevilties ketino nepaisyti jokių įstatymų. Olanos baimė prasiveržė kartu su įniršiu, nuožmiu ir drąsinančiu įniršiu, ir ji įsivaizdavo, kad kovoja su jais, smaugia juos, žudo juos. Sūdyta jautiena priklausė jai. Jai. Ji žengtelėjo atgal. Per akimirksnį, taip greitai, kad susigaudė tik vėliau, vienas iš užpuolikų, su mėlyna berete, stvėrė jos pintinę, ištraukė sūdytos jautienos skardinę ir pabėgo. Kiti nulėkė iš paskos. Paskutinysis vis dar stovėjo, spoksodamas į ją, pražiojęs suglebusią burną, paskui apsisuko ir taip pat leidosi bėgti, bet priešinga kryptimi, tolyn nuo kitų. Pintinė gulėjo ant žemės. Olana stovėjo nejudėdama ir tyliai verkė, nes sūdyta jautiena niekada jai nepriklausė. Paskui pakėlė krepšį, nubraukė smėlį nuo maišelio su kukurūzų miltais ir nuėjo namo.

Olana ir ponia Muokelu beveik dvi savaites mokykloje vengė viena kitos, todėl ji nustebo, kai vieną popietę parėjusi namo pamatė ponią Muokelu, sėdinčią kieme su metaliniu kibiru, pilnu pilkų medienos pelenų.

Ponia Muokelu atsistojo.

– Atėjau pamokyti jūsų, kaip pasidaryti muilą. Ar žinote, po kiek jie dabar pardavinėja paprasčiausią gabalėlį muilo?

Olana žvilgtelėjo į nudėvėtą medvilninį bubu su priklijuotu rūsčiu Jo Ekscelencijos veidu ir suprato, kad ši neprašyta pamoka yra atsiprašymas. Ji paėmė kibirą su pelenais. Nusivedė viešnią į užpakalinį kiemą ir, kai išaiškino ir parodė, kaip gaminti muilą, paliko pelenus prie cementinių blokų krūvos.

Vėliau Odenigbas papurtė galvą, kai Olana apie tai jam pasakojo. Jiedu sėdėjo po nendrine verandos stogine ant medinio suolo, atremto į sieną.

– Jai nereikėjo mokyti tavęs, kaip pasidaryti muilą. Neįsivaizduoju tavęs gaminančios muilą.

– Manai, aš nesugebėsiu?

– Jai tiesiog reikėjo atsiprašyti.

– Turbūt perlenkiau lazdą, nes tai buvo susiję su Kainene. – Olana pasislinko ant suolo. – Kaži ar Kainenė gavo mano laiškus.

Odenigbas nieko nepasakė. Jis paėmė jos ranką, ir ji pasijuto dėkinga, kad yra dalykų, kurių nereikia jam aiškinti.

– Ar ponios Muokelu krūtinė smarkiai plaukuota? – paklausė jis. – Ar žinai?

Olana nebuvo tikra, kuris iš jųdviejų pirmas susijuokė, bet staiga jiedu ėmė triukšmingai kvatoti, beveik griūdami nuo suolo. Kiti dalykai taip pat pasirodė juokingi. Odenigbas pasakė, kad danguje nėra nė debesėlio, o ji antrino, kad oras labai palankus bombonešiams, ir jie vėl pratrūko juoktis. Pro šalį ėjo ir pasisveikino mažas berniukas su šortais, pro jų skyles buvo matyti išdžiūvęs jo užpakalis, ir jie, vos spėję ištarti *laba diena*, ėmė dar labiau kvatoti. Jie vis dar šypsojosi ir laikėsi susikabinę už rankų, kai pasirodė ypatingasis Džulijus. Jo tunika žėrėjo blizgučių žvyneliais.

– Atgabenau geriausio palmių vyno! Paprašykite Ugvaus atnešti kelias stiklines, – pasakė jis ir pastatė mažą kanistrą. Jis pats ir puošnūs jo drabužiai sudarė optimistiškos prabangos įspūdį, tarsi nebūtų tokios bėdos, kurios jis negalėtų išspręsti. Kai Ugvus atnešė stiklines, ypatingasis Džulijus pasakė: – Ar girdėjote, kad Haroldas Vilsonas yra Lagose? Jis atsivedė britų armiją, kad mus pribaigtų. Sako, atvyko su dviem batalionais.

– Sėskis, mano drauge, ir nustok pliaukšti nesąmones, – tarė Odenigbas.

Ypatingasis Džulijus nusijuokė ir garsiai šliurptelėjo savo gėrimo.

– Aš pliauškiu nesąmones, *okva ja*? Kur radijas? Gal Lagosas ir nepaskelbs pasauliui, jog britų ministras pirmininkas atvyko, kad padėtų jiems nugalabyti mus, bet tie kvailiai Kadūnoje gali.

Pasirodė mažylė.

– Dėde Džulijau, laba diena.

– Mažyle, mažyle. Kaip tavo kosulys? Jau praeina? – Jis pamerkė pirštą į palmių vyną ir įkišo jai į burną. – Tai padės išgydyti kosulį.

Mažylė nulaižė lūpas patenkinta.

– Džulijau! – tarė Olana.

Ypatingasis Džulijus nerūpestingai pamojavo.

– Nereikia užmiršti alkoholio galios.

– Mažyle, ateik ir sėskis prie manęs, – paliepė Olana. Mažylės suknelė buvo apsitrynusi, per dažnai nešiojama. Olana pasisodino ją ant kelių ir prispaudė prie savęs. Mergaitė bent jau mažiau kosėjo; bent jau valgė.

Odenigbas iš po suolo ištraukė radiją. Orą pervėrė šaižus garsas. Iš pradžių Olana pamanė, kad jis sklinda iš radijo, bet po akimirkos suvokė,

kad tai pavojaus signalas, perspėjantis apie oro ataką. Ji sėdėjo sustingusi. Kažkas iš namo šalimais šūktelėjo: „Priešų lėktuvas!“ tuo pat metu, kai ypatingasis Džulijus suriko: „Į slėptuvę!“ ir šoko skersai verandą, išversdamas palmių vyną. Kaimynai bėgo, rėkavo kažkokius žodžius, jų Olana negalėjo suprasti, nes atkaklus, veriantis garsas skrodė jos galvą. Ji paslydo ant vyno ir suklupo. Odenigbas pakėlė ją, čiupo mažylę ir puolė bėgti. Jau buvo prasidėjęs apšaudymas – iš dangaus lijo šratais, kai Odenigbas laikė atidaręs cinko lakštą, o jie ropojo žemyn į bunkerį. Odenigbas įlindo paskutinis. Ugvus laikė rankoje suspaudęs sriuba ištepliotą šaukštą. Olana pliaukšėjo per svirplius; pirštai jautė jų drėgnokų kūnų glitumą. Kai nė vienas jų jau nebetupėjo ant jos, ji vis dar pliaukšėjo per rankas ir kojas. Pirmojo sprogimo garsas nuaidėjo tolumoje. Paskui sekė kiti, artimesni, garsesni, žemė drebėjo. Balsai aplink Olaną šaukė: „Viešpatie Jėzau! Viešpatie Jėzau!“ Olanai skaudėjo kietai pripildytą pūslę, atrodė, kad ji tuoj sprogs ir ištaškys ne šlapimą, bet iškraipytas maldas, kurias ji murma. Šalia gūžėsi moteriškė su vaiku, mažu berniuku, jaunesniu už mažylę. Bunkerio prieblandoje Olana įžiūrėjo daugybę šiurkščių baltų trichofilijos randų ant vaiko kūno. Dar vienas sprogimas supurtė žemę. Paskui triukšmas nurimo. Visur buvo taip tylu, kad kai jie išsikapanojo iš bunkerio, girdėjosi tolumoje kranksinčių paukščių *ko-ko-ko*. Aplink tvyrojo degėsių smarvė.

– Mūsų priešlėktuvinė gynyba puikiai pasidarbavo! *O di egvu!* – kažkas pasakė.

– Biafra laimės karą!

Ypatingasis Džulijus uždainavo ir netrukus dauguma žmonių gatvėje susibūrė jam pritarti.

Biafra laimės karą.
Šarvuotas automobilis, šaudanti mašina,
Naikintuvas ir bombonešis,
Ha enveghi ike imeri Biafra!

Olana žiūrėjo, kaip aistringai dainuoja Odenigbas, ir mėgino taip pat dainuoti, bet išsikvėpę žodžiai gulėjo ant liežuvio. Smarkiai gėlė kelį; ji paėmė mažylę už rankos ir nuėjo į vidų.

Vakare ji maudė mažylę, kai vėl nuaidėjo aliarmo sirena. Ji čiupo nuogą mergaitę ir išbėgo iš priestato. Mažylė vos neišslydo jai iš glėbio. Skubus lėktuvų riaumojimas ir veriantis priešlėktuvinių pabūklų *ka-ka-ka* sklido iš viršaus, iš apačios, iš visų pusių, priversdamas ją kalenti dantimis. Ji įsmuko į bunkerį ir nebekreipė dėmesio į svirplius.

– Kur Odenigbas? – paklausė ji, po valandėlės pagriebusi Ugvų už rankos. – Kur tavo šeimininkas?

– Jis čia, ponia, – pasakė Ugvus, dairydamasis aplink.

– Odenigbai! – suriko Olana. Bet jis neatsiliepė. Ji neprisiminė, kad būtų mačiusi jį įeinant į bunkerį. Odenigbas vis dar buvo viršuje. Netrukus sugriaudėjo sprogimas, jos ausyse kažkas, regis, atitrūko; ji neabejojo, kad palenkus galvą į šoną iškris į kremzlę panašus kietai minkštas daiktas. Olana pajudėjo angos į bunkerį link. Girdėjo už nugaros Ugvaus balsą: „Ponia? Ponia?“ Moteris, gyvenanti toje pačioje gatvėje, sušuko: „Grįžk! Kur eini? *Ebe ka I na-edže?*“, bet ji nekreipė dėmesio ir išsikeberiojo iš bunkerio.

Saulė švytėjo taip gąsdinamai, kad Olana vos nenualpo. Ji bėgo, širdžiai skaudžiai daužant krūtinę, ir šaukė: „Odenigbai! Odenigbai!“, kol pamatė jį pasilenkusį prie kažko, gulinčio ant žemės. Pažvelgė į nuogą plaukuotą jo krūtinę, į naują jo barzdą ir nuplyšusias šlepetes, ir staiga jo mirtingumas – jų mirtingumas – pribloškė ją suspausdamas gerklę baimės gniaužtais. Ji tvirtai jį apkabino. Netoliese, toje pat gatvėje, liepsnojo namas.

– *Nkem*, viskas gerai, – tarė Odenigbas. – Į jį pataikė kulka, bet žaizda negili.

Jis atstūmė ją ir grįžo prie vyro, kurio ranką tvarstė savo marškiniais.

Ryte dangus atrodė tarsi rami jūra. Olana pasakė Odenigbui, kad jis neis į direktoratą, o ji nemokys; jie visą dieną praleis bunkeryje. Jis nusijuokė.

– Nekvailiok.

– Niekas neleis vaikų į mokyklą, – pasakė ji.

– Ką tuomet veiksi? – jo balsas buvo įprastas, kaip ir jo knarkimas visą naktį, kai ji gulėjo nesudėdama akių, prakaitavo ir įsivaizdavo bombardavimo garsus.

– Nežinau.

Jis pabučiavo ją.

– Bėk į bunkerį, kai pasigirs aliarmo signalas. Nieko neatsitiks. Galiu grįžti truputį vėliau, jei šiandien vyksime mokyti į Mbaizę.

Iš pradžių jo nerūpestingumas ją suerzino, paskui nuramino. Ji tikėjo jo žodžiais, bet tik tol, kol jis čia. Jam išėjus, pasijuto pažeidžiama, neapsaugota. Nesimaudė vonioje. Bijojo išeiti iš namų į lauko išvietę. Bijojo sėdėti, nes galėjo užsnūsti ir būti nepasiruošusi, kai ims kaukti

sirenos. Gėrė vieną vandens puodelį po kito, kol pilvas išsipūtė, bet vis vien jautėsi taip, tarsi visos seilės būtų išsiurbtos iš burnos, o sauso oro gniužulai, rodės, tuoj uždusins.

– Šiandien visą dieną praleisime bunkeryje, – ji pasakė Ugvui.

– Bunkeryje, ponia?

– Taip, bunkeryje. Teisingai išgirdai.

– Bet mes negalime tiesiog sėdėti bunkeryje, ponia.

– Ar aš kalbu prisisėmusi į burną vandens? Pasakiau, sėdėsime bunkeryje.

Ugvus patraukė pečiais.

– Taip, ponia. Ar pasiimti maisto mažylei?

Ji neatsakė. Skels jam antausį, jei jis bent šyptelės, nes jo veide buvo matyti slopinamas linksmumas, kurį kėlė mintis apie tūnojimą drėgnoje duobėje pasiėmus indą su mažylės koše visai dienai.

– Suruošk mažylę, – pasakė ji ir įjungė radiją.

– Taip, ponia, – tarė Ugvus. – *O nvere igvu.* Šį rytą jos plaukuose radau utėlių kiaušinių.

– Ką?

– Utėlių kiaušinių. Bet buvo tik du, daugiau neradau.

– Utėlių? Ką tu sakai? Iš kur jų gali atsirasti? Aš visada rūpinuosi jos švara. Mažyle! Mažyle!

Olana pasistatė mažylę priešais save, išpynė jos kaseles ir ėmė sklaidyti vešlius jos plaukus.

– Tai turbūt tie murzini kaimynai, su kuriais tu žaidi, tie murzini kaimynai.

Jos rankos drebėjo. Ji trūktelėjo plaukų kuokštą, nenorėdama paleisti rankoje sugniaužtų plaukų. Mažylė pravirko.

– Stovėk ramiai! – liepė Olana.

Mažylė išsisuko ir nubėgo pas Ugvų. Stovėjo šalia jo ir žiūrėjo į Olaną suglumusiomis akimis, tarsi jos nebepažintų. Iš radijo nuaidėjęs Biafros nacionalinis himnas nutraukė tylą.

Kylančios saulės šalie, brangi, numylėta,
Mūs narsių didvyrių mylima tėvyne;
Turim gint savo būtį, nes žūsim.
Apsaugosim savo širdis nuo visų nedraugų;
Bet jeigu reik mokėt mirtim už tai, kas mums brangu,
Tada mirkim be baimės krislelio...

Jie klausėsi, kol himnas pasibaigė.

– Išvesk ją į lauką, į verandą, ir būk budrus, – Olana paliepė Ugvui nuvargusiu balsu.

– Neisime į bunkerį?

– Tiesiog išvesk ją į verandą.

– Gerai, ponia.

Olana reguliavo radiją. Buvo dar per anksti pranešimams apie karo veiksmus, ugningiems monologams apie Biafros didybę, kurių klausytis ji desperatiškai troško. BBC transliavo paskutines karo naujienas – popiežiaus, Afrikos vienybės organizacijos, Britų tautų sandraugos emisarai vyko į Nigeriją su taikos pasiūlymais. Ji klausėsi apatiškai ir išjungė aparatą išgirdusi, kad Ugvus su kažkuo kalbasi. Išėjo į lauką pasižiūrėti, kas ten. Ponia Muokelu stovėjo mažylei už nugaros ir pynė kaseles, kurias Olana buvo išleidusi. Jos rankų plaukai žvilgėjo, tarsi ji būtų pasitepusi per daug palmių branduolių aliejaus.

– Jūs taip pat nėjote į mokyklą? – paklausė Olana.

– Žinojau, kad tėvai laikys vaikus namuose.

– Kitaip ir negali būti. Kas čia per bombardavimo be paliovos kampanija?

– Tai dėl to, kad atvyko Haroldas Vilsonas, – sušnarpštė ponia Muokelu. – Jie nori padaryti jam įspūdį, kad jis atsigabentų britų kariuomenę.

– Ypatingasis Džulijus sakė tą patį, bet tai neįmanoma.

– Neįmanoma? – Ponia Muokelu nusišypsojo, tarsi Olana nesuprastų, apie ką ji kalba. – Ypatingasis Džulijus, beje, ar žinote, kad jis pardavinėja suklastotus leidimus?

– Jis yra armijos rangovas.

– Aš nesakau, kad jis nesudarinėja sutartėlių su armija, bet jis parduoda suklastotus leidimus. Jo brolis yra direktorius, ir jie daro tai drauge. Jų dėka aplink zuja visokio plauko sukčių su specialiais leidimais. – Ponia Muokelu baigė pinti ir patapšnojo mažylei per plaukus. – Jo brolis yra nusikaltėlis. Žmonės kalba, kad jis pasirūpino, jog nuo karinės prievolės būtų atleisti visi giminės vyrai, visi iš jo *umunos*. Ir jums reikėtų išgirsti, ką jis daro su tomis jaunomis mergaitėmis, kurios slankioja aplink ieškodamos pagyvenusių turtingų gerbėjų. Sako, kad jis vienu metu į savo miegamąjį nusiveda iki penkių merginų. *Tufia!* Tokius kaip jis pirmiausia reikėtų bausti mirties bausme, kai Biafros valstybė bus galutinai įtvirtinta.

Olana pašoko.

– Ar tai lėktuvas? Tai lėktuvas?

– Lėktuvas, *kva*? – Ponia Muokelu nusijuokė. – Kažkas gretimame name trenkė durimis, ir jums jau atrodo, kad tai lėktuvas.

Olana atsisėdo ant grindų ir ištiesė kojas. Baimė išsekino ją.

– Ar girdėjote, kad mes numušėme jų bombonešį netoli Ikot Ekpenės? – paklausė ponia Muokelu.

– Negirdėjau.

– Ir tai padarė paprastas civilis su medžiokliniu ginklu! Regis, nigeriečiai yra tokie bukagalviai, kad visi, kas jiems dirba, taip pat sukvailėja. Jie per kvaili skristi lėktuvais, kurių jiems davė Rusija ir Britanija, tai pasikvietė baltųjų žmonių, bet net tie baltieji negali pataikyti į jokį taikinį. Cha! Pusė jų bombų net nesprogsta.

– Tos pusės, kuri sprogsta, pakanka, kad būtume nužudyti, – tarė Olana.

Ponia Muokelu kalbėjo toliau, tarsi neišgirdusi Olanos žodžių:

– Girdėjau, kad mūsų *ogbunigvė* privertė juos bijoti Dievo. Afikpe ji nužudė tik penkis šimtus vyrų, bet visas nigeriečių batalionas išsigandęs pasitraukė. Jie niekada nėra matę tokio ginklo. Jie nežino, ką mes dar jiems turime. – Ji sukikeno, papurtė galvą ir trūktelėjo pusę geltonos saulės po kaklu. – Govonas pasiuntė juos subombarduoti Avgaus turgavietės vidurdienį, kai moterys perka ir parduoda. Jis atsisakė leisti Raudonajam Kryžiui atgabenti mums maisto, atsisakė *kpam-kpam*, kad mes visi mirtume iš bado. Bet jam neišdegs. Jei kas nors mus apipiltų ginklais ir lėktuvais taip, kaip pila juos į Nigeriją, šitas reikalas jau seniai būtų pasibaigęs ir visi dabar ramiai sėdėtume savo namuose. Bet mes nugalėsime juos. Ar Dievas miega? Ne!

Ponia Muokelu nusijuokė. Sukaukė sirena. Olana laukė šito šaižaus garso taip ilgai, kad pajuto nuojautos šiurpulį perbėgant per kūną dar jo neišgirdus. Ji atsisuko į mažylę, bet Ugvus jau buvo ją sugriebęs ir bėgo bunkerio link. Buvo girdėti tolimas lėktuvų gausmas tarytum besikaupiantis griaustinis, netrukus ėmė poškėti padriki priešlėktuvinių pabūklų šūviai. Lįsdama į bunkerį, Olana pasižiūrėjo į viršų ir pamatė lyg vanagus sklandančius reaktyvinius bombonešius, šie skrido stulbinamai žemai, apgaubti pilkų dūmų kamuoliais.

Kai jie po kurio laiko išlipo iš bunkerio, kažkas pasakė:

– Jie pataikė į pradinę mokyklą!

– Tie stabmeldžiai subombardavo mūsų mokyklą, – pasakė ponia Muokelu.

– Žiūrėk! Dar viena bomba! – tarė jaunas vyras juokdamasis ir parodė į virš galvų plasnojantį grifą.

Jie įsiliejo į būrį, skubantį Akvakumos pradinės mokyklos link. Du vyrai praėjo pro šalį priešinga kryptimi, nešini pajuodusiu lavonu. Bombos išrausta duobė, gana plati, kad prarytų sunkvežimį, padalijo taką į mokyklą pusiau. Klasių korpuso stogas virto medienos, metalo ir dulkių krūva. Olana nepažino savo klasės. Langai buvo išbyrėję, sienos dar stūksojo. Visai šalia, kur jos mokiniai žaisdavo smėlyje, šrapnelio skeveldra išrausė žemėje elegantišką duobę. Drauge su kitais nešdama iš griuvėsių kelias likusias kėdes, ji galvojo apie tą duobę; kaip įkaitęs plėšrus metalas galėjo nubrėžti dirvoje tokias elegantiškas spirales.

Anksti ryte sirenos tylėjo, todėl, nelauktai pasigirdus bombonešių *vau-vau-vau*, kai Olana maišė kukurūzų miltus su vandeniu ir ruošė mažylei košę, ji žinojo, kad tai nutiks. Kažkas mirs. Galbūt jie visi mirs. Mirtis atrodė vienintelis suprantamas dalykas, kai ji gūžėsi požemyje, kapstė žemę, trynė ją tarp pirštų ir laukė, kada bunkeris sprogs. Bombardavimas artėjo ir garsėjo. Žemė pulsavo. Ji nieko nejautė. Atrodė, išplaukia iš savo vidaus. Sugriaudėjo dar vienas sprogimas, žemė sudrebėjo, ir vienas iš nuogų vaikų, ropojančių paskui svirplius, sukikeno. Paskui sprogimai liovėsi, ir žmonės aplink ją ėmė judėti. Jeigu ji būtų mirusi, jei Odenigbas, mažylė ir Ugvus būtų mirę, bunkeris vis tiek kvepėtų lyg neseniai suarta dirva, saulė vis tiek pakiltų, o svirpliai šokinėtų aplink. Karas vyktų be jų. Olana iškvėpė orą, apimta putojančio įniršio. Kaip tik šis savo nereikšmingumo suvokimas pastūmėjo ją nuo kraštutinės baimės į kraštutinį įtūžį. Ji turi būti svarbi. Nebegyvens suglebusi, laukdama mirties. Kol Biafra laimės, vandalai daugiau nebediktuos jai gyvenimo sąlygų.

Ji pirmoji išlipo iš bunkerio. Moteris, parkritusi šalia vaiko kūno, raičiojosi dulkėse aplink jį raudodama: „Govonai, ką aš padariau tau? Govonai, *oly ihe m mere gi*?“ Kelios moterys susibūrė aplink ir padėjo jai atsikelti. „Nustok verkti, gana, – ramino jos. – Ką darys kiti tavo vaikai?“

Olana nuėjo į užpakalinį kiemą ir kruopščiai apžiūrėjo metalinį pelenų kibirą. Kosėjo įkurdama ugnį; malkų dūmai graužė gerklę.

Ugvus ją stebėjo.

– Ponia? Ar norite, kad aš tai padaryčiau?

– Ne.

Ji pylė pelenus į šaltą vandenį dubenyje ir maišė taip stipriai, kad vanduo aptaškė kojas. Nubraukė purslus į ugnį ir nekreipė dėmesio į

Ugvų. Jis, matyt, pastebėjo pyktį – jis kilo jos kūnu į viršų ir galiausiai ėmė svaiginti. Ugvus tylėdamas nuėjo į vidų. Iš gatvės vėl ataidėjo raudančios moters balsas, kimesnis ir plonesnis nei prieš tai. *Govonai, ką aš padariau tau? Govonai, oly ihe m mere gi?* Olana įpylė truputį palmių aliejaus į atvėsintą mišinį ir maišė tol, kol rankos sustingo iš nuovargio. Iš pažastų varvantis prakaitas, jėgų antplūdis, privertęs širdį tuksėti, keisto kvapo tyrė, susidariusi mišiniui atvėsus, buvo be galo malonūs. Ji pagamino muilą.

Kitą dieną Olana nebėgo per aikštę eidama į mokyklą. Atsargumas tapo silpnumo ir netikėjimo požymiu. Žingsniavo tvirtai ir dažnai dairėsi į giedrą dangų ieškodama reaktyvinių bombonešių, kad sustotų ir apsvaidytų juos akmenimis bei žodžiais. Į mokyklą susirinko apie ketvirtadalis jos klasės mokinių. Ji pasakojo jiems apie Biafros vėliavą. Vaikai sėdėjo ant lentų ir blankūs rytmečio saulės spinduliai sroveno į bestogę klasę, kai ji, išvyniojusi medžiaginę Odenigbo vėliavą, aiškino simbolių reikšmę. Raudona žymėjo šiaurėje išžudytų brolių ir seserų kraują, juoda – gedulą dėl jų žūties, žalia – būsimą Biafros klestėjimą ir galų gale pusė geltonos saulės pranašavo šlovingą ateitį. Ji mokė juos pakelti ranką skriejančiam saliutui kaip Jo Ekscelencijos ir paprašė nukopijuoti jos piešinį, kuriame buvo pavaizduoti du lyderiai: Jo Ekscelencija, apkūnus, nupieštas dvigubomis linijomis, ir bejėgis Govono kūnas, apvedžiotas vienguba linija.

Nkiruka, gabiausia jos mokinė, užtušavo kontūrus taip, kad jie susiliejo su veidais, ir keliais pieštuko brūkštelėjimais suteikė Govonui piktą išraišką, o Jo Ekscelencijai – šypseną.

– Norėčiau išžudyti visus vandalus, mis, – tarė ji, priėjusi paduoti piešinio. Šypsojosi anksti subrendusio vaiko šypsena, vaiko, žinančio, kad pasakė teisingą dalyką.

Olana spoksojo į ją nežinodama, ką pasakyti.

– Nkiruka, eik ir atsisėsk, – galų gale paliepė ji.

Kai Odenigbas grįžo namo, ji pirmiausia pasakė jam, kaip banaliai žodis *išžudyti* suskambo vaiko lūpose ir kokia ji jautėsi kalta. Jiedu kalbėjosi miegamajame, radijas buvo pritildytas ir iš gretimo kambario girdėjosi skardus mažylės juokas.

– Ji iš tikrųjų nieko nenori žudyti, *nkem*. Tu mokai ją patriotizmo, – pasakė Odenigbas, nusispirdamas batus.

 – Nežinau.

Jo žodžiai padrąsino ją kaip ir išdidumas jo veide. Jam patiko, kad šį kartą ji kalbėjo tvirtai ir dalykiškai; regis, galų gale tapo pajėgia dalyve kovojant dėl pergalės.

– Raudonojo Kryžiaus žmonės šiandien prisiminė mūsų direktoratą, – pasakė jis ir parodė mažą parsineštą dėžutę.

Olana ją atidarė ir ant lovos išdėliojo mažas dėžutes su sutirštintu pienu, ploną „Olvatino" skardinę ir maišelį druskos. Tikra prabanga. Per radiją energingas balsas pranešė, kad narsūs Biafros kariai stumia vandalus lauk ties Abakalike.

– Surenkime pobūvį, – tarė ji.

– Pobūvį?

– Mažą pietų pobūvį. Žinai, tokį, kokius dažnai rengdavome Nsukoje.

– Greitai viskas grįš į savo vietas, *nkem*, ir surengsime daugybę pobūvių laisvoje Biafroje.

Jai patiko, kaip jis tai sako, *laisvoje Biafroje*, ir atsistojusi ji prispaudė prie jo lūpų savąsias.

– Taip, bet mes galime surengti karo meto pobūvį.

– Mums patiems vos užtenka maisto.

– Turime daugiau nei užtektinai.

Jos lūpos vis dar buvo prie jo lūpų. Šie žodžiai netikėtai įgijo kitą prasmę, ji atšlijo ir vienu sklandžiu judesiu nusitraukė per galvą suknelę. Atsegiojo jo kelnes. Neleido jam nusimauti jų. Atsuko savo nugarą, atsirėmė į sieną ir įvedė jį į save, sujaudinta jo nustebimo, tvirtų jo rankų sau ant klubų. Žinojo, kad turi pritildyti balsą, nes gretimame kambaryje yra mažylė su Ugvumi, vis dėlto neįstengė suvaldyti dejonių dėl primityvaus pirmykščio malonumo, kurį jautė banga po bangos. Jam pasibaigus abu rėmėsi į sieną aikčiodami ir kikendami.

26

Ugvus nekentė maisto iš pagalbos centro. Ryžiai buvo išpurtę, visiškai nepanašūs į laibus grūdelius Nsukoje, kukurūzų miltai, įmaišyti į karštą vandenį, niekada vienodai nesutirštėdavo, o pieno milteliai arbatos puodeliuose nusėsdavo sunkiai įveikiamais gumulais. Dabar jis raukėsi semdamas kiaušinių trynių miltus. Sunku patikėti, kad tie išsivadėję miltai padaryti iš tikrų vištų kiaušinių. Jis supylė juos į tešlos mišinį ir išmaišė. Lauke ant ugnies kaito puodas, iki pusės pripildytas smėlio; jis leis jam dar labiau įkaisti, o paskui įdės tešlą. Iš pradžių skeptiškai žiūrėjo, kai ponia Muokelu mokė Olaną šio kepimo būdo; nemažai žinojo apie ponios Muokelu idėjas – šiaip ar taip, Olanos rankų darbo muilas, ta juosvai rusva tyrė, panaši į vaikų viduriavimą, atsirado jos dėka. Bet pirmasis Olanos iškeptas tešlainis pavyko neblogai; ji nusijuokė ir pasakė, kad pernelyg įžūlu vadinti tai pyragu – šitą miltų, palmių aliejaus ir džiovintų kiaušinių trynių mišinį, bet jie bent jau tinkamai panaudojo savo miltus.

Raudonasis Kryžius Ugvų erzino; ar jie negali paklausti biafriečių, kokių produktų jiems labiausiai reikia, užuot siuntę tiek daug prėskų miltų. Kai duris atvėrė naujas pagalbos centras, į kurį Olana ėjo su rožančiumi po kaklu, nes ponia Muokelu pasakė, kad „Caritas“ žmonės dosnesni katalikams, Ugvus tikėjosi, kad maisto reikalai pagerės. Bet tai, ką ji parsinešė, buvo pažįstama, džiovinta žuvis net dar sūresnė, o ji dainavo linksmu veidu dainą, kurią moterys traukė centre:

„Caritas“, ačiū tau,
„Caritas“ si anji taba okporoko
na kvašiorkor ga-ana.

Tomis dienomis, kai grįždavo tuščiomis rankomis, ji nedainuodavo. Sėdėdavo verandoje, žiūrėdavo į nendrinį stogą ir sakydavo: „Ar prisimeni, Ugvau, kaip mes išmesdavome sriubą su mėsa, pastovėjusią tik dieną?“

„Taip, ponia“, – atsakydavo Ugvus. Jei tik jis pats galėtų eiti į pagalbos centrą... Ugvus įtarė, kad Olana su savo anglakalbiu padorumu laukia eilės, kol visi produktai išsibaigia. Bet jis negalėjo eiti, nes dieną

ji nebeišleisdavo jo iš namų. Visur sklido gandai apie prievarta paimtuosius į karo tarnybą. Jis neabejojo, kad toje pačioje gatvėje gyvenantis berniukas vidury dienos buvo nutemptas ir tą patį vakarą su nuskusta galva ir be jokių mokymų pasiųstas tiesiai į frontą. Tačiau Ugvus manė, kad Olana persistengia. Žinoma, jis dar galėjo eiti į turgų. Tikrai neturėjo keltis prieš aušrą parnešti vandens.

Ugvus išgirdo balsus svetainėje. Ypatingasis Džulijus kalbėjo beveik taip pat garsiai kaip ir šeimininkas. Jis išims pyragą, paskui nuravės daržovių sklypelį, prižėlusį gumbuotų žalėsių, arba nuėjęs atsisės ant cementinių blokų krūvos ir spoksos į priešais stovintį namą – gal pasirodys Eberečė ir sušuks: „Kaimyne, kaip laikaisi?“ Jis pamojuos jai ir įsivaizduos, kaip sugriebia tuos sėdmenis. Pats nustebo dėl to, koks jautėsi laimingas, kai ji su juo pasisveikino. Pyragas išėjo traškus išorėje ir drėgnas bei minkštas viduje. Jis atpjovė kelias plonas riekeles ir išdėliojo į lėkštutes. Ypatingasis Džulijus ir Olana sėdėjo, šeimininkas stovėjo, gestikuliavo ir pasakojo apie kaimą, kuriame lankėsi paskutinį kartą, apie tai, kaip žmonės *oji* šventykloje paaukojo ožį, kad apsisaugotų nuo vandalų užpuolimo.

– Visą ožį! Tiek baltymų perniek! – pasakė ypatingasis Džulijus ir nusijuokė.

Šeimininkas nesijuokė.

– Ne, ne, negalima neįvertinti tokių dalykų psichologinės reikšmės. Niekada nesiūlome ožį suvalgyti.

– O, pyragas! – tarė ypatingasis Džulijus. Nekreipdamas dėmesio į šakutę, susigrūdo gabalėlį į burną. – Labai gerai, labai gerai. Ugvau, tu turi pamokyti žmones mano namuose, nes viskas, ką jie gamina iš mūsų miltų, yra *čin-čin*, kiekvieną dieną *čin-čin*, *čin-čin*, be to, kietas ir be skonio! Mano dantims galas.

– Ugvus visur daro stebuklus, – tarė Olana. – Jis lengvai priverstų bankrutuoti tą moterį iš „Kylančios saulės“ baro.

Profesorius Ekvenugas pabeldė į atviras duris ir įėjo į vidų. Jo rankos buvo aptvarstytos kremo spalvos tvarsčiais.

– *Dianji*, kas jums nutiko? – paklausė šeimininkas.

– Nudegimas. – Profesorius Ekvenugas stebeilijo į aptvarstytas savo rankas, tarsi tik dabar supratęs, kad nebeturi ilgojo nago, kurį galėtų glostyti. – Mes surinkinėjame kai ką labai didelį.

– Ar tai pirmasis biafriečių gamybos reaktyvinis bombonešis? – erzino Olana.

– Kai kas labai didelis, jis pasirodys, kai ateis laikas, – tarė profesorius Ekvenugas paslaptingai šypsodamasis. Jis valgė negrabiai; pyrago kąsniai nukrisdavo dar nepasiekę jo burnos.

– Tai turėtų būti diversantų išaiškinimo mašina, – pasakė šeimininkas.

– Taip! Prakeiktų diversantų. – Ypatingasis Džulijus išleido spjūvio garsą. – Jie išdavė Enugu. Kaip galima palikti civilius ginti mūsų sostinės su paprasčiausiomis mačetėmis? Lygiai taip pat praradome Nsuką, atsitraukę be jokios priežasties. Ar tik vienas iš vadovaujančių karininkų neturi žmonos hausės? Ji primaišė į jo valgį užkerėtų vaistų.

– Mes susigrąžinsime Enugu, – pasakė profesorius Ekvenugas.

– Kaip susigrąžinsime Enugu, jei vandalai jį okupavo? – prieštaravo ypatingasis Džulijus. – Jie grobia net unitazų dangčius! Unitazų dangčius! Man pasakojo iš Udžio pabėgęs žmogus. Jie pasirenka geriausius namus ir verčia gyventojų žmonas ir dukteris išskėsti prieš juos kojas ir virti jiems valgį.

Ugvus taip aiškiai įsivaizdavo savo motiną, Anuliką ir Nesinačę, išskėstas po purvinu saulės nujuodintu hausų kareiviu, kad ėmė virpėti. Jis išėjo į lauką ir atsisėdo ant cementinio bloko, desperatiškai trokšdamas patekti į namus, nors minutėlei, kad įsitikintų, jog joms nieko nenutiko. Gal vandalai jau tenai ir užgrobė jo tetulės trobelę su gofruotosios skardos stogu? O gal jo šeima pabėgo su ožkomis ir vištomis, kaip visi tie žmonės, plūstantys į Umuahiją? Pabėgėliai – Ugvus matė juos, kasdien vis daugiau ir daugiau, naujus veidus gatvėse, prie viešojo vandens gręžinio, turgavietėje. Moterys dažnai beldė į duris ir klausė, ar nėra kokio nors darbo, kurį galėtų atlikti mainais už maistą. Jos ateidavo su liesais, nuogais savo vaikais. Kartais, prieš sakydama, kad darbo nėra, Olana duodavo joms šaltame vandenyje išmirkyto *gari*. Ponia Muokelu priėmė aštuonių giminaičių šeimą. Ji atsivesdavo vaikus pažaisti su mažyle, ir kiekvieną kartą, jiems išėjus, Olana prašydavo Ugvaus atidžiai apžiūrėti mergaitės galvą, ar nėra utėlių. Kaimynai priėmė gimines. Šeimininko pusbroliai atvyko kelioms savaitėms ir nakvojo svetainėje, kol išvyko stoti į armiją. Bėgančių, išvargusių, benamių žmonių buvo tiek daug, kad Ugvus nenustebo, kai vieną popietę Olana grįžo namo ir pasakė, kad Akvakumos pradinėje mokykloje bus įrengta pabėgėlių stovykla.

– Jau atvežė bambukinių lovų ir virtuvės rakandų. Kitą savaitę atvyks naujasis Mobilizacijos skyriaus direktorius, – kalbėjo ji nuvargusiu balsu. Nukėlė dangtį nuo puodo, stovinčio ant viryklės, ir stebeilijo į virtų batatų griežinėlius.

– O kaip vaikai, ponia?

– Paklausiau mokyklos vedėjos, ar negalėtume kur nors persikelti, o ji pasižiūrėjo į mane ir ėmė juoktis. Mes paskutiniai. Visos Umuahijos mokyklos tapo pabėgėlių arba kariuomenės mokymų stovyklomis. – Ji užvožė puodą. – Ketinu organizuoti mokymą čia, kieme.

– Su ponia Muokelu?

– Taip, ir su tavimi, Ugvau. Tu mokysi vieną klasę.

– Gerai, ponia. – Šis pasiūlymas sujaudino jį ir paglostė širdį. – Ponia?

– Taip?

– Kaip manote, ar mano gimtinėje yra vandalų?

– Aišku, ne, – griežtai pasakė Olana. – Tavo gimtinė per maža. Jeigu jie kur nors ir apsistojo, tai nebent universitete.

– Bet jeigu jie užėmė Opės kelią į Nsuką...

– Sakau, tavo gimtasis kaimas per mažas! Jie nesuinteresuoti ten likti. Suprask, ten nėra dėl ko likti. Juk tai viso labo mažytis kaimelis brūzgynuose.

Ugvus ir Olana žiūrėjo vienas į kitą. Tyla buvo sunki ir slegianti.

– Planuoju parduoti ruduosius batus mamai Oničai ir pasiūti mažylei naują, gražią suknelę, – galų gale tarė Olana. Ugvus pamanė, kad jos balsas skamba nenatūraliai.

Jis pradėjo plauti lėkštes.

Ugvus pamatė gatve grakščiai artėjantį juodą „Mercedes-Benz“; jo metalinis numerio ženklo skydelis su užrašu DIREKTORIUS tviskėjo saulėje. Netoli Eberečės namo automobilis, žvilgus ir didžiulis, sulėtino greitį. Ugvus tikėjosi, kad jie sustos paklausti kelio į pradinę mokyklą, tada jis galės gerai apžiūrėti prietaisų skydelį. Tačiau jie ne tik sustojo; pravažiavo pro jį į kiemą. Pasiuntinys, įsispraudęs į standžią uniformą, iššoko atidaryti užpakalinių durelių automobiliui dar visiškai nesustojus. Saliutu pasveikino išlipantį direktorių.

Tai buvo profesorius Ezeka. Atrodė ne toks aukštas, kokį Ugvus prisiminė; priaugo šiek tiek svorio ir plonas jo kaklas papilnėjo. Ugvus spoksojo. Jis ir jo puikiai sukirptas kostiumas bylojo apie naują ir išpuoselėtą pojūtį, bet arogantiška išraiška liko ta pati kaip ir kimus balsas:

– Jaunuoli, ar tavo šeimininkas viduje?

– Ne, pone, – atsakė Ugvus. Nsukoje profesorius Ezeka vadino jį Ugvumi; dabar, regis, jo nepažino. – Jis išėjo į darbą, pone.

– O tavo ponia?

– Ji išėjo į pagalbos centrą, pone.

Profesorius Ezeka mostelėjo pasiuntiniui atnešti popieriaus lapą, brūkštelėjo kelis žodžius ir padavė Ugvui. Sidabrinis jo rašiklis švytėjo.

– Pasakyk jiems, kad atvyko Mobilizacijos skyriaus direktorius.

– Taip, pone.

Ugvus prisiminė, kaip Nsukoje jis skrupulingai tyrinėdavo taures, visada sėdėdavo sukryžiavęs kojas ir nepritardavo šeimininkui. Kai automobilis labai lėtai nuvažiavo tolyn, tarsi vairuotojas žinotų, kiek žmonių jį stebi, pro šalį praėjo Eberečė. Ji dėvėjo ankštą sijoną, tobulai prigludusį prie apskritų jos sėdmenų.

– Kaimyne, kaip laikaisi? – paklausė ji.

– Gerai. Kaip tu laikaisi?

Ji gūžtelėjo, o tai reiškė taip sau.

– Ar tas, kuris ką tik nuvažiavo, buvo pats Mobilizacijos skyriaus direktorius?

– Profesorius Ezeka? – paklausė jis nerūpestingai. – Taip, mes jį labai gerai pažinojome Nsukoje. Jis kas dieną ateidavo į mūsų namus ir valgydavo mano išvirtą pipirų sriubą.

– Ech! – Ji nusijuokė išplėtusi akis. – Jis yra Didelis Žmogus. *Ihukvara moto?* Ar matei tą automobilį?

– Originali importuota važiuoklė.

Jie valandėlę patylėjo. Ugvus niekada anksčiau su ja taip ilgai nesikalbėjo ir nematė jos iš taip arti. Troško žvilgtelėti žemyn, į didingus sėdmenis. Jis iš visų jėgų stengėsi susitelkti į jos veidą, dideles jos akis, smulkius spuogelius ant kaktos, plaukus, supintus į raišteliais apvyniotas smailes. Ji taip pat žiūrėjo į jį, ir jis pasigailėjo, kad dėvi kelnes su skyle ties keliu.

– Kaip laikosi mažoji mergaitė? – paklausė ji.

– Mažylė laikosi gerai. Ji miega.

– Ar ateisi padirbėti prie pradinės mokyklos stogo?

Ugvus žinojo, kad armijos rangovas paaukojo truputį gofruotosios skardos sprogimo nugriautam stogui atstatyti ir savanoriai maskavo jį palmių lapais. Bet neplanavo prie jų prisidėti.

– Taip, ateisiu, – tarė jis.

– Tada susitiksim.

– Viso. – Ugvus laukė, kol ji nusisuks, ir jis galės paspoksoti į tolstantį užpakalį.

Grįžo Olana, nešina tuščiu krepšiu. Ji perskaitė profesoriaus Ezekos žinutę su kreiva šypsenėle veide.

– Taip, mes tik vakar išgirdome naujieną, kad jis yra naujasis direktorius. Ir kaip būdinga jam – parašyti kažką panašaus.

Ugvus jau buvo perskaitęs raštelį – *Odenigbai ir Olana, užsukau pasisveikinti. Vėl užsuksiu kitą savaitę, jei ištrūksiu iš šito nuobodaus naujo darbo. Ezeka,* – bet paklausė:

– Kodėl, ponia?

– O, jis visada jautėsi esąs truputį geresnis už visus kitus. – Olana padėjo raštelį ant stalo. – Profesorius Ačara ketina mums padėti gauti knygų, suolų ir klasės lentą. Daug moterų žadėjo atsiųsti savo vaikus kitą savaitę.

Ji atrodė susijaudinusi.

– Tai gerai, ponia. – Ugvus pamindžikavo. – Eisiu padirbėti prie mokyklos stogo. Grįšiu ruošti mažylei valgį.

– O, – tarė Olana. Ugvus žinojo, kad ji galvoja apie ėmimą į karo tarnybą.

– Manau, kad svarbu padėti atlikti tokius darbus, ponia, – pasakė jis.

– Žinoma. Taip, tu privalai padėti. Bet prašau, būk atsargus.

Ugvus iš karto pastebėjo Eberečę; ji buvo tarp vyrų ir moterų, susilenkusių prie palmių lapų krūvos, pjaustančių, lyginančių ir perdavinėjančių lapus vyrui, stovinčiam ant medinių kopėčių.

– Kaimyne! – tarė ji. – Aš visiems sakau, kad tavo žmonės asmeniškai pažįsta direktorių.

Ugvus nusišypsojo ir pasakė visiems *laba diena*. Vyrai ir moterys sumurmėjo *laba diena* ir *efe*, ir *nno*, susižavėję ir reikšdami pagarbą, kurią sukėlė mintis, ką jis pažįsta. Staiga jis pasijuto svarbus. Kažkas padavė jam trumpą kardą. Ant laiptų sėdėjo moteris ir malė melionų sėklas, kelios mažos mergaitės po mangų medžiu žaidė kortomis, vyriškis drožinėjo lazdą pasiramsčiuoti, jos rankena buvo rūpestingai išraižytas barzdotas Jo Ekscelencijos veidas. Ore tvyrojo puvėsių kvapas.

– Įsivaizduok, kaip reikėtų gyventi tokioje vietoje, – Eberečė prisilenkė arčiau pašnibždėti. – O dabar ateis dar daugiau, nes pasidavė Abakalikė. Žinai, nuo tada, kai buvo okupuotas Enugu, apgyvendinti žmones tapo itin sunku. Kai kurie dirbantys direktoratuose miega net savo automobiliuose.

– Tai tiesa, – sutiko Ugvus, nors nebuvo įsitikinęs. Jam patiko, kad ji kalba su juo, patiko familiarus jos draugiškumas. Jis ėmė tvirtais kirčiais

pjaustyti palmių lapus. Klasėje kažkas įjungė radiją: narsūs Biafros kariai baigia priešų sudorojimo operaciją sektoriuje, jo Ugvus aiškiai neišgirdo.

– Mūsų berniukai duoda jiems garo! – pasakė moteris, malanti melionų sėklas.

– Biafra laimės karą, Dievas tai užrašė danguje, – tarė vyras su barzda, supinta į vieną ploną vijų.

Eberečė sukikeno ir šnipštelėjo Ugvui:

– Laukinis. Net nežino, kad tai Bi-afra, o ne Ba-jafra.

Ugvus nusijuokė. Ant palmių lapų ropojo daugybė riebių, juodų skruzdėlių, ir kai viena jų užlipo jai ant rankos, ji suspiegė bejėgiškai žiūrėdama į jį. Ugvus nubraukė skruzdėlę ir pajuto šiltą jos odos drėgmę. Ji norėjo, kad jis nubrauktų vabalą; neatrodė panaši į žmogų, bijantį skruzdėlių.

Viena moteris prie nugaros buvo prisirišusi mažą berniuką. Ji pasitaisė vaiką prilaikantį apdarą ir pasakė:

– Mes ėjome namo iš turgaus, kai paaiškėjo, kad vandalai užgrobė geležinkelių mazgą ir apšaudė kaimą. Negalėjome grįžti namo. Teko apsisukti ir bėgti. Turėjau tik šį apdarą, palaidinę ir kelias monetas už parduotus pipirus. Nežinau, kur yra du mano vaikai, eidama į turgų juos palikau namuose.

Ji pratrūko verkti. Ugvus krūptelėjo, apstulbintas staiga pasirodžiusių ašarų.

– Moterie, nustok verkti, – atžariai tarė vyras su pinta barzda.

Moteris nesiliovė raudoti. Jos vaikas taip pat ėmė verkšlenti.

Nešdamas pluoštą lapų kopėčių link, Ugvus stabtelėjo žvilgtelėti į vieną iš klasių. Ji buvo tokia užgriozdinta virimo puodais, miegojimo dembliais, metalinėmis dėžėmis ir bambukinėmis lovomis, kad atrodė, jog niekada ir nebuvo kuo nors kitu, tik visokiausio plauko žmonių, neturinčių daugiau kur eiti, namais. Ryškus plakatas ant sienos skelbė: IŠGIRDĘS ORO ATAKĄ NEPULK Į PANIKĄ. JEI MATAI PRIEŠĄ, PAKLOK JĮ. Kita moteris su kūdikiu, pririštu prie nugaros, purvino vandens lovyje plovė manijokų šakniagumbius. Vaiko veidas buvo raukšlėtas. Ugvus vos neužspringo, kai priėjo arčiau ir suvokė, kad puvėsių smarvę skleidė jos vanduo: anksčiau jame mirkė manijokus, gal net dienų dienas, o dabar naudoja dar kartą. Baisus dvokas rietė nosį, priminė purviną tualetą, apkartusias šutintas pupeles ir sugedusius virtus kiaušinius.

Jis sulaikė kvapą ir grįžo prie palmių lapų. Raudanti moteris nukarusia krūtimi žindė kūdikį.

– Miestelis nebūtų pasidavęs, jei ne diversantai, įsimaišę tarp mūsų! – pasakė supintos barzdos savininkas. – Aš buvau civilinis gynėjas. Žinau, kiek šnipų išaiškinome, ir visi jie Upių žmonės. Sakau jums, nebegalime pasitikėti tomis mažumomis, nekalbančiomis ibų kalba.

Jis nutilo ir pasisuko nugirdęs riksmus, sklindančius iš mokyklos kiemo vidurio, kur keli berniūkščiai žaidė karą. Jie atrodė dešimties, vienuolikos metų, apsikaišę galvas palmių lapais ir įsitvėrę bambukinius šautuvus. Ilgiausias šautuvas priklausė biafriečių pusės vadui, aukštam, rūsčiam vaikui su aštriais skruostikauliais.

– Į ataką! – šaukė jis.

Berniukai puolė šliaužti į priekį.

– Ugnis!

Jie plačiai užsimoję sviedė akmenis, paskui, pagriebę šautuvus, nudūmė prie kitų berniukų, nigeriečių, pralaimėtojų.

Barzdočius ėmė ploti.

– Tie berniokai nuostabūs! Duokit jiems ginklų, ir jie išgainios visus vandalus.

Kiti žmonės plojo ir sveikino berniukus pritarimo šūksmais. Palmių lapus visi trumpam pamiršo.

– Žinote, kai prasidėjo šis karas, aš vis mėginau įstoti į armiją, – pasakė barzdotasis vyras. – Ėjau visur, bet mane vis atmesdavo dėl mano kojos, todėl teko papildyti civilinių gynėjų gretas.

– O kas tavo kojai? – paklausė moteris, malanti melionų sėklas.

Jis pakėlė koją. Jai trūko pusės pėdos, o tai, kas liko, atrodė kaip senas susirietęs batatas.

– Praradau ją šiaurėje, – paaiškino jis.

Įsivyravo tyla, palmių lapai traškėjo per garsiai. Tada iš klasės paskui mažą vaiką išėjo moteris, pliaukšėdama jam per galvą. „Tai tu sudaužei tik vieną lėkštę? Ne, išdaužyk visas mano lėkštes. Išdaužyk jas! *Kuva ha!* Juk turime jų daug, ar ne? Atėjome su visomis savo lėkštėmis, tiesa? Daužyk jas!“ – šaukė ji. Maža mergaitė pabėgo prie mangų medžio. Motina dar valandėlę pastovėjo keikdamasi ir murmėdama, kad toms dvasioms, kurios pasiuntė vaiką sudaužyti jos kelių lėkščių, nepasiseks. Paskui grįžo į klasę.

– Kodėl vaikas negalėjo sudaužyti lėkštės? Vis tiek nėra ką iš jos valgyti, – rūgščiai paklausė žindanti moteris, vis dar šniurkščiodama.

Jie nusijuokė, ir Ebereče, pasilenkusi prie Ugvaus, pašnibždėjo, kad iš barzdoto vyro burnos sklinda smarvė, turbūt dėl to jo ir nepaėmė į armiją. Ugvus skausmingai troško prisispausti prie jos visu kūnu.

Jie išėjo drauge, ir Ugvus žvilgtelėjo atgal, norėdamas įsitikinti, ar visi pastebėjo, jog jiedu kartu. Pro juos praėjo kareivis su Biafros armijos uniforma ir šalmu. Jis kažką garsiai ir beveik nesuprantamai malė maišyta anglų kalba. Eidamas svyravo, atrodė, tuoj nugrius į šoną. Turėjo vieną visą ranką, o iš kitos buvo likęs tik strampas, pasibaigiantis ties alkūne. Ebereče jį stebėjo.

– Jo giminės nežino, – pasakė ji tyliai.

– Ko?

– Jo giminės mano, kad jis sveikas ir kovoja už mus.

Kareivis šaukė: „Nešvaistykit kulkų! Sakau, vienam vandalui viena taikli kulka!“, o aplink jį susibūrę maži vaikigaliai iš jo šaipėsi, juokėsi, jį pravardžiavo.

Ebereče paspartino žingsnį.

– Mano brolis pačioje pradžioje įstojo į armiją.

– Nežinojau.

– Taip. Jis tik kartą buvo sugrįžęs. Visi mūsų gatvės kaimynai atėjo jo pasveikinti ir vaikai pešėsi, kad galėtų pačiupinėti jo uniformą.

Ji tylėjo, kol jie priėjo jos namą ir ji pasuko į šoną.

– Tegu išaušta diena, – tarė ji.

– Iki rytojaus, – tarė Ugvus. Gailėjosi, kad daugiau nieko jai nepasakė.

Ugvus išdėstė verandoje tris suolus Olanos klasei ir du prie įėjimo į kiemą poniai Muokelu; savo klasei, kurioje mokysis mažiausi vaikai, pastatė du suolus šalia cementinių blokų krūvos.

– Kasdien mokysime matematikos, anglų kalbos ir pilietiškumo pagrindų, – Olana pasakė Ugvui ir poniai Muokelu mokymo pradžios išvakarėse. – Privalome užtikrinti, kad karui pasibaigus visi mokiniai lengvai prisitaikytų nuolatinėje mokykloje. Išmokysime juos taip tobulai kalbėti anglų ir ibų kalbomis, kaip kalba Jo Ekscelencija. Išmokysime juos didžiuotis didžiąja savo tauta.

Ugvus žiūrėjo į ją ir spėliojo, ar jos akyse tviska ašaros, ar tai tik saulės atspindys. Troško išmokti iš jos ir ponios Muokelu visko, kas įmanoma, kad parodytų jai, jog sugeba. Pirmąją mokymo dieną jis triūsė prie klasės lentos, atrėmė ją į medžio rąstgalį, kai viena moteris, ypatingojo Džulijaus giminaitė, atvedė savo dukterį. Ji įsistebeilijo į Ugvų.

– Ar šitas taip pat yra mokytojas?

– Taip.

– Ar jis ne jūsų patarnautojas? – jos balsas buvo rėksmingas. – Nuo kada tarnai pradėjo mokyti, *bikokva*?

– Jeigu nenorite, kad jūsų duktė mokytųsi, veskitės ją namo, – pasakė Olana.

Moteris trūktelėjo dukterį už rankos ir išėjo. Ugvus neabejojo, kad Olana žiūrės į jį su užuojauta, kuri jį suerzins labiau nei ta moteris. Bet ji gūžtelėjo pečiais ir tarė:

– Juo geriau, kad atsikratėme! Jos duktė turi utėlių. Mačiau jos plaukuose.

Kiti tėvai elgėsi priešingai. Su baiminga pagarba žvelgė į Olaną, gražų jos veidą, nereiklią jos rinkliavą ir tobulą anglų kalbą. Atnešė palmių aliejaus, batatų ir *gari*. Moteris, prekiaujanti už fronto linijos, atitempė viščiuką. Armijos rangovas atvedė du savo vaikus ir atgabeno dėžę knygų – elementorių, šešis egzempliorius *Čaikas ir upė*, aštuonis supaprastintus *Išdidumas ir prietarai* leidimus; kai Olana atidarė dėžes ir apsivijo jį rankomis, Ugvų papiktino geidulingas pasitenkinimas nustebusio vyro veide.

Po pirmosios savaitės Ugvus įsitikino, kad ponios Muokelu žinios labai menkos. Ji dvejodama skaičiuodavo paprasčiausią dalybą, skaitė tyliai murmėdama, tarsi bijotų sakinių, ir barė mokinius už klaidas, nepasakydama, kaip turėtų būti iš tikrųjų. Taigi jis stebėjo tik Olaną. „Aiškiai tarkite! Aiškiai tarkite!“ – sakydavo ji mokiniams, pakėlusi balsą. „Set-tle. Set-tle. Žodyje nėra *R!*“ Ji kasdien liepdavo kiekvienam savo mokiniui garsiai skaityti, todėl ir Ugvus privertė savo klasę balsu deklamuoti paprastus žodžius. Mažylė dažnai pradėdavo pirmoji. Septynmečių klasėje ji buvo jauniausia, nesulaukusi nė šešerių, bet nepriekaištingai skaitė *cat*, *pan*, *bed*, tardama panašiai kaip Olana. Tačiau pamiršo vadinti jį mokytoju kaip visi kiti, ir Ugvus vos sutramdė juoką, kai ji pasakė: „Ugvau!“

Baigiantis antrajai savaitei, kai vaikai išsiskirstė, ponia Muokelu pakvietė Olaną pasėdėti su ja svetainėje. Ji patempė savo pernelyg ilgo bubu kraštus ir suspaudė juos tarp kojų.

– Turiu maitinti dvylika žmonių, – tarė ji. – Ir tai neskaičiuojant mano vyro giminaičių, kurie ką tik atvyko iš Abakalikės. Mano vyras sugrįžo iš fronto su viena koja. Ką jis gali nuveikti? Ketinu pradėti *afia ataką* ir pamėginti nusipirkti druskos. Nebegalėsiu mokyti.

– Suprantu, – pasakė Olana. – Bet ar privalote kartu su jais pirkti priešų teritorijoje?

– Ką galima nusipirkti Biafroje? Jie mus užblokavo *kpam-kpam*.

– Bet kaip jūs ten nuvyksite?

– Yra viena pažįstama moteris. Jie tiekia *gari* kariuomenei, taigi jie parūpina jos sunkvežimiui karišką palydą. Sunkvežimis nuveš mus iki Ufumos, o paskui pereisime ribą ten, kur joje yra spragų, Nkverėje–Inijyje.

– Ar ilgai reikės eiti?

– Apie penkiolika ar dvidešimt mylių, nieko nėra neįmanomo ryžtingam žmogui. Nusinešime nigerietiškų monetų, nusipirksime druskos ir *gari*, paskui grįšime atgal prie sunkvežimio.

– Prašau saugotis, mano sese.

– Daug kas taip daro, ir nieko jiems neatsitinka. – Ji pakilo. – Ugvus turės prižiūrėti mano klasę. Žinau, kad jis susidoros.

Ugvus, stovėdamas prie pietų stalo, ant kurio dėstė mažylės *gari* ir sriubą, apsimetė nieko negirdėjęs.

Jis perėmė jos klasę kitą dieną. Džiaugėsi pripažinimo žiburėliais vyresnių vaikų akyse, kai aiškino žodžių reikšmę garsiu šeimininko balsu, sakančiu ypatingajam Džulijui: „Mano žmona ir Ugvus sokratiška savo pedagogika keičia naujosios biafriečių kartos veidą!“, ir labiausiai tuo, kad Eberečė erzindama vadina jį *mokytoju*. Jo veikla padarė jai neabejotiną įspūdį. Pamatęs ją stovint prie savo namo ir stebint, kaip jis moko, Ugvus pakeldavo balsą ir tardavo žodžius atidžiau. Ji ėmė lankytis pamokoms pasibaigus. Sėdėdavo drauge su juo užpakaliniame kieme arba žaisdavo su mažyle, ar stebėdavo, kaip jis ravi daržovių sklypą. Kartais Olana paprašydavo jos nunešti grūdų į malimo punktą toje pačioje gatvėje.

Ugvus nugvelbė truputį pieno ir cukraus, kurių šeimininkas parsinešė iš direktorato, supylė į senas skardines ir atidavė jai. Ji pasakė *ačiū*, bet neatrodė labai sužavėta, todėl jis vieną kaitrų vidurdienį įsėlino į Olanos kambarį ir į sulankstytą popierėlį susižėrė truputį kvepiančių talko miltelių. Turėjo padaryti jai įspūdį. Eberečė juos pauostė, teptelėjo truputį sau ant kaklo ir pasakė:

– Aš neprašiau tavęs pudros.

Ugvus nusijuokė. Pirmą kartą šalia jos nesivaržė. Eberečė papasakojo, kaip jos tėvai įstūmė ją į armijos pareigūno kambarį, o jis klausėsi, tarsi anksčiau nebūtų girdėjęs.

– Jo pilvas buvo didžiulis, – pasakė ji ramiu balsu. – Jis padarė tai greitai, o paskui liepė man gulėti ant jo. Kai užmigo, aš norėjau pasi-

traukti į šoną, bet jis liepė pasilikti. Negalėjau miegoti, todėl visą naktį žiūrėjau į seiles, kurios varvėjo jam iš burnos. – Ji patylėjo. – Jis padėjo mums. Įtaisė mano brolį į svarbų postą kariuomenėje.

Ugvus žiūrėjo į šoną. Pyko, kad ji turėjo tai patirti, niršo ant savęs, nes klausydamasis jos pasakojimo įsivaizdavo ją nuogą ir susijaudino. Kitomis dienomis galvojo apie save ir Eberečę lovoje, kaip smarkiai tai turėtų skirtis nuo jos patirties su pulkininku. Jis elgsis su ja pagarbiai, nes ji to nusipelno, ir darys tik tai, kas jai patinka, tik tai, ko ji tikisi iš jo. Parodys jai pozas, kurias dar Nsukoje matė šeimininko *Trumpame porų vadove*. Plona knygelė buvo įgrūsta į apdulkėjusį darbo kambario lentynos kampą. Kai jis valydamas pamatė ją pirmą kartą, skubiai pavartė puslapius ir permetė akimis pieštuku nuškicuotas diagramas, kurios kažkodėl dar labiau jaudino dėl to, kad buvo nerealios. Vėliau suprato, kad šeimininkas greičiausiai net neprisimena, jog tokią knygą apskritai turi, todėl nusinešė ją į „berniukų namą" ir kelias naktis studijavo. Ketino išbandyti kai kurias pozas su Činjere, bet niekada to nepadarė; metodiškoje jos naktinių vizitų tyloje bet kokios naujovės atrodė neįmanomos. Dabar tos knygelės labai trūko. Jis norėjo prisiminti vieną kitą smulkesnę detalę, pavyzdžiui, ką moteris daro su savo rankomis pusiau iš nugaros, pusiau iš šono padėtyje. Jis apieškojo šeimininko miegamąjį ir pasijuto kvailai, nes žinojo, kad *Trumpo porų vadovo* čia tikrai nėra. Paskui jį apėmė stiprus liūdesys dėl to, kaip mažai knygų buvo ant stalo ir visame name.

* * *

Ugvus ruošė mažylei pusryčius, o šeimininkas maudėsi, kai Olana iš svetainės ėmė šaukti. Radijas buvo įjungtas visu garsu. Ji nubėgo į priestatą su radiju rankose.

– Odenigbai! Odenigbai! Tanzanija mus pripažino!

Šeimininkas išėjo su drėgnu chalatu, laisvai perrištu ties juosmeniu, jo krūtinę dengė žvilgantys šlapi plaukai. Besišypsantis šeimininko veidas be akinių storais stiklais atrodė juokingas.

– *Gini?* Ką?

– Tanzanija mus pripažino! – pakartojo Olana.

– *Ech?* – tarė šeimininkas, ir jie apsikabino, prisispaudė vienas prie kito lūpomis, veidais, taip glaudžiai, kad, rodės, kvėpavo vienas kito kvapu.

Paskui šeimininkas paėmė radiją ir ėmė jį reguliuoti.

– Įsitikinkime. Išgirskime tai iš kitų.

„Amerikos balsas“ pranešė tą patį, taip pat ir prancūzų radijas, jo pranešimą išvertė Olana: Tanzanija yra pirmoji šalis, pripažinusi egzistuojant nepriklausomą Biafros tautą. Pagaliau Biafra egzistuoja. Ugvus pakuteno mažylę, ši nusijuokė.

– Njererė įeis į istoriją kaip tiesos žmogus, – tarė šeimininkas. – Aišku, daug kitų šalių nori mus pripažinti, bet to nepadarys dėl Amerikos. Amerika yra kliūtis!

Ugvus ne visiškai suprato, kodėl Ameriką reikia kaltinti dėl to, kad kitos šalys nepripažįsta Biafros – jis manė, kad čia kalčiausia Britanija, – bet tą pačią popietę rimtai pakartojo šeimininko žodžius Eberečei, tarsi tai būtų jo paties žodžiai. Svilino karštis, jis rado ją miegančią ant dembblio savo namo verandoje.

– Ebereče, Ebereče, – pašaukė jis.

Ji atsisėdo paraudusiomis akimis, įžeistu žmogaus, kuriam sutrukdė miegoti, veidu. Bet kai jį pamatė, nusišypsojo.

– Mokytojau, ar šiandien jau baigei darbą?

– Ar girdėjai, kad Tanzanija mus pripažino?

– Taip, taip. – Ji pasitrynė akis ir nusijuokė. Džiaugsmingas garsas suteikė Ugvui dar daugiau laimės.

– Amerika yra priežastis to, kad kitos šalys mūsų nepripažins. Amerika yra kliūtis, – pasakė jis.

– Taip, – pritarė ji; jiedu sėdėjo greta ant laiptų. – Šiandien išgirdome dvi geras naujienas. Mano teta dabar yra „Caritas“ provincijos įgaliotinė. Ji sakė, kad duos man darbo Šv. Jono pagalbos centre. Vadinasi, gausiu daugiau džiovintos žuvies!

Ji ištiesė ranką ir žaismingai sugnybo jo kaklo odą, lengvai spustelėjo pirštais. Jis žvelgė į ją. Norėjo ne tik suspausti apnuogintus jos sėdmenis, troško atsibusti šalia jos ir žinoti, kad taip bus kasdien, norėjo kalbėtis su ja ir klausytis jos juoko. Ji visiškai kitokia nei Činjerė, švelnus patogumas. Jau greičiau tarsi reali Nesinačė, ta, kuri jam parūpo dėl to, ką sakė ir darė, o ne dėl to, ką, jo įsivaizdavimu, pasakytų ar padarytų. Jį užliejo pripažinimo banga, norėjosi pasakyti ir nuolat kartoti, kad myli ją. Jis myli ją. Bet nepasakė. Jie sėdėjo, gyrė Tanzaniją ir svajojo apie džiovintą žuvį. Vis dar nerišliai plepėjo, kai gatve pralėkė „Peugeot 403“. Garsiai čerkšdamas pavažiavo atbuline eiga, tarsi vairuotojas norėtų padaryti kuo didesnį įspūdį, ir sustojo priešais namą. Ant

automobilio puikavosi raudonais dažais šiurkščiomis rašytinėmis raidėmis išvedžiotas užrašas BIAFROS ARMIJA. Iš automobilio išlipo kareivis su šautuvu, dėvintis uniformą taip dabitiškai, kad priekyje buvo matyti išilginės lyginimo žymės. Kai jis žengė prie jų, Eberečė atsistojo.

– Laba diena, – pasisveikino ji.

– Ar tu esi Eberečė?

Ji linktelėjo.

– Ar tai dėl mano brolio? Ar kas nors nutiko mano broliui?

– Ne, ne. – Gudrus ir geidulingas jo žvilgsnis Ugvui iš karto nepatiko. – Tave kviečia majoras Nvogu. Jis yra bare netoliese.

– O! – Eberečė sustingo išsižiojusi, pridėjusi ranką prie krūtinės. – Tuoj einu, tuoj einu.

Ji apsisuko ir puolė į vidų. Ugvus pasijuto išduotas jos susijaudinimo. Kareivis spoksojo į jį.

– Laba diena, – tarė Ugvus.

– Kas tu toks? – paklausė kareivis. – Dykinėjantis civilis?

– Aš esu mokytojas.

– Mokytojas? *Onje nkuzi?* – Jis supo savo šautuvą pirmyn atgal.

– Taip, – patvirtino Ugvus angliškai. – Mes rengiame pamokas čia, kaimynystėje, ir supažindiname jaunimą su kovos už Biafrą idealais.

Tikėjosi, kad taria angliškus žodžius neprasčiau nei Olana; taip pat vylėsi savo kalbos dirbtinumu įbauginti kareivį ir išvengti tolimesnio klausinėjimo.

– Kokias pamokas? – paklausė kareivis ir beveik sumurmėjo. Atrodė paveiktas ir abejojantis.

– Mokome pilietiškumo pagrindų, matematikos ir anglų kalbos. Mūsų pastangas remia Mobilizacijos skyriaus direktorius.

Kareivis spoksojo išvertęs akis.

Eberečė paskubomis išėjo į lauką; jos veidą dengė plonas baltos pudros sluoksnis, antakiai buvo paryškinti, lūpos raudonavo it pjautinė žaizda.

– Važiuokime, – pasakė ji kareiviui. Paskui pasilenkė ir šnipštelėjo Ugvui: – Aš greitai grįšiu. Jeigu manęs ieškos, prašau pasakyti, kad nuėjau šio bei to atsinešti iš Ngozio namų.

– Gerai, pone mokytojau! Dar susitiksim! – pasakė kareivis. Ugvui pasirodė, kad jo akys džiugiai blykstelėjo. Neraštingas kvailys. Buvo nepakenčiama žiūrėti, kaip jie nueina, todėl Ugvus tyrinėjo savo nagus. Skausmo, sutrikimo ir varžymosi mišinys atėmė jėgas. Jis negalėjo

patikėti, kad ji ką tik prašė jo pameluoti, o pati nubėgo susitikti su vyru, apie kurį nė karto nebuvo jam užsiminusi. Einant gatve, kojos kilojosi vangiai. Visus kitus tos dienos darbus jis atliko širsdamas. Ne sykį šovė mintis nueiti į barą ir pasižiūrėti, kas ten vyksta.

Buvo jau sutemę, kai ji pabeldė į užpakalines duris.

– Ar žinojai, kad „Kylančios saulės“ baro pavadinimas jau pakeistas? – paklausė ji juokdamasi. – Dabar jis vadinasi „Tanzanijos“ baru!

Jis pažiūrėjo į ją ir nieko nepasakė.

– Žmonės groja tanzanietišką muziką ir šoka, o vienas verslininkas atėjo ir visiems užsakė vištienos ir alaus, – dėstė ji.

Jo pavydas kilo iš vidaus, spaudė gerklę ir dusino.

– Kur tetulė Olana? – paklausė ji.

– Ji skaito su mažyle, – šiaip ne taip įstengė atsakyti Ugvus. Norėjo purtyti ją tol, kol ji išklos visą tiesą apie popietę, ką veikė su tuo vyru, kodėl jai ant lūpų nebeliko dažų.

Eberečė atsiduso.

– Ar turi vandens? Jaučiu troškulį. Šiandien gėriau alaus.

Ugvų glumino jos nerūpestingumas ir ramybė. Jis įpylė į puodelį truputį vandens, ji lėtai išgėrė.

– Susitikau majorą prieš kelias savaites; jis pavežė mane, kai ėjau į Orlu, bet nemaniau, kad kada nors mane prisimins. Jis toks puikus žmogus. – Eberečė nutilo. – Pasakiau, kad tu esi mano brolis. Jis pažadėjo užtikrinti, kad niekas čia neateitų paimti tavęs į kariuomenę.

Regis, ji didžiavosi tuo, ką nuveikė, o Ugvus jautėsi taip, tarsi ji lėtai rautų jam dantis, vieną po kito. Jis nusisuko. Jam nereikia jokių jos meilužio malonių.

– Turiu baigti tvarkytis, – pasakė jis tvirtai.

Ji išgėrė dar vieną puoduką vandens ir tarė:

– *Ngvanu*; tegu išaušta diena.

Paskui išėjo.

* * *

Ugvus nustojo artintis prie Eberečės namo. Ignoravo jos pasisveikinimus, piktinosi jos išplėstų akių žvilgsniais ir klausimais: „Kas nutiko, Ugvau? Ką aš padariau, kuo tave įžeidžiau?“ Galų gale ji liovėsi klausinėti ar kalbinti jį. Jam tai nerūpėjo. Vis dėlto, išgirdęs pro šalį važiuojant automobilį, lėkdavo pažiūrėti, ar tai ne „Peugeot 403“.

Matė, kaip ji išvažiuoja rytais, ir galvojo, kad jiedu su majoru, ko gero, įsitaisė nuolatinę susitikimų vietą, kol vieną vakarą ji užėjo paduoti Olanai truputį džiovintos žuvies. Jis atidarė duris ir, netardamas nė žodžio, paėmė mažą ryšulėlį.

– Kokia miela mergaitė, *ezigbo nva*, – tarė Olana. – Jai turbūt gerai sekasi tame pagalbos centre.

Ugvus nieko neatsakė. Jį įžeidė Olanos susižavėjimas ir tai, kaip mažylė paklausė, kada tetulė Eberečė ateis su ja pažaisti. Jis norėjo, kad jos jaustų tą patį išdavystės kartėlį kaip ir jis. Papasakos Olanai, kas nutiko. Tiesa, niekada anksčiau nėra jai pasakojęs tokių asmeniškų dalykų, bet jautė, kad tai galima. Rūpestingai suplanavo pasikalbėti penktadienį, tą dieną, kai šeimininkas po darbo eina į „Tanzanijos" barą su ypatinguoju Džulijumi. Olana buvo išsivedusi mažylę aplankyti ponios Muokelu. Laukdamas jų sugrįžtant, Ugvus ravėjo daržą ir nerimavo, kad jo istorija pasirodys išpūsta. Olana pasijuoks iš jo tuo kantriu juoku, kuriuo juokdavosi, kai šeimininkas pasakydavo ką nors absurdiško. Šiaip ar taip, Eberečė niekada nebuvo užsiminusi apie savo jausmus jam. Bet, žinoma, negalėjo apsimesti, kad nesupranta, ką jis jaučia jai. Elgėsi beširdiškai šitaip sviesdama savo karininką meilužį tiesiai jam į veidą, net jeigu ir nejaučia jam to, ką jaučia jis.

Jis sukaupė ryžtą ir įėjo į vidų, išgirdęs, kad Olana jau namie. Jos buvo svetainėje, mažylė sėdėjo ant grindų ir krapštė kažką, suvyniotą į seną laikraštį.

– Sveika sugrįžusi, ponia, – tarė Ugvus.

Olana atsisuko pasižiūrėti ir jį išgąsdino tuštuma jos akyse. Nutiko kažkas bloga. Turbūt ji išsiaiškino, kad jis davė Ebereččei truputį sutirštinto pieno. Bet jos akys atrodė pernelyg tuščiavidurės, tarsi bedugnės, kad šito priežastis būtų tik pyktis dėl prieš kelias savaites pavogto pieno. Įvyko kažkas labai blogo. Gal mažylė vėl susirgo? Ugvus dirstelėjo į mergaitę, vyniojančią laikraštį. Nuo minties, kad gali išgirsti blogų žinių, mėšlungiškai sutraukė skrandį.

– Ponia, ar kas nors atsitiko?

– Tavo šeimininko motina negyva.

Ugvus žengė į priekį, nes jos žodžiai sustingo, tapo kybančiais objektais, kurių jis negali suvokti. Prireikė akimirkos, kad juos suprastų.

– Jo pusbrolis atsiuntė žinią, – tarė Olana. – Ją nušovė Aboje.

– *Hei!* – Ugvus uždėjo ranką sau ant galvos ir stengėsi prisiminti, kaip atrodė mama, kai matė ją paskutinį kartą, stovinčią šalia kolamedžio,

nusprendusią nepalikti namų. Bet negalėjo jos įsivaizduoti. Prisiminė tik miglotą pavidalą virtuvėje Nsukoje, kur ji gliaudė pipirų ankštis. Akys pritvino ašarų. Galvoje sukosi spėlionės, apie kokias negandas dar teks išgirsti. Gal jo gimtinėje apsistojo vandalai; gal jie užmušė ir jo motiną.

Kai šeimininkas grįžo namo ir nuėjo į miegamąjį, Ugvus dvejojo, ar eiti į miegamąjį, ar palaukti, kol jis išeis. Nusprendė palūkėti. Uždegė žibalinę viryklę ir maišė mažylei košę. Gailėjosi, kad per smarkiai širdo ant mamos už jos aitriai kvepiančias sriubas.

Į virtuvę įėjo Olana.

– Kodėl naudoji žibalinę viryklę? – užriko ji. – *I na-ezuzu ezuzu?* Ar tu kvailas? Ar aš tau neliepiau taupyti mūsų žibalą?

Ugvus apstulbo.

– Bet ponia, jūs sakėte, kad mažylei maistą reikia virti ant viryklės.

– Aš taip nesakiau! Eik į lauką ir užkurk laužą!

– Atsiprašau, ponia.

Bet ji iš tikrųjų taip sakė; dabar tik mažylė valgė tris kartus per dieną – kiti valgė du kartus, – ir Olana prašė jo virti jai valgį ant žibalinės viryklės, nes malkų kvapas skatino kosulį.

– Ar žinai, kiek kainuoja žibalas? Vien dėl to, kad nemoki už pirkinius, manai, kad gali su jais daryti, kas šauna į galvą? Ar ten, iš kur tu kilęs, net malkos nėra prabanga?

– Atsiprašau, ponia.

Olana atsisėdo ant cementinio bloko užpakaliniame kieme. Ugvus užkūrė laužą ir baigė virti mažylei pietus. Jautė, kad ji žiūri į jį.

– Tavo šeimininkas nekalbės su manimi, – tarė ji.

Ilga pauzė, sekusi po jos žodžių, sukėlė Ugvui ypač nepatogų intymumo jausmą; ji niekada anksčiau šitaip nekalbėjo su juo apie šeimininką.

– Atsiprašau, ponia, – pakartojo jis ir prisėdo šalia; norėjo uždėti ranką jai ant nugaros, kad paguostų, bet nedrįso, todėl sustabdė ranką kyboti per kelis centimetrus nuo jos, kol Olana atsiduso, pakilo ir nuėjo į vidų.

Pasirodė šeimininkas. Jis ėjo į priestatą.

– Mano ponia sakė, kas nutiko, pone, – tarė Ugvus. – *Ndo*. Apgailestauju.

– Taip, taip, – pasakė šeimininkas ir skubiai nuėjo.

Šis trumpas pokalbis Ugvui pasirodė kažkoks neaiškus; jautė, kad mamos mirtis reikalauja išsamesnio paaiškinimo, daugiau gestų, ilgėsnio bendravimo. Bet šeimininkas į jį vos žvilgtelėjo. Kai vėliau ypatin-

gasis Džulijus užėjo pasakyti *ndo*, šeimininkas reagavo taip pat greitai ir glaustai.

– Žinoma, kiekvienas gali nukentėti. Mirtis yra kaina už mūsų laisvę, – pasakė jis, staigiai pakilo ir nuėjo į miegamąjį, palikdamas Olaną purtyti galvą ir žiūrėti į ypatingąjį Džulijų pilnomis ašarų akimis.

Ugvus tikėjosi, kad kitą dieną šeimininkas neis į darbą ir liks namuose, bet jis išsimaudė anksčiau nei paprastai. Negėrė arbatos ir nevalgė vakarykščių batatų griežinėlių, kuriuos Ugvus pašildė jam. Nesusikišo marškinių į kelnes.

– Tu negali tiesiog pervažiuoti į kitą Biafros pusę, Odenigbai, – pasakė Olana, sekdama jam iš paskos automobilio link. Šeimininkas nustūmė ant jo sukrautus palmių lapus. Olana kažką kalbėjo toliau, ko Ugvus negirdėjo, kai šeimininkas tylėdamas pasilenkė po atidarytu variklio dangčiu. Jis įlipo ir, nesmarkiai pamojavęs, nuvažiavo. Olana nubėgo iš paskos į gatvę. Vieną absurdišką akimirką Ugvus pagalvojo, kad ji vejasi šeimininko automobilį, bet ši grįžo pasakyti, jog paprašė ypatingojo Džulijaus sekti paskui jį ir sugrąžinti atgal.

– Jis sakė, kad privalo važiuoti jos palaidoti. Bet keliai yra okupuoti. Keliai yra okupuoti, – tarė ji. Jos žvilgsnis buvo sutelktas į kiemo vartus. Išgirdusi bet kokį garsą – pro šalį dundantį sunkvežimį, čirpiantį paukštį, vaiko verksmą – bėgdavo nuo verandos suolo pasižiūrėti į kelią. Praėjo būrys dainuojančių mačetėmis apsiginklavusių žmonių.

– Mokytoja! Šaunuolė! – šūktelėjo vienas iš jų, kai jie pamatė Olaną. – Mes einame šukuoti! Su šaknimis išrausime visus diversantus!

Jau buvo beveik praėję, kai Olana pašoko ir sušuko:

– Prašau paieškoti mano vyro su mėlynu opeliu.

Vienas iš jų atsigręžė ir pamojavo šiek tiek suglumusiu veidu.

Ugvus net po nendrine stogine jautė, kaip kaitina ryški popiečio saulė. Mažylė basa žaidė priekiniame kieme. Įvažiavo ilgas amerikietiškas ypatingojo Džulijaus automobilis. Olana puolė prie jo.

– Ar jis negrįžo? – paklausė ypatingasis Džulijus iš automobilio.

– Jūs nematėte jo, – tarė Olana.

Ypatingasis Džulijus atrodė sunerimęs.

– Bet kas pasakė Odenigbui, kad įmanoma važiuoti okupuotais keliais? Kas jam pasakė?

Ugvus norėjo, kad tas vyras užsičiauptų. Jis neturi teisės kritikuoti šeimininko. Užuot kiurksojęs čia su bjauria savo tunika, geriau apsisuktų ir kaip reikiant paieškotų šeimininko.

Kai ypatingasis Džulijus nuvažiavo, Olana atsisėdo, palinko į priekį ir suėmė rankomis galvą.

– Gal norite atsigerti truputį vandens, ponia? – paklausė Ugvus.

Ji papurtė galvą. Ugvus stebėjo, kaip leidžiasi saulė. Sutemos užgriuvo greitai, negailestingai; šviesos staiga neliko, viską uždengė tamsa.

– Ką man daryti? – paklausė Olana. – Ką man daryti?

– Šeimininkas grįš, ponia.

Bet šeimininkas negrįžo. Olana sėdėjo verandoje iki vidurnakčio atrėmusi galvą į sieną.

27

Ričardas sėdėjo prie pietų stalo, kai suskambo durų skambutis. Prieš atidarydamas jis sumažino radijo garsą ir pertvarkė rašomojo popieriaus lapus. Prie durų stovėjo Harisonas, jo kakta, kaklas, rankos ir kojos žemiau chaki spalvos šortų buvo apmuturiuoti kruvinais tvarsčiais.

Pamačius raudoną drėgmę, Ričardui pasidarė bloga.

– Harisonai! Gerasis Dieve. Kas tau nutiko?

– Laba diena, pone.

– Ar tave užpuolė? – paklausė Ričardas.

Harisonas įėjo į vidų, pasidėjo sudriskusį krepšį ir pratrūko juoktis. Ričardas spoksojo į jį. Kai Harisonas pakėlė rankas nurišti kruvinus galvos tvarsčius, Ričardas pasakė:

– Ne, ne, nereikia taip daryti. Tikrai nereikia. Tuoj pat pakviesiu vairuotoją. Nuvešime tave į ligoninę.

Harisonas nutraukė tvarsčius. Jo galvos oda atrodė glotni; nebuvo jokių žaizdų, jokio ženklo, rodančio, iš kur sunkiasi kraujas.

– Tai burokai, pone, – tarė Harisonas ir vėl nusikvatojo.

– Burokai?

– Taip, pone.

– Nori pasakyti, kad tai ne kraujas?

– Ne, pone.

Harisonas žengė kelis žingsnius ir atsistojo svetainės kampe, bet Ričardas pakvietė jį sėstis. Jis pritūpė ant kėdės kraštelio. Kai prabilo, šypsena dingo iš jo veido.

– Ateinu iš savo gimtasis miestelis, pone. Niekam nesakau, kad jis greitai žlugti, nes mane palaikyti diversantu. Visi žinoti, kad vandalai arti. Prieš dvi dienas girdėti bombardavimas, bet miestelio taryba sakyti, kad tai mūsų armija treniruotis. Tai aš nuvedu savo šeima ir savo ožkos į slapta slapta ferma. Tada aš pradedu eiti į Port Harkortas, nes aš nežinau, kas nutikti šeimininkui. Net aš nusiunčiu žinia su profesoriaus Blaideno vairuotojas prieš daug savaičių.

– Negavau jokios žinios.

– Kvailas žmogus, – sumurmėjo Harisonas ir pasakojo toliau. – Aš išmirkau audeklas į šviežias burokų vanduo ir surišu kaip tvarstis, ir sakau, kad išlikau gyvas po oro ataka. Tik tada milicijos žmonės leisti man įlipti į sunkvežimis. Tik vyrai su žaizdomis sekti paskui moterys ir vaikai.

– Taigi kas nutiko Nsukoje? Kaip tu pabėgai?

– Dabar jau daug mėnesių, pone. Kai aš išgirstu bombardavimas, supakuoju jūsų daiktus ir į dėžė įdėtas rankraštis užkasu sode prie maža gėlė, kurią Džomas pasodina paskutinį kartą.

– Tu užkasei rankraštį?

– Taip, pone, nes kitaip jie atimti jį iš manęs ant kelio.

– Taip, aišku, – tarė Ričardas. Buvo neprotinga tikėtis, kad Harisonas atsinešė *Virvinių puodų laikais* rankraštį su savimi. – Tai kaip tau sekasi?

Harisonas papurtė galvą.

– Alkis labai blogas, pone. Mano žmonės stebėti ožkas.

– Stebi ožkas?

– Nori matyti, ką jos ėsti. O kai pamatyti, jie virti tuos pačius lapus ir duoti vaikams gerti. Tai sustabdyti kvašiorkoras.

– Supratau, – pasakė Ričardas. – Dabar eik į „berniukų namą" ir nusiprausk.

– Gerai, pone. – Harisonas atsistojo.

– Ką dabar planuoji daryti?

– Pone?

– Ar ketini grįžti į savo gimtinę?

Harisonas krapštinėjo rankos tvarstį, persisunkusį netikru krauju.

– Ne, pone. Aš laukiu, kol baigtis karas, ir aš verdu šeimininkui.

– Aišku, – tarė Ričardas. Tai buvo gerai, nes du Kainenės prievaizdai išėjo stoti į armiją ir liko tik Ikedžidė.

– Bet, pone, jie sakyti, kad Port Harkortas greitai kristi. Vandalai ateiti iš Britanija su daug laivų. Jie dabar bombarduoti šalia Port Harkortas.

– Eik ir išsimaudyk, Harisonai.

– Taip, pone.

Kai Harisonas išėjo, Ričardas pagarsino radiją. Jam patiko arabiškai linksniuojančio Kadūnos radijo balso moduliacija, bet nepatiko džiugus įsitikinimas, nuskambėjęs žodžiuose: „Port Harkortas išvaduotas! Port Harkortas išvaduotas!" Pastarąsias dvi dienas tik ir kalbama apie Port Harkorto pasidavimą. Tą patį sako ir Lagoso radijas, nors ne taip

džiaugsmingai. BBC taip pat pranešė, kad neišvengiamas Port Harkorto žlugimas reiškia Biafros žlugimą; Biafra praras jai gyvybiškai svarbų jūros uostą, savo oro uostą, nebegalės kontroliuoti naftos.

Ričardas ištraukė kamštį iš butelio, stovinčio ant stalo, ir įsipylė gėrimo. Rožinis skystis paskleidė malonią šilumą visame kūne. Galvoje sūkuriavo emocijos – palengvėjimas dėl to, kad Harisonas gyvas, nusivylimas dėl Nsukoje užkasto rankraščio, nerimas dėl Port Harkorto likimo. Prieš įsipildamas antrą gėrimą, jis perskaitė butelio etiketę: BIAFROS RESPUBLIKA, TYRIMŲ IR GAMYBOS DIREKTORATAS, NENE CHERESAS, 45 %. Gurkšnojo lėtai. Madus atnešė dvi dėžes, kai lankėsi paskutinį kartą, juokaudamas, kad vietinės gamybos alkoholis senuose alaus buteliuose yra pastangų laimėti karą dalis.

– Žmonės iš RAP sako, kad šitą geria Odžukvus, nors aš abejoju, – pasakė jis. – Pats geriu tik bespalvį, nes nepasitikiu tuo dažymu.

Madaus nepagarbumas, vadinant Jo Ekscelenciją Odžukvumi, visada kėlė Ričardui nerimą, bet jis nieko nesakė, nes nenorėjo pamatyti kreivos šypsenėlės, tokios pačios, su kuria Madus sakydavo Kainenei: „Mes važinėjame į automobilius prisipylę žibalo ir palmių aliejaus mišinio“ arba „Mes ištobulinome skriejančią *ogbunigvę*“, arba „Mes pasigaminome šarvuotą automobilį iš atliekų.“ Jo *mes* visada būdavo apibrėžtas išskyrimu. Apgalvotas kirtis, pažemintas balsas reiškė, kad Ričardas nėra *mes* dalis; lankytojas negali naudotis būsto savininkų privilegijomis.

Todėl prieš kelias savaites Ričardas sutriko, kai Kainenė pirmą kartą jam pasakė:

– Madus norėtų, kad tu rašytum Propagandos direktoratui. Jis parūpins tau specialų leidimą ir benzino, kad galėtum važinėti po apylinkes. Tavo rašiniai bus siunčiami mūsų viešųjų ryšių atstovams užsienyje.

– Kodėl aš?

Kainenė gūžtelėjo pečiais.

– Kodėl ne?

– Tas vyras manęs nekenčia.

– Nebūk toks teatrališkas. Manau, kad jie nori kvalifikuotų saviškių, rašančių straipsnius ne vien tik apie tai, kiek biafriečių žuvo.

Iš pradžių žodis *saviškis* Ričardą sujaudino. Bet netrukus apniko abejonės; šiaip ar taip, *saviškis* buvo Kainenės, o ne Madaus apibūdinimas. Madus laikė jį svetimšaliu, gal todėl ir nusprendė, kad jis tinkamas tokiam darbui. Kai Madus paskambino ir paklausė, ar jis tuo užsiims, Ričardas pasakė ne.

– Ar tai apsvarstei? – paklausė Madus.

– Nebūtum manęs prašęs, jei nebūčiau baltasis.

– Aišku, paprašiau todėl, kad esi baltasis. Jie rimčiau vertins tavo rašinius, nes esi baltasis. Žiūrėk, tiesa ta, kad tai nėra tavo karas. Tai ne tavo bėda. Tavo vyriausybė evakuos tave per minutę, jei tik paprašysi. Taigi nepakanka mojuoti šakelėmis ir rėkauti *jėga*, *jėga*, kad įrodytum, jog remi Biafrą. Jei iš tikrųjų nori prisidėti, siūlome būdą, kuriuo gali tai padaryti. Pasaulis turi sužinoti tiesą apie tai, kas čia vyksta, nes jie paprasčiausiai negali tylėti, kai mes mirštame. Jie patikės Biafroje gyvenančiu baltuoju žmogumi, kuris nėra profesionalus žurnalistas. Gali jiems papasakoti apie tai, kaip mes laikomės ir nugalime, nors nigeriečių „MiG septynioliktieji", „Il dvidešimt aštuntieji" ir „Il dvidešimt devintieji delfinai", pilotuojami rusų ir egiptiečių, bombarduoja mus kasdien, apie tai, kaip kai kurie jų naudoja transportavimo lėktuvus ir paprasčiausiai išpila bombas, žudydami moteris ir vaikus, kaip nedoras britų ir sovietų aljansas tiekia Nigerijai vis daugiau ginklų, kaip amerikiečiai atsisakė mums padėti ir kaip pagalbos lėktuvai atskrenda naktį be šviesų, nes dieną nigeriečiai juos numuštų...

Madus stabtelėjo atgauti kvapo, ir Ričardas pasakė:

– Gerai, aš to imsiuos.

Jie paprasčiausiai negali tylėti, kai mes mirštame aidėjo jo galvoje.

Pirmame straipsnyje jis aprašė Oničos žlugimą. Rašė, kad nigeriečiai daug kartų mėgino užgrobti šį senovinį miestą, tačiau biafriečiai narsiai kovojo, kad prieš karą čia buvo išleisti šimtai populiarių romanų, kad nuo liepsnojančio Nigerio tilto pakilo tiršti, tamsūs dūmai tarsi įžūli elegija. Aprašė Šventosios Trejybės katalikų bažnyčią, joje Nigerijos antrosios divizijos kareiviai pirma išsituštino ant altoriaus, o paskui nužudė du šimtus civilių. Citavo nesidrovintį liudininką: „Vandalai yra žmonės, kurie šika ant Dievo. Mes juos įveiksime."

Rašydamas straipsnį jautėsi tarsi vėl tapęs mokinuku, rašančiu tetulei Elžbietai laiškus, kuriuos paskui tikrina mokyklos vedėjas. Ričardas jį aiškiai prisiminė, dėmėtą jo veidą, kaip jis vadino mokslą „mėšlu" ir valgė savo košę vaikštinėdamas po valgyklą, nes, anot jo, taip elgiasi džentelmenai. Ričardas vis dar abejojo, ko tuomet labiau nekentė, ar to, kad buvo verčiamas rašyti laiškus į namus, ar parašytų laiškų kontrolės. Ir nebuvo tikras, ko labiau nemėgsta dabar – įsivaizdavimo, kad Madus tikrina jo rašinius, ar suvokimo, jog jam labai rūpi Madaus nuomonė.

 Po kelių dienų gavo Madaus žinutę. *Puikiai pasidarbuota (gal kitą kartą*

ne taip įmantriai?), straipsnis išsiųstas į Europą. Madaus rašysena buvo sunkiai įskaitoma, laiškiniame popieriuje iš užrašo NIGERIJOS ARMIJA rašalu išbrauktas žodis NIGERIJOS ir paskubomis didžiosiomis raidėmis įrašyta BIAFROS. Bet Madaus žodžiai įtikino Ričardą, kad jis priėmė teisingą sprendimą. Įsivaizdavo esąs tarsi jaunas Vinstonas Čerčilis, aprašantis Kičenerio mūšį prie Umdurmano, pranašesnės ir menkesnės armijų kautynes, tik jis, priešingai nei Čerčilis, palaikė moralinio nugalėtojo pusę.

Dabar po kelių savaičių, užbaigęs ne vieną straipsnį, jis patyrė dar šį tą. Jautė malonumą, matydamas naują pagarbą vairuotojo akyse, kai šis iššokdavo atidaryti jam durelių, nors Ričardas prašė nesivarginti. Buvo malonu ir tai, kad įtarius civilių apsauginių žvilgsnius, nukreiptus į jo specialios užduoties leidimą, greitai pakeisdavo plati šypsena, kai jis pasveikindavo juos ibų kalba, ir tai, kaip noriai žmonės atsakinėjo į jo klausimus. Jis mėgavosi pranašumu, kurį pelnė užsienio žurnalistų akyse užsimindamas apie karo foną – nacionalinio streiko, surašymo, chaosą Vakarų regione – ir puikiai žinodamas, kad jie neturi jokio supratimo, apie ką jis kalba.

Bet labiausiai džiaugėsi susitikimu su Jo Ekscelencija. Tai įvyko po spektaklio Overyje. Per oro ataką subyrėjo visos teatro langų žaliuzės ir švelnus vakaro vėjelis nusinešė dalį aktoriaus žodžių. Ričardas sėdėjo už kelių eilių nuo Jo Ekscelencijos. Pjesei pasibaigus, juos supažindino aukščiausias Mobilizacijos direktorato pareigūnas. Tvirtas rankos paspaudimas, „dėkoju už gerus darbus, kuriuos darote" švelniu Oksfordo akcentu pagražintu balsu sustiprino Ričardo dvasinę pusiausvyrą. Nors pjesės politiškumas jam pasirodė pernelyg akivaizdus, jis to nepasakė. Sutiko su Jo Ekscelencija: tai buvo nuostabu, tiesiog nuostabu.

Ričardas girdėjo, kaip virtuvėje kuičiasi Harisonas. Perjungė imtuvą į Biafros radijo kanalą, išklausė pranešimo apie priešo įsiveržimą į Obą pabaigą ir išjungė aparatą. Įsipylė dar truputį gėrimo ir iš naujo perskaitė paskutinį sakinį. Rašė apie ypatingąsias komandosų pajėgas, kokios jos populiarios ir gerbiamos tarp civilių, bet jo antipatija komandosų vadui, samdytam vokiečiui, suteikė žodžiams formalumo. Rašinys išėjo pompastiškas. Cheresas veikiau padidino nerimą, užuot jį nuslopinęs. Jis pakilo, paėmė telefoną ir paskambino Madui.

– Ričardai, – pasakė Madus. – Kaip pasisekė. Aš ką tik įžengiau į namus.

– Ar yra naujienų apie Port Harkortą?

– Naujienų?

– Ar tai grėsminga? Umuokvurusyje vyksta artilerijos susišaudymas, tiesa?

– O, mes turime patikimos informacijos, kad keli diversantai prikišo nagus prie vieno kito artilerijos sviedinio. Nejaugi manai, kad susišaudymas vyktų taip neryžtingai, jeigu vandalai iš tikrųjų būtų taip arti?

Linksmumas Madaus balse akimirksniu privertė Ričardą pasijusti kvailiu.

– Atleisk už trukdymą. Tiesiog pamaniau... – Jis nutilo.

– Nieko tokio. Pasveikink Kainenę, kai ji pareis, – tarė Madus ir padėjo ragelį.

Ričardas užbaigė savo gėrimą ir norėjo įsipilti dar, bet nusprendė to nedaryti. Įbruko kamštį į butelio kaklelį ir nuėjo į verandą. Jūra buvo rami. Jis pasirąžė ir skubiai brūkštelėjo per plaukus, tarsi numodamas ranka į nuojautą. Jei Port Harkortas žlugs, jis praras miestą, į kurį atvyko mylėti, miestą, kuriame mylėjo; jis praras dalelę savęs. Bet Madus turėjo būti teisus. Madus neneigtų, jei miestui iš tiesų grėstų okupacija, ypač miestui, kuriame gyvena Kainenė. Jeigu jis sakė, kad dėl Port Harkorto nereikia baimintis, vadinasi, nereikia.

Ričardas žvilgtelėjo į miglotą atspindį durų stikle. Jis buvo įdegęs, plaukai atrodė vešlesni, šiek tiek išsitaršę, prisiminė Rembo žodžius: *Aš yra kas nors kitas.*

Kainenė nusijuokė, kai Ričardas jai papasakojo apie Harisono burokus. Paskui ji palietė jo ranką ir pasakė: „Nesirūpink, jeigu Harisonas įdėjo rankraštį į dėžę, jis bus apsaugotas nuo termitų." Ji išslydo iš savo darbo drabužių ir ilgesingai pasirąžė, o jis grožėjosi liesu jos išlenktos nugaros grakštumu. Troškimas glūdėjo jame, bet jis palauks vakaro, vėlyvųjų pietų pabaigos, kai nebereikės linksminti svečių ir pasišalins Ikedžidė. Jiedu išeis į verandą, jis nustums stalą į šoną, išskleis minkštą pledą ir išsities ant jo nuoga nugara. Kai jinai jį apžergs, jis apglėbs jos klubus, žiūrės į nakties dangų ir tomis akimirkomis tikrai suvoks, ką reiškia palaima. Nuo tada, kai prasidėjo karas, tai buvo naujasis jų ritualas, vienintelė priežastis, dėl kurios jis jautė karui dėkingumą.

– Šiandien į mano kabinetą buvo užsukęs Kolinas Viljamsonas, – pasakė Kainenė.

– Nežinojau, kad jis grįžo, – tarė Ričardas. Jo atmintyje iškilo įdegęs Kolino veidas, išblukusių dantų blykstelėjimas pernelyg dažnai kalbant apie tai, kaip jis paliko BBC, nes jo redaktoriai rėmė Nigeriją.

– Jis atvežė laišką nuo mano motinos, – tarė Kainenė.

– Nuo tavo motinos!

– Ji perskaitė jo straipsnį *Observer* ir susisiekusi su juo paklausė, ar jis neketina grįžti į Biafrą ir ar negalėtų perduoti laiško jos dukteriai Port Harkorte. Ji labai nustebo, kai jis pasakė, jog mus pažįsta.

Ričardui be galo patiko tai, kaip ji pasakė *mus*.

– Kaip jie laikosi? – paklausė jis.

– Žinoma, gerai; Londono niekas nebombarduoja. Ji sako, kad sapnuoja košmarus, jog aš ir Olana mirštame, meldžiasi ir kartu su tėvu dalyvauja Biafros gelbėjimo kampanijoje Londone, o tai turėtų reikšti, jog siunčia nedideles aukas. – Kainenė nutilo ir padavė jam voką. – Ji gana gudriai lipniąja juostele įklijavo kelis britų svarus dvipusio atviruko viduje. Gana įspūdinga. Tokį nusiuntė ir Olanai.

Jis greitai perskaitė laišką. *Linkėjimai Ričardui* buvo vienintelė užuomina apie jį melsvo lapo apačioje. Norėjo paklausti Kainenės, kaip ji ketina perduoti Olanai laišką, bet neklaus. Tyla gaubė Olanos temą mėnesių mėnesius, metus, kurie praslinko apie ją nekalbant. Kai karui prasidėjus Kainenė gavo tris Olanos rašytus laiškus, ji nepasakė nieko, išskyrus tai, kad juos gavo, ir, žinoma, į juos neatsakė.

– Kitą savaitę ką nors pasiųsiu į Umuahiją perduoti Olanai laiško, – tarė Kainenė.

Jis atidavė jai laišką. Tyla vis labiau stingdė.

– Nigeriečiai nesiliaus kalbėti apie Port Harkortą, – pasakė jis.

– Jie neužgrobs Port Harkorto. Čia yra geriausias mūsų batalionas, – Kainenės balsas skambėjo gana nerūpestingai, bet jos akyse buvo matyti neįprastas apdairumas, toks pats kaip tada, prieš kelis mėnesius, kai ji pasakė, kad nori pirkti nebaigtą statyti namą Orlu. Kainenė tvirtino, kad geriau yra turėti nekilnojamojo turto nei grynųjų, bet jis įtarė, jog tai apsauginis tinklas tam, jei Port Harkortas žlugs. Jam pačiam mintis, kad Port Harkortas neatsilaikys, rodėsi šventvagiška. Kiekvieną savaitgalį jiedu važiuodavo apžiūrėti namo ir įsitikinti, jog statybininkai nevagia medžiagų. Bet jis nė žodeliu neužsiminė apie gyvenimą jame, kad nebūtų apkaltintas šia šventvagyste.

Ir jis daugiau nebenorėjo keliauti. Troško saugoti Port Harkortą jame būdamas; jautė, kad tol, kol bus čia, nieko nenutiks. Bet viešųjų ryšių darbuotojai Europoje paprašė straipsnio apie lauko aerodromą Ulyje, todėl jis išvyko, kad ir nenoromis, labai anksti ryte, kad spėtų grįžti iki vidurdienio, kai Nigerijos lėktuvai apšaudo pagrindiniais keliais

važiuojančias transporto priemones. Okigvės kelyje grėsmingai priartėjo plati bombos išrausta duobė. Vairuotojas staigiai pasuko, kad jos išvengtų, ir Ričardą apėmė pažįstama nuojauta, bet pasiekus Ulį mintys pragiedrėjo. Tai pirmasis jo vizitas į vienintelę Biafros salelę su išoriniu pasauliu, šį nuostabiausią iš lauko aerodromų, kur maistas ir ginklai išvengia Nigerijos bombonešių. Jis išlipo iš automobilio, apžiūrėjo nusileidimo taką, jį iš abiejų pusių supo tankūs krūmokšniai, ir pagalvojo apie žmones, nedidelėmis pastangomis pasiekusius tiek daug. Tako gale stovėjo mažytis reaktyvinis lėktuvas. Ryto saulė švietė kaitriai; trys vyrai klojo palmių lapus ant nusileidimo tako, dirbo greitai prakaituodami, kartu su savimi stumdami didelius vežimus, prikrautus palmių lapų. Ričardas priėjo pasakyti: „Šaunuoliai, *džisienu ike*."

Iš netoliese stūksančio nebaigto terminalo pastato išėjo pareigūnas ir paspaudė Ričardui ranką.

– Nerašykite per daug, och! Neišduokite mūsų paslapčių, – pajuokavo jis.

– Aišku, nerašysiu, – patikino Ričardas. – Ar galiu paimti iš jūsų interviu?

Vyriškis nusišypsojo, pamankštino pečius ir tarė:

– Na, aš esu atsakingas už muitinę ir imigraciją.

Ričardas paslėpė šypseną; žmonės visuomet pasijusdavo svarbūs, kai jis paprašydavo interviu. Jie kalbėjosi stovėdami prie nusileidimo tako, ir netrukus po to, kai Ričardo pašnekovas sugrįžo į pastatą, iš jo išėjo aukštas šviesiaplaukis. Ričardas jį pažino: grafas fon Rozenas. Atrodė vyresnis nei Ričardo matytoje nuotraukoje, arčiau septyniasdešimties nei šešiasdešimties, bet senstantis elegantiškai; jo žingsniai buvo platūs, smakras tvirtas.

– Man pasakė, kad jūs čia, ir pamaniau sau, prieisiu pasisveikinti, – pasakė jis; jo rankos paspaudimas buvo ryžtingas, kaip ir žalios akys. – Ką tik perskaičiau puikų jūsų straipsnį apie Biafros jaunimo brigadą.

– Malonu jus matyti, grafe fon Rozenai, – tarė Ričardas. Ir tai buvo malonu. Nuo tada, kai perskaitė apie šį švedų aristokratą, bombardavusį Nigerijos objektus lėktuvėliu, norėjo su juo susipažinti.

– Nepaprasti žmonės, – pasakė grafas, žiūrėdamas į darbininkus. Jie stengėsi, kad juodas nusileidimo tako ruožas iš viršaus atrodytų kaip brūzgynai. – Nepaprasta šalis.

– Taip, – pritarė Ričardas.

 – Ar mėgstate sūrį? – paklausė grafas.

– Sūrį? Taip, taip, žinoma.

Grafas pasirausė kišenėje ir ištraukė mažą paketėlį.

– Aukštos kokybės čederis.

Ričardas paėmė jį, stengdamasis neatrodyti nustebęs.

– Ačiū.

Grafas vėl grabaliojosi kišenėje, ir Ričardas ėmė nuogąstauti, kad jis ištrauks daugiau sūrio. Bet jis ištraukė saulės akinius ir juos užsidėjo.

– Man sakė, kad jūsų žmona yra turtinga ibė, viena iš tų, likusių kovoti.

Ričardas niekada apie tai nebuvo galvojęs šitaip – kad Kainenė liko kovoti, bet jam patiko grafo žodžiai ir tai, kad jis pasakė, jog jiedu su Kainene yra vedę. Staiga pajuto, kad be galo didžiuojasi Kainene.

– Taip. Ji – ypatinga moteris.

Jie truputį patylėjo. Draugiškumas, su kuriuo buvo padovanotas sūris, reikalavo atsakomojo gesto, todėl Ričardas atvertė savo užrašų knygutę ir parodė grafui dvi nuotraukas: pirmiausia Kainenės, nufotografuotos prie baseino su cigarete lūpose, paskui virvėmis puošto puodo.

– Pamėgau Igbo Ukvu meną, paskui įsimylėjau ją, – pasakė jis.

– Gražūs abu, – tarė grafas, nusiėmė saulės akinius ir ėmė tyrinėti nuotraukas.

– Ar šiandien vyksite į misiją? – paklausė Ričardas.

– Taip.

– Kodėl tai darote, sere?

Jis vėl užsidėjo akinius.

– Dirbau su kovotojais už laisvę Etiopijoje, prieš tai skraidžiau padėti Varšuvos getui, – pasakė jis šyptelėjęs, tarsi tai atsakytų į klausimą. – Dabar turiu sėsti į lėktuvą. Dirbkite toliau savo gerą darbą.

Ričardas stebėjo, kaip jis, dvariškis tiesia nugara, nueina, ir pagalvojo, kad jis smarkiai skiriasi nuo samdyto kareivio. „Mėgstu biafriečius, – pasakė raudonveidis vokietis. – Jie visiškai nepanašūs į kraugeriškus kafrus Konge." Jis kalbėjosi su Ričardu savo name brūzgynų viduryje, gurkšnodamas iš didelio viskio butelio ir stebėdamas įvaikintą mažylį – gražutį biafrietį, ką tik pradėjusį vaikščioti, šis ant grindų žaidė su senais šrapneliais. Ričardą suerzino švelni panieka, vyro rodoma vaikui, ir biafriečiams daroma išimtis. Suprask, pagaliau atsirado juodaodžių, kuriuos jis gali pamėgti. Grafas kitoks. Lipdamas į automobilį, Ričardas dar kartą žvilgtelėjo į mažą reaktyvinį lėktuvą.

Važiuojant atgal, visai šalia Port Harkorto, Ričardas išgirdo tolimą

artilerijos šūvių dundėjimą. Jis netrukus liovėsi, bet sukėlė nerimą. Ir kai Kainenė pasiūlė kitą dieną vykti į Orlu paieškoti dailidės naujajam namui, Ričardas buvo linkęs niekur nevažiuoti. Dvi iš eilės ne Port Harkorte praleistos dienos vertė jį nerimauti.

Naująjį namą supo anakardžiai. Ričardas prisiminė, kaip liūdnai atrodė pastatas, kai Kainenė jį nupirko – pusiau baigtas, žaliais pelėsiais apžėlusiomis nedažytomis sienomis, kaip musių ir bičių būriai zujo virš nukritusių riešutų, keliančių jam šleikštulį. Savininkas ėjo direktoriaus pareigas netoliese įsikūrusioje bendruomenės vidurinėje mokykloje. Dabar, kai mokykla tapo pabėgėlių stovykla, kai mirė jo žmona, jis ruošėsi su savo ožkomis ir vaikais pasitraukti į šalies gilumą. Žmogelis vis kartojo: „Šito namo nepasieks artilerijos ugnis, visiškai nepasieks", kol Ričardas susidomėjo, kaip jis sužinojo, iš kur šaudys nigeriečių pabūklai. Bungalui netrūko į akis nekrintančio žavesio, pripažino Ričardas, kai jie ėjo per tuščius ką tik išdažytus kambarius. Kainenė pasamdė du dailides iš pabėgėlių stovyklos, nupiešė eskizus popieriaus lape ir, vėl susėdus į automobilį, pasakė Ričardui: „Nesitikiu, kad jie sukals padorius stalus."

Važiuojant iš Orlu, nuaidėjo šaižus garsas. Vairuotojas staigiai sustabdė automobilį kelio viduryje, ir jie šoko laukan į tankius žalius krūmokšnius. Kelios plentu einančios moterys taip pat bėgo kaip ir jie žiūrėdamos į viršų, užlaužusios sprandus. Tai pirmas kartas, kai Ričardas slėpėsi su Kainene; ji nusterusi gulėjo paslika ant žemės šalia jo. Jų pečiai lietėsi. Vairuotojas tysojo šiek tiek toliau už jų. Stojo absoliuti tyla. Garsus šlamesys netoliese privertė Ričardą įsitempti, kol išropojo raudongalvis driežas. Jie laukė ir laukė, kol galų gale atsikėlė, kai išgirdo netoliese burzgiant automobilio variklį ir garsėjant balsus: „Dingo mano pinigai! Dingo mano pinigai!" Tik už kelių metrų buvo įsikūrusi turgavietė. Kažkas apvogė vieną prekiautoją, kol ji slėpėsi. Ričardas matė ją ir kelias kitas moteris turgaus būdelėse, šūkaujančias ir gestikuliuojančias. Buvo sunku patikėti, kad prieš kelias akimirkas čia tvyrojo spengianti tyla ir kad Biafros turgavietės taip lengvai tarpo brūzgynuose nuo tada, kai nigeriečiai subombardavo po atviru dangumi įrengtą turgų Avguje.

– Apgaulingas aliarmas blogesnis nei tikras, – pasakė vairuotojas.

Kainenė rūpestingai nusikratė dulkes, bet žemės būta drėgnos ir purvas prilipo prie drabužių; mėlyną jos suknelę puošė šokolado spalvos dėmės. Jie sulipo į automobilį ir važiavo toliau. Ričardas jautė, kad Kainenė niršta.

– Pažiūrėk į medį, – pasakė jis, rodydamas jai. Medis buvo perkirstas lygiai per pusę, pradedant šakomis ir baigiant kamienu. Viena dalis dar stovėjo šiek tiek pakrypusi, kita gulėjo ant žemės.

– Atrodo, neseniai, – tarė Kainenė.

– Mano dėdė per karą pilotavo lėktuvą. Jis bombardavo Vokietiją. Keista galvoti, kad jis darė ką nors panašaus.

– Tu apie jį nepasakojai.

– Jis žuvo. Buvo nušautas. – Ričardas nutilo. – Ketinu aprašyti naująsias miško turgavietes.

Vairuotojas sustabdė automobilį prie kontrolės posto. Čia pat stovėjo sunkvežimis, prikrautas sofų, lentynų ir stalų, šalia jo vyriškis kalbėjosi su jauna civiline apsaugininke, dėvinčia chaki spalvos džinsus ir avinčia brezentinius batus. Ji pasitraukė nuo jo, priėjo artyn ir įsistebeilijo į Ričardą su Kainene. Paprašė vairuotojo atidaryti bagažinę, dirstelėjo į daiktadėžę, o paskui ištiesė ranką į Kainenės rankinę.

– Jei turėčiau bombą, neslėpčiau jos rankinėje, – sumurmėjo Kainenė.

– Ką sakėte, ponia? – paklausė jaunoji moteris.

Kainenė nutylėjo. Moteris kruopščiai ištyrinėjo rankinę. Ištraukė mažą radijo imtuvą.

– Kas tai? Ar tai siųstuvas?

– Tai ne siųstuvas. Tai ra-di-jas, – pasakė Kainenė, pašaipiai ištęsdama žodį. Moteris patikrino jų specialios užduoties leidimus, nusišypsojo ir pasitaisė beretę.

– Atleiskite, ponia. Bet žinote, yra daugybė diversantų, naudojančių keistus prietaisus transliuoti į Nigeriją. Budrumas yra mūsų šūkis!

– Kodėl sustabdėte tą vyrą su sunkvežimiu? – paklausė Kainenė.

– Liepiame grįžti žmonėms, evakuojantiems baldus.

– Kodėl?

– Tokia evakuacija kelia paniką tarp civilių gyventojų, – jos žodžiai skambėjo taip, tarsi ji deklamuotų surepetuotą tekstą. – Nėra priežasties aliarmui.

– O jeigu jo miestas tuoj bus okupuotas? Ar žinote, iš kur jis atvyko?

Ji staiga įsitempė.

– Geros dienos, ponia.

Kai tik vairuotojas įjungė variklį, Kainenė tarė:

– Koks bjaurus pokštas, tiesa?

– Kas? – paklausė Ričardas, nors žinojo, apie ką ji kalba.

– Ta baimė, kurią kurstome žmonėse. Bombos moterų liemenėlėse! Bombos kūdikių pieno skardinėse! Visur diversantai! Stebėkite savo vaikus, nes jie gali tarnauti Nigerijai!

– Tai normalu karo metu. – Kartais jis norėdavo, kad ji taip visko nepašieptų. – Žmonėms svarbu žinoti, kad tarp mūsų yra diversantų.

– Diversantus išgalvojo Odžukvus, kad galėtų patupdyti į cypę savo varžovus ir vyrus, kurių žmonų jis nori. Ar pasakojau tau apie vyrą iš Oničos. Jis nupirko visą mūsų gamykloje buvusį cementą netrukus po to, kai emigrantai pradėjo grįžti. Odžukvus užmezgė romaną su jo žmona ir visai neseniai areštavo tą vyrą už kažkokį menkniekį.

Kainenė viena koja taukšėjo į automobilio grindis. Ji visada kalbėjo apie Jo Ekscelenciją kaip Madus. Jos panieka Ričardo neįtikino; ji prasidėjo tada, kai Madus pasiskundė, kad Jo Ekscelencija, ignoruodamas jį, dalinio vado postą paskyrė žemesniajam pavaldiniui. Jeigu Jo Ekscelencija nebūtų apėjęs Madaus, ji, galimas dalykas, nebūtų tokia kritiška.

– Ar žinai, kiek karininkų jis pasodino? Jis taip nepasitiki savo karininkais, kad pirkti ginklus pavedė civiliams. Madus sakė, kad jie ką tik Europoje pripirko apgailėtinų ranka pertaisomų šautuvų. Iš tiesų, kai Biafra bus įtvirtinta, turėsime Odžukvų pašalinti.

– Ir kuo jį pakeisti? Madumi?

Kainenė nusijuokė. Jis nustebo ir apsidžiaugė, kad jai patiko jo sarkazmas. Artėjant prie Port Harkorto grįžo jo nuojauta, neramus gurgėjimas skrandyje.

– Sustok. Nusipirksime *akarų* ir keptos žuvies, – pasakė Kainenė vairuotojui, ir net tai, kad vairuotojas nuspaudė stabdžių pedalą, Ričardą suerzino. Kai jie grįžo namo, Ikedžidė pasakė, kad pulkininkas Madus skambino keturis kartus.

– Tikiuosi, nieko bloga nenutiko, – pasakė Kainenė, išvyniodama į riebaluotą laikraštį supakuotą keptą žuvį ir pyragaičius su pupelėmis. Ričardas paėmė dar neataušusį *akarą*, papūtė ir pasakė sau, kad Port Harkortas saugus. Nieko bloga nenutiko. Suskambus telefonui, jis griebė jį ir pajuto, kad širdis ėmė šokinėti, kai išgirdo Madaus balsą.

– Kaip laikotės? Jokių bėdų? – paklausė Madus.

– Ne. Kodėl?

– Sklinda gandai, kad Britanija aprūpino Nigeriją penkiais karo laivais, todėl šiandien visame Port Harkorte jaunuoliai degina britų parduotuves ir namus. Norėjau įsitikinti, kad jūsų niekas netrikdo. Galiu atsiųsti vieną ar du savo vyrukus.

Pirmiausia Ričardą suerzino mintis, kad jis tebėra užsienietis, kurį gali užpulti, o paskui jis pasijuto dėkingas Madui už rūpestį.

– Mums nieko nenutiko, – tarė jis. – Ką tik grįžome aplankę namą Orlu.

– O, gerai. Praneškit man, jei kas nors ims rutuliotis. – Madus nutilo ir, prislopintu balsu su kažkuo pasikalbėjęs, vėl prabilo: – Turi parašyti apie tai, ką vakar pasakė prancūzų ambasadorius.

– Taip, aišku.

– *Man sakė, kad biafriečiai kovoja kaip didvyriai, bet dabar žinau, kad didvyriai kovoja kaip biafriečiai,* – Madus padeklamavo išdidžiai, tarsi šis komplimentas būtų skirtas jam asmeniškai ir jis norėtų užsitikrinti, kad Ričardas tai žino.

– Taip, aišku, – pakartojo Ričardas. – Port Harkortas saugus, tiesa?

Madus nieko neatsakė.

– Areštuoti keli diversantai ir visi jie yra ne ibų mažumos. Nesuprantu, kodėl šie žmonės atkakliai padeda priešui. Bet mes nugalėsime. Ar Kainenė čia?

Ričardas perdavė Kainenei telefoną. Tai, kad kai kurie žmonės gali išduoti Biafrą, atrodė šventvagiška. Jis prisiminė idžų ir efikų vyrus, su kuriais kalbėjosi Overio banke. Jie pasakė, kad įkūrus Biafrą ibai juos engs. Ričardas tvirtino, kad iš neteisingumo pelenų gimusi šalis vengs neteisybės. Jie žvelgė į jį abejodami, todėl jis paminėjo efiką armijos generolą, direktorių idžą, mažumų kareivius, taip nuostabiai kovojančius dėl bendro reikalo. Vis dėlto jie neatrodė įtikinti.

Kitas dienas Ričardas praleido namuose. Rašė apie turgavietes miškuose ir dažnai stovėjo verandoje, žiūrėdamas į kelio ruožą ir beveik tikėdamasis pamatyti būrį jaunuolių, skubančių namo su liepsnojančiais fakelais link. Kainenė, važiuodama į darbą, matė vieną iš sudegintų namų. Ji pavadino tai nevykusiu mėginimu; jie tik išsuodino sienas. Ričardas taip pat norėjo jį pamatyti, aprašyti ir galbūt susieti su Vilsono bei Kosygino atvaizdų deginimu, kurį neseniai matė vyriausybės aikštėje, bet palaukė savaitę, kol įsitikino, kad britui kelyje niekas nebegresia, ir ankstyvą rytmetį išsirengė pasižvalgyti po miestą.

Nustebo Agrio kelyje pamatęs naują kontrolės punktą, saugomą kareivių. Gal tai dėl sudegintų namų. Kelias buvo tuščias, dingo visi rėkaujantys gatvės prekiautojai su savo žemės riešutais ir laikraščiais, ir kepta žuvimi. Viduryje kelio stovėjo kareivis, jiems prisiartinus, jis

mostelėjo šautuvu, rodydamas grįžti atgal. Vairuotojas sustabdė automobilį, o Ričardas ištiesė savo leidimą. Kareivis nekreipė dėmesio į leidimą ir toliau mosavo ginklu.

– Sukit atgal! Sukit atgal!

– Labas rytas, – pradėjo Ričardas. – Aš esu Ričardas Čerčilis ir...

– Sukit atgal arba šausiu! Niekas nevažiuoja iš Port Harkorto! Nėra priežasties aliarmui!

Vyro pirštai, laikantys šautuvą, nervingai trūkčiojo. Vairuotojas apsuko automobilį. Ričardo nuojauta tapo kietu žvirgždu šnervėse, bet jis prisivertė kalbėti nerūpestingai, kai grįžęs į namus pasakojo Kainenei, kas nutiko.

– Esu tikras, kad tai niekis, – tarė jis. – Tiek gandų sklando aplink, galbūt armija nori sustabdyti paniką.

– Tikrai puikus būdas tai padaryti, – pasakė Kainenė vėl su ta pačia išraiška. Ji dėliojo popierius į aplanką. – Reikia paskambinti Madui ir sužinoti, kas čia vyksta.

– Taip, – pritarė Ričardas. – Na, aš eisiu nusiskusti. Neturėjau laiko prieš išvažiuodamas.

Būdamas vonioje jis išgirdo pirmąjį *bum*. Toliau braukė skustuvu per smakrą. Vėl pasigirdo: *bum*, *bum*, *bum*. Langų žaliuzės ėmė drebėti ir stiklų šukės dzingsėdamos pažiro ant grindų. Kai kurios nukrito prie pat jo pėdų.

Kainenė atidarė vonios duris.

– Paprašiau Harisono ir Ikedžidės sudėti kelis daiktus į automobilį, – pasakė ji. – Paliksime fordą ir pasiimsime „Peugeot“.

Ričardas pasisuko ir įsistebeilijo į ją, jausdamas nenumaldomą norą verkti. Norėjo būti toks ramus kaip ji, kad plaunamos rankos nedrebėtų. Paėmė skutimosi kremą, jos muilą, kelias kempines ir sumetė į krepšį.

– Ričardai, mes turime skubėti, šaudo visai arti, – ragino Kainenė, ir vėl pasigirdo serija *bum*, *bum*, *bum*. Ji krovė savo ir jo daiktus į lagaminėlį. Stalčiai su jo marškiniais ir apatiniais buvo ištraukti, ji pakavo greitai ir tiksliai. Ričardas perbraukė ranka savo knygas, išrikiuotas lentynoje, ir ėmė ieškoti lapų, kuriuose pasižymėjo pastabas straipsniui apie *ogbunigves*, fantastiškus Biafroje pagamintus fugasus. Neabejojo, kad paliko juos ant stalo. Žvilgtelėjo į stalčius.

– Ar nematei mano popierių? – paklausė jis.

– Turime suspėti laiku pasitraukti, kol neprasidėjo pagrindinis puolimas, Ričardai, – pasakė Kainenė. Ji įbruko į krepšį du storus vokus.

– Kokie čia vokai? – pasidomėjo jis.

– Grynieji kritiškam atvejui.

Įėjo Harisonas su Ikedžide ir ėmė tempti laukan du supakuotus lagaminus. Ričardas išgirdo viršuje riaumojančius lėktuvus. To negali būti. Port Harkorte niekada nebuvo antskrydžių ir juo labiau neturi būti dabar, kai Port Harkortas vos laikosi ir čia pat griaudžia vandalų artilerijos šūviai. Bet garsas nekėlė abejonių, todėl kai Harisonas suriko: „Priešų lėktuvas, pone!“, jo žodžiai atrodė nereikalingi.

Ričardas puolė prie Kainenės, bet ši jau bėgo iš kambario, ir jis nusekė iš paskos. Ji šūktelėjo: „Bėkite laukan, į sodą!“, lėkdama pro Harisoną ir Ikedžidę, susigūžusius virtuvėje po stalu.

Lauke oras buvo drėgnas. Ričardas pasižiūrėjo į viršų ir pamatė juos, du žemai skriejančius lėktuvus, aptakius pavidalus, bylojančius apie grėsmę, paskui save padangėje brėžiančius sidabriškai baltas linijas. Baimė atėmė jėgas. Jie atsigulė po apelsinmedžiais, jis ir Kainenė, vienas šalia kito, tylėdami. Harisonas ir Ikedžidė išbėgo iš namo; Harisonas griuvo paslikas ant žemės, o Ikedžidė lėkė nesustodamas, palinkęs į priekį, mosuodamas rankomis, linkčiodamas galva. Tada orą perskrodė žvarbus mortyros švilpesys, trenksmas minai nusileidus ir galingas sprogimas. Ričardas prispaudė Kainenę prie savęs. Jiems virš galvų prašvokštė šrapnelio skeveldra, didumo sulig kumščiu. Ikedžidė vis dar bėgo, ir per akimirksnį, kol Ričardas nusuko žvilgsnį ir vėl pažiūrėjo į jį, Ikedžidės galva pradingo. Kūnas bėgo, palinkęs į priekį, mosuodamas rankomis, bet nebebuvo galvos. Liko tik kruvinas kaklas. Kainenė suklykė. Kūnas trenkėsi žemėn netoli ilgo amerikietiško jos automobilio, lėktuvai nutolo ir išnyko iš akiračio, o jie gulėjo nejudėdami ilgai, kol Harisonas pakilo ir pasakė: „Aš atsinešu krepšys.“

Jis grįžo su rafijos krepšiu. Ričardas nežiūrėjo, kai Harisonas priėjo pakelti Ikedžidės galvos ir įsidėjo ją į krepšį. Vėliau, kai suspaudė dar šiltas kulkšnis ir ėjo kartu su Harisonu, laikančiu riešus, prie negilios kapo duobės sodo gale, nė karto tiesiai į tai nepažvelgė.

Kainenė sėdėjo ant žemės ir juos stebėjo.

– Kaip jautiesi? – paklausė Ričardas. Ji neatsakė. Jos akys atrodė klaikiai tuščios. Ričardas dvejojo, kaip pasielgti. Švelniai ją papurtė, bet žvilgsnis liko nykus, tada nuėjo prie čiaupo ir aptaškė ją šaltu vandeniu iš kibiro.

– Liaukis, dėl Dievo meilės, – pasakė ji ir atsistojo. – Sušlapinai suknelę.

Ji išsitraukė iš lagamino kitą suknelę ir, prieš išvažiuodama į Orlu, persivilko virtuvėje. Dabar nebeskubėjo; lėtai ištiesino apykaklę, rankomis išlygino susiglamžiusį korsažą. Ričardas vairavo automobilį, jį nervino garsų kratinys – mortyrų *bum-bum-bum*, jaudinantis šūvių tarškėjimas. Jis tikėjosi bet kurią akimirką pamatyti nigeriečių kareivius, kurie juos sustabdys arba užpuls, arba svies į juos granatą. Nieko nenutiko. Keliai buvo perpildyti. Kontrolės punktų nebuvo matyti. Nuo užpakalinės sėdynės Harisonas bailiai pašnibždėjo: „Jie naudoja viskas, ką turi, kad užimtų Port Harkortas."

Kainenė daug nekalbėjo, kai atvykę į Orlu nerado nei dailidės, nei baldų; vyrukas dingo su visu avansu. Ji paprasčiausiai nuėjo į netoliese įsikūrusią pabėgėlių stovyklą ir surado kitą dailidę, išgeltusį vyrą, pageidaujantį atlyginimo maisto produktais. Kitas dienas ji dažniausiai tylėjo užsisklendusi savyje, kai jie sėdėjo lauke ir stebėjo, kaip dailidė pjausto, kala, šlifuoja.

– Kodėl nenori pinigų? – paklausė Kainenė.

– Ką aš už tuos pinigus nusipirksiu? – paklausė jis.

– Tu turbūt kvailas, – tarė Kainenė. – Daug ką galima nusipirkti už pinigus.

– Ne Biafroje. – Vyras gūžtelėjo pečiais. – Tiesiog duokite man *gari* ir ryžių.

Kainenė neatsakė. Verandoje ant grindų nukrito paukščio mėšlas, Ričardas nuskynė anakardžio lapą ir jį nušluostė.

– Žinai, Olana matė motiną, nešančią savo vaiko galvą, – tarė Kainenė.

– Taip, – pasakė Ričardas, nors iš tikrųjų nežinojo. Ji niekada jam nepasakojo apie tai, ką Olana patyrė per skerdynes.

– Noriu pamatyti ją.

– Turėtum nuvažiuoti. – Ričardas giliai įkvėpė, kad nusiramintų, ir įsispoksojo į vieną iš baigtų kėdžių. Ji buvo bjauri, aštriais kampais.

– Kaip šrapnelis galėjo taip nurėžti Ikedžįdei galvą? – paklausė Kainenė, tarsi norėdama, kad jis paaiškintų, jog ji klaidingai supranta visą šį įvykį. Būtų gerai, jei jis sugebėtų tai padaryti. Naktimis ji verkdavo. Sakė jam, kad nori susapnuoti Ikedžidę, bet kas rytą prabudusi aiškiai prisimena jo bėgantį begalvį kūną ir tuo pat metu saugesnėje miglotoje savo sapnų teritorijoje mato save, rūkančią cigaretę elegantiškame auksiniame laikiklyje.

Dengtas vežimas atvežė *gari* maišus prie namo, ir Kainenė paprašė Harisono jų neliesti, nes jie skirti pabėgėlių stovyklai. Ji tapo naująja maisto produktų tiekėja.

– Pati dalysiu maistą pabėgėliams, be to, planuoju kreiptis į Žemdirbystės tyrimų centrą, kad duotų kiek nors mėšlo, – ji pasakė Ričardui.

– Mėšlo?

– Trąšų. Šalia stovyklos galime įkurti fermą. Užsiauginsime savo baltymų, sojos pupelių ir *akidi.*

– Och.

– Čia yra vienas vyras iš Enugu, jis turi fantastišką talentą gaminti krepšius ir žibintus. Pasirūpinsiu, kad išmokytų ir kitus. Galime čia uždirbti pajamų. Galime kažką pakeisti! Ir paprašysiu Raudonojo Kryžiaus kiekvieną savaitę siųsti mums gydytoją.

Kažkoks maniakiškas gyvumas kunkuliavo joje – ji kasdien išskubėdavo į pabėgėlių stovyklą ir išsekusi sugrįždavo vakarais. Ji daugiąu nebešnekėjo apie Ikedžidę. Kalbėjo apie dvidešimt žmonių, susispaudusių vienam žmogui skirtame plote, ir apie mažus karą žaidžiančius berniukus, ir apie moteris, žindančias kūdikius, ir apie pasiaukojusius Šventosios Dvasios kunigus tėvą Marselį ir tėvą Judą. Bet daugiausia kalbėjo apie Inatimį. Jis buvo Biafros laisvės kovotojų organizacijos narys, skerdynėse prarado visą šeimą ir dažnai slapta prasiskverbdavo į priešų stovyklavietes. Jis užsuko mokyti pabėgėlių.

– Jis mano, kad žmonėms svarbu žinoti, jog mūsų siekiai yra teisingi, ir suprasti, kodėl tai tiesa. Patariau jam nesivarginti aiškinant jiems, kas yra federalizmas, Abūrio susitarimas ir kiti niekai. Jie niekada to nesupras. Kai kurie nelankė net pradinės mokyklos. Bet jis nekreipia į mane dėmesio ir toliau gaišta laiką su mažomis klausytojų grupelėmis, – dėstė susižavėjusi Kainenė, tarsi tai, kad jis nekreipė į ją dėmesio, būtų dar vienas jo didvyriškumo įrodymas.

Inatimis piktino Ričardą. Jo vaizduotėje Inatimis tapo tobulu, narsiu ir nepalaužiamu, jautriu ir bebaimiu žmogumi, netekusiu artimųjų. Kai jis galų gale sutiko Inatimį, vos nenusikvatojo į akis tam mažo ūgio spuoguotam vyrui su svogūno formos nosimi. Tačiau buvo iš karto matyti, kad Inatimio dievas yra Biafra. Jis karštai tikėjo jos idealais. „Kai praradau visą šeimą, visus iki vieno, atrodė, kad gimiau dar kartą, – tyliu balsu pasakė Inatimis. – Tapau nauju žmogumi, nes nebeturėjau šeimos, galinčios man priminti, kuo buvau anksčiau."

Dvasininkai taip pat nepateisino Ričardo lūkesčių. Jį nustebino tylus

jų džiugesys. Kai jie pasakė jam: „Stebimės nuostabiu Dievo veikimu čia“, Ričardas norėjo paklausti, kodėl pirmiausia Dievas leido karui įvykti. Tačiau jų tikėjimas jį sujaudino. Jei Dievas paskatino juos taip nuoširdžiai rūpintis, Dievo idėja verta dėmesio.

Ričardas kalbėjosi su tėvu Marseliu tą rytą, kai atvyko gydytoja. Ant dulkėto „Morris Minor“ raudonais dažais buvo užrašyta RAUDONASIS KRYŽIUS. Dar jai nespėjus ištarti: „Aš esu gydytoja Injang“, lengvai paspaudęs jai ranką, Ričardas žinojo, kad ji kilusi iš kažkurios mažumų genties. Jis didžiavosi gebėjimu atpažinti ibus. Tai neturėjo nieko bendra su išvaizda; greičiau tai buvo tam tikra simpatija.

Kainenė palydėjo gydytoją Injang tiesiai į ligonių kambarį korpuso gale. Ričardas sekė iš paskos; stebėjo, kaip Kainenė kalba apie pabėgėlius, gulinčius ant bambukinių gultų. Nėščia moteris atsisėdo, susigriebė už krūtinės ir ėmė kosėti nenutrūkstamu krūtininiu kosuliu, jo buvo skaudu klausytis.

Gydytoja Injang pasilenkė prie jos su stetoskopu ir pasakė švelnia maišyta anglų kalba: „Kaip sekasi? Kaip jūsų dėna?“

Iš pradžių nėščioji atsitraukė, o paskui spjovė su stipria pagieža, net jos kakta susiraukšlėjo. Bespalvės seilės nusėdo gydytojai Injang ant smakro.

– Diversantė! – iškošė nėščioji. – Tai jūs, neigbai, rodote priešui kelią! *Hapu m!* Tai jūs parodėte jiems kelią į gimtąjį mano miestą!

Injang ranka sustingo prie smakro, moteris buvo pernelyg priblokšta, kad nusivalytų seiles. Tylą sutirštino abejonė. Kainenė greitai priėjo ir pliaukštelėjo nėščiai moteriai. Du stiprūs skubiai vienas paskui kitą sekę tėkštelėjimai per skruostą.

– Mes visi esame biafriečiai! *Anjinča bu Biafra!* – tarė Kainenė. – Supratai mane? Mes visi biafriečiai!

Nėščioji parvirto atgal į gultą.

Ričardą apstulbino Kainenės smurtas. Joje galėjai įžvelgti kažkokį trapumą, ir jis baiminosi, kad ji subyrės nuo menkiausio prisilietimo; ji taip nirtulingai metasi į tai, kas ištrina atmintį, kad gali būti pati sunaikinta.

28

Olana susapnavo laimingą sapną. Neprisiminė, ką sapnavo, bet prisiminė, kad jis buvo laimingas, ir pabudo sujaudinta minties, kad vis dar gali sapnuoti laimingus sapnus. Apgailestavo, kad Odenigbas išėjo į darbą, antraip galėtų jam papasakoti apie sapną ir, kai jis klausytųsi, žiūrėtų į švelnią, atlaidžią jo šypseną, bylojančią, jog jam nebūtina su ja sutikti, kad ja patikėtų. Bet ji nebematė tos šypsenos nuo tada, kai mirė jo motina, kai jis mėgino nuvykti į Abą ir grįžo nieko nepešęs, kai įprato eiti į darbą pernelyg anksti ir grįždamas namo užsukti į „Tanzanijos" barą. Jei tik jis nebūtų mėginęs važiuoti okupuotais keliais, dabar nebūtų toks niūrus ir užsisklendęs savyje; jo sielvarto neslėgtų nesėkmė. Nereikėjo jo išleisti. Bet tylus pasiryžimas atrodė priešiškas, tarsi, jo manymu, ji neturėjo teisės jo stabdyti. Jo žodžiai: „Turiu palaidoti tai, ką paliko maitvanagiai" iškasė tarp jų gilų griovį, ir ji nežinojo, kaip nutiesti tiltą. Prieš pat jam įlipant į automobilį ir nuvažiuojant ji pasakė: „Tikriausiai kas nors palaidojo ją."

Vėliau, sėdėdama verandoje ir jo laukdama, ji nekentė savęs už tai, kad nerado geresnių žodžių. *Tikriausiai kas nors palaidojo ją.* Tai skambėjo taip lėkštai. Ji norėjo pasakyti, kad, be abejonės, jo pusbrolis Aniekvena palaidojo jo. Aniekvenos žinutė, atsiųsta per atostogų išleistą kareivį, buvo trumpa: *Aba okupuota*, jis slapta parsėlino atgal pamėginti evakuoti truputį turto ir rado mamą, gulinčią šalia kiemo tvoros, mirusią nuo šautinių žaizdų. Aniekvena daugiau nieko neperdavė, bet Olana manė, kad jis turėjo iškasti kapo duobę. Juk negalėjo palikti jos ten gulėti, pūti.

Olana nebeprisiminė tų valandų, kai laukė Odenigbo grįžtant, bet prisimena aklumo pojūtį, tarsi šaltas apvalkalas būtų aptraukęs akis. Ji retkarčiais pagalvodavo, kad mažylė ir Kainenė, ir Ugvus gali mirti, neaiškiai pripažino ateityje galimą sielvartą, bet niekada neįsivaizdavo Odenigbo mirties. Niekada. Jis – jos gyvenimo konstanta. Kai Odenigbas grįžo gerokai po vidurnakčio purvu aplipusiais batais, ji žinojo, kad jis nebėra toks pats. Jis paprašė Ugvaus stiklinės vandens ir pasakė jai ramiu balsu: „Jie vis reikalavo, kad grįžčiau, todėl pastačiau automobilį, paslėpiau jį ir leidausi eiti. Galų gale vienas biafriečių karininkas atlaužė

šautuvo gaiduką ir pasakė, kad šaus ir išvaduos vandalus nuo papildomų rūpesčių, jei aš nepasuksiu atgal."

Ji spaudė jį prie savęs ir kūkčiojo. Jos palengvėjimas buvo suteptas sielvartu.

„Man nieko nenutiko, *nkem*", – tarė jis. Bet daugiau nebevažinėjo į krašto gilumą su Agitatorių korpusu, nebegrįždavo švytinčiomis akimis. Kasdien ėjo į „Tanzanijos" barą ir grįždavo tylos surakinta burna. Kai prabildavo, kalbėdavo apie neišspausdintus tiriamuosius straipsnius, paliktus Nsukoje, apie tai, kad jų beveik pakaktų padaryti jį visateisiu profesoriumi, ir dievai žino, kaip vandalai pasielgs su jais. Ji troško, kad jis kalbėtų su ja nuoširdžiai, padėtų jai sielvartauti, bet kiekvieną kartą, kai apie tai užsimindavo, jis sakydavo: „Per vėlu, *nkem*." Ji nesuprato, ką reiškia šie žodžiai. Jautė jo liūdesio klodus – jis niekada nesužinos, kaip mirė jo mama, ir visada kovos su įsisenėjusiu apmaudu – bet jautėsi atskirta nuo jo gedulo. Kartais galvodavo, kad priežastis slypi joje, o ne jame, gal jai stigo kažkokios jėgos, kuri priverstų jį dalytis su ja savo kančia.

Okeoma atėjo pareikšti užuojautos.

– Girdėjau, kas nutiko, – pasakė jis, kai Olana atidarė duris. Ji apkabino jį ir žvilgtelėjo į dantytą išbrinkusį randą, nutįsusį nuo smakro iki kaklo, ir pamanė, kaip greitai sklinda žinios apie mirtį.

– Jis iš tikrųjų su manimi dar nekalbėjo, – tarė ji. – Tai, ką jis man sako, neturi jokios prasmės.

– Odenigbas niekada nemokėjo būti silpnas. Būk su juo kantri, – beveik pašnibždėjo Okeoma, nes pasirodė Odenigbas. Kai jie apsikabino ir patapšnojo vienas kitam per nugarą, Okeoma pažvelgė į jį.

– *Ndo*, – tarė jis. – Užjaučiu.

– Manau, ji turėjo nustebti, kai jie nušovė ją, – pasakė Odenigbas. – Mama niekada nesuprato, kad mes iš tikrųjų kariaujame ir jos gyvybei gresia pavojus.

Olana spoksojo į jį.

– Kas buvo, tai buvo, – tarė Okeoma. – Privalai būti stiprus.

Kambaryje trumpam stojo tyla.

– Džulijus atnešė truputį šviežio palmių vyno, – galiausiai pasakė Odenigbas. – Žinai, šiomis dienomis į jį primaišo per daug vandens, bet šitas yra labai geras.

– Aš išgersiu jo vėliau. Kur tas viskis „White Horse", kurį saugai ypatingoms progoms?

– Jau beveik baigėsi.

– Tai aš pabaigsiu jį, – pasakė Okeoma.

Odenigbas atnešė butelį, ir jie susėdo svetainėje, radijas skleidė tylius garsus, ore tvyrojo Ugvaus sriubos kvapas.

– Mano viršininkas geria tokį kaip vandenį, – tarė Okeoma ir pakratė butelį, norėdamas pažiūrėti, kiek liko.

– Ir kaipgi jam sekasi, tavo viršininkui, samdytam baltaodžiui? – paklausė Odenigbas.

Okeoma nukreipė atsiprašantį žvilgsnį į Olaną prieš sakydamas:

– Jis sviedžia merginas ant nugarų atviroje vietoje, kur vyrai gali jį matyti, ir tvarko jas vienoje rankoje laikydamas kapšą su pinigais. – Akimirkai Okeoma suraukė veidą ir gurkštelėjo iš butelio. – Galėjome lengvai atsiimti Enugu, jei tik tas vyriokas būtų klausęs, bet jis mano, kad apie mūsų šalį žino daugiau nei mes patys. Jis pradėjo prievarta rekvizuoti pagalbos automobilius. Praėjusią savaitę grasino Jo Ekscelencijai, kad išvyks, jei negaus likusių savo pinigų. – Okeoma vėl siurbtelėjo iš butelio. – Prieš dvi dienas išėjau civiliniais drabužiais, kelyje mane sustabdė patrulis ir apkaltino dezertyravimu. Perspėjau jį daugiau nemėginti šito daryti, nes parodysiu jam, kuo mes, komandosai, skiriamės nuo įprastų kareivių. Nueidamas girdėjau, kaip jis juokiasi. Įsivaizduok sau! Anksčiau jis niekada nebūtų išdrįsęs juoktis iš komandoso. Jei nepersitvarkysime, netrukus prarasime savo patikimumą.

– Bet kuriuo atveju, kam reikia mokėti baltiesiems, kad jie kariautų mūsų karą? – Odenigbas atsilošė kėdėje. – Daugybė mūsiškių gali iš tikrųjų kautis, nes mes pasiruošę aukotis dėl Biafros.

Olana atsistojo.

– Valgykime, – tarė ji. – Okeoma, atsiprašau, mūsų sriuba be mėsos.

– Atsiprašau, mūsų sriuba be mėsos, – pamėgdžiojo Okeoma. – Ar šita vieta panaši į mėsinę? Atėjau ne mėsos ieškodamas.

Ugvus išdėliojo ant stalo lėkštes su *gari*.

– Prašau, Okeoma, patrauk savo granatą, kol valgome, – paprašė Olana.

Jis nusiėmė ją nuo juosmens ir padėjo į kampą. Valandėlę jie valgė tylėdami, sulipdydami savo *gari* į rutuliukus, mirkydami juos sriuboje, nurydami.

– Nuo ko tas randas? – paklausė Olana.

– O, tai niekis, – atsakė Okeoma ir lengvai perbraukė jį pirštais. – Atrodo rimčiau, nei iš tikrųjų yra.

– Turėtum papildyti Biafros rašytojų lygą, – tarė ji. – Galėtum būti vienas iš tų, kurie vyksta į užsienį viešinti mūsų siekių.

Okeoma ėmė purtyti galvą, Olanai dar nebaigus kalbėti.

– Aš esu kareivis, – pasakė jis.

– Dar rašai? – paklausė Olana.

Jis vėl papurtė galvą.

– Bet turi mums eilėraštį? Iš galvos? – paklausė ji ir net pati pajuto, kad jos balsas nuskambėjo desperatiškai.

Okeoma nurijo *gari* rutuliuką, jo Adomo obuolys šokinėjo aukštyn žemyn.

– Ne, – tarė jis ir pasisuko į Odenigbą. – Ar girdėjai, ką mūsų kranto baterijos padarė vandalams Oničos sektoriuje?

Po pietų Odenigbas nuėjo į miegamąjį. Okeoma pabaigė viskį, paskui išlenkė kelias taures palmių vyno ir užsnūdo svetainės kėdėje. Kvėpavo sunkiai; kažką vapėjo ir du kartus sumojavo rankomis, tarsi atsikratydamas nematomų užpuolikų. Olana patapšnojo jam per petį žadindama.

– *Kunie*. Eime į kitą kambarį, atsigulsi, – tarė ji.

Jis atmerkė paraudusias, suglumusias akis.

– Ne, ne, aš iš tikrųjų nemiegu.

– Kur jau ten. Buvai atsijungęs.

– Visai ne. – Okeoma nuslopino žiovulį. – Turiu galvoje vieną eilėraštį.

Jis pasimuistė, ištiesino nugarą ir ėmė deklamuoti. Jo balsas skambėjo kitaip. Nsukoje skaitydavo eiles dramatiškai, tarsi neabejodamas, kad jo menas svarbesnis už visa kita. Dabar tarė žodžius tarsi nenoromis juokaudamas, bet vis dėlto juokaudamas.

Rusva,
Žvilganti lyg undinės žvynai,
Ji išnyra
Sidabro aušra nešina;
Undinė,
Kuri niekad nebus mana.

– Odenigbas pasakytų: „Kartos balsas!“ – tarė Olana.

– O ką tu pasakytum?

– Vyro balsas.

Okeoma droviai nusišypsojo, ir ji prisiminė, kaip Odenigbas ją erzino tvirtindamas, kad jis slapta ja žavisi. Eilėraštis buvo apie ją, ir jis

norėjo, kad ji tai žinotų. Jie sėdėjo tylėdami, kol jo akys ėmė merktis ir netrukus pasigirdo reguliarus knarkimas. Ji stebėjo jį ir spėliojo, ką jis sapnuoja. Okeoma vis dar miegojo, dažnai murmėdamas ir sukiodamas galvą į šalis, kai vakare atvyko profesorius Ačara.

– O, jūsų draugas komandosas čia, – pasakė jis. – Prašau pakviesti Odenigbą. Išeikime į verandą.

Jie įsitaisė ant suolo verandoje. Profesorius Ačara sėdėjo nuleidęs akis, sunerdamas ir vėl atskirdamas rankas.

– Atėjau aptarti nemalonaus reikalo, – tarė jis.

Baimė suspaudė Olanai krūtinę: kažkas nutiko Kainenei ir jie atsiuntė profesorių Ačarą, kad jai praneštų. Ji panoro, kad jis išeitų tuoj pat, nieko jai nepasakęs, nes tai, ko ji nežino, negalės jos įskaudinti.

– Kokio? – griežtai paklausė Odenigbas.

– Mėginau perkalbėti jūsų namo savininką. Padariau viską, ką galėjau. Bet jis atsisakė. Jis nori, kad jūs susipakuotumėte per dvi savaites.

– Nesu tikras, kad supratau, – pasakė Odenigbas.

Bet Olana buvo tikra, kad suprato. Jų prašo išsikraustyti iš namo, nes savininkas surado ką nors, kas sumokės jam dukart didesnę, o gal net triskart didesnę nuomą.

– Apgailestauju, Odenigbai. Jis paprastai būna pats supratingiausias žmogus, bet šie laikai nusinešė dalelę mūsų supratingumo.

Odenigbas atsiduso.

– Padėsiu surasti kitą vietą, – pažadėjo profesorius Ačara.

* * *

Jiems pasisekė rasti vieną kambarį, nors Umuahiją buvo užplūdę pabėgėliai. Ilgame pastate spraudėsi devyni kambariai, vienas šalia kito, su durimis į siaurą verandą. Virtuvė buvo viename gale, vonia – kitame, prie bananmedžių giraitės. Jų kambarys buvo arčiau vonios, ir pirmąją dieną Olana žiūrėjo į jį, negalėdama įsivaizduoti, kaip ji *gyvens* čia su Odenigbu ir mažyle, ir Ugvumi, valgys, rengsis ir mylėsis tame vieninteliame kambaryje. Odenigbas ėmėsi atskirti jų miegojimo zoną plona užuolaida, Olana žvilgtelėjo į įlinkusią virvę, kurią jis pririšo prie sienoje įkaltų vinių, prisiminė dėdės Mbaezio ir tetulės Ifekos kambarį Kane ir apsipylė ašaromis.

– Greitai gausime ką nors geresnio, – pasakė Odenigbas, ji linktelėjo ir nepaaiškino jam, kad verkia ne dėl jų kambario.

Mama Odžė gyveno gretimame kambaryje. Ši griežto veido moteris mirksėjo taip retai, kad Olaną suglumino išplėstų akių spoksojimas, kai jos kalbėjosi pirmą kartą.

– Sveika atvykusi, *nno*, – pasisveikino ji. – Ar vyras namuose?

– Jis darbe, – tarė Olana.

– Norėjau susitikti jį anksčiau už kitus; dėl savo vaikų.

– Jūsų vaikų?

– Namo savininkas pavadino jį daktaru.

– O, ne. Jis turi mokslų daktaro laipsnį.

Šaltos, nesuprantančios mamos Odžės akys, regis, pragręžė Olanoje skylę.

– Jis yra knygų daktaras, – pasakė Olana. – Ne sergančių žmonių daktaras.

– Och. – Mamos Odžės išraiška nepasikeitė. – Mano vaikai serga astma. Trys mirė, kai prasidėjo karas. Trys liko.

– Apgailestauju. *Ndo*, – tarė Olana.

Mama Odžė gūžtelėjo pečiais ir ėmė pasakoti, kad visi kaimynai yra įgudę vagys. Jeigu ji virtuvėje paliktų skardinę su žibalu ir išeitų, ši kaipmat ištuštėtų. Jeigu paliktų muilą vonioje, jis išgaruotų. Jei padžiautų drabužius ir jų nesaugotų, jie nuskristų nuo virvių.

– Būk labai atsargi, – perspėjo ji. – Ir užrakink duris net tada, kai eini šlapintis.

Olana padėkojo trokšdama, kad Odenigbas iš tikrųjų būtų medicinos mokslų daktaras. Padėkojo ir kitiems kaimynams, kurie priėjo prie durų pasisveikinti ir paliežuvauti. Kieme grūdosi per daug žmonių; kambaryje šalia mamos Odžės gyveno šešiolikos asmenų šeima. Vonios kambario grindis dengė slidžios gleivės nuo pernelyg daug nešvarumų, nuplautų nuo daugybės kūnų, tualete tvyrojo tiršti nepažįstamųjų kvapai. Drėgnais vakarais, kai šlapiame ore kybodavo sunkus dvokas, Olana ilgėjosi ventiliatoriaus, elektros. Jų name, kitoje miesto pusėje, elektra būdavo iki aštuntos valandos vakaro, bet čia, centriniame rajone, jos iš viso nebuvo. Ji nusipirko žibalinių lempų, padarytų iš pieno skardinių. Kai tik Ugvus jas uždegdavo, mažylė suspiegdavo ir puldavo bėgti išsigandusi atviros liepsnos plykstelėjimo. Olana stebėjo ją dėkinga, kad mažylės nėmaž nesutrikdė dar vienas persikraustymas, dar vienas, kitoniškas, gyvenimas; ji kasdien žaidė su nauja drauge Adana, šūkaudama „Slėpkitės!“, juokdamasi ir slapstydamasi po bananų lapais nuo įsivaizduojamų lėktuvų. Bet Olana nerimavo, kad mergaitė iš Adanos perims

kaimietišką Umuahijos tarseną ar kokią nors ligą nuo šlapiuojančių šunvočių ant Adanos rankų arba blusų nuo perkarusio Adanos šuns Bingo.

Kai Olana ir Ugvus virtuvėje pirmą kartą gamino valgį, įėjo Adanos motina. Ji ištiesė emaliuotą dubenį ir pasakė:

– Prašau duoti man truputį sriubos.

– Ne, mums patiems trūksta, – atsakė Olana. Paskui pagalvojo apie vienintelę Adanos suknelę, pasiūtą iš maišo nuo labdaros produktų taip, kad MILT puošė nugarą, o AI pasislėpė siūlėje, ir šliūkštelėjo truputį liesos, nemėsiškos sriubos į emaliuotą dubenį. Kitą dieną mama Adana įėjo ir paprašė truputį *gari*, ir Olana davė jai pusę puodelio. Trečią dieną ji įėjo, kai virtuvė buvo pilna kitų moterų, ir vėl paprašė Olanos sriubos.

– Liaukis atidavinėti jai savo maistą! – suriko mama Odžė. – Ji taip elgiasi su visais naujais nuomininkais. Tegul eina ir augina manijokus, tada pamaitins savo šeimą ir liausis trukdyti žmonėms! Juk ji yra vietinė Umuahijos gyventoja! Ji nėra pabėgėlė kaip mes! Kaip ji drįsta kaulyti maisto iš pabėgėlių!

Mama Odžė garsiai nusišnypštė ir vėl ėmėsi grūstuvėje trinti palmių vaisius. Olaną žavėjo dalykiška jos sudžiūvusio veido išraiška. Ji niekada nematė mamos Odžės šypsantis.

– Ar ne jūs, pabėgėliai, ir surijote visą mūsų maistą? – tarė mama Adana.

– Užčiaupk smirdančią savo burną! – atšovė mama Odžė. Mama Adana nedelsdama taip ir padarė, tarsi žinotų, kad nėra jokių vilčių perrėkti mamą Odžę su balsingu jos spartumu, turint galvoje tai, kad jai niekada nepristinga žodžių ar energijos juos greitai išberti.

Vakarais, kai mama Odžė susiremdavo su savo sutuoktiniu, jos balsas perskrosdavo visą kiemą: „Tu, išromytas avine! Vadini save vyru, bet pabėgai iš armijos! Tegu tik dar kartą išgirsiu, kaip tu pliurpi kam nors, kad buvai sužeistas mūšyje! Pabandyk dar sykį pražioti purviną savo burną, o aš pakviesiu kareivius ir parodysiu jiems, kur tu slepiesi!“

Jos tirada buvo kasdienis kiemo patiekalas. Kaip ir skardi pastoriaus Ambrozijaus malda, kai jis vaikštinėdavo pirmyn atgal. Kaip ir pianino melodija, sklindanti iš kambario šalia virtuvės. Olana apstulbo, kai pirmą kartą išgirdo melancholiškus tonus, tą tyrą ir slapta atliekamą muziką, prisotinančią orą ir sustingdančią linguojančius bananmedžius.

– Tai Alisa, – pasakė mama Odžė. – Ji atsirado čia, kai žlugo Enugu. Anksčiau visai su niekuo nesikalbėjo. Dabar bent jau atsako į pasveikinimus. Gyvena tame kambaryje viena. Niekada neišeina į lauką ir niekada nieko neverda. Niekas nežino, ką ji valgo. Tą kartą, kai ėjome šukuoti, ji

jautėsi pernelyg svarbi, kad prie mūsų prisidėtų. Visi kiti iš mūsų kiemo išėjo laukan ir sulindo į brūzgynus ieškoti ten pasislėpusių vandalų, bet ji nepasirodė. Kai kurios moterys net sako, kad praneš apie ją milicijai.

Muzika vis dar skambėjo. Priminė Bethoveną, bet Olana nebuvo įsitikinusi. Odenigbas žinotų. Paskui tonai pagreitėjo, skubėjo, kilo vis aukštyn ir aukštyn, kol sustojo. Alisa išėjo iš savo kambario. Ji buvo smulkių kaulų, miniatiūrinė, ir Olana, vien žiūrėdama į ją, pasijuto gremėzdiškai peraugusi; šviesioje, beveik permatomoje jos veido odoje ir mažytėse rankose buvo kažkas vaikiška.

– Labas vakaras, – pasisveikino Olana. – Aš esu Olana. Ką tik atsikraustėme į aną kambarį.

– Sveika atvykusi. Mačiau jūsų dukterį. – Alisa silpnai spustelėjo jai ranką, tarsi elgtųsi su savimi be galo atsargiai, lyg niekada nešveistų savęs pernelyg energingai.

– Jūs taip puikiai skambinate, – tarė Olana.

– O, ne, esu niekam tikusi. – Alisa papurtė galvą. – Iš kur atvykote?

– Iš Nsukos universiteto. O jūs?

Alisa dvejojo.

– Aš atvykau iš Enugu.

– Turėjome ten draugų. Ar nepažinojote ko nors iš Nigerijos menų koledžo?

– O, vonia laisva. – Ji pasisuko ir nuskubėjo. Jos staigumas Olaną nustebino. Kai ji išėjo, praėjo pro šalį neaiškiai linktelėdama ir užsidarė savo kambaryje. Netrukus Olana išgirdo pianino garsus, kažkokią ištęstą, lėtą melodiją, ir pajuto troškimą prieiti, atverti Alisos duris ir žiūrėti, kaip ji skambina.

Ji dažnai galvojo apie Alisą, smulkaus sudėjimo ir šviesios odos gležną būtybę, neįtikėtiną jos skambinimo pianinu jėgą. Kai pasikvietė mažylę, Adaną ir kelis kitus kiemo vaikus ir ėmė jiems skaityti, tikėjosi, kad Alisa išeis ir prisidės prie jos. Spėliojo, ar Alisai patinka „High Life". Norėjo su Alisa pasišnekėti apie muziką ir meną, ir politiką. Bet Alisa išeidavo iš kambario tik tam, kad nuskubėtų į vonią, ir neatsiliepė, kai Olana beldė į duris. „Turbūt miegojau", – sakys ji vėliau, bet nepakvies Olanos užeiti dar kartą.

Galų gale jos susitiko turgavietėje. Buvo ką tik prašvitę, oras atrodė apsunkęs nuo rasos, Olana klaidžiojo drėgnoje vėsumoje po žalia miško lapija, stengdamasi aplenkti storas šaknis. Tyliai ir argumentuotai pasiginčijo su prekiautoja prieš nusipirkdama manijokų šakniagumbių ro-

žine žieve, juos anksčiau dėl to ryškaus rausvumo laikė nuodingais, kol ponia Muokelu užtikrino, jog taip nėra. Medyje virš galvos kranksėjo paukštis. Retkarčiais žemyn nuplevendavo vienas kitas lapas. Ji stovėjo priešais prekystalį su papilkėjusiais žalio viščiuko gabalėliais ir įsivaizdavo, kaip griebia juos ir puola bėgti kiek įkabindama. Jei nusipirks vištienos, tai bus viskas, ką nusipirks. Užuot to nusipirkusi, nusipirko keturias vidutinio dydžio sraiges. Mažesnės sraigės spiralės pavidalo kiaukutu, didelėmis šūsnimis sukrautos į pintines, buvo pigesnės, bet ji negalėjo jų pirkti, neįstengė galvoti apie jas kaip apie maistą; jos visada jai buvo kaimo vaikų žaislai. Jau ėjo iš turgavietės, kai pamatė Alisą.

– Labas rytas, Alisa, – pasisveikino ji.

– Labas rytas, – atsakė ši.

Olana ketino pasveikinti ją įprastu, trumpu apkabinimu, bet Alisa ištiesė ranką, tarsi jos nebūtų kaimynės.

– Niekur negaliu rasti druskos, iš viso jokios druskos, – pasakė Alisa. – O tie, kurie mus į visa tai įstūmė, turi tiek druskos, kiek nori.

Olana nustebo; aišku, ji čia neras druskos; jos beveik niekur nėra. Alisa atrodė smulkutė ir pedantiška, pasipuošusi tvarkinga vilnone suknele su dirželiu, kokią Olana galėjo įsivaizduoti kabant Londono parduotuvėje. Visai nepanaši į biafrietę miško turgavietėje ankstyvą rytmetį.

– Sako, nigeriečiai vis bombarduoja ir bombarduoja Ulį, visą savaitę ten negalėjo nusileisti nė vienas pagalbos lėktuvas, – pasakė Alisa.

– Taip, girdėjau, – tarė Olana. – Ar einate namo?

Alisa nukreipė akis į miško tankmę.

– Dar ne.

– Palauksiu ir galėsime grįžti drauge.

– Nereikia, nesivarginkite, – pasakė Alisa. – Viso.

Alisa grįžo prie susispietusių prekystalių įmantria dirbtine eisena, tarytum koks suklaidintas asmuo būtų išmokęs ją vaikščioti „kaip dama". Olana stovėjo lydėdama ją žvilgsniu, spėliodama, kas glūdi po jos išore, paskui pasuko namo. Stabtelėjo prie pagalbos centro pasižiūrėti, ar nėra kokio maisto, jei lėktuvui pagaliau pavyko nusileisti. Valandėlę pro užrakintus vartus įdėmiai stebėjo apleistą kiemą. Prie sienos kabojo prikaltas apiplyšęs plakatas. Kažkas anglimi nubraukė „WCC: world council of churches"* ir iškeverzojo „WCC: war can continue"**.

* Pasaulio bažnyčių taryba (*angl.*)

** Karas gali tęstis (*angl.*)

Einant grūdų malimo stoties link, iš vieno pakelės namo išbėgo raudanti moteris, sekdama paskui du kareivius, tempiančius aukštą bernioką. „Sakiau, turite paimti mane! – šaukė ji. – Paimkite mane vietoj jo! Ei, žmonės, ar mes jau nepaaukojome jums Ábučio?“ Kareiviai nekreipė į ją dėmesio, o berniokas žengė ištiesinęs nugarą, tarsi negalėtų leisti sau žvalgytis atgal į savo motiną.

Olana pasitraukė į šalį, kai jie praėjo, ir, grįžusi namo, įsiuto pamačiusi Ugvų prie įėjimo į kiemą besikalbantį su keliais vyresnio amžiaus kaimynais. Jį čia pastebėtų bet kuris mobilizacijos misiją vykdantis kareivis.

– *Bia nvoke m*, gal tau galvoje negerai? Ar tau nesakiau čia nesirodyti? – sušnypštė ji.

Ugvus paėmė krepšį ir sumurmėjo:

– Atsiprašau, ponia.

– Kur mažylė?

– Adanos kambaryje.

– Duok man raktą.

– Šeimininkas namie, ponia.

Olana žvilgtelėjo į savo laikrodėlį, nors to nereikėjo. Metas pernelyg ankstyvas, kad Odenigbas būtų namuose. Jis sėdėjo ant lovos susikūprinęs, jo pečiai be garso kilnojosi.

– *Ogini?* Kas nutiko? – paklausė ji.

– Nieko nenutiko.

Olana priėjo prie jo.

– *Ebezi na*, nustok verkti, – sumurmėjo ji. Bet nenorėjo, kad nustotų. Troško, kad jis verktų ir verktų, kol nustumtų skausmą, užkimšusį jam gerklę, kol išplautų niūrų sielvartą. Ji atsargiai apglėbė jį, apsivijo rankomis ir juto, kaip jis, remdamasis į ją, pamažu atsipalaiduoja. Jo rankos ją apkabino. Jis kūkčiojo garsiai. Su kiekvienu įkvėpimu tai priminė jai mažylę; jis verkia kaip ir jo duktė.

– Nesistengiau dėl mamos taip, kaip reikia, – tarė jis pagaliau.

– Viskas gerai, – sumurmėjo Olana. Ji taip pat gailėjosi, kad, užuot labiau pasistengusi dėl jo motinos, pasitenkino lengvu apmaudu. Tiek daug atsiimtų atgal, jei galėtų.

– Niekada *aktyviai* neprisimename mirties, – pasakė Odenigbas. – Priežastis, dėl kurios taip gyvename, yra ta, kad neprisimename, *jog mes mirsime*. Mes visi mirsime.

 – Taip, – tarė Olana; jo pečiai atrodė susmukę.

– Bet gal čia ir yra visa prasmė to, kad esame gyvi? Kad gyvenimas yra mirties neigimo būvis? – paklausė jis.

Olana apglėbė jį stipriau.

– Aš galvoju apie armiją, *nkem*, – pasakė jis. – Gal man reikėtų prisidėti prie Jo Ekscelencijos naujosios S brigados.

Olana valandėlę nieko nepasakė. Pajuto nenumaldomą norą trūktelėti naują jo barzdą, išpešti plaukų ir sukelti kraujavimą.

– Drauge galėtum pasiieškoti tvirto medžio ir virvės, Odenigbai, nes tai lengvesnis būdas nusižudyti, – pasakė ji.

Jis atšlijo, kad į ją pasižiūrėtų, bet ji įdėmiai spoksojo į šalį, atsistojo, įjungė radiją ir padidino garsą, pripildydama kambarį Bitlų dainos garsų; daugiau neketina aptarinėti jo noro stoti į armiją.

– Privalome pastatyti bunkerį, – tarė jis ir nuėjo prie durų. – Taip, mums čia tikrai reikalingas bunkeris.

Išblėsusios, stiklinės jo akys, nusmukę pečiai kėlė jai nerimą. Bet jeigu jam reikia ko nors imtis, verčiau tegu stato bunkerį, nei stoja į armiją.

Lauke Odenigbas kalbėjosi su tėtušiu Odžiu ir keliais kitais vyrais, stovinčiais prie įėjimo į kiemą.

– Ar nematai tų bananmedžių? – paklausė tėtušis Odžis. – Per visas oro atakas, kurios čia buvo, slėpdavomės ten, ir nieko mums nenutiko. Mums nereikia bunkerio. Bananmedžiai atmuša kulkas ir bombas.

Odenigbo akys buvo tokios pat šaltos kaip ir jo atsakymas:

– Ką armijos dezertyras išmano apie bunkerius?

Jis paliko tą vyrą ir po kelių akimirkų su Ugvumi pradėjo žymėti bei rausti plotą už gyvenamojo pastato. Netrukus prie jų prisidėjo jauni vyrai, o saulei leidžiantis ir vyresnieji, taip pat ir tėtušis Odžis. Olana stebėjo, kaip jie dirba, ir spėliojo, ką vyrai galvoja apie Odenigbą. Kai kiti laidė sąmojus ir kvatojo, jis tylėjo. Kalbėjo tik apie darbą. Ne, *mba*, šitą nuleisk žemiau. Taip, laikykime jį čia. Ne, truputį patrauk. Prakaituoti jo marškinėliai prilipo prie kūno, ir ji pirmą kartą pastebėjo, kiek daug jis prarado svorio, kokia susitraukusi atrodo jo krūtinė.

Naktį ji gulėjo priglaudusi prie jo skruosto savąjį. Odenigbas neprasitarė jai, kas privertė jį likti namuose raudoti dėl motinos. Vis dėlto ji tikėjosi, kad tai atpalaiduos kai kuriuos jo viduje kietai užveržtus mazgus. Ji pabučiavo jo kaklą, ausį taip, kaip visada paskatindavo jį prisitraukti ją tomis naktimis, kai Ugvus miegodavo verandoje. Bet Odenigbas nustūmė jos ranką ir pasakė: „Aš pavargęs, *nkem*.“ Niekada nėra

girdėjusi jo taip sakant. Jis atsidavė senu prakaitu, ir ji staiga suvokė, kad skausmingai ilgisi to „Old Spice", likusio Nsukoje.

Net Abaganos stebuklas neatpalaidavo jo mazgų. Anksčiau jie būtų šventę jį tarsi asmeninį triumfą. Stipriai apsikabintų, apibertų vienas kitą bučiniais, ji kutentų savo skruostą naująja jo barzda. Tačiau kai jie išklausė pirmą radijo pranešimą, Odenigbas tepasakė: „Puiku, puiku" ir vėliau bereikšmiu žvilgsniu stebėjo šokančius kaimynus.

Mama Odžė užgiedojo giesmę: *Onje ga-enve meri?*, kitos moterys atsiliepė: *Biafra ga-enve meri, igba!* Jos susibūrė į ratelį, grakščiai lingavo ir garsiai trepteldavo sakydamos *igba!* Didžiulės dulkių bangos kilo ir leidosi. Olana prisidėjo prie jų padrąsinta žodžių: *Kas laimės? Biafra laimės, igba!* ir nenorėdama, kad Odenigbas sėdėtų bejausmiu veidu.

– Olana šoka kaip baltieji žmonės! – pasakė mama Odžė kvatodama. – Jos sėdynė nė kiek nejuda!

Tai buvo pirmas kartas, kai Olana pamatė mamą Odžę juokiantis. Vyrai pasakojo ir perpasakojo istoriją – vieni sakė, kad biafriečių pajėgos surengė pasalą ir padegė šimto transporto priemonių koloną, kiti tvirtino, kad iš tikrųjų ten būta tūkstančio sunaikintų šarvuočių ir sunkvežimių – bet visi sutarė dėl vieno: jeigu konvojus būtų pasiekęs paskyrimo vietą, Biafrai būtų galas. Radijai, pastatyti verandoje, priešais kambarius, plyšojo visu garsu. Pranešimą transliavo kelis sykius, o kas kartą jam pasibaigus, daugelis kaimynų pritardavo balsui, deklamuojančiam: *Išsaugoti Biafrą laisvajam pasauliui yra užduotis, kurią būtina atlikti!* Net mažylė mokėjo tuos žodžius. Ji kartojo juos glostydama Bingui galvą. Alisa vienintelė iš kaimynų neišėjo į lauką, ir Olana suko galvą, ką ji veikia.

– Alisa laiko save per gera visiems mums šiame kieme, – pasakė mama Odžė. – Pasižiūrėk į save. Ar jie nesako, kad esi Didelio Vyro dukra? Bet tu elgiesi su žmonėmis kaip su žmonėmis. Kas ji mano esanti?

– Gal ji miega.

– Miega, kurgi ne. Ta Alisa yra diversantė. Tai užrašyta jai ant kaktos. Ji tarnauja vandalams.

– Nuo kada diversantams ant kaktos pradėta rašyti, kas jie tokie? – paklausė Olana pralinksmėjusi.

Mama Odžė gūžtelėjo pečiais, tarsi neketintų vargintis įrodinėdama Olanai tai, kuo pati neabejoja.

Profesoriaus Ezekos vairuotojas pasirodė po kelių valandų, kai kiemas ištuštėjo ir aptilo. Jis įteikė Olanai raštelį, paskui apėjo automobilį,

atidarė bagažinę ir iškėlė dvi kartonines dėžes. Ugvus nuskubėjo su jomis į vidų.

– Dėkoju, – tarė Olana. – Pasveikinkit savo šeimininką.

– Gerai, ponia, – jis lūkuriavo.

– Dar kažkas?

– Prašau, ponia, turiu laukti, kol jūs patikrinsite, ar viską perdaviau.

– O!

Priekinėje lapelio pusėje sunkiai įskaitoma Ezekos rašysena išskaičiavo viską, ką jis atsiuntė. *Prašau įsitikinti, kad vairuotojas nieko nepaėmė* buvo greitosiomis pakeverzota kitoje popierėlio pusėje. Olana įėjo į vidų suskaičiuoti skardinių su pieno milteliais, arbatžolėmis, „Ovaltinu", sardinėmis, cukraus dėžučių, druskos maišelių ir neįstengė neaiktelėti, kai pamatė tualetinį popierių. Nors trumpam mažylei nereikės naudoti senų laikraščių. Ji skubiai brūkštelėjo jausmingą padėkos žinutę ir padavė ją vairuotojui; jei Ezeka padarė tai norėdamas dar kartą parodyti savo pranašumą, jos pasitenkinimas nuo to nesumažėjo. Ugvus, regis, džiaugėsi net labiau nei ji.

– Visai kaip Nsukoje, ponia! – tarė jis. – Pažiūrėkit į sardines!

– Prašau įberti truputį druskos į maišelį. Ketvirtį šios pakuotės.

– Ponia? Kam? – Ugvus žvelgė įtariai.

– Alisai. Ir nesakyk kaimynams, ko mes turime. Jeigu jie paklaus, sakyk, kad senas draugas atsiuntė šeimininkui knygų.

– Taip, ponia.

Eidama su maišeliu Alisos kambario link, Olana jautė, kaip Ugvus lydi ją nepritariančiu žvilgsniu. Į jos beldimą niekas neatsiliepė. Ji apsisuko grįžti atgal, kai Alisa atidarė duris.

– Vienas mūsų draugas atnešė mums truputį produktų, – pasakė Olana, duodama druskos maišelį.

– *Hei!* Negaliu visko paimti, – tarė Alisa, tiesdama ranką ir jį imdama. – Ačiū! O, labai jums ačiū!

– Kurį laiką jo nematėme. Dabar jis padarė mums staigmeną.

– Ir jūs pasirūpinote manimi. Nereikėjo to daryti. – Alisa spaudė druskos maišelį prie krūtinės. Jai po akimis juodavo tamsūs šešėliai, žalių venų pėdsakai vingiavo po blyškia oda, ir Olana pagalvojo, kad ji, ko gero, serga.

Bet Alisa atrodė visai kitaip, skaistesnės odos, vakare, kai išėjo į lauką ir atsisėdo šalia Olanos verandoje ant grindų, ištiesė kojas. Gal ji šiek tiek pasipudravo. Jos pėdos buvo smulkutės. Ji kvepėjo pažįstamu

kūno kremu. Pro šalį ėjo mama Adana ir pasakė: „Ė! Alisa, dar niekad nematėme tavęs sėdint lauke!“ Alisos lūpos vos pajudėjo šyptelint. Šalia bananmedžių meldėsi pastorius Ambrozijus. Blėstančiuose saulės spinduliuose tviskėjo rausva ilgarankovė jo mantija. „Šventasis Jehova, sunaikink vandalus Šventosios Dvasios ugnimi! Šventasis Jehova, kovok už mus!“

– Dievas kovoja už Nigeriją, – pasakė Alisa. – Dievas visada kovoja už tuos, kurie turi daugiau ginklų.

– Dievas yra mūsų pusėje! – Olana pati nustebo, kaip aštriai nuskambėjo jos balsas. Alisa atrodė nustebusi, kažkur už namo kaukė Bingas.

– Tiesiog galvoju, kad Dievas kovoja teisiųjų pusėje, – švelniai pridūrė Olana.

Alisa pliaukštelėjo nugindama uodą.

– Ambrozijus apsimeta esąs pastorius, kad išvengtų armijos.

– Taip, tai tiesa, – nusišypsojo Olana. – Ar žinote tą keistą bažnyčią Ogujės gatvėje Enugu? Jis panašus į vieną iš tų pastorių.

– Iš tikrųjų aš esu ne iš Enugu. – Alisa pritraukė kelius. – Esu iš Asabos. Išvykau iš ten baigusi Mokytojų ugdymo koledžą ir apsigyvenau Lagose. Prieš karą dirbau Lagose. Susipažinau su armijos pulkininku ir po kelių mėnesiu jis pasipiršo man, bet nepasakė, kad jau yra vedęs, o jo žmona išvykusi į užsienį. Pastojau. Jis vis atidėliojo kelionę į Asabą atlikti tradicinių ceremonijų. Bet aš tikėjau, kai jis sakydavo, kad yra labai užsiėmęs ir įsitempęs dėl to, kas vyksta šalyje. Kai buvo nužudyti ibų karininkai, jis spruko, ir aš kartu su juo atvykau į Enugu. Ten pagimdžiau kūdikį. Gyvenau su juo Enugu, kai prieš pat karo pradžią grįžo jo žmona, ir jis paliko mane. Paskui mirė mano kūdikis. Paskui pasidavė Enugu. Taigi štai aš ir čia.

– Labai užjaučiu.

– Aš esu kvaiša. Ta, kuri tikėjo visais jo melais.

– Nesakykit taip.

– Jūs esate laiminga. Turite vyrą ir dukterį. Neįsivaizduoju, kaip jūs tai sugebate, laikytis kartu ir mokyti vaikus, ir visa kita. Norėčiau būti tokia kaip jūs.

Alisos susižavėjimas ją sušildė ir nustebino.

– Nesu niekuo ypatinga, – tarė Olana.

Pastorius Ambrozijus ėmė niršti: „Šėtone, aš tave nušausiu! Piktoji dvasia, aš tave subombarduosiu!“

– Kaip jums pavyko evakuotis iš Nsukos? – paklausė Alisa. – Ar daug praradote?

– Viską. Išvažiavome paskubomis.

– Man Enugu nutiko tas pats. Nesuprantu, kodėl jie niekada nepasako mums tiesos, kad galėtume pasiruošti. Žmonės iš Informacijos ministerijos važinėjo po visą miestą su savo viešų prakalbų furgonu ir skelbė mums, kad viskas gerai, tai tik mūsų vyrukai treniruojasi su artilerijos pabūklais. Jei būtų pasakę tiesą, daugelis būtų galėję geriau pasiruošti ir neprarastų tiek daug.

– Bet atsivežėte savo pianiną. – Olanai nepatiko tai, kaip Alisa pasakė *jie*, tarsi ji būtų ne jų pusėje.

– Tai vienintelis daiktas, kurį pasiėmiau iš Enugu. Jis atsiuntė man į pagalbą furgoną ir pinigų tą dieną, kai Enugu žlugo. Kalta jo sąžinė dirbo viršvalandžius. Vairuotojas vėliau man pasakė, kad jis su žmona gabena daiktus į gimtąjį miestą prieš kelias savaites. Tik pagalvokit!

– Ar žinote, kur jis dabar?

– Nenoriu žinoti. Jeigu pamatysiu tą vyrą dar kartą, *ezi okvu m*, nudėsiu savo pačios rankomis. – Alisa pakėlė mažutes savo rankas. Ji pirmą kartą kalbėjo ibų kalba, Asabos dialektu, kur *f* skamba kaip *v*. – Kai tik pagalvoju, ką turėjau iškentėti dėl to vyro. Palikau darbą Lagose, visą laiką melavau savo šeimai, nutraukiau ryšius su draugais, kurie man sakė, kad jis nerimtas. – Ji pasilenkė kažko pakelti nuo smėlio. – Ir jis nesugebėjo net to.

– Ko?

– Užšokdavo ant manęs vaitodamas *och-och-och* kaip ožys, ir viskas tuo pasibaigdavo. – Ji pakėlė pirštą. – Su tokiu mažu kaip šitas. O paskui laimingas šypsodavosi net nesusimąstydamas, ar aš pajutau, kada jis pradėjo ir kada baigė. Vyrai! Vyrai yra beviltiški!

– Ne, ne visi! Mano vyras žino, kaip tai daryti, ir su kai kuo tokiu kaip šitas. – Olana pakėlė sugniaužtą kumštį. Jos nusijuokė, ir ji pajuto vulgarų ir saldų moterišką ryšį.

Olana laukė grįžtančio Odenigbo, kad galėtų papasakoti jam apie naują draugystę su Alisa, apie tai, ką ji pasakė Alisai. Troško, kad jis pareitų į namus ir stipriai trūktelėtų ją prie savęs, kaip darydavo anksčiau. Bet iš „Tanzanijos" baro jis grįžo su šautuvu. Dvivamzdis šautuvas, ilgas, juodas ir niūrus, gulėjo ant lovos.

– *Gini bu ife a?* Kas čia? – paklausė Olana.

– Direktorate gavau jį. Jis gana senas. Bet pravers, jeigu kas.

– Nenoriu čia jokio šautuvo.

– Mes kariaujame. Visur pilna ginklų. – Jis išslydo iš kelnių ir apsuko juosmenį apsiaustu prieš nusivilkdamas marškinius.

– Šiandien kalbėjausi su Alisa.

– Alisa?

– Kaimyne. Ji skambina pianinu.

– O, taip. – Jis spoksojo į skiriančią užuolaidą.

– Atrodai pavargęs, – tarė ji.

Norėjo pasakyti *atrodai liūdnas*. Jei tik jis turėtų įdomesnės veiklos, jei tik galėtų veikti tai, kas nugramzdintų prie jo prisėlinusias sielvarto akimirkas.

– Jaučiuosi gerai, – pasakė jis.

– Manau, turėtum nueiti aplankyti Ezekos. Paprašyk, kad jis padėtų tau persikelti kur nors kitur. Tai ne jo direktoratas, bet esu tikra, kad jis turi įtakos ir kituose direktoratuose.

Odenigbas pakabino kelnes ant vinies, įkaltos į sieną.

– Ar tu girdi mane? – paklausė Olana.

– Nenoriu prašyti Ezekos.

Ji atpažino jo išraišką: jis nusivylė. Ji užmiršo, kad jie puoselėja kilnius idealus. Juk jie yra principingi žmonės; neprašo malonių iš aukštesnę padėtį užimančių draugų.

– Geriau pasitarnausi Biafrai, jei dirbsi ten, kur galėsi panaudoti savo smegenis ir talentą, – tarė ji.

– Gana gerai tarnauju Biafrai Darbo jėgos direktorate.

Olana peržvelgė griozdynę, tai dabar yra jų kambarys ir namai – lova, du batatų šakniagumbiai, čiužinys, atremtas į purviną sieną, kartoninių dėžių ir maišų krūva kampe, žibalinė viryklė, kurią ji nusinešdavo į virtuvę tik tada, kai jos prireikdavo. Olana pajuto pasibjaurėjimo antplūdį, potraukį bėgti ir bėgti, ir bėgti, kol visa tai liks kažkur toli.

Jie miegojo atsukę vienas kitam nugarą. Kai Olana pabudo, jo nebebuvo. Ji pačiupinėjo jo lovos pusę, perbraukė ją ranka, mėgaudamasi užsilikusia šiluma suglamžytoje paklodėje. Ji pati nueis pas Ezeką ir su juo pasikalbės. Paprašys ką nors padaryti dėl Odenigbo. Išėjo į lauką ir nužingsniavo vonios link tardama: „Labas rytas“ ir „Kaip jaučiatės šįryt?“ keliems sutiktiems kaimynams. Mažylė jaunesnių vaikų būrelyje po bananmedžiu klausėsi tėtušio Odžio, porinančio istoriją apie tai, kaip Kalabare pistoletu pašovė priešų lėktuvą. Vyresnieji vaikai šlavė kiemą ir dainavo.

Biafra, kunie, buso Nigeria agha,
Anji emelie ndi avusa,
Ndi na-amaro čukvu,
Tigbue fa, zogbue fa,
Nvelu nvude Govon.

Kai jų balsai nutilo, pastoriaus Ambrozijaus rytmečio maldos suskambo net garsiau: „Dieve, palaimink Jo Ekscelenciją! Dieve, suteik Tanzanijai ir Gabonui stiprybės! Dieve, sunaikink Nigeriją ir Britaniją, ir Egiptą, ir Alžyrą, ir Rusiją! Galinguoju Jėzaus vardu!"

Kai kurie žmonės šūktelėjo *Amen!* iš savo kambarių. Pastorius Ambrozijus laikė iškėlęs Bibliją, tarsi ant jos turėtų iš dangaus nukristi koks svarus stebuklas, ir šūkaliojo beprasmiškus žodžius: *še baba še baba še baba.*

– Baik veblenti, pastoriau Ambrozijau, eik ir stok į armiją! Kuo mistiniai tauškalai padės mūsų kovai? – suriko mama Odžė. Ji stovėjo priešais savo kambarį šalia sūnaus. Audeklu uždengta jo galva buvo palenkta virš garuojančio dubens. Kai berniokas pakėlė galvą įkvėpti oro, Olana dirstelėjo į mišinį, pagamintą iš šlapimo, aliejų, žolelių ir dar Dievas žino ko – o tai, mamos Odžės nuomone, galėjo išgydyti astmą.

– Ar naktis jam buvo bloga? – ji paklausė mamos Odžės.

Mama Odžė patraukė pečiais.

– Bloga, bet neblogiausia. – Ji pasisuko į sūnų. – Ar reikės tau uždrožti, kad įkvėptum šito? Kam leidi jam garuoti veltui?

Jis vėl palenkė galvą virš dubenio.

– Jehova, sunaikink Govoną ir Adekunlę! – suklykė pastorius Ambrozijus.

– Užsičiaupk ir stok į armiją! – pasakė mama Odžė.

Kažkas iš kažkurio kambario sušuko:

– Mama Odže, palik pastorių ramybėje! Pirmiausia pasiųsk savo vyrą į armiją, iš kur jis pabėgo.

– Jis bent jau buvo nuėjęs! – žaibiškai atsikirto mama Odžė. – O tavo pačios vyras drebėdamas iš baimės tūno Ohafijos miške, kad kareiviai jo nepamatytų.

Mažylė atėjo iš už namo; paskui ją sliūkino šuo.

– Mamyte Ola! Bingas gali matyti dvasias. Kai jis loja naktį, vadinasi, mato dvasias.

– Nėra tokių dalykų kaip dvasios, mažyle, – pasakė Olana.

– Netiesa, yra.

Olanai kėlė nerimą tai, ko mažylė čia prisigraibsto.

– Ar Adana tau šitai pasakė?

– Ne, Čukvudis pasakė.

– Kur Adana?

– Miega. Ji serga, – atsakė mažylė ir ėmė baidyti muses, zujančias Bingui aplink galvą.

Mama Odžė suniurnėjo:

– Sakiau mamai Adanai, kad vaikas serga visai ne maliarija. Bet ji ir toliau ją gydo nimbamedžių vaistais, tai jai niekuo nepadeda. Jei niekas to jai nepasakys, aš pasakysiu: liga, kuria serga Adana, yra Haroldo Vilsono sindromas, *ho-ha*.

– Haroldo Vilsono sindromas?

– Kvašiorkoras. Vaikas serga kvašiorkoru.

Olana susijuokė. Nežinojo, kad jie pervadino kvašiorkorą britų ministro pirmininko vardu, bet jos linksmumas išgaravo įėjus į Adanos kambarį. Mergaitė gulėjo ant demblio pusiau pravertomis akimis. Olana palietė jai veidą kita delno puse, kad įsitikintų, ar nėra karščio, nors ir žinojo, kad jo nebus. Turėjo anksčiau tai suprasti; Adanos pilvas buvo išsipūtęs, oda – liguisto atspalvio, kur kas šviesesnė nei dar tik prieš kelias savaites.

– Šita maliarija labai sunkiai pagydoma, – tarė mama Adana.

– Ji serga kvašiorkoru, – tyliai pasakė Olana.

– Kvašiorkoru, – pakartojo mama Adana ir žvilgtelėjo į Olaną išsigandusiomis akimis.

– Būtinai gaukite jai vėžių arba pieno.

– Pieno, *kva*? Iš kur? – paklausė mama Adana. – Bet mes turime antikvašo čia netoliese. Mama Obikė man sakė prieš kelias dienas. Eisiu ir parsinešiu truputį.

– Ko?

– Lapų nuo kvašiorkoro, – pasakė mama Adana, jau eidama iš kambario.

Olaną nustebino, kaip mikliai ji pasikaišė savo apdarą ir leidosi klampoti po brūzgynus kitoje kelio pusėje. Po kelių akimirkų sugrįžo nešina kuokštu liaunų žalių lapų.

– Dabar išvirsiu košę, – pasakė ji.

– Adanai reikia pieno, – tarė Olana. – Šitie neišgydys kvašiorkoro.

– Palik mamą Adaną ramybėje. Antikvašo lapai padės, jeigu ji nepervirs jų, – pasakė mama Odžė. – Pagalbos centrai vis tiek nieko neturi.

Be to, ar negirdėjai, kad Nevyje visi vaikai mirė išgėrę pieno iš pagalbos centro? Vandalai jį užnuodijo.

Olana pasišaukė mažylę, parsivedė ją į vidų ir nurengė.

– Ugvus mane jau išmaudė, – pasakė mažylė sutrikusi.

– Taip, taip, mano mažute, – tarė Olana, atidžiai ją apžiūrinėdama. Jos oda vis dar buvo tamsios raudonmedžio spalvos, plaukai dar juodi, o pilvas, nors ji ir sulyso, neišbrinkęs. Olana be galo troško, kad pagalbos centras būtų atidarytas ir ten dirbtų Okoromadus, bet jis persikėlė į Orlu, kai Pasaulio bažnyčių taryba atidavė jo darbo vietą vienam iš daugelio pastorių, praradusių savo parapijas.

Mama Adana virtuvėje šutino lapus. Olana iš Ezekos atsiųstos dėžės paėmė skardinę sardinių, truputį pieno miltelių ir atidavė jai.

– Niekam nesakykit, kad jums tai daviau. Po truputį sumaitinkite Adanai.

Mama Adana suspaudė Olaną glėbyje.

– Ačiū, ačiū, ačiū. Niekam nesakysiu.

Bet ji pasakė, nes Olanai einant pas profesorių Ezeką mama Odžė sušuko:

– Mano sūnus serga astma ir pienas jo nenužudys!

Olana nekreipė į ją dėmesio.

* * *

Ji išėjo į pagrindinį kelią ir atsistojo po medžiu. Kai pro šalį važiuodavo koks nors automobilis, ji mėgino jį sustabdyti. Sustojo kareivis su aprūdijusiu mikroautobusu. Dar neįlipusi į vidų atsisėsti šalia jo, Olana pamatė geismingą vyro žvilgsnį, todėl angliškus žodžius ėmė tarti aiškiau įsitikinusi, kad jis supranta ne viską, ką ji sako, ir visą kelią kalbėjo apie padėtį šalyje, taip pat paminėjo, kad jos vairuotojas ir automobilis užtruko pas mechaniką. Jis mažai ką tepasakė iki tol, kol išlaipino ją prie direktorato pastato. Nežinojo, kas ji tokia ar ką ji pažįsta.

Grobuoniško veido profesoriaus Ezekos sekretorius lėtai nužvelgė Olaną nuo kruopščiai sušukuoto peruko iki batų ir pasakė:

– Jo nėra!

– Tada tučtuojau paskambinkit jam ir pasakykit, kad laukiu jo. Aš Olana Ozobija.

Sekretorius atrodė nustebęs.

– Ką?

– Ar reikia pakartoti? – paklausė Olana. – Esu tikra, kad profesorius norės tai išgirsti. Kur man atsisėsti, kol jūs skambinsite?

Sekretorius spoksojo į ją, o ji nesvyruodama atlaikė jo žvilgsnį. Paskui jis netardamas nė žodžio mostelėjo į kėdę ir pakėlė telefono ragelį. Po pusvalandžio pasirodė profesoriaus Ezekos vairuotojas ir nuvežė ją į namą, paslėptą prie vos matomo purvino kelio.

– Maniau, kad tokios įžymybės kaip jūs gyvena vyriausybės rezervuotoje zonoje, profesoriau, – pasakė Olana, pasisveikinusi su juo.

– O, tikrai ne. Tai būtų pernelyg akivaizdus taikinys bombardavimams.

Jis nepasikeitė. Tas pats skrupulingas savo pranašumo pojūtis glūdėjo jo balse, kai jis mostu pakvietė ją į vidų ir paprašė palaukti, kol kažką užbaigs savo darbo kambaryje.

Nsukoje Olana retai matė ponią Ezeką; ji buvo drovi ir menkai išsilavinusi, to žmonų tipo, kurias vyrui parenka jo kaimas, sykį sakė Odenigbas. Todėl Olana vos įstengė paslėpti nuostabą, kai erdvioje svetainėje pasirodžiusi ponia Ezeka du kartus ją apkabino.

– Kaip puiku vėl susitikti su senais draugais! Mūsų bendravimas šiomis dienomis toks oficialus, šiandien vienas renginys vyriausybės rūmuose, rytoj kitas. – Poniai Ezekai po kaklu ant ilgos grandinėlės karojo auksinis pakabutis. – Pamela! Ateik ir pasisveikink su tetule.

Maža mergaitė atėjo su lėle rankose, ji atrodė vyresnė nei mažylė, maždaug aštuonerių. Jos skruostai, kaip ir motinos, buvo putlūs, plaukuose siūbavo rausvi atlasiniai kaspinai.

– Laba diena, – tarė ji, nurengdama lėlę, traukdama sijoną nuo plastikinio jos kūno.

– Kaip laikaisi? – paklausė Olana.

– Gerai, ačiū.

Olana atsisėdo ant raudonos pliušinės sofos. Ant didžiojo stalo stovėjo lėlių namelis su mažytėmis, dailiomis lėlių lėkštutėmis ir puodeliais.

– Ką gersite? – guviai paklausė ponia Ezeka. – Pamenu, Odenigbas mėgo brendį. Mes taip pat turime neblogo brendžio.

Olana pažvelgė į ponią Ezeką. Įdomu, kaip ji gali prisiminti, ką gėrė Odenigbas, jei niekada nesilankė vakarėliuose kartu su savo vyru.

– Prašyčiau šalto vandens, – tarė Olana.

– Tik šalto vandens? – paklausė ponia Ezeka. – Na, galėsime daugiau ko išgerti po pietų. Prievaizde!

Prievaizdas pasirodė tą pačią akimirką, tarsi būtų stovėjęs už durų.

– Atnešk šalto vandens ir kokakolos, – paliepė ponia Ezeka.

Pamela ėmė verkšlenti, vis dar tampydama lėlės drabužius.

– Eikš, eikš, duok, aš tau padėsiu, – pasakė ponia Ezeka, paskui atsisuko į Olaną. – Ji dabar tokia nerami. Matote, praėjusią savaitę turėjome išvykti į užsienį. Dviejų vyresniųjų jau nebėra. Jo Ekscelencija seniausiai davė mums leidimą. Planavome išskristi pagalbos lėktuvu, bet nė vienas jų nenusileido. Sako, per daug nigeriečių bombonešių. Galite įsivaizduoti? Vakar ilgiau nei dvi valandas laukėme Ulyje, tame nebaigtame pastate, kurį vadina terminalu, bet joks lėktuvas nenusileido. Tačiau yra vilties, kad išvyksime sekmadienį. Skrisime į Gaboną, paskui į Angliją – su savo nigerietiškais pasais, žinoma! Britai atsisakė pripažinti Biafrą!

Jos juokas sukėlė Olanai apmaudą, skausmingą lyg naujo smeigtuko dūris.

Prievaizdas atnešė vandens ant sidabrinio padėklo.

– Patikrinai, ar vanduo tinkamai atšaldytas? – paklausė ponia Ezeka. – Kokioje šaldyklėje jis buvo, naujoje ar senoje?

– Naujoje, ponia, kaip jūs paliepėte.

– Ar valgysite torto, Olana? – paklausė ponia Ezeka, kai prievaizdas pasišalino. – Pagaminome jį šiandien.

– Ne, ačiū.

Profesorius Ezeka įėjo nešinas keliais aplankais.

– Ar tai viskas, ką geriate? Vandenį?

– Jūsų namas siurrealistinis, – pasakė Olana.

– Koks žodžių pasirinkimas, *siurrealistinis*, – tarė profesorius Ezeka.

– Odenigbas labai nelaimingas savo direktorate. Gal galėtumėte padėti jį perkelti kur nors kitur? – lėtai tardama žodžius suvokė, kaip smarkiai nekenčia prašyti, kaip trokšta greičiau viską baigti ir palikti šį namą su raudonu kilimu ir priderintomis raudonomis sofomis, televizoriumi ir vaisiniu ponios Ezekos kvepalų kvapu.

– Dabar viskas labai įtempta, labai įtempta, – pasakė profesorius Ezeka. – Prašymai plūsta iš visų pusių. – Jis atsisėdo, pasidėjo aplankus ant kelių ir sukryžiavo kojas. – Bet aš pažiūrėsiu, ką galiu padaryti.

– Dėkoju, – tarė Olana. – Ir dar kartą dėkoju už maisto produktus.

– Paragaukite torto, – ragino ponia Ezeka.

– Ne, aš nenoriu torto.

– Gal po pietų.

Olana atsistojo.

– Negaliu likti pietums. Turiu eiti. Mokau kelis mūsų kiemo vaikus, liepiau jiems ateiti už valandos.

– O, kaip miela, – pasakė ponia Ezeka, lydėdama ją durų link. – Jei tik man nereikėtų taip greitai išvykti į užsienį, mes būtinai ką nors kartu nuveiktume dėl pergalės.

Olana dirbtinai nusišypsojo.

– Vairuotojas jus parveš, – tarė profesorius Ezeka.

– Ačiū, – padėkojo Olana.

Kai ji ruošėsi lipti į automobilį, ponia Ezeka pasiūlė nueiti į užpakalinį kiemą ir apžiūrėti naują bunkerį, kurį pastatė jos vyras; jis buvo betoninis, tvirtas.

– Tik pagalvokit, prie ko mus privedė tie vandalai. Mes su Pamela kartais čia miegame, kai jie bombarduoja, – pasakė ponia Ezeka. – Bet mes ištversime.

– Taip, – pasakė Olana, spoksodama į lygias grindis ir dvi lovas, mebliuotą požeminį kambarį.

Kai ji grįžo į savo kiemą, mažylė verkė. Jai iš nosies varvėjo skystos gleivės.

– Jie suvalgė Bingą, – pasakė mažylė.

– Ką?

– Adanos mama suvalgė Bingą.

– Ugvau, kas nutiko? – paklausė Olana, imdama mažylę ant rankų.

Ugvus gūžtelėjo pečiais.

– Taip sako kiemo žmonės. Mama Adana neseniai jį išsivedė ir neatsako, kai jos klausia, kur jis yra. Ir ką tik išsivirė sriubos su mėsa.

Olana nutildė mažylę, nušluostė jai akis, nosį ir akimirką pagalvojo apie šunį, kurio galva buvo pilna opų.

Kainenė atvažiavo įpusėjus karštai popietei. Olana virtuvėje mirkė džiovintus manijokus, kai mama Odžė šūktelėjo:

– Tavęs ieško moteris automobilyje.

Olana puolė laukan ir sustojo kaip įbesta, šalia bananmedžio pamačiusi seserį. Ji atrodė elegantiška, su gelsvai rusva suknele iki kelių.

– Kainene! – Olana nedrąsiai ištiesė rankas abejodama. Kainenė žengė į priekį; jos trumpai apsikabino, kūnams vos susilietus Kainenė atsitraukė.

 – Nuvažiavau prie tavo senojo namo ir man pasakė, kur tave rasti.

– Būsto savininkas išspyrė mus lauk, netikome jo verslui. – Olana nusijuokė iš prasto savo sąmojo, nors Kainenė nesijuokė. Ši įbedė žvilgsnį į kambarį. Olana pasigailėjo, kad Kainenė neatvyko tada, kai jie dar gyveno name, nenorėjo taip skausmingai drovėtis.

– Užeik ir prisėsk.

Olana įsitempė suolą iš verandos į kambarį. Kainenė, metusi į jį atsargų žvilgsnį, atsisėdo ir susidėjo rankas ant odinės savo rankinės, to paties žemės rudumo kaip ir dailiai sušukuotas jos perukas. Olana pakėlė skiriančią užuolaidą, prisėdo ant lovos ir sulygino savo apdarą. Jos nežiūrėjo viena į kitą. Tyloje tvyrojo nepasakyti žodžiai.

– Taigi kaip tau visą šį laiką sekėsi? – pagaliau paklausė Olana.

– Viskas ėjosi normaliai, kol gyvavo Port Harkortas. Buvau armijos rangovė, turėjau licenciją importuoti džiovintą žuvį. Dabar gyvenu Orlu. Ten esu atsakinga už pabėgėlių stovyklą.

– O.

– Tyliai smerki mane už tai, kad pelnausi iš karo? Kas nors juk turi įvežti džiovintą žuvį, pati žinai. – Kainenė pakėlė antakius, plonas, grakščias arkas, paryškintas pieštuku. – Daugeliui rangovų buvo sumokėta, bet jie nepristatė produktų. Aš bent jau tai padariau.

– Ne, ne, visiškai taip negalvoju.

– Galvoji.

Olana žvelgė į šalį. Per daug dalykų sukosi jos galvoje.

– Taip nerimavau, kai žlugo Port Harkortas. Siunčiau laiškus.

– Gavau laišką, kurį nusiuntei Madui. – Kainenė pertvarkė rankinės dirželius. – Rašei, kad mokai. Vis dar tai darai? Tai tavo kilni pastanga laimėti karą?

– Dabar mokykla tapo pabėgėlių centru. Kartais mokau vaikus kieme.

– O kaip laikosi revoliucingasis sutuoktinis?

– Vis dar dirba Darbo jėgos direktorate.

– Neturi vestuvių nuotraukos.

– Svečiams renkantis prasidėjo oro ataka. Fotografas išmetė fotoaparatą ant žemės.

Kainenė linktelėjo, tarsi nebūtų reikalo apgailestauti išgirdus šias naujienas. Ji atsegė savo rankinę.

– Atvažiavau paduoti tau šitą. Mama atsiuntė per britų žurnalistą.

Olana laikė voką rankoje dvejodama, ar atplėšti jį prie Kainenės.

– Taip pat atvežiau dvi sukneles mažylei, – pasakė Kainenė ir mos-

telėjo į maišelį ant grindų. – Viena moteris, grįžusi iš San Tomės, pardavė šiek tiek kokybiškų vaikiškų drabužių.

– Nupirkai drabužių mažylei?

– Siaubinga, tiesa? Be to, seniai laikas pradėti vadinti mergaitę Čjamaka. Šita mažylės istorija įkyrėjo.

Olana nusijuokė.

Tik pagalvok, jos sesuo sėdi priešais ją, sesuo atvyko jos aplankyti, sesuo atvežė drabužių jos vaikui.

– Ar gersi vandens? Tai viskas, ką turime.

– Ne, ačiū. – Kainenė pakilo, nuėjo prie sienos, į kurią rėmėsi čiužinys, paskui sugrįžo ir atsisėdo. – Tu nepažinojai mano prievaizdo Ikedžidės, tiesa?

– Ar tai tas, kurį Maksvelas atsivežė iš kaimo?

– Taip. – Kainenė vėl pakilo. – Jis žuvo Port Harkorte. Jie bombardavo mus ir apšaudė artilerijos sviediniais, šrapnelio skeveldra nurėžė jam galvą, visiškai ją nukirto, o jo kūnas bėgo toliau. Jo kūnas bėgo toliau, nors buvo be galvos.

– O, Dieve.

– Aš mačiau jį.

Olana pakilo ir atsisėdo ant suolo šalia Kainenės, apkabino ją ranka. Kainenė kvepėjo namais. Jos nepratarė nė žodžio ilgas minutes.

– Galvojau, kad reikia iškeisti tavo pinigus, – pasakė Kainenė. – Bet tu gali tai padaryti banke, o paskui deponuoti, ar ne?

– Ar nematei bombų išraustų duobių aplink banką? Mano pinigai guli po lova.

– Pasirūpink, kad jų nepasiektų tarakonai. Jiems sunkiau gyventi šiais laikais. – Kainenė atsirėmė į Olaną, paskui, tarsi staiga kažką prisiminusi, atsistojo ir pasitaisė savo suknelę; Olaną pamažu apėmė liūdesys praradus žmogų, kuris dar buvo čia.

– Viešpatie. Nė nepastebėjau, kiek praėjo laiko, – tarė Kainenė.

– Ar dar kada mus aplankysi?

Po nedidelės pauzės Kainenė pasakė:

– Beveik visą dieną praleidžiu pabėgėlių stovykloje. Galbūt atvyksi jos pažiūrėti.

Ji pagrabaliojo po rankinę ieškodama popieriaus ir užrašė savo namų adresą.

– Taip, aš atvyksiu. Atvyksiu kitą trečiadienį.

 – Važiuosi automobiliu?

– Ne. Dėl kareivių. Be to, niekada neturime daug benzino.

– Pasveikink nuo manęs revoliucionierių. – Kainenė įlipo į automobilį ir įjungė variklį.

– Tavo numerių lentelė kitokia, – pasakė Olana, žiūrėdama į BUD, išspausdintą priešais skaičius.

– Sumokėjau papildomai, kad ant automobilio užsidėčiau savo patriotizmo antspaudą. Budrumas! – Kainenė nuvažiuodama pakėlė antakius ir ranką. Olana lydėjo akimis gatve tolstantį „Peugeot 404" ir dar valandėlę pastovėjo. Jautėsi taip, tarsi būtų gurkštelėjusi putojančios šviesos.

Trečiadienį Olana atėjo anksti. Harisonas atidarė duris ir išpūtė akis taip apstulbęs, kad net pamiršo nusilenkti kaip įprastai.

– Ponia, labas rytas! Daug laiko praėjo!

– Kaip laikaisi, Harisonai?

– Puikiai, ponia, – pasakė jis ir pagaliau nusilenkė.

Olana prisėdo ant vienos iš dviejų sofų šviesioje apytuštėje svetainėje atlapotais langais. Kažkur viduje garsiai grojo radijas, ir, kai pasigirdo artėjantys žingsniai, ji priverstinai atsikvėpė sukdama galvą, ką pasakys Ričardui. Bet tai buvo Kainenė suglamžyta juoda suknele, su peruku rankoje.

– *Edžima m*, – tarė ji ir apkabino Olaną. Jos apsikabino prisiglausdamos viena prie kitos, kūnai šiltai prisispaudė. – Tikėjausi, kad pasirodysi laiku ir eidamos į pabėgėlių stovyklą spėsime užsukti į tyrimų centrą. Ar valgysi ryžių? Net nesuvokiau, kaip seniai nevalgiau ryžių, kol praėjusią savaitę žmonės iš pagalbos centro davė man visą maišą.

– Ne, ne dabar. – Olana norėjo daug ilgiau palaikyti glėbyje seserį, uosti tą pažįstamą namų kvapą.

– Klausiausi Nigerijos radijo. Lagosas sako, kad už mus kovoja kinų kareiviai, o Kadūna pareiškė, jog kiekviena ibų moteris nusipelnė būti išprievartauta, – tarė Kainenė. – Jų vaizduotė įspūdinga.

– Niekada jų neklausau.

– O, aš dažniau klausausi Lagoso ir Kadūnos nei Biafros radijo. Nevalia nuo priešo nuleisti akių.

Įėjo Harisonas ir nusilenkė.

– Ponia? Aš atnešu gėrimų.

– Žiūrint į tai, kaip jis elgiasi, galima pagalvoti, kad šiame nebaigtame statyti užkampyje turime milžinišką vyno rūsį, – sumurmėjo Kainenė, pirštais šukuodama peruką.

– Ponia?

– Ne, Harisonai, nenešk gėrimų. Mes tuojau išeiname. Neužmiršk, pietūs dviem.

– Taip, ponia.

Olana pamėgino atspėti, kur yra Ričardas.

– Harisonas yra pats pretenzingiausias iš visų prasčiokų, kokius kada esu mačiusi, – tarė Kainenė, įjungdama automobilį. – Žinau, tau nepatinka žodis prasčiokas.

– Ne.

– Bet jis toks yra, pati žinai.

– Mes visi prasčiokai.

– Tikrai? Taip pasakytų ir Ričardas.

Olana pajuto, kaip akimirksniu išdžiūvo gerklė.

Kainenė žvilgtelėjo į ją.

– Ričardas šiandien išėjo labai anksti. Kitą savaitę jis ketina vykti į Gaboną, į kvašiorkoro centrą, ir sakė, kad turi stebėti, kaip ruošiamasi šiam vizitui. Bet aš manau, kad jis išėjo taip anksti, nes nepatogiai jaučiasi matydamas tave.

– O. – Olana sučiaupė lūpas.

Kainenė vairavo su nerūpestingu pasitikėjimu pro kelio duobes, pro palmes nudraskytais lapais, pro liesą kareivį, tempiantį paskui save dar liesesnę ožką.

– Ar tu kada nors sapnavai tą vaiko galvą kalebase? – paklausė ji.

Olana pažvelgė pro langą ir prisiminė įžambias linijas, susikryžiavusias ant kalebaso, baltą vaiko akių tuštumą.

– Aš neprisimenu sapnų.

– Apie patirtus sunkumus senelis sakydavo: „Jie manęs nenužudė, jie padėjo man šį bei tą suprasti.“ *O gburo m egbu, o my ka m malu ife.*

– Prisimenu.

– Kai kurie dalykai yra tokie neatleistini, kad visa kita, palyginti su jais, tampa lengvai atleistina, – pasakė Kainenė.

Stojo tyla. Olanos viduje kažkas, seniai sukalkėjęs, atgijo.

– Ar supranti, apie ką kalbu? – paklausė Kainenė.

– Taip.

Tyrimų centre Kainenė pastatė automobilį po medžiu. Olana laukė viduje. Po kelių akimirkų Kainenė parskubėjo atgal.

– Vyro, kurio man reikia, čia nėra, – tarė ji ir įjungė variklį.

 Olana tylėjo, kol jos atvyko į pabėgėlių stovyklą. Prieš karą tai bu-

vo pradinė mokykla. Pastatai atrodė blukūs, kadaise balti dažai buvo nusilupę. Keli lauke stovintys pabėgėliai atsisuko paspoksoti į Olaną ir pasakyti *nno* Kainenei. Prie automobilio priėjo jaunas sublogęs šventikas išblukusia sutana.

– Tėve Marseli, mano dvynė sesuo Olana, – pasakė Kainenė.

Šventikas atrodė nustebęs.

– Sveika atvykusi, – tarė jis ir be reikalo pridūrė: – Jūs nesate identiškos.

Jie stovėjo po ugniamedžiu, kol jis dėstė Kainenei, kad džiovintos žuvies maišas pristatytas, kad Raudonasis Kryžius iš tikrųjų sustabdė pagalbos reisus, kad buvo atėjęs Inatimis su kažkuo iš Biafros laisvės kovotojų organizacijos ir sakė grįšiąs vėliau. Olana stebėjo, kaip Kainenė kalba. Daug ką praleido pro ausis, nes galvojo apie tai, koks nepalaužiamas Kainenės pasitikėjimas.

– Kviečiu į ekskursiją, – Kainenė pasakė Olanai, kai tėvas Marselis pasišalino. – Visada pradedu nuo bunkerio.

Kainenė parodė jai bunkerį, nelygiai išraustą duobę, uždengtą rąstgaliais, paskui nužingsniavo pastato tolimame teritorijos užkaboryje link.

– Dabar į „Punktą, iš kurio negrįžtama".

Olana sekė iš paskos. Dvokas smogė jai prie pat pirmųjų durų. Įsiskverbė pro nosį į pilvą, sukdamas jį, jaukdamas virtų batatų gabalėlius, kuriuos ji valgė pusryčiams.

Kainenė stebėjo ją.

– Tu neprivalai eiti į vidų.

– Noriu įeiti, – pasakė Olana, nes jautė, kad turi tai padaryti. Bet nenorėjo. Nežinojo, koks tai kvapas, bet jis plėtėsi, ir ji beveik galėjo matyti jį, dvokiantį, rudą debesį. Pajuto silpnumą. Jos įėjo į klasės patalpą. Apie dvylika žmonių gulėjo bambukinėse lovose, ant demblių, ant grindų. Nė vienas iš jų neištiesė rankos nubaidyti riebių musių. Vienintelis judesys patraukė Olanos akį: vaikas, sėdintis prie durų, sulenkė ir vėl ištiesė rankas. Aiškiai buvo matyti jo kaulų kontūrai, rankų oda atrodė tokia subliuškusi, kad buvo aišku, jog po ja nėra nė trupučio mėsos. Kainenė greitai permetė akimis kambarį ir pasuko durų link. Lauke Olana paskubomis rijo orą. Kitoje klasėje ji pajuto, jog net jos viduje esantis oras užsiteršia, ir norėjo užsikimšti šnerves, kad vidaus oras nesusimaišytų su išorės kvapais. Ant grindų sėdėjo motina, šalia gulėjo du jos vaikai. Olana negalėjo suprasti, kokio jie amžiaus. Abu tysojo

nuogi; pilvai, tapę išpampusiais rutuliais, vis tiek netilptų į marškinius. Krūtinės ir sėdmenys buvo susmukę į sukritusios odos klostes. Ant galvų stirksojo rausvo atspalvio plaukų kuokštai. Olanos akys susidūrė su į ją stebeilijančios motinos akimis ir ji paskubomis nukreipė žvilgsnį. Pliaukštelėdama nuo veido nubaidė musę ir pagalvojo, kokios sveikos atrodė tos musės, kokios judrios ir energingos.

– Ta moteris negyva. Turime ją išnešti, – pasakė Kainenė.

– Ne! – leptelėjo Olana, nes taip spoksanti moteris negali būti mirusi.

Bet Kainenė kalbėjo apie kitą moterį, ši gulėjo kniūbsčia ant grindų su kūdikiu, įsikibusiu jai į nugarą. Kainenė priėjo ir atplėšė nuo jos vaiką. Išėjusi laukan sušuko:

– Tėve! Tėve! Vieną palaidoti!

Paskui atsisėdo ant laiptų su kūdikiu ant rankų. Kūdikis turėtų verkti. Kainenė stengėsi įkišti jam į burną trapią mielių spalvos piliulę.

– Kas tai? – paklausė Olana.

– Baltymų tabletė. Duosiu tau kelias Čjamakai. Jų skonis bjaurus. Praėjusią savaitę galų gale išsireikalavau jų iš Raudonojo Kryžiaus. Aišku, nedaug, todėl taupau vaikams. Jei išdalyčiau daugumai čia esančių žmonių, jos niekuo nepagelbėtų. Bet gal pagelbės šitam vaikui. Gal.

– Kiek miršta per dieną? – paklausė Olana.

Kainenė pasižiūrėjo į kūdikį.

– Jo motina yra iš miestelio, užkariauto pačioje karo pradžioje. Prieš patekdami čia jie perėjo penkias pabėgėlių stovyklas.

– Kiek miršta per dieną? – vėl paklausė Olana. Bet Kainenė neatsakė. Kūdikis pagaliau silpnai cyptelėjo, ir Kainenė sugrūdo birią tabletę į mažą atvirą burną. Olana žiūrėjo, kaip tėvas Marselis ir kitas vyras išneša mirusią moterį už riešų ir kulkšnių iš klasės kažkur už pastato.

– Kartais jų nekenčiu, – tarė Kainenė.

– Vandalų.

– Ne, jų. – Kainenė mostelėjo kambario pusėn. – Nekenčiu už tai, kad jie miršta.

Kainenė nunešė kūdikį į vidų ir padavė kitai moteriai, mirusios moters giminaitei, kaulėtas jos kūnas virpėjo; akys buvo sausos, todėl Olanai prireikė akimirkos, kad suprastų, jog moteris verkia prispaudusi kūdikį prie plokščių išdžiūvusių krūtų.

Vėliau, kai jos ėjo automobilio link, Kainenė įbruko į Olanos ranką savąją.

29

Ugvus suprato, kad pastoriaus Ambrozijaus papasakota istorija yra neįtikėtina – neva keli žmonės iš kažkokio užsienio fondo pasistatė stalą Šv. Jono gatvės gale ir visiems praeiviams dalija virtus kiaušinius ir šaldyto vandens butelius. Taip pat gerai žinojo, kad negali išeiti iš kiemo; Olanos perspėjimai aidėjo jo galvoje. Bet jam įgriso. Tvyrojo lipnus karštis, o pelenų skonio vandens iš molinės puodynės, laikomos už namo, jis negalėjo pakęsti. Ilgėjosi vandens, bet ko, atvėsinto elektra. Be to, istorija galėjo būti ir neišgalvota; viskas įmanoma. Mažylė žaidė su Adana, todėl jis galėjo trumpam ištrūkti ir grįžti jai dar nespėjus susigaudyti, kad jis dingo.

Praėjęs Šv. Jono bažnyčią ir pasukęs už kampo Ugvus pamatė toliau gatvėje būrelį vyrų, išrikiuotų į vieną eilę ant galvų sudėtomis rankomis. Du kareiviai šalimais atrodė labai aukšti, vienas iš jų laikė į priekį atkišęs šautuvą. Ugvus sustojo kaip įbestas. Kareivis su šautuvu ėmė kažką šaukti ir bėgti jo link. Ugvaus širdis pašoko krūtinėje; jis žvilgtelėjo į pakelės krūmokšnius, pernelyg retus, kad būtų galima juose pasislėpti. Atsigręžė atgal, bet kelias buvo tuščias ir nesibaigiantis; nesimatė nieko, kas paslėptų nuo kareivio kulkos. Jis apsisuko ir puolė į bažnyčios kiemą. Pagyvenęs šventikas baltais drabužiais stovėjo laiptų viršuje šalia pagrindinių durų. Ugvus prišoko ir lengviau atsikvėpė, nes kareiviai nelįs į bažnyčią jo sučiupti. Trūktelėjo duris, bet šios buvo užrakintos.

– *Biko*, tėve, leiskit mane į vidų, – paprašė jis.

Šventikas papurtė galvą.

– Tie lauke, kuriuos šaukia į karo tarnybą, taip pat yra Dievo vaikai.

– Prašau, prašau. – Ugvus tampė duris.

– Viešpaties palaiminimas lydės tave, – pasakė šventikas.

– Atidarykit tas duris! – suriko Ugvus. Šventikas papurtė galvą ir pasitraukė.

Kareivis įlėkė į šventorių.

– Sustok arba šausiu!

Ugvus stovėjo stebeilydamas, jo galva buvo tuščia.

– Žinai, kaip mane vadina? – suriko kareivis. – Nudėk Ir Eik!

Jis buvo pernelyg aukštas, sudriskusioms trumpomis kelnėms, nesiekiančiomis juodų batų. Nusispjovė ant žemės ir truktelėjo Ugvų už rankos.

– Nususęs civili! Eik paskui mane!

Ugvus klupinėdamas nusliūkino kartu su juo. Jiems už nugarų šventikas pasakė:

– Dieve, palaimink Biafrą.

Ugvus nežiūrėjo į kitų vyrų veidus, kai stojo į eilę ir pakėlė rankas prie galvos. Jis sapnavo; turėjo sapnuoti. Kažkur visai arti lojo šuo. Nudėk Ir Eik užriko ant vieno iš vyrų, atlaužė šautuvo gaiduką ir iššovė į orą. Netoliese buvo susibūrusios kelios moterys, viena jų kreipėsi į Nudėk Ir Eik bendrininką. Iš pradžių kalbėjo tyliai, paskui pakėlė balsą ir ėmė audringai mostaguoti rankomis: „Ar nematote, kad jis nesugeba normaliai šnekėti? Jis silpnaprotis! Kaip jis nešios ginklą?"

Nudėk Ir Eik surišo vyrus poromis, už nugarų sudėtomis rankomis, stipriai įtempęs virves. Vyras, prie kurio pririšo Ugvų, truktelėjo virvę, tarsi norėdamas patikrinti, ar ji stipri, ir Ugvus vos neprarado pusiausvyros.

– Ugvau!

Balsas atsklido iš moterų grupės. Jis atsigręžė. Ponia Muokelu spoksojo į jį apstulbusiomis akimis. Jis linktelėjo jai vildamasis, kad pasisveikino pagarbiai, nes prabilti neišdrįso. Ji leidosi pusiau eiti, pusiau bėgti keliu, o jis stebėjo, kaip ji tolsta, apviltas, nors ir nežinojo, ko reikia iš jos tikėtis.

– Pasiruoškit judėti pirmyn! – sušuko Nudėk ir Eik.

Jis apsižvalgė ir, gatvės gale pamatęs berniuką, leidosi jį vytis. Jo bendrininkas parodė eilei šautuvą.

– Jei kas bėgs, šausiu.

Nudėk Ir Eik grįžo varydamas berniuką priešais save.

– Užsičiaupk! – pasakė jis, rišdamas berniuko rankas už nugaros. – Visi į priekį! Mūsų furgonas kitoje gatvėje!

Jiems pajudėjus lėtu žingsniu, Nudėk Ir Eik šūkaujant: *Lep! Api!*, Ugvus pamatė Olaną. Ji paniškai skubėjo, buvo su peruku, kurio paskutiniu metu beveik nedėvėjo ir kurį per skubėjimą užsimaukšlino kreivai. Olana nusišypsojo ir pamojo Nudėk Ir Eik, šis žengė prie jos prieš tai sukomandavęs: „Stok!" Kai jie kalbėjosi, jo nugara buvo atsukta į vyrus. Po kelių akimirkų jis atsisuko ir perrėžė virvę, pančiojusią Ugvaus rankas.

– Jis jau tarnauja mūsų šaliai. Mus domina tik dykinėjantys civiliai, – šūktelėjo jis kitam linktelėjusiam kareiviui.

Ugvui nuo palengvėjimo ėmė svaigti galva. Jis pasitrynė riešus. Einant namo Olana nepasakė jam nė žodžio, tylų jos įtūžį išdavė tik jėga, su kuria ji atrakino ir atplėšė duris.

– Atsiprašau, ponia, – tarė jis.

– Tu toks kvailas, kad nenusipelnai šiandien tave ištikusios sėkmės, – pasakė ji. – Papirkau tą kareivį visais pinigais, kuriuos turėjau. Dabar tu rūpinsies, kuo maitinsiu savo vaiką, supratai?

– Atsiprašau, ponia, – pakartojo jis.

Kitomis dienomis ji beveik nesikalbėjo su juo. Pati virė mažylei košę, tarsi juo nebepasitikėtų. Į jo pasveikinimus atsakydavo šaltu linktelėjimu. Ugvus anksčiau kėlėsi parnešti vandens, uoliau šveitė grindis ir laukė galimybės susigrąžinti jos draugiškumą.

Galų gale jam pavyko pasitelkus skrudintus driežus. Tai nutiko tą rytą, kai Olana su mažyle ruošėsi vykti į Orlu aplankyti Kainenės. Į kiemą įėjo prekiautojas, nešinas laikraščiais uždengtu emaliuotu padėklu ir ant pagaliuko pamautu parudavusiu driežu, monotoniškai skanduodamas: *Me me suja! Me me suja!*

– Ir aš noriu, mamyte Ola, prašau, – ėmė zyzti mažylė.

Olana nekreipė į ją dėmesio ir toliau šukavosi. Pastorius išėjo iš savo kambario ir ėmė derėtis su driežų pardavėju.

– Nupirk ir man, mamyte Ola, – neatlyžo mažylė.

– Tau nesveika valgyti tokių dalykų, – tarė Olana.

Pastorius Ambrozijus sugrįžo į kambarį su ryšulėliu, supakuotu į laikraštį.

– Bet pastorius Ambrozijus nusipirko, – pasakė mažylė.

– O mes nepirksime.

Mažylė pravirko. Olana susierzinusi atsisuko ir metė piktą žvilgsnį į Ugvų, bet staiga ši situacija jiems abiem sukėlė šypseną: mažylė raudojo, kad jai leistų suvalgyti driežą.

– Ką ėda driežai, mažyle? – paklausė Ugvus.

Mažylė sumurmėjo:

– Skruzdėles.

– Jeigu suvalgysi driežą, visos skruzdėlės, kurias jis suėdė, ims rėplioti tavo pilve ir kandžiotis, – ramiai paaiškino Ugvus.

Mažylė mirksėjo. Valandėlę žiūrėjo į jį, tarsi svarstydama, tikėti ar ne, paskui nusišluostė ašaras.

Tą dieną, kai Olana su mažyle išvyko savaitei paviešėti Orlu pas Kainenę, šeimininkas grįžo namo anksčiau nei paprastai ir nenuėjo į „Tanzanijos" barą; Ugvus tikėjosi, kad jų išvykimas ištrauks jį iš griovio, į kurį nugramzdino motinos mirtis. Jis sėdėjo verandoje ir klausėsi radijo. Ugvus nustebo pamatęs, kad Alisa, eidama į vonią, prie jo stabtelėjo. Jis manė, kad šeimininkas atsakys jai oficialiais „taip" ir „ne" ir ji grįš skambinti pianinu. Bet jie kalbėjosi pritildytais balsais, todėl Ugvus beveik nieko nesuprato; kartais pasigirsdavo kikenantis jos juokas. Kitą dieną ji sėdėjo ant suolo greta šeimininko. Paskui ji pasiliko, kol visas kiemas sumigo. Dar po kelių dienų Ugvus parėjo iš užpakalinio kiemo ir rado tuščią verandą, o kambario duris sandariai uždarytas. Jo skrandis susitraukė; prisiminimai apie dienas su Amala užkimšo gerklę sunkiai nuryjamu gumulu. Alisa kitokia. Ugvus nepasitikėjo apsimestiniu jos vaikiškumu. Buvo aišku, kad jai nereikia *dibios* kerų, kad sugundytų šeimininką; ji tai gali padaryti blyškia oda ir bejėgiškumu. Ugvus nuėjo prie bananmedžių, grįžo, žengė prie durų ir garsiai pasibeldė. Ryžosi juos sustabdyti, sustabdyti tai. Girdėjo garsus viduje. Vėl pabeldė. Ir vėl.

– Taip? – šeimininko balsas buvo duslus.

– Tai aš, pone. Noriu paklausti, ar galiu paimti žibalinę viryklę, pone.

Kai pasiims viryklę, apsimes, kad pamiršo *gari* puodelį, paskutinį batato gabalėlį, samtį. Buvo pasirengęs suvaidinti, kad jį ištiko širdies smūgis, epilepsijos priepuolis, bet kas, kad tik šeimininkas nustotų daryti su ta moterimi tai, ką darė. Praėjo kelios prailgusios minutės, kol šeimininkas atidarė duris. Buvo nusiėmęs akinius, akys atrodė patinusios.

– Pone? – paklausė Ugvus, žvilgčiodamas jam už nugaros. Kambarys buvo tuščias. – Ar viskas gerai, pone?

– Aišku, negerai, neišmanėli, – pasakė šeimininkas, stebeilydamas į šlepečių porą ant grindų. Atrodė sutrikęs. Ugvus laukė. Šeimininkas atsiduso: – Profesorius Ekvenugas kartu su Mokslo grupe važiavo išdėstyti minų, automobilis važiuojant per kelio duobes susikratė ir minos sprogo.

– Minos sprogo?

– Ekvenugas išlėkė į orą. Jis negyvas.

Išlėkė į orą aidėjo Ugvaus ausyse.

Šeimininkas atsitraukė.

 – Tai pasiimk viryklę.

Ugvus įėjo, pasiėmė žibalinę viryklę, kurios jam nereikėjo, ir pagalvojo apie ilgą smailėjantį profesoriaus Ekvenugo nagą. Išlėkė į orą. Profesorius Ekvenugas su savo istorijomis apie raketas, šarvuotus automobilius ir kuru, pagamintais iš nieko, jam visada buvo būsimo Biafros triumfo įrodymas. Ar profesoriaus Ekvenugo kūno dalys apanglėjusios kaip malkų nuodėguliai, ar vis dėlto pavyks atpažinti, kas yra kas? Ar bus tik daugybė sudžiūvusių nuolaužų, kaip sumaigius išdžiovintą harmatano lapą? *Išlėkė į orą.*

Netrukus šeimininkas patraukė į „Tanzanijos“ barą. Ugvus užsivilko gerąsias kelnes ir nuskubėjo į Eberečės namus. Tai, regis, buvo vienintelė natūrali išeitis. Nenorėjo galvoti apie tai, kaip susijaudins Olana, jeigu mama Odžė jai pasakys, kad jis buvo išėjęs, ar tai, kokia bus Eberečės reakcija: gal ji ignoruos jį, gal pasveikins, o gal aprėks. Jam reikia ją pamatyti.

Ji viena sėdėjo verandoje, apsitempusi sėdmenis paryškinantį sijoną, – jis prisiminė jį, – bet jos plaukai atrodė kitaip, ne supinti į kaseles, bet trumpai pakirpti apvalia forma.

– Ugvau! – tarė ji nustebusi ir atsistojo.

– Tu nusikirpai plaukus.

– Kur gauti raištelių, jei nekalbėsim apie pinigus?

– Tau tinka, – pasakė jis.

Ji gūžtelėjo pečiais.

– Turėjau ateiti anksčiau, – tarė jis; nederėjo liautis su ja kalbėjus dėl to armijos karininko, kurio jis nepažinojo. – Atleisk man. *Gbaghalu.*

Jie žvelgė vienas į kitą, ji ištiesė ranką ir gnybtelėjo jo kaklo odą. Jis nustūmė jos ranką žaismingai ir Eberečės nebepaleido. Laikė ją ir tada, kai jiedu susėdo ant laiptelių ir ji pasakojo jam apie nedorą šeimą, kuri išsinuomojo šeimininko namą, apie tai, kaip šios gatvės berniukai slepiasi lubose, kai kareiviai ateina mobilizuoti, kad paskutinė oro ataka jų sienoje paliko skylę, pro kurią įlenda žiurkės.

Galų gale Ugvus pasakė, kad profesorius Ekvenugas žuvo.

– Ar prisimeni, kaip aš tau pasakojau apie jį? Tai tas iš Mokslo grupės, gaminęs neįtikėtinus dalykus, – paklausė jis.

– Prisimenu, – atsakė ji. – Tas su ilgu nagu.

– Jį nurėžė, – pasakė Ugvus ir pravirko; negausios ašaros sukėlė niežėjimą. Ji uždėjo ranką jam ant peties, o jis sėdėjo labai ramiai, kad nepajudintų jos rankos, kad ji liktų ten, kur yra. Joje buvo kažkas nauja, o gal jo suvokimas atsinaujino. Dabar jis tikėjo, kad yra neįkainojamų dalykų.

– Sakai, jis nurėžė ilgąjį savo nagą?

– Jis nurėžė jį, – pasakė Ugvus. Staiga pasirodė gerai, kad jis nurėžė savo nagą; mintis, kad tas nagas išlėkė į orą, buvo nepakenčiama.

– Turiu eiti, – pasakė jis. – Kol mano šeimininkas negrįžo namo.

– Rytoj ateisiu tavęs aplankyti, – tarė ji. – Žinau trumpesnį kelią pas tave.

Kai Ugvus parėjo namo, šeimininko dar nebuvo. Mama Odžė spiegė: „Gėdykis! Gėdykis!" ant savo vyro, pastorius Ambrozijus maldavo, kad Dievas ištaškytų Britaniją Šventosios Dvasios dinamitu, vaikas verkšleno. Pamažu, vienas po kito, garsai nuščiuvo. Nusileido tamsa. Užgeso aliejinės lempos. Ugvus sėdėjo lauke prie kambario durų ir laukė, kol galų gale pasirodė šeimininkas su lengva šypsena ir raudonu blizgesiu akyse.

– Gerasis mano žmogau, – pasakė jis.

Ugvus atsistojo.

– Sveikas sugrįžęs, pone. *Nno.*

Šeimininkas sunkiai laikėsi ant kojų, pamažu sviro į kairę. Ugvus prišoko, apkabino jį ranka ir prilaikė. Kai tik jiedu įžengė į kambarį, šeimininkas staigiu, mėšlungišku judesiu susilenkė dvilinkas ir sužiaukčiojo. Putojantys vėmalai pasklido ant grindų. Kambarį pripildė rūgštūs kvapai. Šeimininkas atsisėdo ant lovos. Ugvus atsinešė skudurą, truputį vandens ir valydamas klausėsi nelygaus šeimininko kvėpavimo.

– Nieko nesakyk savo poniai, – tarė šeimininkas.

– Gerai, pone.

Eberečė lankėsi dažnai, ir jos šypsena, rankos prisilietimas ar žnybtelėjimas jam į kaklą tapo mažais stebuklais. Tą popietę, kai jis pirmą kartą ją pabučiavo, mažylė miegojo. Jie buvo viduje, sėdėjo ant suolo ir žaidė biafrietišką *votą*. Ji tarė: „Patikrink!" ir padėjo paskutinę savo kortą, o jis, pasislinkęs arčiau, užuodė aitrių nešvarumų kvapą jai už ausies. Paskui pabučiavo jai kaklą, skruostą, lūpas; spaudžiama jo liežuvio ji atvėrė burną ir jį užvaldė iš jos pasruvusi šiluma. Jo ranka pasiekė jos krūtinę ir suėmė mažas jos krūtis. Ji nustūmė ją į šalį. Ugvus nuleido ranką Eberečei ant pilvo ir, vėl pabučiavęs burną, skubiai kyštelėjo ranką po sijonu.

– Leisk man tik pažiūrėti, – pasakė jis, kol ji dar jo nesustabdė. – Tik pažiūrėti.

Ji atsistojo. Nesulaikė jo, kai jis pakėlė jos sijoną ir nutraukė žemyn medvilninius apatinius, kiek įplyšusius ties juosmeniu, ir pasižiūrėjo į

didelius apvalius jos sėdmenų pusrutulius. Užtraukė atgal apatinius ir paleido iš rankų sijoną. Mylėjo ją. Norėjo jai pasakyti, kad ją myli.

– Aš eisiu, – pasakė ji ir pasitaisė palaidinę.

– Kas girdėti apie tavo draugužį armijos karininką?

– Jis kitame sektoriuje.

– Ką su juo darei?

Ji pasitrynė lūpas kita delno puse, tarsi norėdama kažką nusivalyti.

– Ar su juo ką nors darei?

Ji nuėjo prie durų vis dar tylėdama.

– Jis tau patinka, – pasakė Ugvus, praradęs viltį.

– Tu patinki labiau.

Nesvarbu, kad ji vis dar susitinka su karininku. Svarbus tas *labiau*, kuriam ji atidavė pirmenybę. Jis trūktelėjo ją prie savęs, bet ji atsitraukė.

– Tu pribaigsi mane, – pasakė ji ir nusijuokė. – Leisk man eiti.

– Palydėsiu tave iki pusiaukelės, – pasisiūlė jis.

– Nėra reikalo. Mažylė liks viena.

– Grįšiu dar jai neatsibudus.

Jis norėjo laikyti ją už rankos; ėjo taip arti jos, kad jų kūnai kartkartėmis susiliesdavo. Paėjęs galiuką, pasuko atgal. Buvo visai netoli namų, kai pamatė du kareivius, stovinčius šalia furgono su šautuvais rankose.

– Tu! Tuoj pat sustok! – sušuko vienas iš jų.

Ugvus leidosi bėgti, kol išgirdo šūvį, tokį kurtinantį, taip visai arti, kad griuvo ant žemės ir laukė, kada skausmas pragręš kūną, neabejodamas, kad į jį pataikė. Bet skausmo nebuvo. Kai kareivis pribėgo prie jo, pirmiausia Ugvus pamatė pora brezentinių batų, paskui jis pakėlė akis į liesą kūną ir rūstų veidą. Ant kareivio kaklo karojo rožančius. Iš jo šautuvo sklido prisvilusio parako kvapas.

– Greičiau stokis, nususęs civili! Drožk ten, prie jų!

Kai Ugvus atsistojo, kareivis skėlė jam per pakaušį taip, kad iš akių pažiro žiežirbos; jis akimirkai įbedė pėdas į birų smėlį, kad nesusvyruotų, paskui nuėjo prie dviejų vyrų, šie stovėjo aukštai iškėlę rankas. Vienas iš jų buvo senyvo amžiaus, mažų mažiausiai šešiasdešimt penkerių, kitas – paauglys, maždaug penkiolikos. Ugvus sumurmėjo „laba diena“ vyresniajam vyrui ir atsistojo šalia jo iškėlęs rankas.

– Lipkit į furgoną, – paliepė antrasis kareivis. Vešli jo barzda dengė beveik abu skruostus.

– Jei jau mobilizuojate tokius senius kaip aš, vadinasi, Biafra mirė, – tyliai pasakė senyvas vyras.

Antrasis kareivis spoksojo į jį.

– Užčiaupk smirdančią burną, agadi! – užriko pirmasis kareivis ir skėlė antausį senyvam vyriškiui.

– Liaukis! – tarė antrasis kareivis. Jis atsisuko į senyvą vyriškį. – Tėte, eikit.

– Ech? – Senyvas vyriškis atrodė sutrikęs.

– Eikit, *gava*.

Senyvas vyras žengė tolyn, iš pradžių lėtai ir neryžtingai, ranka trindamas sumuštą skruostą; paskui leidosi netvirta ristele. Ugvus stebėjo, kaip jis išnyksta kelio gale, ir troško jį pasivyti, stverti už rankos ir kartu ištrūkti į laisvę.

– Lipkit į furgoną! – tarė pirmasis kareivis. Atrodė, kad jis pyko, jog senyvas vyriškis pasitraukė, bet dėl to kaltino ne antrąjį kareivį, o naujuosius šauktinius. Jis stūmė paauglį ir Ugvų. Lipdamas į sunkvežimį, paauglys pargriuvo ir skubiai pašoko. Furgone nebuvo sėdimų vietų; ant surūdijusių grindų mėtėsi seni rafijos maišai, džiovintos odos lazdos ir tušti buteliai. Ugvus apstulbo pamatęs čia sėdintį berniuką, kažką niūniuojantį ir geriantį iš seno alaus butelio. Prisėdęs šalia jo, užuodė nemalonų vietinio džino kvapą ir pagalvojo, gal tai visai ne berniukas, o žemaūgis vyras.

– Aš esu Haitechas, – tarė jis, ir vietinio džino kvapas sustiprėjo.

– Aš Ugvus.

Ugvus žvilgtelėjo į per didelius jo marškinius, apdriskusius šortus, batus ir beretę. Jis tikrai berniukas. Ne vyresnis nei trylikos. Bet dėl šiurkštaus ciniško žvilgsnio atrodė kur kas vyresnis už paauglį, susmukusį priešais jį.

– *Gi kvanu?* Kuo tu vardu? – Haitechas paklausė paauglio.

Paauglys kūkčiojo. Atrodė pažįstamas; gal tai vienas iš netoliese gyvenančių berniūkščių, kurie auštant ateina prie gręžinio pasisemti vandens. Ugvus pajuto jam užuojautą, bet drauge ir pyktį, nes dėl to verksmo jų padėties beviltiškumas virto absoliučiu ir galutiniu. Juos tikrai mobilizavo ir tikrai pasiųs į frontą be jokių mokymų.

– Tu vyras ar ne vyras? – Haitechas paklausė paauglio. – *I bu nvanji?* Tai kodėl elgiesi kaip moteris?

Paauglys verkdamas spaudė ranką prie akių. Haitecho pašaipa virto piktu juoku.

– Šitas nenori kovoti už mūsų pergalę!

Ugvus nieko nepasakė; Haitecho juokas ir džino dvokas kėlė jam šleikštulį.

– Aš atlieku zvelgibos mysiją, – paskelbė Haitechas, pirmą kartą ištardamas žodžius angliškai. Ugvus norėjo pataisyti jo *žvalgybos misijos* tarimą; berniokui tikrai praverstų Olanos pamokos.

– Mūsų batalionas sudarytas iš karo inžinierių, mes naudojame tik galingąsias *ogbunigves*, – Haitechas nutilo ir atsiraugėjo tikėdamasis klausytojų džiūgavimo. Paauglys nesiliovė ašaroti. Ugvus abejingai klausėsi. Jis įtarė, kad verta pelnyti Haitecho pagarbą, bet tai gali pavykti tik neparodant nė krislelio baimės, knibždančios jame.

– Aš esu tas, kuris suseka, kur yra priešas. Prisiartinu, laipioju medžiais ir nustatau jų buvimo vietą, o paskui mūsų vadas naudoja mano informaciją ir sprendžia, kaip organizuoti operaciją. – Haitechas stebėjo Ugvų, nutaisiusį abejingą veidą. – Su paskutiniuoju batalionu apsimesdavau našlaičiu ir infiltruodavausi į priešo stovyklą. Mane pavadino Haitechu*, nes pirmasis mano vadas sakė, kad esu geresnis už bet kokį moderniausią šnipinėjimo prietaisą.

Buvo aišku, kad jis trokšta padaryti Ugvui įspūdį. Ugvus ištiesė kojas.

– Tas tavo žodis *zvel-gi-bos* yra *žvalgybos*, – tarė jis.

Haitechas akimirką į jį spoksojo, paskui nusijuokė ir ištiesė butelį, bet Ugvus papurtė galvą. Haitechas patraukė pečiais ir toliau gurkšnojo, niūniuodamas „Biafra, laimėk karą", trepsėdamas koja į furgono grindis. Paauglys vis dar raudojo. Pirmasis kareivis vairavo rūkydamas džiovintus lapus, susuktus į popierių. Dūmai buvo aitrūs, o važiavimas toks ilgas, kad Ugvus nebegalėjo ištverti poreikio šlapintis.

– Prašau, aš noriu myžt! – sušuko jis.

Kareivis sustabdė furgoną ir parodė į savo šautuvą.

– Lipk lauk ir myžk. Tu bėgsi, aš šausiu.

Tai buvo tas pats kareivis, kuris, atvykus į mokymų stovyklą – palmių lapais uždangstytus pastatus, kuriuose anksčiau buvo pradinė mokykla, nuskuto Ugvaus plaukus stiklo šuke. Šiurkščiai nugramdytą galvos odą skaudėjo nuo daugybės įpjovų. Klasėse ištiestuose dembliuose ir čiužiniuose knibždėjo nirčios blakės. Sudžiūvę kareiviai – be jokių batų, uniformų, be jokių saulės pusių ant rankovių – spardė, smūgiavo ir

* High-Tech (*angl.*) – moderniosios technologijos.

išjuokė Ugvų per fizinio parengimo pratybas. Po žygiavimo rikiuotėje Ugvaus rankos sustingdavo. Po pratybų, kaip įveikti kliūtis, drebėdavo blauzdos. Nuo lipimo virve kraujavo delnai. Į popierių įvyniota saujelė *gari*, gauta atstovėjus eilę, liesa sriuba, pasemta iš metalinio dubens kartą per dieną, nenumalšindavo alkio. Atsainus žiaurumas, persmelkęs šį naują pasaulį, kuriame jis neturi balso, išaugino jame kietą baimės gniužulą.

Ant klasės kambario stogo susuko lizdą paukščių šeimyna. Rytais jų čirpsėjimą nutraukdavo šaižios vado švilpuko trelės, balsas, rėkiantis: „Rikiuotis! Rikiuotis!“, berniukų ir vyrų bėgimas ir stumdymasis. Popietėmis, kai saulė išsunkdavo energiją ir nebelikdavo draugiškumo, kareiviai ginčydavosi ir žaisdavo biafrietišką *votą*, pasakodavo apie per paskutines operacijas susprogdintus vandalus. Kai vienas jų pasakė: „Kita operacija bus labai greitai!“, Ugvaus baimė sumišo su jauduliu pagalvojus, kad jis bus kareivis, kovojantis už Biafrą. Jei tik jis būtų tikrame batalione ir kautųsi su šautuvu! Prisiminė, kaip profesorius Ekvenugas apibūdino *ogbunigvę*: „stipraus poveikio fugasas“. Kaip nuostabiai skambėjo žodžiai, įvardijantys šią biafriečių pagamintą miną, šį Odžukvaus kibirą, šį stebuklą, taip gluminusį vandalus, kad, sako, jie priešakyje pasiųsdavę galvijų bandas, norėdami išsiaiškinti, kaip *ogbunigvė* gali tiek daug išžudyti. Bet nuėjęs į pirmąją pamoką jis išpūtė akis, stebeilydamas į tai, kas stovėjo priešais jį: pilkas metalinis konteineris, pilnas metalo laužo.

Troško papasakoti Eberečei apie savo nusivylimą. Taip pat norėjo papasakoti jai apie vadą, vienintelį su visa uniforma, kruopščiai išlyginta ir standžia, kaip dažnai jis rėkauja į siųstuvą-imtuvą ir kaip plikomis rankomis daužo paauglį, per pamokas mėginantį pasprukti, kol iš paauglio nosies pasipila kraujas, o tada sušunka: „Užrakinkit jį areštinėje!“ Ugvus daugiausia galvodavo apie Eberečę, kai ateidavo kaimo moterys, nešinos į popierių įvyniotu *gari*, liesa sriuba ir kartais „laimėti karą“ ryžiais, išvirtais su trupučiu palmių aliejaus ir dar kai ko. Retkarčiais pasirodydavo jaunesnės moterys, įeidavo į vado butą ir išeidavo kvailokai šypsodamosi. Sargybiniai prie įėjimo visada pakeldavo barjerą ir įleisdavo jas, nors ir nereikėjo, nes jos lengvai galėjo įsmukti pro šoną. Sykį Ugvus pamatė iš kiemo išeinant figūrą su apvaliais siūbuojančiais sėdmenimis ir norėjo sušukti: „Ebereče!“, nors žinojo, kad ten ne ji. Ieškodamas kokio nors popiergalio, kuriame galėtų rašyti,

ką darė diena iš dienos laukdamas, kada gi vėl susitiks su Ebereče, rado knygą *Pasakojimas apie Frederiko Duglaso gyvenimą, amerikietis vergas: parašyta jo paties*, užkištą siaurame plyšyje po klasės lenta. Tituliniame lape tamsiai mėlynu šriftu buvo išspausdinta VYRIAUSYBĖS UNIVERSITETO NUOSAVYBĖ. Perskaitė ją per dvi dienas ir pradėjo vėl, vartydamas žodžius liežuviu, įsimindamas kai kuriuos sakinius.

Vergai ėmė bijoti deguto kaip botago. Lovų stygių jiems buvo lengviau ištverti nei laiko miegoti stoką.

Haitechas mėgo sėdėti šalia, kai jis skaitydavo. Kartais monotoniškai, kad net erzino, niūniuodavo biafriečių dainas, kitą kartą plepėdavo apie šį bei tą. Ugvus nekreipė į jį dėmesio. Bet vieną popietę moterys neatnešė jokio maisto ir visa diena praėjo vyrams bambant. Vakare Haitechas kumštelėjo Ugvų ir ištiesė skardinę sardinių. Ugvus čiupo ją. Haitechas nusijuokė.

– Turime jas pasidalyti, – pasakė jis, o Ugvus suko galvą, iš kur šis jų gavo ir kaip mažas berniokas moka būti toks apsukrus. Jie užlindo už vieno iš pastatų ir pasidalijo aliejuotą žuvį.

– Vandalai valgo gerai, och! – pasakė Haitechas. – Stovykloje, į kurią infiltravausi paskutinį kartą, kai buvau su batalionu Ntedžėje, jų moterys virė sriubą su dideliais dideliais mėsos gabalais. Jie net davė truputį mūsų vyrams, kai vienai savaitei nustojo kautis, kad atšvęstų Velykas.

– Jie nustojo kautis, kad atšvęstų Velykas? – paklausė Ugvus.

Haitechas atrodė patenkintas, kad pagaliau sugebėjo atkreipti jo dėmesį.

– Taip. Jie net drauge žaidė kortomis ir gėrė viskį. Kartais jie susitaria nekovoti, kad visi galėtų pailsėti. – Haitechas žvilgtelėjo į Ugvų ir nusijuokė. – Tave taip bjauriai nuskuto.

Ugvus palietė sau galvą, stirksojo tik pavieniai plaukų kuokštai, išvengę dantytos stiklo šukės.

– Taip.

– Todėl, kad skuto sausą, – paaiškino Haitechas. – Galiu tau geriau padaryti su skustuvu ir muilu.

Haitechas pagamino gabalėlį žaliojo muilo, išmuilavo Ugvui galvą iki putų ir gramdė ją skutimosi peiliuku tol, kol ji tapo glotni ir švelni palytėti. Vėliau, kai Haitechas pasakė jam pašnibždomis: „Operacija po dviejų“, Ugvus galvojo apie žmones, nusiskutančius plaukus, kad

taip paminėtų gedulą. Skutimasis kaip paminklas mirčiai. Jis gulėjo aukštielninkas ant plono savo čiužinio ir klausėsi iš visų pusių sklindančių bjaurių knarkimo garsų. Jis sugebėjo pasižymėti kitų vyrų akyse tuo, kad sėkmingai treniravosi, mikliai perlipdavo kliūtis ir sliuogdavo aukštyn šiurkščia virve, bet neįsigijo draugų. Mažai kalbėjo. Nenorėjo žinoti jų istorijų. Geriau buvo palikti kiekvieno vyro naštą neatvertą, neliestą, jo paties prote. Jis mąstė apie būsimą operaciją, apie tai, kaip su savo *ogbunigve* privers vandalus išlėkti į orą, apie išlėkusį į orą profesoriaus Ekvenugo kūną. Įsivaizdavo save, tyliai atsikeliantį mėnesienoje, šokantį laukan, bėgantį, kol pasieks kiemą Umuahijoje, kur pasveikins šeimininką ir Olaną, apkabins mažylę. Bet žinojo, kad net nemėgins to padaryti, nes jo dalis norėjo būti čia.

Tranšėjoje palietus žemę ji panėšėjo į išmirkytą duoną. Ugvus gulėjo nejudėdamas. Per ranką ropštėsi voras, bet jis nenumetė jo. Tvyrojo juoda tamsa, nors į akį durk, ir Ugvus įsivaizdavo gauruotas voro kojas, jo nustebimą pajutus ne šaltą požemio gruntą, bet šiltą žmogaus kūną. Retkarčiais išplaukdavo mėnulis ir priešakyje išnirdavo blausūs tankių medžių kontūrai. Kažkur ten tūnojo vandalai. Ugvus tikėjosi šiek tiek daugiau šviesos; mėnulis buvo dosnesnis anksčiau, kai jis užkasė *ogbunigvę* maždaug trisdešimt jardų priešais tranšėją. Dabar dunksojo aklina tamsa. Ranka jautė šaltą kabelį. Šalimais kareivis murmėjo maldas kuo tyliau, taip tyliai, kad Ugvui atrodė, jog jis šnibžda jam į ausį. „Dievo Motina, melskis už mus, nusidėjėlius, dabar ir mūsų mirties valandą.“ Jis numetė vorą ir atsistojo, kai vandalai pradėjo šaudyti. Aidėjo padriki artilerijos šūviai, garsūs, paskui silpnesni; pėstininkai atsakė į vandalų šūvius iš įvairių pusių. Tie vandalai, tie purvini galvijų piemenys, sutriks ir neturės jokio supratimo, kad jų laukia *ogbunigvės* minos.

Ugvus galvojo apie Eberečės pirštus, pešiojančius jo kaklo odą, jos liežuvio drėgnumą jo burnoje. Vandalai ėmė šaudyti artilerijos sviediniais. Iš pradžių ore sušvilpė mortyra, po akimirkos pasigirdo jos kritimo trenksmas ir aplink pasipylė karšti šrapneliai. Žolės kuokštas pagavo žiežirbą, užsiliepsnojo, ir Ugvus priešais, prie medžių guoto, pamatė šešką, susikūprinusį it didžiulis vėžlys. Paskui pamatė juos: palinkusius siluetus, judančius į priekį, vyrų kaimenę. Jie buvo jo taikinio zonoje, ir tai atrodė per greitai, jis tikėjosi, kad įvyks kas nors daugiau, kol jie atskleis savo kortas dar prieš tai, kai jis detonuos *ogbunigvę* ir iš
 jos pliūptels smurtingo metalo purslai. Jis giliai įkvėpė. Atidžiai ir tvirtai

sujungė rankose sugniaužtą kabelį su kištuku ir beregint apstulbo nuo galingo sprogimo, nors jo ir tikėjosi. Trumputę akimirką baimė sugniaužė žarnas. Gal nepavyko tiksliai apskaičiuoti. Gal nepataikė į juos. Bet kažkas šalia sušuko: „Taikliai!“ Žodis aidėjo jo galvoje, kol jie laukė ilgas minutes, prieš pakildami iš tranšėjos ir prisiartindami prie išsimėčiusių vandalų lavonų.

– Nurenkit juos! Pasiimkit kelnes ir marškinius! – kažkas sušuko.

– Tik batus ir šautuvus! – riktelėjo kitas balsas. – Nėra laiko. Nėra laiko. *Ngva-ngva!* Tuoj pasirodys jų pastiprinimas!

Ugvus pasilenkė prie lieso kūno. Nutraukė batus. Kišenėse apčiuopė šaltą kietą kolamedžio riešutą ir šiltą tirštą kraują. Kitas kūnas šalia krustelėjo, kai Ugvus jį palietė, ir jis atsitraukė. Po sunkaus dūstančio žioptelėjimo kūnas sustingo. Ugvus virpėjo. Jo pašonėje kareivis, iškėlęs kelis šautuvus, kažką šaukė.

– Einam! – surėkė Ugvus, šluostydamas krauju ištepliotas rankas į kelnes.

Kiti kumšnojo jam į nugarą ir vadino „Taikinių Naikintoju!“, kai būrys žygiavo į štabo būstinę paduoti savo kabelių. „Ar išmokai to iš savo knygų, kurias skaitai?“ – erzino jie. Sėkmė pakylėjo Ugvų virš žemės. Jis skrajojo padangėse ir kitas dienas, jas visi praleido žaisdami biafrietišką *votą*, gerdami džiną ir laukdami kitos operacijos. Gulėjo aukštielninkas ant žemės, kai Haitechas susuko kelis *vy-vy*, traškiai išdžiovintus lapus, į seną popierių, ir jiedu užsirūkė. Jam labiau patiko cigaretės „Mars“; nuo *vy-vy*, regis, išsinarindavo sąnariai, kojas nuo klubų atskirdavo siauras tuštumos tarpas. Jie nesivargino slėpdami savo rūkymą, nes vadas buvo patenkintas ir naujienos žadino viltis dabar, kai Biafra iš vandalų susigrąžino Overį. Taisyklės nebebuvo tokios griežtos; jie galėjo išeiti į barą šalia greitkelio.

– Teks ilgai kėblinti, – pasakė kažkas.

Haitechas nusijuokė ir tarė:

– Mes rekvizuosime automobilį, žinoma.

Kai Haitechas kvatojo, Ugvus prisiminė, kad jis vaikas. Viso labo trylikos. Tarp devynių vyrų atrodė neįtikėtinai mažas, mąstė Ugvus, žingsniuodamas drauge su visais. Guminių šlepečių tapsėjimas aidėjo tyliame kelyje. Du iš jų ėjo basi. Jie palaukė, kol dulkėtas „Volkswagen Beetle“ priartėjo, tada mikliai išbėgo ant kelio ir jį užtvėrė. Automobilis sustojo, ir keli iš jų būrio ėmė belsti į variklio dangtį.

– Lipkit lauk! Nususę civiliai!

Vyras prie vairo žvelgė rūsčiai, tarsi norėtų parodyti, kad jo neįbauginsi. Jo žmona, sėdinti šalimais, ėmė verkti ir prašyti:

– Prašau, mes važiuojame ieškoti sūnaus.

Kareivis smarkiai daužė automobilio dangtį.

– Mums reikia jo operacijai!

– Prašau, prašau, mes važiuojame ieškoti sūnaus. Mums sakė, kad matė jį pabėgėlių stovykloje. – Moteris valandėlę suraukusi kaktą spoksojo į Haitechą. Galbūt manė, kad tai jos sūnus.

– Mes dėl jūsų mirštame, o jūs sau iškylaujate? – paklausė kareivis, traukdamas ją iš automobilio. Vyras išlipo pats, bet vis dar stovėjo prie automobilio. Raktą laikė sugniaužęs kumštyje.

– Taip negalima, karininkai. Neturite teisės pasisavinti šio automobilio. Turiu leidimą. Dirbu mūsų vyriausybei.

Vienas iš kareivių skėlė jam antausį. Vyras susvyravo, kareivis trenkė jam dar ne kartą, ir jis griuvo ant žemės, o raktas išslydo jam iš rankos.

– Gana! – pasakė Ugvus.

Kitas kareivis palietė vyro kaklą ir riešą tikrindamas, ar jis dar kvėpuoja. Žmona palinko prie sutuoktinio, kai kareiviai sulipo į automobilį ir nuvažiavo į barą.

Baro mergina pasveikino juos ir pasakė, kad alaus nėra.

– Esi tikra, kad neturite alaus? Ar slepi jį, nes galvoji, kad mes nesumokėsime? – pasakė vienas iš kareivių.

– Ne, alaus nėra.

Ji buvo liesa, aštrių bruožų, nesišypsojo.

– Mes sunaikinome priešą! – neatlyžo kareivis. – Duok mums alaus!

– Ji sakė, kad alaus nėra, – burbtelėjo Ugvus. Jį erzino kareivio rėkavimas; tai buvo tas pats vyriokas, kuris, palikęs savo *ogbunigvę*, paspruko vandalams dar net neprisiartinus. – Tegu neša *kai-kai*.

Kai mergina išdėliojo vietinį džiną ir mažus metalinius puodelius, kareiviai kalbėjo apie Nigerijos kariškius, apie tai, kaip jie aukštyn kojomis pakars Dandžumą, Adekunlę ir Govoną, kai Biafra pasieks pergalę. Haitechas ėmė sukti *vy-vy*. Ugvui pasirodė, kad nesusuktoje popieriaus dalyje mato kai ką pažįstama, žodį *pasakojimas*, bet to negali būti. Jis žvilgtelėjo dar kartą.

– Koks čia popierius? – paklausė jis.

– Tai tik pirmas tavo knygos lapas. – Haitechas išsišiepė ir pasiūlė Ugvui cigaretę.

Ugvus nepaėmė jos.

– Tu suplėšei mano knygą?

– Tai tik pirmas lapas. Mano popierius išsibaigė.

Įniršis tvinkčiojo visame Ugvaus kūne. Jo antausis buvo greitas, stiprus, tūžmingas, bet Haitechas išvengė visos smūgio jėgos paskutinę sekundę atsitraukdamas, ir Ugvaus ranka tik kepštelėjo jam skruostą. Ugvus vėl pakėlė ranką, bet kiti kareiviai jį sulaikė, nutempė į šalį, pasakė, kad tai galų gale tik knyga, ir paragino išgerti dar džino.

– Atsiprašau, – sumurmėjo Haitechas.

Ugvaus galva plyšo. Viskas vyko taip greitai. Jis negyveno savo gyvenimo; gyvenimas gyveno jį. Jis gėrė vienodais gurkšniais ir stebėjo kitus, išsižiojančias ir užsičiaupiančias burnas, iš jų išlekiančius apkartusius juokelius ir išpūstas pagyras, ir perdėtus prisiminimus. Netrukus pats baras, suolai aplink stalą virto rūgštaus kvapo migla. Baro mergina keitė butelius vieną po kito; Ugvus pagalvojo, kad jie greičiausiai varo tą džiną užpakaliniame kieme netoliese, toje pačioje gatvėje. Jis išslinko į lauką nusišlapinti, paskui atsirėmė į medį ir giliai įkvėpė gaivaus oro. Tai priminė sėdėjimą užpakaliniame kieme Nsukoje, žiūrint į citrinmedį, žolelių daržą ir Džomo kruopščiai apkarpytus augalus. Jis šitaip stovėjo kurį laiką, kol iš baro atsklido garsūs riksmai. Turbūt kas nors laimėjo kokias nors lažybas. Jie vargino jį. Karas vargino jį. Kai jis pagaliau įėjo į vidų, sustojo prie durų. Baro mergina gulėjo aukštielninka ant grindų, jos apdaras buvo suglamžytas palei juosmenį, kareivis spaudė jos pečius prie žemės, jos kojos buvo labai plačiai išskėstos. Ji kūkčiojo: „Prašau, prašau, *biko*." Vis dar vilkėjo palaidinę. Jai tarp kojų judėjo Haitechas. Jo stūmiai buvo trūkčiojantys, maži sėdmenys tamsesnės spalvos už kojas. Kareiviai džiaugsmingai šūkaliojo.

– Haitechai, gana! Išleisk ir pasitrauk!

Haitechas sudejavęs susmuko ant jos. Kareivis jį nutempė ir ėmė grabinėti savo kelnes, kai kažkas pasakė:

– Ne! Kitas bus Taikinių Naikintojas!

Ugvus atatupstas pasitraukė nuo durų.

– *Udžo abiala o!* Taikinių Naikintojas bijo!

Ugvus gūžtelėjo pečiais ir žengė į priekį.

– Kas bijo? – paklausė jis su panieka. – Tiesiog mėgstu pavalgyti anksčiau už kitus, ir tiek.

– Valgis dar neataušo!

– Taikinių Naikintojau, ar tu ne vyras? *I bukva nvoke?*

Mergina nejudėdama gulėjo ant grindų. Ugvus nusitraukė kelnes, nustebintas greitos savo erekcijos. Ji buvo sausa ir įsitempusi, kai jis įsiskverbė į ją. Ugvus nežiūrėjo nei jai į veidą, nei į vyrą, spaudžiantį ją prie žemės, nei į dar kažką, kai skubiai judėjo ir jautė kulminaciją, skysčių sutekėjimą į savo smaigalį: išleidimą, kuris pačiam sukėlė pasibjaurėjimą. Kai užsisegė kelnes, keli kareiviai plojo. Pagaliau žvilgtelėjo į merginą. Ji žiūrėjo į jį su tylia neapykanta.

Buvo ir daugiau operacijų. Kartais Ugvaus baimė jį užvaldydavo, sustingdydavo. Jis atsiejo savo protą nuo savo kūno, išskyrė juos, kai gulėjo tranšėjoje, įsirausęs į purvą, mėgaudamasis purvo artumu ir savo jungtimi su juo. Šūvių *ka-ka-ka*, vyrų aimanos, mirties kvapas, sprogimų šuorai viršuje ir aplink rodėsi nutolę. Bet sugrįžus į stovyklą atmintis prašviesėjo; jis prisiminė vyrą, kuris rankomis spaudė perskrostą pilvą, tarsi mėgintų sulaikyti jame žarnas, tą, kuris prieš sustingdamas kažką sumurmėjo apie savo sūnų. Po kiekvienos operacijos viskas atrodydavo nauja. Ugvus žiūrėjo į kasdienį popieriuje suvyniotą *gari* su nuostaba. Be paliovos skaitė knygos puslapius. Lietė savo odą ir galvojo apie tai, kad ji sensta.

Vieną popietę vado džipas įvažiavo su liguistu ožiu, tysančiu ant šono supančiotomis kojomis. Jį rekvizavo iš dykinėjančio civilio. Ožys romiai mekeno, ir kareiviai susibūrė sujaudinti minties apie mėsą. Du iš jų papjovė gyvulį, sukrovė laužą, ir, kai stambiai supjaustyti gabalai iškepė, vadas liepė viską nunešti į jo butą. Jis ilgai naršė dubenį tikrindamas, ar į jį papuolė visas ožys: kojos, galva, kiaušiai. Vėliau atėjo dvi kaimo moterys ir buvo nuvestos į vado kambarius; dar vėliau, kai ėjo iš stovyklos, kareiviai apmėtė jas akmenimis. Ugvus sapnavo, kad vadas atidavė pusę ožio kareiviams, o šie viską sužiaumojo ir prarijo kaulus.

Kai jis pabudo, radijas riaumojo dideliu garsu ir Haitechas kūkčiojo. Umuahija žlugo. Biafra neteko savo sostinės. Kareivis iškėlė rankas ir pasakė: „Tas ožys, tas ožys buvo blogas ženklas! Viskas prarasta! Turime pasiduoti!“ Kiti kareiviai atrodė prislėgti. Net tai, kad vadas pareiškė kai ką žinąs apie slaptą kontratakos planą, kaip susigrąžinti Umuahiją, nepakylėjo jų dvasios. Tačiau pranešimas apie Jo Ekscelencijos vizitą pakylėjo. Kareiviai iššlavė kiemą, išsiskalbė drabužius, išsirikiavo eilėmis ant suolų jo pasveikinti. Kai džipų ir pontiakų konvojus įvažiavo į stovyklos teritoriją, jie visi stovėjo ir saliutavo.

Ugvaus saliutas buvo vangus, nes jis nerimavo dėl Olanos, šeimininko ir mažylės Umuahijoje, nes jam nerūpėjo Jo Ekscelencija, nerūpėjo

vadas. Nerūpėjo nė vienas iš tų pranašumą rodančių karininkų, tų, kurie elgiasi su savo kareiviais tarsi su avimis. Ugvus žavėjosi tik vienu kapitonu, vienišu ir disciplinuotu vyru Ohajetu. Todėl vieną dieną atsidūręs tranšėjoje šalia kapitono Ohajeto, Ugvus nusprendė padaryti jam įspūdį. Tranšėjoje nebuvo drėgna; čia ropojo daugiau skruzdėlių nei vorų. Iš šūvių tratėjimo ir mortyrų dundesio Ugvus galėjo nuspėti, kad vandalai priartėjo. Tačiau trūko šviesos, kad būtų galima gerai matyti. Jis tikrai troško pasižymėti kapitono Ohajeto akyse; jei tik šviesa būtų ne tokia blausi. Jau ketino sujungti kabelį su kištuku, kai kažkas prašvilpė jam pro ausį, ir iškart geliantis skausmas nudegino nugarą. Šalia jo kapitonas Ohajetas virto kruvina, suknežinta mase. Tada Ugvus pasijuto iškeltas virš tranšėjos, nelemtai, bejėgiškai. O kai nusileido, greičiau jo paties svoris nei visą kūną deginantis skausmas bloškė jį į tylą.

30

Ričardas automobilyje pasislinko kuo toliau nuo dviejų amerikiečių žurnalistų, prisispausdamas prie „Peugeot“ durelių. Tikrai reikėjo atsisėsti priekyje, o pasiuntinį pasodinti užpakalyje su jais. Bet jis neįsivaizdavo, kad jie taip smirdės – Čarlzas rubuilis, užsivožęs sumaigytą skrybėlę, ir Čarlzas raudongalvis, kurio smakrą dengė rausvai gelsvi plaukai.

– Į Biafrą atvyksta žurnalistas iš Niujorko, kitas iš Vidurio Vakarų, ir abu yra Čarlzai. Kokie buvo šansai? – pasakė rubuilis kvatodamas, kai jie prisistatė vienas kitam. – Ir mus abu mamos vadino Čakais!

Ričardas gerai neprisiminė, kiek jiems teko laukti prieš įlipant į lėktuvą Lisabonoje, bet San Tomėje pagalbos lėktuvo į Biafrą jie laukė iki septyniolikos valandų. Jiems reikėjo nusiprausti. Kai rubuilis, sėdintis šalia Ričardo, pradėjo kalbėti apie savo vizitą į Biafrą karo pradžioje, Ričardas pagalvojo, kad jam taip pat būtinas skystis burnai skalauti.

– Atskridau tikru lėktuvu ir nusileidome Port Harkorto oro uoste, – dėstė jis. – Bet šį kartą sėdėjau ant grindų lėktuve, šis skrido be šviesų, šalia dvidešimties tonų pieno miltelių. Skridome taip prakeiktai žemai, kad, pasižiūrėjęs laukan, mačiau oranžinę Nigerijos zenitinės artilerijos ugnį. Iš baimės prikroviau į kelnes.

Jis smagiai nusijuokė plačiu riebiu veidu. Raudongalvis nesijuokė.

– Iš tikrųjų nežinome, ar tai buvo nigeriečių ugnis. Galėjo būti ir biafriečių.

– O, liaukis! – rubuilis žvilgtelėjo į Ričardą, bet šis stengėsi atrodyti šaltakraujiškas. – Aišku, tai buvo nigeriečių ugnis.

– Šiaip ar taip, biafriečiai savo lėktuvuose sumaišo maistą su ginklais, – tarė raudongalvis ir pasisuko į Ričardą. – Tiesa?

Ričardui jis nepatiko. Nepatiko išblukusios žalios jo akys ir raudonais šlakais nusėtas veidas. Kai jis pasitiko juos oro uoste, įteikė leidimus ir pasakė, kad bus jų vedlys ir kad Biafros vyriausybė juos sveikina, jam nepatiko pašaipi ir niekinanti jo išraiška. Tarsi jis sakytų: „Tu kalbi už biafriečius?“

– Mūsų pagalbos lėktuvai gabena tik maisto produktus, – tarė Ričardas.

– Aišku, – pasakė raudongalvis. – Tik maisto produktus.

Rubuilis persisvėrė per Ričardą norėdamas žvilgtelėti pro langą.

– Negaliu patikėti, kad žmonės vairuoja automobilius ir vaikštinėja. Neatrodo, kad čia vyktų karas.

– Kol prasideda oro ataka, – pasakė Ričardas. Sėdėjo atsilošęs ir stengėsi nekvėpuoti.

– Ar įmanoma pamatyti, kur Biafros kareiviai nušovė naftos darbininką italą? – paklausė raudongalvis. – Kai ką ta tema rašėme *Tribune*, bet norėčiau parengti ilgesnę apybraižą.

– Ne, tai neįmanoma, – aštriai pasakė Ričardas.

Raudongalvis jį stebėjo.

– Gerai. Tada gal papasakosite man ką nors nauja?

Ričardas iškvėpė. Jautėsi taip, tarsi kas nors jam į žaizdą barstytų pipirų: mirė tūkstančiai biafriečių, o šis vyriokas nori išgirsti ką nors nauja apie vieną negyvą baltąjį. Ričardas parašys apie tai ir paminės Vakarų žurnalistų taisyklę: šimtas negyvų juodaodžių prilygsta vienam negyvam baltajam.

– Nėra jokių naujienų, – tarė jis. – Rajonas dabar okupuotas.

Kontrolės punkte Ričardas šnekėjo su civiline apsaugininke ibų kalba. Ji ištyrinėjo jų leidimus ir dviprasmiškai nusišypsojo, ir Ričardas atsakė jai šypsena; liesa, plokščia jos krūtinė priminė jam Kainenę.

– Regis, ji buvo rimtai susidomėjusi, – pasakė rubuilis. – Girdėjau, kad čia daug laisvo sekso. Bet merginos turi kažkokią lytiniu būdu perduodamą ligą, ar ne? Bonjė sindromą? Jūs, vyrukai, turit pasisaugoti, kad ko nors neparsivežtumėte namo.

Jo įžūlumas suerzino Ričardą.

– Pabėgėlių stovyklai, į kurią važiuojame, vadovauja mano žmona.

– Tikrai? Ji čia jau seniai?

– Ji biafrietė.

Pro langą spoksantis raudongalvis dabar atsisuko į Ričardą.

– Koledže turėjau draugą anglą, jam iš tikrųjų patiko spalvotos merginos.

Rubuilis atrodė sutrikęs. Jis greitai pasakė:

– Puikiai kalbate ibiškai, ar ne?

– Taip, – atsakė Ričardas. Norėjo jiems parodyti Kainenės ir virvėmis puoštų puodų nuotraukas, bet persigalvojo.

– Labai norėčiau su ja susipažinti, – pasakė rubuilis.

– Šiandien jos nėra. Ji stengiasi gauti daugiau produktų stovyklai.

Ričardas pirmas išlipo iš automobilio ir, pamatęs du laukiančius vertėjus, susinervino. Tiesa, jis ne visada suprasdavo ibų kalbos posakius, niuansus ir tarmes, bet direktoratas kiekvieną kartą pernelyg skubiai atsiųsdavo vertėjų. Didžiuma lauke sėdinčių pabėgėlių stebėjo juos su vangiu smalsumu. Aplink vaikštinėjo išsekęs vyriškis, prie juosmens prisirišęs durklą, ir kažką pats sau kalbėjo. Vaikų būrelis prie laužo skrudino dvi žiurkes.

– O, mano Dieve. – Rubuilis nusiėmė skrybėlę ir išsprogino akis.

– Juočkiai niekada per daug nesirenka, ką valgyti, – sumurmėjo raudongalvis.

– Ką pasakėte? – paklausė Ričardas.

Bet raudongalvis apsimetė negirdėjęs ir nuskubėjo priekin su vienu iš vertėjų pakalbinti šaškėmis žaidžiančių vyrų.

Rubuilis tarė:

– Žinote, San Tomėje guli krūvos maisto produktų, juose šliaužioja tarakonai, nes nėra kaip jų įvežti.

– Taip. – Ričardas nutilo. – Ar sutiktumėte paimti iš manęs kelis laiškus? Jie adresuoti mano žmonos tėvams Londone.

– Žinoma, išsiųsiu juos, kai tik išvyksiu iš čia. – Rubuilis iš kuprinės išsitraukė didelę šokolado plytelę, išvyniojo ir atsikando du kąsnius. – Norėčiau padaryti daugiau, tikrai.

Jis nuėjo prie vaikų, davė jiems kelis saldainius ir juos nufotografavo, o jie klegėjo aplink jį ir prašė daugiau. Kartą jis pasakė: „Kokia žavinga šypsena!“ Kai pasitraukė nuo jų, vaikai grįžo skrudinti žiurkių.

Skubiai atžingsniavo raudongalvis, kamera einant siūbavo jam po kaklu.

– Noriu pamatyti tikrų biafriečių, – pasakė jis.

– Tikrų biafriečių? – paklausė Ričardas.

– Noriu pasakyti, pasižiūrėkit į juos. Jie, ko gero, porą metų nematė normalaus maisto. Neįsivaizduoju, kaip jie dar sugeba kalbėti apie kovą ir Biafrą, ir Odžukvų.

– Dažniausiai dar prieš imdamas interviu nusprendžiate, kokiais atsakymais tikėti? – švelniai pasiteiravo Ričardas.

– Noriu važiuoti į kitą pabėgėlių stovyklą.

– Žinoma, nuvešiu jus į kitą stovyklą.

Antroji pabėgėlių stovykla, toliau miesto centro link, buvo mažesnė ir ne taip dvokė. Anksčiau čia veikė miesto rotušė. Vienarankė moteris sėdėjo ant laiptų ir būreliui žmonių pasakojo istoriją. Ričardas nugirdo

jos pabaigą: „Bet pasirodė to vyro šmėkla, ir hausos prakalbo vandalams, tada jie paliko jo namą ramybėje“ ir pavydėjo jai tikėjimo šmėklomis.

Raudongalvis pritūpė ant laiptelių šalia jos ir ėmė kalbinti per vertėją.

Ar jūs alkana? Aišku, mes visi alkani.

Ar jūs suprantate, kodėl vyksta karas? Taip, hausų vandalai norėjo mus išžudyti, bet Dievas nemiegojo.

Ar norite, kad karas pasibaigtų? Taip, Biafra labai greitai laimės.

O jeigu Biafra nelaimės?

Moteris nusispjovė ant žemės ir pirmiausia nužvelgė vertėją, paskui raudongalvį ilgu užjaučiančiu žvilgsniu. Atsistojo ir nuėjo į vidų.

– Neįtikėtina, – pasakė raudongalvis. – Biafriečių propagandos mašinai nėra lygių.

Ričardas pažinojo ir daugiau jo tipo žmonių. Tokių kaip prezidento Niksono duomenų rinkėjai iš Vašingtono ar ministro pirmininko Vilsono komisijos nariai iš Londono, šie atvykdavo su tvirtomis baltymų tabletėmis ir dar tvirtesnėmis išvadomis: kad Nigerija nebombarduoja civilių, kad badas prievarta įkaltas žmonėms į galvas, kad viskas vyksta taip, kaip ir turi vykti kare.

– Nėra jokios propagandos mašinos, – paprieštaravo Ričardas. – Kuo labiau bombarduojami civiliai, tuo didesnis pasipriešinimas.

– Ar tai iš Biafros radijo? – paklausė raudongalvis. – Skamba lyg būtų iš radijo.

Ričardas neatsakė.

– Jie valgo viską, – tarė rubuilis purtydamas galvą. – Kiekvienas sumautas žalias lapas tapo daržove.

– Jei Odžukvus norėtų sustabdyti badą, tiesiog galėtų sutikti su maisto koridoriumi. Tiems vaikams nereikėtų valgyti graužikų, – pasakė raudongalvis.

Rubuilis fotografavo.

– Iš tikrųjų nėra taip paprasta, – tarė jis. – Jis taip pat turi pagalvoti ir apie saugumą. Juk kariauja sumautą karą.

– Odžukvui teks pasiduoti. Tai paskutinė Nigerijos ataka, ir Biafra niekaip neįstengs susigrąžinti visos prarastos teritorijos, – rėžė raudongalvis.

Rubuilis išsitraukė iš kišenės apgraužtą šokolado plytelę.

– Ir ką Biafra daro su nafta dabar, kai prarado uostą? – pasidomėjo raudongalvis.

– Vis dar siurbiame keliose vietovėse, jas kontroliuojame Egbemoje, – atsakė Ričardas ir nė neketino aiškinti, kur yra Egbema. – Žalią naftą gabename į mūsiškius rafinavimo fabrikus naktį tankeriais be priešakinių šviesų, kad išvengtume bombonešių.

– Vis sakote *mes*, – pastebėjo raudongalvis.

– Taip, vis sakau *mes*. – Ričardas žvilgtelėjo į jį. – Ar anksčiau lankėtės Afrikoje?

– Ne, pirmas kartas. Kodėl klausiate?

– Tiesiog įdomu.

– Turėčiau jaustis nepatyręs džiunglių keliuose? Trejus metus keliavau po Aziją.

Rubuilis pasiknaisiojo kuprinėje ir ištraukė brendžio butelį. Padavė jį Ričardui.

– Pirkau jį San Tomėje. Taip ir neatidariau. Geras daiktas.

Ričardas paėmė butelį.

Prieš tai, kai jis nuvežė juos į Ulį įsodinti į lėktuvą, jie nuėjo į svečių namus vakarienės – ryžių ir vištienos troškinio; mintis, kad Biafros vyriausybė sumokėjo už raudongalvio valgį, Ričardą piktino. Prie terminalo pastato atvažiavo ir nuvažiavo keli automobiliai; toliau priekyje buvo matyti dervos juodumo peronas. Pasirodė oro uosto valdytojas, įsispraudęs į standžią chaki spalvos eilutę, paspaudė jiems rankas ir pasakė:

– Laukiame lėktuvo kiekvieną minutę.

– Juokinga, kad jie šitoje šiknaskylėje vis dar laikosi protokolo, – pasakė raudongalvis. – Kai čia atvykau, uždėjo antspaudą mano pase ir paklausė, ar turiu ką deklaruoti.

Griausmingas sprogimas sudrebino orą. Oro uosto valdytojas sušuko: „Čionai!“, ir jie nulėkė paskui jį į nebaigtą statyti pastatą. Prisiplojo prie grindų. Langų žaliuzės tarškėjo ir barškėjo. Žemė virpėjo. Sprogimai liovėsi, nuaidėjo padriki pabūklų šūviai. Oro uosto valdytojas atsistojo ir nusivalė drabužius.

– Viskas gerai. Eime.

– Ar iš proto išsikraustėte? – suklykė raudongalvis.

– Jie pradeda šaudyti tik tada, kai baigiasi bombos, nebėra ko jaudintis, – nerūpestingai paaiškino valdytojas, jau eidamas laukan.

Perone sunkvežimis taisė bombų išraustas duobes, pripildamas į jas žvirgždo. Kilimo ir leidimosi šviesos įsižiebė ir vėl užgeso, tamsa vėl tapo

visiška, absoliuti; Ričardas pajuto, kaip nuo to melsvo juodumo svaigsta galva. Šviesos įsižiebė šiek tiek ilgesniam laikui, paskui užgeso. Vėl įsižiebė ir vėl užgeso. Leidosi lėktuvas; perone pasigirdo krataus slinkimo garsas.

– Jis nusileido? – paklausė rubuilis.

– Taip, – atsakė Ričardas.

Šviesos vis dar mirkčiojo. Nusileido trys lėktuvai, ir Ričardas nustebo, kaip greitai prie jų privažiavo keli sunkvežimiai be priešakinių šviesų. Vyrai iš lėktuvų vilko maišus. Šviesos užsidegdavo ir užgesdavo. Pilotai rėkė: „Greičiau, tinginiai! Neškit juos lauk! Nesiruošiam laukti, kol mus subombarduos! Judinkitės, vyrukai! Greičiau, velniai griebtų!“ Buvo girdėti amerikietiškas, afrikietiškas ir airiškas akcentas.

– Tie šunsnukiai galėtų būti truputį mandagesni, – pasakė rubuilis. – Jiems moka suknistus tūkstančius dolerių, kad atskraidintų pagalbą.

– Jie rizikuoja gyvybe, – tarė raudongalvis.

– Rizikuoja ir tie, kurie iškrauna suknistus lėktuvus.

Kažkas uždegė didelį žibintą, ir Ričardas spėliojo, ar jį mato viršuje sklandantys nigeriečių bombonešiai ir kiek tų nigerietiškų bombonešių sklando viršuje.

– Keli mūsų vyrai tamsoje pakliuvo į propelerius, – tyliai pasakė Ričardas. Nežinojo, kodėl tai pasakė, gal tam, kad išmuštų iš vėžių tą savimi patenkintą, neabejojantį savo pranašumu raudongalvį.

– Ir kas jiems nutiko? – paklausė rubuilis.

– O kaip jūs manote, kas jiems nutiko?

Prie jų artėjo automobilis, lėtai, be priešakinių šviesų. Stabtelėjo netoliese, durelės atsidarė ir užsitrenkė, netrukus prie jų pribėgo penki išsekę vaikai ir vienuolė su melsvai baltu abitu. Ričardas ją pasveikino:

– Labas vakaras. *Ky ka I me?*

Ji nusišypsojo.

– O, jūs esate *onje oča*, mokate ibų kalbą. Esate tas, kuris rašo nuostabius straipsnius apie mūsų kovą. Šaunuolis.

– Vykstate į Gaboną?

– Taip.

Ji liepė vaikams susėsti ant medinių plokščių. Ričardas priėjo arčiau į juos pažiūrėti. Blausioje šviesoje buvo matyti tirštos pieniškų gleivių putos jų akyse. Vienuolė glaudė mažiausią sudžiūvusią lėlę su pagaliukų kojomis ir nėščiu pilvu. Ričardas nesuprato, ar tai mergaitė, ar berniukas, ir staiga dėl to supyko, taip supyko, kad, raudongalviui paklausus: „Iš kur sužinosime, kada lipti į lėktuvą?“, Ričardas nekreipė į jį dėmesio.

Vienas iš vaikų mėgino atsistoti. Pasviro, nugriuvo ir gulėjo kniūbsčias, nejudėdamas. Vienuolė paguldė mažiausiąjį ant žemės ir pakėlė pargriuvusį vaiką.

– Sėdėkit čia. Jei kur nors eisit, pliaukštelėsiu, – pasakė kitiems ir nuskubėjo.

Rubuilis paklausė:

– Vaikas užmigo ar kaip?

Ričardas jį taip pat ignoravo.

Galų gale rubuilis sumurmėjo:

– Suknista amerikietiška politika.

– Mūsų politika čia niekuo dėta, – pasakė raudongalvis.

– Galia ateina kartu su atsakomybe. Jūsų vyriausybė žino, kad žmonės miršta! – tarė Ričardas kylančiu balsu.

– Aišku, mano vyriausybė žino, kad žmonės miršta, – atšovė raudongalvis. – Žmonės miršta Sudane ir Palestinoje, ir Vietname. Žmonės miršta visur. – Jis atsisėdo ant žemės. – Praėjusį mėnesį iš Vietnamo parvežė mano jaunesnio brolio kūną, dėl Dievo meilės.

Nei Ričardas, nei rubuilis nieko nepasakė. Stojo ilga tyla, joje nublanko net lakūnų šūkavimai ir iškraunamų daiktų keliamas triukšmas. Vėliau, kai jie buvo paskubomis nuvežti į peroną, puolė į lėktuvus, kurie pakilo lydimi įsižiebiančių ir užgęstančių šviesų, Ričardui dingtelėjo knygos pavadinimas *Pasaulis tylėjo, kai mes mirėme*. Jis parašys ją po karo, pasakojimą apie nelengvą Biafros pergalę, kaltinimą pasauliui. Grįžęs į Orlu papasakojo Kainenei apie žurnalistus, kaip pyko ant raudongalvio ir tuo pat metu jautė jam užuojautą, kaip, būdamas su jais, jautėsi neįtikėtinai vienišas ir kaip į galvą šovė knygos pavadinimas.

Ji išlenkė antakius.

– Mes? Pasaulis tylėjo, kai *mes* mirėme?

– Būtinai parašysiu, kad nigeriečių bombonešiai rūpestingai vengė turinčių britų pasus, – pasakė jis.

Kainenė nusijuokė. Šiomis dienomis dažnai juokėsi. Juokėsi pasakodama jam apie kūdikį, likusį be motinos, bet vis dar tvirtai įsikibusį į gyvenimą, apie jauną merginą, kurią įsimylėjo Inatimis, apie vakarais dainuojančią moterį. Taip pat juokėsi ir tą rytą, kai jis galų gale susitiko su Olana. Pirmoji prabilo Olana. „Sveikas, Ričardai“, – tarė ji, o jis atsakė: „Olana, sveika.“ Kainenė nusijuokė ir pasakė: „Ričardas neįstengė sugalvoti daugiau išvykų.“

Jis atidžiai stebėjo Kainenės veidą, tikėdamasis, kad ji tuoj užsisklęs, grįš pyktis. Bet nieko nebuvo; juokas sušvelnino jos smakro briaunas. Įtampos, kurios jis laukė, prisiminimų ir apgailestavimo naštos, kuri turėjo užgriūti vėl matant Olaną, esant šalia jos, taip pat nebuvo.

7. Knyga: Pasaulis tylėjo, kai mes mirėme

Epilogui jis rašo eilėraštį, sukurtą pagal vieną iš Okeomos eilėraščių. Pavadina jį:

AR TYLĖJOTE, KAI MES MIRĖME?

Ar matėt šešiasdešimt aštuntųjų nuotraukas
Vaikų, kurių plaukai rūdžių spalvos:
Blankūs lopai, įsitaisę ant tų mažų galvų,
Vėliau nukrinta tarsi supuvę lapai į dulkes?

Įsivaizduokite vaikus su rankomis it dantų krapštukai,
Su pilvais – kamuoliais, aptemptais plonyte oda.
Tai kvašiorkoras – sunkus žodis,
Bet turėtų būti dar bjauresnis, yda.

Nereikia įsivaizduoti. Buvo nuotraukos,
Išdėstytos žvilgančiuose jūsų Gyvenimo puslapiuos.
Ar matėte? Ar trumpam pajutot gailestį,
O paskui nusisukot apkabinti savo mylimosios ar žmonos?

Jų gelsvai rusva oda panėši į silpną arbatą,
Rodo trapius kaulus ir susiraizgiusias venas;
Nuogi vaikai juokias, tarsi vyras,
Nufotografavęs juos, nenueitų, vienas.

31

Olana pamatė keturis apdriskusius kareivius, ant pečių velkančius lavoną. Nuo klaikios panikos apsvaigo galva. Ji sustojo neabejodama, kad tai Ugvaus kūnas, bet kai kareiviai skubiai tylėdami praėjo pro šalį, suvokė, jog negyvėlis buvo per aukštas, kad galėtų būti Ugvus. Sutrūkinėjusios jo pėdos buvo aplipusios išdžiūvusiu moliu; jis kovėsi be batų. Olana spoksojo į palinkusias kareivių nugaras ir stengėsi nuslopinti šleikštulį, nekreipti dėmesio į nuojautą, kuri diena iš dienos jaukė jai protą.

Vėliau ji papasakojo Kainenei, kaip bijo dėl Ugvaus ir jaučiasi taip, tarsi netrukus, pasukusi už kampo, turėtų būti parblokšta tragedijos. Kainenė apkabino ją ir ėmė raminti. Madus visiems batalionų vadams išsiuntinėjo nurodymą ieškoti Ugvaus; jie išsiaiškins, kur jis yra. Bet kai mažylė paklausė: „Ar Ugvus šiandien grįš, mamyte Ola?", Olanai pasirodė, kad mergaitę kankina tas pats nujautimas. Kai ji sugrįžo į Umuahiją ir mama Odžė padavė jai kažkieno atneštą paketą, ji iškart pagalvojo, kad jame yra žinutė apie Ugvų. Jos rankos drebėjo laikant kartoninę dėžutę, įvyniotą į rudą popierių, apglamžytą ir nučiupinėtą daugybės rankų, kurias teko pereiti. Paskui ji pastebėjo Mohamedo rašyseną, adresuotą jai kaip Biafros universiteto darbuotojai, ilgais, elegantiškais vingiais. Viduje aptiko nosinaičių, traškučių, baltų apatinių, muilo „Lux" gabalėlių, šokolado ir negalėjo atsistebėti, kad visa tai ją pasiekė nepaliesta, net ir persiųsta per Raudonąjį Kryžių. Laiškas buvo parašytas prieš tris mėnesius, bet dar šiek tiek kvepėjo saldžiu muskusu. Nerišlūs sakiniai įsmigo į jos protą.

Išsiunčiau daugybę laiškų ir nežinau, kuris iš jų tave pasieks. Birželį ištekėjo mano sesuo Hadiza. Nuolat galvoju apie tave. Dabar daug geriau žaidžiu polą. Man sekasi gerai, neabejoju, kad jums su Odenigbu taip pat. Pasistenk išsiųsti atsakymą.

Ji laikė šokolado plytelę rankoje, apvertė ją, žvilgtelėjo į PAGAMINTA ŠVEICARIJOJE, pakrapštinėjo sidabrinę foliją. Tada sviedė šokoladą į kitą kambario galą. Mohamedo laiškas ją įsiutino; jis įžeidė jos tikrovę. Bet juk jis negalėjo žinoti, kad jie neturi druskos, kad Odenigbas kasdien geria

kai-kai ir kad Ugvų mobilizavo, o ji pardavė savo peruką. Iš kur jis galėjo žinoti. Vis dėlto ji pyko, kad senojo jo gyvenimo modelis liko nepakitęs, toks visiškai nepakitęs, kad jis gali jai rašyti apie savo polą.

Pasibeldė mama Odžė; Olana giliai įkvėpė, kad nusiramintų, atidarė duris ir padavė jai gabalėlį muilo.

– Ačiū. – Mama Odžė laikė muilą abiem rankomis, pakėlė jį prie nosies ir pauostė. – Bet tas siuntinys buvo didelis. Ar tai vienintelis daiktas, kurį man duosi? Ar ten nebuvo konservuoto maisto? O gal laikai jį savo draugei diversantei Alisai?

– *Ngva*, atiduok man muilą, – pasakė Olana. – Mama Adana mokės būti dėkinga.

Mama Odžė mikliai pakėlė savo palaidinukę ir įbruko muilą į nudėvėtą liemenėlę.

– Žinai, kad esu dėkinga.

Iš gatvės atsklido garsūs šauksmai, ir jos abi išėjo į lauką. Mačetėmis ginkluotų milicijos narių būrelis tempė su savimi dvi moteris. Jos verkė svirduliuodamos keliu; jų apdarai buvo suplėšyti, akys paraudusios. „Ką mes padarėme? Mes ne diversantės! Mes pabėgėlės iš Ndonio! Mes nieko nepadarėme!“

Pastorius Ambrozijus išbėgo į kelią ir ėmė melstis.

– Dieve Tėve, sunaikink diversantus, rodančius priešui kelią! Šventosios Dvasios ugnie!

Keli kaimynai išskubėjo apspjaudyti moterų, apsvaidyti jų nugaras akmenimis ir patyčiomis.

– Diversantės! Dievas jus nubaus! Diversantės!

– Reikia joms ant kaklų užmauti padangas ir padegti, – pasakė mama Odžė. – Tuos diversantus reikia visus iki vieno sudeginti.

Olana sulankstė Mohamedo laišką, pagalvojo apie suglebusius, pusnuogius moterų pilvus ir nieko nepasakė.

– Būk atsargi su ta Alisa, – pasakė mama Odžė.

– Palikit ją ramybėje. Ji ne diversantė.

– Ji yra iš tų moterų, kuri pavogs svetimą vyrą.

– Ką?

– Kiekvieną kartą, kai tu išvažiuoji į Orlu, ji išeina į lauką ir sėdi su tavo vyru.

Olana spoksojo į mamą Odžę apstulbusi, nes mažiausiai tikėjosi tai išgirsti, ir Odenigbas niekada neminėjo, kad Alisa leidžia su juo laiką, kai ji būna išvykusi. Niekada net nėra mačiusi jų kalbantis.

Mama Odžė ją stebėjo.

– Aš tik sakau, kad turi jos pasisaugoti. Net jeigu ir ne diversantė, ji nėra gera moteris.

Olana negalėjo sugalvoti, ką pasakyti. Ji žinojo, kad Odenigbas niekada nepermiegos su kita moterimi, tyliai buvo save tuo įtikinusi, taip pat žinojo, jog mama Odžė visada piktinosi Alisa. Vis dėlto mamos Odžės žodžiai, tokie netikėti, nedavė jai ramybės.

– Gerai, pasisaugosiu, – ištarė pagaliau šypsodamasi.

Regis, mama Odžė norėjo dar kažką pasakyti, bet persigalvojo ir pasisuko rikteleti ant savo sūnaus:

– Eik iš ten! Ar tu kvailas? *Evu avusa!* Ar nesupranti, kad dabar vėl pradėsi kosėti?

Vėliau Olana paėmė gabalėlį muilo ir pasibeldė į Alisos duris trimis smarkiais stuktelėjimais greitai vienas po kito, kad Alisa žinotų, jog tai ji. Alisos akys atrodė mieguistos, padengtos tamsesniais šešėliais nei paprastai.

– Grįžote, – tarė ji. – Kaip laikosi jūsų sesuo?

– Labai gerai.

– Ar matėte vargšių moterų, kurias jie puldinėja ir vadina diversantėmis? – paklausė ji. Olanai nespėjus atverti burnos, kalbėjo toliau: – Vakar tai buvo vyras iš Ogodžos. Koks absurdas. Negalime mušti žmonių tik dėl to, kad Nigerija muša mus. Kas nors, toks kaip aš, dvejus metus nevalgiau deramo maisto. Neragavau cukraus. Negėriau šalto vandens. Kur aš rasiu energijos priešams padėti?

Alisa gestikuliavo smulkutėmis rankomis, ir tai, ką Olana anksčiau laikė elegantišku trapumu, staiga ėmė atrodyti egocentrišku išpuikimu, prabangos trokštančiu savanaudiškumu; Alisa kalbėjo taip, tarsi ji viena kenčia dėl karo.

Olana padavė jai muilą.

– Vienas žmogus atsiuntė man kelis gabalėlius.

– O! Nejaugi aš būsiu viena iš tų, kurie naudoja „Lux“ šitoje Biafroje. Ačiū.

Alisos šypsena pakeitė jos veidą, pašviesino akis, ir Olana pagalvojo, ar Odenigbui ji atrodo graži. Ji žiūrėjo į gelsvą Alisos veido odą ir siaurą liemenį ir suvokė, kad tai, kuo anksčiau žavėjosi, dabar kelia jai grėsmę.

– *Ngvanu*, reikia gaminti mažylei pietus, – pasakė ji ir apsigręžė eiti.

 Tą vakarą ji aplankė ponią Muokelu su muilo gabalėliu.

– Ar tai jūs? *Anja gi!* Seniai matėmės! – pasakė ponia Muokelu. Skylė suskaldė Jo Ekscelencijai veidą ant jos bubu rankovės.

– Puikiai atrodote, – Olana melavo. Ponia Muokelu sulyso; jai tiko apkūnumas, o dabar, praradusi tiek daug svorio, ji palinko, tarsi nebegalėtų stovėti tiesiai. Net jos rankų plaukai nusviro.

– Jūs visada tokia graži, – pasakė ponia Muokelu ir vėl apkabino Olaną.

Olana padavė jai muilą ir, žinodama, jog ponia Muokelu niekada nepaims nieko, nigeriečio atsiųsto iš Nigerijos, tarė:

– Mano motina atsiuntė jį iš Anglijos.

– Tegu Dievas jus palaimina, – pasakė ponia Muokelu. – Jūsų sutuoktinis ir mažylė, *kvanu?*

– Jie laikosi gerai.

– O Ugvus?

– Jį mobilizavo.

– Po to pirmojo karto?

– Taip.

Ponia Muokelu nutilo ir pačiupinėjo pirštais pusę geltonos saulės, kabančios jai po kaklu.

– Viskas bus gerai. Jis sugrįš. Kas nors turi už mus kovoti.

Jos itin retai matydavosi dabar, kai ponia Muokelu ėmė prekiauti. Olana sėdėjo ir klausėsi jos istorijų – apie regėjimą, kuris apreiškė, jog diversantas, kaltas dėl Port Harkorto žlugimo, buvo biafriečių armijos generolas; apie kitą regėjimą, kuriame Okidžos *dibia* suteikė Jo Ekscelencijai galingų kerų, sugrąžinsiančių visus okupuotus miestus.

– Ar sklinda gandai, kad Umuahijai iškilo grėsmė, *okva ja?* – paklausė ponia Muokelu, stebeilydama Olanai į akis.

– Taip.

– Bet Umuahija nežlugs. Nėra reikalo panikuoti ir krautis daiktų.

Olana patraukė pečiais; spėliojo, kodėl ponia Muokelu taip įdėmiai į ją žiūri.

– Sako, žmonės, kurie turi automobilius, ėmė ieškoti benzino. – Ponios Muokelu akys nenukrypo į šalį. – Jie turi būti atsargūs, labai atsargūs, nes kas nors gali jų paklausti, iš kur jiems žinoma, kad Umuahija žlugs, jeigu jie ne diversantai.

Olana pagaliau suprato, kad ponia Muokelu ją įspėja, ragina ruoštis.

– Taip, jie turi būti atsargūs, – tarė ji.

Ponia Muokelu patrynė rankas vieną į kitą. Kažkas joje pasikeitė; ji leido savo tikėjimui išslysti. Biafra nugalės, Olana neabejojo, nes Biafra

turi nugalėti, bet ponios Muokelu tikėjimas neišvengiamu sostinės žlugimu ją prislėgė. Atsisveikindama ji apkabino ponią Muokelu apimta keisto jausmo, kad niekada jos nebepamatys. Pakeliui į namus pirmą kartą rimtai apsvarstė Umuahijos žlugimą. Tai reikš uždelstą pergalę, dar mažesnę Biafros teritoriją, bet taip pat reikš, kad jie persikels gyventi į Kainenės namus, kol baigsis karas.

Ji stabtelėjo prie degalinės šalia ligoninės ir nenustebo pamačiusi kreida iškeverzotą užrašą: BENZINO NĖRA. Biafroje pagaminto benzino nebeparduoda nuo tada, kai pasklido kalbų apie Umuahijos žlugimą, kad žmonės nepanikuotų. Tą vakarą Olana pasakė Odenigbui: „Privalome gauti benzino juodojoje rinkoje; neturime tiek, kad užtektų, jei kas nutiks." Jis neaiškiai linktelėjo ir kažką sumurmėjo apie ypatingąjį Džulijų. Ką tik buvo grįžęs iš „Tanzanijos" baro ir gulėjo lovoje klausydamasis tylių radijo garsų. Kitoje užuolaidos pusėje ant čiužinio miegojo mažylė.

– Ką sakei? – paklausė ji.

– Neišgalėsime dabar nusipirkti benzino. Galonas kainuoja svarą.

– Tau sumokėjo praėjusią savaitę. Turime pasirūpinti, kad automobilis judėtų.

– Paprašiau ypatingojo Džulijaus iškeisti čekius. Jis neatnešė pinigų.

Olana iš karto suprato, kad tai melas. Jie su ypatinguoju Džulijumi visą laiką keitė čekius; ypatingajam Džulijui niekada neprireikė daugiau negu dienos atnešti grynųjų mainais už čekius.

– Tai kaip tada nusipirksime benzino? – paklausė ji.

Jis nieko nepasakė.

Ji praėjo pro jį ir žengė į lauką. Mėnulis pasislėpė už debesies, ir, sėdėdama tamsiame kieme, ji vis dar galėjo užuosti tą sunkiai išgaruojantį pigaus vietinio džino kvapą. Jis vilkosi paskui jį, temdė takus, kuriais jis vaikščiojo. Odenigbo gėrimas Nsukoje – rafinuotas kaštonų spalvos brendis – suteikdavo jo protui aštrumo, sutelkdavo idėjas ir įsitikinimą taip, kad jis sėdėdavo svetainėje ir be paliovos kalbėdavo, o visi klausydavo. Čia jo gėrimas jį nutildė. Privertė užsisklęsti savyje ir žvelgti laukan, į pasaulį, apsiblaususiomis, pavargusiomis akimis. Ir tai ją siutino.

* * *

Olana iškeitė tai, kas liko iš jos britaniškų svarų, ir nusipirko benzino
 iš vyro, nusivedusio ją į drėgną priestatą, pilną ant grindų šliaužiojančių

riebių kreminės spalvos vikšrų. Jis atsargiai įpylė degalų į jos kanistrą iš savojo. Olana parsinešė kanistrą namo, susukusi į maišą nuo miltų, ir vos suspėjo įkišti į opelio bagažinę, kai į kiemą įvažiavo atviras džipas su užrašu BIAFROS ARMIJA. Iš jo išlipo Kainenė, paskui ją kareivis su šalmu. Olana, sukaustyta staigaus kvapą gniaužiančio silpnumo, iš karto suprato, kad tai susiję su Ugvumi. Tai dėl Ugvaus. Saulė kepino ir skysčiai jos galvoje ėmė suktis. Ji apsižvalgė ieškodama mažylės, bet negalėjo jos rasti. Kainenė priėjo, tvirtai apkabino jos pečius ir pasakė:

– *Edžima m*, suturėk savo širdį, būk stipri. Ugvus mirė.

Olana atpažino ne naujieną, bet tvirtus Kainenės pirštų gniaužtus.

– Ne, – tyliai pasakė ji. Regis, net oras buvo netikras, tarsi ji po minutės turėtų pabusti. – Ne, – pakartojo ji, purtydama galvą.

– Madus atsiuntė žinią per pasiuntinį. Ugvus buvo su karo inžinieriais, ir praėjusią savaitę per operaciją daugybė jų žuvo. Grįžo tik keli, bet Ugvaus tarp jų nebuvo. Jie nerado jo kūno, bet nerado daug kūnų. – Kainenė nutilo. – Ten mažai liko neišdarkytų kūnų, kuriuos būtų galima atpažinti.

Olana vis dar purtė galvą laukdama, kada pabus.

– Važiuok su manimi. Pasiimk Čjamaką. Važiuok su manimi į Orlu ir pasilik. – Kainenė laikė ją, mažylė kažką sakė, bet viską gaubė migla, kol ji pakėlė akis ir pamatė dangų. Mėlyną ir tyrą. Jis, tas dangus, dabartį pavertė tikrove, nes savo sapnuose ji niekada nematė dangaus. Ji apsigręžė ir nužingsniavo gatve į „Tanzanijos“ barą. Praėjo pro murziną užuolaidą, pakeitusią duris, ir nustūmė Odenigbo puodelį nuo stalo; blyškus skystis pasklido ant cementinių grindų.

– Ar jau užtektinai prisigėrei, *ech*? – tyliai jo paklausė. – *Ugvu anvugo*. Girdėjai mane? Ugvus mirė.

Odenigbas atsistojo ir įsistebeilijo į ją. Jo paakiai buvo išbrinkę.

– Eik ir gerk, – tarė Olana. – Gerk ir gerk, ir nesustok. Ugvus mirė.

Priėjo baro savininkė ir pasakė:

– O! Užjaučiu, *ndo*.

Norėjo apkabinti, bet Olana atstūmė ją.

– Palikit mane ramybėje! – tarė ji. – Palikit mane ramybėje!

Tik paskui suvokė, kad Kainenė atėjo kartu su ja ir tylėdama ją laikė, kai ji šaukė: „Palikit mane ramybėje! Palikit mane ramybėje!“ baro savininkei, kuri atsitraukė atgal.

Kitas dienas, pripildytas tamsių laiko angų, Odenigbas nėjo į „Tanzanijos“ barą. Jis maudė mažylę, ruošė jos *gari*, anksčiau grįždavo iš

darbo. Sykį pamėgino apkabinti Olaną, ją pabučiuoti, bet jo prisilietimas pašiurpino jos odą, ji nusisuko, išėjo laukan miegoti verandoje ant demblio, kur kartais miegodavo Ugvus. Ji neverkė. Apsiverkė vienintelį kartą, kai nuėjo į Eberečės namus pranešti jai apie Ugvaus mirtį, o ši suklykė ir išvadino ją melage; naktimis tas klyksmas aidėjo Olanos galvoje. Odenigbas nusiuntė žinią Ugvaus giminėms per tris skirtingas moteris, einančias į priešo užnugarį prekiauti. Ji suorganizavo giedojimo apeigas kieme. Keli kaimynai padėjo Alisai išnešti laukan pianiną ir pastatyti šalia bananmedžių. „Aš skambinsiu, kai jūs giedosite", – pasakė Alisa susirinkusioms moterims. Bet kai kažkuri pradėjo giesmę, mama Odžė pritardama ėmė atkakliai, garsiai ploti, netrukus ir visi kaimynai pasekė ja, ir Alisa nebegalėjo skambinti. Ji bejėgiškai sėdėjo šalia savo pianino su mažyle ant kelių.

Pirmos giesmės skambėjo energingai, paskui staiga prasiveržė mamos Adanos balsas, duslus ir liūdnas.

Naba na ndokva,
Ugvu, naba na ndokva.
O ga-adili gi ma,
Naba na ndokva.

Dar joms nebaigus giedoti, Odenigbas beveik klupinėdamas išėjo iš kiemo išblyškusiu ir skeptišku veidu, tarsi negalėtų patikėti giesmės žodžiais: *Ilsėkis ramybėje, tegu žemė tau bus lengva.* Olana nusekė jį akimis. Ne visiškai suprato, kas sukėlė jam apmaudą. Jis niekaip negalėjo užkirsti kelio Ugvaus mirčiai, bet jo gėrimas, besaikis jo gėrimas, regis, prie to prisidėjo. Ji nenorėjo su juo kalbėti, miegoti šalia jo. Nakvojo lauke ant demblio ir net be paliovos kandantys uodai jos netrikdė. Kalbėjo su Odenigbu mažai. Persimesdavo vienu kitu būtinu žodžiu, ką mažylė valgys, ką jie darys, jei Umuahija žlugs.

– Apsistosime Kainenės namuose, kol susirasime būstą, – pasakė jis, tarsi jie turėtų, iš ko rinktis, lyg jis būtų pamiršęs, kad anksčiau sakydavo, jog Umuahija nežlugs; ir ji nieko neatsakė.

Ji pasakė mažylei, kad Ugvus nukeliavo į rojų.

– Bet jis greitai grįš, mamyte Ola? – paklausė mergaitė.

Ir Olana pasakė *taip*. Ne todėl, kad norėjo nuraminti mažylę; greičiau pati diena iš dienos pasijusdavo atmetanti mintį, kad Ugvus mirė. Įtikinėjo save, jog nemirė. Vylėsi sulaukti žinios, kad jis gyvas.

 Dabar prausėsi lauke – vonia buvo gliti nuo pelėsių ir šlapimo – ir vie-

ną rytą pastebėjo kažką stebint iš už kampo. Tai buvo pastorius Ambrozijus.

– Pastoriau Ambrozijau! – suriko ji, ir šis spruko į šalį. – Kaip jums ne gėda? Geriau pasimelskite už tai, kad kas nors ateitų ir pasakytų, kas nutiko Ugvui, užuot slapta žvilgčiojęs, kaip prausiasi ištekėjusi moteris.

Ji nuėjo į ponios Muokelu namus, tikėdamasi išgirsti pasakojimą apie regėjimą, kuris paliudytų Ugvaus saugumą, bet kaimynas pasakė, kad visa ponios Muokelu šeima išvyko. Jie išėjo niekam nieko nesakę. Ji atidžiau klausėsi Biafros radijo pranešimų, tarsi entuziazmu trykštančiame balse, raportuojančiame apie vandalų atsitraukimą ir narsiųjų Biafros kareivių laimėjimus, glūdėtų užuominų apie Ugvų. Šeštadienio popietę į kiemą įžengė vyras su dėmėtu baltu kaftanu, ir Olana prišoko prie jo neabejodama, kad jis atėjo su naujienomis apie Ugvų.

– Sakyk man, – tarė ji. – Sakyk, kur yra Ugvus.

Vyras atrodė sutrikęs.

– *Dalu*. Aš ieškau Alisos Ndžokamos iš Asabos.

– Alisos? – Olana spoksojo į vyrą, lyg norėdama suteikti jam galimybę atsiimti žodžius ir kreiptis į ją. – Alisos?

– Taip, Alisos iš Asabos. Esu jos giminaitis. Mano ir jų šeimos kiemai yra šalia.

Olana parodė į Alisos duris. Jis priėjo prie jų ir beldė, beldė.

– Ar ji viduje? – paklausė jis.

Olana linktelėjo pasipiktinusi, kad jis neatnešė naujienų apie Ugvų.

Vyras vėl pabeldė ir sušuko:

– Aš esu iš Asabos, iš Isiomos šeimos.

Alisa atidarė duris ir jis įėjo į vidų. Po kelių akimirkų Alisa išlėkė laukan, krito ant žemės ir ėmė voliotis į visas puses; vakaro saulės spinduliuose jos smėliu aplipusi oda įgijo aukso atspalvį.

– *O gini mere?* Kas nutiko? – klausinėjo kaimynai, rinkdamiesi aplink ją.

– Aš esu iš Asabos ir šį rytą gavau žinią apie gimtąjį mūsų miestelį, – pasakė vyras. Jo akcentas buvo stipresnis negu Alisos, ir Olanai prireikė akimirkos, kad suprastų jo ibų kalbos žodžius. – Prieš kelias savaites vandalai užgrobė mūsų miestelį ir paskelbė, kad visi vietiniai turi išeiti ir pasakyti: „Vieninga Nigerija“, tuomet jie duos jiems ryžių. Žmonės išlindo iš slėptuvių ir pasakė: „Vieninga Nigerija“, o vandalai juos iššaudė, vyrus, moteris, vaikus. Visus. – Vyras nutilo. – Iš Ndžokamos šeimos neliko nė vieno gyvo. Nieko neliko.

Alisa gulėjo ant nugaros, pašėlusiai trindama galvą į žemę, aimanuodama. Jos plaukuose buvo pilna žemės grumstų. Paskui ji pašoko ir puolė į gatvę, bet pastorius Ambrozijus ją pasivijo ir partempė atgal. Alisa ištrūko iš jo ir vėl griuvo ant žemės, atitrauktomis lūpomis, apnuogintais dantimis. „Kodėl aš dar gyva? Tegul jie tuoj pat ateina ir mane pribaigia! Pasakiau, tegul jie ateina ir pribaigia mane!"

Sielvarto beprotystės sustiprinta ir padrąsinta, ji priešinosi kiekvienam, mėginančiam ją sulaikyti. Voliojosi ant žemės taip smarkiai, kad akmenėliai išraižė jos odą smulkiais raudonais pjūviais. Kaimynai sakė *och* ir purtė galvas. Tada iš kambario išėjo Odenigbas, priėjo prie Alisos, pakėlė ją ir laikė, o ji nustojo blaškytis ir pravirko, padėjusi galvą jam ant peties. Olana stebėjo juos. Alisą apsivijusių Odenigbo rankų linkyje glūdėjo intymumas. Jis sugriebė ją taip lengvai kaip žmogus, daręs tai ir anksčiau.

Galų gale Alisa atsisėdo ant suolo sutrikusi ir palaužta. Kartkartėmis suklykdavo *hei!* ir pašokdavo susiėmusi rankomis galvą. Odenigbas sėdėjo šalia jos ir ragino gurkštelėti vandens. Jis ir vyras iš Asabos kalbėjo tyliais balsais, tarsi tik jiedu būtų už ją atsakingi. Paskui jis priėjo prie verandoje sėdinčios Olanos.

– Ar gali supakuoti kelis jos daiktus, *nkem?* – paklausė jis. – Tas vyras sako, kad jo kieme gyvena keli žmonės iš Asabos ir jis parsives ją kurį laiką pagyventi su jais.

Olana pakėlė į jį akis bejausmiu veidu.

– Ne, – tarė ji.

– Ne?

– Ne, – pakartojo ji, šį kartą garsiau. – Ne.

Ji pakilo ir nuėjo į kambarį. Nepakuos niekieno drabužių. Nežinojo, kas suruošė Alisos daiktus, gal Odenigbas, bet girdėjo, kaip vakare daugelis kaimynų linkėjo: „*Idže oma*, sėkmės", kai Alisa ir tas vyras iškeliavo. Olana nakvojo lauke ir sapnavo Alisą su Odenigbu lovoje Nsukoje ant jos ką tik išskalbtos paklodės; pabudo su širdyje šėlstančiu įtarimu ir pabūklų dundėjimu ausyse.

– Vandalai artėja! – suriko pastorius Ambrozijus ir pats pirmas movė iš kiemo, nešinas prikimštu kelioniniu krepšiu.

Kieme staiga kilo bruzdesys, riksmai, žmonės paskubomis krovėsi daiktus ir bėgo iš kiemo. Pabūklų griaudėjimas, tarsi kurtinančio, šlykštaus kosulio priepuoliai, nesiliovė. Bet automobilio nepavyko įjungti.

Odenigbas vėl bandė, kelią jau užtvindė pabėgėliai, mortyrų sprogimai drebino žemę ne toliau nei Šv. Jono gatvėje. Mama Odžė klykė ant savo vyro. Mama Adana maldavo Olanos įsileisti ją su keliais iš jos vaikų į automobilį, bet Olana pasakė: „Ne, pasiimkit savo vaikus ir eikit."

Odenigbas įjungė variklį, šis suinkštė ir užgeso. Kiemas buvo beveik tuščias. Moteris kelyje tempė užsispyrusią ožką, bet galų gale ją paliko ir nuskubėjo. Odenigbas pasuko raktelį, automobilis vėl užgeso. Olana jautė, kaip žemė vibruoja sulig kiekvienu sprogimu.

Odenigbas vis sukiojo raktelį. Automobilis neįsijungs.

– Eikit su mažyle, – pasakė jis. Jo antakiai buvo aplipę prakaitu.

– Ką?

– Paimsiu jus abi, kai automobilis įsijungs.

– Jei eisime, tai eisime kartu.

Odenigbas dar kartą mėgino įjungti variklį. Olana atsisuko nustebinta to, kaip tyliai mažylė tūno šalia jų susuktų čiužinių. Mažylė atidžiai stebėjo Odenigbą, lyg savo žvilgsniu ragintų jį ir automobilį.

Odenigbas išlipo ir atvožė variklio dangtį. Olana taip pat išlipo, išleido mažylę ir ėmė galvoti, ką pasiims iš bagažinės, o ką paliks. Kiemas buvo tuščias. Dabar tik vienas ar du žmonės ėjo keliu. Ją apėmė baimė. Rankos ėmė drebėti.

– Reikia eiti, – tarė Olana. – Umuahijoje nieko neliko!

Odenigbas įlipo į automobilį, giliai įkvėpė ir pasuko raktelį. Variklis įsijungė. Jie važiavo dideliu greičiu ir, pasiekus Umuahijos priemiestį, Olana paklausė:

– Ką nors darei su Alisa?

Odenigbas neatsakė, stebeilydamas tiesiai į priekį.

– Aš tavęs kažko paklausiau, Odenigbai.

– *Mba*, aš nieko nedariau su Alisa. – Jis pasižiūrėjo į ją ir vėl nukreipė žvilgsnį į priekį.

Jie daugiau nieko vienas kitam nepasakė, kol atvažiavo į Orlu ir Kainenė su Harisonu išėjo iš namo. Harisonas ėmė krauti daiktus iš automobilio.

Kainenė apkabino Olaną, paėmė ant rankų mažylę, paskui atsisuko į Odenigbą.

– Kokia įdomi barzda, – tarė ji. – Ar bandome mėgdžioti Jo Ekscelenciją?

– Niekada nebandau ko nors mėgdžioti.

– Žinoma. Užmiršau, koks esi originalus.

Kainenės balsas buvo kimus nuo įtampos, kausčiusios juos visus. Olana ją juto, drėgną ir sunkią, tvyrančią kambaryje, kai grįžęs Ričardas formaliai paspaudė Odenigbui ranką, ir vėliau, kai jie sėdėjo prie stalo ir valgė batatų griežinėlius, Harisono patiektus emaliuotose lėkštėse.

– Pabūsime čia, kol surasime ką nors išsinuomoti, – pasakė Odenigbas, žiūrėdamas į Kainenę.

Kainenė pažvelgė į jį, iškėlė antakius ir tarė:

– Harisonai! Atnešk dar palmių aliejaus Čjamakai.

Harisonas įėjo ir padėjo aliejaus dubenėlį priešais mažylę. Kai jis pasišalino, Kainenė pasakė:

– Praėjusią savaitę Harisonas mums paskrudino fantastišką laukinį žiurkėną. Bet iš to, kaip jis elgėsi su juo, pagalvotum, kad tai avienos šoninė.

Olana nusijuokė. Ričardas juokėsi nedrąsiai. Mažylė taip pat juokėsi, tarsi suprastų. Odenigbas net nešyptelėjo susitelkęs į savo lėkštę. Radijas pakartotinai transliavo Ahijaros deklaraciją, Jo Ekscelencijos balsas skambėjo ryžtingai, apgalvotai.

Biafra neišduos juodojo žmogaus. Kad ir kokie nesutarimai iškiltų, kovosime visomis savo galiomis, kol juodieji žmonės visur galės išdidžiai kalbėti apie šią respubliką, orią ir nepaklūstančią, afrikietiško patriotizmo pavyzdį...

Ričardas atsiprašė, netrukus grįžo su brendžio buteliu ir mostelėjo Odenigbui.

– Jį davė man vienas amerikietis žurnalistas.

Odenigbas spoksojo į butelį.

– Tai brendis, – pasakė Ričardas, tiesdamas jį, lyg Odenigbas nežinotų. Jie nesikalbėjo nuo tada, kai Odenigbas prieš daugybę metų atvažiavo į Ričardo kiemą jo aprėkti. Nekalbėjo net tada, kai paspaudė vienas kitam rankas.

Odenigbas neištiesė rankos paimti butelio.

– Jei jo nenori, gali gerti biafrietišką cheresą, – tarė Kainenė. – Jis, ko gero, labiau tiks tavo ištvermingoms revoliucionieriškoms kepenims.

Odenigbas žvilgtelėjo į ją su lengva kandžia šypsenėle veide, tarsi ji linksmintų ir tuo pat metu nervintų jį. Jis atsistojo.

– Ačiū, nenoriu brendžio. Turiu eiti gulti. Nuo šiol teks daug vaikščioti pėsčiomis, nes Darbo jėgos direktoratas persikėlė į brūzgynus.

Olana nusekė jį akimis. Ji nežiūrėjo į Ričardą.

– Laikas į lovą, mažyle, – tarė ji.

– Ne, – pasipriešino mergaitė dėdamasi, kad ją labai domina tuščia jos lėkštė.

– Eikš tuoj pat, – pasakė Olana, ir mažylė pakilo.

Kambaryje Odenigbas vyniojo aplink juosmenį savo apdarą.

– Atėjau tik paguldyti mažylės, – tarė jis. Olana nekreipė į jį dėmesio.

– Saldžių sapnų, mažyle, *ka či fo*, – pasakė jis.

– Labanakt, tėti.

Olana paguldė mažylę ant čiužinio, užklojo ją apdaru, pabučiavo į kaktą ir vos neapsiverkė, pagalvojusi apie Ugvų. Jis miegotų svetainėje ant demblio.

Odenigbas priėjo ir atsistojo prie pat jos. Ji norėjo atsitraukti, nesuprasdama, ką jis ketina daryti. Jis palietė jos raktikaulį.

– Žiūrėk, kokia tapai kaulėta.

Ji nuleido akis, suerzinta jo prisilietimo, nustebusi dėl to, koks jis atsikišęs; nežinojo, kad prarado tiek daug svorio. Nieko nepasakė ir grįžo į svetainę. Ričardo joje nebebuvo.

Kainenė vis dar sėdėjo prie stalo.

– Vadinasi, abu su Odenigbu nusprendėte ieškoti kitos vietos? – paklausė ji. – Kuklus mano būstas netinka?

– Tu klausai jo? Mes nieko nenusprendėme. Jeigu jis nori ieškoti kitos vietos, tegu sau ieško ir gyvena ten vienas, – atsakė Olana.

Kainenė pasižiūrėjo į ją.

– Kas nutiko?

Olana papurtė galvą.

Kainenė panardino pirštą į palmių aliejų ir pakėlė jį prie burnos.

– *Edžima m*, kas nutiko? – vėl paklausė.

– Nieko, iš tikrųjų. Nieko, ką galėčiau nurodyti, – atsakė Olana, spoksodama į brendžio butelį ant stalo. – Noriu, kad šis karas baigtųsi ir jis galėtų grįžti. Jis tapo kažkuo kitu.

– Mes visi esame šitame kare ir patys turime nuspręsti, ar tapti kažkuo kitu, ar ne, – pasakė Kainenė.

– Jis vis geria ir geria pigų *kai-kai*. Kai tik jam sumoka, o tai būna retai, pinigai beregint išgaruoja. Manau, jis miegojo su Alisa, ta Asabos moterimi iš mūsų kiemo. Negaliu jo pakęsti. Negaliu pakęsti jo šalia savęs.

– Gerai, – tarė Kainenė.

– Gerai?

– Taip, gerai. Tu ilgą laiką kažkaip tingiai mylėjai jį akla meile, niekada jo nekritikavai. Niekada net nepripažinai, kad tas vyras bjau-

rus, – pasakė Kainenė. Jos veide pasirodė šypsenėlė ir po akimirkos ji pratrūko juoktis, Olana taip pat nesusiturėjo ir nusijuokė, nes išgirdo ne tai, ką norėjo išgirsti, bet išgirdusi pasijuto geriau.

Rytą Kainenė parodė Olanai mažą kriaušės formos buteliuką su veido kremu.

– Pažiūrėk. Kai kas buvo užsienyje ir man parvežė jį. Mano veido kremas išsibaigė prieš kelis mėnesius ir nuo tada vartojau tą siaubingą Biafros gamybos aliejų.

Olana apžiūrėjo rožinį indelį. Jos paeiliui išsitepė veidus kremu, lėtai, juslingai, paskui susiruošė į pabėgėlių stovyklą. Eidavo ten kasdien. Neseniai pakilę harmatano vėjai visur prinešė dulkių, ir mažylė prisijungė prie liesų vaikų, lakstančių aplink nuogais rudais pilvais. Daugelis vaikų rinko šrapnelių skeveldras, žaidė su jomis, mainėsi vienas su kitu. Kai mažylė grįžo su dviem rantyto metalo gabalėliais, Olana ją aprėkė, nusuko ausį ir juos atėmė. Ji šlykštėjosi net minties, kad mažylė žaidė su šaltais likučiais daiktų, kurie žudo. Bet Kainenė paprašė jos grąžinti skeveldras mažylei. Kainenė davė mažylei skardinę šrapneliams susidėti. Kainenė paragino mažylę prisidėti prie vyresnių vaikų, spendžiančių spąstus driežams, kad ji išmoktų sukloti palmių lapus ir ant jų padėti kokoną su daugybe *iddo* skruzdėlių viduje. Kainenė leido mažylei palaikyti durklą, kuris priklausė išsekusiam vyrui, iškilmingai žingsniuojančiam po kiemą ir murmančiam: „*Ngva*, tegul tik vandalai pasirodo, tegul tik jie dabar pasirodo." Kainenė leido mažylei suvalgyti driežo koją.

– Čjamaka turi matyti gyvenimą tokį, koks jis yra, *edžima m*, – pasakė Kainenė, kai jos tepė savo veidus drėkinamuoju kremu. – Tu per daug saugai ją nuo gyvenimo.

– Nenoriu, kad mano vaikas nukentėtų, – tarė Olana. Ji paėmė truputį kremo ir pirštų galais įtrynė jį į veido odą.

– Jie per daug mus saugojo, – pasakė Kainenė.

– Tėtis ir mama? – paklausė Olana, nors žinojo.

– Taip. – Kainenė delnais paskleidė kremą ant veido. – Gerai, kad mama išvyko. Ar gali įsivaizduoti, kaip ji gyventų be tokių daiktų kaip šis? Arba kaip naudotų palmių aliejų?

Olana nusijuokė. Tačiau norėjo, jog Kainenė neteptų tiek daug kremo, kad jo užtektų kuo ilgiau.

– Kodėl visada taip troškai įtikti mamai ir tėčiui? – paklausė Kainenė.

Olana sulaikė rankas ant veido, valandėlę patylėjo.

– Nežinau. Manau, man buvo jų gaila.

– Tu visada gailėjai žmonių, o jiems tavo gailesčio visai nereikėjo.

Olana nutylėjo, nes nežinojo, ką pasakyti. Šią temą jai derėtų aptarti su Odenigbu, – Kainenė pirmą kartą garsiai išreiškė pasipiktinimą tėvais ir ja, – bet jiedu su Odenigbu beveik nesikalba. Jis susirado barą netoliese; tik prieš savaitę baro savininkas atėjo į namus ieškodamas Odenigbo, nes šis neapmokėjo sąskaitos. Kai baro savininkas išėjo, Olana nieko jam nepasakė. Nebežinojo, kada jis eina į Darbo jėgos direktoratą, kada tiesiog į barą. Nustojo dėl to jaudintis.

Nerimavo dėl kitų dalykų: kad jos mėnesinės buvo retos ir nebe raudonos, bet rudos, kad mažylei slenka plaukai, kad alkis vagia iš vaikų atmintį. Ji iš visų jėgų stengėsi palaikyti jų protų budrumą; juk jie – Biafros ateitis. Tad kasdien mokė juos po ugniamedžiu, kuo toliau nuo siaubingų kvapų, sklindančių iš už pastatų. Liepdavo jiems įsiminti vieną eilėraščio eilutę, o kitą dieną jie jau būdavo ją pamiršę. Vaikai gainiojosi driežus. Valgė *gari* su vandeniu kartą per dieną vietoj dviejų, nes Kainenės tiekėjai nebegalėjo pereiti į Mbosį, kur pirkdavo *gari*; visi keliai buvo okupuoti. Kainenė pradėjo „Pasisodinkime savo maistą“ judėjimą. Kai ji prisidėjo prie vagas kasančių vyrų, moterų ir vaikų, Olana negalėjo atsistebėti, iš kur ji išmoko laikyti kauptuką. Bet dirva buvo perdžiūvusi. Nuo harmatano skeldėjo lūpos ir pėdos. Per dieną mirdavo trys vaikai. Tėvas Marselis laikė mišias be šventosios Komunijos. Jaunos mergaitės Urenvos pilvas ėmė pūstis, ir Kainenė nesuprato, ar tai kvašiorkoras, ar nėštumas. Sužinojo, kai mergaitės motina pliaukštelėjo jai ir paklausė: „Kas? Kas tau tai padarė? Kur matei tą vyrą, kuris tau tai padarė?“ Gydytojas nebeatvažiuodavo, nes trūko benzino ir buvo per daug mirštančių kareivių, kuriuos reikėjo slaugyti. Šulinys išdžiūvo. Kainenė dažnai lankėsi Ahijaros direktorate reikalaudama vandens cisternos, bet kiekvieną kartą grįždavo tik su miglotais direktoriaus pažadais. Vis labiau stiprėjo tiršta, bjauri smarvė, ją skleidė neplauti kūnai ir pūvantys lavonai negiliuose kapuose už pastatų. Musės zujo aplink žaizdotus vaikų kūnus. Visur šliaužiojo blakės ir *kvalikvata*; moterys atrišdavo savo apdarus, atskleisdamos liemenis, nusėtus šlykščių, paraudusių įkandimų, panėšinčių į krauju permirkusią dilgėlinę. Sunoko apelsinai, ir Kainenė įkalbinėjo juos valgyti apelsinų nuo medžių, nors jie viduriuodavo nuo jų, o paskui prispausti žieves prie odos, nes citrusų kvapas maskavo purvo dvoką.

Vakarais Olana ir Kainenė drauge eidavo namo. Kalbėdavosi apie stovyklos gyventojus, apie savo dienas Hifgrovo mokykloje, apie tėvus, apie Odenigbą.

– Ar dar kartą klausei jo apie tą moterį iš Asabos? – pasiteiravo Kainenė.

– Dar ne.

– Prieš paklausdama tiesiog prieik ir skelk jam antausį. Jeigu išdrįs tau atsilyginti tuo pačiu, atlėksiu su Harisono virtuviniu peiliu. Bet antausiu išgausi tiesą.

Olana nusijuokė ir pastebėjo, kad jos abi eina neskubėdamos, jų žingsniai darnūs, šlepetes dengia rudos dulkės.

– Senelis sakydavo, kad nėra to blogo, kas neišeitų į gera. *O dikata ndžo, o dikva ma,* – pasakė Kainenė.

– Prisimenu.

– Pasaulis greitai pasikeis, ir Nigerija visa tai baigs, – tyliai tarė Kainenė. – Mes laimėsime.

– Taip. – Olana tikėjo labiau dėl to, kad tai pasakė Kainenė.

Būdavo vakarų, kai Kainenė nutoldavo, užsisklęsdavo savyje. Sykį ji pasakė: „Niekada iš tikrųjų nepastebėdavau Ikedžidės“, ir Olana tylėdama uždėjo ranką seseriai ant peties. Vis dėlto dažniausiai Kainenė būdavo pakilios nuotaikos, tada jos sėdėdavo lauke, kalbėdavosi, klausydavosi radijo ir aplink anakardžius plasnojančių šikšnosparnių. Ričardas kartais prisėsdavo prie jų. Odenigbas niekada.

Vieną vakarą lijo nuožmiai, šuorais, keista liūtis per sausringą sezoną, gal todėl Odenigbas nenuėjo į barą. Tą vakarą jis galų gale priėmė Ričardo brendį, iš pradžių palaikė jį prie nosies, giliai traukdamas orą, paskui ėmė gurkšnoti, bet vis tiek su Ričardu beveik nesikalbėjo. Ir tą vakarą daktaras Nvala atėjo pranešti, kad žuvo Okeoma. Dangų raižė žaibai, dundėjo griaustinis, ir Kainenė pasakė:

– Visai kaip artilerijos ugnis.

– Keista, kad jau kuris laikas mūsų nebombarduoja, – tarė Olana. – Kažin ką jie planuoja.

– Gal atominę bombą, – pasakė Kainenė.

Tada jie išgirdo, kaip privažiuoja automobilis, ir Kainenė atsistojo.

– Kam šovė į galvą apsilankyti taip vėlai ir dar tokiu oru?

Ji atidarė duris, įėjo daktaras Nvala, jam nuo veido lašėjo vanduo. Olana prisiminė, kaip per jos vestuves jis ištiesė ranką, norėdamas padėti jai atsikelti po antskrydžio, kaip pasakė, kad jos suknelė išsiteps –

tarsi ji jau nebūtų purvina nuo gulėjimo ant žemės. Jis buvo liesesnis ir labiau išstypęs nei tada ir atrodė taip, lyg, per staigiai atsisėdęs, galėtų perlūžti pusiau. Jis neprisėdo. Negaišo laiko pasisveikinimams. Atkėlęs palaidus marškinius nuo kūno ir purtydamas nuo jų vandenį, ištarė:

– Okeomos nebėra, *o džebego*. Tai nutiko per susišaudymą, mėginant susigrąžinti Umuahiją. Mačiau jį prieš mėnesį, jis sakė man, kad parašė kelis eilėraščius, kad jo mūza yra Olana ir jeigu jam kas nors nutiks, turiu pasirūpinti, kad tie eilėraščiai pasiektų ją. Bet negaliu jų rasti. Žmonės, atnešę žinią, sakė, jog niekada nematė jį ką nors rašant. Taigi pasakiau, jog nueisiu pas jus ir pranešiu, kad jo nebėra, bet neradau eilėraščių.

Olana linksėjo ne visai suprasdama, nes daktaras Nvala per greitai išbėrė pernelyg daug žodžių. Paskui liovėsi. Norėjo pasakyti, kad Okeoma žuvo. Lijo per harmataną, ir Okeoma žuvo.

– Okeoma? – gergždančiu balsu sušnibždėjo Odenigbas. – *Onje?* Ar jūs kalbate apie Okeomą?

Olana siektelėjo ir sugriebė Odenigbui ranką. Jai iš burnos išsiveržė klyksmas, šaižus, veriantis klyksmas, nes kažkas jos galvoje įsitempė. Pasijuto užpulta, be gailesčio sutriuškinta netekties. Nepaleido Odenigbo rankos, kol daktaras Nvala klupinėdamas išėjo atgal į lietų, kol jie tylėdami sugulė ant savo čiužinio, tysančio ant grindų. Kai jis įslydo į ją, ji pamanė, kad jaučia jį, gulintį ant jos, visiškai kitokį, lengvesnį ir smulkesnį. Jis buvo susikaustęs, toks susikaustęs, kad ji ėmė blaškytis ir tampyti jo klubus. Bet jis nejudėjo. Paskui pradėjo stumti, ir jos pasitenkinimas ėmė didėti, pagaląstas ant akmens taip, kad kiekviena menkiausia kibirkštėlė pati savaime tapo malonumu. Ji girdėjo savo verksmą, vis garsesnį ir garsesnį kūkčiojimą, kol mažylė krustelėjo ir jis uždengė delnu jai burną. Jis taip pat verkė; ji iš pradžių pajuto ant savo kūno lašant ašaras ir tik paskui pamatė jas ant jo skruostų.

Paskui jis atsirėmė ant alkūnių ir žvelgė į ją.

– Tu tokia stipri, *nkem*.

Ji niekada nebuvo girdėjusi iš jo tokių žodžių. Jis atrodė senas; drėgmė akyse, pralaimėjimo susmukdytas veidas jį sendino. Olana norėjo paklausti, kodėl jis tai pasakė, ką jis turėjo omenyje, bet nepaklausė ir nepastebėjo, kuris užmigo pirmasis. Kitą rytą pabudo per anksti, užuosdama nemalonų savo burnos kvapą, jausdama liūdną ir nerimą keliančią ramybę.

32

Iš pradžių Ugvus norėjo mirti. Ne dėl aštraus dilgčiojimo galvoje ar lipnaus kraujo ant nugaros, ar skausmo sėdmenyse, ar dėl to, kaip žiopčiodamas gaudė orą, bet dėl troškulio. Gerklė degte degė. Jį nešę pėstininkai kalbėjosi, kad jo gelbėjimas suteikė jiems progą pabėgti, kaip pasibaigė jų kulkos ir jie prašė pastiprinimo, bet nieko nesulaukė, o vandalai puolė. Bet troškulys užkimšo Ugvui ausis ir prislopino jų žodžius. Jis karojo jiems ant pečių, sutvarstytas jų marškiniais, jiems einant skausmas varstė visą jo kūną. Jis godžiai rijo orą, žiopčiojo, čiulpė savo lūpas, bet niekas nepadėjo. Troškulys kėlė šleikštulį.

– Vandens, prašau, – sukrenkštė jis. Bet jie nieko jam neduos; jei jis turėtų energijos, pasiųstų jiems visus žinomus prakeiksmus. Jei turėtų ginklą, visus juos iššaudytų, o paskui nusišautų pats.

Dabar, ligoninėje, kur jie paliko jį, jis nebenorėjo mirti, bet baiminosi, kad mirs; aplink mėtėsi tiek daug kūnų, ant demblių, ant čiužinių, ant plikų grindų. Visur liejosi tiek daug kraujo. Jis girdėjo veriančius vyrų šauksmus, kai juos apžiūrinėdavo gydytojas, ir žinojo, kad jo būklė nėra pati blogiausia net tada, kai jautė, kaip iš šono sunkiasi kraujas, iš pradžių šiltas, paskui šaltas ir lipnus. Kraujas pasigrobė jo valią; jis jautėsi pernelyg išsekęs ko nors imtis ir, kai slaugės skubiai praeidavo pro jį palikdamos jo tvarsčius nepakeistus, jis nepašaukdavo jų. Nieko nesakydavo ir tada, kai jos prieidavo, paversdavo jį ant šono ir paskubomis be ceremonijų suleisdavo injekciją. Kliedesių akimirkomis jis matė Eberečę, vilkinčią aptemptą sijoną ir rodančią jam nesuprantamus gestus. Sąmonei prašviesėjus jį užvaldydavo mirtis. Jis mėgino įsivaizduoti rojų, Dievą, sėdintį soste, bet neįstengė. Alternatyvi vizija, kad mirtyje nėra nieko, išskyrus begalinę tylą, atrodė neįtikima. Viena jo dalis sapnavo, ir jis abejojo, kad ta dalis kada nors galės pasitraukti į amžiną tylą. Mirtis bus visiškas žinojimas, bet baugino kai kas kita: kad jis iš anksto nežinojo, ką žinos.

Vakarais blausioje prieblandoje pasirodydavo žmonių iš „Caritas“, šventikas ir du padėjėjai, nešini žibaliniais žibintuvais. Dalydavo kareiviams pieną ir saldainių, klausinėdavo jų vardų ir iš kur jie kilę.

– Nsuka, – pasakė Ugvus, kai jo paklausė. Šventiko balsas jam pasirodė šiek tiek pažįstamas, bet čia viskas atrodė šiek tiek pažįstama: šalia gulinčio vyro kraujas kvepėjo panašiai kaip jo, slaugė, šalia padėjusi dubenėlį skysto *akamu*, šypsojosi kaip Eberečė.

– Nsuka? Kuo tu vardu? – paklausė šventikas.

Ugvus iš visų jėgų stengėsi susitelkti į apvalainą veidą, akinius, parudavusią apykaklę. Tai buvo tėvas Damianas.

– Aš esu Ugvus. Su savo ponia Olana ateidavau į Šv. Vincentą Paulietį.

– Ach! – Tėvas Damianas suspaudė jam ranką. Ugvus susiraukė. – Tu kovojai už mūsų siekius? Kur buvai sužeistas? Ką jie padarė tau?

Ugvus papurtė galvą. Viena jo sėdmenų pusė buvo apsiausta raudono kaip ugnis svilinančio skausmo. Tėvas Damianas įpylė jam į burną pieno miltelių, šalia padėjo maišelį cukraus ir pieno.

– Žinau, kad Odenigbas dirba su Darbo jėga. Nusiųsiu jiems žinią, – tarė tėvas Damianas. Prieš išeidamas Ugvui ant riešo užkabino medinį rožančių.

Rožančius vis dar karojo ten, oda jautė šaltą slėgimą, kai po kelių dienų atėjo ponas Ričardas.

– Ugvau, Ugvau. – Šviesūs plaukai ir keistos spalvos akys plūduriavo virš jo, bet Ugvus ne visai suprato, kas tai.

– Ar girdi mane, Ugvau? Atėjau tavęs paimti, – tai buvo tas pats balsas, prieš daug metų klausinėjęs Ugvaus apie jo kaimo šventę. Dabar Ugvus suprato, kas tai yra. Ponas Ričardas bandė padėti jam atsikelti, ir skausmas perrėžė jį nuo šono bei sėdmenų iki galvos ir akių. Ugvus suriko, paskui sukando dantis, suleido juos į lūpą, čiulpdamas savo paties kraują.

– Dabar atsargiai, dabar atsargiai, – pasakė Ričardas.

Kratus važiavimas, gulint ant užpakalinės „Peugeot 404" sėdynės, ir nuožmi saulė, žaižaruojanti priekiniame stikle, privertė Ugvų galvoti, kad jis jau mirė ir dabar vyksta tai, kas turi vykti mirus: nesibaigianti kelionė automobiliu. Pagaliau jie sustojo prie ligoninės, atsiduodančios ne krauju, bet dezinfektantais. Tik paguldytas į tikrą lovą Ugvus pagalvojo, jog, galimas dalykas, jis vis dėlto nemirs.

– Praėjusią savaitę šią vietovę kiek bombardavo, todėl turėsime išvykti iš karto, kai tave apžiūrės gydytojas. Iš tikrųjų jis nėra gydytojas – studijavo ketvirtame universiteto kurse, kai prasidėjo karas, bet dirba puikiai, – pasakė ponas Ričardas. – Olana su Odenigbu ir mažyle įsikūrė

pas mus Orlu nuo tada, kai žlugo Umuahija, ir, savaime suprantama, ten yra Harisonas. Kainenei reikia pagalbos pabėgėlių stovykloje, todėl pasiskubink ir greičiau sveik.

Ugvus jautė, kad ponas Ričardas kalba per daug, gal norėdamas, jog jis liktų budrus iki pasirodant gydytojui. Bet buvo dėkingas ponui Ričardui už juoką, už tai, kad padėjo grįžti į tuos laikus, kai ponas Ričardas užsirašinėjo jo atsakymus knygutėje odiniais viršeliais.

– Mes visi patyrėme nedidelį šoką, kai išgirdome, kad tu gyvas ir esi Emekuko ligoninėje, – malonų šoką, žinoma. Ačiū Dievui, nebuvo simbolinių laidotuvių, nors prieš Umuahijos kapituliaciją buvo surengtas tam tikras atminimo pagerbimas.

Ugvaus akių vokai virpėjo.

– Sakė, kad aš miręs, pone?

– O, taip, sakė. Rodos, tavo batalionas manė, kad žuvai per operaciją.

Ugvaus akys merkėsi, jis niekaip neįstengė priversti jų to nedaryti. Galų gale atsimerkęs pamatė jį stebintį poną Ričardą.

– Kas yra ta Eberečė?

– Pone?

– Tu vis kartoji Eberečės vardą.

– Tai viena mano pažįstama mergina, pone.

– Iš Umuahijos?

– Taip, pone.

Pono Ričardo akys sušvelnėjo,

– Ir tu nežinai, kur ji dabar?

– Nežinau, pone.

– Ar dėvi tuos drabužius nuo tada, kai buvai sužeistas?

– Taip, pone. Pėstininkai davė man kelnes ir marškinius.

– Juos reikia išskalbti.

Ugvus nusišypsojo.

– Taip, pone.

– Ar bijojai? – paklausė ponas Ričardas po valandėlės.

Jis pasislinko; skaudėjo nuolat ir nebuvo patogios padėties.

– Bijojau, pone?

– Taip.

– Kartais, pone. – Jis nutilo. – Mūsų stovykloje radau knygą. Labai liūdėjau ir pykau dėl rašytojo.

 – Kokia tai knyga?

– Juodaodžio amerikiečio Frederiko Duglaso autobiografija.

Ponas Ričardas kažką užsirašė.

– Įtrauksiu šį epizodą į knygą.

– Jūs rašote knygą?

– Taip.

– Apie ką ji, pone?

– Apie karą ir tai, kas vyko prieš jį ir kiek daug neturėjo įvykti. Ji vadinsis *Pasaulis tylėjo, kai mes mirėme.*

Vėliau Ugvus sau po nosimi sumurmėjo pavadinimą: *Pasaulis tylėjo, kai mes mirėme.* Jis nedavė jam ramybės, pripildė jį gėdos. Vertė jį galvoti apie tą merginą bare, gulinčią aukštielninką ant purvinų grindų, sumenkusį jos veidą ir neapykantos kupinas akis.

Šeimininkas ir Olana apsivijo Ugvų rankomis, bet švelniai, nespausdami, kad nesukeltų jam skausmo. Jis jautėsi be galo nepatogiai; jie niekada anksčiau nebuvo jo apkabinę.

– Ugvau, – tarė šeimininkas, purtydamas galvą. – Ugvau.

Ugvus įsikabino jam į ranką ir nenorėjo paleisti. Visas jo gyvenimas staiga susikaupė į gniužulą gerklėje, jis kūkčiojo, ašaros skaudžiai graužė akis. Pyko ant savęs už verksmą, o vėliau, kai smulkiai nupasakojo visa tai, kas jam nutiko, kalbėjo abejingu balsu. Nuslėpė tikrąsias aplinkybes, kuriomis buvo mobilizuotas. Pamelavo, kad pastorius Ambrozijus prašė jo padėti nunešti sergančią jo seserį pas žolininką, o grįžtant namo jį sučiupo kareiviai. Jis vartojo tokius žodžius kaip *priešo ugnis* ir *didelė ataka*, juos tarė šaltai ir atsainiai, tarsi kompensuodamas savo ašaras.

– O mums sakė, kad tu miręs, – tarė Olana, stebeilydama į jį. – Gal Okeoma taip pat gyvas?

Ugvus spoksojo į ją.

– Sakė, kad tu žuvai per operaciją, – pasakė Olana. – Ir gavau žinią, kad kvašiorkoras galų gale nusinešė Adaną. Mažylė, savaime suprantama, nieko nežino.

Ugvus nusuko žvilgsnį. Jos naujienos jį provokavo. Jis supyko ant Olanos, nes ji sakė tai, ko jis nenori girdėti.

– Per daug žmonių miršta, – tarė jis.

– Taip būna kare, miršta per daug žmonių, – pasakė Olana. – Bet mes vis tiek nugalėsime. Ar tavo pagalvė padėta patogiai?

– Taip, ponia.

Jis negalėjo sėdėti ant vienos sėdmenų pusės, todėl pirmąsias kelias savaites Orlu gulėjo ant šono. Olana visada buvo šalimais, vertė valgyti, troško, kad jis gyventų. Jo protas dažnai nuklysdavo. Skausmo atbalsių šone, sėdmenyse ir nugaroje neprireikdavo, kad atmintyje iškiltų jo *ogbunigvės* sprogimas ar Haitecho juokas, ar mirtina neapykanta merginos akyse. Jis negalėjo prisiminti jos bruožų, bet jos žvilgsnis liko su juo, taip pat įtampa ir sausumas jai tarp kojų, tai, kaip jis padarė tai, ko nenorėjo daryti. Pilkais protarpiais tarp sapnų ir dienos vizijų, kai įstengė kontroliuoti didžiąją savo fantazijų dalį, jis matė barą, užuodė alkoholį ir girdėjo kareivius sakant „Taikinių Naikintojas", bet ant grindų aukštielninka gulėjo ne baro mergina, o Eberečė. Jis pabudo nekęsdamas vaizdinio ir savęs. Duos sau laiko išpirkti tai, ką padarė. Paskui eis ieškoti Eberečės. Gal ji su savo šeima persikėlė į kaimą Mbaizėje, o gal jie kur nors čia, Orlu. Ji lauks jo; žinos, kad jis ateis jos. Tai, kad Eberečė lauks jo, kad jos laukimas bus jo atpirkimo įrodymas, ramino jį sveikstant. Jis nustebo, kai paaiškėjo, kad jo kūnus gali vėl tapti tuo, kuo buvo, o protas – nuolat aiškiai funkcionuoti.

Dienomis jis eidavo padėti į pabėgėlių stovyklą, o vakarais rašė. Sėdėjo po ugniamedžiu ir kruopščiai rikiavo mažas raideles senų laikraščių paraštėse, popieriuose su Kainenės tiekimo skaičiavimais, senų kalendorių nugarėlėse. Užrašė eilėraštį apie žmones, nuo tuštinimosi importuotuose kibiruose jiems išbėrė sėdmenis, bet šis neskambėjo taip lyriškai kaip Okeomos, todėl jį suplėšė; paskui parašė apie jauną moterį su tobula sėdyne, ji taip žnaibė jaunuoliui kaklą, kad jį sudraskė. Galų gale ėmė rašyti apie anoniminę tetulės Arizės mirtį Kane ir apie Olanos kojas, kurios ilgainiui tapo neklusnios, apie puošnią uniformą, puikiai derėjusią Okeomai, ir aptvarstytas profesoriaus Ekvenugo rankas. Rašė apie pabėgėlių stovyklos vaikus, kaip uoliai jie persekiojo driežus, kaip keturi berniukai įvijo miklų driežą į mangų medį ir vienas iš jų užsikorė paskui jį, o driežas šoko iš medžio ir pataikė tiesiai į rankas vienam iš trijulės, apsupusios medį. „Driežai išgudrėjo. Dabar jie bėgioja greičiau ir slapstosi po cementiniais blokais" – Ugvui pasakė į medį įlipęs berniukas. Jie skrudino ir dalijosi driežą, vydami šalin kitus vaikus. Vėliau berniukas pasiūlė Ugvui mažą gyslotos savo dalies kąsnelį. Ugvus padėkojo jam ir papurtė galvą, suvokdamas, kad niekada nesugebės to vaiko užfiksuoti popieriuje, niekada gerai neaprašys baimės, kuri apniaukdavo motinoms akis, kai pabėgėlių stovyklą iš dangaus atakuodavo bombonešiai. Niekada nepajėgs pavaizduoti paties išbadė-

jusių žmonių bombardavimo niūrumo. Bet jis stengėsi, ir kuo daugiau rašė, tuo mažiau sapnavo.

Olana mokė kelis vaikus atmintinai deklamuoti daugybos lentelę tą rytą, kai Kainenė atskubėjo prie ugniamedžio.

– Ar gali patikėti, kas kaltas dėl tos mažos mergaitės Urenvos nėštumo? – paklausė Kainenė, ir Ugvus vos ją pažino. Atrodė, kad jos išsipūtusio akys, pilnos įsiūčio ir ašarų, tuoj iššoks iš kampuoto veido. – Ar gali patikėti, kad tai tėvas Marselis?

Olana atsistojo.

– *Gini?* Ką tu sakai?

– Aš aiškiai buvau akla; ji nėra vienintelė, – tarė Kainenė. – Jis dulkina vos ne visas prieš duodamas joms džiovintos žuvies, o aš plušu kaip vergė, kad jos gautume!

Vėliau Ugvus stebėjo, kaip Kainenė abiem rankomis įsirėmė tėvui Marseliui į krūtinę, šaukdama jam į veidą ir stumdydama taip smarkiai, kad Ugvus sunerimo, jog tas vyras nugrius.

– *Amosu!* Tu velnio išpera! – Paskui ji pasisuko į tėvą Judą. – Kaip galėjai likti čia ir leisti jam praskėsti badaujančių mergaičių kojas? Kaip apie tai pasiaiškinsite savo Dievui? Abu tuoj pat nešdinatės lauk, tuoj pat. Aš pati pranešiu apie tai Odžukvui, jei prireiks!

Per Kainenės veidą ritosi ašaros. Jos įsiūtyje buvo kažkas didinga. Ugvus jautėsi suteptas ir nevertas, kai, šventikams išvykus, ėmėsi savo naujų pareigų – dalyti *gari*, išskirti peštukus, prižiūrėti karščio išsvilintus ir žlungančius ūkius. Jis spėliojo, ką Kainenė pasakytų, ką jam padarytų, kuo jį laikytų, jei sužinotų apie tą merginą bare. Ji pasibjaurėtų juo. Taip pat ir Olana. Ir Eberečė.

Vakarais jis klausydavosi pokalbių, užsirašydamas prote tai, ką vėliau perkels į popierių. Dažniausiai kalbėdavo Kainenė su Olana, tarsi kurdamos savo pačių pasaulį, į jį šeimininkas ir Ričardas niekada negalėjo visiškai įžengti. Kartais ateidavo Harisonas ir prisėsdavo šalia Ugvaus, bet mažai ką kalbėdavo, lyg Ugvus jį glumintų ir draugeverstų jį gerbti. Ugvus daugiau nebebuvo tik Ugvus, dabar jis vienas iš „mūsų vyrukų"; jis kovojo už Biafros siekius. Mėnulis visada spindėjo baltu sidabru, nakties vėjelis kartkartėmis atnešdavo pelėdų ūbavimą, garsėjančius ir tylančius balsus iš pabėgėlių stovyklos. Mažylė miegojo ant demblio, pridengta Olanos apdaru, kad nesugeltų uodai. Kai pasigirsdavo tolimas pagalbos lėktuvų zvimbimas, visiškai nepanašus į pažeme lekiančių bombonešių kriokimą, Kainenė sakydavo: „Tikiuosi,

bent vienam pavyks nusileisti.“ Olana atsakydavo lengvu juoku. „Mums reikia džiovintos žuvies kitai sriubai.“

Kai jie klausydavo Biafros radijo laidų, Ugvus atsikeldavo ir nueidavo. Jo nedomino apgailėtinas karo pranešimų teatrališkumas, balsas, verčiantis žmones nuryti prasimanytos vilties kąsnius. Vieną popietę Harisonas atėjo prie ugniamedžio nešinas radiju, garsiai transliuojančiu Biafros radiją.

– Prašau išjungti tą daiktą, – pasakė Ugvus. Jis stebėjo kelis mažus berniukus, žaidžiančius ant žolės lopinio netoliese. – Noriu girdėti paukščius.

– Čia nėra jokių čiulbančių paukščių, – atsakė Harisonas.

– Išjunk jį.

– Jo Ekscelencija ketina sakyti prakalbą.

– Išjunk arba neškis kur nors kitur.

– Nenori pasiklausyti Jo Ekscelencijos?

– *Mba*, ne.

Harisonas spoksojo į jį.

– Tai bus didinga kalba.

– Nėra tokio dalyko kaip didybė, – atšovė Ugvus.

Harisonas pasišalino įsižeidęs, bet Ugvus net neketino jo pašaukti; jis vėl ėmė stebėti vaikus. Jie tingiai bėgiojo ant išdžiūvusios žolės, su pagaliais vietoj šautuvų, burnomis mėgdžiodami šūvių garsus, keldami dulkių debesis, kai vijosi vienas kitą. Net dulkės atrodė apatiškos. Jie žaidė karą. Keturi berniukai. Vakar jų buvo penki. Ugvus neprisiminė penkto vaiko vardo – gal Čidjebelė ar Čidjebubė? – bet prisiminė, kad neseniai jo pilvas ėmė atrodyti taip, lyg jis būtų prarijęs riebų kamuolį, jo plaukai slinko kuokštais, odos spalva pašviesėjo nuo tamsaus raudonmedžio iki liguisto geltonio. Kiti vaikai dažnai jį erzino. *Afo mili ukva*, pravardžiavo jį Duonmedžio Pilvu. Sykį Ugvus norėjo pasakyti, kad jie liautųsi, ir paaiškinti, kas yra kvašiorkoras – gal būtų perskaitęs jiems, ką pats parašė apie kvašiorkorą rašomajame popieriuje. Bet nusprendė to nedaryti. Nereikėjo jų ruošti tam, ką jie, jis tuo neabejojo, vis tiek turės išgyventi. Ugvus negalėjo prisiminti, kad tas vaikas kada nors būtų vaidinęs Biafros karininką, tokį kaip Jo Ekscelencija ar Ačuzė; jis visada vaidindavo nigerietį Govoną arba Adekunlę, o tai reiškė, kad kiekvieną kartą pralaimėdavo ir pabaigoje turėdavo kristi apsimetęs, jog yra negyvas. Kartais Ugvus galvodavo, kad vaikui tai patiko, nes suteikdavo galimybę pailsėti išsitiesus ant žolės.

Vaikas su savo šeima atkeliavo iš Ogutos. Tai buvo viena iš tų šeimų, kurios netikėjo, kad jų miestas žlugs, todėl jo motina, kai jie tik atvyko, atrodė įžūli, pasiruošusi ignoruoti kiekvieną, mėginantį pasakyti, kad ji nesapnuoja ir netrukus neatsibus. Tą vakarą, jiems pasirodžius, priešlėktuvinių pabūklų griaudėjimas perskrodė pabėgėlių stovyklą prieš pat sutemstant. Motina išbėgo, suspaudusi jį, vienintelį savo vaiką, sutrikusiame glėbyje. Kitos moterys ėmė ją šiurkščiai purtyti, kai lėktuvų riaumojimas *vau-vau-vau* priartėjo. *Bėk į bunkerį! Ar proto netekai? Bėk į bunkerį!*

Moteris užsispyrė ir liko stovėti. Laikė savo sūnų virpėdama. Ugvus dar ir dabar nesupranta, kodėl jis tai padarė. Gal todėl, kad Olana jau buvo pagriebusi mažylę ir bėgo priekyje, ir jo rankos buvo laisvos. Bet jis ištiesė rankas, ištraukė vaiką moteriai iš glėbio ir nulėkė. Tada vaikas dar buvo sunkus, šiek tiek svėrė; jo motinai neliko nieko kito, kaip sekti iš paskos. Lėktuvai atidengė ugnį ir, Ugvui stumiant vaiką į bunkerį, pro pat jį prazvimbė kulka; jis ją greičiau užuodė nei pamatė, įkaitusio metalo aitrumą.

Ten, bunkeryje, žaisdamas su drėgna žeme, kurioje knibždėte knibždėjo svirplių ir skruzdėlių, vaikas pasakė Ugvui savo vardą. Čidjebelė ar Čidjebubė, jis nebuvo tikras. Bet tai buvo Čidje-kažkas. Gal Čidjebelė, labiau paplitęs vardas. Dabar tas vardas skambėjo kaip pajuoka. Čidjebelė: *Dievas yra maloningas.*

Vėliau, kai keturi berniukai liovėsi žaisti karą ir nuėjo į vidų, Ugvus išgirdo laibą slopinamą aimaną, sklindančią iš klasės pastato gale. Žinojo, kad netrukus išeis vaiko tetulė ir narsiai praneš žinią žmonėms netoliese, kad motina kris į purvą, voliosis ir šauks, kol neteks balso, o paskui paims skustuvą ir paliks savo galvos odą pliką ir kraujuojančią.

Jis užsivilko marškinėlius ir nuėjo pasisiūlyti iškasti mažą kapą.

33

Ričardas sėdėjo šalia Kainenės ir trynė jai petį, kai ji juokėsi iš kažko, ką sakė Olana. Žavėjosi jos kaklu, kuris atrodė ilgesnis, kai ji juokdamasi atmetė galvą. Mėgo vakarus, praleistus kartu su ja ir Olana, ir Odenigbu; jie priminė jam blausiai apšviestą svetainę Nsukoje, alaus ragavimą pipirų permerktu liežuviu. Kainenė ištiesė ranką prie emaliuotos lėkštės su skrudintais svirpliais, nauju Harisono firminiu patiekalu; regis, jis tiksliai žinojo, kur galima jų rasti, iškapsčius sausą žemę, ir kaip paskrudinus susmulkinti mažais gabalėliais, kad truputį ilgiau užtektų. Kainenė įsidėjo kąsnelį į burną. Ričardas paėmė du ir lėtai žiaumojo. Temo, ir anakardžiai virto pilkais siluetais. Jiems virš galvų kybojo dulkių migla.

– Kaip manote, kodėl baltojo žmogaus misija Afrikoje buvo sėkminga, Ričardai? – paklausė Odenigbas.

– Sėkminga? – Odenigbas jį erzino tuo, kad ilgai mąstydavo, o paskui staiga paklausdavo arba pasakydavo ką nors visai netikėto.

– Taip, sėkminga. Mąstau angliškai, – pasakė Odenigbas.

– Gal pirmiausia reikėtų pagalvoti, kodėl juodajam žmogui nepavyko pažaboti baltojo žmogaus misijos, – tarė Kainenė.

– Kas atnešė į pasaulį rasizmą? – paklausė Odenigbas.

– Nesuprantu tavo minties, – pasakė Kainenė.

– Rasizmą į pasaulį atnešė baltasis žmogus. Pasinaudojo juo, kad pateisintų savo užkariavimus. Visada lengviau nugalėti humaniškesnius žmones.

– Vadinasi, kai nugalėsime nigeriečius, būsime ne tokie humaniški kaip jie? – paklausė Kainenė.

Odenigbas nieko neatsakė. Prie anakardžių kažkas sušlamėjo, ir Harisonas pašokęs nulėkė pažiūrėti, ar tai ne laukinis žiurkėnas, kurį būtų galima sugauti.

– Inatimis man davė nigerietiškų monetų, – pagaliau tarė Kainenė. – Žinote, tie žmonės iš Biafros laisvės kovotojų organizacijos turi šiek tiek nigerietiškų pinigų. Ketinu nusigauti į Devintąją Mylią ir pažiūrėti, ką galiu nupirkti, o jei pasiseks, parduosiu kelis stovyklos žmonių pagamintus daiktus.

– Tai prekiavimas su priešu, – pasakė Odenigbas.

– Tai prekiavimas su neraštingomis nigerietėmis, turinčiomis tai, ko mums reikia.

– Tai pavojinga, Kainene, – tarė Odenigbas; jo balso švelnumas nustebino Ričardą.

– Tas sektorius laisvas, – įsiterpė Olana. – Mūsų žmonės ten laisvai prekiauja.

– Ir tu ten važiuosi? – iš nuostabos Odenigbas pakėlė balsą, spoksodamas į ją.

– Ne. Bent jau ne rytoj. Gal kai Kainenė važiuos kitą kartą.

– Rytoj? – dabar atėjo Ričardo eilė nustebti. Kainenė kartą jam minėjo, jog nori prekiauti priešo užnugaryje, bet jis nežinojo, kad ji jau nusprendė, kada vyks.

– Taip, Kainenė važiuos rytoj, – pasakė Olana.

– Taip, – tarė Kainenė. – Bet neklausykite Olanos, ji niekada su manimi nevažiuos. Ji visada klaikiai bijojo sąžiningo, laisvo verslo.

Kainenė nusijuokė, ir Olana juokėsi pliaukšėdama sau per ranką; Ričardas atkreipė dėmesį, kaip panašiai išlinko jų lūpos, atidengdamos panašios formos, tik šiek tiek didesnius priekinius dantis.

– Ar Devintosios Mylios kelio kartkartėmis neokupuoja? – paklausė Odenigbas. – Manau, neturėtum ten važiuoti.

– Viskas jau nuspręsta. Kartu su Inatimiu išvykstame rytoj ryte ir vakarop grįšime, – Kainenė pasakė Ričardui gerai pažįstamu neginčijamu tonu. Nors jis ir taip neprieštaravo šiai kelionei; pažinojo daug žmonių, darančių tai, ką ji nori daryti.

Tą naktį jis sapnavo, kad ji grįžo su krepšiu, pilnu žolelėse virtos vištienos, kvapnių *džolof* ryžių, tirštos sriubos su džiovinta žuvimi, ir suirzo, kai garsūs šūkavimai po pat jų langais išplėšė jį iš miego. Nenorėjo palikti to sapno. Kainenė taip pat pabudo, jiedu išbėgo laukan – Kainenė su aplink krūtinę greitosiomis apsuktu apdaru, jis įšokęs į šortus. Rytas dar tik brėško. Šviesa buvo silpna. Nedidelis būrelis pabėgėlių stovyklos gyventojų mušė ir spardė prie žemės susigūžusį jauną vyrą, šis rankomis dangstė galvą, mėgindamas išvengti bent dalies smūgių. Jo kelnės buvo nusėtos skylių, apykaklė karojo beveik nuplėšta, bet pusė geltonos saulės vis dar laikėsi prikibusi prie sudraskytos rankovės.

– Kas yra? – paklausė Kainenė. – Kas yra?

Dar niekam nespėjus atsakyti, Ričardas suprato. Kareivis apvogė fermą. Dabar tai nutikdavo visur, fermas apiplėšdavo naktį, grobdavo

kukurūzus, dar gležnus, nesusiformavusiais branduoliais, ir visiškai jaunus batatus, nedidesnius už kolokazijas.

– Dabar matote, kodėl neuždera niekas, ką mes pasodiname? – pasakė moteris, kurios vaikas mirė prieš savaitę. Jos žemai parištas apdaras atidengė nukarusių krūtų viršų. – Tokie kaip šitas vagišius ateina ir nurenka visą derlių, o mes mirsime badu.

– Liaukitės! – tarė Kainenė. – Tuoj pat liaukitės! Palikite jį ramybėje!

– Palikti ramybėje vagį? Jei šiandien paleisime šitą, rytoj tokių ateis dešimt.

– Jis nėra vagis, – pasakė Kainenė. – Ar girdite mane? Jis nėra vagis. Jis yra alkanas kareivis.

Ramus jos balso svarumas privertė minią nutilti. Pamažu jie nukrypavo šalin, atgal į klases. Kareivis pakilo ir nusikratė dulkes.

– Atėjai iš fronto? – paklausė Kainenė.

Jis linktelėjo. Atrodė maždaug aštuoniolikos. Abiejose jo kaktos pusėse pūpsojo po paraudusį guzą, iš šnervių bėgo kraujas.

– Pabėgai? *I na-agba oso?* Dezertyravai? – klausinėjo Kainenė.

Jis neatsakė.

– Ateik. Ateik ir paimk truputį *gari* prieš išeidamas, – pasakė Kainenė.

Iš užtinusios kairės jo akies ėmė sunktis ašaros ir jis uždengė ją delnu, kai sekė paskui Kainenę. Nueidamas su rankoje sugniaužtu mažu *gari* maišeliu nepasakė nieko, tik sumurmėjo: „*Dalu*, ačiū." Kainenė tylėdama apsirengė ir ruošėsi eiti į stovyklą susitikti su Inatimiu.

– Tu važiuosi anksti, ar ne, Ričardai? – paklausė ji. – Tie Dideli Vyrai šiandien savo kabinete užtruks gal tik pusvalandį.

– Išvykstu po valandos. – Jis ruošėsi į Ahijarą, į pagalbos štabą, kur tikėjosi gauti produktų.

– Pasakyk jiems, kad aš mirštu, ir mums žūtbūt reikia pieno bei sūdytos mėsos, antraip neišgyvensiu, – tarė ji. Jos balse pasigirdo nauja kandi intonacija.

– Pasakysiu, – pažadėjo jis. – Sėkmės tau. *Idže oma*. Sugrįžk su daugybe *gari* ir druskos.

Jie pasibučiavo, jų lūpos trumpai susiliet prieš jai nueinant. Jis žinojo, kad ją nuliūdino graudus to jauno kareivio vaizdas, taip pat žinojo, jog ji nelaikė to kareivio nederliaus priežastimi. Tikroji priežastis glūdėjo skurdžioje dirvoje, žiauriame harmatane, be to, nebuvo jokių trąšų, nieko, ką būtų galima sodinti, o jeigu jai ir pavykdavo gauti truputį batatų sėklai, žmonės, prieš juos pasodindami, pusę suvalgydavo. Jis troško ištiesti

rankas, išgręžti dangų ir atnešti Biafrai pergalę, tuoj pat. Dėl jos.

Kainenės dar nebuvo, kai jis vakare grįžo iš Ahijaros. Svetainėje tvyrojo iš virtuvės sklindantis balinto palmių aliejaus kvapas, mažylė gulėjo ant demblio ir vartė *Ezė eina į mokyklą* puslapius.

– Panešiok mane ant pečių, dėde Ričardai, – pasakė mažylė, bėgdama prie jo. Ričardas apsimetė, kad bando, bet neįstengia jos pakelti, ir susmuko ant kėdės.

– Tu jau didelė mergaitė, mažyle. Tu per sunki, kad tave pakelčiau.

– Ne!

Olana stovėjo prie virtuvės durų ir juos stebėjo.

– Žinai, mažylė tapo protingesnė, bet nepaaugo nuo tada, kai prasidėjo karas.

Ričardas nusišypsojo.

– Geriau protas nei ūgis, – pasakė jis, ir ji taip pat nusišypsojo. Jis suvokė, kaip mažai jie kalbasi, kaip rūpestingai vengia likti dviese.

– Ahijaroje nepasisekė? – paklausė Olana.

– Ne, išbandžiau visur. Pagalbos centrai tušti. Mačiau suaugusį žmogų, sėdintį priešais namą ir čiulpiantį savo nykštį, – atsakė jis.

– O tavo pažįstami direktoratuose?

– Jie sako, kad nieko neturi. Dabar pabrėžiamas savarankiškumas ir ūkininkavimas.

– Ūkininkavimas? Iš ko? Ir kaip išmaitinsime milijonus žmonių menkutėje teritorijoje, kuri mums liko?

Ričardas žiūrėjo į ją. Nesmagiai jausdavosi susidūręs net su menkiausia Biafros kritika. Žlugus Umuahijai, jo proto spragose įsikūrė nerimas, bet jis neišreiškė jo žodžiais.

– Ar Kainenė stovykloje? – paklausė jis.

Olana nusišluostė antakį.

– Tikiuosi. Jiedu su Inatimiu jau turėtų būti grįžę.

Ričardas išėjo į lauką pažaisti su mažyle. Pasisodino ją ant pečių, kad ji pasiektų nusiskinti anakardžių lapą, paskui nuleido ant žemės galvodamas, kokia smulki ir lengva ši šešiametė. Nubrėžė ant žemės linijas, paprašė jos pririnkti akmenėlių ir parodė, kaip žaisti *nčokolo*. Stebėjo ją, dėliojančią iš skardinės išimtus metalo laužo gabalėlius: savo šrapnelių kolekciją. Kainenė negrįžo ir po valandos. Ričardas nusivedė mažylę keliu į stovyklą. Kainenė nesėdėjo ant laiptelių prie „Punkto, iš kurio negrįžtama“, kur retsykiais sėdėdavo. Jos nebuvo nė vienoje iš klasių. Ričardas pamatė Ugvų po ugniamedžiu, rašinėjantį popiergalyje.

– Tetulė Kainenė dar negrįžo, – pasakė Ugvus, Ričardui dar nespėjus paklausti.

– Esi tikras? Gal ji grįžo, o paskui kur nors nuėjo?

– Esu tikras, pone. Bet tikėtina, kad ji greitai pasirodys.

Ričardą pralinksmino oficialus preciziškumas, su kuriuo Ugvus ištarė *tikėtina*; jį žavėjo Ugvaus ambicija ir tai, kaip jis paskutiniu metu keverzoja bet kokiame popieriūkštyje, kokį tik randa. Sykį jis pamėgino suieškoti, kur Ugvus juos slepia, kad galėtų žvilgtelėti, bet neaptiko nė vieno. Greičiausiai šis nešiojasi viską susikišęs į šortų kišenes.

– Ką dabar rašai? – paklausė jis.

– Vieną smulkmeną, pone, – atsakė Ugvus.

– Aš pasiliksiu su Ugvumi, – pasakė mažylė.

– Gerai, mažyle.

Ričardas žinojo, kad ji lėks į klases ieškoti vaikų, su kuriais galėtų medžioti driežus ar svirplius. Arba susiras apsišaukėlį milicininką, prie juosmens prisirišusį durklą, ir prašys leisti jį palaikyti. Jis parėjo į namą. Odenigbas buvo ką tik grįžęs iš darbo. Ryškioje vakaro saulėje jo marškiniai priekyje atrodė tokie nudėvėti, kad Ričardas galėjo įžiūrėti garbiniuotus jo krūtinės plaukus.

– Ar Kainenė grįžo?

– Dar ne.

Odenigbas nužvelgė jį ilgu, kaltinančiu žvilgsniu ir nuėjo į vidų persirengti. Sugrįžo laisvai apsukęs liemenį apdaru, surištu už kaklo, ir prisėdo svetainėje prie Ričardo. Per radiją Jo Ekscelencija pranešė išvykstąs į užsienį ieškoti kelių į taiką.

Daug kartų iškilmingai tvirtinau, kad esu asmeniškai pasirengęs bet kokiems žygiams savo tautos saugumui ir taikai užtikrinti, todėl išvykstu iš Biafros norėdamas ištirti...

Saulė jau leidosi, kai parsirado Ugvus ir mažylė.

– Ką tik mirė ta maža mergaitė Neka, bet motina nenori atiduoti jos kūno palaidoti, – pasakė Ugvus juos pasveikinęs.

– Ar Kainenė ten? – paklausė Ričardas.

– Ne, – atsakė Ugvus.

Odenigbas ir Ričardas pakilo, ir abu drauge nuėjo į pabėgėlių stovyklą. Iš vienos klasės sklido moters aimanos. Jie klausinėjo, bet visi sakė tą patį: Kainenė su Inatimiu išėjo anksti ryte. Ji pasakė jiems, kad eina į *afia ataką*, prekiauti priešo užnugaryje, ir grįš vėlyvą popietę.

Praėjo diena, paskui kita. Viskas liko tas pat, sausumas ore, dulkes nešantys vėjai, pabėgėliai, ariantys išdžiūvusią dirvą, bet Kainenė negrįžo. Ričardas jautėsi tarsi įsuktas į kažkokį tunelį, valanda po valandos siurbiantį jo svorį. Odenigbas jam sakė, kad Kainenė galėjo tiesiog užtrukti kitoje pusėje, priversta laukti, kol vandalai pasitrauks ir ji galės grįžti namo. Olana tvirtino, kad moterys, prekiaujančios priešo užnugaryje, dažnai susiduria su tokia gaišatimi. Bet Olanos akyse slypėjo baimė. Net Odenigbas atrodė įsibaiminęs, kai pasakė nevažiuosiąs kartu su jais ieškoti Kainenės, nes tikrai žinąs, kad ji grįš; regis, jį baugino tai, ką jie gali surasti. Olana sėdėjo šalia Ričardo, kai jie važiavo į Devintąją Mylią. Abu tylėjo, bet sustojus šalikelėje paklausti žmonių, ar jie nematė ko nors, kas atrodytų kaip Kainenė, ji pasakė: *O tolu ogo, di ezigbo odži*; tarsi pakartojusi tai, ką sakė Ričardas, kad Kainenė aukšta ir labai tamsios odos, padėtų žmonėms geriau prisiminti. Ričardas rodė jiems Kainenės nuotrauką. Kartais skubėdamas vietoj jos ištraukdavo virvėmis puošto puodo atvaizdą. Niekas jos nematė. Niekas nematė tokio automobilio kaip Inatimio. Jie klausinėjo net Biafros kareivių, uždraudusių jiems važiuoti toliau, nes keliai buvo okupuoti. Kareiviai papurtė galvas ir užtikrino jos nematę. Grįždamas namo, Ričardas pravirko.

– Ko verki? – pyktelėjo Olana. – Kainenė tiesiog dienai kitai įstrigo anoje pusėje.

Ašaros apakino Ričardą. Jis iškrypo iš kelio, ir automobilis čerkšdamas nulėkė į tankų krūmokšnių atžalyną.

– Stabdyk! Stabdyk! – sušuko Olana.

Jis sustabdė automobilį, o ji paėmė iš jo raktelius, apėjo aplink automobilį ir atidarė jo dureles. Vairuodama namų link, ji be pertrūkio niūniavo sau po nosimi.

34

Medinėmis šukomis kuo švelniau Olana perbraukė mažylei plaukus, bet vis tiek tarp dantelių liko didelis jų kuokštas. Ugvus sėdėjo ant suolo ir rašė. Praėjo savaitė, tačiau Kainenė negrįžo. Harmatano vėjai šiandien aprimo, nustojo siūbuoti anakardžius, bet vis dar nešiojo smėlį, todėl oras buvo prisotintas žvirgždo ir gandų, kad Jo Ekscelencija išvyko ne kelių į taiką ieškoti, bet tiesiog pabėgo. Olana žinojo, kad to negali būti. Ji tikėjo Jo Ekscelencijos kelionės sėkme taip pat tvirtai ir ramiai kaip ir tuo, kad Kainenė grįš. Jo Ekscelencija parvyks su pasirašytu dokumentu, skelbiančiu karo pabaigą ir užtikrinančiu Biafrai laisvę. Jis grįš su teisingumu ir druska.

Ji šukavo mažylei plaukus, ir vėl nemažai jų iškrito. Olana sugniaužė rankoje plonas sruogeles, saulės nublukintas iki gelsvo rusvumo, kuris net nepanėšėjo į natūralų mažylei deguto juodumą. Tai ją gąsdino. Prieš kelias savaites Kainenė jai pasakė, kad tai, jog mažylei slenka plaukai vos sulaukus šešerių, yra ypatingos išminties požymis, o paskui išėjo ieškoti mergaitei daugiau baltymų tablečių.

Ugvus pakėlė akis nuo rašymo.

– Gal nereikėtų pinti jai plaukų, ponia.

– Taip. Gal todėl jie ir slenka, per dažnai pinu.

– Mano plaukai neslenka! – pasakė mažylė ir paglostė galvą.

Olana nuleido šukas.

– Vis galvoju apie plaukus ant tos vaiko galvos, kurią mačiau traukinyje; jie buvo labai tankūs. Motinai tekdavo gerokai paplušėti, kol juos supindavo.

– Kaip jie buvo supinti? – paklausė Ugvus.

Klausimas Olaną iš pradžių nustebino, bet paskui ji suvokė, kad aiškiai prisimena, kaip jie buvo supinti, ir ėmė pasakoti apie šukuoseną, daugybę kaselių, kelios jų krito ant kaktos. Paskui apibūdino pačią galvą, išplėstas akis, pilkėjančią odą. Kai ji kalbėjo, Ugvus rašė, ir jo rašymas, nuoširdus jo susidomėjimas staiga suteikė jos pasakojimui reikšmingumo, tarsi jis tarnautų aukštesniam tikslui, kurio net ji pati nežino, todėl išdėstė jam viską, ką prisiminė apie traukinį, prikimštą žmonių, kurie verkė ir šaukė, ir patys ant savęs šlapinosi.

Ji vis dar kalbėjo, kai grįžo Odenigbas su Ričardu. Jiedu ėjo pėsti, nors anksti ryte su „Peugeot“ išvažiavo ieškoti Kainenės Ahijaros ligoninėje. Olana pašoko.

– Radot?

– Ne, – tarė Ričardas ir žengė į vidų.

– Kur automobilis? Kareiviai jį atėmė?

– Kelyje baigėsi kuras. Rasiu kuro ir grįšiu jo paimti, – pasakė Odenigbas. Jis apkabino ją. – Susitikome su Madumi. Jis sakė, kad neabejoja, jog ji vis dar kitoje pusėje. Turbūt vandalai užblokavo kelią, kuriuo ji atvažiavo, ir ji laukia, kol atsiras nauja trasa. Taip nuolat nutinka.

– Taip, žinoma. – Olana paėmė šukas ir pradėjo narplioti savo pačios susivėlusius plaukus. Odenigbas priminė, kad ji turi jaustis dėkinga už tai, jog nepavyko rasti Kainenės ligoninėje. Tai reiškia, jog Kainenė sveika, tik nigeriečių pusėje. Vis dėlto nenorėjo, kad jis primintų jai. Po kelių dienų, kai ji primygtinai reikalavo apieškoti morgą, jis pakartojo tą patį – Kainenė greičiausiai saugiai lūkuriuoja kitoje pusėje.

– Aš važiuosiu, – pasakė ji. Madus atsiuntė jiems truputį *gari*, cukraus ir šlakelį kuro. Ji vairuos pati.

– Nėra prasmės, – pasakė Odenigbas.

– Nėra prasmės? Nėra prasmės ieškoti sesers kūno?

– Tavo sesuo gyva. Nėra jokio kūno.

– Taip, Dieve mano.

Ji pasisuko eiti.

– Net jeigu jie ir nušovė ją, tikrai neveš į morgą Biafros teritorijoje, – pasakė Odenigbas. Ji žinojo, kad jis teisus, bet nekentė jo už tuos žodžius ir už tai, kad jis pavadino ją Olana, o ne *nkem*, ir vis tiek nuvažiavo prie dvokiančio morgo pastato, šalia kurio saulėje purto kūnai, sukrauti čia po paskutinio bombardavimo. Žmonių būrys maldavo, kad juos įleistų ieškoti.

– Prašau, mano tėvas po antskrydžio prapuolė.

– Prašau, negaliu rasti mažos savo mergaitės.

Madaus raštelis Olanos rankose privertė prižiūrėtoją nusišypsoti ir ją įsileisti. Ji atkakliai stengėsi apžiūrėti visų moteriškų kūnų veidus, net tų, kurie, anot prižiūrėtojo, buvo per seni, o paskui sustojo kelyje išsivemti. *Jei saulė atsisakys tekėti, mes ją priversime.* Į galvą atėjo Okeomos eilėraščio pavadinimas. Ji neprisiminė kitos dalies, regis, apie molinius puodus, sukrautus vienas ant kito į dangun vedančią lipynę. Namuose Odenigbas kalbėjosi su mažyle. Ričardas sėdėjo stebeilydamas į tuštumą.

Jie neklausinėjo jos, ar pavyko rasti Kainenės kūną. Ugvus pasakė, kad ant jos suknelės atsirado didelė palmių aliejaus spalvos dėmė, tyliai, tarsi žinodamas, kad tai jos vėmalų likučiai. Harisonas jai pranešė, kad nėra ką valgyti, ir ji spoksojo į jį sutrikusi, nes viskam vadovavo Kainenė, ji žinojo, ką daryti.

– Turi prigulti, *nkem*, – pasakė Odenigbas.

– Ar prisimeni žodžius iš Okeomos eilėraščio apie saulės privertimą tekėti, jeigu ji atsisakys? – paklausė ji.

– *Molio puodai, uoliai degti, atvėsins mums pėdas, kai kopsim,* – tarė jis.

– Taip, taip.

– Šita eilutė man labiausiai patiko. Kitų negaliu prisiminti.

Į kiemą įpuolė moteris iš pabėgėlių stovyklos, šaukdama ir mojuodama žalia šakele. Kokia spindinti drėgmės prisotinta žaluma. Olana stebėjosi, iš kur ji tokią gavo; augalai ir medžiai aplink stirksojo kaitros išsvilinti, dulkėtų vėjų apnuoginti. Žemė buvo išgeltusi.

– Pasibaigė! – šaukė moteris. – Pasibaigė!

Odenigbas skubiai įjungė radiją, tarsi būtų laukęs tos moters su naujienomis. Vyriškas balsas buvo nepažįstamas.

Per visą istoriją nukentėję žmonės ne kartą griebėsi ginklų, kad apsaugotų save tuomet, kai žlunga taikios derybos. Mes nesame išimtis. Pakėlėme ginklą, nes jautėmės nesaugūs dėl patirtų skerdynių. Kovėmės todėl, kad turėjome gintis.

Olana atsisėdo; jai patiko balso iš radijo tiesumas, tvirtos balsės ir ramus pasitikėjimas savimi. Mažylė klausinėjo Odenigbo, kodėl ta moteris iš stovyklos šitaip šaukė. Ričardas pakilo ir atsisėdo arčiau radijo. Odenigbas padidino garsą. Moteris iš pabėgėlių stovyklos pasakė: „Sako, kad vandalai ateina su lazdomis karšti civiliams kailio. Mes einame į brūzgynus“, paskui apsisuko ir nubėgo atgal į stovyklą.

Naudodamasis šia proga, noriu pasveikinti mūsų karinių pajėgų karininkus ir kareivius. Jų narsa ir pasiaukojimas privertė visą pasaulį jais gėrėtis. Dėkoju civiliams gyventojams už drąsą bei ištvermę didžiulių sunkumų ir bado akivaizdoje. Esu įsitikinęs, kad būtina kuo greičiau nutraukti mūsų tautos kančias. Todėl daviau nurodymą organizuotai atitraukti mūsų karines pajėgas. Primygtinai siūlau generolui Govonui humaniškumo labui įsakyti savo pajėgoms sustoti, kol deramasi dėl paliaubų.

Po transliacijos Olana pajuto, kad nuo netikėjimo svaigsta galva. Ji atsisėdo.

– Kas dabar, ponia? – paklausė Ugvus neraiškiai.

Ji žvilgtelėjo į šalį, į dulkėmis padengtus anakardžius, į giedrą dangų, stūksantį prieš akis tarsi iki žemės išlenkta siena.

– Dabar galėsiu važiuoti ir susirasti savo seserį, – pasakė ji tyliai.

Praėjo savaitė. Į pabėgėlių stovyklą atvažiavo Raudonojo Kryžiaus furgonas ir dvi moterys išdalijo pieno puodelius. Daugelis šeimų paliko stovyklą, kad susirastų giminaičius ar pasislėptų brūzgynuose nuo nigeriečių kareivių, ateinančių su rimbais. Bet kai Olana pirmą kartą pamatė Nigerijos kareivius magistralėje, jie neturėjo rimbų. Vaikštinėjo šen ir ten, kalbėjo vienas su kitu garsia jorubų tarme, juokėsi ir mojavo kaimo merginoms. „Eikš, tekėk už manęs, duosiu tau ryžių ir pupelių."

Olana įsimaišė į juos stebinčią minią. Išlygintos, puikiai gulinčios jų uniformos, nublizginti batai, pasitikintys jų žvilgsniai pripildė ją tuštumos, kurią jaučia apiplėštas žmogus. Jie užblokavo kelią ir liepė automobiliams sukti atgal. Kol kas jokio judėjimo. Jokio judėjimo. Odenigbas norėjo patekti į Abą, rasti, kur guli jo motina, todėl kasdien ėjo prie magistralės pažiūrėti, ar kareiviai jau leidžia automobilius.

– Turime susipakuoti daiktus, – jis pasakė Olanai. – Keliai bus laisvi po dienos ar dviejų. Išvažiuosime anksti, kad galėtume užsukti į Abą, paskui iki sutemų pasiekti Nsuką.

Olana nenorėjo nieko pakuoti – šiaip ar taip, jie mažai ką turėjo pakuoti – ir niekur nenorėjo važiuoti.

– O jeigu Kainenė grįš? – paklausė ji.

– *Nkem*, Kainenė mus lengvai susiras.

Ji žiūrėjo, kaip jis nueina. Lengva jam sakyti, kad Kainenė susiras juos. Iš kur jis gali žinoti? Ar jis gali būti tikras, kad ji nesužeista, pavyzdžiui, ir pajėgi toli keliauti? Gal ji parsvyruos tikėdamasi, kad jie pasirūpins ja, ir ras tuščius namus.

Į kiemą įžengė vyriškis. Olana valandėlę į jį spoksojo ir tik paskui atpažino savo pusbrolį Odinčezą, tada suriko, pribėgo ir suspaudė jį glėbyje, paskui atsitraukė, norėdama apžiūrėti. Paskutinį kartą matė jį per vestuves, jį ir jo brolį, su milicijos uniformomis.

– O kur Ekenė? – paklausė su baime. – *Ekene kvanu?*

– Jis Umunačėje. Atėjau iš karto, kai tik sužinojau, kur jūs esate. Vykstu į Okidžą. Sakė, kad ten gyvena keli mano motinos giminaičiai.

Olana pakvietė jį į vidų ir atnešė puodelį vandens.

– Kaip tau sekasi, mano brolau?

– Mes nemirėme, – atsakė jis.

Olana prisėdo šalia jo ir paėmė ranką; Odinčezo delnai buvo nusėti baltomis išpurtusiomis nuospaudomis.

– Kaip keliuose susitvarkei su nigeriečiais kareiviais?

– Jie netrukdė man. Kalbėjau su jais hausų kalba. Vienas iš jų išsitraukė Odžukvaus atvaizdą ir liepė ant jo nusimyžti. Aš taip ir padariau. – Odinčezas nusišypsojo pavargusia, švelnia šypsena ir atrodė toks panašus į tetulę Ifeką, kad Olanos akys pasruvo ašaromis.

– Ne, ne, Olana, – pasakė jis ir apkabino ją. – Kainenė grįš. Viena moteris iš Umudiokos išėjo į *afia ataką*, bet vandalai okupavo tą sektorių, ir ji buvo atkirsta keturiems mėnesiams. Tik vakar grįžo pas savo šeimą.

Olana papurtė galvą, bet nepasakė, kad ji verkia ne dėl Kainenės, ne tik dėl Kainenės. Nusišluostė akis. Jis dar akimirką laikė ją glėbyje, paskui pakilo ir įspraudė jai į ranką penkių svarų banknotą.

– Jau eisiu, – tarė jis. – Kelias ilgas.

Olana stebeilijo į pinigus. Magiškas rausvas traškumas ją apstulbino.

– Odinčezai! Tai per daug!

– Kai kurie iš mūsų Biafros antrajame turėjome nigerietiškų pinigų ir naudojome juos, nors buvome milicijoje, – pasakė Odinčezas ir gūžtelėjo pečiais. – Juk jūs neturite nigerietiškų pinigų, tiesa?

Ji papurtė galvą; niekada nebuvo net mačiusi nigerietiškų pinigų.

– Tikiuosi, kad tai netiesa, ką kalba žmonės, jog vyriausybė perims visas Biafros bankų sąskaitas.

Olana patraukė pečiais. Ji nežinojo. Visos naujienos trikdė ir prieštaravo viena kitai. Iš pradžių jiems sakė, kad visas Biafros universiteto personalas turi pateikti ataskaitas kariniam lojalumo patikrinimui Enugu. Paskui, kad Lagose. Dabar paaiškėjo, kad turės atsiskaityti tik tie, kurie buvo susiję su Biafros kariuomene.

Vėliau, kai su mažyle ir Ugvumi nuėjo į turgavietę, ji išsižiojo pamačiusi ryžių ir pupelių, kalnais išstatytų dubenyse, maloniai dvokiančios žuvies, kruvinos mėsos, traukiančios muses. Visa tai, regis, nukrito iš dangaus, tarsi stebuklas, kuriuo buvo sunku patikėti. Ji stebėjo moteris, Biafros moteris, besiderančias, duodančias grąžą nigerietiškais svarais, lyg tai būtų valiuta, kurią jos naudoja visą gyvenimą. Ji nusipirko truputį ryžių ir džiovintos žuvies. Neišsiskirs su didžiąja savo pinigų dalimi; nežinojo, kas dar jų laukia.

Odenigbas grįžo namo pasakyti, kad keliai atviri.

 – Išvyksime rytoj.

Olana nuėjo į miegamąjį ir pravirko. Mažylė užsikabarojo ant čiužinių už nugaros ir ją apglėbė.

– Mamyte Ola, neverk; *ebezi na*, – prašė mažylė. Šiltas ją apsivijusių vaiko rankų smulkumas privertė ją kūkčioti dar garsiau. Mažylė nepaleido jos tol, kol ji nustojo verkti ir nusišluostė akis.

Ričardas išvyko tą vakarą.

– Ieškosiu Kainenės miesteliuose už Devintosios Mylios, – pasakė jis.

– Palauk iki ryto, – tarė Olana.

Ričardas papurtė galvą.

– Ar turi kuro? – paklausė Odenigbas.

– Pakaks iki Devintosios Mylios, jei riedėsiu nuokalnėmis.

Prieš Ričardui išvažiuojant kartu su Harisonu, Olana įdavė jam truputį nigerietiškų pinigų. Kitą rytą, kai daiktai jau buvo sukrauti į automobilį, ji brūkštelėjo skubotą žinutę ir paliko ją svetainėje.

Edžima m, mes važiuojame į Abą ir Nsuką. Po savaitės grįšime patikrinti namo. O.

Norėjo pridurti *pasiilgau tavęs* arba *tikiuosi, tau gerai sekėsi*, bet persigalvojo. Kainenė juoksis ir pasakys ką nors panašaus į *dėl Dievo meilės, juk neišvažiavau atostogauti, buvau atkirsta priešo teritorijoje.*

Ji įlipo į automobilį ir spoksojo į anakardžius.

– Ar tetulė Kainenė atvažiuos į Nsuką? – paklausė mažylė.

Olana pasisuko ir įdėmiai pažvelgė mergaitei į veidą, ieškodama aiškiaregystės požymių, ženklo, jog mažylė žino, kad Kainenė grįš. Iš pradžių galvojo, kad jį mato, bet netrukus suabejojo.

– Taip, mano mažute, – pasakė ji. – Tetulė Kainenė atvažiuos į Nsuką.

– Ar ji vis dar prekiauja *afia atakoje*?

– Taip.

Odenigbas įjungė automobilį. Jis nusiėmė akinius ir suvyniojo juos į skudurėlį. Sako, nigeriečiams kareiviams nepatinka žmonės, atrodantys kaip intelektualai.

– Ar matai gerai, kad galėtum vairuoti? – paklausė Olana.

– Taip. – Jis žvilgtelėjo atgal į Ugvų su mažyle ir palengva išvairavo automobilį iš kiemo. Jie kirto kelis kontrolės punktus, juose šeimininkavo Nigerijos kareiviai, ir kas kartą, kai šie mostais parodydavo jiems važiuoti toliau, Odenigbas kažką sumurmėdavo sau po nosimi. Abagane jie pravažiavo pro sunaikintą nigeriečių flotilę, ilgų ilgiausią apdegusių ir pajuodusių transporto priemonių eilę. Olana stebeilijo į ją. *Mes tai padarėme.* Ji ištiesė ranką ir suėmė Odenigbo delną.

– Jie laimėjo, bet mes tai padarėme, – tarė ji ir suvokė, kaip keistai jautėsi sakydama *jie laimėjo*, išreikšdama žodžiais pralaimėjimą, kuriuo netikėjo. Ji nesijautė nugalėta; jautėsi apgauta. Odenigbas suspaudė jai ranką. Artėjant prie Abos, jis įsitempęs sukando dantis, ir ji jautė, kaip jis nervinasi.

– Kaži ar mano namas dar stovi? – paklausė.

Viskas buvo apžėlę brūzgynais, mažas trobeles prarijo nurudusi žolė. Palei jų kiemo vartus vešėjo krūmokšnis, prie kurio jis besikilojančia krūtine, garsiai kvėpuodamas pastatė automobilį. Namas dar stovėjo. Jie brido jo link per tankią, džiūstančią žolę. Olana apsidairė būgštaudama, kad kur nors pamatys mamos skeletą. Bet jo pusbrolis buvo ją palaidojęs; šalia gvajavos jie aptiko nedidelį žemės kauburėlį ir kryžių, negrabiai pagamintą iš dviejų šakų. Odenigbas ten suklupo, išrovė žolės kuokštą ir laikė jį rankoje.

Jie važiavo į Nsuką kulkų ir bombų išraustu keliu; Odenigbas dažnai sukiojo automobilį į šalis. Pastatai stūksojo pajuodę, sprogimų nuneštais stogais, yrančiomis sienomis. Šen bei ten riogsojo juodi sudegusių automobilių karkasai. Tvyrojo klaiki tyla. Horizontą temdė išlenkti plasnojančių grifų siluetai. Jie priartėjo prie kontrolės punkto. Keli vyrai, mosuodami trumpais kardais, kapojo aukštą pakelės žolę; kiti tempė storas medines lentas į namą, kurio sienos, kulkų išvarpytos didelėmis ir mažomis skylėmis, panėšėjo į šveicarišką sūrį.

Odenigbas sustabdė automobilį prie nigeriečių karininko. Jo diržo sagtis švytėjo. Tamsaus veido ir itin baltų dantų vyriškis pasilenkė dirstelėti į automobilio vidų.

– Kodėl jūsų numerio skydelis vis dar biafrietiškas? Esate pralaimėjusių maištininkų rėmėjai? – jo balsas skambėjo garsiai, dirbtinai; atrodė, kad jis atlieka puikiai išmoktą priekabių ieškotojo vaidmenį. Jam už nugaros vienas iš jo vyrukų rėkė ant dirbančiųjų. Prie krūmokšnių gulėjo negyvo vyro kūnas.

– Pakeisime jį, kai pateksime į Nsuką, – pasakė Odenigbas.

– Nsuką? – karininkas atsitiesė ir nusijuokė. – Aha, Nsukos universitetas. Tai jūs drauge su Odžukvumi planavote maištą, jūs, knygų žmonės.

Odenigbas tylėjo, įbedęs žvilgsnį tiesiai priešais save. Karininkas staigiu judesiu atplėšė automobilio dureles.

– *Oja!* Lįskit lauk, panešiosit mums lentas. Pažiūrėsim, kuo galite padėti vieningai Nigerijai.

Odenigbas pažvelgė į jį.

– Kam to reikia?

– Tu manęs dar klausinėsi? Pasakiau, tuoj pat lįskit lauk!

Už karininko stovintis kareivis pakėlė ginklą.

– Čia pokštas, – sumurmėjo Odenigbas. – *O na-egvu egvu.*

– Lįskit lauk! – pakartojo karininkas.

Olana atidarė duris.

– Išlipkit, Odenigbai ir Ugvau. Mažyle, sėdėk automobilyje.

Kai Odenigbas išlipo, karininkas skėlė jam antausį, tokį stiprų, tokį netikėtą, kad Odenigbas griuvo atsitrenkdamas į automobilį. Mažylė verkė.

– Nesate dėkingi už tai, kad jūsų visų neišžudėme? Greičiau, čiupkit tas medines lentas, po dvi iš karto!

– Tegul mano žmona lieka su dukra, prašau, – tarė Odenigbas.

Antrasis smūgis nuskambėjo kiek tyliau nei pirmasis. Olana nežiūrėjo į Odenigbą; ji atidžiai stebėjo cementinių blokų krūvą velkantį vyrą; per jo liesą, nuogą nugarą žliaugė prakaitas. Paskui nuėjo prie lentų krūvos ir dvi iš jų pakėlė. Pirmą akimirką susvyravo nuo svorio, – nesitikėjo, kad jos tokios sunkios, – paskui atgavo pusiausvyrą ir ėmė žingsniuoti namo link. Grįžo apsipylusi prakaitu. Pastebėjo, kad kareivis atkakliai seka ją žvilgsniu, regis, deginančiu pro drabužius. Kai nešė antrą kartą, jis prisiartino ir atsistojo prie lentų krūvos.

Olana dėbtelėjo į jį ir sušuko:

– Karininke!

Šis kaip tik mostu stabdė automobilį. Atsisuko.

– Ko?

– Turėtumėt pasakyti savo vyrukui, kad jam pačiam bus geriau, jei net negalvos manęs paliesti, – rėžė Olana.

Ugvus buvo už jos, ir ji girdėjo, kaip jis įkvėpė, apimtas panikos dėl jos įžūlumo. Bet karininkas nusikvatojo: Olana, regis, jį nustebino ir drauge padarė jam įspūdį.

– Niekas tavęs nelies, – tarė jis. – Mano vyrukai gerai išauklėti. Mes ne tokie kaip tie purvini maištininkai, kuriuos jūs, žmogeliai, vadinote armija.

Jis sustabdė automobilį „Peugeot 403“.

– Tuoj pat lipk lauk!

Žemoko ūgio vyras išlipo ir atsistojo šalia automobilio. Karininkas ištiesė ranką, nutraukė jam nuo nosies akinius ir sviedė juos į brūzgynus.

– Aha, dabar negali matyti? Bet gerai matei, kad rašytum Odžukvui propagandą? Ar ne tai jūs visi valstybės tarnautojai darėte?

Vyriškis žvairavo ir trynė akis.

– Gulk ant žemės, – liepė karininkas. Vyras atsigulė ant asfalto. Karininkas pasiėmė ilgą rykštę ir ėmė čaižyti jį per nugarą ir sėdmenis, ta-vai, ta-vai, ta-vai, o šis rėkė kažką, ko Olana nesuprato. – Sakyk, *ačiū, pone!* – tarė karininkas.

Vyras pasakė:

– Ačiū, pone!

– Pakartok dar kartą!

– Ačiū, pone!

Karininkas stabtelėjo ir mostelėjo į Odenigbo pusę.

– *Oja*, knygų žmonės, nešdinkitės. Žiūrėkit, kad numeriai būtų pakeisti.

Jie tylėdami nuskubėjo į automobilį. Olanai gėlė delnus. Jiems nuvažiuojant, karininkas vis dar čaižė tą vyrą.

35

Ugvus stabtelėjo šalia smarkiai išsikerojusio krūmo baltais žiedais ir įsispoksojo į sudegintų knygų šūsnį. Prieš padegdami jas suvertė viena ant kitos, todėl jis ėmė raustis svilėsiuose, norėdamas pažiūrėti, gal kas nors apačioje išvengė liepsnų. Iškapstė dvi sveikas knygas ir nušluostė jų viršelius į marškinius. Ne visai sudegusiose dar buvo galima įžiūrėti žodžius ir skaičius.

– Kodėl jie sudegino jas? – paklausė Olana švelniai. – Tik pagalvokit, kiek tam reikėjo pastangų.

Šeimininkas pritūpė už jo ir ėmė naršyti apanglėjusius popierius murmėdamas:

– Čia visi mano tyrimų dokumentai, *nekene nke*, šitas apie mano signalų atpažinimo rangų kriterijus...

Po valandėlės jis atsisėdo ant plikos žemės ir ištiesė kojas. Tai Ugvui visai nepatiko, atrodė neoriai, nederėjo šeimininko padėčiai. Olana laikė mažylės ranką ir žvelgė į asiūklinę kazuariną, iksorą ir lelijas, visas beformes ir susiraizgiusias. Pati Odimo gatvė atrodė beformė ir susiraizgiusi, iš abiejų pusių apžėlusi tankiais brūzgynais. Net iš gatvės gale palikto nigerietiško šarvuoto automobilio padangų kyšojo žolė.

Į namą pirmasis įžengė Ugvus. Olana su mažyle sekė iš paskos. Svetainėje karojo balkšvi voratinkliai. Jis apsižvalgė ir pastebėjo didelį, juodą lėtai judantį vorą tinkle, šis nekreipė dėmesio į jų pasirodymą, matyt, vis dar įsitikinęs, kad tai jo namai. Sofos, užuolaidos, kilimas ir lentynos buvo dingę. Žaliuzes kažkas taip pat nutraukė, todėl langai virto žiojinčiomis angomis ir sausi harmatano vėjai prinešė į vidų tiek dulkių, kad sienos atrodė tolygiai rudos. Dulkių krisleliai vaiduokliškai sklandė tuščiame kambaryje. Virtuvėje liko tik sunki medinė grūstuvė. Koridoriuje Ugvus pakėlė dulkėtą buteliuką; prikišus prie jo nosį, dar buvo justi kokosų kvapas. Olanos kvepalai.

Kai jie įžengė į vonios kambarį, mažylė pravirko. Vonioje krūvomis riogsojo šlykščių, išdžiūvusių, suakmenėjusių išmatų gumulai. Ant grindų mėtėsi tualetinis popierius – iš žurnalo *Drum* išplėšti lapai, sutéršti

pluta apsitraukusiomis dėmėmis. Olana ramino mažylę, o Ugvus galvojo, kaip ji toje vonioje žaidė su plastikine antimi. Jis atsuko čiaupą, bet šis išleido tik gergždžiantį garsą. Žolė užpakaliniame kieme siekė jo pečius, per aukšta, kad būtų galima pereiti, todėl jis susirado lazdą, kad prasiskintų kelią. Avilio anakardyje nebebuvo matyti. Praviros „berniukų namo“ durys kadarojo ant sulamdytų vyrių. Jis nustūmė jas ir prisiminė marškinius, kuriuos paliko kabančius ant vinies sienoje. Žinojo, kad tikrai jų neras, bet vis tiek žvilgtelėjo į aną sieną jų ieškodamas. Anulika žavėjosi tais marškiniais. Jį jaudino ir gąsdino ta mintis, kad už kelių valandų jis pamatys Anuliką, kad pagaliau parvyks namo. Neleis sau galvoti apie tai, kas iš jų liko, kas ne. Pakėlė kelis daiktus nuo purvinų grindų: surūdijusį šautuvą ir išpurtusį, apgraužtą *Socialistų apžvalgos* egzempliorių. Nusviedė juos atgal ant žemės ir nuaidėjusiame atgarsyje kažkas, gal pelė, spruko į šalį.

Jis norėjo valyti. Troško įnirtingai šveisti. Tačiau baiminosi, kad tai nieko nepakeis. Tikriausiai namas buvo suterštas iki pat pamatų ir kambariuose visada tvyros tas kažko seniai nebegyvo ir sudžiūvusio kvapas, o nuo lubų visuomet sklis žiurkių keliamas šnaresys. Šeimininkas susirado šluotą ir pats iššlavė darbo kambarį. Paliko driežų mėšlo ir dulkių krūvą čia pat už durų. Ugvus dirstelėjo į darbo kambarį ir pamatė jį, susikūprinusį prie apdegusių popierių ir aplankų šūsnies, sėdintį ant vienintelės likusios kėdės, kurios viena koja buvo nulūžusi, todėl teko atremti ją į sieną, kad nenuvirstų.

Ugvus lazda baksnojo išmatas vonios kambaryje, murmėdamas prakeiksmus vandalams ir visiems jų palikuonims, ir jau buvo išvalęs vonią, kai Olana paprašė nebevalyti, kol jis grįš aplankęs šeimą.

Ugvus ramiai stovėjo, kai Čiokė, antroji jo tėvo žmona, svaidė į jį smėlį.

– Ar tu tikras, Ugvau? – klausė ji. – Ar tu tikras?

Ji lenkėsi, saujomis sėmė smėlį ir žėrė greitais judesiais, o smėlis krito jam ant pečių, rankų, pilvo. Galų gale ji liovėsi ir jį apkabino. Jis neišnyko; jis ne vaiduoklis. Priėjo kiti žmonės, glėbesčiavo, trynė jo kūną negalėdami patikėti, lyg smėlio svaidymas nebūtų įrodęs, kad jis ne šmėkla. Kai kurios moterys verkė. Ugvus tyrinėjo jį supančius veidus, visus sulysusius, išsekusius, net vaikų. Bet labiausiai pasikeitė Anulika. Jos veidą nusėjo inkštirai ir spuogai, ir ji nežiūrėjo jam į akis, kai sakė: „Tu nemirei. Tu nemirei.“ Jis apstulbo, nes sesuo, kurią prisiminė kaip

dailią, atrodė toli gražu ne tokia. Tapo atstumiančia nepažįstamąja, žvairuojančia viena akimi.

– Man sakė, kad mano sūnus mirė, – tarė tėvas, gniauždamas jo pečius.

– Kur mama? – paklausė Ugvus.

Dar tėvui nespėjus atsakyti, jis žinojo. Žinojo nuo tos akimirkos, kai išbėgo Čiokė. Tai turėjo būti jo motina; ji būtų nujautusi jo pasirodymą ir pasitiktų jį prie *ube* medžių giraitės.

– Tavo motinos su mumis nebėra, – pasakė tėvas.

Ugvaus akys paplūdo karštomis ašaromis.

– Dievas niekada jiems neatleis.

– Galvok, ką šneki! – Tėvas baugiai apsidairė aplink, nors jiedu su Ugvumi buvo vieni. – Tai ne vandalai. Ji mirė nuo kosulio. Eime, parodysiu, kur ji guli.

Kapas buvo nepažymėtas. Toje vietoje tarpo ryškiai žalia kolokazija.

– Kada? – paklausė Ugvus. – Kada ji mirė?

Jautėsi keistai, klausdamas *kada ji mirė?* apie savo paties motiną. Ir nesvarbu, *kada ji mirė*. Kai tėvas sakė žodžius, kurie neturėjo prasmės, Ugvus susmuko ant kelių, palietė kakta žemę ir suėmė galvą rankomis, tarsi norėdamas ją apsaugoti nuo to, kas nukris iš viršaus, tarsi tai būtų vienintelė padėtis, kurioje jis galėtų suvokti savo motinos mirtį. Tėvas paliko jį ir nuėjo į trobelę. Vėliau Ugvus sėdėjo su Anulika po duonmedžiu.

– Kaip mirė mama?

– Nuo kosulio.

Į kitus jo klausimus ji atsakė ne taip, kaip jis tikėjosi, jos atsakymuose nebuvo jokių energingų gestų, jokio aštraus sąmojo: taip, jie surengė vyno atneštuves prieš pat vandalams įsiveržiant į kaimą. Onjekai sekasi gerai; dabar jis išėjęs į fermą. Jie dar neturi vaikų. Anulika dažnai žvelgė į šalį, tarsi sėdėdama šalia jo jaustųsi nepatogiai, ir Ugvus spėliojo, ar tik jis nebus įsivaizdavęs to nevaržomo, kitados juos siejusio ryšio. Kai Čiokė ją pašaukė, jai, regis, palengvėjo, ir ji, skubiai pakilusi, pasišalino.

Ugvus stebėjo vaikus, lakstančius aplink duonmedį, rėkaujančius ir erzinančius vienas kitą, kai pasirodė Nesinačė su kūdikiu ant klubo ir kibirkštėlėmis akyse. Neatrodė pasikeitusi; skirtingai nei kiti, nebuvo liesesnė, nei jis prisiminė. O jos krūtys net padidėjo ir įtempė palaidinės audinį. Apkabindama jį prisispaudė. Kūdikis spygtelėjo.

– Žinojau, kad tu nemirei, – pasakė ji. – Žinojau, kad tavo *či* būdrauja.

Ugvus palietė kūdikiui skruostą.

– Ištekėjai per karą?

– Neištekėjau. – Ji perkėlė kūdikį ant kito klubo. – Gyvenau su hausų kareiviu.

– Vandalu? – Tai jam atrodė beveik nesuvokiama.

Nesinačė linktelėjo.

– Jis gyveno mūsų miestelyje ir buvo man geras, labai malonus vyras. Jei tuo metu būčiau čia, tikrai nebūtų nutikę tai, kas nutiko Anulikai. Bet tada su juo keliavau į Enugu kai ko nusipirkti.

– Kas nutiko Anulikai?

– Tu nežinai?

– Kas?

– Jie užsikorė ant jos. Penkiese. – Nesinačė atsisėdo ir pasiguldė kūdikį ant kelių.

Ugvus spoksojo į tolimą dangų.

– Kur tai nutiko?

– Daugiau nei prieš metus.

– Aš klausiu kur?

– Och, – Nesinačės balsas virptelėjo. – Prie upelio.

– Lauke?

– Taip.

Ugvus pasilenkė ir pakėlė akmenį.

– Sako, kad pirmajam, kuris ant jos užlipo, ji įkando į ranką ir paleido kraują. Jie sudaužė ją beveik iki mirties. Nuo tada viena jos akis sunkiai atsimerkia.

Vėliau Ugvus išėjo pasivaikščioti po kaimą. Priėjęs upelį atsiminė moteris, rytą vorele eidavusias pasisemti vandens, prisėdo ant akmens ir ėmė kūkčioti.

Grįžęs į Nsuką, Ugvus nepapasakojo Olanai apie sesers išprievartavimą. Ji dažnai išvykdavo. Gaudavo žinutę po žinutės apie kur nors matytas moteris, kurios atrodė kaip Kainenė, todėl važiuodavo į Enugu, Oničą ir Beniną ir grįždavo niūniuodama po nosimi.

– Surasiu seserį, – atsakydavo Ugvui, kai jis paklausdavo, kaip sekėsi.

– Taip, ponia, surasite, – pritardavo Ugvus, nes turėjo tikėti, kad jai pavyks.

Jis valė namą. Vaikščiojo į turgų. Nuėjo į Laisvės aikštę apžiūrėti kaugės pajuodusių knygų, kurias vandalai padegė ištuštinę biblioteką. Žaidė su mažyle. Sėdėjo ant laiptelių, vedančių į užpakalinį kiemą, ir rašydavo popieriaus skiautėse. Gretimame kieme kudakavo vištos. Jis žiūrėjo į gyvatvorę ir mąstė apie Činjerę, ką ji apie jį galvojo, ar liko gyva. Daktaras Okekė su savo šeima negrįžo. Dabar ten apsigyveno kreivakojis chemijos profesorius, jis virė valgį ant laužo ir turėjo pilną vištų vištidę. Vieną dieną blausioje prieblandoje Ugvus pakėlė akis ir pamatė, kaip į jo kiemą įsiveržė trys kareiviai ir po kelių akimirkų išėjo tempdami profesorių.

Ugvui teko girdėti, kad nigeriečių kareiviai pažadėjo nugalabyti penkis procentus Nsukos mokslininkų, ir niekas nieko nebegirdėjo apie profesorių Ezeką nuo tada, kai jį areštavo Enugu, bet tik dabar, pamatęs tempiamą kaimyną profesorių, jis suvokė, jog tai tikra. Todėl po kelių dienų, kai pasigirdo garsus beldimas į laukujes duris, jis pagalvojo, kad jie atėjo šeimininko. Pasakys jiems, kad šeimininko nėra namie; gal net pasakys, kad šeimininkas mirė. Pirmiausia, įpuolęs į svetainę, sušnibždėjo: „Slėpkitės po stalu, pone!“ ir tik tada, užgniaužęs kvapą, nubėgo prie laukujų durų. Vietoj grėsmingos kariškų uniformų žalumos, batų ir šautuvų blizgesio jis pamatė rudą kaftaną bei šlepetes be užkulnių ir matytą veidą, kuriam atpažinti prireikė kelių akimirkų. Panelė Adebajo.

– Labas vakaras, – pasisveikino Ugvus. Pajuto nusivylimą.

Ji dirsčiojo į vidų, jam už nugaros, jos veidą akivaizdžiai kaustė didžiulė baimė; ta baimė, regis, nuplėšė nuo jos viską, palikdama tik kaukolę su žiojinčiomis akiduobėmis.

– Odenigbas? – šnibždėjo ji. – Odenigbas?

Ugvus iškart suprato, kad tai viskas, ką ji gali pasakyti, greičiausiai net nepažino jo ir negalėjo susitvardyti bei suformuluoti aiškaus klausimo: *Ar Odenigbas gyvas?*

– Mano šeimininkas sveikas, – pasakė Ugvus. – Jis viduje.

Ji stebeilijo į jį.

– Och, Ugvau! Tik pažiūrėk, kaip tu išaugai. – Ji žengė į vidų. – Kur jis? Kaip jis?

– Aš pakviesiu jį, ponia.

Šeimininkas stovėjo prie darbo kambario durų.

– Kas čia vyksta, gerasis mano žmogau? – paklausė jis.

– Tai panelė Adebajo, pone.

– Tu prašei manęs pasislėpti po stalu dėl panelės Adebajo?

– Maniau, kad tai kareiviai, pone.

Panelė Adebajo apkabino šeimininką ir laikė jį glėbyje pernelyg ilgai.

– Man sakė, kad kažkuris iš jųdviejų su Okeoma negrįžo...

– Okeoma negrįžo, – šeimininkas atkartojo jos žodžius taip, tarsi kažkodėl jiems nepritartų.

Panelė Adebajo atsisėdo ir pradėjo kūkčioti.

– Žinai, mes iš tikrųjų nesupratome, kas vyksta Biafroje. Lagose gyvenimas tekėjo savo vaga, moterys dėvėjo paskutinės mados nėrinius. Kol nuvykau į konferenciją Londone ir perskaičiau ataskaitą apie bado mirtis. – Ji nutilo. – Kai jis pasibaigė, prisijungiau prie savanorių iš „Mayflower" ir perplaukiau Nigerį su maistu...

Ugvui ji nepatiko. Nepatiko jos nigerianizmas. Vis dėlto viena jo dalis buvo pasirengusi jai atleisti, jeigu tai iš tolimos praeities sugrąžintų tuos vakarus, kai ji brendžiu ir alumi pakvipusioje svetainėje ginčydavosi su šeimininku. Dabar niekas nebesilankė, išskyrus poną Ričardą. Jo vizitai tapo familiaresni. Tarsi jis būtų buvęs šeimos narys, sėdintis ir skaitantis svetainėje, kai Olana užsiima savo reikalais, o šeimininkas kuičiasi darbo kambaryje.

Kiek vėliau, vakare, kai svečiavosi ponas Ričardas, Ugvų suerzino beldimas į laukujes duris. Jis paliko popierius virtuvėje. Ar ta panelė Adebajo negali suprasti, kad jai geriau grįžti į Lagosą ir palikti juos ramybėje? Prie durų jis žengė atatupstas, pro stiklą pamatęs kareivius. Įsitvėrę į rankeną, jie tampė užrakintas duris. Ugvus jas atidarė. Vienas iš atėjūnų dėvėjo žalią beretę, o kitam ant smakro pūpsojo baltas apgamas tarsi vaisiaus sėkla.

– Visi, kurie yra namie, ateikite čia ir gulkitės!

Visi – šeimininkas, Olana, Ugvus, mažylė ir Ričardas – tysojo svetainėje ant grindų, kai kareiviai naršė namą. Mažylė užsimerkė ir tobulai nejudėdama gulėjo ant pilvo.

Žalią beretę dėvinčio akys degė raudoniu. Jis šūkavo ir sudraskė kelis ant stalo gulinčius popierius. Tai jis prispaudė savo puspadžiu pono Ričardo užpakalį ir pasakė:

– Baltasis! *Ojinbo!* Neapsišik čia karštais šūdais, och!

Jis taip pat įrėmė šautuvą šeimininkui į galvą ir užriko:

– Esi tikras, kad čia neslepi biafrietiškų pinigų?

Antrasis, su apgamu ant smakro, rėžė:

– Mes ieškome bet kokios medžiagos, keliančios grėsmę Nigerijos vienybei.

Paskui nuėjo į virtuvę ir grįžo su dviem lėkštėmis, prikrautomis *džolof* ryžių. Pavalgę, atsigėrę vandens ir garsiai nusiraugėję, jie sulipo į furgoną ir nuvažiavo. Paliko atlapotas laukujes duris. Olana atsistojo pirmoji. Nuėjo į virtuvę ir supylė likusius *džolof* ryžius į šiukšlių dėžę. Šeimininkas užrakino duris. Ugvus padėjo mažylei atsikelti ir išsivedė ją iš svetainės.

– Laikas maudytis, – pasakė jis, nors buvo dar ankstoka.

– Aš galiu pati, – tarė mažylė, ir jis stovėjo šalia stebėdamas, kaip ji pirmą kartą pati prausiasi. Ji aptaškė jį vandeniu juokdamasi, ir jis suvokė, kad ne visuomet bus jai reikalingas.

Grįžęs į virtuvę pamatė, kad ponas Ričardas skaitinėja popierius, jo paliktus ant bufeto.

– Fantastiška, Ugvau. – Ponas Ričardas atrodė nustebęs. – Olana tau papasakojo apie moterį, kuri traukinyje vežėsi vaiko galvą?

– Taip, pone. Tai didelės knygos dalis. Man prireiks daugelio metų, kol ją užbaigsiu. Pavadinsiu ją *Pasakojimas apie šalies gyvenimą.*

– Labai ambicinga, – tarė ponas Ričardas.

– Norėčiau turėti tą Frederiko Duglaso knygą.

– Ji turėtų būti viena iš tų, kurias sudegino, – pasakė ponas Ričardas ir papurtė galvą. – Gerai, paieškosiu jos, kai būsiu Lagose kitą savaitę. Važiuosiu aplankyti Kainenės tėvų. Bet pirmiausia užsuksiu į Port Harkortą ir Umuahiją.

– Umuahiją, pone?

– Taip.

Ponas Ričardas daugiau nieko nepasakė; niekada nekalbėjo apie Kainenės paieškas.

– Jei turėsite laiko, pone, prašau sužinoti ką nors apie vieną žmogų, dėl manęs.

– Eberečę?

Ugvaus veidą suraukšlėjo šypsena, bet po akimirkos jis vėl atrodė oficialus.

– Taip, pone.

– Žinoma.

Ugvus pasakė jam šeimos pavardę ir adresą, ponas Ričardas užsirašė. Paskui abu patylėjo. Ugvus kažką grabaliojo nevikriai, kad paklaustų:

– Ar vis dar rašote savo knygą, pone?

– Ne.

– *Pasaulis tylėjo, kai mes mirėme.* Geras pavadinimas.

– Taip, geras. Jis atsirado iš to, ką sykį man pasakė pulkininkas Madus. – Ričardas nutilo. – Tiesą sakant, karas nėra mano tema.

Ugvus linktelėjo. Niekada ir nemanė, kad tai jo tema.

– Ar galiu jums duoti laišką, jei sutiktumėte Eberečę, pone?

– Aišku.

Ugvus paėmė iš pono Ričardo popieriaus ir vėliau, ruošdamas mažylei pietus, dainavo sau po nosimi.

36

Ričardas nuėjo į vaisių sodą, tą vietą, kur sėdėdavo žvelgdamas į jūrą. Jo mėgstamo apelsinmedžio nebeliko. Dauguma medžių buvo iškirsti ir sode atsirado kultivuojamų žolynų plotai. Jis spoksojo į tą vietą, kur Kainenė sudegino jo rankraštį, ir prisiminė, kaip Nsukoje prieš kelias dienas nieko nejautė, visiškai nieko, žiūrėdamas į Harisoną, įnirtingai besirausiantį sode. „Atsiprašau, pone. Atsiprašau, pone. Aš užkasu rankraštį čia. Aš užkasu jį čia."

Kainenės namas buvo perdažytas neryškiai žalia spalva, bugenvilijos, kurios rangėsi sienomis, nukapotos. Ričardas apėjo aplink, prisiartino prie pagrindinių durų, paskambino ir įsivaizdavo prie durų prieinančią Kainenę ir sakančią jam, kad gyvenanti puikiai, tik norėjusi kurį laiką pabūti viena. Pasirodžiusios moters veide buvo galima įžiūrėti genties ženklų, dvi plonos linijos kiekviename skruoste. Ji vos pravėrė duris.

– Klausau?

– Labas vakaras, – pasisveikino Ričardas. – Esu Ričardas Čerčilis, Kainenės Ozobijos sužadėtinis.

– Klausau?

– Aš čia gyvenau. Tai Kainenės namas.

Moters veidas įsitempė.

– Šis namas buvo paliktas be šeimininko. Dabar jis mano.

Ji norėjo uždaryti duris.

– Prašau palaukti, – tarė Ričardas. – Norėčiau atgauti mūsų nuotraukas. Ar galiu pasiimti kelias Kainenės nuotraukas? Albumą ant lentynos darbo kambaryje?

Moteris švilptelėto.

– Aš turiu piktą šunį, ir jeigu dabar pat nenueisite, užsiundysiu jį.

– Prašau, tik nuotraukas.

Moteris vėl sušvilpė. Viduje pasigirdo šuns urzgimas. Ričardas lėtai apsisuko ir nuėjo. Vairavo atsidaręs langus, uodė jūros kvapą, mąstė apie tai, kaip Kainenė daugybę kartų vežė jį šiuo nuošaliu keliu. Mieste sulėtino greitį, važiuodamas pro aukštą moterį, bet ši buvo pernelyg šviesios odos, kad būtų Kainenė. Jis atidėliojo kelionę į Port Harkortą,

nes pirmiausia norėjo surasti ją, kad abu drauge aplankytų namą, kartu pažvelgtų į tai, ką prarado. Jis neabejojo, kad ji mėgintų jį atgauti, rašytų peticijas ir kreiptųsi į teismą, su jai įprasta narsa skelbtų kiekvienam, jog federalinė valdžia pavogė jos namą. Lygiai kaip tada, kai įsakė liautis mušti jauną kareivį. Tai paskutinis ryškus jo prisiminimas apie ją, ir jo protas savaime jį redagavo – kartais nuo miego sulamdytas apdaras, apsuktas jai apie liemenį, tviskėjo auksu, kartais raudoniu.

Ir dabar nebūtų ėjęs į namą, jeigu jos motina nebūtų prašiusi.

– Nueik į namą, Ričardai, prašau, tik nueik ir pasižiūrėk, – jos balsas telefono ragelyje vos girdėjosi.

Kai jie kalbėjosi pirmą kartą, jiems ką tik grįžus iš Londono, tas balsas skambėjo visiškai kitaip, buvo kupinas įsitikinimo: „Kainenė greičiausiai yra kur nors sužeista. Turime apie tai pranešti. Būtina padaryti tai greitai, kad galėtume perkelti ją į geresnę ligoninę. Kai ji pasveiks, aš paklausiu jos, ką daryti su tuo avinu jorubu, kurį laikėme savo draugu. Tu nepatikėsi, tas vyriokas privertė mus nusipirkti savo pačių namą. Įsivaizduok, jis suklastojo nuosavybės dokumentus ir visa kita, ir pasakė, kad turime dėkoti, jog jis daug neprašo; ir dar, negana to, pasiėmė baldus. Kainenės tėvas pernelyg įsibaiminęs ką nors pasakyti. Jis jaučiasi dėkingas, kad jie leido jam turėti jo paties namą. Kainenė niekada šito netoleruotų.“

Dabar ji pasikeitė. Regis, laikui bėgant, jos tikėjimas tirpo. Ji prašė jo tik nueiti ir pasižiūrėti į namą. Tik nueiti ir pasižiūrėti. Kalbėdama nebeminėjo detalių, tiksliai apibrėžtų dalykų. Madus dabar apsistojo pas juos Lagose, paleistas iš ilgalaikio įkalinimo Alagbon Klouze; dabar, išmestas iš tarnybos Nigerijos armijoje; dabar, gavęs dvidešimt svarų vietoj visų pinigų, kuriuos turėjo prieš karą ir per jį. Tai Madus gavo žinią, kad liesa, aukšta ir išsilavinusi moteris klajoja Oničoje. Ričardas su Olana nuvažiavo į Oničą, kur juos pasitiko jos motina, bet ta moteris, deja, pasirodė esanti ne Kainenė. Ričardas buvo toks tikras, kad tai Kainenė, – ji patyrė amneziją, pamiršo savo tapatybę, viskas logiška, – ir pažvelgęs į pašalietės akis pirmą kartą pajuto stiprią neapykantą žmogui, kurio nepažinojo.

Mąstė apie tai dabar, važiuodamas į Umuahiją, į perkeltųjų asmenų centrą. Pastatas buvo tuščias. Šalimais žiojėjo neužpilta sprogimo duobė. Jis valandėlę važinėjo aplink, kol rado Ugvaus nurodytą adresą. Pagyvenusi moteris, kurią jis pasveikino, atrodė visiškai abejinga, tarsi ibų kalba šnekantys baltieji dažnai lankytųsi klausinėdami apie jos giminaičius. Tai

nustebino Ričardą; jis įprato prie žmonių dėmesio ir žavėjimosi tuo, kad baltasis taip moka ibų kalbą. Ji atnešė jam kėdę. Pasakė esanti Eberečės tėvo sesuo. Kai tik papasakojo, kas nutiko Eberečei, Ričardas nusprendė Ugvui nieko nesakyti. Niekada Ugvui nesakys. Eberečės tetulės galvą juosė baltas šalikas, krūtinę – nešvarus apdaras, ji kalbėjo taip tyliai, kad Ričardui teko paprašyti jos viską pakartoti. Ji akimirką žvelgė į jį prieš išdėstydama dar kartą, kad Eberečė žuvo per apšaudymą, kad tai įvyko tą dieną, kai Umuahija žlugo, ir kad, praėjus tik kelioms dienoms, iš armijos grįžo sveikas ir gyvas Eberečės brolis. Ričardas nežino kodėl, bet jis atsisėdo ir papasakojo tai moteriai apie Kainenę.

– Mano žmona išvyko į *afia ataką* likus kelioms dienoms iki karo pabaigos ir nuo tada jos nebematėme.

Moteris gūžtelėjo pečiais.

– Vieną dieną sužinosite, – pasakė ji.

Ričardas galvojo apie tuos žodžius kitą dieną, važiuodamas į Lagosą, ir dar tvirčiau pasiryžo nesakyti Ugvui apie Eberečės mirtį. Vieną dieną Ugvus sužinos. Bet dabar jis nedaužys Ugvaus svajonės.

Kai Ričardas pasiekė Lagosą, lijo. Automobilio radijas jau ne pirmą kartą transliavo Govono prakalbą: *Nėra pergalės ir nėra pralaimėjusių.* Laikraščių pardavėjai šmižinėjo tarp transporto priemonių apvynioję prekes polietilenu. Jis nebeskaitė laikraščių, nes, regis, kiekviename, kurį tik atskleisdavo, akį rėžė Kainenės tėvų įdėtas skelbimas su Kainenės nuotrauka šalia baseino su užrašu DINGO. Tai slėgė kaip ir tetos Elžbietos raginimas „būk stiprus“ telefono ragelyje, čiulbančiu balsu, tarsi ji žinotų tai, ko jis nežino. Jam dėl nieko nereikia būti stipriam. Ir Kainenė nedingo; tiesiog jai reikia laiko, kad grįžtų į namus.

Jos motina apkabino jį.

– Ar tu pavalgęs, Ričardai? – paklausė ji švelniai, jautriai, lyg motina, kalbanti su sūnumi, kuris nustojo savimi rūpintis. Stipriai į jį įsitvėrė remdamasi, kai jiedu ėjo į skurdžią svetainę, ir jį užplūdo šlovingas ir varžantis jausmas – tarsi jį apkabindama manytų, kad apkabina Kainenę.

Kainenės tėvas sėdėjo su Madumi ir dar dviem vyrais iš Umunačės. Ričardas paspaudė jiems rankas ir prisėdo šalia. Jie gėrė alų ir kalbėjosi apie indigenizacijos dekretą, darbo netekusius valdininkus. Šnekėjo pritildytais balsais, tarsi net namuose nesijaustų saugūs. Ričardas pakilo ir užlipo laiptais į senąjį Kainenės kambarį, bet ten neliko nieko, kas ją primintų. Sienos buvo nusagstytos vinimis; gal čia gyvenęs jorubas buvo pasikabinęs daug nuotraukų.

Pietums patiektame troškinyje buvo per daug džiovintos žuvies; Kainenei jis nepatiktų, ir ji pasilenktų prie jo tai pasakyti. Po pietų Ričardas ir Madus išėjo pasėdėti verandoje. Nebelijo, augalų lapai apačioje atrodė žalesni.

– Užsieniečiai sako, kad žuvo milijonas, – pasakė Madus. – To negali būti.

Ričardas laukė. Abejojo, ar nori veltis į vieną iš tų pokalbių, kuriuos šiuo metu dažnai girdėjo tarp biafriečių – kaltės branduoliai buvo primetami kitiems, savi veidai tepami niekada neturėtos narsos aliejumi. Jis norėjo prisiminti, kaip kartu su Kainene dažnai čia stovėdavo ir žvelgdavo žemyn į sidabrinį baseiną.

– Negali būti tik milijonas. – Madus gurkštelėjo savo alaus. – Ar grįši atgal į Angliją?

Klausimas jį suerzino.

– Ne.

– Liksi Nsukoje?

– Taip. Dirbsiu naujajame Afrikos tyrimų institute.

– Ar ką nors rašai?

– Ne.

Madus pastatė alaus stiklinę; ją nusėję vandens lašeliai panėšėjo į mažyčius skaidrius akmenėlius.

– Nesuprantu, kodėl mes nieko nesužinojome apie Kainenę, visiškai to nesuprantu, – tarė Madus.

Ričardui nepatiko, kaip nuskambėjo *mes*, nebuvo aišku, ką Madus turi galvoje. Jis pakilo, perėjo balkoną ir žvilgtelėjo žemyn į beveik sausą baseiną; grindys buvo išklotos nušlifuotais balsvais akmenimis, matomais pro plonytį lietaus vandens sluoksnį. Jis atsisuko į Madų.

– Tu myli ją, tiesa? – paklausė jis.

– Savaime suprantama, aš myliu ją.

– Tu miegojai su ja?

Madaus juokas buvo trumpas ir šiurkštus.

– Tu kada nors miegojai su ja? – vėl paklausė Ričardas, ir staiga Madus tapo atsakingas už tai, kad Kainenė dingo. – Ar tu miegojai su ja?

Madus atsistojo. Ričardas sugriebė jam ranką. Grįžk, norėjo pasakyti, grįžk čia ir prisipažink, ar esi uždėjęs ant jos purviną, juodą savo ranką. Madus nustūmė Ričardo ranką. Ričardas skėlė jam antausį ir pajuto, kad ranka ima virpėti.

 – Tu idiotas, – tarė Madus nustebęs ir šiek tiek svirduliuodamas.

Ričardas matė, kaip pakyla Madaus ranka, neaiškiai pastebėjo greitą artėjančio kumščio judesį. Jis nusileido ant jo nosies, skausmas sprogo visame veide, ir kūnas atrodė visiškai lengvas, kai susmuko ant grindų. Jis palietė savo nosį, ir pirštai išsikruvino.

– Tu idiotas, – pakartojo Madus.

Ričardas neįstengė atsikelti. Jis išsitraukė nosinę; rankos drebėjo, krauju išsitepliojo ir marškiniai. Madus akimirką jį stebėjo, paskui pasilenkė, suėmė jo veidą plačiais delnais ir atidžiai apžiūrėjo nosį. Ričardas užuodė džiovintos žuvies kvapą iš jo burnos.

– Aš nesulaužiau jos, – pasakė Madus ir išsitiesė.

Ričardas palytėjo nosį. Ant jo nusileido tamsa, o kai ji pakilo, jis žinojo, kad Kainenės niekada nebepamatys ir kad jo gyvenimas visada bus panašus į žvakių apšviestą kambarį; viskas jo akyse šmėkščios apgaubta šešėlių.

37

Olanos tvirto tikėjimo akimirkas, kai ji neabejodavo, kad Kainenė grįš, keisdavo apnuoginto skausmo laikotarpiai, paskui vilties antplūdžiai vėl įkvėpdavo ją niūniuoti panosėje, kol aplankydavo kitas nuoslydis, ir ji, susmukusi ant grindų, verkdavo ir verkdavo. Apsilankiusi panelė Adebajo kažką gražiai ir paviršutiniškai sakė apie sielvartą: sielvartas yra meilės šventė, jaučiantiems tikrą sielvartą pasisekė, nes jie patyrė tikrą meilę. Bet tai buvo ne sielvartas, kurį jautė Olana, tai buvo daugiau nei sielvartas. Keisčiau nei sielvartas. Ji nežinojo, kur jos sesuo. Ji nežinojo. Niršo ant savęs, kad tą rytą, kai Kainenė išvyko į *afia ataką*, nepabudo anksti, kad nežinojo, ką Kainenė tą rytą dėvėjo, kad nevažiavo kartu su ja ir patikėjo, jog Inatimis žino, kur ją veža. Niršo ant viso pasaulio, kai lipdavo į autobusus ar sėsdavo už Odenigbo ir Ričardo, važiuodavo į perpildytas ligonines ir apdulkėjusius pastatus ieškoti Kainenės ir jos nerasdavo.

Kai ji pirmą kartą pamatė savo tėvus, tėvas pavadino ją *Ola m*, mano aukse, bet geriau būtų to nedaręs, nes ji jautėsi pajuodusi.

– Prieš jai išvažiuojant Kainenės nemačiau. Kai pabudau, ji jau buvo išvykusi, – ji pasakė jiems.

– *Anji ga-ačota ja*, mes rasime ją, – tarė motina.

– Mes rasime ją, – atkartojo tėvas.

– Taip, mes rasime ją, – pasakė ir Olana, jausdamasi taip, tarsi jie visi beviltiškai draskytų nagais kietą kirčių išraižytą sieną. Jie pasakojo vienas kitam istorijas apie surastus žmones, dingusius keliems mėnesiams, bet sugrįžusius. Neminėjo kitų istorijų – apie tuos, kurie vis dar nepasirodė, apie šeimas, laidojančias tuščius karstus.

Du kareiviai, įsibrovę ir sušlamštę jos *džolof* ryžius, įsiutino ją. Ji gulėjo ant grindų ir meldė, kad jie nerastų biafrietiškų jos svarų. Kai atėjūnai išsinešdino, ji išėmė sulankstytus banknotus iš bate paslėpto voko, išėjo į lauką ir po citrinmedžiu brūkštelėjo degtuką. Odenigbas ją stebėjo. Ji žinojo, kad jis nepritaria, nes saugo savo suvyniotą vėliavą kelnių kišenėje.

 – Tu degini atmintį, – jis pasakė jai.

– Ne. – Ji nesusies savo atminties su daiktais, kuriuos gali pagrobti įsiveržę pašaliečiai. – Mano atmintis yra manyje.

Slinko savaitės, vėl pradėjo bėgti vanduo, į priešakinį kiemą grįžo peteliškės, mažylės plaukai vėl tapo juodi it derva. Iš užjūrio atkeliavo dėžės su knygomis Odenigbui. *Karo apiplėštam kolegai*, buvo parašyta laiškelyje, *nuo bičiulių Deivido Blekvelo gerbėjų iš matematikų brolijos*. Odenigbas leido dienas į jas įnikęs. „Tik pažiūrėkit, šitos turėjau pirmąjį leidimą", – dažnai sakydavo.

Edna atsiuntė knygų ir drabužių, ir šokolado. Olana žvelgė į nuotraukas – Edna atrodė svetima, moteris, gyvenanti Bostone, su riebiai žvilgančiais, prilaižytais plaukais. Regis, praėjo daugybė laiko nuo tada, kai Edna gyveno šalia jos buto Eliaso gatvėje, ir dar daugiau nuo tada, kai šiame kieme Odimo gatvėje ir sukosi jos gyvenimas. Išsiruošusi į ilgus pasivaikščiojimus po universiteto miestelį, pro teniso kortus ir Laisvės aikštę, ji galvodavo, kaip skubiai jie pasitraukė ir kaip lėtai grįžo.

Jos sąskaita Lagoso banke dingo. Ji nebeegzistavo. Lyg kas jėga būtų išrengęs; kažkas nuplėšė visus jos drabužius ir paliko nuogą ir drebančią šaltyje. Bet tame ji įžvelgė gerą ženklą. Kadangi prarado savo santaupas, negalėjo tuo pat metu prarasti savo sesers; likimo prižiūrėtojai negali būti tokie negailestingi.

– Kodėl tetulė Kainenė vis dar *afia atakoje*? – dažnai klausinėdavo mažylė, įrėmusi įtarų žvilgsnį.

– Nustok manęs to klausinėti, vaike! – sakė Olana. Bet ir mažylės klausimuose įžiūrėjo ženklą, nors dar nesugebėjo iššifruoti jo reikšmės. Odenigbas ragino ją liautis visur kur matyti ženklus. Ji pyko, kad jis prieštarauja tam, jog ji mato Kainenės sugrįžimo ženklus, bet paskui jausdavosi jam dėkinga, nes tai reiškė, jog jis netiki, kad nutiko tai, dėl ko prieštarauti nederėtų.

Kai iš Umunačės atvyko keli giminaičiai ir patarė kreiptis į *dibią*, Olana paprašė dėdės Ositos tai atlikti. Įdavė jam butelį viskio ir truputį pinigų nupirkti ožį orakului. Nuvažiavo prie Nigerio upės ir įmetė Kainenės nuotraukos kopiją. Nukeliavo prie Kainenės namo Orlu ir tris kartus jį apėjo. Paklusdama *dibios* iškeltoms sąlygoms, laukė savaitę, bet Kainenė į namus negrįžo.

– Gal aš ką nors padariau ne taip, – ji pasakė Odenigbui. Jiedu kalbėjosi jo darbo kambaryje. Grindys buvo nusėtos pajuodusiais popierių gruzdėsiais, byrančiais nuo apdegusių knygų.

– Pasibaigė karas, bet badas dar nepasibaigė, *nkem*. Tas *dibia* tiesiog pasiilgo ožkienos. Nereikia tuo tikėti.

– O aš tikiu. Tikiu viskuo. Tikiu bet kuo, kas sugrąžins į namus mano seserį. – Ji atsistojo ir nuėjo prie lango. – Mes vėl sugrįžtame, – tarė ji.

– Ką?

– Mūsų žmonės sako, kad mes visi persikūnijame, tiesa? – pasakė ji. – *Uva m, uva ozo*. Kai aš sugrįšiu kitame gyvenime, Kainenė bus mano sesuo.

Ji tyliai pravirko. Odenigbas apglėbė ją.

8. Knyga: Pasaulis tylėjo, kai mes mirėme

Dedikaciją Ugvus įrašė pabaigoje: Mano šeimininkui, gerajam mano žmogui.

AUTORĖS ŽODIS

Ši knyga paremta Nigerijos ir Biafros karu, vykusiu 1967–1970 m. Nors kai kurie veikėjai yra tikri, jų portretai vaizduojami beletristiškai, kaip ir juos supantys įvykiai. Toliau išvardiju knygas (didžiumoje jų vietoj *igbo* vartojamas anglizuotas *ibo*), padėjusias man susigaudyti. Esu labai dėkinga jų autoriams, ypač Chukwuemekos Ike knygai *Saulėlydis auštant* („Sunset at dawn") ir Floros Nwapos *Daugiau niekada* („Never again"), be jų nebūtų pavykę atkurti Biafros vidurinės klasės nuotaikų; Christopherio Okigbo asmeninis gyvenimas ir jo knyga *Labirintai* („Labyrinths") įkvėpė sukurti Okeomos personažą; o Alexanderio Madiebo *Nigerijos revoliucija ir Biafros karas* („The Nigerian Revolution and the Biafran War") suvaidino pagrindinį vaidmenį kuriant pulkininko Madaus personažą.

Nebūčiau parašiusi šios knygos, jei nebūtų buvę mano tėvų. Nuostabus ir išmintingas tėvas profesorius Nwoye Jamesas Adichie, *Odelu Ora Abba*, daugybę savo pasakojimų baigė žodžiais *agha adžoka*, o tai pažodžiui verčiu kaip *karas yra labai bjaurus*. Jis ir globėjiška bei atsidavusi mama ponia Ifeoma Grace Adichie visada norėjo, kad aš žinočiau, jog svarbiausia yra ne tai, ką jie patyrė, bet tai, kad jie išgyveno. Esu dėkinga jiems už jų pasakojimus ir dar už daug ką.

Reiškiu pagarbą savo dėdei Mai, Michaeliui E. N. Adichie. Jis buvo sužeistas kaudamasis Biafros armijos 21-ajame batalione, bet maloningai ir su humoru atskleidė savo patirtį. Taip pat esu dėkinga už tuos žėrinčius prisiminimus, kuriuos man papasakojo dėdė CY (Cyprianas Odigwe, 1949–1998), kovojęs Biafros komandosų būryje, pusbroliui Pauly (Paulinus Ofili, 1955–2005), pasidalijusiam su manimi savo, trylikamečio, patirtimi gyvenant Biafroje, taip pat savo draugui Oklai (Okolomai Maduewesi, 1972–2005), kuris dabar nieko nebeslėps užantyje, kaip paskutinį kartą.

Dėkingumo verta mano šeima: Toks Oremule ir Arinze Maduka, Chisom ir Amaka Sonny-Afoekelu, Chinedum ir Kamsi Adichie, Ijeoma ir Obinna Maduka, Uche ir Sonny Afoekelu, Chukwunwike ir Tinuke Adichie, Nneka Adichie Okeke, Okechukwu Adichie ir ypač Kenechukwu Adichie; visiems Odigwe iš Umunačės ir Adichie iš Abos; seserys Urenna Egonu ir Uju Egonu, mano „mažylis bro“ Oji Kanu už tikėjimą, kad esu geresnė nei iš tikrųjų.

Padėkos nusipelno Ivara Esege; Binyavanga Wainaina už puikius skundus; Amaechi Awurum už mokymą tikėti; Ike Anya, Muhtar Bakare, Maren Chumley, Laura Bramon Good, Martyn Kenyon ir Ifeacho Nwokolo už tai, kad skaitė juodraščius; Susan Buchan už nuotraukas, nufotografuotas Biafroje; „Vermont Studio Centre“ už skirtą laiką ir plotą; ir profesorius Michael J. C. Echeruo, kurio didelė erudicija ir dosnūs komentarai paragino mane ieškoti kitos saulės pusės.

Esu dėkinga neprilygstamai savo atstovei Sarah Chalfant, kad užtikrino man saugumą; Mitzi Angel, Anjali Singh ir Robin Desser, nuostabiai įžvalgiems redaktoriams.

Visada juos prisiminkime.

ADICHIE, Chimamanda Ngozi

Ad31 Pusė geltonos saulės : [romanas] / Chimamanda Ngozi Adichie ; iš anglų kalbos vertė Jolanta Narkevičienė. – Vilnius : Metodika, 2012. – 432 p.

ISBN 978-609-444-071-7

1960 metais pilietinio karo draskomoje Nigerijoje susikryžiuoja trys gyvenimai. Ugvus, berniukas iš skurdaus kaimelio, dirba patarnautoju universiteto dėstytojo namuose. Olana, jauna moteris, atsisako privilegijuoto gyvenimo Lagose, kad galėtų gyventi su savo charizmatišku mylimuoju dėstytoju. Ričardą, drovų anglą, pakeri paslaptinga Olanos dvynė sesuo. Šokiruojantis karo siaubas išbando jų ištikimybę, atplėšia vieną nuo kito ir vėl suveda taip, kaip nė vienas iš jų negali net įsivaizduoti...

UDK 821.111(669)-31

Chimamanda Ngozi Adichie
PUSĖ GELTONOS SAULĖS

Iš anglų kalbos vertė Jolanta Narkevičienė
Redagavo Ilona Čiužauskaitė
Viršelio dailininkė Signė Šeiniūtė
Maketavo Kristina Mickevičienė

Leidykla „Metodika“
Odminių g. 8, LT-01122 Vilnius, info@metodika.lt
Spausdino UAB „BALTO print“,
Utenos g. 41A, LT-08217 Vilnius

PUSĖ GELTONOS SAULĖS

CHIMAMANDA NGOZI ADICHIE

1960 metais pilietinio karo draskomoje Nigerijoje susikryžiuoja trys gyvenimai. Ugvus, berniukas iš skurdaus kaimelio, dirba patarnautoju universiteto dėstytojo namuose. Olana, jauna moteris, atsisako privilegijuoto gyvenimo Lagose, kad galėtų gyventi su savo charizmatišku mylimuoju dėstytoju. Ričardą, drovų anglą, pakeri paslaptinga Olanos dvynė sesuo. Šokiruojantis karo siaubas išbando jų ištikimybę, atplėšia vieną nuo kito ir vėl suveda taip, kaip nė vienas iš jų negali net įsivaizduoti...

„Verčiant knygos puslapius, personažai įsiskverbia į jūsų protą iki pat pašaknų ir imate ne juokais jaudintis dėl jų.“

Daily Telegraph

„Širdį veriantis, šmaikštus, meistriškai parašytas, be abejonės, literatūrinis šedevras.“

Daily Mail

ISBN 978-609-444-071-7

